Briefwisseling tussen Menno ter Braak en J. Greshoff 1926-1940

Menno ter Braak en J. Greshoff

Editie: Stichting Menno ter Braak

bron
n.v.t.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/braa002brie22_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. Stichting Menno ter Braak

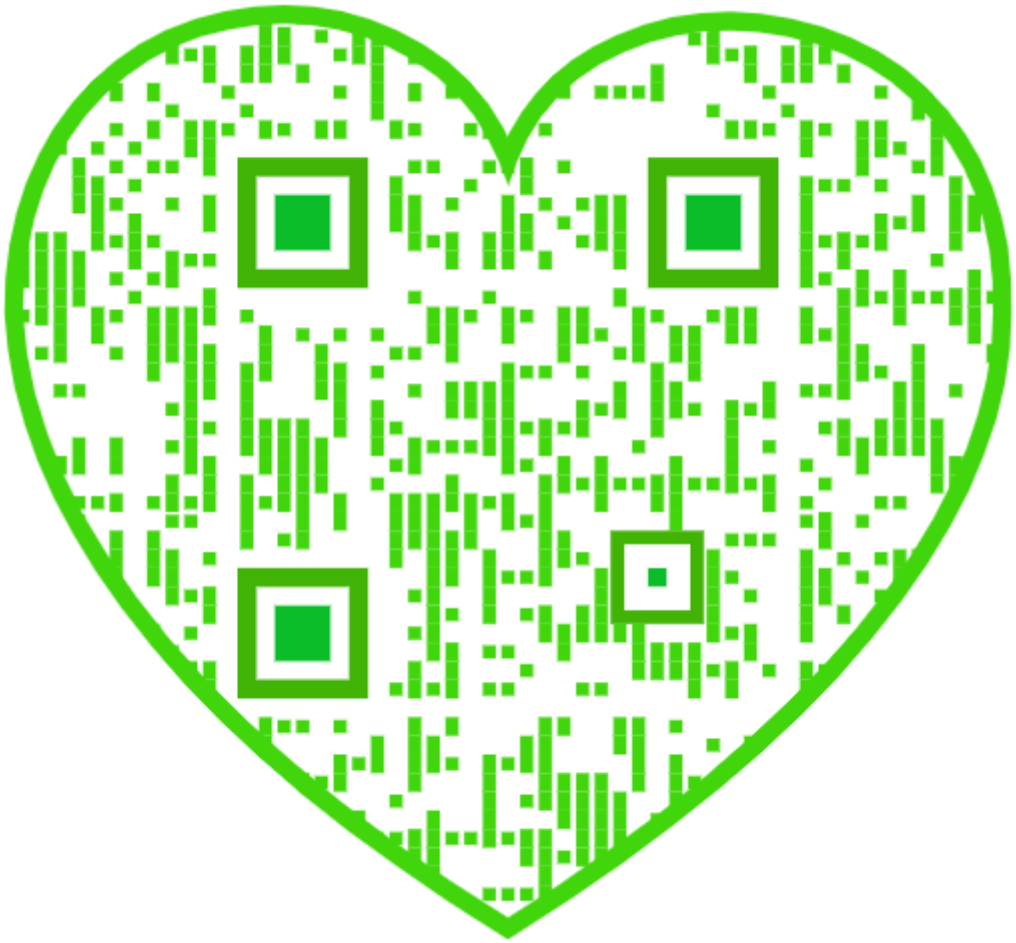

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Amsterdam, 1 februari 1926

aant.

Amsterdam 1. II. 26.

Amice. Hierbij zend ik je een kort opstel over het hedendaagsch essay. Kun je het misschien gebruiken voor ‘Den Gulden Winckel’?
B.gr.
je Menno ter Braak

den Texstraat 31[b]

N.B. Ontvang ook de groeten van Dick B.!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

23 oktober 1931

aant.

aant.

aant.

aant.

Vrijdag 23 Oct 31

Beste M.t.B.,

Zooals ik je schreef ben ik dadelijk aan het lezen van Hampton Court geslagen; en - goed teeken! - ik ben niet gaan rusten vóór ik het uit had. Er is in vele jaren niet zoo'n goede roman in Nederland verschenen. Wat zou je er naast willen zetten? Toch geen Stork of v. Vorden, de Man of Coolen? Een Voorbereiding is veel ‘jonger’, maar dat is het eenige boek van dezelfde klasse.

Het is een *roman*. En ik herinner mij niet dat ik zoo duidelijk elders het timbre van des vertellers stem in een boek gehoord heb. Het is een lectuur voor oog en oor. Je kunt het belang hiervan niet hoog genoeg taxeeren. Want door dat accent der natuurlijke stem in het proza vastgehouden, kun je de lezers ‘overtuigen’, kun je hen er toe brengen (hetgeen je doet) om je menschen en je situaties zonder discussie te accepteeren. Daardoor kweek je - wat ik zoo verschrikkelijk belangrijk vind in een roman - die geloofwaardigheid.

Bovendien schrijf je met een onweerstaanbaren gloed en met een stevige váárt. Het ‘gewone woord’ heeft bij jou iets buitengewoon frisch, jongs, nieuws. Het is

gewoon, d.w.z. normaal, ons allen gemeenzaam, maar het heeft *niets* banaals of groezeligs. Maar nu het gekste van alles; De Hooge Litteratuur heeft ons zóó aan het jargon gewend, dat een boek van de qualiteit van H.C., met gebruikmaking van 'het gewone woord' geschreven, iets revolutionairs krijgt!

De 'anecdote' van je boek is wat mager, maar dat hindert mij geen oogenblik, omdat de aankleeding en de overdracht ervan zoo boeiend zijn.

Neen, dàt is mijn bezwaar niet.

Mijn eenige serieuze bezwaar tegen je boek is een te kort aan animaliteit. Een goed romancier *moet* een zeker percentage bêteheid hebben en ik vrees dat dit bij jou te klein is.

Ook *zonder* dat je het nadrukkelijk vermeldt (de hemel bewaar ons daarvoor!), moet ik voelen dat de heer Laan naar de plee gaat, zoo nu en dan verkouden is etc.

Naar mijn bescheiden meening is ZEd te superieur, te vergeestelijkt, te zeer verbonden aan zijn avontuur, waarmede hij staat of valt. En als het verhaal van dat avontuur uit is, dan is het of het scherm zakt en de heer Laan aan mijn oog onttrokken wordt. Terwijl b.v. Barnabooth rustig blijft voortleven, ook nadat wij het boek dicht geslagen hebben.

Figuren als Sorel, Le Père (uit de Thibaults) etc. etc. zijn heel wat gróóter dan het boek waarin ze voorkomen en leven onafhankelijk daarvan, terwijl Laan aan je *boek vàst*zit en verdwijnt als ik je boek weg leg.

Denk nu vooral niet dat, wat ik je hier schrijf, wáár is. Het is niet meer dan mijn persoonlijke indruk, direct na de lezing neergeschreven. En zelfs onleesbaar geschreven want ik lig, grieperig, te bed.

Vooral een vergelijking met e.v. het leven dat wij droomden, geeft ons duidelijk de superioriteit van H.C. aan! Ook daar een 'eenvoudige' anecdote, maar die van begin tot einde simpel en laag bij grond blijft, zonder dat ik mij ook maar één seconde kan interesseeren voor die blauwkous met d'r kantoorbediende. Terwijl ik door Laan en van Haaften (zoo lang als de vertelling duurt) *voortdurend* gefascineerd was; en terwijl je stem mij *dwingt* om te luisteren wordt ik bij Roelants door ieder vliegje afgeleid.

Nu wordt het mij te ongemakkelijk, zoo op mijn buik liggende, te pennen. Bovendien is dit alles maar 'lauw loenen met de klep dicht', zooals Henri ter Hall in mijn tegenwoordigheid tegen den fraaien van Heerdt tot Eversberg zeide (je had het gelaat van die oude dame moeten zien). H.C. is en blijft (wat ik er ook over moge radoteeren) een mooi boek, waar ik dolblij mee ben en dat spoedig door een nog mooier moet gevolgd worden.

Met veel hartelijks,
steeds gaarne, geheel
je Gresh.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, [24 oktober 1931]

aant.

aant.

Zaterdagochtend

Beste Ter Braak,

Weer van de sponde verrezen en denkende aan wat ik je schreef over je boek (de juiste termen staan mij niet meer voor den geest) krijg ik ineens een zeer angstig gevoel van pedant en oûpa-achtig te zijn geweest.

Laat je door die ouwe hoed[?] van Greshoff niets wijsmaken: je boek is *goed*. Van morgen liet Stols mij een stukje in De Litt. Gids lezen (van het Verbraekmiddel), van dat oogenblik af vind ik je boek *heel, heel, heel* goed. Nòg zoo'n bête afgunstig stukkie gal: et je crie au chef d'oeuvre!

Die menschen hebben zelfs geen benul van wat schrijven en goed - schrijven is. Want wat een 'criticus' ook op H.C. aan te merken zou kunnen en mogen hebben, *niet* dat het niet goed geschreven is. Het is met drift, met gloed, met een natuurlijke levenslust geschreven, het heeft een volgehouden, eigen toon.

Het is allemaal heel aardig om bezwaren te gaan bedenken, het staat gewichtig en superieur; maar het heeft, helaas, geen zin. Tegen over de idioten moeten wij in elk geval al die detail-impressies weghouden. Er is *één* feit: er is, na jaren, een Nederl. roman verschenen van de *goede* soort, op het Europeesche plan. En dat ééne feit is het voornaamste, dat alle andere overwegingen moet primeeren.

Vergeet dus alle flauwe zeever, die ik je op mijn buik liggende (en alléén) in bed, schreef en onthoud alléén dat je een verduiveld mooi boek geschreven hebt.

Ik was bang dat je een verkeerde, een frikkige, indruk van me zou krijgen, vandaar deze nadere toelichtingen.

Met een hart. hand

tt. Gr.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[25 oktober 1931]

aant.

aant.

Zondag

B.T.B.

Zoo juist je brief ontvangen. Veel dank. Intusschen las ik het stuk van Helman. Ik vind het pijnlijk dat hij zich nu óók al bij de Oude Hoeren schaart. De een na de ander (denk aan die zielige Houwink) komt in dat warme milieu terecht. Het is ons Vaderlandsch Noodlot, blijkbaar. Ik geloof best dat Helman bezwaren tegen H.C. kan hebben. Waarom niet. Maar wat hebben persoonlijke bezwaren voor belang? Als hij niet in staat is om het *accent* van een boek te hooren, moet hij zijn aangezicht dicht houden. Men moet met een boek net doen als met een wijnglas. Er even met

de nagel van je wijsvinger tegen schieten. Dan luisteren naar de klank. En dan zeggen: het is kristal òf glas.

En *àls* het *kristal* is (zooals H.C.) wat doet het er dan godverdomme toe of het slijpsel je een beetje minder aanstaat!

Affijn, je zult er geen boterham minder om eten en over 80 jaar zijn we allemaal dood.

Een hartelijke handdruk
van Gr.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

26 oktober 1931

aant.

aant.

Maandag 26 Oct '31

B.T.B.

Ik heb je briefje nog eens nagelezen. In de eerste plaats hart. dank voor je vriendelijke woorden aan het adres van de Voorjaarsuitverkoop. Eddy heeft mij eenige nuttige aanwijzingen gegeven. En ik hoop er, voor verschijning in Forum, nog wel het een en ander aan te kunnen verbeteren.

Om nog even op die bête-heid terug te komen. De menschen zeggen wel eens, in een roman moet je alléén het *essentieele* van je personen samengevat weergeven. Goed. Maar dan krijg je chemisch samengestelde figuren. Die ‘bêteheid’, dat banale, niet-essentieele, ongeestelijke (hoe je het noemen wilt) is noodig om die figuren geloofwaardig te maken. Wij, bête lezers, hebben die bêteheid noodig om met die figuren in innig *contact* te komen. Alleen door dat al te menschelijke worden de figuren accescibel voor ons. Couperus wist dat zoo goed!

Verder kan ik mededeelen, dat een Fransch meisje dat mijn kinderen opvoedt, je boek aan het lezen is en er wèg van is. Ze kan er niet van ophouden en zegt: ‘C'est angoissant’. Ze is intelligent (studeert kunstgesch.) en is 20 jaar. Zoo'n *feit* (n.l. dat zij letterlijk gefascineerd wordt door je boek) is voor een auteur van meer belang dan de quasi litteratuurprofessoriale lulkoek van een Helman. Daarom stel ik je ervan in kennis.

Eddy komt Donderdag hier op doorreis van Parijs. Ik stuurde hem een 6tal verzen nog, eventueel voor F. III, maar ik weet nog niet of ze hem bevallen.

Nu, mijn waarde, tot ziens. Dat zal wel lang duren. Want in Nederland kom ik maar héél zelden.

Met vriendsch. gr.
tt. Gr.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Brussel, [30 oktober 1931]

aant.

aant.

Vrijdag

Beste Ter Braak,

Hart. dank voor je brief. Wil je de lof der dierbaren, wel schrijf een dierbaar boek! Je vergeet de zedeleer, mijn waarde. Dat gebeurt niet straffeloos. Je ziet het. Het kwaad wordt bestraft. Het is alleen maar *diep treurig* en *diep beschamend* dat het 4 jonge menschen zijn, die die strafexpeditie leiden. Bah, Helman! Bah, Scholte, Bah, Slau! Dat is een akelige vorm van verraad: zich zelf het air van degelijk man geven om in een goed blaadje te komen bij de Oude Hoeren, door een tijdgenoot af te breken.

Wees *blij* met je kritieken. Nu weet je precies waar de grenzen liggen. En als je van die heeren mooie kritieken kreeg, dan zou ik bang voor je worden. De liefde g.v.d., denk aan de liefde, smeer je boeken er vòl mee en noodig dan Hellieden op het feest.

> Er was er eens een koning
> Die smeerde zijn billetjes met honing
> Toe riep hij Helman lik lik lik
> Zie wat een zoete billen heb ik

Ik hoop dat je volgende boek een verhevener toon zal ademen, meer aan de Zaner-Vermeerkant. Het is een rampzalige rotzooi, dáár!

Veel hartelijks van
altijd geheel
je Greshoff

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 15 december 1931

aant.

15-12-31

Waarde ter B.

Wat doe je met de Kerst? Werp je je aan Willem Sluiter's Familieboezem? Of ben je simpelweg in R'dam. Zoo ja, dan kom ik 25 Dec. een boterham bij je eten. Ik arriveer dan om 11.21 D.P.

Schrijf een pietsie aanzichtskaart.
Met hart. gr.
gaarne je Gr.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 18 december 1931

aant.

aant.

18/12 '31

B. ter B.

Jammer. Een volgende keer dan. Ik hoop dat Ritter mij spoedig weer een radio ½ uur reserveert en dan klop ik weer aan. Die geldschaarschte verandert mij in een gemeenteambtenaar, die dus in het goud baadt; die mòet dus het gevolg zijn van een tuchteloos leven!

In zekeren zin doet mij de critiek op H.C. plezier. Dan ben je in ééns en voor gehéél je verder leven immuun voor alle critische vergiften. Je weet nu precies en definitief dat jij met die rotzooi *niets* gemeen hebt en dat je er nooit iets van behoeft te verwachten. Over de waarde en het wezen v. H.C. heeft die critische campagne mij niets geopenbaard. Maar wel is er een aardige kijk gegeven op de mentaliteit en de qualiteit van Helman, Scholte, Houwink en andere letterkundige superletterkundigen.

Mijn vrouw dankt voor het complement. Eenige hartige woorden aan het adres van de uitvoerders der wetenschappelijke pornografie heeft de groene zorgvuldig geschrapt!

Dus tot later!
Veel hart. groeten,
geheel je Gr.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 29 januari 1932

aant.

aant.

aant.

29-1-32

B.t.B.

Dank voor je bericht. Het doet mij véél plezier dat ‘Forum’ aardig marcheert. De verkoop van ‘De Stille Plantage’ valt me niet mee. Gezien de mate van halfzachtheid zou het minstens 4× H.Court moeten gehaald hebben. Die meneer Helman kunnen we afschrijven van het kadaster van verstandige mannen. Behoort met hart en ziel en vulpen bij de Oude Hoeren.

De heer Donker, het M.O.-mensch geworden, stelt zich met zijn stuk over Coen ook definitief buiten de gemeenschap die ons lief is. Wat een tegelijk valsch en sullig stukkie. Oók bij de O.H.!

O.H. eet H.O.!

Project voor lichtreclame.

Met vele hartelijke groeten,

en nogmaals dank voor je brief.

Gaarne je

Greshoff

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 11 februari 1932

aant.

Rotterdam, 11 Feb. '32

Beste Greshoff,

Veel dank voor de toezending van de proef (voor welk orgaan der nederduytsche sprake?). Natuurlijk ben ik het geheel met je opvatting eens; trouwens, jij zegt op gemakkelijker, causeerende manier analoge dingen aan mijn beweringen. Het terbraaksche deventer koek-element missen al je spijkers met koppen; daarom benijd ik je eenigszins, - overigens: nu komt het probleem aan de orde, hoe het, bij deze opvatting over de schoonheid, dan komt, dat er onder bepaalde menschen *toch* een communis opinio over ‘het’ schoone bestaat, waarom wij, met al onze lezers liberaliteit tegenover Mietje de keukenmeid, toch een ‘bon genre’ boven alle ‘mauvais genres’ verheffen. En dit probleem gaat m.i. de schoonheid te boven, het wordt een zaak van keuze *voor* of *tegen* een *mensch*. -

We krijgen toch een stuk van J.J. van Voorne voor *Forum*- Maart? De bladzijden worden daarvoor blank gehouden! - We hebben nog meer ‘leuke’ copij!

hart. gr.

je Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

J. Greshoff
aan

Menno ter Braak

13 februari 1932

aant.

aant.

aant.

13-2-32

Beste Ter Braak,

Hartelijk dank voor je brief die mij veel plezier deed. Ik ben iemand die niet veel fidutie in zich zelf heeft en die daarom zoo nu en dan eens moet merken dat een ander het met hem ééns is.

Wat betreft de quaestie van het ‘bon genre’, deze is m.i. gemakkelijk op te lossen. Door natuurlijke aanleg, neiging, opvoeding, cultuur, milieu ontstaan er in kleine groepen ongeveer dezelfde opvattingen. Wat jij en Eddy en ik en nog 10 anderen le bon genre noemen, omdat het òns genre is, noemen Donker, Coster, A.M. de Jong, Borel, le mauvais genre. En hun bon genre is òns mauvais genre! Voor groepen wordt nu de zelfde vraag gesteld als voor loslopende lezers: wie heeft, absoluut, gelijk. Eddy of Coster? De Peronianen of Costerianen?

Als jij dus een vent ontmoet die je genre blijkt te deelen, dan kun je daar uit afleiden dat het iemand is van ongeveer dezelfde structuur, die onder analoge omstandigheden een vrijwel gelijke ontwikkeling heeft door gemaakt.

Met zich duidelijk te maken dat men een genre heeft, dat men natuurlijk le bon genre noemt, kiest men partij voor een *Type* van mensch.

Hieruit volgt weer m.i. dat alléén de vrindjescritiek (waarop de stommelingen schelden, natúúrlijk!) eenige waarde heeft, omdat alléén de menschen in het zelfde type éénige kans hebben een béétje van elkaar te begrijpen.

Neem mee de antithese du P. - Coster. Coster snapt niets van Eddy. Eddy niets van Coster. Zijn boek over C., dat ik zéér, zéér zéér op prijs stel is een hartstochtelijk pamflet, een radicale afwijzing, een *intellectueele* uiteenzetting alles wat je wil, maar daarbij een bewijs dat het type du P. (Godlof) onmachtig is om het type Coster te doordringen, tot zich zelf te maken (tijdelijk). Zoo'n boek is heerlijk voor ons, omdat ons arsenaal er weer rijker door voorzien wordt. Maar het zal *nooit* een man van het type C. tot een man van het type P. maken. Hoogstens zal een man die zich zelf ten onrechte tot het type C rekende zich van zijn dwalerij bewust worden na de lezing van Eddy's stuk.

Die comm. opinio is dus het natuurlijk en onvermijdelijk gevolg van gemoeds- en geestesverwantschappen. De smaakovereenkomsten zijn de tekenen waaraan de broeders elkaar herkennen.

Wij vinden ons ‘genre’ *beter* dan het ‘genre’ van Veterman. Maar dat is eigenlijk even gek als het omgekeerde, en even gek als de mijnheer die zich verheven waant omdat hij Paul Faldère leest.

Het is dus niet voor of tegen een mensch, geloof ik: het is *met* eenige menschen, *met voorbij gaan* van vele anderen.

Ik por Van Voorne dagelijks, maar hij is vadsig. Hij beloofde mij Maandag zijn copy per expresse te zenden naar de Wijnhaven, hetgeen hem als geheelonthouder zwaar valt.

Met hart. dank en vriendsch. gr.

tt. Gr.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[16 februari 1932]

aant.

aant.

Dinsdag

B.M.

Wat een nette kennissen houdt die meneer Slauerhoff er op na! Ik heb in de 44 jaar van mijn aardsch bestaan veel vuiligheid geslikt. Maar nog zelden kreeg ik de kift zoo cru en in die hoeveelheden opgediend! Ik vind dit een meneer om geen hand meer te geven; d.w.z. als men hem kent (ik ken hem niet).

En de brave Antoine[?] die Veterman had moeten aanschouwen! Gearmd met Fenna de Meyier!!!

Ik hóóp dat mijn stukje over 'Flandre' je bevallen zal (Forum III).

Ik hoor dat je tegen Palet te keer gaat. In D.G.W. van 20 Febr. zul je een stuk van een zekere Paul Haren[?] tegen dat boek lezen en ik denk dat die mijnheer en jij er wel vrijwel eender over zullen denken. Misschien herken je er de manier van schrijven des Greshoven in!

Met veel hartelijks,
geheel je *Gr*

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 19 februari 1932

aant.

aant.

Vrijdag 19-2-32

B. MtB,

Hartelijk dank voor je zielsversterkende woorden. Ik heb daar behoefte aan, want als ik een stukje schrijf dan denk ik altijd: 'maar dat is zóó vanzelfsprekend, dat is open deuren in trappen, dat weet iederéén...'. En ik vrees altijd de overbodigheid.

Eddy is gisteren (Donderdag) vertrokken met Moeder, Vrouw, Zoon, Baboe etc. naar Nederland; domicilie kiezend (officieel) bij mr. H. Marsman, verder gewoon Laan van Oostenburg.

Wij beleven met hem wat Jany noemt zijn ‘Elisabethan Period’. Hij was opgewekt, van[?] strijdlust en van plan om dr. Schotman met zijn pen te doorboren.

Ik heb een duplicaatproef gevraagd van mijn stukje over Palet. Ik zal het je zenden, zoodra aan mijn verzoek voldaan is.

De schilders zijn zeer dom over het algemeen. Ook de zeer goede. Permeke b.v. is een prachtig schilder, *overigens* een rinoceros. Je moet trouwens niet *erg* intelligent zijn, want dan kán je niet meer schilderen. In Palet is *één* vent (een hééle) die werkelijk *schrijft*, wat wij schrijven noemen: dat is Wichmann.

Het spijt mij dat ik nooit eens in Holland kom. Ik zit nu druk in het werk tot ongeveer 8/9 mrt en ga dan eenige weken bij Arthur logeeren. Als jij de Paasch vac. in Parijs bent, zouden we elkaar misschien dáár ontmoeten.

Als je Bouws ziet vraag dan eens of ik de film ‘Marius’ mooi mag vinden. Tot nader order heb ik er zeer van genoten. Maar meer nog van ‘A nous la liberté’. Ik heb het gevoel of die film speciaal voor mij gemaakt is. Maar dat is niet zoo!

Lees van Helikon N°2 1932. Eric van der Steen. Van de drie N°1 en 3 beide *aller* aardigst. Vooral 3.

Vele hart. gr. en nogmaals dank voor de hartversterking geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[1 maart 1932]

aant.

aant.

B.M.T.B.

Hierbij een stuk dat ik schreef als maandkroniek voor D.G.W. Bij herlezing ben ik er nog al tevreden mee. Zelfs dàt komt voor. Als je het voor Forum wilt kun je het krijgen. Maar dan moet ik een nieuw stuk voor Kramer schrijven. Ik zou dan wel graag spoedig willen weten wat jullie er van denkt. Eddy is in Voorburg dus makkelijk te bereiken. Ik zal aan Maurice een *doorslag* zenden.

Met vele hart. gr

Geheel je J.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[14 maart 1932]

aant.

aant.

Beste Braak,

Zie je wel dat ik niet zoo idioot ben, als men algemeen aanneemt. Ik schreef het stuk voor D.G.W., ingesteld op D.G.W., mede op instigatie (voorál op instigatie) van Mijn Gade stuurde ik het éérst naar Forum, onder het motto: 'je kunt nooit weten, zelf hebbie d'r geen kijk op'.

Ik heb de pest in over Maurice zijn laksheid. Want dan had ik voor April iets anders kunnen maken.

De film is 'A nous la liberté'. Zonder of met Bouws heeft die mij véél plezier gedaan.

Ja het zou mij aangenaam zijn je in Parijs te treffen. Ik hoop dat het Schotmanvergif door Eddy bereid afdoende werken zal.

Ik zit letterlijk te zweten over een Gidscorvée: De Brieven v Proust. 1/2 is af. Nu nòg 8 blz gidsdruk!

Vraag of Everhard *dadelijk* een N°3 v. Forum voor mij gappen wil; en het op zenden. Want ik krijg het hier, via 'Het Compas' te Mechelen zeker pas 8 dagen *later*. En mijn hart slijt zoo verdomd van dat wachten!

Tot spoedig

Veel hartelijks etc.

Je

Greshoff

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[1 mei 1932]

aant.

aant.

Zondag

Beste M.t.B.

Hartelijk dank voor het no Filmliga. Het stuk heb ik natuurlijk met enthousiasme gelezen: het is mij uit het hart gegrepen. Weet je wat ik geloof dat er gebeurt, door jou, door Eddy, soms door mij: de hoogst noodzakelijke Verificatie der Grondstoffen.

De verpakkingen zijn tegenwoordig zóó mooi, dat ze probeeren er keisteentjes in te verkoopen, denkende dat merken ze toch niet!

Volgens de regelen zond ik een bijdrage aan onze Everard. Ik hoop dat je er tevreden mee zult zijn. Het is een gedicht van gróóter opzet en bedoeling dan de twee liedjes die jullie zoo vriendelijk waart te plaatsen. En daarom zou de opname mij aangenaam zijn. Bovendien geloof ik dat het mij gelukt is eenvoudig, en helder te blijven: géén te dikke woorden; en het accent der spreekstem behouden.

Er valt dus weer wat te verifieeren: n.l. of deze mijn illusies over 'Janus Bifrons' kloppen met jouw onbevangen kijk er op!

Met nogmaals dank voor je zending,

Steeds gaarne je

Jan Greshoff

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

12 mei 1932

aant.

aant.

12-5-32

B.M.
Ik vond het erg prettig je (te kort) gezien te hebben.
Wil je mij een *groot* plezier doen?
Door mij p.o. in te lichten waar dat Vermaak te vinden is, d.w.z. in de litteratúúr!
n.l.
De Raaf en Griss
deel.....
druk.....
jaartal.....
blz.....

Veel groeten aan Mlle ter Braak, die mij mateloos gelukkig gemaakt heeft met te vergeten dat ik *vóór 1900* in Rotterdam woonde en ter school ging.
Een hand van
JG

Hoe is het afgelopen met Zijlstra en het stuk v Eddy. Heeft hij door dat grint en zand nog zijn schijterigheid gemengd??

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

16 mei 1932

aant.

aant.

16/5 32

B.M.

Hartelijk *dank* voor je mededeelingen betreffende het vermaak. Ze zijn reeds verwerkt! Is het stukkie over het pallieterianisme naar je zin? Ik hoop het van harte. Gelukkig dat de zaak Zijlstra gesust is. Toch moet 245, dunkt me, in de gaten gehouden worden!

Zie je Victor E.v.V. wel eens? Pols hem eens of hij mij niet een *deel*, een deel*tje* in de Fr. Boekbespr. kan geven. Ik kan héél netjes blijven, gezien mijn stuk over Proust in de Gids: Je reinste N.R.C. toon!

Vergeet het niet, want het is zoo nóódig!

Met nogmaals dank en ook groeten,

tot Juni,

geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[19 juli 1932]

aant.

Beste Menno,

Hoe gaat het met de vacantie in het zicht!!! Een heerenleven die leeraren!!! Hebben de stukkiesdraaiers ooit vacantie???

Geef eens een vroolijk levensteeken af. Eddy is hard aan de schrijf. Ik las ruim honderd bld, waar het allermeeste buitengewoon goed van was. Ik heb nu een juffrouw, waar ik iederen middag krantenspijs aan dicteer. Maar ze heeft nog geen tempo. Als ze dat krijgt verwacht ik er veel verluchting van. En ik ga dan 's ochtends voor mezelf werken.

Van Bouws kreeg ik terug, volgens afspraak de Hitleriana met het stukkie over Willem van Oranje. In orde. Maar.... ik kreeg er óók bij ‘Potverteeren’, over de prix-Goncourt, waar ik je van schreef dat ik er zoo bijzonder op gesteld was. Eddy was er vierkant voor. Heb jij er zóó ernstige bezwaren tegen??? Dat zou een trap op mijn hart zijn en ik zou het niet begrijpen. Maar wellicht is het een vergissing van Everard.

Waar ga je in de vac. naar toe??? Geef je adres.

Met veel liefs van Aty, een stevige hand van geheel je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

20 juli 1932

aant.

Beste Jan,

Ik zit al met vacantie in Eibergen! Het spijt me erg, je niet getroffen te hebben na Frans Coenen. - Ben je *volgende week* weer in Brussel? Ik ga dan n.l. naar Eddy, in de Ardennen.

hgr. tt.

Menno t.B.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

11 augustus 1932

aant.

11-8-32

Beste Menno,

Je bent zeker via Maastricht-Nijmegen van Spa naar Eibergen gereisd? En niet via Brussel. Wij gaan Zaterdag naar Spa en dan verder naar het Groothertogdom. Na 26 dezer zijn wij thuis. Zie nog eenige dagen te komen. Bijv. in Sept als je eind Aug niet schikt. De reis van Rotterdam naar hier kost niet meer dan 4.50. Dat is nog wel op te brengen!

Wil bijgaand stukje in Gr.Nederl. eens consulteren en met je meening terug zenden. Wij hadden 3 aangename dagen met de Marslieden. Je brief heeft Henny ten onzent bereikt.

Geef, zoo tegen de 26ste, eenig bericht af!

Met veel hartelijks

Jan Greshoff

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Eibergen, 31 augustus 1932

aant.

Eibergen, 31 Aug '32

B.J.

Zooeven jullie briefkaart ontvangen. Het spijt me erg: ik zag geen kans meer en had ook geen duiten meer, om naar Brussel te komen, voor ik mijn nieuwe salaris had. Dat krijg ik 5 Sept.

Kunnen we nu niet een week-end afspreken, en wel *10 - 11 Sept.*? Wij moeten beslist en passant redactievergadering houden, en er schiet dan tijd genoeg over, om één en ander te bekorten: o.a. je stuk over het litteratuur onderwijs, waarmee ik het

bij gedeelten *on*eens ben, voornamelijk op grond van practische overwegingen (met de generale strekking sympathiseer ik natuurlijk zeer!).

Als het jou schikt, maak het dan even met Eddy in orde, dat hij in ieder geval nog 10 en 11 Sept. in België zit. Ik hoor dan wel nader van je? Schrijf *na 3 Sept.* weer naar mijn rotterdamsch adres.

h.gr.
tt. Menno t.B.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 6 september 1932

aant.

B.J.

Dank voor gastvrijen brief. Ik kom dan Zaterdag met de Pullmann, Midi 15.50.
tot ziens h.gr.
je Menno t.B.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 26 september 1932

aant.

aant.

R'dam, 26 Sept. '32

B.J.

Hartelijk dank voor de fraaie serie foto's, waaronder vooral die van mij in een soort extatische houding bijzonder gevoelig een karakter vastlegt (die fotographie toch; en zij zou ‘realistisch’ zijn!). Het zijn schoone herinneringen. De dagen waren bijzonder prettig; ik hoop *spoedig* weer eens terug te mogen komen.

Las je mijn ‘Dr. Dumay’ al? Maurice schreef, dat je het manuscript geleend had. *Graag je oordeel!* En krijg ik het zoo tegen begin Oct. terug?

hart. gr., ook voor Atie,
je Menno

Vulpen is in reparatie.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

5 oktober 1932

aant.

aant.

Beste Menno,

Allereerst dit. Mag ik je MS nog eenige dagen houden, ik zit te zwoegen en te zweeten op een radio lezing die niet opschiet, omdat ik niet erg fit ben. Ik wou zoo *gráág* Dumay lezen, maar *moet* eerst dat werkje àf hebben.

Verder: Bravo voor de N.V. + E.v. Dirk Coster in Boekvorm! Ik had juist aan Eddy geschreven: het ding *moet* verschijnen.

Ik wou je alleen in overweging geven dit: gezien de weigering van Zijlstra, zou ik hem *niet* vragen om zijn naam te leenen en de exploitatie op zich te nemen. Question de Dignité.

Zoodra ik bericht v Meulenhoff en V. Kampen heb zal ik je daarvan op de hoogte brengen. - Ik denk dat mijn vriend Nijkerk ook wel iets zal willen doen. Laat *in elk geval* 12 exx op *Hollandsch* drukken. Daar zijn wel eenige liefh. voor te vinden. Graag hoor ik de prijsopgave.

Er zijn twee mogelijkheden. I Het boekje uit te geven in *Forum*formaat, dan behoeft alleen de pagineering te veranderen. II het boekje te doen in het formaat van jouw 'Ontmaskering', dan moet er [verloopen] worden. Methode II is duurder maar mooier. Vraag prijs van *beide* en zie of het verschil de moeite waard is. Indien het *weinig* scheelt dan zou ik II verkiezen. Houd mij *a.u.b.* op de hoogte. De zaak gaat mij zeer ter harte, dat begrijp je wel. Ik zal zien een aantal ex. in België te verkoopen door bemiddeling van Angèle Manteau.

Dus zoodra ik iets hoor kik ik.

Zoodra jij de twee prijzen hebt zend ze dan *p.o.*

Met heel veel liefs van allen hier,

geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 5 oktober 1932

aant.

R'dam, 5 Oct. '32

Beste Jan,

Waarschijnlijk heeft Eddy je al geschreven over de N.V. tot Exploitatie van u.m. D. Coster in Boekvorm, die ik wil oprichten (officieus). Gegeven de fatsoenlijkheid

der nederl. uitgevers, maar jij bent, meen ik, nog in relatie met v. Kampen en Meulenhoff; wil je mij daarom even laten weten, of zij al definitief geweigerd hebben?

Het zetsel staat en ik kan het, voor welken uitgever-in-schijn dan ook, gratis van Zijlstra krijgen. De N.V. moet dus de druk-, brocheer- en exploitatiekosten dragen. Geef me ook nog eens goede adviezen over de beste methode van exploitatie. 'In eigen beheer' lijkt me het minst wenschelijk. Ik vermoed, dat het geld er niet uit zal komen; maar het schandaal, dat een dergelijk belangrijk stuk werk niet kan verschijnen, moet ons bespaard blijven.

In afwachting van je gewenschte letteren, ook over 'Dumay',
en met hart. gr. aan Aty,
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

6 oktober 1932

aant.

aant.

B. Menno,

Ik had je juist gisteren met het schitterende plan geschreven. 'Eigen Beheer' lijkt mij niet gewenscht. Dan kun je er nog beter de naam van Stols op zetten. Zou Victor E. het niet eens aan 'De Spieghel' kunnen vragen? *Zoodra* ik bericht van Meulenhoff heb of Van Kampen zend ik het je door. Ik ben *zeer* benieuwd naar je twee prijzen 1. formaat Forum, 2. formaat 'Demas Kee-O-Kee'. Dan zien wij ook hoeveel exx. er verkocht moeten worden om de kosten te dekken. Reken b.v. 150 gld. Verkoopprijs 2.90. Dan krijg je gem. binnen f 1,50. Dan moeten er *100* verkocht worden. Zou *dat* zoo 'n heksentoer zijn? Maar eerst de prijs van Zijlstra voor 300 exx. 250 voor de handel, 50 recensie- en auteursexx. + 12 exx op Hollandsch. Ik teeken in op een exx op Hol.

Schrijf mij even of Dumay hier nog een weekje mag logeren. Dat verdomde bestelling werk! Ik moet allerhands afstoomen, en ben in de put.

Het artikel over Willink, zal ik *niet* voor Nov. maken. Ik zal het in Nov. maken voor Dec. of Jan. Zeg dit ook aan de Groot Organisator van Forum, onze Everhard. Is hij nu al definitief en volgens alle wetboeken gekluisterd aan de dochter van de Dendersche[?] Madame de Thèbes??

Dus schrijf zoodra er prijs nieuws is.
Heel veel liefs van allen - Groeten aan je zuster
Je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 7 oktober 1932

aant.

7 Oct. '32

Beste Jan,

Dank voor je levendige belangstelling in mijn N.V. (en ook nog voor de 'litterarische Welt' met de interessante Nietzsche-stukken!). Ik ga vanavond naar Zijlstra en zal hem prijsopgave van de twee formaten vragen. Je hebt gelijk: we moeten hem *niet* om de exploitatie vragen, misschien werpt hij zelf nog iets op; anders kan altijd mijn oude *Clausen* nog als uitgever dienst doen. Hij moet dan natuurlijk percenten hebben, maar hierover meer na mijn onderhoud met Zijlstra.

Natuurlijk kun je 'Dumay' houden! Ik moet het manuscript alleen nog hebben om er kleine zuiveringen in aan te brengen. En aangezien Eddy er ook nog wat in wil knoeien, wil ik het wel graag in October terughebben. Maar haast je niet!

hart. gr., ook voor A.

tt. Menno ter Braak

Ik ben thans *zeer* bedreven in de yo-yo, oefen me dagelijks op school met allerlei modellen.

Heb je het 'tooneelstukje' van dien leuke Anthonie Donker in *De Stem* gelezen? Wij treden daarin gezamenlijk op. Het is van een tot nu toe zelfs bij dezen man ongekende geesteloosheid.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

8 oktober 1932

aant.

aant.

Beste Menno,

Ik ben vandaag even heen en weer naar den Haag geweest, voor de begrafenis van mijn oude makker Lidth. Dus wat moe.

Wil alleen even je bedanken voor je brief.

Maandag krijg ik mijn radiostuk over [onleesbaar] af en ik begin dan *dadelijk* aan Dumay.

Schrijf vooral prijzen p.o. Ik ben zeer benieuwd.

Men sprak mij in den Haag over Donker's barnenden geest. Ik geloof het wel. Ik heb op dat punt geen illusies meer!

Houd mij op de hoogte

Veel liefs van Aty

dag je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 20 oktober 1932

aant.

20 Oct. 1932
(Bouws Hertham in matrimonium ducit)

Beste Jan,

Zeer hartelijk dank voor je alleraardigste brief over mijn roman! Aan zulke brieven heb ik nog eens wat. Ik begin te denken, dat je gelijk hebt; mijn broer de neuroloog zei hetzelfde ongeveer als jij. Ik hoop me te wreken over het planverschil met het boek, waaraan ik nu bezig ben. Voor mij zelf, wel te verstaan, was het planverschil er onder het schrijven niet, omdat ik wel degelijk mijn heele persoonlijkheid er bij ingezet heb; maar omdat ditmaal de inzet zoo extreem 'particulier' was, kan ik me indenken, dat de (goede) lezer in Hampton Court meer waardeert. Iedereen is op een bepaald moment van zijn leven, denk ik, niet in staat, zelfs niet schrijvende, om boven zijn gewone levenskroniek uit te komen. Een verre nazaat van Bernard Bandt steekt er natuurlijk ook in mij, in aanmerking genomen dan dat Bandt een kuische koopman en ik een amoreele intellectualist ben (twee functies, die misschien dichter bij elkaar liggen dan men denkt, in bepaalde 'conjuncturen'). Misschien heb ik met Dumay mijn tol aan Holland betaald; ik ben nu eenmaal een Hollander, zooals ik je al eens zei, en val dus ook een beetje onder de daar heerschende tolwetten. - Ik veeg dus mijn botten allerminst aan je critiek af, alleen misschien in dit opzicht: dat ik het boek *moest* schrijven, dat het zijn plicht voor mij gedaan heeft en verder den auteur niet lastig zal zijn op zijn levensweg. Mijn volgend boek is geen roman, maar een soort 'memoires', zonder persoonlijke feiten bijna en toch van a tot z persoonlijk; dat moet het tenminste worden.

Ik hoop binnenkort eens uitvoerig met je over Dumay te kunnen praten, want je critiek interesseert mij zoo, dat ik er op een katterigen morgen, waarin ik bovendien nog een interview met Emil Ludwig moet prepareeren, niet genoeg op in kan gaan.

Ik zou Meulenhoff en v. Kampen maar laten schieten. Het lijkt me wel aardig, om dit zaakje zelf eens te organiseeren. Stols wil als uitgever optreden, dus wij zorgen alleen voor het drukwerk. Zijlstra was de vorige week niet op kantoor wegens ziekte, dus ik heb nog geen prijsopgave.

Waarschijnlijk ontvang je deze brief nadat je me opgebeld hebt.

hart. gr., in haast,

je Menno

N.B. Ik reclameer alleen bepaald één verschil met Robbers: mijn *humor*. Is zelfs mijn tragische slot niet humoristisch?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Bellevue, 31 oktober 1932

aant.

Bellevue, 31 Oct '32

Beste Jan,

Zijlstra schrijft me, dat de kosten *f 170* geweest zouden zijn zonder verlorengaan van het stuk zetsel en nu (reëel) *f 300* bedragen. Ik heb hem nu *f 250* geboden, alles bij elkaar brocheeren inbegrepen, want per slot van rekening kunnen wij hem, omdat hij het zetsel voor de rest cadeau geeft, het vel niet over de ooren halen.

Vraag: wat kan jouw maecenas (of ev. een andere relatie) bijdragen? Ik zelf stort *f* 50 in de kas. Bouws taxeer ik op *f* 100, dus we zijn al een heel eind.

Ik zit Zondag a.s. weer in Rotterdam, Donderdag en Vrijdag in *Eibergen*.

Wij debatteeren over Tailhade, dus je begrijpt, dat er van schrijven niet veel komt.

hart. gr. aan die U lief zijn, ook van Eddy en Bep,

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 9 november 1932

aant.

aant.

R'dam, 9 nov. '32

B.J.

Dank voor je kaart. Ik kan niet voor *1 uur* bij Loos zijn, maar aangezien je pas 15.06. weer vertrekt, is dat zeker geen bezwaar? Dus zonder tegenbericht tref ik je daar a.s. Zaterdag.

Dat v. Kampen voor ‘Coster’ voelt, is op zichzelf prettig en zou ons van allerlei lasten ontheffen. Maar ik heb met Zijlstra al vrijwel afgesproken, dat hij voor *f* 250 het heele zaakje voor ons zou doen! *Als* je dus met v.K. tot een regeling kunt komen, zou ik wel graag zien, dat hij het zetsel van Nijgh ev. overnam, anders kom ik tegenover Zijlstra in een vervelende positie. Ik zou overigens tegenover v.K. *niet* het cijfer *f* 250 noemen, omdat dat een speciale conditie voor ons is; hij moet het dan zelf maar met Zijlstra op een accoordje gooien.

Ontving je van Zijlstra een exemplaar van het ‘Démasqué’? Zoo neen, laat het mij dan even weten, dan breng ik er Zaterdag één mee; maar ik denk haast, dat je het al hebt.

tot Zaterdag dus, in haast hart. je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

15 november 1932

aant.

15 Nov '32

B.J.

Hierbij het ‘schrijven’ van dr. Donkersloot, ter bekeering van zondaren. Het is herderlijk gesteld en beoogt den herbouw der goede zeden in de laghe landen bi der see.

De verzen van v. Loo heeft Bouws nog, of misschien zijn ze zelfs nog bij Maurice. Ik zal je echter nadat ze de circulatie en keuring hebben doorgemaakt, in handen zien te krijgen.

Het boek van Lou Salomé ken ik niet. Ik zal het bestellen (Grasset?). Ik betwijfel de genialiteit van de dame in quaestie aanmerkelijk, ze lijkt me, voorzoover ik gegevens heb, ‘a bit hysterical’, maar ik kan me vergissen!

En schrijf me spoedig over het geld! *En over je bezwaren tegen Stols*! Want ik moet langzamerhand tot daden overgaan en ‘eigen beheer’ lijkt me ook gevaarlijk.

hart. gr. aan je magen!

tt. Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 21 november 1932

aant.

21 Nov. '32

Beste Jan,

In de eerste plaats een hartelijk dankwoord voor de toezending van je ‘Mirliton’, dat ik al gelezen heb. Het is ongelijk, voor mijn gevoel. Tot de allerbeste verzen reken ik ‘Vriend van mijn jeugd’ en ‘De Najaarsopruiming’ (ik bedenk het nu maar uit mijn hoofd), terwijl er *veel* goeds in staat en ook eenig slechts naar mijn smaak. Het bekende Margot-gedicht is ontzaglijk aardig, maar mist juist datgene, wat het voor mij tot je beste werk zou kunnen maken. Leesbaar is de *heele* bundel, wat op zichzelf ook al een compliment voor een bundel is, in mijn onpoëtische mond

tenminste. En met wellust heb ik ‘Cinema Militans’ op school voorgedragen. (Margot alleen in klasse VI gymn.).

Van Kampen is bereid ‘Coster’ te exploiteeren tegen 10% kostenvergoeding, heel fatsoenlijk dus. Ik wacht nu nog op *Nijkerk*, om het drukken te laten beginnen!

De verzen van Elsschot zijn *best*! ‘Het huwelijk’ zelfs magnifiek! Ik zal het zeker in het Januari nummer duwen, wees daarvoor niet bang!

hart. gr. ook voor je familie
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 23 november 1932

aant.

aant.

Woensdag

B.J.

Toevallig ben ik *Vrijdag* a.s. vrij van half 11 tot kwart over 2. Dus: ik ben ± *kwart voor 12* bij Loos. Zonder tegenbericht reken ik erop, je daar dan te vinden.

h.gr.
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 28 november 1932

aant.

Rotterdam, 28 Nov. '32

Beste Jan,

Hierbij de brieven van Eddy terug. Ik vind ze een voorbeeld van de beste soort vrienden-artikels, die zich maar denken laat. Wat de strekking betreft: ik ben het er in vele opzichten mee eens. Mijn oordeel is in details wel anders, maar im Grossen Ganzes zou het op hetzelfde neerkomen. - Enfin, zoolang we elkaar au sérieux nemen, behoeven we geen ‘waarheden’ onder stoelen en banken te steken. Het ‘menageeren’ is het *ergste* oordeel; wat E. van Hellens zegt, slaat precies op mijn houding b.v. tegenover Otten.

Tot 18 Dec. dus? hart. gr. aan Aty en de knapen
van je

Menno

Wat is je meening over het artikel van Vic over ‘Démasqué’?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
Aty Greshoff-Brunt

Rotterdam, 9 december 1932

aant.

R'dam, 9 Dec. '32

Beste Aty,

Van Jan kreeg ik zooeven een verleidelijke ‘uitnoodiging’ voor ‘le Bal du Cinéma’ op 17 Dec. a.s. Ik voel er veel voor, om dat aan te zien en kan ook mijn smoking gemakkelijk meebrengen. Maar: is het niet erg *duur*? Ik ben n.l. niet erg goed bij kas. Is de prijs gematigd, dan stem ik graag voor.

Laat je me nog even weten, of het doorgaat en of ik dus Zaterdag 17 mijn avondcostuum mee moet brengen?

In ieder geval, tot ziens en hart. gr. van

je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 14 december 1932

aant.

14 Dec. '32

Beste Jan,

Afgesproken! Ik breng mijn smoking mee, want een rok bezit ik niet meer. Het feest lijkt me wel. En 's avonds zie ik Jan v. Nijlen? - Verder zou ik in den loop van Zondag graag even *Maurice* treffen, 1° omdat ik het ostentatief onhartelijk vind, om in Brussel te komen en hem te negeeren, 2° omdat ik werkelijk een paar punten inzake ‘Forum’ moet bespreken. Kun jij hem even opbellen en iets bepalen? Graag.

Ik neem den trein, die *17.31 Noord* aankomt. Ik zie je dan wel aan den uitgang?

Je cyclus in ‘Forum’ las ik eenige malen en met stijgend pleizier over. Eddy vindt, geloof ik, dat je al te veel in dezen toon hebt geschreven; *ik* ben dat in zooverre niet met hem eens, dat ik ‘Pro Domo’ werkelijk weer *in* den toon *iets anders* vind. Maar:

nu zul je wel van toon moeten veranderen! En: ‘cet homme déteste l'emphase’ lijkt me niet van toepassing op je werk. Je ‘emphase’ (als ik het woord tenminste juist interpreteer) gaat alleen een anderen kant uit dan de half-zachte; maar een soort profeet en zaligspreker ben je toch zeker, ook hier weer: men moet de partij waardeeren, om van de zaligsprekingen der partijgangers te kunnen houden!

Vanavond ‘openbaar twistgesprek’ met Vic v. Vr. in de Rott. Kring over de schoonheid! Er zal vriendschappelijk geknokt worden, met verschillende emphases!

hart. gr. aan allen
van je
Menno

N.B.N.B. Kun je voor *Jan*. Forum niet een panopticum schrijven over de schilderszwendel? *Dol* graag! Het wordt een *goed* nummer, hoop ik.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[27 december 1932]

aant.

Beste Menno,

Hoe voer je in Amsterdam? Je indruk van Jan Kampen? Schrijf mij verder je giro no, dat ik *natuurlijk* weer vergeten ben.

Eddy was gisteren hier. Mat en somber. Een uitstralend centrum van somberheid.

Het stuk over Willink schrijf ik geheel over. Morgen stuur ik de goede lezing aan Bouws.

Met een kort berichtje, doe je mij veel plezier. Een stevige hand van ons beiden, geheel je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Eibergen, 28 december 1932

aant.

Eibergen, 28 Dec. '32

Beste Jan,

Vooreerst: ontvang met Aty, jongens en Siameezen mijn hartelijkste wenschen voor het nieuwe jaar! Het helpt wel niet, maar laten we zeggen: als ik O.L.H. was...

In Amsterdam besprak ik met den jongen v. Kampen. v. Kampen is geschikt en zeer welwillend. Overigens komt hij mij voor niet enorm hoog te vliegen. Maar dit onder voorbehoud, want ik zag hem maar kort. (Er was nog een v.K. in het kantoor; is dat de vader?) de zaak 'Coster'. Hij krijgt de reisexemplaren 15 Jan. van mij in huis; ik heb dat al met Zijlstra besproken. De prijs wordt *f 2.50*. Als de oplage geheel verkocht zou worden, zouden we winst hebben; daaraan wanhoopt v.K. niet eens. Er wordt nu aan de zetterij gewerkt.

Jammer, dat Eddy zoo weinig opgewekt is. Zit de revolutie hem dwars? Ik las zijn 'Smalle Mensch', met het bijgevoel, dat de revolutie (of liever: het collectivisme) mij aanmerkelijk schimmiger voorkomen. Ik geloof eenvoudig niet aan een consequent collectivisme in W. Europa, waarvoor wij naar Perzië zouden moeten uitwijken. *Ons* collectivisme: 'le Bal des Cinémas'!

Ik begrijp, dat je het stuk over W. omwerkt. Het voldeed voor mij ook niet heelemaal, hoewel ik mijn bezwaren gewoonlijk pas goed kan formuleeren na lezing in druk. Daarom heb je aan Eddy meer als criticus dan aan mij; hij gaat direct op het *schrift* af, dat mij altijd averechts beïnvloedt.

21 Jan. blijft toch gefixeerd? Ik stel me er veel van voor.

Ik schrijf hier met stoom. Momenteel over Freud en Nietzsche.

hart. groeten voor jullie beiden

t.t.

Menno

Bij gelegenheid groeten aan den heer en mevr. Nijkerk. Ik vond hen beiden bijzonder aardig.

We kregen, behalve het ons al bekende, nog een *Snert*vers van Verwolde! En dit wel het allerbeestelijkste plagiaat-Greshoff! Geef dien man vooral eens een oplawaai, want anders heb je een epigoon meer!

Ik begin spoedig aan Billy's 'Diderot'. Voorloopig geniet ik zoo tusschenbeide nog eens even van 'le Neveu de Rameau'. Geniaal!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 7 januari 1933

aant.

aant.

Beste Menno,

Je brief heb ik bij Nijkerk laten bezorgen.

Eergisteren en gisteren sprak ik Eddy. Hij zit in een warnet van verwikkelingen. Maar daarná zal hij rust vinden!

Ik had het met hem nog over het geval Willink.

Ik had nl. bij mijn stuk vier reproducties gekregen, welke er het beste bij passen en die ik de aardigste vind. Brief v Bouws: Willink wil *andere* reproducties; nl. dat niet erg representatieve bleeke rozeboompje van Bouws en een monsterlijke oliografie, Wilma voorstellende. Eerst was ik nijdig en zei ga je gang maar en zet er maar bij wat jullie wilt, het kan me niet verdommen..... maar Eddy zei: neen, het is te gek om los te loopen dat Willink of wie ook zou bepalen welke plaatjes er bij jouw artikel komen.

Dus nu vraag ik jou, formeel en officieel, om te willen goedvinden en bewerken dat de 4 van mij gekregen reproducties mijn stukje voor Forum zullen sieren en dus *niet* het doekje van Bouws en *niet* Wilma's portret.

Accoord?? Laat je gezaghebbende stem even hooren! Door bekorting en ontflauwekulling heeft het artikel veel gewonnen.

Forum I IIe jaarg. was een mooi no.! En m.i. aantrekkelijker voor de propaganda dan XII-I. De verzen van Simon V. zijn inderdaad betoverend.

Nu, zeg, ik moet aan het werk (‘Fanny’ van Pagnol vertalen voor de centen).

Tot spoedig al weer in Antwerpen.

Veel liefs v Aty,

geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 9 januari 1933

aant.

aant.

9 Jan. '33

B.J.

Natuurlijk ben ik het volkomen met je eens aangaande die kul van Willink. Wat zijn dat in vredesnaam voor idiote schilderspretenties! ‘Wilma’ vind ik nog iets, maar de roosjes van Bouws zijn zòò al erg dood en doen in reproductie zeker absoluut *niets*! Ik zal morgen, als ik Bouws zie, gezaghebbend trachten te zijn!

Gisteren Eddy gesproken. Hij was, de omstandigheden gegeven, monter, maar Bep lag met griep in bed.

Ik verheug me al op de ‘reünie’. Over *Forum I* was ik ook zeer te spreken. Zoo'n nummer blijft toch altijd een gelukkig toeval.

hart. gr., voor jullie beiden

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 10 januari 1933

aant.

Beste Menno,
Ik heb nu voorgesteld aan Everhard:
ik wil *niet* de rozentuin
niet Wilma.
C.W. wil *niet* de Baskische boer
niet die groep in het Bosch[?]
ik kies nu twee andere:
het geele huis
de twee pastoors
dat maakt met
de jobstijding en Pompeï vier afb.

Tot Zaterdag 21 dezer Pullman - Antwerpen Oost
Dag! Een stevige hand van JG.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

17 januari 1933

aant.

Beste Menno,
Eddy is gisteren vertrokken. Hij houdt zich vrij goed, gezien de meer dan belabberde omstandigheden.
Je komt dus Zaterdag as. met de Noorderster vertr. uit Rotterdam om 13.45 aankomend in Antwerpen *Oost* 15 uur. Een prachtverbinding. Neem dan daar een *taxi*, die je direct naar het Museum Plantyn op de Vrijdagsmarkt voert. Vraag aan den portier de heer Delen. In zijn kamer zijn we dan allen tesamen. Eerst moet je het mus. zien, anders is het *donker*, denk daarom.
Je gaat dan 's avonds met Aty en mij terug naar Brussel.
Breng dat boek over Nietzsche's leven uit zijn Brieven voor me mede, opdat ik het consulteer alvorens het aan te schaffen. Als je nog een of enige n^{os} van Film Liga *over* hebt breng die dan mede, want Jan en Kees zijn er dol op.
Ik hoop, in overleg met Eddy, Forum een artikel aan te bieden over Johan Goeree d'Overflacquée, getiteld ‘De Historische Hagenaar’. Ik hoop dat het in de smaak mag vallen.
Alle aanwezig-zullen-zijnden verheugen zich zeer op de bijeenkomst.
Zal het lukken Elsschot te lokken?
Een stevige hand,
geheel je Jan.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 19 januari 1933

aant.

aant.

Donderdag

B.J.

Zaterdag a.s. *15.00* ben ik, wind en weder dienende, in Antwerpen Oost en neem daar een taxi naar het museum Plantijn. Zonder nader bericht van jou reken ik er dus op, je met de anderen daar te treffen!

Spoedig tot wederziens dus!

h.gr.,

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, [31 januari 1933]

aant.

Beste Menno,

Gisteren ben ik weer thuisgekomen, doodop. Het speet ons allen verschrikkelijk, dat je niet naar Utrecht gekomen bent.

Ter zake: ik bezocht Simon Vestdijk. Hij wil graag een beetje veel publiceeren, ook al om het geld; maar hij begrijpt heel goed dat ‘Forum’ niet alles opnemen kan. Nu wil Van Wessem dòlgraag een novelle voor de vrije bladen hebben, liefst van eenigen omvang. Ik geloof dat je het beste zoudt doen met Simon voor te stellen om zijn Oublietten naar Constant te sturen. Dat is juist de omvang. Ik geloof dat je er Forum, Vestdijk en Constant een dienst mede bewijst. Schrijf hem er over; ik deed het ook reeds, dat kan dan juist mooi samen vallen.

Ik ben razend benieuwd naar zijn roman! Henny is ook weer aan een nieuwe roman bezig.

Van Eddy kreeg ik een brief over dat panoptikummetje, waar ik van geschrokken ben. De beste kerel moet overspannen zijn. Laten we er vooral niet meer op in gaan. Ik zal volgende week de zaak eens gaan opnemen. Ik hoop van ganscher harte, dat ik mij vergis en dat ik hem wat opgewekter aantref.

Verder geen nieuws.

Veel liefs, ook van Aty, mes hommages à Truida,

een hand van Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 1 februari 1933

aant.

R'dam, 1 Febr. '33

Beste Jan,

Dank voor de inzage van Eddy's brief. Ik kreeg er gisteren ook weer één van hem over hetzelfde onderwerp en heb hem nog weer (maniakaal waarschijnlijk) geantwoord. Maar na deze brief aan jou voel ik er ook het meest voor, op geen voorwaarde nader op zijn betoog in deze quaestie in te gaan. Hij moet werkelijk wel in verrotte omstandigheden verkeeren, dat hij overal ‘frondes’ ziet, niet alleen bij notarissen e.d., maar zelfs bij zijn vrienden. Overigens: de fronde Bouws - Roelants - ter Braak heeft mij toch wel een beetje geërgerd, omdat er zoo volkomen niets van waar is.

Ik spreek overmorgen Vestdijk en zal met hem de zaak van de V.Bl. bespreken. Die oplossing lijkt me ook heel best.

Tracht, als je Eddy spreekt, hem voor alles uit de put te helpen door hem er, b.v. op te wijzen, dat hij deze ruïne van zijn vermogen niet als argument tegen zichzelf moet gebruiken. En laat de zaak van de panopticums voorzoover het mij aangaat, maar rusten; ik wil in deze omstandigheden alles wel van hem accepteeren, inclusief een fronde met Bouws en ‘klooterigheid’. Toch gek: dat deze achterdocht- en argwaancomplexen bij iemand als Eddy nog vasten voet kunnen krijgen!

Het speet mij ook, dat ik niet kon komen. Ik hoop, binnen niet al te langen tijd tot ziens!

Veel hart. gr. voor Aty en van Truida en een hand van je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 3 februari 1933

aant.

Beste Menno,

Dank voor je brief. Ik zie er tegen op om naar Bellevue te gaan. Affijn, laten we er het beste van hopen. Dinsdag vertrek ik voor dag en dauw. Mijn adres luidt dan tot de 15de; a.b.s. de M. Arthur van Schendel. 25 Grande Rue BELLEVUE (Seine & Oise) France.

Ik ben zeer benieuwd, wat je nog met Simon overeengekomen bent in verband met de Vrije Bladen. Ik heb de overtuiging, dat hij een tijdje lang veel moet publiceeren, om daarmede ineens door de kopschuwheid van de mannen zonder oordeel, die àfwachten, heen te boren. Wordt hij eenmaal geaccepteerd, dan kan hij het zoo rustig aan doen als hij zelf maar wil. Schrijf jij eens even, liefst *dadelijk* na ontvangst van dit schrijven, en klein briefje aan Stols. Inhoud: ik hoor van J. Gr. dat hij je voorgesteld heeft om een geheel nummer van 'Helikon' aan de onuitgegeven gedichten van Vestdijk te wijden. Ik vind dat zoo'n goed idee, dat ik mij haast om mij bij hem aan te sluiten. Vestdijk is de coming man en het kan Helikon slechts goed doen wanneer het er zoo gauw bij is!

Ik heb ook aan Kramers geschreven om hem voor DGW te laten interviewen.

Met berichten ben ik altijd in mijn schik.

Zou het heusch absoluut onmogelijk zijn om dat heele kleine stukkie over de Historische Hagenaar in het Maartnummer onder te brengen???????

Met hartelijke groeten van huis tot huis, geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

17 februari 1933

aant.

aant.

Beste Menno,

Gisteren ben ik uit Parijs teruggekeerd. Eddy was vooral in het laatst nog al opgewekt. We hebben nog een avond over Panopticum gesproken, maar het is met de beste wil ter wereld niet mogelijk om hem een ander standpunt dan het zijne te doen begrijpen, vooral te doen accepteeren. Overigens vol vuur. Hij las mij een groot deel van zijn stuk over de comedianten voor. Er is wel iets tegen in te brengen, maar welk een vuur en welk een élan. Het is een excellent stuk!

Thuiskomende urenlange telefoondiscussies met Maurice R. over mijn stuk in DGW betreffende de hulde aan K. v/d W. ZEd. is een brave jongen, maar lichtelijk maniak en zonder eenig begrip voor verhoudingen. Nebenbei: een klein strebertje! Of liever: een vereerder van de gearriveerden.

Alles wat ik hoor over het stukje in de Stem doet mij vermoeden (meer dan vermoeden kàn het niet zijn), dat de schrijver Dop Bles heet. Ha! Roept Borel eindelijk een wreker van de verdrukte d.i. van míjn, Borel's, onschuld! Ook niet leuk als de Borellen je bij gaan vallen. Wat een machteloos, knoeierig geürm! Eigenlijk zou men nooit meer moeten polemiseeren, dan met absoluut ebenbürtigen en al die drekschedels (zou J.v.N. zeggen) rustig in hun eigen vuil laten stikken. Ik heb altijd het gevoel of men zich verlaagt door aan dat vee een woord zelfs ter loops te wijden.

Ik heb veel te doen, veel te veel naar mijn zin. Dus breek ik hier af. Laat bij gelegenheid nog eens iets van je hooren.

Met hartelijke groeten van Aty, een stevige hand, geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 19 februari 1933

aant.

aant.

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je berichten. Het is werkelijk gek, dat men Eddy absoluut niet kan bijbrengen, hoe verkeerd het is om op Heeroma's en andere drekschedels in te gaan. Hij voelt het niet zooals wij het voelen. Wij hebben het er natuurlijk nog lang en breed over gehad, maar zonder resultaat. Bovendien is er nog iets. Polemiseeren kan men alleen over feiten en hun interpretatie en niet over appreciaties. Als het verschijnsel Heeroma Eddy een proleet vindt, dan kan E alleen maar antwoorden: dat ben ik niet; of hij kan volgens de beproefde straatjongensmethode zeggen je bent het zèlf. Het één is al even nutteloos als het andere.

En wat zijn het voor lieden. Wie ìs Heeroma, wie ìs Spectator??? Moet de eerste de beste heibeljager ons uit onze tent kunnen lokken? Op die manier wordt het een lolletje. Net als in Amsterdam het traditioneele swanepeste, krijgen we dan in de litteratuur: zeg jò, ga je mee Eddy pesten! Affijn, ìk trap daar niet meer in. Eddy is oud en wijs genoeg om zijn eigen broek op te halen. Wij zijn niet aangesteld als zijn zielverzorgers. We kunnen het alleen maar betreuren, dat hij niet een klein beetje méér je-m'en-fichisme bezit. Het zou zijn eigen gemoedsrust zoozeer ten goede komen.

Ik las bij Eddy dat schimpdicht van Slau op Stols. Behalve dat het een rotvers is, vind ik het geen fraaie daad om poeslief tegen iemand te doen, vriendelijkheden van hem te accepteeren en hem dan achter zijn rug zóó te nemen. Ik vind er iets on-loyaals in, om het zacht te zeggen. En Slau is er in mijn achting door gedaald tot onder het nulpunt.

Jullie kunt hier vergaderen zoo veel als het je lust, wanneer ik het maar bijtijds weet. Héél gezellig.

Maurice is op een ongelooflijk bescheten wijze kwaad geworden over een stukje van mij in DGWinckel over de ridicule Van-de-Woestyne-hulde te Gent. En je moet weten, dat ik het expres om zijnent wille nog héél vriendelijk gezegd had! In ieder ander geval had ik het zeskeer zoo cru geschreven! Als er iets is dat mij nu op mijn zenuwen gaat, dan is het die litteraire kruidje-roer-me-niet-achtigheid van Maurice. Het was een bête, vernederende vertooning. Men moet een dichter verdedigen tegen de apenliefde van zulke huldigers!

Verder is er geen nieuws.

Veel hartelijke groeten voor Truida, een hartelijke hand van

je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 20 februari 1933

aant.

Beukelsdijk 143 b
20 Febr. '33

Beste Jan,

Inderdaad, een uitstekend bericht! En hartelijk dank voor je ongewild initiatief in dezen! Een dergelijk resultaat van onze Antwerpsche conferentie is verrassend. Ik schreef omgaand aan Elsschot over één en ander. De titel is verlokkend genoeg. En in 14 dagen geschreven!

Ik schreef je juist een briefkaart. Daarna geen nieuws meer. Alleen hierbij als drukwerk een stukje van mijn collega v. Daalen van het Rott. lyceum, dat je misschien als 'onderwijs-specialist' interesseert. *Voel* je, hoe die man mij langzamerhand mijn houding tegenover Vondel en de jongens is gaan kwalijk nemen? *Graag terug*. Qualiteit: Spectator.

h.gr., ook voor Aty van
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, [21 februari 1933]

aant.

Beste Menno,

Met toch inderdaad nog een kleine verbazing heb ik dat stuk in het schoolblaadje gelezen. Ik wist niet dat ons aller optreden de heeren zóó dwars zat!!! Want dat slaat op jou, maar ook op Eddy en Henny en mij enz, enz. De Opstand der Senielen. Ik zou het verdomd vervelend vinden om zoo'n rotvent in de leeraarskamer te moeten ontmoeten en ik zou hem zeker niet goeiendag kunnen zeggen. Die knullen kunnen geen afwijkende meening verdragen en zijn tegen meeningsverschil niet opgewassen; en omdat ze dat voelen worden ze valsch! Zulke stukken zijn voor mij typisch uitingen van zwakheid.

Het eenige wat me goed doet is, dat al dat geschrijf de heeren ten minste ergert, dat is ten minste één positief resultaat bereikt. Voor het overige is het met de beste wil ter wereld niet mogelijk om op zulke kinderpraat te reageeren.

Ik brand ook van nieuwsgierigheid naar Elsschots nieuwe product. Delen zei, dat het eerste hoofdstuk prachtig was; de dood van zijn moeder. Verder is het een zotte geschiedenis van een partij kaas!

Schrijf me als je de kopy binnen krijgt.
Met veel liefs van huis tot huis, gaarne je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[26 februari 1933]

aant.

Beste Menno,
Is dat wat of is dat niks,
Voor je Aprilnummertje.
Niet goed, dan graag gauw terug.
Hoop van wèl goed!
Dag!!!
Handdruk
Van
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 1 maart 1933

aant.

aant.

B.J.

Dank voor je brieven en 'zendingen'! Ik vind alle 5 panoptica zeer geslaagd, heb ze aan Bouws doorgegeven. Mijn eenige reserve is: in April zouden ze door de gebeurtenissen ingehaald kunnen zijn, *en*: hebben wij plaats. Het is een verdomd ding met die plaatsruimte, we konden tweemaal zooveel papier gebruiken. Het stuk over de fransche bloemlezingen lijkt mij het allerbest, maar ook de andere zijn heel goed voor ons. Een zij-idee: zou het (eventueel) mogelijk zijn, dat je de drie stukjes betreffende Hitler c.s. tot één omwerkte? Alleen als plaatsgebrek dat noodig maakt. - Het Maartnummer kost ook weer een massa hoofdbrekens. Het klinkt gek, maar ik ben bezig je 'Hagenaar' er opzettelijk uit te werken! Het heele nummer bleek opeens weer Greshoff - ter Braak - du Perron te zijn en niets anders! In godsnaam, vergeef mij; de taak van redacteur is walgelijk, strijdt tegen mijn persoonlijke voorkeur, maar nummer is nummer.

Nog iets: *Zijlstra* interesseert zich voor 'Kaas', als boek. Mij persoonlijk zou het erg aangenaam zijn, als Elsschot bij Nijgh uitgaf, omdat het mij dan gemakkelijk

valt, na het beëindigen van ‘Dumay’ aan de 80 pag. vast te houden. Als we Elsschot publiceeren, loopt dat dan niet zoo in de papieren. Zou je daarom bij Elsschot eens een balletje kunnen opgooien daarover? Zijlstra is natuurlijk bereid met hem te komen onderhandelen, maar wil natuurlijk eerst graag weten, wat ik van de roman denk, of jij. Beproef je tact daar eens op. Voor ‘Forum’ is zoo'n door Nijgh aangeworven roman weer een goede steun (ten opzichte van de commissarissen, bedoel ik).

Wij zijn voorloopig van plan, om *12 Maart* te vergaderen. Maar Eddy moet nog kunnen.

De houding van Maurice is *krankjorum*; is hij soms al weer bijgetrokken? O litteratuur, tot welke idioten bevordert gij uwe aanvankelijk eerbare kinderen. Als ik zooiets hoor, heb ik weer lust in allerlei démasqué's der schoonheid.

Nu, veel hart. gr. van huis tot huis

tt.

Menno

Ik ontving een prospectus van Stols & Slauerhoff, waarin zij mij uitnoodigen *f* 25 neer te leggen voor ‘Saudades’. Wat is dat voor geraffineerde oplichterij?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 1 maart 1933

aant.

aant.

B.J.

Plotseling is de Forum-vergadering vervroegd, omdat Eddy dezer dagen al in Brussel komt en dan kan doorreizen naar Holland; wij compareeren dus a.s. Zaterdagavond ten mijnent. Het zal mij benieuwen, of er een lijk zal vallen. Ik voor mij zie geen heil meer in samenwerking tusschen Eddy en Bouws; deze twee menschen irriteeren elkaar zoo bestendig en afdoende, dat oplappen alleen maar kan leiden tot nieuw gedonder voor mij. Want ik moet de ultimatums telkens maar incasseeren; overigens, ik doe het langzamerhand al met de hand van een geroutineerde. Natuurlijk heeft Bouws fundamenteel ongelijk, als hij zich aan Eddy's manier van schrijven ergert; dat op zichzelf veroordeelt hem al, want van Eddy verdraag je tenslotte alles heel gemakkelijk, omdat er een bepaald temperament achterzit, dat zich blijkbaar ook op deze manier moet luchten; maar breng dat een *Bouws* eens aan zijn verstand! Die bovendien misschien nog zit te springen om redacteur te worden (naar men zegt); wat hij *niet* wordt, behalve over mijn lijk. Maar Eddy neemt den goeden baas dan ook zoo op het scherp, dat hij het niet houden kan. Het komt er tenslotte op neer, dat Eddy te weinig hypocriet is voor de redactie; ik denk, dat dit wel een onderdeel zal zijn van zijn algeheele gemis aan hypocrisie; een tak van bedrijf, waarop hij zich nu eenmaal nooit heeft behoeven toe te leggen. Ik kan je zeggen, dat ik E. steeds sympathieker ga vinden, hoe minder ik zijn afzonderlijke uitingen kan volgen. Het is alles zoo compleet *uit één stuk* (en dit niet in Hitler-zin bedoeld). Dat het rund Bouws zooiets niet kan ruiken, pleit tegen dezen

eminenten secretaris der redactie. Hij is een man uit tien stuk*jes*. Maar onderwijl verdom ik het voorloopig, om voor dit 'geschil' het heele Forum in de lucht te laten vliegen. Niemand zou daar minder pleizier van hebben dan Eddy, die het papier in Holland toch niet voor het opscheppen zal hebben. - Ondanks E's goede voornemens, om Bouws niet te attaqueeren, verwacht ik toch wel een klein slagje. Als hij hem een z.g. beleefde brief schrijft, *weent* Bouws al aan mijn telefoon. *Dus*! Het vervelende voor mij is speciaal, dat ik eeuwig en altijd het betrekkelijke gelijk van Bouws moet erkennen, terwijl ik voor zijn argumenten geen cent voel. Ik geloof, dat Eddy *als medewerker* zichzelf en mij uit het eeuwige gedonder helpt.

Kan ik ev. zelf je Hitleriana aan elkaar smeden? Ik bedoel als er eens haast bij mocht zijn, door onverwacht ruimte-overschot.

Hoe staat de ruzie tusschen jou en Slau? Ik hoorde daarover verontrustende dingen. Maak er toch maar een eind aan, zou ik zeggen! Tenzij er principieele dingen in het spel zijn.

Veel hart. gr. voor jullie beiden
van je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[1 maart 1933]

aant.

Broeder,

Hierbij eenige kleine stukjes voor de rubriek Panopticum. Ik hoop dat ze in je smaak zullen vallen. En, zonder ongepaste ijdelheid, ik geloof het ook wel. Ze lijken me alle vier nog al geslaagd. Vooral 'Wat dan Nog' gaat me zeer ter harte. Ik hoor er ventueel wel wat over.

Ik hoor dat de Brusselsche vergadering waarschijnlijk niet doorgaat. Dat zou een teleurstelling voor mij zijn. Maar ik geloof dat de vergadering in Holland wel gemakken biedt. Je bent niet zoo aan tijd en ruimte gebonden. Als het niet doorgaat, wil ik toch het genoegen van een samenzijn niet missen. Ik kom dan eind van de maand een weekend bij jou. Een kussentje achter de kachel om op te slapen is er altijd wel.

Ik ben compleet misselijk van een correspondentie, die ik ontketend heb door in een brief aan Slau een opmerking over iets wat ik niet zuiver en juist in zijn gedrag vond, te maken. Daar wisselen Eddy en ik nu drie brieven per dag over!!! Nog gezwegen van de bisbieljes met Maurice. Het pad des armen dagbladschrijvers gaat niet op rozen!

Veel liefs van Aty, veel hartelijke groeten aan je zusje, een stevige hand van J A N

Je brief aan Eddy las ik. Ik zou je er graag over gesproken hebben.

Morgen Donderdag, leest Elsschot mij 'Kaas' voor. ten huize van Delen om 6 u. Kon je er maar bij zijn.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Schaerbeek, 2 maart 1933]

aant.

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je lange brief. Handel geheel naar goeddunken met panoptikummen. Het stukje over de bloemlezingen kan het beste wachten. Ja, het is een lastig en vervelend werk om een goed nummer samen te stellen. De vergadering op 12 Maart schikt ons opperbest. Er kan maar één logeeren als Angèle thuis is. In dat geval lijkt Eddy me als de armste de aangewezen man! Als Angèle uitgaat kan ik er twéé bergen. Dat hoor je nog wel bijtijds.

Maurice is oogenschijnlijk goed, maar ik hoor van de buitenwacht, dat hij au fond nog nijdig is. Tant pis. Maar het spijt mij toch, want ik had hem, met al zijn vooroordeelen, toch nog iets vrijer en hooger getaxeerd.

Over de zaak Zijlstra-Elsschot nader, zoodra we het Ms gelezen hebben. Ik kreeg gisteren nog een briefje van hem, melden dat hij het boek aan mij had opgedragen, hetgeen mij veel plezier doet.

Als mij nog verder panops invallen stuur ik ze je wel en dan scharrel je d'r maar net zoo mee als je wilt.

Ik verheug mij op de Maartsche bijeenkomst.

Veel hart. gr. geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 3 maart 1933

aant.

aant.

aant.

3 Mars 1933

Beste Menno,

Gisterenavond heeft De Ridder ons ‘Kaas’ voorgelezen. Hij zelf was er bij momenten zóó ontroerd van dat hij de lezing moest onderbreken, anders was hij gaan zitten huilen. Een curieuze kerel! Ik heb het daarna meegenomen naar huis en vannacht nog eens herlezen. Ik stel het boven ‘Lijmen’, omdat het geserreerder en rijker is. Het is weer een transactie welke een tragedie wordt. Een man die een partij kaas

moet verkoopen en niet verkoopen kàn! Het begin, het sterven van de moeder, is een meesterstuk. De hoofdpersoon komt zoo uit het café in de sterfkamer waar het benauwd is.

'Het heeft dan nog wel een uur geduurd, ik nog steeds met dat bier, maar toen werd verklaard dat zij dood was.'

Deze zin heeft mij aldoor bezig gehouden. Jan v.N. & Ary Delen vonden het ook beter dan 'Lijmen' en almee van het beste van zijn hand. Ik zend je het MS als papiers d'affaire aangeteekend. Het is juist *zeventig* bladzijden Forum's. <ZEd zou graag gauw met de plaatsing beginnen, graag zoo gauw als het *mogelijk* is en jullie schikt.>

Wat je schreef over het geval Forum-Eddy-Bouws vind ik toch wel verdrietig. Als de minister valt op een principieele quaestie is dat gewoon, maar als hij moet aftreden wegens oneenigheid of liever incompatabilité d'humeur met een referendaris, vind ik dat tegen alles. Ik zou dan liever de referendaris aan den dijk, of althans op zijn nummer, zetten. Niet nauwkeurig op de hoogte van de situatie zijnde vraag ik: Is Everard wel precies op de hoogte van de plaats welke hij in 'Forum' inneemt? En is het hem voldoende duidelijk, dat zijn technisch-administratieve 'bevoegdheden' hem nog niet het recht en de bekwaamheid geven om mede te werken aan de geestelijke opbouw van het tijdschrift. Wat mij in de zaak hindert, is dat een van de architecten voor de opzichter van de aannemer (Zijlstra) moet wijken.

Wat je over Eddy zegt is mij uit het hart gegrepen. Hoe langer en hoe beter ik hem ken, des te meer ben ik van hem gaan houden. Juist *òm* die dingen die me eerst een beetje kregel maakten en die au fond zoo geheel bij hem passen, dat ik ze niet uit het ensembel van zijn deugden en gebreken zou willen missen.

Plak mijn Panoptikummers maar aan elkaar, met een sterretje er tusschen, want ze geven toch alle een *àndere* kant van het verschijnsel weer.

Die ruzie tusschen mij en Slau is van een bêteheid om over te huilen. Ik schreef hem dan ook een hartelijke brief om hem dit mede te deelen, maar ik mocht daarop helaas geen antwoord ontvangen. De zaak is gauw verteld. Ik ben met een wat te groote voortvarendheid begonnen om mij te bemoeien met zaken welke mij niet raken. Ik deelde nl. aan Slau mee, dat ik het niet juist vond om met iemand als vriend te verkeeren en hem dan noodeloos en nutteloos erge pijn te doen met een schimpdicht. Het schijnt dat ik Slau's bedoelingen miskend heb en dat híj het als een onschuldig grapje beschouwde. Maar ik wéét en hij kon weten dat de betrokkene het verdomd akelig en heelemaal geen onschuldig grapje zou vinden. Bon. Te recht of ten onrechte, dat doet hier niet toe. Ik meen dat men een kameraad een opmerking mag maken, zelfs, te goede trouw, een *misplaatste*, zonder dat die heer daar door op een troon klimt, verklaring en *excuses* eischt en dreigementen uit stoot! Op deze alerridicuulste briefkaart werd ik zóó verdomd driftig, dat ik Jan een briefje schreef, waar de honden geen brood van vraten en waar alle maat en logica in ontbrak! Nu waren we kiet in ridiculiteit! Daar ik bovendien om zoo'n flauwe-kul-koek onmogelijk boos op een kameraad kan worden en ik Jan héél graag mag, schreef ik hem een lange brief om de zaak, die geen 'zààk' is, te liquideeren. Hierop hoorde ik, eerlijk gezegd tot mijn stomme verbazing, niets. Hij zal toch niet eischen dat ik op mijn bloote voeten naar Wassenaar wandel in een boetekleed, dat overigens den man niet ontsiert (Abr. K.)?

Hieruit is een correspondentie met Eddy ontstaan, welke in disproporties tusschen cause et effect die met Slau nog weer verre overtrof. Eddy, de wijste zijnde, sprak het verlossende woord: één lekkere kop thee van Aty is van meer belang, dan dit alles!

Nu weet je de tragediën welke mijn bestaan onveilig gemaakt hebben.

Als Slau mij nu net zoo'n brief terug schreef als ik hem stuurde dan zou de heele kinderboel uit de wereld zijn. Ik schreef er Bouws over denkende dat hij Slau véél zag. Maar ook van die hoorde ik niets meer. Afwachten.

Verder niets nieuws. Me dunkt! *Plaats* zoo véél van mijn Panoppen als je met je geweten overeen kunt brengen, want het schrijven heeft voor mij heelaas ook een dwingende economische kant! En als je ze werkelijk aardig vindt kun je ze best over April en Mei verdeelen.

Nu, beste, hartelijke groeten van Aty, die het betreurt dat we jullie ditmaal niet hier zien,

een hand van geheel

je Jan

Als Truida ooit eens zin heeft om zich een paar dagen met Aty in het Brusselsche te verstrooien, dan heeft ze het maar te schrijven. *Van harte* welkom.

Eddy wou v Kampen zien. Deze MOET Maandag in R'dam zijn. Hij komt nu aan tusschen 12-1 Maandag a.s. *bij jou* om daar Eddy te treffen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 3 maart 1933

aant.

aant.

3 Mars 1933

B.M.

Ik bedacht nog dit. Je kunt misschien van de Hitleriana, door drie sterren gescheiden van elkander, de *text* geven onder de gemeensch. titel ‘A Nous la Liberté’ tusschen aanhalingsteekens. En de *andere* stukjes in Panopt. stoppen. Dan zou de Historische Hagenaar tot Mei moeten wachten (tot mijn verdomde spijt). Ziet wat U doet - Heer, in Uw handen beveel ik mijn geestelijkheid.

Met veel liefs van allen hier, geheel je Jan

v Kampen komt dus om *Eddy* te spreken Maandag A.S.
tusschen 12-1 <'s middags> bij jou thuis.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 4 maart 1933

aant.

4 Mars 1933

Beste Menno,

Welk een mooi Forumnummer. Misschien niet volgens de voorschriften van het wetenschappelijk-tijdschriftkundig evenwicht, maar zoo'n stuk als dat van Eddy behoort alle kaders te verbreken. Ik heb in geen jaren iets gelezen van een zoo geheel innerlijke tragiek. Wat een angst, wat een angstige wil om iets van de ellende waar we in leven moeten te begrijpen. Staan we er niet allemaal zoo tegenover. Ik wel, maar ik ben niet zoo luciede en niet zoo moedig. Vandaar dat ik het voorbeeld der struisvogels huldig. En denk: laat het maar die paar jaar dat ik hier nog ben, zoo'n beetje doorsukkelen. En ik denk er maar niet te veel aan. Ik heb het stuk van Eddy op één dag tweemaal gelezen. <En mij veel geschaamd. Zulke lectuur is een vorm van zelfkastijding voor me.>

Bouws klaagde in der tijd over de lengte van deze bijdrage. Zoo'n stuk is nooit te lang.

Ik bid voor het heil van Forum en voor het behoud der eenheid. In elk geval tot '34!

Veel hartelijks geheel je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

6 maart 1933

aant.

6 Maart 1933

Beste Jan,

Je zult Eddy wel spreken en van hem hooren, dat alles naar wensch verloopen is. De verhouding Bouws - Eddy is werkelijk nogal zuiver gesteld, en Maurice was erg geschikt. Resultaat: de eenheid van Forum blijft gehandhaafd, en ook als E. eruitgaat als redacteur, verandert er eigenlijk niets.

'Kaas' heb ik met veel pleizier gelezen! Ik heb dat ook aan Elsschot geschreven, maar niet 'verholen', dat ik het eenigszins jammer vind van het geheel, dat het begin *meesterlijk* en de rest *heel goed* is. Nu *drukt* het begin op de rest, al is dat niet hinderlijk. De schrijfwijze is overigens ook verderop uitstekend, sober, zonder iets te *veel* vooral (benijdenswaardig, dr. Dumay verliest het!). Natuurlijk ben ik *voor*! Ik dacht *Juli, Aug, Sept*, dan kan de boekuitgave nog in den herfst komen.

Voor de panoptica zal ik vaderlijk zorgen, maar je moet me niet kwalijk nemen, als ik een *keuze* doe! Wat bij deze overvloed een lastig werkje is.

hart.gr. voor jullie beiden van

je Menno

Zaak met Slau is weer all right, hoor ik! Goedzoo.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[17 maart 1933]

aant.

Vrijdag

Beste Menno,
Ik liet in lang niets hooren omdat ik me lamlendig voel en al mijn energie hier dus voor de aan god gegeven journalistiek moet gebruiken.
Maar dit: komen er nog Panoppen van me in Forum April? Ik kreeg nl. nog geen proef. Stuur eens een briefkaartje. Niets nieuws?
Met heel veel hartelijks v. huis tot huis,
Geheel je Jan.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 18 maart 1933

aant.

aant.

R'dam, Zaterdag

B.J.
Ook ik zweeg, vrijwel om dezelfde redenen als jij; ik voel me n.l. ook zeer bedonderd, kan niet goed meer tegen de schoolmeesterij momenteel, hoop op betere tijden houdt mij boven water.
De panoptica ga ik de volgende week met Bouws uitwerken. Dat moet altijd het laatste gebeuren, omdat het van de overige copie afhankelijk is, maar dan krijg je zoo snel mogelijk proef.
Momenteel voel ik toch wel iets voor een schrijversasyl. Maar dan *heel* anders dan van Ivanow. B.v. met jou, Eddy, Marsman en nog eenige fatsoenlijke lieden, en groote lanen, waarin wij elkaar op gezette tijden konden ontmoeten en ontloopen.
Geen nieuws hier. Ik schiet slecht op natuurlijk met mijn boek.
Hartelijk,
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[19 maart 1933]

aant.

aant.

Zondag

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je kaart. Ik begrijp het volkomen. Maar het leraarsbaantje geeft je een materiële zekerheid. En je weet niet hoe enerverend het is om zooals ik te leven afhankelijk van het opnemen van brieven en artikelen, die ik met tegenzin schrijf! Denk daar maar eens aan! Ik hunker naar rust om een groot gedicht te gaan schrijven, maar... lauw noppes. Het blijft bij korte notities. In de hoop op later.

Ik kreeg v Elsschot een *aardig* <ter inleiding van Kaas> <het *midden* stuk is goed m.i. is het lit.> artikel met verzoek om het naar Forum door te zenden. Ik zal het je morgen sturen.

Wees me genadig. Plaats *véél* panoppen!! Denk er altijd om, Menno, dat iedere plaatsing weer idem zooveel pop beteekent. Het is beroerd genoeg als men zoo moet redeneeren.

Ik schrijf je in haast op een conferentie. Spoedig meer!

Veel liefs van Aty geheel je Jan

Heb je het Laatste Nieuws ontf.? Met dat kinderportretje van je?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 22 maart 1933

aant.

22 Maart '33

Beste Jan,

Hartelijk dank voor je verkwikkende briefje! Ik waardeerde het *erg*. Het lukt mij nog niet hard, me boven mijn rotstemming uit te werken. Natuurlijk: ik weet, dat ik voor die materieele basis dankbaar moet zijn, maar... c'est plus fort que moi, *nu*, ik kan mijn rol haast niet spelen. Alles met een uitgestreken gezicht als belangrijk proclameeren, wat het in mijn oogen perse niet is. En geen tijd om aan mijn boek te werken, terwijl het door mijn hoofd spookt. Enfin, ieder zijn lastje.

Er is over de panoptica van jou gedonder. *Maurice* is n.l. tegen bijna alles. Eén heb ik er vast ingezet, twee andere *vastgelegd*. Ik ben zeer nijdig op hem, schrijf hem

met gelijke post; want in plaats van *met jou te overleggen*, maakt hij er een heel probleem van, tot mijn spijt (dit *onder ons*) moet ik me er voorloopig van overtuigd houden, dat er persoonlijke rancune tegen jou achter zit. B.v. over de 'zwendel' van prijzen mag niets gezegd worden! Ik zal je belangen zoo goed als ik kan waarnemen. Als je het geld voor *Goeree* vast wilt hebben, *schrijf dan even aan Bouws*; want het zal, vrees ik, weer moeten overliggen door die vervelende meneer Gans met zijn communisme. We hebben de onmogelijkste last met de nummers tegenwoordig.

Stuk van Elsschot vind ik *aardig*! Gek geschreven, heel anders dan anders.

Dank voor laatste Nieuws met Al-Capone-smoeltje en *snert* stukje van de maagd. Wat een *prut*!

hart. gr. voor jullie beiden

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[23 maart 1933]

aant.

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je brief.

Die panopticumaffaire krijgt nu een geheel ander aspect. Maar ik begrijp er toch *niets* van.

Jij vóór.

Eddy vóór.

Maurice tegen.

D.w.z. 2 tegen 1.

'Zwendel der prijzen' mag er niet in????? Maar hoe zit het: heeft Maurice één stem net als een ander, of is hij censor van de redactie?????? Ik moet je eerlijk zeggen, dat dergelijke overwegingen als van M. in een tijdschrift als nu juist FORUM is niet mogen voorkomen.

Ik vind dat een rotgeschiedenis, omdat ik dacht dat Forum de laatste schuilplaats van het vrije woord was.

Maar verklaar mij nu aub eens waarom twee tegen één niet meer opgaat.

Heel veel liefs van huis tot huis, een stevige hand van

geheel je JAN

Wanneer men in F. niet zeggen mag dat het uitdeelen van litt. prijzen zwendel is, hetgeen iedere ingewijde wéét, dan heeft F. niet veel bestaansrecht meer. Waarom komt die kwestie zoo laat op de proppen? De stukjes stuurde ik alle eind Febr. eerste dagen van Maart????

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff

aan
Menno ter Braak

[24 maart 1933]

aant.

Beste Menno,

Dat is nie serjeus, zou Jan van Nylen zeggen. Je vraagt mij om mee te werken aan de Panopticum-rubriek. Ik voldoe aan dat verlangen, wat ik stuur vind je goed en... er wordt één onnoozel peststukkie geplaatst!

Dit is dus een *mislukt experiment*. Stuur mij de liggende stukjes terug, vóór ze geheel verouderd zijn, opdat ik kan probeeren ze elders te gelde te maken. Jullie vergeten, dat die kopy voor mij GELD beteekent, geld waar ik van *leven* moet. En het is niet practisch om tien artikelen te leveren, waar er dan één van uitgezocht en geplaatst wordt. Dat begrijp je zelf toch ook wel. Het spijt mij geweldig, om verschillende redenen, ten eerste omdat het een soort werk is dat ik graag doe, ten tweede omdat het weer een afzetgebied minder is. Maar je zult zelf wel begrijpen, dat ik, met de beste wil ter wereld niet meer mee KAN werken aan Panopticum. Dat zou me geld gaan kosten!

Overigens evengoede vrienden. Ik ben niet boos, alleen maar terneergeslagen, dat mij op die manier een rubriek waar ik veel liefhebberij in had om puur practische redenen onmogelijk gemaakt wordt.

Wat is je oordeel over dat stuk van Elsschot over STIJL?

Wat nieuws? De artikelen molen maalt en niet eens langzaam. Ik ben op zoek naar een steno-dactylo om de productie op te voeren! Het kan zijn dat ik de volgenden week in Den Haag moet zijn en ik leg dan natuurlijk bij jou aan!

Met veel liefs van huis tot huis, geheel je

J A N .

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 25 maart 1933

aant.

25 Maart '33

B.J.

Gelukkig, dat je ultimatumachtige brief door een tweede werd gevolgd! Ik was al bang, dat ook jij nu met decreten ging dreigen. Maar ik begrijp overigens je verontrustheid. De zaak ergert mij verdomd; ik heb nog geen antwoord van Maurice, hoop, dat hij zoo loyaal is naar je toe te gaan. - Het heele stel is nu naar Eddy. Die heeft verklaard, de panoptica niet meer te willen beoordeelen en *was dus nog niet voor*. Hij *moet* nu stemmen, of hij wil of niet, want anders zou Maurice mij ongeoorloofd ringelooren. Dat de afhandeling eenigszins vertraagd is, ligt ook aan

de enorme paperassen, die M. er bij geschreven heeft; en voorts zit dit nummer *stikvol*, zoodat er niets meer bij kon.

Ik *bid* je, om aan het panopticum te blijven meewerken. Voor de vrije meeningsuiting sta ik borg, behalve als het 2 tegen 1 zou zijn, wat niet waarschijnlijk is. Maar: zend niet meer dan 2 stukjes per maand *hoogstens*! Plaatsing wordt anders een physieke of liever: papyrologische onmogelijkheid. We kunnen nu eenmaal geen 10 pagina's aan panopticums inruimen.

Nu wacht ik Maurice maar weer af.

Hart. gr. voor jullie beiden, en kom aan, als je in het land bent!

tt. Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaarbeek, [28 maart 1933]

aant.

Beste Menno,

Tot mijn groote plezier zie ik, dat door Eddy's stemmerij de zaak geregeld is, vooral doet het mij plezier dat hij vóór *Potverteeren* gestemd heeft, waar Maurice die ongeoorloofde term zwendel in ontdekte. Ik zat gisteren op een banket naast Maurice en sprak hem er vóór en er na onder 4 oogen, maar hij heeft boe noch ba gezegd over deze heele geschiedenis!!!!!!!!

Doe me nu één Reuze-Lol en stuur me de stukkies, welke je *niet* neemt *terug*. ‘Potverteeren’, ‘Over de knekels van Ronsard’, ‘Het juiste Woord’, ‘Wat dan nog?’, ‘Over Aurélien Scholl’ en over ‘Les Belles pages etc’... zijn niet zóó actueel, dat ze niet tot (bijeenhouden en in ieder *3* bv. ze zijn klein) Mei en Juni wachten kunnen. Stuur mij in *elk geval* die over Willem de Zwijger *terug* en verder nog al die welke door jou en Eddy niet acceptabel geacht worden.

Het stukje van Eddy's boek, dat ik las, is buitengewoon!

Is jouw schrijfmachine in de soep gereden?

Nu, beste, tot spoedig hoop ik. Hou je taai.

Een stevige hand van

je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 29 maart 1933

aant.

aant.

Woensdag

B.J.

Mijn machine is niet stuk, maar voortdurend ‘bezet’ door fragmenten, die ik vanwege de geestelijke malaise laat ‘overslaan’! Excuseer dus het pootje! - Bouws zendt je de stukjes over Willem d. Zw. en Hitler terug. Het is een ingewikkelde historie geworden. Ik hoorde *geen letter* van Maurice! Jij ook niet? Ik snap er niets van, maar misschien is hij kwaad. In dat geval moet hij maar wat uitzonnen in het voorjaarsweer.

Mijn inspiratie wacht op vacantie en nog eens vacantie. Gruwelijk zijn deze laatste weken, vooral als de zon zoo heerlijk schijnt.

Ik heb dus ook niets nieuws te vertellen. Kom je nog hier? Dan zie ik je natuurlijk verschijnen.

h.gr. v.h.t.h.

van je Menno

Ik ben het met Eddy eens, dat je *na* de laatste gebeurtenissen in Duitschland op een andere manier met Hitler c.s. moet afrekenen. Niet dat ik meer respect voor hem heb gekregen; maar hij is oneindig *gevaarlijker* geworden.

Als je een *kooper* weet voor een luxe-editie Coster (à *f* 10,- met autogram etc.), schrijf het me dan. Ik heb er hoogst waarschijnlijk wel een strop aan. Nijkerk ontving natuurlijk, net als jij, een presentexemplaar voor zijn sympathieke steun.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, [7 april 1933]

aant.

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je briefkaart. Mag ik uit het feit, dat Everard mij de stukjes over Wullem en Adolf terugzendt opmaken, dat de *andere* geleidelijk een plaatsje zullen vinden in het geliefd maandschrift *Forum*? Je vermeldt dat niet. Van Maurice boe noch bah. Ik heb hem, ná jouw brief nog meerdere malen gesproken en zat o.a. twee uur naast hem aan een lunch. Maar hij heeft met geen woord van de zaak gerept. Boos? Maar waar zou hij boos om kùnnen zijn. Le coup est régulier. Ik zend in. De inzending circuleert. Twee stemmen vóór, één tegen. Zijn we democraat of zijn we het niet? Meeste stemmen gelden. Hìj kan dat stukje over v/d W-hulde maar niet verteeren!!! Zooiets teekent een knaap en hij zal me, steeds vriendelijk met me verkeerende, dwarszitten waar hij maar kan! Alléén kàn hij niet veel bereiken op dit gebied!

Het spijt mij, want ik mocht hem wel. Maar dit was onvermijdelijk, omdat hij ongelooflijk bang is en vindt dat men ‘dit’ niet zeggen mag en kan en ‘dat’ niet. Hij is altijd bezig met politiek. De heer Vermeylen, de heer Teirlinck de Vlaamse Beweging, de H.R. Kerke, het huisgezin, de Dooden, de Ongeborenen. en godweet

wat nog meer..... maar dat alles is taboe, omdat het beter is voorzichtig te zijn. Je kunt nooit weten.....

Hierbij mijn tien gld voor mijn luxe-ex. dat ik van Eddy kreeg.

Mijn bezoek wordt nog even uitgesteld.

Gelukkig dat je eenige dagen rust krijgt. Want ik brand van verlangen naar de rest van je boek. Ik las 60 blz. van Eddy. Ongelooflijk goed en overtuigend. Nu, beste, hou je taai. Veel liefs van Aty, een hand van

Jan

Jan en Kees gaan na de Paaschvac, naar een pensionaat in Dinant. Er is dan altijd plenty logeerruimte! Denk er aan!!!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 7 april 1933

aant.

7 April '*33*

Beste Jan,

Dank voor je beide brieven. De vergissing met het potverteeren is inmiddels hersteld, meen ik? Althans Everard meldde mij zulks.

Verder geen nieuws. Ik ben nog altijd in druktoestand, naar, met mezelf in onmin. Moet overgaan in de vacantie, anders word ik corrector bij Zijlstra. Het zijn andere malaises dan die van de stukjesdraaier. Ik zwijg er maar over.

Van Maurice nog altijd geen letter. Wat bezielt hem toch? Of heeft hij het alleen maar druk? Nescio.

Tot beter!

hart. gr. voor jullie beiden

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 18 april 1933

aant.

aant.

Zaterdag

Beste Jan,

Blij weer van je te hooren. Ik kwam tot bijna geen enkele brieflijke uiting. Je vergeeft me dat wel? -Het stuk van E. over de acteurs is *uitstekend*! Veel is er m.i. ook niet tegen te zeggen, De heer Spectator laat *ik* in zijn vuil stikken. Ik *kan* niet meer op zulke gijn ingaan, als er een halve dag voorbij is. Je hebt absoluut gelijk; ik verdom de polemiek, behalve met gelijkwaardigen, d.w.z. *antwoorden* op Heeroma's en Spectatoren doe ik niet meer. En alle Eddy's ten spijt, is hier de ‘hooge’ houding de eenig-mogelijke; men gaat voorbij en daarmee uit. Ook niet de ‘enkele regels’; de ‘vrienden’ van ons moeten het nu langzamerhand maar weten en de rest ‘don't matter’! Ik heb schoon mijn bekomst van dit soort duels; wij kunnen ons nu wel de luxe veroorloven, ons om te draaien en de neusgaten te sluiten.

Werk schiet op, maar niet genoeg. -We komen binnenkort bij je *redactie-vergaderen*, als Aty en jij het goed vinden. Het wordt werkelijk hoog tijd.

Veel hart. gr. voor jullie beiden van je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 1 mei 1933

aant.

aant.

R'dam, 1 Mei '33

B.J.

Vandaag heb ik zooveel roode en oranje prodomo's gezien, dat ik eens even kom informeeren waar *jij* zit, of liever hoe het je gaat! Ik hoorde in lang niets van je, kreeg inmiddels jouw Pro Domo als ‘recensie-ex. voor Forum’, zeker door jouw toedoen? Hartelijk dank, en bij gelegenheid graag een opdrachtje! - Ik ben wel iets beter geformeerd, na de vacantie en besef, dat ik eigenlijk dankbaar moet zijn voor zoo'n ‘job’, om met Everard Bouws te spreken; maar toch gaat het niet van harte. Mijn boek is bijna af. Ik hoop, dat het in Mei, of uiterlijk Juni afkomt; en dat ik dan in minstens een jaar niet aan iets nieuws begin.

Kom je nog niet in Holland? Je bent hier altijd welkom. Forum V wordt een gevarieerd nummer; je Hagenaar staat er nu eindelijk ook in. Ik volgde je oproep contra Hitler in D.G.W.

hart. gr. ook voor Aty

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 18 mei 1933

aant.

aant.

18 Mei '33

B.J.

Kreeg ik de boekjes over Nietzsche door jouw bemiddeling? In dat geval *hartelijk* dank! Ik kon er nog niet in lezen, door overgroote drukte op allerlei gebied.

Je pluim over mijn Hitler-stuk deed me goed. Van Dèr Mouw komt voorloopig niets meer; misschien ploegen we uit zijn archief nog wat op, want er ligt nog veel.

Gisteren was ik bij Vestdijk. Hij heeft een roman van liefst 900 pag. voltooid. En een kluizenaarsbestaan geleid, zoodat hij in geen jaar lucht gehapt heeft, geloof ik.

Ik *vrees* voor de ruimte in het Juni-nummer! Het is weer onmogelijk vol.

Hart. gr. voor jullie beiden,

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[19 mei 1933]

aant.

aant.

B.J.

Je polemiek met Borel gewerd mij van verschillende kanten. Wat een antwoord heeft dat heer gegeven! Ik vind het *bijzonder* aardig, dat juist jij die koe bij de chineesche horens hebt gepakt; dat je temperament altijd sterker is dan je ambtelijke relatie. Natuurlijk ben ik het met *jou* eens! Maar of er aan zoo'n Borel of zijn publiekje iets te veranderen valt? *Dubito*.

Het boekje van Challaye over Nietzsche is vakphilosofenprut; dat van Maulnièr is heel goed, maar toch in laatste instantie nog weer wat Schoolmeesterachtig, in de fransche traditie dan. Zooiets van: dat Nietzsche eigenlijk had moeten leven, zooals Th. Maulnièr leeft. Maar het is tenminste een boek, waar een standpunt achter staat.

Ik zou graag na Pinksteren weer eens home week-enden. Maar voortdurend voel ik me nog gedegenereerd door het onderwijs en tracht dan de weinige goede oogenblikken te gebruiken om aan mijn boek te werken. Het nadert zijn einde, maar het schrijven gaat helaas mondjesmaat. - Ik heb voor de N.R.Ct. een lang stuk over ‘Coster’ geschreven. Zoo ‘objectief’ mogelijk, expres.

Deze maand kon er, geloof ik, geen Pan. van je in ‘Forum’. Maar als je om het geld verlegen zit, arrangeer dan vooral iets met Bouws. Daar is zeker iets op te vinden.

Afd. A-eindexamen doe ik samen met - Vic! Dat wordt dus een gezellige boel, sans gêne! Verder ben ik nog behept met ééne Thierry uit Leiden en ééne Cornelissen uit Nijmegen (katholiek; de termen wijzig ik al!).

Veel hart. groeten voor jullie beiden!

In ieder geval zie ik je hier met de examens!
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 9 juni 1933

aant.

aant.

Vrijdag

Beste Jan
Alles kan,
maar ik heb Donderdag van 1½ tot 3.10 les! Terwijl ik pas om *half* één thuis ben. Zou het dus niet 'loonender' zijn, als ik je na school ± half 4 ergens in de stad oppikte of, als je geen andere besognes in R'dam hebt, je in den Haag trof? Ik kan ± *kwart over 4* al in den Haag zijn, kan met je eten, de avond passeeren etc. etc. Bericht me dus nog even! Ik zou je graag wat rustiger willen spreken dan tijdens een gehaast koffiemaal. Je weet dus nu precies, hoe het met mijn tijd zit.
Je bent deskundige aan mijn oude H.B.S., de z.g. 'semi-permanente keet'. Een zeer geschikte school met een joviale directeur.
h.gr. v.h.h.h.
je Menno

Er schijnt een soort anti-ter Braak-du Perron-nummer van De Stem te zijn losgebarsten. Ik las het nog niet, maar hoorde ervan.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Eibergen, 30 juli 1933

aant.

Eibergen, 30 Juli '33

Beste Jan,
Heb je mijn manuscript uit Bellevue ontvangen? Ik ben zeer benieuwd, je meening over het geheel te hooren. Wil je het, als het je eenigszins mogelijk is, in de loop van de komende week sturen (aangeteekend) aan: dr. J.W.G. ter Braak*, *Eibergen*? Bij voorbaat dank.

Ik ‘sta op trouwen’, vandaar weinig regelen. Want er valt nog veel meer te beredderen, dan een eenvoudig man zou verwachten. 2 Aug. te 11 ½ ure huw ik te Zutfen en ga mij daarna naar Sils-Maria spoeden. Hoe zijn jouw plannen nu precies? Hoezeer het me ook spijt: ik vrees, dat ik voor dit jaar de uitstap naar Italië zal moeten laten schieten. Het zou me alles in alles te duur worden; waar ik het geld vandaan moet halen voor *deze* reis, moet trouwens nog grootendeels blijken. Tot 2 Aug. ben ik nog bereikbaar in Zutfen, Rozenhoflaan *2*. Daarna voorloopig verdwenen.

hart. gr. voor jullie beiden van je

Menno

*deze heer zit er n.l. naar te *springen*

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Sils Maria, 7 augustus 1933

aant.

aant.

Maandag

B.J. en A.

Hartelijk dank voor jullie gelukwenschen! Wij zitten hier prachtig en gezond. Bijgaand belachelijk monument is alles, wat hier opzettelijk aan N. herinnert, behalve zijn huis, dat verscholen ligt.

h.gr. jullie

Menno

Ant

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

16 september 1933

aant.

aant.

Maandag

Beste Menno,

Juist had ik je geschreven, toen je briefje kwam. Natuurlijk, kan dat II er uit blijven, want het is inderdaad, bij nadere beschouwing, ‘een dunne bestelling’ om Eddy's lijfterm te leenen. Prachtig dat het gedicht van Dick nog in Nw. komt!

Kun je Bouws niet vragen een proef voor zondag a.s. daar ik dan op reis ga. Ik zal hem ook even schrijven.
Verder geen nieuws.
Heel veel liefs ook aan Ant - van ons allen.
geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 13 september 1933

aant.

aant.

R'dam, 13 sept. '33

Beste Jan
Met groote vreugde je brief ontvangen in mijn, thans echtelijke, woning. Ik had in lang geen levensteeken van je ontvangen. Het huwelijk bevalt uitstekend; zou de brave ambtenaar, die ons zegende met de woorden, 'dat het huwelijk een hemel op aarde kan zijn', soms gelijk krijgen? Maar jij glimlacht natuurlijk over deze 1½ maands-praat...
Het geval 'Vaderland' is mij nog niet duidelijk. Ik ontving nog een recenter brief van Pannekoek, dat de zaak nog hangt, maar misschien wil hij mij troosten, of langzaam ontnuchteren; in ieder geval, ik ben al zoo nuchter als een kalf. Of jouw hypothese juist is of niet, ik heb wel in de gaten, dat daar heftig gekonkeld wordt in een zeer duister sopje. Krijgt Scholte het, ik gun het hem graag, want ik lijd tenslotte geen broodsgebrek. Maar een iets-en-weet-niet-wat drijft mij, het duel zoo lang mogelijk voort te zetten. Gisteren b.v. belde Zijlstra mij op; uit zijn inlichtingen kreeg ik ook nog niet den indruk, dat Scholte werkelijk definitief de eindstreep is gepasseerd. Maar: soyons soumis! Ik zou dat baantje alleen hebben aangegrepen, om een *ander* dubbel-leven te kunnen leiden, en ik zou het zoo machiavellistisch mogelijk hebben opgeknapt. Eén ding heb ik er al door gewonnen: de zekerheid, dat onze Pannekoek een bovenstebeste, trouwe kerel is, zooals er maar weinig zijn. Hij loopt zich het vuur uit de sloffen voor mij, en ik zal dat onthouden, daar kan hij van opaan! Hij zal overigens aan Scholte geen gemakkelijke collega hebben, geen Borel b.v. Waar Scholte is, daar regeert hij ook, en flink!
De plannen voor 'Forum' borrelen op het vuur. Ik voor mij denk over een redactie met Vestdijk en Vic. Henny Marsman prefereer ik verre als medewerker. In de twee eerste jaren 'Forum' zou Vic niet thuis hebben gehoord, maar nu, met de vlaamsche verdunning, wordt het toch anders. *Onder ons* deze meditatie!! Hij weet er niets van, en mág het nog niet weten. - Momenteel hebben we *weinig* copij voor 'Forum'! Heb je dat stuk over Kutter nog niet klaar? Het kan *best* in Nov. of Dec.!
Ik krijg net een invitatie van de Belgische radio voor een lezing op *2 Dec.* Dan komen wij natuurlijk, als jullie vrij zijn, in ieder geval week-enden; maar ik hoop al eens eerder.

Ingesloten een stel foto's, die je misschien wilt hebben. Wij hadden het prettig in Sils-Maria; zie mij zitten onder een preektekst van Nietzsche; de schijnbare groeven op mijn gelaat zijn schaduwen van mijn lorgnet. Hoe hadden jullie het in Italië?

Van 'Forum' Oct. heb ik eens een Ter Braak-nummer gemaakt; ik had zoo lang 'gezwegen'. Groot stuk over Paap, stuk over 'Die Sammlung' en panopticum over het mysterie van Leidschendam. (Dit laatste om je te intrigeeren).

Laat spoedig wat hooren en schrijf vooral over Kutter, met plaatjes.

hart.gr. van Ant en voor Aty

je Menno

Truida dwaalt nog rond. Als je secretaresse soms gerepareerd moet worden, houdt zij zich steeds aanbevolen.

Ik heb ook nog een kleine kans om *museumdirecteur* te worden van een klein, exquis museum van opgezette onderwijzers en schoolfilms! Maar deze droom, met *f* 5000, ware *te* schoon...

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

16 september 1933

aant.

aant.

R'dam, zaterdag

Beste Jan

Erg aardig van je, om aan de (inderdaad voorloopig niet rooskleurige) toekomst van Tr. te denken! Ik heb Maurice dadelijk getelegrafeerd, om hem van de sollicitatie op de hoogte te stellen. Wij vergaderen pas Woensdag, dus dan spreek ik hem ook over deze quaestie. Ik hoop, dat het lukt, het zou voor Truida veel waard zijn.

Dank verder voor brief en onbeschaamde naaktfoto's! - Nog steeds geen aktieve berichten van Het Vaderland; ik heb overigens alle gedachten daar aan al weggezet en draai mijn lesjes maar weer getroost af.

Je hoort wel over 'Forum'. Er zal nog genoeg aan vastzitten, denk ik. Vestdijk schreef me, dat hij heelemaal gedemoraliseerd is door zijn mislukten roman. Rot! Hij ligt maar in zijn bed. Schrijf hem eens.

h.gr. v.h.t.h.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 21 september 1933

aant.

R'dam, 21 sept: '33

Beste Jan

Gisteren was Maurice hier; er is veel besproken, o.a., dat hij Truida (die hier was) waarschijnlijk als secretaresse neemt. Het is geen lucratief baantje, maar door jullie alleraardigste hulp zou het, dunkt mij, mogelijk zijn. Er moet nu eerst nog overlegd worden, of Truida verdere 'steun' kan krijgen van mijn ouders, of anders van mij of mijn broer. Je hoort nader, maar bent bij voorbaat hartelijk bedankt voor je initiatief. - Voor 'Het Vaderland' heb ik (voor zondagochtend) proefwerk gemaakt. Pannekoek zei, dat het heel goed was. Ik wacht fatalistisch. In ieder geval was Scholte heel slecht; mijn god, wat een tot oliebol opgeblazen oranjepreek, 'plus royaliste que le roi'!

Nu nog de hoofdzaak. Het voorstel van Maurice tot voortzetting van 'Forum' veronderstelt een coalitie met Urbain v.d.Voorde. Bovendien moet hij zijn 200 abonné's nog vinden! Zijlstra wil ze voor Dec. op tafel zien, wat ik begrijp. Hoewel de ijver en de goede wil van M. boven alle lof verheven zijn, geloof ik, dat we moeten *opdoeken*. Ik heb Eddy een voorstel in dien zin gedaan. We kunnen nu met eere sterven, na een compromis-jaar met den Vlaamschen Coster *niet meer*. Het is beroerd vanwege de vervallende publicatiemogelijkheid; maar tenslotte heb ik fiducie genoeg in de levenskansen, om te verwachten dat er wel eens iets anders zal komen. Maar schrijf me toch *omgaand* je opinie. Maurice moet het zoo snel mogelijk weten.

h.gr. heen en weer
je M.

N.B.: Stuur in ieder geval Kutter! We moeten met een mooi Dec. nummer doodgaan!

'Mooi doodgaan als een vlammend vuur'.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 30 september 1933

aant.

aant.

R'dam, 30 sept. '33

Beste Jan

Het is nu zoover, dat we 'Forum' opdoeken; ook Eddy is het daar nu mee eens. Dank voor je advies in dezen. Ik las je correspondentie met Eddy over dit onderwerp en verklaar mij, voor deze bijzondere gelegenheid, voor een 'middenweg'. Eenerzijds

is mij E's ‘absolute’ houding inzake de vriendschap zeer sympathiek (ook al vergt dat van zijn vrienden dan een zekere permanente strijdbereidheid, of misschien *juist daarom*!), anderzijds voel ik met jou (wat Eddy, als zijnde minder geplaagd met sociale fataliteiten, minder sterk als argument zal kunnen slikken), dat zulk een ‘absolutisme’ onmogelijk is en dat een zekere hypocrisie, hoe zuiver je ook tracht te staan, tot de noodzakelijkheden behoort. Het lijkt me alleen gewenscht, *zeer* zuinig te zijn met het woord ‘vriendschap’; menschen als Maurice en Bouws blijven voor mij eeuwig ‘kennissen’; ik merk dat dadelijk aan een zekere gêne, wanneer er werkelijk persoonlijke onderwerpen ter sprake komen.

Wij sterven dus af, na de dorre bladeren van 1933. Ik *reken* dus op jouw Kutter-stuk! Ik tracht zooveel mogelijk dit laatste nummer tot een phaenomeen te maken. Wil jij *vooral* Jan v. Nijlen om werk vragen? Hij mag absoluut niet ontbreken, was die twee jaar één der onzen. Niet vergeten! Laat hij desnoods, als hij niets heeft, ditmaal iets ‘maken’. Wij moeten met een défilé sterven.

‘Het Vaderland’ is nog hangende. Wacht nu op Nijgh, die 15 Oct. uit Amerika terugkomt. Ik was gisteren bij Schilt en kreeg wel den indruk, dat hij zijn voordracht koppig verdedigen zal. Althans, hij liet zich tegenover mij nogal sterk uit, over de intrigues, die de Lang had gesponnen en waartegen hij zich uit alle macht zou verzetten. Intusschen, ik zelf reken er al niet meer op. Mijn ervaring is, dat handige zakenlui als de L., gecombineerd met revolverjournalisten-voor-de-betere-stand als Scholte, *altijd winnen* van een fatsoenlijken redacteur als Schilt en een leeraar als t.B. Waarom zouden ze het nu *niet* winnen? Weet jij ook iets van de innigheid der relaties Nijgh - de L.?

Truida is, geloof ik, zeer opgefleurd door haar toekomstige werkkring; want het vooruitzicht van een werklooze winter in Eibergen was nu ook niet bepaald leuk. Zij was zeer te spreken over een brief van Aty, die zij gekregen had. Me dunkt, jullie zullen wel goed met haar ‘over de baan kunnen’, om een tournure van Maurice te gebruiken. Zij is zeer zelfstandig en waardeert toch zeer een achtergrond van gezelligheid.

Wij zijn hier nog altijd aan het rommel maken in huis; maar we hopen toch spoedig eens te kunnen komen.

Tot nader!
hart.gr. en geef J.v.N. de sporen!
ook van A. tot A. en J.
je Menno

Hartelijk dank voor de *eminente* vergrooting! Jullie zijn bereids hier opgehangen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 4 oktober 1933

aant.

aant.

R'dam, 4 Oct. '33

Beste Jan

Zeer veel dank voor je bemoeiingen bij Jan v. Nijlen! Stuur je de verzen zoo gauw mogelijk op? - Er is inmiddels een nieuw plan ter tafel gekomen. Vanmiddag stelde Vic v. Vriesland mij n.l. voor: herstel van de 'Vrije Bladen' in hun ouden vorm (maar 64 pag.), met dien verstande, dat, om de abonné's mee te krijgen, 'Forum' en 'Het Venster' daarin worden 'opgenomen'. Redactie: Vic. v.V., Marsman (ev.), Engelman (tevens secr.), v. Wessem (de onvermijdelijke, van wien het plan natuurlijk is uitgegaan, de slimme! Hij *zat* al te wachten!), de Bourbon en ondergeteekende. Het plan lijkt mij niet dwaas, al verdwijnt *ons* 'Forum' natuurlijk evengoed (maar dat moest sowieso). Er is nog niets definitief. In ieder geval hoor je nader voor je conferentie met Coenen, waar ik anders ook nog ideeën over had; maar ik wacht nu even af.

Je toelichtingen *de amicitia* bevredigen mij wel, alleen ben ik het absoluut met je oneens, dat vriendschap voor Eddy een 'intellectueele aangelegenheid' is! Dat is het bij hem juist niet, hij is even 'redeloos gehecht' aan zijn menschen als jij, alleen eischt hij een soort 'caelibaat' inzake hypocrisie, dat voor in de maatschappij gegooide menschen een onmogelijk ding is. Overigens deel ik je waardeeringen, maar ik denk, dat ze minder ver van die van Eddy afstaan, dan je aanneemt. Het gaat meer om de practische *toepassing* ervan door twee verschillende temperamenten. - Overigens las ik van onzen jongenman een paar hoofdstukken van 'Ducroo' (III + IV, Indische mémoires), die *volstrekt meesterlijk* zijn. Het beste, wat Eddy leverde na het 'Gebed'. Alle scherpte van zijn intellect gebonden met alle lyriek van zijn romantisch gemoed. Prachtig. (Over veel in de eerste hoofdst. van 'Ducroo' was ik niet *zoo* te spreken.).

Verder nog dit: ik had gisteren bij mij dien oud-leerling *Varangot*, die werkloos is en in Brussel gaat wonen. Hij vroeg mij om een introductie voor jou, die ik dus hierbij pleeg. Het is een *erg* verlegen, maar bij betere kennismaking *erg* aardige jongen, die zich verbergt, maar om den dood niet dom is. En *geen* streber, of 'litterator'. Help hem een beetje op weg als je kunt en wilt.

h.gr. 2 × 2
je Menno

N.B. Anthonie Donker heeft in Zuoz een huis laten bouwen, dat hij abusievelijk *Maupertuis* heeft genoemd; het moet n.l. m.i. zijn: *Montsalvat*.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

15 oktober 1933

aant.

R'dam, 15 Oct. '33

Beste Jan

Gisteren hebben Dick en ik je ‘Bruine liedjes’ nog eens à tête reposée herlezen en zijn tot de conclusie gekomen, dat no.2. eigenlijk *slecht* is, althans in vergelijking met de beide andere. Te *veel* ‘in den volkstoon’, en daarbij te weinig ‘Greshoff’, eigenlijk te *faciel*. O.i. zouden 1 en 3 er door bedorven worden. Voel je er voor, dat we alleen 1 en 3 in Nov. plaatsen? Ik heb in ieder geval die verzen vast naar Bouws gestuurd en doe 2 hierbij in, opdat je zelf beslist. Ben je het heelemaal met me oneens, stuur het dan weer terug.

Het was gezellig in Brussel! Hoop op spoedig wederzien lenigt onze smart. Het vers van Dick zal ik ook nog in het Nov.-no. trachten te persen.

h.gr. v.h.t.h.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[16 oktober 1933]

aant.

aant.

Maandag

Beste Menno,

Ik was erg blij dat je gekomen bent. Dat uitstapje naar Brussel heeft Eddy namelijk zichtbaar goed gedaan. Wij hadden tal van prikkelige correspondenties gehad, met allerlei misverstanden; Timmers Verhoeven begon een beetje te sputteren etc. Door zijn komst zijn *alle* wolken verdwenen, hetgeen hem veel rust geeft, terwijl jouw aanwezigheid hem oprecht plezier deed. Hij gaat nu in een zoo goed mogelijke conditie naar Saint-Brieuc.

Ik heb volgens afspraak Pannekoek een voorloopig bericht over Forum verstrekt, hem op het hart bindende, dat hij het van jou noch van mij weet. Mag ik je nog eens dringend verzoeken om die drie gedichten in *dit* nummer mede te nemen. Ten eerste stel ik er prijs op om ze, waar het actueele liederen zijn, heet van de pan te publiceeren; en ten tweede wou ik voor het slotnummer graag een stukje proza sturen. Doe nu een oude vriend van ‘Forum’ dit laatste plezier. In ruil voor de gedichten van Van Nijlen en Binnendijk, welke ik je afstond! Wat zei Dick??? Mag ik dus op spoedige proef rekenen, n'en déplaise Roelants christenziel en pangermaansche sympathiën, n'en déplaise ook Everards ordezin en organisatiedrift.

Ik verwacht morgen het bezoek van de uitgever van Gr. Nederland die ik zal spreken over de toekomst. Je hoort het dadelijk wanneer dat tot eenig, zij het dan niet direct, resultaat heeft geleid.

Hier is verder geen nieuws. Truida is een prettige, rustige huisgenoot en zij maakt het best.

Heel veel liefs van huis tot huis, steeds gaarne

je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

19 oktober 1933

aant.

aant.

19 oct. '33

Beste Menno,

Gisteren had ik een lang onderhoud met Warendorf, de uitgever van Groot Nederland. Hij moest mij hebben over een geheel andere zaak, maar vanzelf kwam het tijdschrift ter sprake. De uitgevers zijn zéér ontevreden met de gang van zaken. Ze zijn van oordeel dat Coenen het tijdschrift verwaarloost en slechts gebruikt om een paar protégées aan honorarium te helpen. Ze zien in, dat nù het oogenblik gekomen is om van GN een behoorlijk tijdschrift te maken, nu er feitelijk geen enkel goed zuiver litterair tijdschrift bestaat, als Forum weg is. Ze zouden het liefste zien, dat Mevrouw Couperus bedankte en dat jij daarvoor in de plaats kwam. Wil Coenen dat niet dan zullen ze voorstellen om er twee nieuwe redacteuren bij te nemen, dus een red. van 5 i.p.v. 3.

De vraag is nu maar hoe zal Coenen op die voorstellen reageeren? Want hij begrijpt heel goed, dat het dan uit is met het nepotisme. Wanneer hij weigert, hebben de uitgevers nog als middel van druk de bedreiging van het tijdschrift te staken. Zullen zij dat middel gebruiken???? Het is een feit, dat zij heel goed inzien, hoe, na nog twee jaar van dit artistiek beheer, GN er onherroepelijk uit ligt. Er zal dus alles gedaan worden om het blad te redden. De volg. week schrijven de uitgevers C. om een onderhoud. Door hen en mij zal alles gedaan worden, wat mogelijk is om jou er in te krijgen, maar er is van het resultaat der besprekingen nog niets te zeggen. Alles hangt af van C. Denk er vooral om dat dit geheim en *strikt geheim* is, omdat Coenen vooral niet de indruk mag krijgen dat er gecomplotteerd is. De heele actie gaat van H&W uit, die er dan na de bespreking met C. mij in zullen halen, waarna ìk een oordeel zal geven. Luidende dat het noodzakelijk is, om GN zoo snel mogelijk grondig te herzien, wil men het tijdschrift in leven houden.

Ik had Varangot hier. Inderdaad een stuntelige jongen, maar niet ongeschikt. Van Eddy heden een opgewekt bericht.

Verder geen nieuws.

O ja, voer toch, alsof er geen vuiltje aan de lucht is, de eventueele onderhandelingen met De Vrije Bladeren, want de uitleg van GN is te dubieus om er een andere mogelijkheid om te laten schieten.

Laat eens iets hooren.

Veel liefs voor beiden, geheel je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak

aan
J. Greshoff

19 oktober 1933

aant.

aant.

R'dam, 19 Oct. '33

B.J.

Dank voor je brief. De daarin vervatte berichten interesseeren mij zeer, zooals je, na ons gesprek j.l. Donderdag, al wel zult aangenomen hebben. Ik zou, gegebenen falls, het redacteurschap van G.N. zeker niet verwerpelijk vinden. Maar *met* mevr. Couperus lijkt het me een onding! (Wat doet dat mensch er trouwens in!). Gaat deze dame eruit, dan zou ik zeker voor de combinatie voelen, omdat wij dan de meerderheid hebben en er practisch kunnen regeeren.

Ik zou echter *in geen geval* een redacteurschap van *beide* tijdschriften ambieeren. De V.Bl.- combinatie is een noodschot, en het is nog niet zeker, of het wel afgaat; vooral financieel lijkt me de basis uitermate onzeker, terwijl het nog zeer de vraag is, of 'de dames' toe zullen stemmen in een behoorlijke uitbreiding van het aantal pagina's. Nader nieuws heb ik nog altijd niet. Hoe het ook zij, ik zou liefst *zoo spoedig mogelijk* vastigheid hebben inzake de G.N.- affaire, om, als het eenigszins kan, tot zoolang mijn beslissing inzake de V.Bl. aan te kunnen houden.

Het bericht aan Pannekoek heeft in zooverre voor mij een vervelend staartje gehad, dat het m.i. door jou wat al te praematuur is gelanceerd. Want *nu* stond er nog niets vast, zoodat Vic mij woedend opbelde over dat bericht in het Vad. en ik mij, gebonden door jouw brief van Maandag, van den domme moest houden over de origine van het bericht. En nog dien zelfden middag verklapt Pannekoek aan Vic, dat het via jou van mij kwam! Tableau! Het was erg vervelend. Maar maak er den goeden Pannekoek *in geen geval* een verwijt van! Ik zou hem in geen enkel opzicht iets willen kwalijk nemen. - Practisch kan het bericht alleen in zooverre hinderen, dat de onderhandelingen er door bemoeilijkt worden.

Van Eddy bericht, dat hij in S. Brieuc is geïnstalleerd.

Ik hoop, dat je dien armen Varangot toch een beetje zult willen protégeeren. Hij is inderdaad verre van amusant - maar hij heeft m.i. een *kern*, die wat waard is.

Gaat het Truida goed, in pershuis en andere kringen?

Veel hart.gr., ook voor Aty en haar, en van Ant

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

24 oktober 1933

aant.

R'dam, 24 Oct. '33

Beste Jan

Hartelijk dank voor de toezending van Cantré! Ik had nog geen gelegenheid, het te lezen, maar noteerde al eenige passages over de beeldende kunst in het algemeen, die mij wel leken.

Ik ga Maandag voor eenige dagen naar *Eibergen* (tot Donderdag) en *Zutfen* (tot Zondag). 6 Nov. ben ik weer hier.

In de V.Bl.- quaestie is nog veel duisters. Voorloopige besprekingen tusschen Engelman, v. Wessem en mij hadden geen resultaat. Nu is Vic bezig, Zijlstra voor het plan te interesseeren. Maar er staat nog niets vast. Het begint overigens tijd te worden.

Mej. Bolle was gisteren hier. Ik heb een voorloopige afspraak met haar gemaakt, om hier een expositie van de boeken der *Forum - auteurs* te maken in haar winkel (± 15 Nov.). Tegen dien tijd moet ik een mooi portret en een manuscript van je hebben! Het meisje is zeer actief, lijkt me.

Van Eddy in een heele tijd geen bericht. Het beviel hem eerst niet erg best daar in de eenzaamheid.

Hoe gaat het Truida? Wij zouden wel eens iets van haar willen hooren.

h.gr. v.h.t.h.

tt. Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Rotterdam, 3 november 1933

aant.

3 Nov. 33

Beste Menno,

Hartelijk geluk gewenscht!!! Als je eens wist *hoe* blij ik was! Eindelijk eens een paard dat de haver die het verdient ook krijgt.

Vriend Bouws zanikt door over dat beriggie in Het Vaderland! Alsof het heil der menschheid er van af hing! Wat doet het er toe?! Ik heb hem echter niettemin nog eens precies het verloop van zaken geschreven.

Ik zit midden in een inzinking: voel me zwak, ziek, huilerig, hartklopperig, etc. Zoo iets - dat ik wel meer heb, duurt gewoonlijk een dag of tien en is zéér belabberd.

Nogmaals, beste kerel: van harte gefeliciteerd: ook namens Aty. Vanmorgen hebben we Truida wakker gegild met dit heuglijke[?] bericht.

Veel liefs van ga tot ga

een stevige hand en geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 november 1933

aant.

's-Gravenhage, 6 Nov. 1933

Beste Jan

Zeer hartelijk dank voor gelukwenschen! Ook Truida; Ant zal haar binnenkort schrijven. Ik zelf heb in de eerste weken nergens tijd meer voor, zit n.l. nog aan mijn leeraarsvak vast en moet toch al het voornaamste werk opknappen van Het Vad. De bedoeling is, geloof ik, dat ik meer deel heb aan de rubriek dan Borel; in ieder geval heb ik voor a.s. Zondag vast een 'forumsche' poëziekroniek gelanceerd over Vestdijk, H. de Vries en Buning. Schrijf me voor deze eerste maal *vooral* je opinie over het gewrocht!

'Ducroo' kwam binnen. - Over de tijdschriften dit (tusschen haakjes: het Nov. nummer van 'Forum' brengt me weer in *razernij*, dat zoo'n levend geheel verdwijnen moet! maar enfin -): ik neem het redacteurschap van G. Ned. (te zijner tijd) aan, *ook* dat van de V.Bl. als het plan doorgaat, waarvan ik nog niets gehoord heb. In G.Ned. zie ik veel meer, maar in de V.Bl. zal ik ev. de kat uit de boom kijken.

Nog wat (antwoord mij hierop liefst *direct*): plaats jij de brief van Eddy over de 'liaisons'? Anders breng ik die nog in het Dec.-nummer van 'Forum'.

Excuseer slordigheid door haast, kom je 18 Nov.? 'Bruine liedjes' hedenmiddag in de klas gedeclameerd naar aanleiding optreden Goering in den Rijksdag. (Velen één open plee!) *Veel* succes!

h.gr. ook aan A. en T.

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

na 7 november 1933

aant.

aant.

Bruxelles,

Beste Menno,

Varangot zit hier bij me. Hij heeft je hulp noodig. Hij wil n.l. Kunstgeschiedenis studeeren en nu moet men enige inlichtingen over hem hebben.

Wil je een getikt schrijven in het Nederlansch doen toekomen aan

prof. dr. Leo van Puyvelde

Direct. der Koninklijke Musea

Brussel.
meldend,
dat V. Varangot een oud leerling van je is en dat je een bijzondere begaafdheid in hem ontdekte dat hij eindex. H.B.S. heeft en daarna studie van Latijn en Grieks maakte, dat hij dus, wat zijn vorming en alg. ontwikkeling betreft zeer zeker in staat is om hooger onderwijs in de kunstgeschiedenis te volgen.
Aangezien de cursus Maandag begint is er eenige haast bij. Schrijf dus nog heden.
En zeg er bij dat in hoofdzaak de H.B.S. overeenkomt met de Belgische Atheneums.
Ik las Het Vaderland het verslag van je lezing en bericht van je benoeming.
Heb je De Lang nog voor een tweede keer gezien???
Ik zal het prettig vinden je vrijdag over een week weer eens even rustig te spreken.
Bel Zijlstra eens op om mij een geb. Dumay te zenden. Ik ben benieuwd het te herlezen.
Met veel hartelijks van huis tot huis
geheel je
Jan

Help Varangot!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

7 november 1933

aant.

aant.

7 nov. 33

Beste Menno,
Hartelijk dank voor je brief. Ik zal je over je kroniek schrijven. Ik stuurde juist mijn feuilleton Fr. litt. in. Het volgende zal aan Malraux gewijd zijn.
Over de tijdschriften niets nieuws. Ik doe niets vóór 15 nov. als ik in Amsterdam ben. Ik zal je vandaar, als het loopt zooals het lopen moet telefoneeren. Ja, wat een aardig Forum-nummer! Het is zonde en schande dat in de Nederlanden zoo'n orgaan niet bestaan kan. Ik word daar altijd zoo bitter onder.
De brief over de Leaisan moet je maar in het laatste n^{o} Forum stoppen. Ik wil C. niets vragen voor 15 nov. En na 15 nov. is de situatie misschien zóó, dat wij sàmen voor Eddy's belangen kunnen zorgen! Wat God geve! Ik stuur je het stuk dezer dagen.
Morgen of overmorgen komt *mijn* bijdrage voor het laatste n^{o} gereed. Ik deed er extra mijn best op. Met 4 foto's.
Ik denk dat ik met Aty vrijdag 17 nov avond in R'dam kom, omdat zaterdag de jongens thuis komen, moeten wij om vóór 3 u. in Br. zijn.
Wij zij allen zeer verbaasd dat hier nog geen Dumay is aangekomen is het mogelijk nog niet uit? Ik zag het ook niet op de Boekenbeurs uitgestald.

Gelukkig dat de jongelui bij jou nog niet vernazied zijn en mijn rijmproeven nog waarderen kunnen. Ik dacht dat ze allen bruin aangestreken waren.
Met heel veel hartelijks van Aty voor jullie beiden,
geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

11 november 1933

aant.

Zaterdag

Beste Menno,
Op de boekenbeurs sprak ik Holkema. Hij had bericht van Coenen. Deze voelde voor de 'verjonging des kaders' en zei hem: regel dat met Gr, die is beter op de hoogte van de jongere litteratuur.
Wij hebben nu 16 nov. een diner met zijn vieren Coenen, Holkema, Warensdorf en ik om een beslissing te nemen.
Holkema is evenals Warendorf er heilig van overtuigd dat nu een algeheele reorganisatie nodig is en dat jij de geschiktste man bent om met mij samen te werken.
Vóór dat diner zal ik dan nog eens een vertrouwelijke samenkomst beleggen met vH & W.
Dit in haaste. Ik ben moe na een dag op de boekenbeurs. Truida was er ook, alsmede J.C. Bloem. Ik schudde er des Zijlstra's hand etc.
Veel liefs v h.t.h. geheel je Jan

Je hebt toch aanzet deel I in het Indische pigment geschreven??? Vergeet niet mij dit te melden.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

12 november 1933

aant.

aant.

12 nov. 33

Beste Menno,
Als het jullie schikt komen Aty en ik Zaterdag 18 nov. '33 (St. Odon) om ± 3 u. (namiddag, natuurlijk) bij jullie; en we vertrekken om ± 8 u. weer naar Brussel.

Als er onverhoopt!!!! bezwaren bestaan schrijf dan
p.a. Mevr. M.P. Brunt
42 *rood* Hyacintenlaan (nb teleph aanwezig)
Haarlem
Vrijdag heb ik het Gr. Nederl. diner, waar - naar ik van harte hoop - spijkers met koppen geslagen zullen worden.
Ik ben nog altijd midden in mijn 'inzinking' (moe, down, met hoofdpijn bezwaard).
Met 'collegiale' groeten! En een vriendschappelijke hand - veel liefs van gade tot gade, geheel je Jan

Z.O.Z.

Deze brief was al geschreven toen de post mij Dumay bracht, tegelijk met een briefk. van Coenen, die er zijn enthousiasme over uitsprak.
Hartelijk dank voor je zending. Ik zal het boek mij eens echt op mijn gemak mèt H. Court doorlezen.

Je stuk in Het Vaderland is, ook als kranten stuk, excellent! Voor ieder verstaanbaar en toch ook niet te populair. Het heeft vooral een prettige toon, niet de toon van den betweter-dicticus, maar den toon van de 'verteller'. Ik ben er zéér over te spreken. Vooral omdat het dikwijls moeilijk is om de juiste toon voor de krant te pakken te krijgen zonder in het vulgariseerende en vulgaire te vervallen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

14 november 1933

aant.

aant.

14 nov. '33

Beste Menno,
Gisteravond heb ik, in één trek, Dumay nog eens gelezen. Door die lectuur is mijn oordeel over het boek in één zin gewijzigd. Mijn bezwaar er tegen blijf ik nog even sterk gevoelen, maar ik heb er nu qualiteiten in ontdekt, welke mij bij de eerste lezing ontgaan waren. Mijn bezwaar ken je. Ik vind de menschelijke materie wat te schraal voor dit betrekkelijk omvangrijke boek; waardoor je bewust of onbewust de lacunes hebt moeten opvullen met wat men noemt: pittoreske tafreeltjes, waar de Hollandsche realisten zulke meesters in waren. Je hebt natuurlijk zelf ook wel die (zij het dan superieur) Robbersachtige kant in het boek ontdekt. MAAR...ik heb nu pas gemerkt hoe BOEIEND het boek is. Ik heb het voor de tweede maal verslonden. Dit is een eigenschap welke wij niet onderschatten mogen, en die ik bij eerste lezing onderschat heb. Vooral in Nederland is de kunst van vertellen, zóó vertellen dat men er naar luisteren moet of men wil of niet, uiterst zeldzaam. Na Hampton Court, dat ik ook

herlezen heb en ondanks alle fouten verkiezen blijf (het is een stouter worp), heb ik aldoor gehoord: Menno is geen echte romancier! Pardon. Uit HC en overdonderend uit Dumay blijkt, dat je een geboren romancier bent. Dat je zelfs zou moeten oppassen voor je natuurlijke romanciersaanleg. Iemand, die Dumay kan schrijven, kàn spelenderwijs, als hij daar zin in heeft, ieder jaar zijn romannetje afleveren. Ik zie trouwens *niemand* die zoo vrij en los vertellen kan. Vergelijk in dat opzicht Dumay eens met de moeilijk gemaakte boeken van Maurice, met de opgewonden dikdoenderij van Doolaard, die zich de verteller van gods genade waant; bij Helman, Henny, Slau.....

Met Dumay heb je [m]et de stukken in de hand *BEWEZEN*, dat je alles hebt om een groot romancier te zijn, zoodra [je] wat méér brute levensmaterie verzameld heb[t]. Het boek zit verder vol met mooie en aardige details, welke ik ook bij eerste lezing over het hoofd gezien heb. Hetgeen bewijst, dat ze in het ensemble op hun plaats staan en niet dadelijk de aandacht van de lezer accapareeren. Summa summarum: een *goed*, maar mager boek, dat zijn magerte een beetje tracht te bedekken met goedgesneden colbertje, dat natuurlijk te wijd is en om zijn lijf bungelt.

Tot Zaterdag (18 november). Ik verheug mij op de bijeenkomst en hoop vooral dat ik van de zijde van Groot-Nederland goed nieuws te melden heb. Ik lunch met Coenen en dineer met Coenen en de uitgevers. Er zal toch allicht *iets* uit al die besprekingen braden.

Met heel veel liefs van huis tot huis, geheel je
JAN

adres: p/a Mevrouw M.P. Brunt
42-rood Hyacintenlaan
HAARLEM
tel: 12622

Ik stuur je een exemplaar van mijn bloemlezing. Schrijf er een stukje over a.u.b. De *voorrede* heeft in het voorjaar in extremis in Het Vaderland gestaan.

Schrijf nu eens een heel *duidelijk*, rustig zondagstuk over Nutteloos Verzet, opdat het publiek begrìjpe!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

16 november 1933

aant.

R'dam, 16 Nov. '33

Beste Jan

Doordat ik nu twee baantjes naast elkaar moet opknappen, heb ik het zoo verdomde druk, dat ik je maar heel vluchtig kan antwoorden op je beide *zeer* gewaardeerde brieven. Alles dus mondeling. Alleen dit: er is nu weer *groote* kans, dat ‘Forum’ toch

doorgaat, en zelfs als maandschrift, 80 pag. half vlaamsch, half ned., maar geheel *zonder* Urbain c.s. In dat geval zou ik me even moeten beraden over Gr. Ned., wat niet wegneemt, dat ik in beginsel wel veel voor de post blijf voelen, al was het maar voor later.

Tot ziens dus Zaterdag! We rekenen er op, dat jullie hier eet.

hart.gr.

je M.

Aan v. Puyvelde heb ik omgaand geschreven.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

20 november 1933

aant.

aant.

20 nov. '33

Beste Menno,

Je begrijpt, dat ik Zondag nog eens rustig over het pijnlijke incident nagedacht heb. Hoe meer ik dat doe, des te minder schik krijg ik in jouw houding. Op de bijeenkomst te Brussel heb ik je gevraagd: àls ik er in slaag om Coenen te overreden, neem je dan een redactiezetel in GN aan. Daar op heb je niet alleen 'ja' gezegd, maar er aan toe gevoegd: 'graag natuurlijk!' Ik heb dus je woord. Ik kan nu niet goed inzien waarom je je *wèl* gebonden voelt door je woord, *later gegeven*, aan Zijlstra en NIET door je woord aan mij. Je had je niet aan Z. mogen verbinden, omdat je reeds, aan mij, gebonden was. Je sprak van verraad tegenover de later ontstane Forumcombinatie, maar... is het geen verraad tegenover mij?

Ik vrees dat je je niet geheel laat leiden door recht en billijkheid, maar door het feit dat Zijlstra een machtig uitgever is en Nijgh & Van Ditmar een nog machtiger concern. Dat is begrijpelijk. We zijn nu eenmaal allemaal afhankelijk van de magnaten, wanneer we niet willen crepeeren. Ik neem het je dan ook niet kwalijk. Maar het is goed, dat we beiden, geen kleine kinderen zijnde, de zaak helder en naakt zien.

Als je, geen bijoverwegingen liet gelden, zou je moeten zeggen: 'Zijlstra, het spijt me, maar toen jíj Forum liet vallen, heb ik aan Gr. mijn jawoord gegeven en dat wensch ik gestand te doen, ook nu jij weer, te laat, met andere plannen op de proppen komt. Het spijt mij dat ik me in een vlaag van onbedachtzaamheid met die plannen heb in gelaten en dat ik beloften gedaan heb, welke ik niet doen kòn. Omdat ik reeds gebonden was.'

Persóónlijk neem ik je het meeste kwalijk, dat je mij Donderdag naar Haarlem schrijft, dat GN je blìjft intereseeren, terwijl je Maandag op Het Vaderland mededeelde, dat Forum doorging. Als je me toen, in plaats van me aan te moedigen, je belofte terug gevraagd had, zou je mij iets heel erg onaangenaams bespaard hebben.

Beste vriend, je hebt op twee kaarten willen zetten. Dat komt dikwijls met een breuk uit!

Basta. Ik ben niet zonder zonden en voel dus niets voor het gooien van eerste en andere steenen. Maar ik kan het niet helpen en niet veranderen, dat mijn vertrouwen in je lichtelijk aan het wankelen geraakt is! Dat zal je begrijpen en mij moeilijk ten kwade kunnen duiden.

Met veel liefs, ook van ga tot ga, tot over veertien dagen.

Je broer was ook hier, maar die heb ik niet gezien, wèl je zuster.

Dag, een hartelijke handdruk, je Jan

Z.O.Z.

Indien Huizinga je vroeg: wanneer ik er in slaag om je tot hoogleeraar te Leiden te benoemen, en je zei jà en je werd benoemd en je zei dan: ik doe het lekker niet, zou dat, geloof mij, niet bijzonder gewaardeerd worden door de faculteit! Wanneer men iemand decoreeren wil vraagt men in Nederland ook altijd eerst of hij het aanneemt. Zegt men jà en stuurt men dan toch de zaakje aan HM terug, dan verzeker ik je dat over die houding harde woorden vallen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

20 november 1933

aant.

aant.

R'dam, 20 Nov. '33

Beste Jan

Heden bezocht ik de heer *van* Holkema *&* Warendorf. Ik legde hen de zaak precies uit, voorzoover zij er dan iets mee te maken hadden, vertelde hun, dat jij mij het redacteurschap van Gr.Ned. had aangeboden, juist terwijl ‘Forum’ gereorganiseerd was, zoodat (ik verzeker je dat) jouw gestalte momenteel als een witglanzend standbeeld voor hen staat. Toen kwam de verrassing: Holkema bood mij een *fusie* van Gr. Ned. en ‘Forum’ aan! Alles kon geschikt worden, de Vlamingen konden zelfs worden opgenomen, Zijlstra's relaties zouden worden gerespecteerd etc. etc. Tevens liet hij doorschemeren, dat hij geneigd was, de reorganisatie van Gr. Ned. *anders* nog een jaartje aan te zien; ik schemerde daar weer tegen in, dat ik natuurlijk niet wist, of de samenwerking tusschen de Vlamen en mij wel bevallen zou. Enfin, ik moest Holkema beloven, dadelijk Zijlstra op te bellen; hetgeen ik zoo juist deed.

Deze nu is niet principieel afkerig van het plan, maar acht het beter, om nog een jaar af te wachten. Lukt ‘Forum’ ditmaal ook niet, dan kunnen eind '34 de heeren H & W. nogmaals gepolst worden. Ik zou dus dit zeggen: tracht jij diplomatisch H & W te bewegen, de reorganisatie op te schuiven tot eind '34, en stel hun de ev. fusie van de tijdschriften als lang niet gek voor. Intusschen werk ik aan ‘Forum’ en we

verkennen den weg voor 1935. Eigenlijk, lijkt mij, is alles zoo goed geloopen als het maar kon.

Dit in haast. Spreek vooral met *niemand* buiten H & W. over het fusie-plan! Ik kon aan Zijlstra merken, dat hij er *zeer* door gevleid was, en dat zijn animo binnen één minuut steeg.

Hierbij ook een briefje voor Truida.

hart. gr. voor jullie van ons beiden

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

21 november 1933

aant.

Brussel, 21 November, 1933.

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je spoedig bericht dat mij zeer verheugde. Wij kunnen dus rustig een jaar afwachten en dan verder zien. Over een fusieplan spreek ik met niemand. Hoe dat eventueel zou moeten geschieden, kunnen wij op ons gemak bespreken wanneer je bij ons bent. Mocht ik nog iets van Coenen of van Holkema hooren dan zal ik je daarvan op de hoogte stellen. Ik heb hen Zondag geschreven en verwacht daarop natuurlijk antwoord. Vergeet vooral niet om jouwerzijds mij van alle Forum-bewegingen te onderrichten.

Ik vergat je nog te vragen om in 'Het Vaderland' te schrijven over 'Kent Uw Dichters' waar ik je een exemplaar van toezond; niet voor mij, ik sta er geheel buiten maar voor den uitgever. Het zou wel aardig zijn als je er ietwat uitvoeriger op kon ingaan omdat dit nu eindelijk een bloemlezing is zonder geheimen en esotherische bedoelingen.

Ik ben blij dat alles zich schikt. Alweer een storm in een glas water!

Nu nog iets: ik meen te hebben ontdekt aan allerlei kleinigheden dat Zijlstra, die vroeger bijzonder geschikt tegen mij was, wat minder vriendelijk gestemd is. Niet zoozeer om zijn persoon danwel om wat hij vertegenwoordigt, zou het mij aangenaam zijn te weten of mijn gevoel juist is, en zoo ja, wat hij tegen mij heeft. Spreek hem er eens bij een geschikte gelegenheid over.

Met veel liefs ook van Aty voor Ant, een hartelijke hand van geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 21 november 1933

aant.

aant.

R'dam, 21 Nov. 33

Beste Jan

Houd me ten goede, maar dit 'nakaarten' had ik niet van je verwacht. Ik dacht, dat ik de zaak volkomen met je had uitgepraat, ik ga naar H & W om die zaak in orde te maken en recht te zetten, wat in jouw belang rechtgezet moest worden... en daar stuur je me een brief met opmerkingen, die ik als verdachtmaking van mijn goede bedoelingen beschouw en moet afwijzen. Heel goed, ik wil alles ook naakt en helder zien; en dan is er bij mij geen sprake van consideratie voor een machtig uitgeversconcern, of nog wel verraad aan jou. Als je daarbij blijft, zullen we er, dunkt me, beter aan doen, elkaar voorloopig maar niet te zien, want het lijkt me voor jou een erg ongenoeglijk gevoel met een halve verrader om te gaan. Mijn ongelijk in deze vervelende aangelegenheid heb ik je eerlijk bekend, meer kan ik niet doen. Mijn ongelijk is, dat ik je nonchalant heb behandeld, dat ik verzuimd heb je in te lichten over de nieuwe stand van zaken betreffende 'Forum'. Ik betreur dat zeer, maar ik dacht, dat het voldoende was, dat ik je daarvoor mondeling mijn excuses had aangeboden. Voor de rest verwerp ik je redeneering. Wat ik je destijds in Brussel gezegd heb, is *niet*, dat ik een redacteurschap van Gr.Ned. aannam, maar alleen, dat ik zeer geneigd was het aan te nemen, als het zoover kwam. Dat was in den tijd, dat 'Forum' van de baan leek. Dat is één. Voorts heb ik je *niet* naar Haarlem geschreven, dat Gr. Ned. me bleef interesseeren *en meer niet*; ik heb je erbij geschreven (kijk de brief maar na, copie heb ik er niet van), dat 'Forum' misschien doorging en dat ik, in dat geval, natuurlijk mijn benoeming aan G. Ned. in beraad zou moeten houden. Ik heb je nu al idem zooveel maal toegegeven, dat die mededeeling te laat gedaan was, maar gedaan heb ik ze dan toch, zoodat je me niet kunt verwijten, dat ik je 'aangemoedigd' heb. Ik heb je ook al toegegeven, dat ik me niet voldoende gerealiseerd heb, dat twee redacteurschappen (in een uiterste geval) niet mogelijk zouden zijn. Als jij dat noemt, dat ik 'op twee kaarten heb willen zetten', lijkt dat veel, ook hier, op een verdachtmaking van mijn bedoelingen in dezen. Ik heb niets anders op het oog gehad dan een zoo soliede mogelijke waarborg van 'onze' positie wat de publicatiemogelijkheid betreft en *nooit* aan 'Forum' of 'Gr.Ned.' als twee kaarten gedacht. Überhaupt: ik heb nergens op *gezet*; dat is misschien mijn fout in dezen.

Als je toch de verhouding zoo wilt voorstellen, dat ik een woord tegenover jou gebroken heb, moet je je gang gaan. Ik kan je niet beletten, de zaak zoo op te vatten en je alleen zeggen, dat ik voor mijn eigen gevoel dat niet heb gedaan. Maar die verzekering heb ik je mondeling al gegeven en het schijnt je niet te voldoen. Je gooit het nu over den boeg Zijlstra, maar ik voelde mij niet aan hem, maar wel aan Vestdijk en tenslotte ook aan Maurice verplicht, met 'Forum' door te gaan toen een serieuze mogelijkheid zich voordeed. Daarbij verkeerde ik in de meening, dat ook voor jou het principieele, zij het dan minder goed in de portefeuille geïntroduceerde 'Forum' hoofdzaak was en dat ik Gr. Ned. er eventueel bij zou kunnen doen. Als het me om den machtigen Zijlstra te doen was geweest: v. H & W zijn toch zeker niet minder machtig, waarom zou ik dan niet met pak en zak naar de zooveel voordeeliger post in G. Ned. zijn overgeloopen?

Het enthousiasme, waarmee ik je gisteren over een ev. combinatie van ‘Forum’ en G.Ned. schreef, lijkt me in dat verband bepaald kinderlijk. Ik ging toen nog van de veronderstelling uit, dat je mijn goede trouw niet verdacht en ‘onze’ zaak voor tijdschriften ambities liet gaan.

h.gr.

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[22 november 1933]

aant.

Woensdagochtend

Beste Menno,

Je brief deed mij buitengewoon veel plezier. Want het accent ervan, je verontwaardiging, openbaart mij eens en vooral je goede bedoelingen. Ik schreef mijn brief om me zelf te ontlasten van een vervelend gevoel, dat anders tusschen ons gebleven zou zijn en dat nu opgelost, vervluchtigd is. Er is dus geen reden om elkaar niet te zien; integendeel, het zou mij verdomd veel genoegen doen indien ik je vandaag nog zou kunnen spreken, om je ervan te overtuigen, dat er geen achterdocht of ook maar een zweem van boosheid is achtergebleven in mijn gemoed.

Het spreekt vanzelf, dat ik thuiskomende over het gebeuren napiekerde. En daarbij bleek mij, dat van heel dat lange gespek mij het duidelijkst was bijgebleven, je telefonisch aan Vic en Zijlstra gedane mededeeling: ik laat jullie niet in de steek; terwijl je mij wèl in de steek liet. Dàt hinderde mij. Het misverstand komt hieruit voort, dat is nu duidelijk,: ik achtte je toezegging-van-bereidheid te Brussel gedaan bindend en dus alle-latere-afspraken-primeerend, terwijl die toezegging voor jou niet de waarde had en veel meer ‘eventueel’ was. Aangezien ik gaarne aanneem, dat jij het ‘losjes’ bedoelde en je dat geen seconde euvel duid, verwacht ik van jou, dat je het mij niet kwalijk neemt, dat ik het definitiever bedoelde en aldus handelde en concludeerde. Ik zag een verraad, omdat ik meende een belofte te hebben; jý pleegde dat verraad NIET omdat in jouw geest die belofte niet bestond. Dat is duidelijk en geeft m.i. een voor ons beiden zeer, neen: volkomen bevredigende, oplossing van het ‘conflict’.

Ik hoop dat je het daarmede eens bent. Ik bedoel wérkelijk ééns. Mijnerzijds kan ik je slechts de oprechte verzekering geven, dat er door deze kleine, pijnlijke maar nuttige correspondentie klaarheid gekomen is en dat ik nu oprecht en volkomen overtuigd ben van je goede bedoelingen en je goede trouw.[1)]

Laten we hier nu, wanneer ook jij inderdáád en geheel bevredigd bent, de zaak onherroepelijk mede begraven. En ons niet laten verleiden door brieven van Eddy b.v om weer lange epistels te gaan wisselen, welke toch niets veranderen kunnen aan wat ik hier verklaar.

Ik kreeg een vriendelijke brief van Holkema, welke ik je heden doorzend en van Zijlstra, welke ik daarbij insluit. We wachten dus rustig een jaar af en gaan dan wellicht '35 samen in zee.

Ik heb even moeten lachen toen ik het bericht over FORUM las. Die gelijkgezindheid van jou en de Vlaamsche redacteuren, die zoo roomsch als gemalen poppen stront zijn, lijkt my problematisch!!!!

Met een hartelyke hand, gaarne en geheel
je Jan

[1)]deze verklaring impliceert mijn excuses, voor alle kwaad dat ik je ten onrechte in je schoenen schoof!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

22 november 1933

aant.

R'dam, 22 Nov. '33

Beste Jan,

Accoord, Van Putten, en van ganscher harte! Ik kom niet op de zaak terug. <Je samenvatting van het ‘conflict’ is praegnant als die van een Stendhal! > Dat ik je gepeperd schreef, was mij zelf niet lief, maar je beschuldiging inzake mijn verknochtheid aan een uitgeversconcern was me wat al te sterk, Schwamm drüber, zooiets kan geen kwaad.

Ik schrijf zeker een kroniek over ‘Kent Uw dichters’. D.w.z. over bloemlezingen in het algemeen en deze in het bijzonder. De tijd ontbrak me nog, om je keuze te controleren, maar dat komt wel.

Van Zijlstra's frontverandering tegenover jou heb ik totnogtoe zelf niets gemerkt. Ik zal eens polsen, maar het lijkt me, dat je je toch vergist.

De poppenstronterige redacteuren zijn mij ook niet bepaald zeer dierbaar, maar laten we het met hen probeeren; gaat het niet, dan ligt de mogelijke fusie nog in het verschiet. En anders toch... Ik schreef Coenen, die mij inviteerde.

Heb je Eddy soms over onze ‘rel’ geschreven? Dan komt er nog een staartje uit Bretagne! Dat moeilijk te reduceren is, met die trage postverbindingen.

Tot Zaterdag een week dus? Een hart. hand, en groeten onder het vrouwgevolkte
van je Menno

Ik ben vandaag voor S. Braak versleten; er kwam een booze brief, waarvan ik maar niets begreep, tot mij bleek, dat een ander hem moest hebben!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff

aan
Menno ter Braak

[23 november 1933]

aant.

Donderdag

Beste Menno,
Hartelijk dank voor je brief. Dit is een pak van mijn ziel en mijn geweten. Als het in Augustus gebeurd ware zou ik het niet zoo zwaar hebben opgevat. Maar je weet ik leef sedert een paar maanden in een abominabele depressie: voel me lam, onmachtig en moedeloos. En ik ben dan zeer tobberig. Zie je wel, denk ik dan, niemand neemt je au sérieux, iedereen lóópt over je etc. etc. vandaar die heftige, onbillijke reacties mijnerzijds. Die zijn het gevolg van een gevoel van minderwaardigheid en vervolgd-zijn. Een gevoel dat geen enkele redelijke reden van bestaan heeft. Maar doe er maar eens iets aan! Als ik zoo ben meet ik alles heel breed uit en zoek overal wat achter.
Ten onrechte.
Ook weer in dit geval.
Goddank, ben ik door deze correspondentie van deze obsessie op dit punt geheel bevrijd.
Ik ben erg blij. Want we zijn zoo bijzonder op je gesteld en ik zou je niet graag uit mijn omgeving willen missen!
Tot Zaterdag 2 Dec. dan. Coenen komt de volg. week ook bij ons om te overleggen. Ik zal je de resultaten van zijn bezoek samenvatten.
Heel veel liefs van vrouw tot vrouw
een extra stevige hand geheel je Jan

Natuurlijk! schreef ik opgewonden en remloos als ik nu eenmaal ben heet van de naald aan Eddy!!! De staart uit Bretagne moeten we nu maar negeren. Ik schreef hem al 4 brieven daar *ná* om te zeggen dat alles in orde was!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, 26 november 1933

aant.

aant.

R'dam, 26 Nov. '33

Beste Jan
Zeer hartelijk dank voor je brief, waar ik bijzonder mee in mijn schik was, als zijnde een document van volledige ‘verzoening’. Maar maak je nu niet *al* te veel

verwijten over deze zaak! Per slot van rekening was ik *feitelijk* in gebreke gebleven door je niet op de hoogte te houden en was alleen het 'naspel' misschien iets te ongemotiveerd. Maar nogmaals: geen haar op mijn hoofd, dat er meer aan denkt. Alleen is nu inderdaad het rampzalige gevolg gekomen, dat ik verwachtte: vanmorgen een zeer heftige brief van Eddy, die nu niet meer aan 'Forum' wil meedoen (of tenminste nauwelijks, met tegenzin), die in de redactie van Gr.Ned. wil, als jij hem dat vraagt, die mij, in één woord, nog eens, op grond van zijn inlichtingen natuurlijk en met de beste bedoelingen, beschuldigt van weet ik al niet wat. Ik moet hem nu alles weer uitvoerig gaan uitleggen, en het ergste is, dat ik hem voor 1 Dec. niet meer kan bereiken! Volgens mij is het op dit oogenblik voor de goede zaak een zeer slecht ding, als hij in Gr.Ned. gaat zitten, nu hij uit 'Forum' is gegaan; dat beteekent voor de buitenwereld: een *farce*, waarbij alle Donkers en de Vriezen *gnuiven*. Hij schrijft zelfs, dat hij er over denkt, 'Forum' te gaan bestrijden! Wat heb ik ontketend door een week nonchalance! - Schrijf hem, als je het nog niet gedaan hebt, nog eens, dat wij tot volledige overeenkomst zijn gekomen; want ik moet hem nu een vrij scherpe brief schrijven, die hij pas 1 Dec. in Parijs zal vinden. Voor mijn gevoel is het belachelijkste, wat we nu kunnen doen, een rel tusschen Gr.Ned. en 'Forum' te gaan ontketenen; iedereen, die vlast op het uiteenvallen van een bondgenootschap, zal zich verkneukelen over zooiets.

Wij komen dus Zaterdag, met de Pullmann maar, want de radio dokt. Ik heb het al maar idioot druk en schrijf dit in groote haast.

hart.gr. onder A^2 en T, en een hart. hand van je
Menno

P.S. Moet je 'Nietzsche contra Freud' nog hebben voor Jan.? Het ligt hier klaar.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

27 november 1933

aant.

Brussel, 27 November, 1933

Beste Menno,

Zoo juist komt je brief binnen. De zaak met Eddy heb ik al geregeld en ik zou je willen voorstellen er vooral niet al te zwaar op in te gaan, misschien zelfs heelemaal niet. Ik heb hem drie brieven geschreven en hij is nu volkomen van de zaak op de hoogte, hij betreurt het evenals ik dat het zoo geloopen is en hij gelooft even als ik dat je in 'Groot Nederland' beter werk had kunnen doen dan in 'Forum' in zijn nieuwe gedaante, maar dat zijn tenslotte theoretische beschouwingen. Van een redactieplaats in 'Groot Nederland' voor Eddy is geen sprake omdat ik daar, als ik dat zelf zou willen, Coenen nooit toe krijgen kan en van een polemiek of een vijandige houding tusschen 'Forum' en 'Groot Nederland' kan al evenmin sprake zijn: ten eerste omdat

ik dat persoonlijk niet wil en ten tweede omdat dat onpolitiek zou zijn met het oog op de toekomst.

Schrijf dus in een zeer kalmen, verzoenenden geest naar Parijs, de zaak is nu volledig erledigt en door een polemiek met Eddy verandert niets, zoodat deze volkomen nutteloos is. Vergeet niet dat Eddy het altijd goed meent.

Tot Zaterdag dan, ik ben aan het station. <Pullman>

Met veel liefs van huis tot huis,

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Rotterdam, [1 december 1933]

aant.

R'dam, Vrijdag

Beste Jan

We komen met de Pullmann. Er is eenige kans (ik heb nog geen definitief bericht), dat ik eerst even met ‘de Vlamingen’ moet praten, maar dat zal je, hoop ik, *als* het doorgaat, niet beletten om te komen afhalen. Ik heb om dat onderhoud verzocht op Zaterdag, om den geheelen Zondag in ieder geval voor de vriendschap te kunnen reserveeren.

Wij verheugen ons zeer op het bezoek, al hangen die twee lezingen er dan ook bij. Sub specie aeternitatis kunnen we dan nu ‘de toestand’ nog eens bespreken en verder ons verheugen in het genot van verwantschap en wat daarmee alzoo samenhangt.

hart. en tot morgen

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

6 december 1933

aant.

Woensdag, tusschen twee lesuren

Beste Jan

Na de Brusselsche escapades loop ik weer in het gareel.

Maandag en Dinsdag je ‘Honderd Dichters’ bestudeerd, en gisteravond den Sint gepasseerd om erover te schrijven. Ik heb voor je keuze der gedichten *alle* respect, maar tegen het systeem ernstige bezwaren; andere dan tegen N, Geb, en Prisma, maar

toch ook ‘principieel’. Enfin, lees in het Zondagsblad mijn argumenten maar. In zekeren zin deed het me genoegen, dat ik niet onverdeeld gunstig kon schrijven, want per slot van rekening raakt dit boekje jou als schrijver weinig en de menschen zien nu, dat ik er geen ‘vriendjessysteem’ op nahoudt. Want iets anders denken zij nu eenmaal niet.

Met Eddy is het ook al weer in orde.

Het was *erg* gezellig Zondag!!

veel hart. gr. van ons beiden, ook aan de vrouwen,

en een hand van je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

7 december 1933

aant.

Donderdag

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je bericht. Ja, ik vind het ook een uitnemend geval, dat we het in Het Vaderland niet zoo voortdurend geheel met elkander eens zijn!!! Ik ben overigens benieuwd, wàt je tegen dat boekje, waar ik persoonlijk gehéél buiten sta, in het midden te brengen hebt! Je moet het vergelijken met een telefoongids! Alleen is deze poetische gids niet volledig. Ik had 240 dichters, maar moest mij, helaas tot honderd beperken!! Iedereen dicht. Jij bent de enige die niet dicht. En God weet wat je in het geniep doet!

Het meest van waarde in dat boekje is de bibliografie, die een voorbeeld van volledigheid en accuratesse is.

Wij zijn niet zoo tevreden over je Brusselsch verblijf, we vonden het VEEL te kort!!!! Een volgende keer, bevrijd van schoolband, moet je ons wat meer tijd gunnen.

Veel liefs van Aat tot Ant, een stevige hand van geheel

je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

9 december 1933

aant.

aant.

Brussel, 9 December, 1933.

Beste Menno,

De vergadering met Coenen heeft twee dagen geduurd en we hebben alle kwesties G.N. betreffende grondig besproken en daarbij alle mogelijkheden onder het oog gezien.

Wij waren en zijn er nog van overtuigd dat jij de ware man was om op het oogenblik in de redactie te treden. Ook zou Coenen niet ongeneigd geweest zijn om op je te wachten zooveel prijs stelde hij op je aanwezigheid; maar dan alleen wanneer je je *vast* kon verbinden om 1 Januari '35 in functie te treden. We hebben deze zaak samen besproken, toen je hier was. Ik weet dat je, ten eerste, die verzekering niet geven kunt en ten tweede dat je zelf even goed inziet als ik dat wij niet ongelimiteerd kunnen wachten. Daarna zijn alle mogelijke persoonlijkheden de revue gepasserd en ik heb voortdurend, wanneer alle kwaliteiten besproken werden, gedacht aan de waarde die de betrokkene had voor ons; ik bedoel in hoeverre de betrokkene een waarborg zou zijn dat onze menschen aan het woord zouden komen. Slauerhoff, Marsman, Donker, Van Wessem, Kelk, etc. etc., niemand voldeed aan al onze eischen. Coenen had Eddy wel gewild, maar ik meen dat daarmede niemand gebaat zou zijn omdat ik een samenwerking van Eddy met Coenen eenvoudig onmogelijk acht. Ik heb hem veel liever als medewerker omdat dan de kans op conflicten veel geringer is. We hebben ten slotte, vastknoopende aan de traditie, dat een van de directeuren een Vlaming moest zijn, Jan van Nijlen gekozen. Ik geloof niet dat het mogelijk is een betere keuze te doen, eenmaal aangenomen dat jij elders gebonden bent.

Ook op alle mogelijke andere punten zijn zeer ingrijpende en naar ik geloof nuttige veranderingen vastgesteld, zoodat het me niet onwaarschijnlijk lijkt dat G.N. over een jaar of twee een vrij behoorlijk maandschrift kan zijn.

Coenen wil in overleg met mij dolgraag het hoofdstuk Freud uit je nieuw boek hebben en ik zou je willen vragen dat zoo spoedig mogelijk naar hen toe te zenden. Ook is principieel besloten Eddy's Indische Fragmenten te nemen d.w.z. dat Coenen het eerst lezen wil en als hij er geen werkelijk dièpgaande bezwaren tegen heeft, zal het spoedig beginnen te verschijnen. Wil ook dat MS. zoo spoedig mogelijk zenden. Zijn adres is: 42, Argonautenstraat, A'dam (zuid).

Ik denk, je genegenheid voor Jan van Nijlen kennende, deze oplossing je zeer aangenaam zal zijn. Coenen sprak er over dat hij toch wel eens binnen afzienbare tijd het moede hoofd zou neerleggen, tegen dien tijd ben jij misschien dan vrij.

Laat eens hooren wat je van al deze zaken denkt en vergeet niet zoo spoedig mogelijk de beide MSS. te verzenden.

Met veel liefs van huis tot huis, een hartelijke hand, geheel
je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

11 december 1933

aant.

R'dam, 11 Dec. '33

Beste Jan

Je bericht over de benoeming van Jan v. Nijlen was er één van de best mogelijke! Deze oplossing lijkt me *prima*!! Hulde voor de vinding. Veel beter, in de gegeven omstandigheden, dan Marsman en zelfs Eddy.

Freud en Ducroo gaan vandaag aangeteekend naar Coenen.

Via Truida heb je waarschijnlijk van de laatste poets van onzen goeden Everard gehoord. Het wordt nu werkelijk pathologisch. Hij is *na* mijn correctie van de proef zijn naam zachtjes gaan invullen als redacteur en heeft ons daarmee voorloopig even geblameerd. Ik heb hem nu te verstaan gegeven, dat ik niet meer met hem kan samenwerken en hem voorgesteld, dat hij scheetlings zijn demissie aan de orde stelt. Dat hangt nu nog, want meneer was nog boos, dat ik hem op deze falsificatie betrapte en hem 'à la manière de Hitler' de huur opzei! Wat een zonderlinge driften moeten dit wezen toch belagen! De blamage had hij van te voren kunnen berekenen.

Tot nader! En op het succes van Gr.Ned. een fictieve heildronk!

hart.gr., ook onder de dames

je Menno

Bep, breng deze mee terug.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

12 december 1933

aant.

Dinsdag

Beste Menno,

Hart. dank voor je brief. Ik dacht wel dat het naar je zin zou zijn. Nu moet je mij nog één groot en haastig plezier doen.

J.v.N. heeft *niets* liggen dan 1 ged. bij Forum. Stuur dat, als het nog *niet* gezèt is, naar *Coenen*. Zoodra hij (J.v.N.) wat meer heeft zend hij dat naar Forum. Het is *niet* dat hij F. wil te kort doen, maar *ik* wou zoo graag dat J.v.N. in N°. 1 acte de presence gaf. Kan dat? Wil je?

Wat je over de Bloemlezing schrijft lijkt mij zeer juist. Ik zeer genoten van je stuk over Krontjong. Dat is nu dè toon voor de Krant. Welk een savante mengeling van waardeering en blaam! En toch, tusschen de regels door, lezen de goede lezers dat het snertkoek was! Bravo!

Die Bouws! Dat is iets ziekelijks. Ben benieuwd hoe het afloopt!

Met heel veel liefs van ons allen voor jullie tweetjes

geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

13 december 1933

aant.

R'dam, 13 Dec. '33

Aan de hoofdredactie van Het Holl. Weekblad voor België. Kantoor Bd. Aug. Reyers Bo, Schaerbeek. H.Ed.

B.J.
Dank voor je brief, en vooral voor de esoterische lectuur van 'Krontjong' alias strontjong. Inderdaad, een vadoek!
'Ducroo' en 'Nietzsche c. Freud' naar Coenen verzonden.
Het vers van J.v.N. berust bij Maurice, voor de Vlaamsche etage. Maar, hoewel ik je aanspraken natuurlijk eerbiedig, ook ik ben in dezen *zeer* happig op dit gedicht, aangezien het (in het Jan.no.) bewijst, dat Jan v.N. niet retireert voor de Vlaamsche invasie. Zie dus wat je doet, laat het, indien mogelijk, bij Maurice, maar haal het anders bij hem weg voor Gr. Ned.
Bouws heeft zich niet vervaardigd mij te antwoorden. Hij is ook niet afgetreden. Als er morgen geen antwoord is, moet ik maatregelen treffen.
hart.gr. A^2 T
je Menno

21 Dec.: Pomonaplein *22*, Haag!! Zegt het voort!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Brussel, [17 december 1933]

aant.

aant.

Zondagavond

Beste Menno,
Wil Ant hartelijk bedanken voor haar briefje en wil mij excuseeren, dat ik je nog een oogenblikje laat wachten. Ik ben zóó weinig werkvaardig, dat nu mijn radiopraatje, dat ik anders uit angst weken van te voren afmaak, nog niet klaar is. Ik zie geen kans om die kopij over Kutter klaar te krijgen. Het stuk is geheel geschreven, maar moet nog geheel herschreven worden. Ik wil er wat behoorlijks van maken. Ik stuur het

je zoo gauw mogelijk, maar voor Januari kan het niet meer. Ik ben er anders nog al vlug erbij, maar nu heb ik nergens energie voor. En ik zie dan ook op tegen die reis naar Hilversum als tegen een boom.

Ik tref het anders niet tegenwoordig! Verleden jaar sta ik 'Kaas', dat Groot-Nederland óók dolgraag gehad zou hebben aan *Forum* af en om me voor die collegialiteit en zelfverloochening te bedanken snoept gezegd maandblad mij nu óók de nieuwe roman van Elsschot voor mijn neus weg. Elsschot schrijft mij brief op brief om mij te bedanken voor alles wat ik voor hem deed en om te zeggen, dat ìk hem weer aan het schrijven gebracht heb etc. etc. Maar zijn kopij vertrouwt hij mij niet toe.

Toen hij er vandaag door Delen over opgebeld werd, die hem zei dat het verre van aardig van hem was, zat hij er wel erg mede in. Maar wat koop ik daarvoor???? Hij zit nu eenmaal, hoe dolgraag hij er van af wou, met zijn gegeven woord aan Forum vast. Ik hoop nu maar dat hij nog eens wat schrijft!!!! Voor mij is het een goede leer. Al te goed is nog altijd buurmans gek. En ik zal mij nu voortaan wel wachten om goede kopij, welke ik bij toeval 'in handen heb', zooals ik de verzen van Elsschot, 'Kaas' etc. had, aan een andere publicatie af te staan, omdat op wederkeerigheid nooit te rekenen valt.

Verder is er weinig nieuws. Ik blijf niet ziek, maar wat je noemt: onlekker, niet fit. Waarschijnlijk 26 dec. zal Elsschot zijn nieuwe boek aan ons voorlezen. Ik wou dat je er weer bij kon zijn!

Over een uurtje ga ik Eddy & Bep van de trein halen. Ze komen dan als ik het wel heb Woensdag of Donderdag naar Nederland.

Ik vertrek Zaterdag naar Hilversum, logeer in het Holster ouderhuis, lees Zondag om 2 uur en keer dan snelstens naar het wufte Zuiden terug.

Ik vind 'De Waterman' Arthur's mooiste boek. Heb jij het al gelezen?

Nu, beste kameraad, heel veel liefs van ga tot ga, een stevige hand van

je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

19 december 1933

aant.

aant.

Beste Jan,

Jammer van het artikel en daardoor van het Jan.-nummer! Maar ik reken op later!

Je bent blijkbaar nog steeds niet 100%, aan je brief te oordeelen. Het lijkt me toch ook wel wat erg, om Willem Elsschot er van te verdenken, dat hij jou zijn copie niet toe vertrouwt! En je kunt er mij toch moeilijk zwart om aankijken, dat hij zijn roman aan 'Forum' heeft gegeven, want dat heeft hij met de Vlamingen geregeld. Ik zelf schreef hem een tijd geleden alleen eens in het algemeen, dat wij ons aanbevolen hielden; van de vorderingen van zijn roman wist ik toen verder nog niets. *Daarna* is

hij blijkbaar met Maurice ‘in touch’ gegaan, om een bouwsiaansche term te gebruiken, want ik hoorde er niets meer over.

Maar het is vervelend voor je. Ik heb nu Maurice geschreven en hem voorgesteld, dat zij, omdat zij toch al Walschap publiceeren, Elsschot aan Gr. Ned. overdoen. Meer kan ik ook niet doen, want het is een aangelegenheid, die niet mij, maar de Vlamen aangaat (helaas!). Kwade trouw jegens jou bij hen te veronderstellen (laat staan bij Elsschot!) lijkt mij onjuist en een uitvloeisel van je gedeprimeerde stemming. Moge het in orde komen!

‘De Waterman’ is het onderwerp van mijn a.s. Zondagspreek. Ik vind het ook bijzonder goed, heb nu geprobeerd voor het publiek de figuur van v.S. zonder sentimentaliteit, groote woorden en derg. te belichten.

Veel succes met je radiospeech. Waar gaat dat over? Allicht luister ik in het oude Eibergen naar je stem!

hart. gr. ook voor Aty en Truida en van Ant
je Menno

N.B. Overmorgen verhuisd naar: *Pomonaplein 22*, Haag.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Eibergen, 27 december 1933

aant.

Eibergen, 27 Dec. '33

Beste Jan

Gelukkig, dat de epistolaire misverstanden weer opgeheven zijn! Ik had het met die verhuizing zoo druk en was er zoo door gepreoccupeerd, dat ik tot geen antwoorden kwam en Eddy om een voorloopige mededeeling aan jou vroeg. Nu ben ik er voor een paar dagen tusschen uit getrokken om even op adem te komen en ben *Vrijdag* (nu voorgoed dus) Pomonaplein 22, Haag.

Ik heb *geen moment* gedacht, dat je ‘zenuwziek’ of ‘halfgaar’ was, de Heer beware me voor zulke nonsens! Maar je brief had *heusch* den toon van het verwijt, o.a. door een soort (door mij dan natuurlijk verkeerd begrepen) ‘dreigen met represailles’ (geen copij meer aan ‘Forum’ overdoen jouwerzijds). Maar laten we deze zaak nu gauw begraven; ik hoop voor jou, dat je Elsschot nog kunt visschen voor Gr. Ned. Overigens verdenk ik je ook heusch niet van tijdschriftambitie à la Coster.

Komt mijn ‘Nietzsche c. Freud’ in Jan.? En houd vooral Kutter in gedachtenis!

Eddy gesproken. Naar omstandigheden was hij goed. Vrijdag gaat hij met mij naar... van der Lugt c.s.

Truida is vandaag weer afgereisd, Ant is momenteel in Zutfen. Ik groet je dus solo, maar niet minder hartelijk! Ook Aty

Geheel
je Menno

Vestdijk is ook weer boven water, heeft een essay over Joyce geschreven. Zeer benieuwd.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 20 januari 1934

aant.

Den Haag, 20 Jan. '34

Beste Jan,

De beide gedichten van Elsschot zijn naar de Vlaamsche redactie. Ik vrees het ergste, vooral voor de piesbak en de plee. Maar v.d. Lubbe hoop ik in ieder geval te redden, desnoods onder pseudoniem in het Ned. deel. Je hoort er waarschijnlijk van Truida wel over.

Coenen wordt *seniel*. Hij heeft mij van deel II nu een proef laten zenden *zonder begin* en op mijn vriendelijke klacht daarover hoor ik *taal noch teeken*! Zijn critiek op Kaas was trouwens absoluut stompzinnig.

De heer Pannekoek en de heer ter Braak worden met koppen vervolgd, maar leven nog.

hart.gr. van ons beiden, ook aan A. en T.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 1 februari 1934

aant.

aant.

Den Haag, 1 Feb. '34
Pomonaplein 22

B.J.

Hierbij gaan de verzen van Elsschot terug; ze zijn geweigerd door de Vlaamsche redactie. Ik zou geen moment geaarzeld hebben, met name het vers over v.d. L. desnoods onder pseudoniem in het holl. nummer te presenteeren, (behoudens goedkeuring van V.&v.V. dan), maar door het getreuzel van de Vlamingen (of de ziekte van Gijsen) is het te laat voor Febr. Ik heb er overigens voor gezorgd, zooals je zult zien, dat de justitiemoord op v.d. L. in het nummer behoorlijk gehekeld wordt.

Vestdijk heeft er een gedicht aan gewijd, ik zelf heb het in twee stukken te pas gebracht.

Het spijt me verschrikkelijk; want deze gedichten kunnen waarschijnlijk nergens in, behalve in 'Links Front' of zooiets. Ik geloof echter, dat ik onjuist handel, als ik het om deze twee verzen op een conflict laat aankomen met de Vlamingen, door ze in het Ned. gedeelte te zetten. Tenslotte weigeren zij op grond van (huns inziens) mindere poëtische qualiteiten, niet om zedelijkheids- of andere pornographische overwegingen. Wat zij *denken*... enfin, daar kan ik weer het mijne van denken.

Ik zou *graag* weer eens wat van je hebben voor Forum!! Kutter? Verzen? Het Febr.-nummer wordt, geloof ik, voor Nederland goed. O ja: kun *jij* niet een artikel(tje) voor Maart schrijven over het gebalk van Theun de Vries? Jij wordt er niet direct in aangevallen. Het is in zekeren zin, zooals Eddy mij schreef, een programma van de 'collectieve ezels' in ons land en getuigt van een langzaam (*met* het fascisme) officieel wordende tweede rang, die met humbug vooruit wil komen. Ik heb er wel een panopticum aan gewijd, maar zou er graag een kort maar krachtig hoofdartikel over hebben, liefst niet van mijzelf, het wordt tijd, de boutade even te vervangen door een paar frissche argumenten. Coolen begint zijn Peel nu ook al te verheerlijken, naar analogie van de 'volksche' Duitschers; hij *ruikt*, waar hij zijn moet. Denk er eens over!

Wij leven gezond, maar het is vervelend druk, de laatste weken.
hart. gr., ook onder de vrouwen van
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [1 maart 1934]

aant.

Donderdag

B.J.

Bedankt voor je levensteeken en ook voor het alleraardigst artikel over Duhamel. Het gaat vanavond mee als hoofdartikel. Hoe staat het met je onlangs gespleten ribbe?

Ik bedacht ineens ook nog, dat je destijds een lading poëtisch kleingoed hebt meegenomen. Wil je dat in de loop van de maand of volgende bij gelegenheid eens afdoen? Ev. één poëziekroniek, daar maak ik wel plaats voor.

Van v. Schendel kwam een eerste feuilleton, zeer geslaagd voor de krant. Ik heb hem ophef als den opvolger Couperi aangekondigd <in het a.s. zondagsblad> en hoop dus dat hij stevig zal meewerken. Hij lijkt me daarvoor ook zeker de man, en een belangrijke attractie voor Het Vad.

Groet allen hartelijk! Ant helpt in Eibergen de oudelui verhuizen; het ouderlijk huis wordt n.l. voortaan bewoond door een *evangelist*. Het kan verkeeren.

Zelf een hart. hand van je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 4 maart 1934

aant.

den Haag, 4 Maart '34

Beste Jan

Ook ik vergeet je niet, al maakt de journalistiek bij mij evenzeer behoorlijke correspondentie tijdelijk onmogelijk. Dank voor je uitstekende voorrede, waarvan ik, zoodra E. uit is, een dankbaar gebruik zal maken.

Eén ding spijt me *erg*: dat je medewerking aan 'Forum' door je activiteit elders stop is gezet! *Schijnt* gezet, hoop ik van harte. Ik zou *verdomd* graag voor April iets van je hebben, al was het maar iets *kleins*, onverschillig wat. (Kutter??).

Zooals je wel gemerkt zult hebben, citeer ik je commentaren in Gr. Ned. zoo uitvoerig als het maar mogelijk is.

Het geval Liepmann heeft mij hier veel hoofdbrekens gekost. De goede man schijnt nu ook nog over de Belgische grens te worden gezet. Waar gaan wij heen? De 'vrijheidsliga', die nu heel wat meer actueel zou zijn dan de filmliga, wordt door velen overwogen, maar hoe te beginnen? Dat alles kost toch weer *organisatie*, en organisatie vraagt tijd, waarover *ik* niet beschik, helaas. Tenzij het te laat is geworden en ik moet emigreeren. Dan is het precies te laat.

Vandaag weer eens in Stendhal gevallen. *Altijd raak*! ('Mémoires d'un touriste'). Gisteren op de Forum-expositie een *zeer* stom mensch ontmoet: G. van Hulzen. Oud-schrijver en oud-strijder voor het realisme. Stom! en vervelend! en jaloersch!

Groet Aty en Truida zeer hartelijk van ons.

Ook voor jou *hart*. gr., ook van Ant,

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 24 maart 1934

aant.

den Haag, 24 Maart '34

B.J.

Naar aanleiding van je plan om van Schendel een schrijfmachine aan te bieden, schreef ik Zijlstra; met bijgaand overdonderend resultaat! Het is dus dik in orde. *Wil jij nu nog even precies aan Zijlstra schrijven*, welk model hij moet sturen en op welke

manier het voorwerp het best bij v.S. wordt thuisgestuurd? Ik zorg dan wel voor de mededeeling aan de andere contribuanten.

Hierbij gaat tevens *f* 10. terug*, zijnde je bijdrage aan het fonds ‘Uren met Dirk Coster’. Ik zend jou maar het volledig bedrag, omdat je het wel goed zult kunnen gebruiken. Natuurlijk heb ik er een dikke strop aan. 122 ex. verkocht, maakt ± *f* 165. Drukkosten *f* 270. Enfin, het spijt me allerminst; het boekje was het waard.

Hartelijk dank nog voor je briefkaart à propos Frot. Je hebt waarschijnlijk wel gelijk; het heele stuk was trouwens niets dan een spontane exclamatie, *geen* betoog. Als betoog is het zeker heel slecht, als exclamatie heeft het zelfs de woede van de Belgische socialisten opgewekt. ‘Dandyisme’!

Nu, beste, mijn beden om copie voor Forum schijnen vergeefs te zijn! Hart. gegroet met de [kussen], ook van Ant

geheel
je Menno

*die volgen *Maandag*, dat gaat beter.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 18 april 1934

aant.

den Haag, 18 April '34

B.J.

Hartelijk dank voor je fragment voor ‘Forum’! Ik heb het dadelijk gelezen en *zeer goed* bevonden. De toon is je eigen toon (vreemd, het lijkt mij soms een ‘persoonlijk’-geworden v. Schendel!) en de wijze van vertellen is uitstekend. Natuurlijk is dit een inleiding; als je deze toon kunt handhaven, wordt het zeker een goed boek. Natuurlijk ben ik *voor*, wat Forum betreft. Morgen leest Vestdijk het stuk hier. Ik twijfel niet, wat de snelheid van plaatsing betreft: er is nu ineens weer een *vloed* van copij, na tijdelijke stremming. Maar ik hoop het fragment de volgende maand al te kunnen laten zetten.

Ik heb Truida schandelijk verwaarloosd. Maar zeg haar, dat ik Zondag *niet* uit kon en met oorpijn te bed lag, terwijl Ant dienzelfden avond uit Zutfen ziek thuis kwam. Den volgenden dag hokten wij thuis, zielig. Vandaag ben ik weer beroerd, verstopt, te vroeg uitgegaan zeker en nog wel voor dien hemeltergenden semiet Veterman, die ons lesjes in heldendom wil geven, godbetert. Zelfbeklag is prettig, maar ik wou graag ‘onthouden’ zijn.

Copie van Varangot, Uw secretaris, ook ontvangen. Ik zal die morgen lezen en schrijf hem er spoedig over.

Zie ik je dus Zondag? Wij zijn thuis.

veel hart. gr. v.h.t.h.
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 mei 1934

aant.

den Haag, 6 Mei '34

B.J.

Eindelijk komt er tenminste een Zondag om eens enkele particuliere zaken af te doen. Ik heb me deze week, zooals je waarschijnlijk wel gezien hebt, een aap geschreven; en dan zeggen ze nog, dat het seizoen ten einde spoedt!

Het Boekenweeknummer beviel mij zelf ook wel, alleen Bles was erger dan zijn Parijsche verzen, en dat zegt wat! Jouw artikel was best en zal, ondanks je protest, met *f* 20 gehonoreerd worden. De Lang scheen het als vanzelfsprekend te beschouwen, en dan ligt het niet op mijn weg je bezwaren tegen dit geld naar voren te brengen, dunkt me. Ik apprecieer overigens je bedoeling, om het desnoods ook gratis te doen, bijzonder; dit tegenover het kruideniersstandpunt van Henri Mayer, en zelfs een beetje van onzen goeden Hein. Ik merk steeds meer, dat ik (en jij ook, geloof ik) een flink stuk 'werkmanspsyche' heb, d.w.z. als ik eenmaal in een baantje zit, wil ik het absoluut goed doen, zonder financieele oogmerken (al zijn de duiten ook zeer welkom).

Bedankt nog voor het papier! Je ziet, dat ik het ijverig gebruik. Kosten??

Je plannen inzake Varangot juich ik natuurlijk zeer toe. Een voorwoord schrijf ik er graag bij! Ik heb alleen twee moties. 1° Je zegt, dat hij aan een ander verhaal werkt. Zou je niet wachten met de boekuitgave, tot hij er b.v. drie bij elkaar heeft? Dan krijgt de verschijning meer gewicht en geurt minder naar the happy few. 2° Ik vind het eenigszins jammer, dat je in dezen Zijlstra zoudt willen passeeren; vooral, als ik een voorrede schrijf, en als het de bedoeling is, dat V. bij één uitgever blijft (wat natuurlijk prachtig is), geeft dat mij tegenover Zijlstra een onaangenaam gevoel. Ik heb geen enkele verplichting, maar ik voel wel, als redacteur van Forum, een moreele verplichting, hem de auteurs, die via Forum debuteeren, 'aan te brengen', of tenminste voor te stellen. Er lijkt mij 70% kans, dat hij de uitgave weigert; dan heb ik natuurlijk alle vrijheid, ook voor mijn eigen gevoel, precies als in het geval Eddy, dat nu volstrekt buiten hem omgaat. Maar je voelt waarschijnlijk wel na, wat ik bedoel; Zijlstra is royaal voor Forum, voorzoover het kan, ik ben graag, waar het kan, loyaal tegenover hem op het punt, waar de tegenprestatie mogelijk is. Schrijf me eens, wat je hiervan denkt.

'Virginia' berust momenteel nog bij Vic. Ik zal hem vandaag schrijven, het mij omgaand terug te zenden. Dan kan er een copie van gemaakt worden. Met den brief aan v. Kampen wacht ik nog even, tot ik je reactie op mijn 2° heb.

veel hart.gr., ook onder de dames, je

Menno

Ik hoop met Pinksteren even naar Parijs te kunnen gaan. Eddy is weer erg down, schijnt het. Hierbij een panopt., dat ik met veel pleizier schreef, ter lezing. Graag retour!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

12 mei 1934

aant.

12 Mei 1934

B.J.

Waarachtig, het is of er geheime krachten aan het werk zijn; terwijl je brief binnenloopt, zit ik precies hetzelfde voorstel aan Querido te schrijven, dat jij ook wilt doen! Dat gaat dus vandaag in zee, op hoop van zegen. Ik schrijf je dadelijk, als ik antwoord heb.

Hoe we het geld tenslotte bij elkaar krijgen, moeten we later maar zien. Als Mussert niet gaat regeeren, kan ik in ieder geval een bedrag afstaan.

Eigenlijk moest zoo'n heer Querido toch eens met zijn hoofd onder de pomp worden gehouden. Hij heeft mij vrijwel, hoewel inderdaad niet bindend, verzekerd, dat hij ‘De Smalle Mensch’ zou uitgeven. Maar in vredesnaam, als de auteurs in Nederland goddome de uitgevers niet betalen, komt er niets behoorlijks meer van de pers, dat om een of andere reden ‘onverkoopbaar’ wordt geacht.

Ant wil Virginia met pleizier overtypen; het kwam vandaag van Vic terug. Maar wil je secretaris het liever zelf doen? Heb je al nieuws van van Kampen? Natuurlijk lever ik mijn voorrede in alle omstandigheden. Vestdijk's roman, ‘Meneer Visser's Hellevaart’, komt in den herfst bij Zijlstra uit.

Ik zal onmogelijk over kunnen blijven, met Pinksteren! Ik heb toch al erg weinig tijd; Zaterdag ga ik, kom Dinsdag terug. Maar wij hopen eens spoedig in Brussel te komen week-enden.

hart. gr. v.h.t.h.

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 18 mei 1934

aant.

aant.

den Haag, 18 Mei '34

B.J.

Van Querido bericht. Hij heeft met Eddy al een soort regeling getroffen, maar er is nog een ‘verschil’ over 70 pag., dien Querido er dan uit wil laten. Ik bespreek nu morgen in Parijs alles met den auteur.

Ik ben van plan *Dinsdag* terug te gaan met den trein van *14.15* uit Parijs. Ik ben dan van *17.34* tot *17.53* in Brussel-*Zuid* en hoop zeer je daar even te zien. In ieder geval kijk ik naar je uit en als ik een andere trein neem ik, sein ik. Zonder verder bericht zit ik dus in den voornoemden trein.

hart., in haast
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 25 mei 1934

aant.

25 Mei 34

B.J.

Ingesloten een brief van Querido plus een doorslag van mijn tegenvoorstel inzake De Smalle Mens. Het lijkt mij, dat wij deze geste wel kunnen doen zonder ons zelf te ruïneeren. Ik houd je op de hoogte van het verdere verloop van zaken; mocht je iets willen amendeeren, dan hoor ik het wel spoedig.

Natuurlijk viel ik weer met mijn neus in allerlei druktens, toen ik hier terugwas. Zoodoende heb ik je roman nog niet verder gelezen, want ik wil dat niet overhaast doen. Waarschijnlijk heb ik morgen of overmorgen tijd.

Prettig je even gezien te hebben. Binnenkort dus zien we je hier; je weet, dat tafel en bed hier steeds vrij zijn.

Hoorde je al iets van van Kampen over Virginia? Mocht hij weigeren, verzuim dan niet mij te berichten, want dan wil ik moeite bij Zijlstra doen.

hart. gr. v.h.t.h.,
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 31 mei 1934

aant.

aant.

aant.

aant.

den Haag, 31 Mei '34

B.J.

Al te lang laat ik je op antwoord wachten; maar dat is, schijnt het, een gevolg van het letter*vak*, dat geen marge laat voor particuliere copij. Hierbij dan een iets uitvoeriger brief, over van alles en nog wat.

In de eerste plaats zakelijkheden. Je stukken over v. Schendel zijn werkelijk niet allemaal in de krant onder te brengen, maar je maakt je ook onnoodig ongerust over je quantiteit van medewerksels! Schilt is werkelijk zeer tevreden. Wij plaatsen dus het eerste stuk. Ik heb geen gelegenheid gehad de stukken te lezen, bewaar dat pleizier tot den druk.

'De Ontgoocheling' is een ex. van mij, i.p.v. dat van Eddy, dat ik beloofde aan jou terug te zenden, omdat ik het gebonden in beslag had genomen. Het is eenigszins gecompliceerd, maar bij een korte berekening toch uit te maken. - Virginia is bijna afgetikt; het wordt dan aanstonds opgezonden. - Wat de Mij. der Lett. betreft: Eddy wordt m.i. *vast niet* benoemd, omdat hij te weinig stemmen zal krijgen, terwijl Simon, gis ik, *als* hij benoemd wordt, zal accepteeren. Het is maar een vermoeden, maar hij heeft dien kant; ik vermoed, zooals jij je voorliefde voor de ridderschap en ik die voor het Nederlandsche burgermilieu. Ik ontdek steeds weer kleine 'litteratorische' kantjes aan hem, die overigens niets afdoen aan mijn waardeering. Daarom heb ik zoo'n idee (ik heb hem er niet over gesproken, wil het initiatief aan hemzelf overlaten), dat hij netjes in de Mij. gaat zitten. Het uitzicht op de 1000 pop telt trouwens bij hem lacy ook sterk mee; hij moet leven van niets, heeft nu al weer een nieuwen roman half af. Hij werkt als een gek, is haast niet naar buiten te krijgen; als hij nu maar weer niet in een opium-depressie sukkelt.

Nu over je zendingen. Het zelfportret van den landjonker is heel goed. Het eenige bezwaar, dat ik er tegen heb, is, dat het accent op het adellijke milieu (dat natuurlijk niet 'echt' is) het zwakke punt vormt. Juist op die momenten, dat je je Pallanden laat optreden, komt er soms iets van verteedering over die mooie, deftige namen; *iets*, zou ik haast zeggen, van Bosboom Toussaint's 'Majoor Frans'. Het is trouwens uiterst merkwaardig, dat je neiging hebt gevoeld, jezelf in deze eerlijke autobiographie in den adelstand te verheffen; juist deze dingen, kleine vooropstellingen, die iedere geromanceerde autobiographie nog een klein verraderlijk kijkje op den auteur geven, teekenen dien auteur vaak het meest. Dat ik in 'Dumay' mij sulliger, suffiger, ingeslapener, heeriger voordeed dan ik ben, moet een *wensch* van mij inhouden, dat kan niet anders, of een laatste concessie aan een ideaal van uiterlijkheid. Waarom zou ik anders juist die schijngestalte hebben geprefereerd?

Wat de practijk aangaat: ik kan godsonmogelijk garandeeren, dat de drie stukken er achter elkaar, en dan nog wel voor Nov., in komen. Het is geen werken met die onnoozele *40* pag., wil je van een nummer iets gevarieerds maken; en daarom hebben we trouwens al eerder besloten, zoo weinig mogelijk met vervolgen te opereeren. Zelfs betrekkelijk korte stukken moeten al gesplitst worden, vervelend genoeg. Ik zou dus bij voorkeur dit doen: je eerste stuk (beginhoofdstuk dus, dat ik zeker niet minder vind) in Juli of Aug. plaatsen, de drie hoofdstukken naar Groot- Ned. 'afvoeren'. Het spijt me heel erg, maar het formaat dwingt me tot de grootste beperking. Vooral omdat ik ook Varangot en een uitstekende (maar ook al weer

lange) novelle van Debrot zoo gauw mogelijk wil drukken. De geldnood is ook bij dezen, geloof ik, groot.

Wat het panopt. betreft over Scholte: *negatief* ben ik het met je eens, al geloof ik, dat Sch. anti-fascist is en daar ook openlijk voor uitkomt; maar zijn lullige houding bij Florrie Rodrigo verdient een duchtige afstraffing. Het lijkt me alleen, dat je, *positief*, onvoldoende laat uitkomen, dat het gedoe van F. Rodr. ook al beneden peilsch reclamewerk is; de heele *toon* van het stukje vind ik trouwens (je houdt het me ten goede, dat ik je dit precies zeg) journalistiek; het is de helft te lang uitgeloopen; maak het *even* de helft korter en iets minder breedsprakig en stuur het me dan terug. Doe het *vooral*, want het geval moet absoluut over den hekel.

Wat ik van dezen toon zeg, geldt ook, voor je op zichzelf buitengewoon sympathieke stukje over Lotsy (dat overigens veel meer een *klap* is); je gooit het over den boeg van de cultuur contra de voetbal peeën, terwijl die cultuur precies even snobberig is als de voetballerij. *Iets* van dien toon zit er ook in je inleiding bij Elsschot; Eddy was daar ook over gevallen. Het is een '*over*compensatie', als reactie op de onderschatting van bepaalde waarden, die je ertoe drijft, naar den anderen kant over te hellen en (neem me niet kwalijk: ietwat Costeriaansch!) Elsschot te gaan 'ophemelen'. In je boekje over v. Schendel ontbrak die toon; ik vond dat ronduit *prima*, er was niet zóóveel op te zeggen.

Ik sluit hierbij nog in een reactie, die ik toevallig las, op de inleiding bij 'De Ontgoocheling'. Ik ben het er allerminst mee eens, en de term 'handelsreiziger' is afkomstig van iemand, die zelf een sigarenhandelaar is en van die menschen dus een zeer bepaalde voorstelling heeft; het is een *onzinnige* term. Maar toch is er in dit stuk van den paap v.D. *iets* waars; het is op zijn maximum pastoorspeil geschreven en heeft inderdaad onze (jouw en mijn) zwakke kant t.o. Elsschot heel aardig te pakken. In zooverre is paapje zelfs fair, dat hij *niet* begint met te beweeren (wat nu in de mode is), dat Elsschot eigenlijk al lang gewaardeerd werd. Deze lullificatie is n.l. o.a. van Robbers afkomstig, die zelf natuurlijk wel eens een gunstig critiekje op Elsschot heeft geschreven, destijds.

Deze uiteenzetting speculeert op je gevoel voor vrienschappelijke onderlinge critiek.

Veel hart.gr. V.h.t.h.
geheel je
Menno

Eer ik het vergeet: ik zou graag een kroniek schrijven over 'La comédie de Charleroi' van *Drieu*. Als jij er dus geen speciale voorkeur voor hebt, reserveer ik het dus maar.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 5 juni 1934

aant.

aant.

den Haag, 5 Juni '34

Beste Jan,

Zeer veel dank voor je beide brieven! Ik heb nu de drie stukken aan Vestdijk doorgegeven, dan kan hij ook precies zeggen hoe of wat. Ik kan me *levendig* begrijpen, dat je deze practische bezwaren beroerd vindt; voor mij zijn ze het niet minder, en ik hoop, dat er een gat te vinden is, nu je den termijn laat vallen. De analogie met de Vlamingen is geheel juist; maar volgens mij hebben zij ook veel te veel roman opgenomen, in het kader van de 40 pag. dan. Het is dus zuiver een *zakelijk* bezwaar tegen lange vervolgen, dat ik langzamerhand (in den loop van dezen jaargang) heb ontwikkeld. Slauerhoff is radicaal *vervelend*, terwijl hij in boekvorm wellicht heel leesbaar zal zijn. Nu zijn jouw stukken veel beter *op zichzelf*, dus dat maakt weer verschil. In ieder geval: *mijn* hoofdbezwaar was de termijn, want ik zag absoluut geen gat.

De inleiding bij Elsschot is misschien daarom ook wat 'überschwenglich', omdat het halve boekje er door in beslag wordt genomen; eerst komt een kolossale inleiding en dan... een novelle, die inderdaad wel wat wordt doodgedrukt door de inleiding. Zuiver typographisch is het onjuist gezien, dat de heele uitgaaf doorgenummerd is en dat de inleiding niet cursief is gedrukt.

Wat Eddy's commentaar betreft: ik heb het stuk in G.N. niet gelezen en fundeerde dus mijn oordeel alleen op de inleiding zelf. Het is ook hier natuurlijk le ton qui fait la musique. De *toon* is wat overdone, wat gretig grijpend naar het superlatieve. Het feit, dat het eigenlijk een uitgewerkte polemiek is, verklaart veel. Maar: is het dan eigenlijk niet gevaarlijk om polemieken met zulke lui van v. Eckeren te laten uitdijen tot een zelfstandige inleiding? Tegenover deze 'geestelijken' moet je je nu eenmaal wat 'plat' uitdrukken, omdat zij anders niets snappen. Als ik bij de panopticums spreek van 'journalistiek' bedoel ik in de *laatste* plaats, dat je in de krant daarmee terecht kunt!! Verre van dat; de intentie is absoluut zuiver en voor mij bijzonder sympathiek; maar m.i. schep je in je verontwaardiging *contra* de hypocrisie een nieuwe mogelijkheid tot hypocriet misverstand, als je te veel pathos verbruikt.

'Virginia' is naar v. Kampen. Het is een bijzonder goed ding, maar ik blijf er bij, dat het meer 'indruk maakt' als Varangot met een *bundel* debuteert.

Ik schrijf je, zoodra wij het over de vervolgen eens zijn geworden.

hart. gr., ook aan Aty en Truida

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 21 juni 1934

aant.

den Haag, 21 Juni '34

B.J.

Allereerst zekerheid omtrent je ‘Zelfportret v.e. Landjonker.’ Ik heb het nu eerst naar Vestdijk, daarna naar Vic doorgezonden, en zij zijn voor opname; dus je kunt gerust zijn. Het eerste fragment, dat je ons zond, komt dan te vervallen. Zal ik het je terugsturen?

Ik weet niet precies, waar je zit en zend dit epistel dus maar naar de Binnendijken. Graag zou ik n.l. ook *omgaand* van je vernemen, waar dat ‘godzalig terras’ ligt, dat je in je poëzie bezongen hebt. Ik heb den naam *Remich* wel in mijn hoofd, maar zou met name graag *het hotel* weten, om plaatsen te kunnen reserveeren voor Augustus. Als je nog bijzondere raadgevingen hebt, dan ook die graag!

Kom je binnenkort hier? Doe zulks vooral! Op logeergebied is alles hier mogelijk. Laat in ieder geval snel iets horen!

hart. gr., ook voor Dick en Enny,
geheel je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 22 juni 1934

aant.

aant.

Den Haag, 22 juni '34

B.J.

Hartelijk dank voor je omgaande inlichtingen!

Een erg vervelend misverstand is dat, met die romanfragmenten! Ik heb gedurende de geheele correspondentie den indruk gehad, dat je liever de 3 landjonkerstukken er in had dan het eerstgezonden fragment en daarom mijn uiterste best gedaan, dat voor elkaar te krijgen. De uitzondering om romanvervolgen te plaatsen, waar we om de beschikbare (of liever: *niet* beschikbare) ruimte zooveel doenlijk van af wilden stappen, hebben we dus speciaal voor jou gemaakt; de twee V's waren bovendien van meening, dat deze laatste 3 stukken beter waren. Moet ik nu ineens *weer* alles gaan omgooien? Terwijl ik juist deze zaak in orde had gemaakt? Het zou mij bijzonder spijten. Schrijf daarover nog even. Je begrijpt toch ook, dat het verdomd lastig indeelen is met die schamele 40 pagina's!

Over de vacantieplannen kunnen we maar geen beslissing nemen. We hadden eerst naar Grenoble gewild, denken nu over Remich. Sestri? Zou heerlijk zijn, maar is er plaats, en is het niet te duur?

Ik ben melancholiek om den Politicus, die overal zonder begrip ontvangen wordt (meerendeels *gunstig* n.b., maar zonder begrip waar het om gaat!). Ben afkeerig van het schrijven in het Nederlandsch momenteel, en andere taal beheersch ik niet voldoende. Zou ook al geen zin hebben trouwens.

Je brochure over v.S. is weer bijzonder aardig! Ik had er al een bemachtigd bij de opening.

Laat even hooren, als je hier komt, dat is prettiger, we mochten elkaar eens misloopen. Ik zou ook volgende week (zooals ik half met D. afsprak) in A'dam kunnen komen.
hart.gr., ook voor de D's en van Ant,
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 5 juli 1934

aant.

aant.

5 Juli '34

B.J.
Ik ben van zins voor a.s. week een kroniek te schrijven over *Ehrenburg, Vus par un Auteur du U.S.S.R.* en *Gide, Pages de Journal*. Geen bezwaar voor jouw afdeeling?
Je komt toch 14 Juni week-enden?
hart.gr., ook van Ant
Soli Deo Gloria,
je Menno

Wat zeg je van onze bruine buren? En hun broederlijke zeden?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 juli 1934

aant.

den Haag, 6 Juli '34

B.J.
Een briefkaart aan je ging naar het Ignatiuscollege. Heb je dien ontvangen? Dienende om je te verzoeken niet over Gide's *Pages de Journal* en Ehrenburg's *Vus par un auteur de l'USSR* te schrijven, omdat ik er een kroniek uit wilde puren.
Wij rekenen op je 14 Juli!
Wij zijn nog steeds besluiteloos voor de vacantie. Vermoedelijk komen we dus in Kootwijk of zoo terecht.
Ik zal Danny Bolle voor Zaterdagavond inviteeren.
Veel hartelijks, ook voor de Binnendijken,

je M.

De Soleil gaat weg, las ik met smart.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 26 juli 1934

aant.

Den Haag, 26 Juli '34
Pomonaplein 22

Amice,
Aangezien ik een nieuw idee heb gekregen voor een speciaal nummer van Forum, waarbij ook jij betrokken bent, heb ik je novelle *nog niet* in het Aug.-nummer gezet. N.l.: ik heb Zijlstra voorgesteld (en ook de Vlaamsche redacteurs) in Oct. of Nov. een *afzonderlijk nummer met novellen* te geven, waarin 3 Ned. en 3 Vlamingen. De 3 Ned. zouden dan zijn: Jij, Cola Debrot en Vestdijk, van wie we toevallig drie uitstekende dingen hebben. Als het plan doorgaat, wordt het nummer met een afzonderlijk dek ook *los* verkrijgbaar gesteld als 'Zes Jonge Novellisten'.
Zijlstra is tot 20 Aug. met vacantie en van de Vlamingen heb ik nog geen bericht. Ik verwacht echter, dat het plan door kan gaan.
Ik ben van *29 Juli - 25 Aug.* te bereiken in *Eibergen*.
Benieuwd naar je stuk over 'P.z.P.'
h.gr.
Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Hilterfingen, 11 augustus 1934

aant.

aant.

B.J.
Hartelijke groeten van ons beiden!
Wij hebben geen erg mooi weer, maar zijn verder zeer content met de rust, de bergen en het groene meer.
Kom je weer wat op je verhaal?
Veel hart. gr., ook voor Aty, van ons beiden
Menno

Ant

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 29 augustus 1934

aant.

aant.

Haag, 29 Aug. '34

B.J.

Aangezien deze je niet meer in Sestri zou bereiken, gaat hij naar Brussel. Hartelijk dank voor je aan handteekeningen zoo rijke kaart uit Italië! Ontving je ook de mijne uit Zwitserland? Ik neem nu weer waar voor Hein, die tot 15 Sept. met vacantie is.

Je romanfragment heb ik *zonder je correcties* moeten laten afdrukken, want de proef is niet teruggekomen. Nog een sturen was onmogelijk, met het oog op den tijd. Ik hoop, dat er geen storende fouten zijn blijven staan.

Er verluidt iets van een gedicht, waar je aan werkt. Is het al ‘weg’, of mag Forum *ernstig solliciteeren*?

Schilt betoonde zich enthousiast inzake v. Schendel - Vaderland. Hij heeft hem dadelijk geschreven.

Vestdijk heeft een kapitale studie over je geschreven. Twee hoofdstukken philosophie, twee over je werk (die ik werkelijk *heel* goed vind).

Hoor ik even als je in Schaerbeek terug bent?

h. gr. voor Aty, secretaris en Truida mede, ook van Ant

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[13 september 1934]

Donderdag

B.J.

Bedankt voor je levensteeken en ook voor het alleraardigst artikel over Duhamel. Het gaat vanavond mee als hoofdartikel. Hoe staat het met je overlangs gespleten ribbe?

Ik bedacht ineens ook mij, dat je destijds een lading poëtisch kleingoed hebt meegenomen. Wil je dat in den loop van de maand of volgende bij gelegenheid eens afdoen? Ev. één poëziekroniek, daar maak ik wel plaats voor.

Van Schendel kwam een eerste feuilleton, zeer geslaagd van de krant. Ik heb hem met ophef al den opvolger Couperi aangekondigd <in het a.s. zondagsblad> en hoop dus dat hij stevig zal meewerken, hij lijkt me daarvoor ook zeker de man, en een belangrijke attractie van Het Vad.

Groet allen hartelijk! Ant helpt in Eibergen de oudelui verhuizen; het ouderlijk huis wordt n.l. voortaan bewoond door een *evangelist*. Het kan verkeeren.

Zelf een hart. hand van

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[tussen 15 en 18 september 1934]

aant.

aant.

B.J.

Zooeven gaf Hein (‘ik bouw op de rechtvaardigheid van Hein’) mij de proeven van je ‘Voces Mundi’. Ik moet je even schrijven, dat ik er zeer van onder den indruk ben. Je bent nog steeds in stijgende lijn! De Hitler-Triomf heeft je een nieuwen gloed gegeven, die precies op tijd je ‘individualistisch - epicuristische’ periode komt aanvullen en veranderen. Het zijn sterke verzen; Janus Bifrons heeft zich nu nog meer verdeeld, maar het is altijd Greshoff, die achter de sprekers staat, en dat maakt de ‘voces’zoo verantwoord en, ondanks alle variatie, gesloten in één front. Het zijn verzen, waar ik tranen bij in de oogen krijg; zoo primair en echt is de menschelijke waardigheid, die eruit spreekt. Niemand doet je dit na in deze richting; en je hebt weer precies de kunst verstaan, om je persoonlijken vorm te geven aan ‘populaire’ elementen. Prachtig! Het spijt me heel erg, dat ze niet in Forum zullen staan; want met alle waardeering voor je roman: dit werk geeft je 100%, terwijl bij je proza altijd een kleine bedenking hier en daar blijft.

Ik dank je voor je bijdrage over de objectieve critiek, waarbij je vriendschappelijke intentie om mij tegen Ritter bij te springen duidelijk genoeg was. Ritter heeft Zaterdag in het U.D. geantwoord. Nix natuurlijk. Ik kom er in het Vad. op terug.

Van Schendel viel me bij herlezing in de krant toch niet heelemaal mee. Hij is wat lang van stof geweest voor het onderwerp. Misschien kun jij hem terzijde eens aanraden er vooral wat anecdote in te brengen; dat is immers iets, wat hem ligt. (Ik bedoel niet: moppigheid, dat begrijp je wel).

Eddy was bij de begrafenis met Bep hier. Je zult hem spoedig zien, want hij komt naar Brussel, bij dr. Maasland. Dus hoor je mondeling alles uit de eerste hand.

Ik werk aan een boek in dialogen tusschen twee personen, die eigenlijk één zijn. Ook daarin zal mijn reactie op Hitler c.s. duidelijk te merken zijn.

Op een week-end houden wij ons graag voorbereid. Het novellennummer (met Virginia) is nu definitief op Nov. vastgesteld. Vlamingen konden niet eerder klaar zijn.

veel hart. gr. van ons beiden,

ook voor Aty en Truida
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 28 september 1934

aant.

aant.

den Haag, 28 Sept. '34

B.J.

Hartelijk dank voor je oprechte brief! Je dilemma is ook het mijne, alleen zijn de practische omstandigheden ietwat gunstiger voor mij (momenteel). Het dilemma van de journalistiek is inderdaad *rot* en iedere keer weer, als je een woord ‘matigt’ of een zin ‘dubbelzinnig maakt’, komt het braaksel je weer in de mond. Toch was ik het niet eens met je stuk, evenmin als jijzelf trouwens, als nu blijkt, omdat ik die hiërarchie, die wij zoo nauwkeurig moeten handhaven, in laatste instantie niet op een ‘evidente maatschappelijke waarheid’, maar op *onze halfheid* berust. Als wij *inderdaad* die hierarchie beleden, verhongerden wij liever dan voor het publiek nog een letter te schrijven. Wij zouden dan deze schrijverij aan de Borels en de Ritters *overlaten*, en zelf eerder kruier worden. Het lieve brood spreekt helaas ook een woordje mee en de pestilentie is juist, dat wij alleen met schrijven ons brood kunnen verdienen! Schrijven, *om* het schrijven (= kalken)! Of leeraren, wat (ik garandeer het je, nu ik van beide beroepen geproefd heb) geen *haar* verschil maakt, althans niet als je *mijn* journalistieke baan met *mijn* leeraarschap vergelijkt; ik ben nu leeraar voor volwassenen aan Het Vaderland, en probeer precies als vroeger ‘to make the best of it’ temidden van een zee van dwaze compromissen met de ‘voorlichting’. Heb dus vooral geen Schwung naar het leeraarschap! Alleen de plat-materieele beroepen zouden ons misschien een gevoel van eerlijkheid kunnen geven. Misschien is Eddy heel goed af, als hij bij de ‘Utrecht’ komt. Hoewel: daar zullen andere, niet-litteraire compromissen wachten!

In casu: als ik jou was geweest, had ik op de heeren C. & V. niet gereageerd. Het was voor jou m.i. heelemaal geen oneervolle zaak, maar zoodra je het geval letterlijk gaat nemen, krijgen deze knapen de publieke sympathie mee. Zij hebben natuurlijk al een ingezonden stuk gepleegd, dat voor onderschrift naar je toe is. *Hun* conclusie daarin schrapt Schilt, maar de passages moet hij wel overnemen. Er was nog een heer op afgevlogen, die geretourneerd is. Voor *mij* is het sop de kool niet waard, want je bent niet eens in lijnrechte tegenspraak met je zelf; en zoolang je ‘Voces Mundi’ kunt schrijven en zelf ‘nattigheid’ voelt inzake het journalistieke bedrijf, lijkt mij de zaak gezond. Maar voor het Haagsche klootenforum moet je nu C & V maar beleefd afpoeieren met een venijnig, maar toch beleefd praatje. Schilt sluit dan het debat wel, want hij vindt jouw houding heel verdedigbaar en gewoon.

Moet je perse die stukjes in Z. op W. onderteekenen?? Het is een rotblaadje, vullis als ‘Eroica’ wordt er in goedgekletst. Als het eenigszins doenlijk was, zou ik toch ‘persoonlijk optreden’ in deze putten van den Haag vermijden!

Mijn globale conclusie: wat ons dilemma is, begrijpen de heeren C. & V. en het ‘ontwikkelde publiek’ van den Haag niet; daarom is het m.i. beter het dilemma ook niet aan de orde te stellen, tenzij gedwongen of natuurlijk: in *ons* gezelschap.

Nogmaals dank voor je openhartige brief!

een hart. hand van je M.

N.B. Denk je nog eens aan die *dichtbundels*!?

Groet Eddy en Bep! En Aty en Truida natuurlijk! Ook van Ant.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

17 oktober 1934

aant.

17-10-'34

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je brief. Als Cor wil en wij leven, kom je dus Vrijdag 2 nov. op een nader te melden uur in Brussel. wij verheugen ons er op.

Eddy wou dat J.v.N. een stuk kopij naar jou zond. Maar J.v.N. héeft geen kopij van Eddy meer. Geen letter. En kan dus in weerwil van de evidentste goede wil niets zenden. Van Querido kreeg ik wel een zeer goed prosp. v. De Smalle Mensch. Maar het boek zelf gewerd mij nog niet.

Je boodschap aan Victor Varangot bracht ik over. Het is werkelijk een van de trouwste, hartelijkste jongelieden, ooit door mij ontmoet en hij bewijst mij groote diensten. Maar er ontbreekt hem één ding: een veer in zijn lijf. Daarom heeft men de grootste moeite om hem in beweging te krijgen. Hij doet voor mij méér dan zijn plicht. Maar daar buiten doet hij verdomd weinig. Veel te weinig.

Coenen was hier een dag of drie. Het is wonderlijk dat Eddy zoo de pest aan hem heeft! C. is aller liefst als mensch en hij doet op zijn manier wat Eddy doet: de mensch tusschen twee massa's verdedigen.

Heb je voor Gr. N. 1935 niet een stuk of een fragment? Dan kan ik je naam noemen in een prospectus dat ik moet maken.

Op de enquête zal ik dezer dagen antwoorden. Heden het Fr. feuilleton, morgen over de schilder Madou, overmorgen kr. der poezie, over overmorgen enquête.

Ik hoop dat ik mij aan dit al te mooie programma zal houden

Met zeer veel liefs van beide voor beide, geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 27 oktober 1934

aant.

aant.

den Haag, 27 Oct. '34

B.J.

Eindelijk kom ik tot antwoorden op je invitatie. Natuurlijk kom ik (en Ant ook) dolgraag, en in principe houd ik het dus op 2 Nov. Maar je weet, dat 'Cor' beschikt! Geeft hij een première dan zit ik er hopeloos aan. Het gaat dus allemaal helaas vrijblijvend.

Het stuk van Sijnen over jou is nog niet gezet, zal wel Jan. worden, denk ik. Zoodra het gezet is kan ik je, dat spreekt vanzelf, een proef bezorgen. Het stuk zal je zeker erg boeien. - Verder kan ik je verklappen, dat je in 'De Tijd' wordt geprezen om 'Voces Mundi'. Dat nummer was voor de rest dan ook knapjes beroerd!

Wil je secretaris Varangot eens zeggen, dat ik hem nog een brief schuldig ben, die ik ook schrijven zal, maar dat ik *graag* nieuwe copij van hem wil hebben! Zijn stuk over Politicus leek mij wat bescheiden; heel goed in de omschrijving van het probleem, maar niet *critisch* genoeg. Maar met v. Leeuwen is hij de eenige, die er een *begrijpende* critiek over geschreven heeft.

Hierbij een brief van Eddy (graag terug!), waaruit je een en ander zal blijken omtrent een verzoek aan Jan v. Nijlen. Ik hoor echter, dat die ziek is en wil hem dus liever via jou lastig vallen. De zaak is dus in het kort, dat ik graag alles wil hebben, wat er nog aan 'Ducroo' bij J.v. N. ligt, ter keuze voor Forum; en dat die pagina, in de brief nader omschreven, indien present, aan Eddy wordt opgezonden. Wil je dit even voor mij in orde maken? Dank bij voorbaat.

En zend mij zoo mogelijk ook een dezer dagen eens je beloofde *poëziekroniek*! Kan gerust kort zijn, maar ik had het graag afgedaan.

Dus: *hopelijk* tot 2 Nov.! Het zou heuglijk zijn!

hart.gr. ook van Ant en aan Aty en Truida

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum.

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 31 oktober 1934

aant.

aant.

31 Oct. '34

B.J.

Uitstekend; wij gaan *14.36* uit den Haag en kijken in Antwerpen heilsbegeerig naar je uit! Ik heb nog eenige aanvallen op dit week-end moeten afslaan en zelfs iets beloofd van ‘persoonlijke impressies van de boekenbeurs’ om aan een interview Zaterdag te ontsnappen. Wij verheugen ons zeer; Ant laat zeggen, dat wij Vrijdag *hier* nog warm eten.

Ik had je vertaling van Verneuil zeker moeten noemen, want hij was perfect, maar omdat ik eigenlijk nooit vertalingen noem, werd ik weer door de onzinnige scrupules van het ‘vrienden roemen’ weerhouden aan de impuls gehoor te geven. Vervelend.

Tot Antwerpen dus, 16.57.!

Tot weersziens voor allen!

hart. hand

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 26 november 1934

aant.

den Haag, 26 Nov. '34

Beste Jan,

Mijn verontschuldigingen in de eerste plaats, dat ik nog altijd niets van me liet hooren, na je interventie bij Boucher! Maar het is momenteel zoo idioot druk, dat ik tot geen particuliere correspondentie meer kom; ik kom altijd laat in bed, ben doorloopend slaperig en moet toch permanent schrijven. Zal overigens wel weer eens ophouden.

Maar beter laat dan nooit: hartelijk dank voor je bemoeiingen! De zaak is voor elkaar en ik zit nu alleen nog met de keuze. Daarover ben ik het nog niet met mezelf eens; want ik wil ditmaal eens streng selectief zijn en geen overbodige dingen opnemen. De bedoeling is, dat de uitgave gelijk wordt aan jouw bundel; Hein maakt een bibliographie, en er komt waarschijnlijk een houtsnede in.

Ik had beide door jou genoemde personen op bezoek: den heer Buys en Harry Domela. De laatste is voor een oplichter verre van ongeschikt, maar ik kon weinig voor hem doen dan iets beloven als hij mij dat befaamde manuscript kon toonen. - De actie voor van Campendonk wordt door Buys met energie gevoerd. Er is een request in zee, en er schijnen goede kansen te zijn.

Excuseer dus deze korte brief. Ik denk in genegenheid aan jullie en *her* denk met vreugde het verblijf in Brussel, evenals Ant, wees daarvan overtuigd! Maar die letterschrijverij is bij tijden een drawback voor de correspondentie.

hart. gr. 2 × 2

je Menno

Uitmuntend, die novelle van Arthur v. Schendel gisteren in Het Vad.! *Dat* is heelemaal zijn beste peil!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Berlijn], 7 december 1934

aant.

aant.

Menno
Truida
Victor
Ant

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 18 december 1934

aant.

aant.

den Haag, 18 Dec. '34

Beste Jan,

Dank voor je uitvoerig levensbericht! Het is nog erg druk, maar *iets* minder, gelukkig. Ant is weer geheel hersteld, wat die pijnen precies geweest zijn, bleef in de hand van den Heere.

Ik werk aan de compositie van het Folemprise-boek. Een lastige taak.

Wat 'landjonker' betreft, ik kan het zeker gebruiken, en *wil* het ook met liefde gebruiken, maar dan moet je me even de kans laten. Het is nog altijd razend lastig zooveel copie in zoo weinig ruimte te stoppen. Misschien was het *nog* beter, met het oog op de ruimte, als je ons poëzie of een korter stuk proza zond, en dit in Gr. Ned. zette. Maar neem er vooral nota van, dat het ons *niet* zwaar op de maag ligt. Alleen die ruimte, die ruimte!

Hein is zoo gelukkig met zijn blad, dat ik haast niet durf te zeggen, dat dit èn G. Winckel èn Cr. Bull. èn Ned. Bibl. wel rijkelijk veel zijn in zoo'n klein land. Ik *zeg* het hem ook niet. Misschien maakt hij er iets heel aparts van.

Je bericht over Everard roerde mij toch. Zou hij mager zijn geworden?

Ik las vandaag de 'Domme Jongen' van A.v. S. Ben geheel bekoord door deze magische manier om wijsheid te vertellen. Een weer *geheel* nieuwe v.S.! Ik schrijf er voor Zondag over in de krant. Dit boek is het boeiendste dat ik ooit van v.S. las! Ik zal allerlei voortijdige oordeelen over hem moeten herzien.

Nu ik toch v. Schendel noem dadelijk nog dit. Klaus Mann's 'Sammlung' staat financieel slecht en de uitgeslapen Em. Querido blijft platonisch. Nu loopt de goede zoon van Thomas zich de beenen uit het lijf om wat geld bij elkaar te krijgen van bankiers en andere rijkaards. Om bij die heeren geen nul op het request te krijgen, zoekt hij eenige gezaghebbende Nederl. schrijvers, die hem aanbevelen en zijn tijdschrift van cultureel belang vinden (van Gide, Huxley en Mann H., die 'patroons' zijn, hebben bankiers zelden gehoord). Henriette Roland Holst gaf hem toestemming haar naam te gebruiken, Huizinga *niet*, omdat hij langzamerhand de verpersoonlijkte lafheid wordt. Nu dacht ik aan v. Schendel. Ik weet, dat hij volkomen onpolitiek is; maar het gaat hier alleen om een cultureel tijdschrift, zijn naam komt niet in de kranten, hij steunt alleen een cultuurcentrum. Je weet, dat ik op Klausje wel iets tegen heb, maar zijn strijd voor dit blad apprecieer ik hoogelijk.

Wil jij v. Schendel eens polsen? *Ik* zal het *hem* heusch niet kwalijk nemen als hij weigert, gezien zijn 'teruggetrokkenheid', maar ik vond hem bij ontmoeting zoo absoluut vrij van alle litteraire bij-overwegingen, dat ik het toch niet nalaten wilde hem te vragen.

Bij voorbaat veel heil in Saarbruggen. En graag nog even omgaand bericht over bovenstaand.

hart.gr. ook van Ant en voor Aty
geheel jullie
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Eibergen, 29 december 1934

aant.

Eibergen, 29 Dec. '34

Beste Jan

Dank voor je brief en uitnoodiging. Ik weet helaas niet zeker, of ik er toe zal kunnen besluiten nog een fragment van het boek in quaestie te publiceeren. Het is een geheel en ik gaf dit stuk in 'Forum' al met eenigen tegenzin, en louter om overwegingen van 'tijdschriftpolitieken' aard. Maar ik weet haast zeker, dat ik je anders voor Maart een ander stuk kan geven. In ieder geval zal ik er over peinzen.

Je 'Landjonker' stuur ik, zoodra ik weer in den Haag ben, naar drukkerij Buys.

Komt Eddy nog bij je logeeren? Hij schreef mij daarover zooiets. In dat geval hoop ik even te komen overwaaien. Mocht ik je echter *niet* meer zien, dan veel heil in Saarbruggen en moge jouw heil *on* heil voor de bruine ploerten beteekenen! Voor jou en Aty trouwens een gelukkig 1935, met perspectieven op de 'barken' uit 'Voces Mundi'. Ant is momenteel in Zutfen, maar zal zich zeker bij deze vota aansluiten.

Denk je er nog aan Arthur v.S. te consulteeren over de 'Sammlung'- zaak? Ik heb werkelijk sympathie voor Klaus Mann, nu hij alle moeite doet zich staande te houden.

2 Jan. ben ik weer in den Haag!

veel hart.gr. voor jullie beiden

je Menno

P.S. Ik interviewde Campendonk, om de goede zaak ‘objectief’ te steunen. Een zeer geschikte man! Maar de holl. kunstenaars ‘motten’ kan niet. Zie held Lebeau, dé ‘graute riffeluusjenèr’. Vond je dat ingezonden stuk niet een alleraardigste manier van zelfreclame?

Eind Jan. kun je te allen tijde bij ons logeeren.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[begin 1935]

aant.

Beste Jan

Tot mijn *grooten* spijt zie ik geen kans de vriendschap te dienen a.s. week-end, ik word uitgeknepen als een citroen, *zweet* copie, dag en nacht. Alle particuliere werk hoopt zich nu op voor het week-end. Vestdijk zit tot over de ooren in ‘Else Böhler’. (hij vraagt mij *dringend*, of je nog eens wilt toezien, dat *Barioli en Peter* wordt geplaatst!). Jammer, ik hoop op beter tijden!

Hierbij een notitie over ‘De Gave Gulden’; meesterlijk heb je Carel in de Arnh.C. gekraakt! Zou je over dit stukje niet een zacht schietschijfje kunnen maken?

Hart.gr. 2 × 2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

7 januari 1935

aant.

Maandag.

B.J.

Alvorens je naar de Saar gaat, wil ik niet nalaten je veel goeds te wenschen op deze tocht! Ik hoop, dat je met nog meer afschuw van de opgestoken poot terugkomt als je al had!

Ik las je opstel in de Arnh.C. over ‘Celibaat’. Ik verheug me over je pertinente tegenspraak, maar geloof niet, dat je (in dezen vorm) gelijk hebt! Maakwerk is dit vast en zeker niet. Graag wil ik, na ev. herhaald onderzoek, toegeven (als het blijkt juist te zijn) dat ik Walschap overschat heb door hem meesterlijk te noemen. Maar

dan nog lijkt me 's mans werk te gecompliceerd om er het stempel oplichterij op te drukken. Het element truc kan er zeker in zitten; maar een zeer fijne neus voor de ontbinding van het leutige Vlaanderen heeft deze heer toch vast en zeker!

Ik zond je ‘Zelfportret’ naar Buys, krijgen we nu iets anders voor ‘Forum’?

Van Eddy heb ik, sedert hij in Parijs terug is (moet zijn) nog niets gehoord. Hij zit zeker diep in ‘Ducroo’.

Consulteerde je v. Schendel al?

hart.gr. ook voor Aty en van Ant,

je Menno

Jany komt hier Vrijdag logeeren, tot Maandag daaropvolgende.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Brussel, 8 maart 1935

aant.

Brussel, 8 Maart 1935

Beste Menno,

Er vertoeft in Den Haag een Braziliaansch auteur, genaamd R. Ribeiro-Couto, die gaarne in contact wenschte te komen met de Nederlandsche literatuur. Ik ben zo vrij geweest hem naar jou te verwijzen. Misschien is het een aardige jongen en als hij het niet is kun je hem gauw genoeg weer kwijt.

Voor Zondag zend ik je een heel partijtje schietschijven. Ik heb een oorontsteking, ben onder behandeling en ben deswege versuft.

Ik lees op het oogenblik Napoléon le Petit van Victor Hugo nog eens over. Het is misschien het allermerkwaardigste geschrift dat je op dit oogenblik ter hand kunt nemen. Wanneer je den naam Napoléon vervangt door Hitler en nog eenige lichte retouches aanbrengt kon het boek geschreven zijn op het oogenblik zelf. Ik heb zelden een zoo frappante overeenkomst gezien tusschen twee perioden. Ik lees daarbij le 18 Brumaire de Louis Bonaparte van Karl Marx dat op een gansch andere wijze dezelfde periode behandelt. Je moet werkelijk Naopléon le Petit, dat je in de Nelson editie voor een paar dubbeltjes krijgen kunt eens consulteeren. Vergeet het niet, je zult er veel pleizier van hebben.

Met heel veel liefs van huis tot huis

geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

30 maart 1935

aant.

aant.

30 Maart '35

Beste Jan

Neem me niet kwalijk, dat ik je nu pas het stuk van Victor terugzend. Ik had deze week weer geen tijd voor welk particulier werk ook. Nu is er goddank een nieuwe filmcriticus, een zeer geschikte en bekwame jongen, genaamd J. Hulsker.

Het stuk over Eddy is heel erg matig, om niet te zeggen onbelangrijk. Bovendien slecht geschreven, alsof de auteur de zinnen met den grootsten weerzin uit zijn schoenzolen had opgediept. En wat m.i. het ergste is: het is niet geschreven voor 'ons', d.w.z. voor menschen, die ingesteld zijn op het essentieele in Eddy, maar voor god weet wat voor half-intellectueel publiek, dat voorgelicht moet worden en ontdaan van zijn protesten tegen zulk een raar nummer in de litteraire menagerie. Om je de waarheid te zeggen, ik geloof, dat Victor van de kook is door zijn aanraking met de journalistiek, die hem niet ligt. Hij behoort tot degenen, die door het schrijven voor jan rap zelf geïnfecteerd worden. Laat hij toch in vredesnaam iets gaan probeeren, waar geen schijn van krantenschrijverij of zelfs andere half- productie bij te pas komt! 'Virginia' was een goed ding, dit is knudde. Lees hem dit maar voor; hij kan nog gemakkelijk genoeg rechtsomkeert maken, als hij wil tenminste.

Wij denken er serieus over dezen zomer naar Sestri te gaan! Kennie van Schendel, die mij het Italiaansch doceert, (dove conduce la strada giusta a Sestri Levante?) heeft mijn en Ants neigingen in die richting nog zeer versterkt. Binnenkort nemen wij een beslissing, maar daarvoor moet ik eerst weten, wanneer ik mijn vacantie kan nemen.

Overigens weinig nieuws. Weer eens ruzie met 'Cor', van wien ik een stuk ('Teddy and Partner') gekraakt heb. Hij dreigt nu weer eens met advertentie-intrekken etc. Een leuke wereld is dit toch, laat ons een dichtopeengedrongen kudde vormen, om aan deze acteurskudde (in alle dimensies) weerstand te kunnen bieden!

hart. gr. ook van Ant en voor Aty

je Menno

N.B. Ik zou tegenstemmen, als V. dit stuk aan Forum had aangeboden. Ik meen, dat je hem er een groote dienst mee bewijst, door ook voor Gr.Ned. hetzelfde te doen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[1 mei 1935]

aant.

B.J.

Hartelijk dank voor je uitmuntende <en vooral *geïnspireerde*> stuk over ‘De Pantserkrant’, dat mij uit het hart is gegrepen. Wat de speelbaarheid betreft: ik weet niet zeker, of de acteurs niet sjeuïg genoeg zouden zijn om zelfs dezen cerebralen tekst tot een ‘kijkfeest’ te maken. Malgré moi! - Las je mijn interview met Paul Koster?

Als jij er geen bijzonderen prijs op stelt, zou ik graag over ‘le Temps du Mépris’ willen schrijven. Graag nog even bericht dienomtrent.

Wat zeg je van het schandaal Johan Koning?

Wanneer ga je naar *Italië*? Denk je aan de inspectie van ‘onze’ appartementen in Sestri? Graag.

hart. gr. ook voor Aty en van Ant

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

7 mei 1935

aant.

aant.

Dinsdag

Beste Jan

Eddy komt Brusselwaarts, en ik hoop hem daar *Vrijdag* te treffen, mede verwachtend jullie weer eens te spreken, waar ik zeer naar verlang. Kan ik van Vrijdag op Zaterdag bij jullie logeeren?

Ik heb nog geen absolute zekerheid, dat ik weg kan, maar zeer goede hoop. Den trein bericht ik nader.

Er is van allerlei te bespreken. O.a. ons plan om ook naar Sestri te komen.

Krijg ik nog even asem? Graag.

hartelijke groeten

2 × 2

je Menno.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

13 juni 1935

aant.

aant.

13 juni '35

Beste Menno,

Wat is dat voor miezerige ploertigheid? Wil het bestuur van de Maatschappij v. Letterk. De prijs niet aan Henny toekennen, omdat die wel eens een stukje tegen de Mpij schreef??? Het is bijna niet te gelooven.

Weet je bijzonderheden? Ik brand van woede. En neemt Simon zijn benoeming überhaupt, maar in het bijzonder onder deze omstandigheden, áán? Dat zou een vlek zijn op ZEd's goede naam: nu moet ieder achter Henny staan.

Wat een rotzooi. Zou dat Jan de Vries zijn? Laat mij niet lang in de onzekerheid over deze zaak.

Je schrijft er zeker een onbarmhartig stukje over.

Ga je nu nog naar Parijs? Dan zie ik je daar.

Gauw even een woordje a.u.b.

geheel je Jan

Veel liefs voor Ant ook van Aat

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[14 juni 1935]

aant.

aant.

B.J.

Je zult mijn reactie op het schandaal Marsman al wel gelezen hebben, het is geheel in stijl. Vandaag komt er nog een hatelijk schietschijfje. Wat Simon doet, weet ik niet. Hij is op fietstocht en is misschien nog niet op de hoogte van de eer hem te beurt gevallen. Ik zal hem trachten te bereiken.

De dichter op de D. en B. Laan 18, is ‘Eg’ uit ‘Else Böhler’, d.w.z. een neefje van Simon, die dichtvuur schijnt te hebben.

Heb je al iets over ons pension in Sestri gehoord? Als er tenminste tegen dien tijd geen oorlog is, zouden wij er dolgraag heengaan! Ik vernam van de van Schendels nog niets, maar zou wel tijdig willen bespreken.

Ik kom als ik eenigszins weg kan op het Congres. Vertrek dan waarschijnlijk Donderdag. Kunnen we dan niet samen reizen of ga jij al vroeger?

Gisteren was er eindelijk de gemeenschappelijke redactievergadering van ‘Forum’, die mij maar zeer matig voldaan heeft. Ik heb beraad gevraagd, omdat Zijlstra het voortbestaan van het tijdschrift van mijn aanblijven afhankelijk stelt. Als Varangot wordt geplaatst, gaan Maurice en Gijser eruit; zonder Maurice wil Z. evenmin doorgaan. Ik zit dus voor een onaangename beslissing, die ik rijpelijk wil overwegen. Dit *streng vertrouwelijk*. Het is alles waard, dat van deze strubbelingen voorloopig niets naar buiten bekend wordt.

Hart. gr., ook van Ant en voor Aat

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [16 juni 1935]

aant.

aant.

Zondag

B.J.

Mooi, jij komt dus ook in Parijs. Ik heb Eddy bericht, dat ik *Donderdag* met de *Pullmann* wilde komen, zijnde dat voor mij de geschiktste gelegenheid; kun jij dien trein ook niet nemen? Schrijf me even *omgaand* daarover.

Van Sestri nog geen bericht, zal wel komen.

Maak je niet bezorgd over mijn houding t.o.v. de kamferbroeken.

Ik heb heusch geen lust onder het juk door te gaan.

Schrijf je dus nog even?

hart. je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 26 juni 1935

aant.

aant.

B.J.

Mijn telefoon is 393759. Bij voorbaat dank!

Wat ik verder van het Congres bijwoonde, was niet veel soeps. Sterke communistische brei. Ik ben individualistischer dan ooit teruggekomen. Moskou is weinig verkieslijker dan Berlijn.

Ik hoor dus spoedig iets over ons pension, als je in Sestri bent. Ants en mijn eischen zijn bescheiden, alleen de zindelijkheid is een factor van veel belang. Maar jouw intuïtie zal dat wel raden.

Eddy was ook *gaar* van het congres.

hart. gr. 2 × 2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 9 juli 1935

aant.

aant.

Dinsdag, 9-7-'35
Sestri-Levante

Beste Menno,

Wij hebben vandaag voor je gehuurd. Het was niet zoo heel gemakkelijk, want er bestaat dit jaar nogal wat belangstelling voor Sestri en daar er betrekkelijk weinig ruimte is, is alles vol. Een kamer in Hôtel Nettuno is niet aan te bevelen, daar de muziek dag en nacht het gansche huis doordringt. Je krijgt nu vlak erbij een keurige kamer, door Aty en Annie van Schendel te samen geïnspecteerd en helder bevonden, zeer ruim zoodat je er ook wat kunt werken als je wilt, met daarbij een even keurige bad- en waschkamer (met WC), welke je deelen moet met de kamer aan de andere zijde gelegen.[1] De baas zou je zelf nog schrijven ter bevestiging. Wij meenen deze zaak zoo goed mogelijk opgeknapt te hebben en wij hopen (en vertrouwen) dat het naar je zin zal zijn en dat het verblijf je hier bevallen zal.

Zeg tegen Hein, dat ik Donderdag 11 July myn Fransche letteren verzend, welke Zondag 21 geplaatst moeten worden. Hij behoeft mij er niet meer aan te herinneren. Maar mag mij toch wel eens schrijven voor de gezelligheid. Laat hij voor dat stuk zien te krijgen een portret van de gebr. Goncourt en een van Alfred de Vigny, dan kan hij daar vast clichés van laten maken.

Ik ben nog niet over mijn afkeer van de houding van Vestdijk heen. Ik vind het een klap in het gezicht van Henny, met wie hij notabene samen een boek schrijft. Wat kameraadschap en litterair fatsoen is schijnt hij zelfs in de verste verte niet te vermoeden. Zoo'n akelige, laffe streber. Hij behoeft op mij voor niets meer te rekenen. Ik denk er niet over om voortdurend Coenen op te porren voor zoo'n rotvent en verrrader.

Met heel veel liefs voor jullie beiden ook van Aty, geheel je JAN

[1)]Waarschijnlijk zal dat deelen niet noodig zijn als de andere kamer niet bezet is. [handschrift Aty]

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 11 juli 1935

aant.

aant.

Donderdag 11-7-'35
Sestri-Levante

Beste Menno,

Ik heb mij gisteren en vandaag uitsluitend met je boek bezig gehouden. En het behalve het eerste stuk op mijn gemak uitgespeld. Ik denk dat ik je geen grooter plezier kan doen, dan met te zeggen, dat ik het boeiender vind dan welke roman ook. Het is rijk, gevarieerd, buigzaam. Maar de hoofdindruk is toch: levend. Tintelend en warm van leven.

Er steekt in deze essays van een schrijver, die de reputatie heeft van 'cerebraal' te zijn, méér lyrisch gevoel, dan in de verzamelde dichtwerken van dr. P.C. Boutens. Het is met dit boek in handen niet meer mogelijk om te goeder trouw vol te houden, dat je alleen maar verstandsmensch zou zijn. Het verstandelijke, het philosofische, kritische is in Het Tweede Gezicht voor mij slechts van secundair belang. Hoofdzaak is de drift en de overtuiging, welke de kleur en de toon van dit proza bepalen.

Zou je mij het groote plezier willen doen, mij in te lichten over de stand der Forumzaken. Eigentlijk gaat het mij niets aan. Maar ik leef in een onrust op dit moment, welke mij drukt. Ik nam uit Parijs de indruk mede, dat je 'Virginia' plaatsen zou, wat er ook van komen kon; en verder meende ik begrepen te hebben, dat Zijlstra een voortzetting zonder jou uitgesloten achtte.

Eddy schrijft mij nu, dat Aartsstreber Vestdijk en Vriesland besloten hebben 'Virginia'toch te laten vallen. Hoe is dat mogelijk?? Men kan toch niet éérst voor en dan later weer tegen stemmen! Zooiets heb ik nog nooit gehoord. Dan is iedere stemmig volmaakt overbodig. En sta jij daar nu zoomaar machteloos tegenover, moet jij die verachtelijke knoeierij werkeloos aanzien?? Je gaat er met 1 Jan. uit. Dit lijkt mij eerlijk gezegd niet juist. M.i. Zou je er in dat geval dadelijk op stel en sprong uit moeten gaan. Denk heusch niet, dat ik mij in je zaken meng. Maar ik heb een onbeperkt vertrouwen in de loyaliteit van een paar menschen. En op dat vertrouwen heb ik veel gebouwd. Tot de menschen behoor jij in de eerste plaats. Ik riskeer het om belachelijk en pathetisch te worden; maar ik *sméék* je, laat je toch niet ompraten door een letterkundige kruidenier als Vestdijk en, heusch, bewaar je medelijden voor beter sujetten. Wij zijn geen van allen heilige boontjes en volmaakte adelborsten, maar we probeeren toch om een beetje fatsoenlijk te blijven. Jij zelf schrijft gaarne over onze strijd om een beetje waardigheid. Laat ons dan ook nu niet in de steek!!! Jij kunt de situatie redden, door Forum op te heffen. Forum zonder Eddy... maaar Forum zonder Eddy én Menno is eenvoudig Forum niet meer en het is boerenbedrog een willekeurig tijdschrift onder dien naam te laten voortbestaan. Het is heel naar als de opheffing van Forum eenige economische moeilijkheden voor Vestdijk zou medebrengen. Maar dat zijn overwegingen, waar jij je in deze omstandigheden niet door mág laten beetnemen. Als Henny zich tot onderkruipers-diensten leent, kijk ik hem niet meer aan. En de verrader en woordbreker Vestdijk bestaat niet meer voor me. Ik heb al mijn hoop op jou gesteld. Vergeef mij deze inmenging in een aangelegenheid, waar ik slechts zijdelings bij betrokken ben en die mij eigenlijk niet aan gaat. Maar er zit voor mij zoo veel aanvast. Omdat nu blijkt wat sterker is: de paapse censuur en de bereidheid tot concessies van de letterknechten of de wil tot een heldere, eenvoudige, duidelijke oplossing. Laat eens gauw wat van je horen. Veel liefs van Aty, een stevige hand van JAN voor jullie beiden.

Ook al zouden It. en Ethiopie gaan vechten, kan je gerust komen. De kogels komen niet in Sestri!

Ik schreef er toch al niet veel meer in, maar van medewerking mijnerzijds aan een gelubd Forum onder censuur van het episcopaat van Mechelen is natuurlijk geen sprake.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Zutphen, 15 juli 1934

aant.

aant.

aant.

aant.

Zutfen, 15 Juli '34

Beste Jan

Ik ben zeer gelukkig met je appreciatie van het ‘tweede smoel’; juist het feit, dat je de niet-cerebrale kant zoo apprecieert verheugt me zeer, want ik voel het boek ook voor alles als een persoonlijke getuigenis. Het verstandelijke moet hier de ‘polemiek’, de partijkeuze, dienen; als zoodanig is deze bundel de practische toepassing van den ‘Politicus’, waar het cerebrale ook (voor mijn gevoel) zeer secundair is.

Hartelijk dank vast voor de bemoeiingen inzake logies te Sestri! Wij houden hier dus verder maar rekening mee. De propriétaire heeft nog niets laten hooren, maar ik vertrouw, dat het wel in orde is. Het kan zijn, dat we Zondag pas weg kunnen (i.p.v. Zaterdag), omdat er Zaterdag een première is, maar ik hoop daar van af te komen. Anders is het nog niet zoo erg.

Over het geval Forum - Vestdijk heb ik zooveel met Eddy gecorrespondeerd, dat ik er bijkans beu van ben. Onze correspondentie was even heel scherp; hij verdedigt zijn houding (die ook de jouwe was) nu eenmaal anders dan jij en is gauw geneigd aan ‘verraad’ te denken. Essentieel is, dat ik minder dan jullie bezwaar had tegen medewerken aan een Forum, waar ik *als redacteur* mee had afgedaan. Mijn aftreden was van den beginne af *zeker*. Toen V. en V. bleken over Virginia te willen heenstappen, had ik de macht niet meer de plaatsing door te drijven; ik had toen natuurlijk een van tweeën of beide gemakkelijk tot solidariteit kunnen *dwingen*, maar dat stuitte mij tegen de borst; ik verkoos het aftreden. Inmiddels heb ik een gesprek met Vestdijk gehad, en die blijkt nu tenminste in te zien, dat hij door Virginia te laten schieten (en daarmee mij eigenlijk te verraden) een open plee slaat; ik twijfel er dus nu niet meer aan, of Virginia *komt erin*; de Vlamingen zullen dan wel aftreden en de rest... ik wacht maar af, 31 Juli vergadert de Ned. redactie met Zijlstra nogmaals en dan zal ik, nu ik weet dat Eddy en jij ook met mijn aftreden aan het eind van het jaar de eer niet gered achten, de zaak zeker weten te forceeren. Ik zou *natuurlijk* niet

meedoen, ook niet als medewerker, aan een Forum, dat jullie moreele en actieve steun niet had!

Mijn reactie op Vestdijks houding inzake de Mij. is ietwat anders dan die van jullie, omdat ik *van het eerste moment af* niet anders verwacht heb dan dat hij zou aannemen. Ik ken hem door den geregelden omgang beter dan jullie; ik wist, dat hij het kleinste argument (in dit geval het feit, dat Marsman zelf zijn intreden niet erg vond en hem zei, dat hij het maar moest aannemen) zou aangrijpen om *niet* te bedanken. Maar in het laatste gesprek komt hij voor de betrekkelijke karakterloosheid van die houding ook wel uit; hij beweert, dat hij het inconsequent vindt om *wel* het lidmaatschap en (eventueel) *niet* den prijs van *f* 1000 te weigeren; en dit laatste, zegt hij, zou hij stellig niet doen, aangezien hij het geld noodig heeft. Verder argumenteert hij natuurlijk met de permissie van Marsman om aan te nemen. Heroïsme veinst hij niet. Ik heb hem gezegd, dat ik zijn aannemen weinig flink vond; en hij zou achteraf (achteraf!) natuurlijk ook wat graag hebben bedankt. Inzake Virginia erkent hij zijn ongelijk tamelijk grif.

Denk niet, dat ik mijn houding verdedig. Maar ik *zie* den miserabelen neuroticus Vestdijk achter dat schitterende talent veel reëeler voor me dan jullie, ongetwijfeld. Eddy wil dat niet laten gelden; dat is zeker een standpunt, maar het gaat mij niet af zoo te reageeren. Ik heb *nooit* werkelijke vriendschap, d.w.z. solidariteit die ver boven de litteratuur uitgaat, van Vestdijk verwacht; onze relaties waren allang zuiver redactioneel en 'welwillend'. Iemand als Vestdijk kent, daarvan ben ik overtuigd, geen vriendschap, behalve voor katten; hij is zelf een 100% kattennatuur, geneigd tot kopjes geven en gezelligheid, maar absoluut egocentrisch, en hij komt daar nu ook rond voor uit. Wat wij van hem zouden willen is toch een soort hondentrouw, dien hij *mist*; een kat is van hondenstandpunt inderdaad uitermate karakterloos. Deze vergelijking met kat en hond, die me zoo invalt, gaat inderdaad bij Vestdijk absoluut op. Hij hechtte zich aan mijn kamer, aan de sigaren, aan de thee,... en ook aan Ant en mij, voorzoover wij bij die gemakken hoorden en zelf gemakken waren. Hij zal ons loslaten zonder veel bedenkingen, en een ander huis met kussens kiezen, als het zoo uitkomt. Ik zal hem deze gelijkenis na mijn terugkomst (wij zijn tot 20 Juli in den Achterhoek) eens voorhouden.

Marsman voelt dit blijkbaar net zoo als ik. Hij zei mij, dat hij wel even onaangenaam getroffen was door Vestdijks grifheid om aan te nemen, maar toch maar *heel* in het voorbijgaan. Eddy en jij hebben dus ook een fout gemaakt: jullie hebt hem *overschat*. Volgens mij is dus jullie aangewezen houding in de toekomst, hem weer als een bekenden 'vreemde' te behandelen. Brouille vind ik juist in deze omstandigheden *er naast*. Wanneer de Virginia-quaestie volgens jullie (en mijn) wensch wordt opgelost, moeten jullie Vestdijk alleen *beleefd*, als belangwekkend litterair phaenomeen en verder niets, aanspreken; van hartelijkheid kan ook tusschen hem en mij geen sprake meer zijn, maar... die bestond ook allang niet meer! Ik schreef ook aan Eddy, dat het min of meer inconsequent is verwachtingen van solidariteit te bouwen op iemand, die rustig in 'De Stem' publiceert. Ik merkte al lang, dat Vestdijk dit bezwaar van mij volstrekt niet begreep - omdat hij het toch uit financieele overwegingen deed, zooals hij zei!

Mondeling over deze quaestie meer. Ik heb je bezorgde brief *zeer* gewaardeerd; ik zie er een aansporing in om wat militanter op te treden dan totnogtoe. Die militantie ligt mij in bepaalde gevallen slecht, wanneer ik teveel 'begrijp'; maar er is hier inderdaad geen oplossing, die bevredigt, buiten de complete nederlaag van de

Vlamingen om. En mijn aftreden *alleen* zou hun nog de voldoening geven, denk ik nu ook.

Bedenk alleen: ik ben formeel *steeds* in de minderheid! Noch op V. noch op V. kan ik rekenen. Wat ik dus bereik, moet ik door een soort pressie bereiken.

hart. gr. aan allen, ook van Ant,
je Menno

adres tot 20 Juli: *Eibergen* daarna weer den Haag.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 15 juli 1935

aant.

aant.

Maandag 15-7-'35
Sestri-Levante

Beste Menno,

Ingesloten brief, die je niet terug hoeft te sturen ontving ik van Simon. Ik heb hem per keerende geantwoord. Ik vind het héél naar hem op te geven, want ik heb je geloof ik wel eens gezegd dat ik hem gaarne mocht. Maar hoe ik de zaak ook wend of keer, ik KAN, hoe gaarne ik ook zou willen niet tot een andere conclusie komen.

a. ik begrijp niet en vind het bedenkelijk, dat hij überhaupt behagen schept in het lidmaatschap van een klooienboel als de Mpij, waar géén van tijd genooten en vrienden lid van is.

b. ik vind het echter het toppunt, dat je een uitnoodiging aanvaard van een lichaam, dat zoojuist een van je beste vrienden op de grofste wijze beleedigd heeft!; in dat geval gaat alle litteratuur van het geval af en wordt het eenvoudig een je solidair verklaren met je vrienden tegen hun belagers. Ik zou toch ook niet gaan logeeren bij iemand die jou denzelfden dag in je gezicht gespoegd had! Ik begrijp er niets van dat men over zulke elementaire dingen nog discussieeren moet!!!! Ik zweer je, dat ik, gesteld dat ik lid van de Mpij ware geweest geen seconde zou geaarzeld hebben uit te treden, indien men Simon zoo behandeld had als nu Henny. Zooiets spreekt toch vanzelf en jij zou niet anders gehandeld hebben. Waarom moeten wij nu voor Simon een uitzondering maken? Bestaat er dan geen solidariteit meer??? Is dat dan gewoon maar flauwe kul? Dit nu wensch ik niet aan te nemen. En als Simon vindt, dat het lidmaatschap van de MPij en de prijs onverbrekelijk met elkaar verbonden zijn, dan had hij eenvoudig bij de eerstvolgende gelegenheid ook de prijs moeten weigeren. C'est simple comme bonjour.

c. het geval Virginia is heelemaal niet chaotisch. Het is eenvoudig de kwestie van een man een man een woord een woord, ook tegenover de oppositie van het episcopaat. Is Virginia door de Nederl. red. ter opneming aangenomen, JA. Welnu, dan moet het opgenomen worden, ook al gaan alle Vlaamsche kamferbroeken op

hun achterste beenen staan, ook al zou het de dood van het tijdschrift beteekenen. Want de dood van een tijdschrift is NOOIT zoo erg als het verlies van je waardigheid en onafhankelijkheid tegenover de gatlikkers van monseigneur Van Rooy.

Ik heb er, na Simons brief, nog weer eens heel ernstig over nagedacht, vooral ook omdat ik graag een modus gevonden zou hebben; maar het is mij onmogelijk om in zijn houding in *beide* gevallen iets anders te zien, dan een politiek van de geit en kool sparen.

Wat hij zegt over een kwestie Slau-Borel snap ik maar half omdat ik daar pas later van gehoord heb, wat een verzoening Eddy-Slau is weet ik niet. Wel heb ik indertijd een dergelijke correspondentie met Slau gehad toen hij mooiweer speelde tegen Stols en hem achter zijn rug bevuilde. Dit alles is echter bijwerk. Vraag Simon mijn brief aan hem te lezen, dan heb je alle gegevens in handen en zeg mij dan eens héél EERLIJK of je mijn houding tegenover Simon goedkeurt of niet. Heel eenvoudig, zonder subtiliteiten of omwegen.

Het is hier heerlijk en wij verlangen nu al naar jullie komst.
Hartelike groeten van de Van Schendels en veel liefs van Aty,
geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Eibergen, 18 juli 1935

aant.

aant.

aant.

Eibergen, 18 Juli 1935

Beste Jan

Zooeven je brief met ingesloten dito van Vestdijk ontvangen; dank voor je uiteenzetting. Dat ik hierover nog eens moet schrijven, doet me werkelijk verdrietelijk aan, maar ik wil toch niet zwijgen, omdat ik langzamerhand jullie reactie op Vestdijks houding inzake de Mij. niet meer volkomen kan onderschrijven. Ik ben het wat de zaak betreft absoluut met je eens: Vestdijks handelwijze bewijst zijn gebrek aan solidariteit, bewijst zijn fundamenteele onvriendschappelijke instelling op ons. Maar juist daarom voel ik me toch ook *naar* worden bij woorden als ‘schande’ en ‘laagheid’, die overslaan. Je zette zelf als motto voor een gedichtencyclus: ‘cette homme déteste l'emphase...’ Ik *vind* dit emphase, zwaar geschut. Je vergeet, dat je idee van Vestdijk geconcipieerd is als een *wenschvoorstelling*; je *wilde*, krachtens je eigen vermogen tot vriendschap, een vriend Vestdijk... die er niet *is*! Nu je dat aan een feit ontdekt hebt, reageer je je desillusie op hem af, i.p.v. er mee te volstaan hem zakelijk je opvatting over deze quaestie mee te deelen. Dat zou hem oneindig meer ‘kaltgestellt’ hebben; hij zou misschien zelfs geneigd geweest zijn over zijn oncollegialiteit na te denken; *nu* ontstaat een wisseling van ultimatums, die ik voor mij allerberoerdst vind. Het resultaat is de bekende brouille, mokken van Vestdijks kant etc. Hij trekt

zich nu terug achter zijn niet geheel onbegrijpelijke verontwaardiging over jullie rechterlijke toon, en dat zonder dat hij de kans heeft gekregen *werkelijk* zich te verdedigen.

Dit in aansluiting op mijn vorigen brief uit Zutfen, dien je inmiddels wel ontvangen hebt. Je weet daaruit al, dat Vestdijk inzake Virginia bakzeil heeft gehaald, zoodat de mogelijkheid bestaat van een Forum zonder (of met andere) Vlamingen. Maar voor mij is de voorwaarde om daaraan in 1936 mee te werken, dat jullie ook meewerken, en ik voel er *niets* voor om dat toe te zeggen (bij de a.s. bespreking met Zijlstra) in een atmosfeer, die dusdanig door wederzijdsche ultimatums is verpest. Ik ben daarom van plan, als er niet een of andere zakelijke regeling (op afstand! vooral geen valsche camaraderie!) mogelijk is tusschen Vestdijk en jullie, om mij voor 1936 volkomen terug te trekken, ook als medewerker, en in ieder geval, ook *met* de plaatsing van Virginia, Forum te laten springen. Je weet, dat ik mij geen illusies maak over Vestdijk, en dat ik erken te veel naar een coulante regeling te hebben overgeheld; maar *als* ik dat deed, dan toch alleen omdat ik afschuwelijk het land heb aan dit soort ruzie, waarbij de behoefte aan persoonlijke integriteit in den 'litterairen omgang' (waar ik even hard voor ben als jij en Eddy) gaat ontaarden in een heen-en-weer-gooien met papieren bommen. Het hindert me meer dan ik je zeggen kan.

Het is vervelend, dat deze correspondentie over groote afstanden gaat; ik weet zeker, dat ik dit in 10 minuten met je zou hebben rechtgepraat. Het is hoofdzakelijk een quaestie van proporties. Tenslotte is er een zuiverstellen van de verhoudingen mogelijk zonder deze methode. In ieder geval, ik kan niet zoo reageeren, vooral waar Vestdijk geen heroïsme veinst en zijn standpunt, dat mij even onsympathiek is als jou, zonder opschepperij tracht uit te leggen.

Mijn inkt is op. Teeken om het hier maar bij te laten vandaag. Antwoord mij hierop zoo omgaand mogelijk, als je wilt, want ik wil graag weer eens over iets anders schrijven. Maar deze atmosfeer benauwt me, vooral omdat hier nog *geen* Costers en Ritters in het geding zijn. Ik wil zuiverheid, absoluut - maar dit wordt een guerilla.

Eddy schreef mij, dat hij, als Vestdijk inzake Virginia bakzeil haalt, *wel* wil meewerken in 1936. (red. in dat geval: Marsman, Vestdijk, v. Vriesland). Dat geloof ik natuurlijk, maar ik zie langzamerhand alle mogelijkheden toch verdwijnen, gegeven de ultimatums. Daarom wil ik graag zekerheid hebben voor ik ga vergaderen en mijn medewerking toezeg. Voor mij bestaat een Forum zonder jullie niet; en zooals de zaken nu staan, is zelfs een formeele relatie tusschen jou en Vestdijk niet meer mogelijk.

Veel hart. gr., ook voor Aty en van Ant en
een hand van je Menno

N.B. Nog geen bericht van den Nettuno-man! Het is toch definitief in orde met die kamer?

Adres weer in *den Haag*!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 20 juli 1935

aant.

aant.

aant.

Sestri-Levante
Zaterdag, 20-7-'35

Beste Menno,

Ik heb je brief gekregen, met aandacht gelezen en ik ben het geheel met je eens. Er moet een zuivering van de atmosfeer komen. Verder is je uiteenzetting van het geval Vestdijk geheel juist. Ik kende hem betrekkelijk weinig, maar had van den aanvang af sympathie voor hem en van die aprioristische genegenheid uit heb ik mij een Vestdijk geconstrueerd, die niet met de werkelijkheid blijkt te stroken. Maar nu weet je ook héél goed, dat niets den mensch zoo hindert als het instorten van zijn kaartenhuisjes. Ik ben au fond niet zoo erg kwaad op Simon, maar op mezelf, omdat ik zoo'n povere psycholoog bleek te zijn en mezelf zoo erg makkelijk wijs maak wat ik graag gelooven wil!

Er is echter één ding onjuist in je brief. Niet ik werk met ultimatums, maar Simon! De zaak zit zoo. Ik was héél boos op S.V. gedeeltelijk op feitelijke gronden, gedeeltelijk, zie boven, als een verkeerde reactie op mijn eigen slecht en voorbarig geplaatste genegenheid. Ik was van meening, dat het niet aanging erg boos te zijn en de man op wie men boos is daar onkundig van te laten. Dus schreef ik heel kort aan Simon, dat ik zijn houding zoozeer afkeurde, dat ik een kameraadschappelijke omgang daardoor niet meer mogelijk achtte. Ik deed dat in krasse termen. Je weet, dat is nu eenmaal een ongeluk van me. Dit is niet zoozeer emphase, dan wel de intuitieve begeerte om vooral héél erg duidelijk te zijn, zodat halfverstaan en misverstaan uitgesloten wordt.

Hierop kwam Simons brief en daarop antwoordde ik héél erg kalm en explicatief, maar toch zoo duidelijk mogelijk mijn meening zeggende.

Zoo staan dus de zaken op het oogenblik. Ik kan niet aannemen, dat ik in dezen verkeerd gehandeld heb, met dien verstande echter, dat ik gaarne toegeef, dat de terminologie van mijn éérste brief aan Simon wat te zeer op den spits gedreven was. In deze erkenning ligt misschien een mogelijkheid tot oplossing. Bovendien is het bezwaar tegen Simuon inzake Virginia, ddor zijn bijtijds gewijzigde houding, opgeheven. Er blijft dus over de Maatschappij. Je kunt hem zeggen, dat ik de strekking van mijn brief moet handhaven, en dat ik zijn houding daarin niet fraai vind, maar dat ik de overdreven kracht der expressiemiddelen door mij gebruikt, betreur.

Ik ben helemáál niet voor ultimatums, en ik wil graag al het mogelijke doen om een modus te vinden, wanneer maar vaststaat, dat Simon precies wéét hoe ik erover denk. Wanneer Virginia geplaatst wordt heb ik geen enkele reden om niet aan Forum mee te werken. De quaestie der Maatschappij staat daar geheel buiten en heeft niets met het tijdschrift te maken. Wanneer de Vlamingen uittreden is er misschien een mogelijkheid om meteen aan die scheeve toestand van en dubbele redactie een einde te maken. Dat is niet normaal en niet goed. Het ideaal zou zij een vijfhoofdige redactie: Menno ter Braak, Raymond Brulez, Willem Elsschot, H. Marsman, S. Vestdijk. Daarmede is dan ook weer zoover mogelijk de oorspronkelijke Forumgeest hersteld, waar Vic V. toch ook al bitter weinig mee heeft uit te staan en als men toch

gaat reorganiseeren is het het beste het zoo goed mogelijk te doen. Met een paar trouwe medewerkers achter de hand is er dan een aardig tijdschrift te maken. Wanneer Zijlstra wil!!! Je kunt (ook wanneer de samenstelling der redactie om de een of andere reden anders zou worden) zoo volmaakt mogelijk op mijn medewerking en steun in ieder opzicht rekenen. Ik heb zelfs het gevoel alsof uit dit onweer iets goeds voor Forum kan voortkomen. Dit laatste jaar leek mij wat mat. Misschien, dat een wijziging ons allen nieuw vuur inblaast. Ik geef je verder plein pouvoir ten opzichte van S.V. Ik wensch absoluut *géén* brouille. Vooral niet nu hij met Virginia bakzeil haalde; ik wensch alleen niet achter iemands rug kwaad op hem te zijn. Ik sluit hierbij een briefje voor hem in, dat je hem ter hand kunt stellen indien je het met de inhoud een bent en indien je dat van nut acht voor een oplossing van de hangende quaesties.

Ik geloof, dat hiermede je brief wel geheel beantwoord is. Nogmaals je hebt groot gelijk met je beschouwing van Vestdijk, maar je kunt ons moeilijk ten kwade duiden dat wij hem te hoog hebben aangeslagen: wij hadden veel minder gelegenheid hem te observeeren. En wat mijn heftigheid betreft, en mijn grote woorden: daar zou je nu zoo langzamerhand al een beetje aan gewend moeten zijn!!! Je schijnt je niet goed te kunnen voorstellen hoe ik zoo'n geval, als dat van Simon, in mezelf dramatiseer en welke proporties het op een gegeven oogenblik voor mij aanneemt!!! Jouw kritische zin is dan heel nuttig om mij tot de werkelijkheid terug te roepen.

Ga *niet* uit Forum als Virginia geplaatst wordt en maak alles zoo in orde, dat het tijdschrift verjongd en verfrischt '36 binnengaat.

Ik zal nog eens naar Nettuno toegaan.

Met veel liefs van vrouw tot vrouw en veel hartelijke groeten van de Van Schendels, een hand van geheel je JAN

Origineeel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 20 juli 1935

aant.

aant.

20-7-'35
Sestri-Levante

Beste Menno,

Nauwelijks was mijn brief aan je weg of daar kwam dit schrijven van Simon. Ik vind het nogal poover van argumentatie! Uit alles blijkt dat hij het nogal sjeuïg vind! En dát is het nu juist wat ons zoo tegenstaat. Zijn brief is echter in een zeer verzoenende toon en daarom schreef ik er vriendelijk op terug. Ik zend jou brief en antwoord, want ik vind het absoluut noodig, dat jij in de gegeven omstandigheden precies weet wat er verhandeld wordt en hoe de zaken staan.

Je wilt deze brief wel aan Simon doorzenden. En hiermede is hoop ik de quaestie van de baan. Wat een tijd en energie kost ons dat alles niet!!! Nog gezwegen van

onze verloren zielsrust. Over een paar maanden lachen wij ons slap om dit alles! Het is alleen maar jammer dat het ons onmogelijk is dadelijk met het lachen te beginnen!

Ik ben benieuwd wat dat nu weer voor compromisvoorstel is waar Simon op doelt. Hij zou eigenlijk afgevaardigde bij de Volkenbond moeten worden. Daar hangt ook alles van de kunst van het laveeren af.

Je weet dat ik van 24-30 july onbereikbaar ben.

Alles zal reg kom! Met veel liefs voor Ant, ook van Agatha Christina Brunt mijn huisvrouw, een hartelijke hand van geheel je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Eibergen, 20 juli 1935

aant.

aant.

Eibergen. 20 Juli

B.J.

Je vraag om adres Fabricius kwam pas vandaag ‘door’; ik hoop, dat ik niet te laat ben, maar ik heb alleen zijn *postadres*: A.V. *Thelen*, Apartado *112, Palma*. Tracht hem dus aan de post op te sporen! <groet hem vooral hartelijk van mij!>

Je vriend in Schiedam krijgt Polropart. Ik vergat het nog.

Mijn brief over Vestdijk heeft, hoop ik, geen misverstand gewekt over het feit, dat ik het in de fundamenten volkomen met je eens ben? Het gaat alleen over de *wijze* van zuiver-stellen.

Veel pleizier op de boot!

hart. gr. v.A. v.A.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 21 juli 1935

aant.

aant.

Zondag, 21-7-'35
Sestri-Levante

Beste Menno,

Gisterenavond zijn Kennie en Annie van Schendel nogeens naar Nettuno geweest. De baas zal je nu wel schrijven. Men is hier nu eenmaal niet zoo verschrikkelijk accuraat. Maar de zaak is heusch wel in orde, voor zoover er hier op aarde ooit iets in orde is.

Ik ben nu hard aan het werk. Ik heb al een aardig stuk van een gedicht af en ik schrijf iederen dag een bladzijde of twee aan een verhaal. Als de boel af komt en toonbaar wordt bied ik dadelijk iets aan Forum aan. Van Eddy kreeg ik het adres van Thelen. Ik ben zéér benieuwd of het lukken zal hem te Palma te ontmoeten.

Je kunt mij een kleine dienst bewijzen. Ik ben Het Vaderland met het stukje over Slau kwijtgeraakt zou je zoo vriendelijk willen zijn het onvolprezen juffrouwtje er twee exx. van aan mijn adres te laten zenden. Por verder broeder Hein tot schrijven aan. Jan van Nijlen is in Parijs en schijnt het gelukkig nogal redelijk goed te stellen.

Het zou nogal gezellig zijn als jullie samen konden reizen met Arthur van Schendel Jr, die ook precies in die tijd naar Sestri gaat. Stel je, als je er wat voor voelt, met hem in verbinding. 69 Leidsche Kade, A'dam.

Wijders geen nieuws. Ik stel me voor 'm aan boord een handje te geven met het werk, want daar heb je weinig afleiding zoolang je vaart. Dus 30 dezer ben ik weer in Sestri te bereiken. Mocht je me iets dringends te melden hebben, kan je zorgen dat er Vrijdag een brief in Barcelona is: poste restante, Poste Centrale, haal ik dan Zaterdagochtend vroeg af. Veel liefs voor Ant, ook van Aty, een hartelijke hand van geheel

je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

26 juli 1935

aant.

aant.

26/7 35
Ergens tusschen Cagliari en Palma

Beste Menno,

Hierbij de situatie in Sestri

1 is mijn etage

2 die van de vSchendels

en in de toren heeft Arthur zijn werkkamer. Wij, vooral de jongens, genieten zeer van de reis. Ik benieuwd of ik Thelen nog zien zal. Ik schreef hem van te voren en bijtijds. Veel liefs van ga tot ga, een hart hand van Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan

Menno ter Braak

Palma, 27 juli 1935

aant.

aant.

27-7-'35

Beste Menno,
Wij hebben elkaar gevonden. Thelen stond met Forum voor zijn borst (als een pantser) op de steiger te wachten. Wij hebben al veel over de schoone letteren gepraat, gelijk te doen gebruikelijk.
Veel liefs van allen,
geheel je Jan

zou jij niet aan Zijlstra willen vragen hem Ina Damman en De Dood Betrapt ter bespreking te zenden

Zusammentreffen FORUM - Vaderland
beste groet van: A. Vigoleis Thelen

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 2 augustus 1935

aant.

aant.

Sestri-Levante. 2-8-'35

Beste Menno,
Ik hoor zoo heelemaal niets meer van je. Hebben mijn brieven aan Simon het gewenschte resultaat gehad, nl jou een oplossing mogelijk te maken? En vond je ze juist van inhoud en toon? En hoe staat het er nu mede?? Kortom ik zou graag eenig levensteeken van je ontvangen. Je komst begint te naderen en een ieder verheugt er zich hier op. Van Schendel is zwaar verdiept in Het Tweede Gezicht en is er over uit. Hij sprak mij er al herhaaldelijk over. Hij is in onderhandeling met Boucher over een bundel precies zoo uitgegeven als de jouwe: ‘Avonturiers’. Ik ben geregeld aan het werk, maar het gaat mij moeilijk af. Zoo'n jaar als ik gehad heb gaat je niet in je koude kleeren zitten. Ik gelukkig nog vier weken voor me! Ik kreeg zoo even de mededeeling dat Victor en Truida de realiteit gelegaliseerd hebben.
Wat doe je? Werk je nog aan je dialogen? Het blijft hier maar het prachtigste weer. We zijn hier nu vijf lange weken en we hebben maar één uur regen gehad. De bootreis is vooral de jongelui uitstekend bevallen. Thelen is een alleraardigste jonkman met wie ik goed opschoot. Het was helaas te kort. Op Palma kan men nog van vijftig

gulden per maand heel goed leven!! Een paradijs! Hij is nu secretaris van Harry Graf Kessler, die bij Palma woont en zijn mémoires schrijft. Heel veel liefs van allen voor jullie beiden, een stevige hand van Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 4 augustus 1935

aant.

Sestri Levante 4-8-'35

Beste Menno,

Hierbij een lange brief van de jonkman uit Schiedam. Hij dacht dat je al of nog in Italië zat. Ik stuur er de brief welke hij aan mij schreef bij, om je een betere indruk van hem te geven. Mij kent hij en dus is hij natuurlijker. Tegenover jou voelt hij zich terecht verplicht zich een beetje groot te houden en daardoor heeft zijn stijl iets opgeschroefds. Hij heeft dat in het gewone leven heelemaal niet! Ik dank je van harte voor je aardige en kameraadschappelijke daad hem die boeken te zenden.

Heel veel hartelijks van de heele Nederlandsche kolonie van Sestri,

Een stevige hand van geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 5 augustus 1935

aant.

aant.

den Haag, 5 Aug. '35

Beste Jan

Vanmorgen je Biglietto ontvangen, waarvoor mijn hartelijkste dank. Ik had je gisteren al willen schrijven, maar ik viel in het Journal van de Goncourts en kon er niet weer uit komen. Je hebt gelijk: het zijn kwibussen en celibatairs, maar zij hebben toch een scherp oog en laten (wat hun bedoeling, meen ik, ook was) den tijd inderdaad leven. Alleen: wat voor tijd en wat voor artisten-flauwekul! Ik verlies mijn laatste respect voor iemand als Flaubert, als ik hem hier zijn theorieën hoor verkondigen. Dat is *toch* Jo van Ammers-Küller, in het perfecte, geraffineerde en Parijsche weliswaar, maar *toch*...

De Forum-zaak is nu zoover, dat de Vlamingen moeten antwoorden. Inderdaad hebben je brieven over het geval Vestdijk volkomen bereikt wat ik bedoelde; er is

nu geen vertroebeling, maar een heldere frontbepaling. Het resultaat is, dat Vestdijk zich inzake Virginia met mij solidair heeft verklaard, hoewel geenszins van ganscher harte, en op de laatste vergadering *voor* opname heeft gestemd. Virginia wordt nu dus met 2 tegen 1 geplaatst en ik heb daarvan mededeeling aan de Vlamen gedaan. Zij zullen nu wel aftreden. Ik vrees heel erg, dat het lot van Forum hiermee beslist is; immers, exploitatie in Nederland *alleen* schijnt economisch zulke stroppen op te leveren, dat Zijlstra er niet veel voor voelt. En andere Vlamen in de redactie? 1° Is het de vraag of *wij* die kunnen aanwijzen en 2° heb ik gehoord, dat de huidige Vl. redactie al gezonnen heeft op een eigen Vl. tijdschrift, alleen door hen te redigeeren. Dat aan de samenwerking met dergelijke pastoorskinderen een eind komt, zal mij een verlichting zijn. Maar wat dan? Ik moet hierover serieus met je praten, in Sestri. Schrijf er nog niet over aan derden, want het antwoord van de Vlamen is nog niet bekend, al lijkt het me niet twijfelachtig. Er wordt in geen geval voor September iets beslist. -

Ja, gelukkig kunnen wij nu in veertien dagen naar Italië afzakken! Wil je me nog eens even inlichten over de meest gewenschte *kleeding* (behalve een badpak natuurlijk)? Ik neem liefst zoo weinig mogelijk overtollige stoffen mee, dat begrijp je. Ook voor verdere practische adviezen zal ik dankbaar zijn, want ik weet *niets* van Italië. Kan ik alle soorten *lectuur* meenemen zonder gevaar te loopen voor een verrajer te worden aangezien?

Het verheugt mij, dat Van Schendel 'Het tweede gezicht' goed vindt, juist omdat het hem als temperament eigenlijk niet zou moeten liggen. Dat heeft voor mij eenige bewijskracht, dat het goed geschreven is. Aardig zou het zijn, als hij de derde in de reeks buckram-deelen werd!

Ik werk aan niets momenteel. Ben gedesoriënteerd, zooals dat zoo nu en dan voorkomt. Misschien zwijg ik wel vijf jaar. Maar misschien ook niet...

Tot binnenkort! Maar vooraf zal er nog wel wat correspondentie heen en weer gaan.

hart.gr. voor jullie beiden
van ons tweeën
je M.

Dank voor de schoone etiketjes! Ik gebruik ze ijverig!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 5 augustus 1935

aant.

aant.

Sestri-Levante, 5 Augustus 1935

Beste Menno,

Je zoudt mij een groot plezier kunnen doen? Begrijp jij iets van de strekking van de regeeringscrisis??? Of weet je er, door de krant, iets meer van??? Ik begrijp namelijk niet wát de Roomschen eigentlijk precies willen en wat ze er mee voor hadden deze geschiedenis te ensceneeren??? Het is mij een volstrekt raadsel.

En de kranten geven naar mijn smaak geen duidelijk genoeg beeld. Ik zie wel wat er gebeurt, maar ik voel de geheime drijfveeren niet. Heb je misschien ook intieme bijzonderheden van je schoonvader??? Kortom je zult mij een plezier doen en een dienst bewijzen met onthullingen. Je tijd begint op te schieten en wij tellen de dagen welke ons van je komst scheiden nu met ongeduld af. De oorlog is uitgesteld dus daar hoef je niet bang voor te zijn!

Ik rijm dag en nacht. Er begint al eenige teekening in te komen. Maar over het al of niet welslagen der proeven durf ik mij nu nog niet uit te laten. Misschien dat je als je in Sestri bent al wat te lezen kunt krijgen om te kijken of het wat voor Forum is.

Ik ben allang verlangend naar eenig bericht van je, als antwoord op mijn tallooze missieven. Vooral zou ik zoo dolgraag willen weten hoe simon ten slotte de zaak heeft opgevat.

Die boernromans lokken mij geenszins aan! Ik stuurde je heden een kiekje van twee medewerkers van Het Vaderland op Majorka gekiekt!

Veel liefs van Aat aan Ant, een stevige hand van geheel je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Sestri Levante, 7 augustus 1935

aant.

aant.

Woensdag
7-8-'35

Sestri-Lev.

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je brief. Het lijkt mij, dat wat er verder ook gebeuren moge, deze oplossing de properste is en de eenige welke bevredigen kan. Mocht Forum verdwijnen, dan moet er zoo spoedig mogelijk gepraat worden over een algeheele reorganisatie van Groot Nederland. We zullen het daar eens rustig over hebben. We hebben er hier den tijd voor en de zielsrust, die Sestri schenkt.

Ik draag hier:

a. nooit een badpak, maar immer een badbroek, hetgeen aangenaam is en het bruinworden over groote oppervlakten bevordert. Als je een badpak hebt, zou ik er een broekje bij koopen, want het verdient aanbeveling twee stuks te bezitten, omdat het gewoonte is twee keer in zee te gaan.
b. een onderbroekje
c. een flanellen of linnen broek

d. overhemden met korte mouwen, in Holland polohemden in Frankrijk chemise Lacoste geheeten.

Wij loopen dus, als wij niet in badbroek of badpak op het strand zitten, in een dunne broek met een hemdje met korte mouwen. Een hoogst enkele maal is het 's avonds iets koeler en dan doet men een jasje aan. Maar niet dikwijls.

Ik zou dus één 'net' pak aandoen, dat ook kan dienen voor als we eens een keertje gaan dansen. Verder één of twee flanellen of linnen (witte) broeken en laten we zeggen een zestal zg polohemden, dewelke in Nederland uiterst goedkoop zijn.

Géén ander ondergoed dan een kort onderbroekje.

Ik zou vermijden om speciaal zeer bekende antifa boeken mee te nemen, zooals bijvoorbeeld 'Fontamare'! voor het overige heb ik nooit eenige last gehad. Ze keken er zelfs niet naar om!

Ik heb hier ook nog al wat boeken, dus je moet alleen meeslepen wat je absoluut lezen wilt. Voor ontspanningslectuur hoef je niet te zorgen. Die hebben wij hier.

Wat Ant betreft zegt Aty dit: bijvoorkeur twee badpakken, één voor het drooge en een voor het natte element. Ze zit aan het strand zelf in badpak. Verder voor overdag pijamabroek en voor 's avonds het traditioneele cafébezoek: een paar lichte dunne jurken. Wel moet ze een klein manteltje bij zich hebben voor de eventueele frissche avonden. Het weer blijft dag in dag uit even mooi. Het is hier een zomer uit duizend. Ik heb hier van 1 July af, twee maal een half uur een héél klein beetje regen gehad!!!!

Aangezien het leven hier zeer eenvoudig en absoluut niet mondain is, kunnen jullie met een minimum van kleeren volstaan.

O ja ik vergat nog het schoenprobleem. Witte gimmelestiekschoenen is je ware met van die heele korte opgerolde sokjes.

Sein of schrijf uur van aankomst in Sestri opdat en deputatie aan het station kan zijn. Heb je nog overleg gepleegd met Arthur Jr. betreffende samenreizen?

Verdere bijzonderheden zijn er niet voor het reizen in Italië. Voor Venetië en zoo krijg je natuurlijk hier alle gewenschte informaties.

Veel hartelijke groeten van de geheele Nederlandsche kolonie,
een stevige hand van geheel je jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 8 augustus 1935

aant.

aant.

den Haag, 8 Aug. '35

Beste Jan

Mijn brief zal je nu wel bereikt hebben, maar op gevaar af je antwoord te kruisen, wil ik je toch vast even bedanken voor je vele en levendige existentieteekenen! Het

beeld van jou en Thelen is prachtig; hij is groot geworden, de pornograaf! Waarschijnlijk voelt hij zich in Palma toch lekkerder dan in een concentratiekamp!

De brieven van Van der Veen zijn absoluut roerend en allersympathiekst. Wat een merkwaardig mengsel van zoo uit de Schiedamsche bodem opgeschoten 'wilde' belangstelling en hartelijkheid. Bovendien lijkt hij mij, bij alle moeite om zich te uiten, zeer zeker niet dom en in ieder geval vrij van valsche ef - en affecten. Ik zal hem nog even antwoorden. Zelden heb ik van cadeau gegeven boeken meer voldoening gehad!

Wij zullen het er wel definitief op kunnen houden, dat wij *Zondag 18 Aug*. te *16.16* in Genua aankomen, kunnen wij dan van hetzelfde station dadelijk door naar Sestri? - De Nettuno - baas heeft mij nooit geschreven; nu, ik voor mij kan ook zonder, want het zal dus stellig in orde zijn. - Ik lijd momenteel aan herpes rosier oftewel gordelroos, een onschadelijke, maar vervelende en zanikende geschiedenis, die mij nu belet in zee te gaan. Ik hoop, dat ik er tegen 15 Aug. in zoover van af ben, dat ik weer zwemmen kan.

Zeer benieuwd naar je rijmen! En solliciteerend voor 'Forum'! Van die kabinetscrisis begrijpt niemand hier iets, behalve misschien Colijn en Aalberse vaag een gram; ook mijn schoonvader staat er tamelijk hulpeloos tegenover. De S.D.A.P. had in ieder geval gerekend met de mogelijkheid van een roomsch-rood kabinet, want mijn schoonvader wist de a.s. ministers al te noemen, maar Aalberse beet niet. *Nu* is het een comedie, echt à la romaine, geworden; Colijn is dank zij het roomsche elastiek (wippen en dan retireeren) weer terug en tot September is de gulden waarschijnlijk nog wel veilig.

Gisteren met moeite over Leopold geschreven. Hoe fraai, maar eigenlijk vervelend is hij toch!

Tot nader! Graag zooveel mogelijk nuttige inlichtingen, als je er weet!
hart.gr. ook van A. tot A.
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Sestri Levante] 10 augustus 1935

aant.

aant.

Zaterdag
10-8-'35

Beste Menno

Hartelijk dank voor je brief. Wat je daarin over Van der Veen schreef deed mij veel plezier. Het is een flinke, gewone en aardige jongen. Een bericht van je zal hem plezier doen. Over de crisis zijn we dus niets wijzer! Ik schreef je al, dat als Forum wil deze verzen er voor bestemd zijn. Er zijn er een twaalftal, het zal zoo ongeveer een zestiental worden bij elkaar behoorenden.

Mijn spoorboekje wijst uit dat je trein althans van Milaan af alléén tweede klasse heeft. Is je dat bekend? Zoo ja, dan is het goed, anders moet je je maatregelen nemen. Je kunt er weer uit om 16.45 van hetzelfde station namelijk Genova PP en je bent dan boemelend om 18.18 in Sestri waar je hartelijk verwelkomd zal worden door enige gequalificeerde vertegenwoordigers van de Nederlandsche kolonie, die zich aan het station zullen bevinden. Je hebt dan het voordeel, dat je je nog voor het souper van het stof der reis kan ontdoen door een zeebad!

Ik stuur je voor alle eventualiteiten een spoorboekje. Je moet hebben de lijn Genua-Pisa-Rome.

Van Eddy hoor ik weinig. Hij is op den buiten. Van Victor kreeg ik een lange brief, waarover we hier weleens praten kunnen. Nu hij eenmaal in het huwelijksbootje zit, moeten we trachten, al ware het slechts omderwille van Truida, hem wat te laten verdienen. Dat zal niet makkelijk gaan, maar onmogelijk is het niet op voorwaarde, dat hij meewerkt door te werken! Hierover later

Ik lees met onafgebroken plezier Benda: 'Délice d'Eleuthère'. Dat is toch een man van ons soort. Zoo zouden wij moeten zijn als we eenmaal over de zestig aanlanden.

Dus tot morgen over een week. Veel liefs van allen hier ook voor Ant,
een hartelijke hand van geheel
je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [10 augustus 1935]

aant.

aant.

L'Aya

Egregio Jano

Bravo, bravissimo! Tu sei un carattere magnifico! Met alle waardeering jegens Arthur den Grooten, aan wien nog *hartelijk* dank voor zijn informaties, moet ik jou toch de eer geven, dat je er voor het eerst in geslaagd bent mij een duidelijk beeld te geven van den prijsstandaard in Sestri Levante. Wij hebben alles nauwkeurig bestudeerd en zijn tot de conclusie gekomen, dat ons voegt het hotel 2^{e} klasse, *Nettuno*. Jensch zal zeker nog beter zijn, maar het zit er niet aan. Bovendien lijkt het bijgevoegde prospectus van Nettuno in het geheel niet onaardig! Wij zouden dan graag hebben een kamer als onder afgebeeld:

[foto]

die, als ik dus goed begrepen heb, ons voor 14 dagen op *f120* komt voor 2 pers., pension inbegrepen. Of in het hotel of in de dépendence laat ik graag aan jouw keus over. Wij hebben geen overwegend bezwaar tegen muziek, mits die niet al te slecht is *en niet in de kamer doorklinkt*.

Ik hoop dus nog even definitief bericht van je te ontvangen, dat je de kamer (liefst aan zee!!) gereserveerd hebt. Waarschijnlijk vertrekken wij dan Zaterdag 17 Aug.

en komen dan *Zondag 18 Aug. 17.56 in Genua aan*. Dit behoudens oorlogsverklaringen etc. etc.

Wij verlangen zeer. Momenteel is het nog vrij druk. Ik liet je door Boucher een ex. van 'Het Tweede Gezicht' zenden, naar Sestri.

hart.gr. ook van Ant en voor Aty,
benevens de Van Schendels, speciaal mijn leermeesteres,
hart. hand
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 13 augustus 1935

aant.

den Haag, 13 Aug. '35

B.J.

Tenslotte heb ik de heele reis nog omgegooid, omdat het bleek, dat overnachten in Bazel goedkooper uitkwam dan een slaapwagen (die wij wilden nemen, omdat Ant niet zoo best tegen reizen kan); maar voor de ontvangst door de holl. kolonie, die wij uiteraard zeer op prijs zullen stellen, maakt het geen verschil. Wij gaan nu Zaterdag met den dagtrein naar Bazel, vertrekken daar *Zondag* 6.55, zijn dan 14.35 in Milaan en *17.56 in Genua*. Aangezien het ons wel niet lukken zal om 18.05 aldaar naar Sestri te nemen, gaan we dan eerst even de stad in en vervolgens *20.10* door naar S., zoodat wij uiteindelijk aldaar arriveeren te *21.11*. Dit veronderstelt, dat alles klopt. Mocht er ergens iets niet kloppen, dan zullen we, hoop ik, met een andere trein toch wel komen. In ieder geval weet je, dat we, als we er 21.11 niet zijn, ergens tegenslag hebben gehad.

Over alles verder dus mondeling. Beschouw dit schrijven, onvoorziene omstandigheden voorbehouden, als mijn definitieve en laatste bericht. Hoe ik nog door al de loopende rotzooi heen moet komen weet ik niet, maar het zal wel op eenigerlei manier lukken. Van Eddy hoor ik maar *niets!* Zelfs zijn vacantieadres heeft hij me niet gezonden, tot dusverre!

Tot spoedig ziens dus! Hart. gr. over en weer
je Menno

P.S. Misschien wil je wel zoo vriendelijk zijn onze komst ook even bij Neptunus aan te zeggen?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

2 september 1935

aant.

aant.

Zondag

Wij zijn verrukt over deze stad en vooral over het dogen paleis, hebben op de C. Bartolomeo een aardig stamcafétje gevonden. Het hotel is goed. Wij dwalen steeds maar rond, ook de Piazza S. Marco is heerlijk, maar... in een smal steegje kwamen wij vandaag *Boucher* jr. tegen! Schrijver en uitgever ontloopen elkaar nergens.

hart. gr.
Menno
Ant

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 7 september, 1935

aant.

aant.

Zaterdag, 7 September 1935

Beste Menno.

Hartelijk dank voor je briefkaart en je dubbelbeeld met duiven. Ook heb ik je ijver bewonderd. Met belangstelling las ik je stuk over Titiaan. Ik had er naar toe zullen gaan, maar de bruin kon het niet meer trekken. Wij zijn goed aangekomen, schoon zéér vermoeid. Ik heb een paar dagen nodig gehad om te acclimatiseeren en om weer in het gareel te komen. Langzaam aan begin ik weer te wennen en langzaam aan ook kom ik weer aan het werk. De resultaten zul je daar in de loop van de week van ontvangen. Morgen komen Eddie en Bep hier. Hoelang zij blijven is mij niet bekend. Hedenochtend bracht de post mij een briefje van Annie van Schendel, meldende dat Sestri letterlijk uitgestorven is. Ik heb de negatieven naar de afdrukker gebracht. Dinsdag a.s. is alles klaar en Donderdag hebben jullie dus je deel in je bezit. Ik doe er dan de drie cliché's, welke ik nog van Ant heb, bij.

Ik greep hedenochtend naar Forum, om daarin op de eerste bladzijde, volgens je zeggen, het historische document Virginia te zien staan, maar vond niets. Heeft Zijlstra je een loer gedraaid??? Of V.v.Vr.?

De brief aan Coenen netjes getikt gaat nu Maandag in zee. Je krijgt er een afdruk van en daarmede kun je dan naar goeddunken, zoo diplomatiek mogelijk, handelen.

Ik zend heden naar jou en Vestdijk ‘Cassandre’ met een artikel van Brulez over ZEd.

Wij zij zeer benieuwd naar jullie Venetiaansche bevindingen: Torcello, o.a. en naar je globale vacantieindruk. Als je nog aardige kiekjes met personen te Venetië gemaakt hebt, houd ik mij aanbevolen.

Met heel veel hartelijks van ons allen, een stevige hand van geheel je JAN

N.B. ik vertaal een stuk voor je vriend Van der Lugt: Napoléon unique door Raynal.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

8 september 1935

aant.

den Haag, 8 Sept. 1935

Beste Jan

Gisteren zijn wij weer teruggekeerd, voor het gemak 's nachts doorgereisd, als gevolg waarvan ik met hevige koorts hier aankwam. Vandaag ben ik gelukkig veel beter, maar mijn ingewanden zijn volkomen in anarchie, zoodat de laatste loodjes dun zijn. Dat was dan ook de eenige wanklank. Venetië beviel ons voortreffelijk; van de Piazza konden we niet genoeg krijgen, zoodat we zelfs Ravenna voor een volgende maal hebben bewaard. Inderdaad, het is de atmosfeer, die de stad zoo prettig maakt. Het Dogenpaleis is daarenboven van buiten en van binnen iets unieks, niet alleen artistiek, maar vooral als document humain. En S.Marco heeft voor mij het geschriftsel van Plokworst-van Vriesland zoowaar een klein ‘albumblad’ ontlokt. Sestri was het geslaagdste rustoord, wat wij gekend hebben, en zeker ook lang niet in de laatste plaats door de aanwezigheid van jullie en de van Schendels. De ‘natuur’ wordt door vertrouwde menschen des te heerlijker. Nettunoplee en -poen verdwijnen uit mijn horizon, als ik even aan het strandje van Gigi en Paradiso denk. Een verkwikkende herinnering meer.

Torcello is uniek; ik zal er mijn Zondagartikel aan wijden, gemengd met S.Fruttuoso, want ik heb niets gelezen. Alleen is het jammer, dat het op het officieele vreemdelingenprogramma staat; toen wij er waren hadden we veel abstractievermogen noodig om van die verdwaasde schreeuwlelijken los te kunnen komen. Wat een tuig! En wat zoeken zij daar in vredesnaam? Venetië heeft tenminste veel café's. Wij hadden er een alleraardigst cafetje achter het standbeeld van Goldoni opgediept. De Piazza is op den duur wat prijzig, helaas.

Je hebt bereids geraden, dat Zijlstra mij een loer draaide. Om tweemaal explicatie te vermijden, stuur ik je hierbij een doorslag van mijn brief aan hem (in strikt vertrouwen! anders komen V. en V. weer met hun redactiegeheimen). Ik was gewoon woedend, toen ik Forum opsloeg (triomfantelijk) en me gewoon beduveld zag! Ik heb nu om der wille van het combinatieplan Zijlstra nog een kans gegeven om zijn verontschuldigingen aan te bieden, Virginia in October te plaatsen en daarmee de zaak verder maar blauw blauw te laten. Maar het commercieele geflirt met die roomschen brengt me bijkans tot razernij; alleen de wetenschap, dat de eene uitgever niet beter is dan de andere, maar ook niet slechter, maakt me dan nog weer voor 2%

tolerant. Maar ik geef me er met den dag duidelijker rekenschap van, dat deze mentaliteit in het groot getransponeerd de smeerlapperij van Italië contra Abessynië is. En nu moeten wij nog in deze wereld leven zonder de hoogmoed van bohémiens, die denken dat zij 'hooger' zijn dan deze handelslieden! Had ik maar een klein vooroordeel, dat mij een uitweg uit deze impasse wees! Het is werkelijk de impasse, die mij momenteel het schrijven belet.

hart.gr. onder allen,
je Menno

Dit is geschreven onder krampen van het lijf. Vergeef dus ev. Costerlijke stijlelementen.

Zijn E. en B. al weer weg? Anders mijn hart. groeten!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Schaerbeek], 10 september 1935

aant.

aant.

Dinsdag, 10 September 1935

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je lange brief. Wat een smeerpoezerij!! Ik dacht al, dat er iets tusschen moest zitten en we hadden al tegen elkaar gezegd: wat zal Menno woest zijn als hij dat nummer ziet. Je brief aan Zijlstra is héél goed: op pooten en toch niet zoo, dat, met het oog op de komende dingen, alle mogelijkheid tot onderhandelen daardoor afgesloten is. Ik wacht niet zonder spanning nu het verder verloop van alles af. Zoodra de brief van Coenen binnenkomt zal ik die laten overtikken en je zenden. Houd mij op de hoogte van de Rotterdamsche plannen.

Wat een verschrikkelijk rare thuiskomst. Wij zijn ook in één ruk van Milaan naar Brussel gereden, zonder daar gelukkig kwade gevolgen van te ondervinden. Wij hopen, dat je weer spoedig geheel de oude zult zijn. Het doet mij ook veel plezier, dat mij geliefd Venetië je zoo gepakt heeft. Het vormt met Palermo voor mij het hoogtepunt van Italë.

Toch zullen we geloof ik niet spoedig in Italië terugkomen. De waanzin breekt daar nu werkelijk door! De Fransche pers is met millioenen begoten en schreeuwt steeds harder hoera voor Moes. Het is een menschonteerende smeerlapperij waar ik als ik over denk telkens weer beroerd van wordt.

Eddy is Zondagavond hier aangekomen. Wij hadden Marti te eten, maar die hebben we een beetje vroeg weggestuurd en zijn toen nog even naar dr. Maasland gereden. Ze waren gezond en vroolijk. Eddy komt met een jonge Itaaljaander heden Dinsdag over een week in Aja. Ze eten vandaag hier en ik zal hem op de hoogte brengen van

de nieuwste streek van de kamferbroeken!!! beetje in te raken en dan vlot het wel. Ik zal de hemel niettemin danken, wanneer ik van het

Rantwijk is naar Zwitserland en ik heb nu héél veel te doen. Maar ik begin er weer een beetje in te raken en dan vlot het wel. Ik zal de hemel niettemin danken, wanneer ik van het Hollandsche Weekblad af ben! Met De Groene heb ik een afspraak gemaakt voor een wekelijksch artikel, dat moet dan het verlies van het Weekblad weer een beetje finantieel compenseeren.

Zoodra dit nummer af is, Donderdag a.s. krijg je een heele zwik voor Het Vaderland.

Hou je taai! Heel veel liefs voor Ant van ons allen en een stevige hand van je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 10 september 1935

aant.

aant.

den Haag, 10 Sept. '35

Beste Jan

Vanmiddag heeft de Ned. redactie van Forum met Zijlstra vergaderd. Ik haast me je daarover in het kort even te schrijven, omdat mij daarbij is gebleken, dat van een combinatie als door ons beoogd helaas geen sprake zal kunnen zijn. Immers: toen ik aan de hand van je brief (die ik niet in details heb behandeld noch voorgelezen) het plan uiteenzette, reageerde Zijlstra daarop absoluut afwijzend. Hij verklaarde een samenwerking met een anderen uitgever voor de uitgave van een tijdschrift voor hem onmogelijk. *Zijn* belang bij Forum, aldus Z., is de relatie-mogelijkheid; die wordt een illusie, als hij haar met een ander moet deelen. Ik heb natuurlijk getracht hem tot andere gedachten te brengen, maar het bleek mij al dadelijk, dat het hier een commercieele onmogelijkheid betreft. Z. zei nog, dat volgens hem alleen een overname door H. & W. of een overname van Groot Ned. door N. & v.D. een reëele basis zou zijn, maar voor het eerste voelt *hij* uiteraard niet, terwijl voor het tweede H. & W. zonder twijfel niet voelen. Dus hiermee ligt het plan ondersteboven, gezien het feit, dat de redactie van Forum niet beschikt over den [naam?]. Trouwens, als dat *wel* het geval was, zou ik toch niet met dien [naam?] weg willen loopen, dat begrijp je wel.

Het spijt me heel erg en de toekomst van Forum zie ik nu duister in. Zijlstra heeft een m.i. bombastisch plan om de basis van het blad te versterken, maar aangezien eerst de volgende week de Vlamingen nog geconsulteerd moeten worden, laat ik me daarover maar verder niet uit, omdat ik aan de verwezenlijking te sterk twijfel. Het niet-plaatsen van Virginia heeft volgens Zijlstra op een misverstand berust, waarvan hij me een verklaring heeft verstrekt, die in ieder geval bewijst, dat hij niet zoo naïef is aan een omvallen van mij naar niet-plaatsing te gelooven. Enfin, ik ben moedeloos over een en ander. Ik wil erkennen, dat Zijlstra als handelsman zich zoo correct

mogelijk tracht te gedragen, maar hoe verbazend *rot* is het, dat dit handelsbelang een uitgave beheerscht. Vestdijk heeft mij in deze discussie zeer loffelijk bijgestaan en zijn score verbeterd.

Tracht in ieder geval toch Groot - Ned. te hervormen, zou ik zeggen. Mocht Forum op de flesch gaan, dan *is* er tenminste iets.

In haast, als ik meer weet nader
hart.gr.
je M.

Zooeven je brief. Dank voor je berichten! Eén toelichting nog: met deze 'opschorting' van Virginia hebben de Vlamen *niets* uitstaande! Zijlstra heeft hen nog niet gesproken, en daaruit was ook het misverstand ontstaan; hij meende, dat de plaatsing *na* dat gesprek zou plaats vinden, en *ik* wist weer niet, dat hij de Vlamen niet gesproken had. Enfin, schwamm drüber. In ieder geval zijn de kamferbroeken aan *dit* incident volmaakt onschuldig.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 12 september 1935

aant.

aant.

Donderdag, 12 September 1935

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je lange brief. Es wär zu schön gewesen! Wij bekijken zulke dingen met het oog op de litteraire wenschelijkheid maar de Zijlstra's hebben lak aan litteratuur en kijken alleen maar naar hun portemonnaie. Vandaar dat eeuwig misverstand en de weerzin, welke wij telkens ondervinden wanneer wij met die handelslieden te maken hebben. Ik laat nu verder de zaak rusten tot jij je over dat 'wonderplan' van Zijlstra kunt uitlaten. Er is geen haast bij dit alles, maar er moet toch ook niet getraineerd worden, want het is gauwer dan we denken weer 1 Januari 1936!

Hoe is het met je gezondheid???

Laten wij één ding steeds voor oogen houden bij al deze onderhandelingen: aangezien wij geen enkel handelsbelang dienen, moeten wij er voor zorgen ten minste één orgaan in Nederland te scheppen, dat onze denkbeelden dienen kan. Gr. N. hangt mij al van den beginne aan meters de keel uit. Maar ik ben er tegen mijn zin steeds *in* gebleven, denkende: vandaag of morgen hebben de vrienden en ik een orgaan noodig. Forum biedt nooit zekerheid. Want welk plan Zijlstra ook hebben moge, er zullen wel geen vijfhonderd nieuwe abonnés aan vastzitten! Het kan dus nooit anders zijn dan het rekken van een precair bestaan. Simon heeft zeker belang in den striksten zin des woords bij een reorganisatie van Gr. N. in onzen zin. Hij die van zijn pen

leeft, heeft een tienkeer zoo vaste basis in GN, als in Forum. Zuiver economisch gesproken.

Er is nu een kans om een behoorlijk gefundeerd tijdschrift voor ons te veroveren. Laten wij die kans niet laten voorbijgaan door onze persoonlijke tegenzin in dat gedoe, dat inderdaad allervervelendst is!

Ik kán natuurlijk alleen in GN het maximum voor ons bereiken, wanneer ik in de nieuwe redactie behoorlijk gesecundeerd word.

We zullen wel zien. Tot later dus!

Hierbij foto's.

Veel liefs voor Ant van ons allen. Wij waren gisteren bij de Varangotten en zwegen als moffen over het geval Virginia-Forum, ofschoon er een begrijpelijke belangstelling voor bestond.

Hou je taai. Trek je er niets van aan: alles zal reg kom en incasseer een hartelijke hand van geheel je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 26 september 1935

aant.

aant.

Donderdag, 26 September 1935

Beste Menno,

Ik kan je nog steeds niets over Gr.-N. melden, omdat ik nog geen antwoord van Coenen heb. Dat is NIET de schuld van den ouden heer, doch de mijne. Ik heb namelijk door allerlei omstandigheden lang getalmd met een antwoord op zijn lange brief. Over de Forumgeschiedenis hoor ik natuurlijk wel het een en ander van Eddy. Truida berichtte, dat Maurice na Zijlstra's bezoek heel kwaad was! Tant mieux! Hoe kwaayer hoe beter.

Wat en raar stuk van Kasander. Het lijkt mij van A tot Z feitelijk onjuist te zijn. Zit er niet een licht fascistisch geurtje aan? Of word ik maniak en verbeeld ik mij dat maar?

Wat gek, dat er niet wat meer heibel gemaakt wordt in de wereldpers over de verdwijning van Harry Kessler. Is men al zoo afgestompt, dat men op niets meer reageert??? Thelen schreef mij, dat de oude heer spoorloos verdwenen is.

Is er iets met dat stuk van mij over het impressionisme, dat het niet meegaat?

Ik heb een sombere en angstige periode achter me en ben nog moedeloos en lusteloos. Hoe maak jij het in het gareel???

Heel veel liefs van ons beiden voor Ant, een hartelijke hand van geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak

aan
J. Greshoff

Den Haag, 27 september 1935

aant.

aant.

27 Sept. 35

Beste Jan

Hartelijk dank voor je levensteekenen! Ik kan me je gedrukte stemming voorstellen; ook op mij heeft het zeldzame geknoei in de politiek, dat (ik twijfel er niet aan) op een of andere manier wel zal leiden tot een opvreting van Abessynië, al dan niet door Moes alleen. Maar je vrees voor een Europeesche oorlog deel ik momenteel niet. Misschien ben ik te optimistisch, wat dit betreft; in ieder geval zou het me niet verwonderen, als ik me vergiste.

Je stuk over het impressionisme is om zuiver zakelijke redenen nog niet geplaatst. Ik heb het al een week geleden afgegeven en het staat ook al lang gezet. Hein is nu weer te werk gesteld; hij hoopt het vanavond mee te krijgen. Ik vind het juist een bijzonder aardig en instructief stuk. Aan het stuk van dien Katzander zit geen fascistisch geurtje, want hij is een fervent anti-militarist. Maar... hij is bediende bij Colmjon en Verbraeck, ziedaar een sleutel, die ik ook pas gisteren toevallig vond. Hij heeft een hooge piepstem en is het type van een cultureelen couillon. Maar tegenover Tadema geef ik hem hier en daar gelijk.

Ja, dat de verdwijning van Kessler niet meer gemerkt wordt, is teekenend voor het verdwijnen van de verbazing over zulke dingen. Ik hoop, dat Thelen er mij nog meer over bericht, dan maak ik de zaak weer in Het Vad. aanhangig.

Forum hangt nog (evenals blijkens je brief de zaak Coenen). Het verdriet me bijzonder. Wat de Vlamen, die aan Zijlstra hun uittreden hebben aangekondigd nog doet treuzelen om dat ook aan de Ned.redactie officieel mee te deelen, weet ik niet. Misschien wordt er nog met den monseigneur onderhandeld.

Wij hadden Eddy hier, wederom tot ons onverdeeld genoegen! Hij was alleen te vaak van huis en verder zijn wij het nog steeds oneens over de positie van Nietzsche en Zijlstra op de hiërarchische ladder. Verder zal Eddy je ook wel een en ander verteld hebben van het bezoek van den jongeling van der Veen. Ik moet bekennen, dat ik dat bezoek maar half geslaagd vond; hij is m.i. een absoluut chaotisch stadium en moet gewaarschuwd worden tegen zelfoverschatting en al te veel praten over zaken, waarvan hij geen zier begrijpt. Overigens lijkt hij mij allerminst dom, en au fond toch wel sympathiek. Maar als ik hem weer zou ontvangen, zou het toch alleen zijn onder vier oogen en met de bedoeling hem eens precies te zeggen, wat ik over zijn huidige litteraire digestie denk. Het kan best zijn, dat zijn dwaze optreden alleen voortkomt uit de moeite, die hij heeft om zich buiten zijn milieu te oriënteeren. In dat opzicht zijn b.v. jouw zonen en überhaupt bourgeoiszonen wel zeer bevoorrecht!

Ik kreeg een brief van een ‘artiste dramatique’, Charles Campé geheeten, in een allerzotst Nederlandsch gesteld. Wie is hij? En wat is precies le Rataillon? Hij is zoo onduidelijk, dat het me nog niet daagt, en jouw stuk daarover ben ik eenigszins vergeten. Hij wil, als ik het wel heb, naar den Haag komen.

Vandaag weer een laaghartigheid van een impresario ondervonden; een man nog wel, dien ik altijd voor een relatieven gentleman had gehouden en dien ik ook

verschillende diensten had bewezen. Op grond van het feit, dat ik een minder vleiende critiek op het door hem 'gebrachte' Vlaamsch Volkstooneel schreef (maar niet eens positief een slechte critiek!) kruipt hij me ineens onder bij de Lang, die overigens zoo naïef was mij dat vieze briefje te laten zien. Ik ben momenteel geneigd hem ver beneden Nietzsche te stellen, maar... enfin, vraag het maar aan Eddy, als hij er nog is. Laten wij taai aan elkander vasthouden!

veel hartelijks, ook van vrouw tot vrouw,
geheel je
Menno

N.B. Hierbij nog een portie kiekjes. Ik zou nog graag van jou hebben de foto van Kennie en mij met Il Secolo; die stuurde je me nog niet.

Eddy vertelde me, dat Coenen bezwaar zou maken tegen een ev. redacteurschap van Gr.N. van mij, maar niet tegen Vestdijk. Mocht het met Forum misgaan en mocht je Vestdijk willen nemen, houd dan geen rekening met mij! Ik vind het best om alleen medewerker te zijn, en Vestdijk zal zeker wel in de redactie willen. Maar even de Forumhistorie afwachten.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

3 oktober 1935

aant.

3 Oct. 1935

Beste Jan

Vandaag is de beslissing gevallen; Forum verdwijnt. Ik ontving een brief van Zijlstra, waarin hij mij bericht, dat gezien de weigering van de Vlamingen om in de redactie te blijven Nijgh & v.D. de uitgave aan het eind van den loopenden jaargang staken. Daarmee is Forum na een periode van 4 jaar dus ter ziele.

Minder fraai is, dat van uitgeverszijde nu geprobeerd wordt een legende van den koppigen ter Braak in het leven te roepen, zoodat het er uit ziet, alsof ik degene ben, die Forum heb laten springen. Om eens en voor altijd de 'waarheid' van mijn kant vast te stellen, heb ik Zijlstra uitvoerig geantwoord, de geheele quaestie gememoreerd en mijn conclusies getrokken; ik zend je een afschrift van dien brief, die overigens vertrouwelijk moet blijven. Ik zou er alleen voor de publiciteit gebruik van maken, wanneer zou blijken, dat de Vlamingen een unfair spel gaan spelen. Ik had dit overigens lang voorzien: de zaak werd geleidelijk zoo gearrangeerd, dat ik de zondebok van de historie werd. Erg prettig stemt zooiets niet bij een afscheid, maar enfin; het zou wel wonder zijn als het anders was geloopen.

Nu komt dus de lacune aan de orde, die door het wegvallen van Forum zal ontstaan. Ik hoop van harte, dat het nu mogelijk zal zijn alle krachten op Groot-Nederland te concentreeren door b.v. Vestdijk in de redactie te brengen. In alle opzichten zou mij dat gelukkig lijken. Ik zelf, je weet het, ben redactioneel zeer vermoeid; als ik

(gegeven dat Coenen er iets voor had gevoeld) na het opheffen van Forum in Gr.N. was gegaan, had ik het gedaan om jou een vriendendienst te bewijzen. Maar oneindig liever blijf ik medewerker. Vestdijk is bovendien een man, wiens karakter het midden houdt tusschen dat van jou en Coenen, lijkt me; misschien een heel geschikte trait d'union. Zijn gedrag in de Virginia(c)zaak is verder ook zeer geschikt geweest; hij heeft zich absoluut aan mijn kant gesteld, en dat apprecieer ik, waar hij de ergst getroffene is door de debacle.

Ontving je mijn vorige brief met de foto's? Ik hoorde nadien nog niets van je. De zwijnderij in Abessynië schijnt vandaag begonnen te zijn.

veel hart. vh. t. h.
steeds je
Menno

Nieuw adres van Vestdijk is: Nic. Beetsstr. 181bis, p/a v.d. Vondel, Utrecht

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

3 oktober 1935

aant.

aant.

B.J.

Wil je na genot van een en ander mijn antwoord aan Zijlstra *zoo spoedig mogelijk* doorzenden aan Eddy? Ik heb geen copieën genoeg en beloofde hem natuurlijk een exemplaar. Bij voorbaat dank.

hart.
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 13 oktober 1935

aant.

aant.

Zondag, 13 October 1935

Beste Menno,

Nog steeds ben ik in drukke correspondentie met Coenen gewikkeld. Hij begon n.l. plotseling terug te krabbelen! Ik meldde hem natuurlijk dat zulks niet geaccepteerd

werd. Zoodra ik het dossier compleet heb, zend ik het je op. Als ik begin deze week nu eindelijk definitief antwoord van ZEd krijg, ga ik naar Holland en kom dan ook bij jullie aan. Ik hoop, dat ik dan beter ben, want op het oogenblik wordt ik schrikbarend geplaagd door mijn chronische nierkwaal, die maakt dat ik geen dubbeltje waard ben. Ik hang en hannes maar zoo'n beetje. Héél vervelend.

Ik heb genoten van het proza van Van Duinkerken. De stompzinnigheid der gelovigen is onpeilbaar!

Waarom zingt dat cabaret waar je het over hebt Voces Mundi niet? Ze hoeven er geen cent auteursrechten voor te betalen.

Met heel veel liefs van A. tot A., een stevige hand van geheel je
JAN

Origineel: Literatuurmuseum Den Haag

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

21 oktober 1935

aant.

aant.

21 Oct. '35

Beste Jan

Vergeef mij in de eerste plaats mijn zwijgzaamheid, die nog minder vriendelijk is in verband met je graveel; maar ik kwam weer door allerlei gedoe tot niets; met name de liquidatie van Forum kost mij ontzettend veel geschrijf. Wij beklaagden je overigens op het Pomonaplein dikwijls wegens je weerbarstige nieren en hopen dat onze beste wenschen naar Schaerbeek zijn overgewaaid! Van harte spoedige beterschap!

Het heele dossier Coenen las ik vanmorgen te bed; als een roman. Je tactiek is uitstekend geweest; ik had het, vrees ik, tegen een zoodanigen zaniker afgelegd; bovendien is je defense of ter Braak allervriendschappelijkst. Wat C. tegen mij heeft laat mij tenslotte ijskoud; misschien is het wel, dat ik hem eens ernstig vernachelde over zijn adoratie voor Taï Aagje Moro. Gelukkig, dat *zijn* antipathie precies klopte met *mijn* neiging om voorloopig redactieverantwoordelijkheid te schuwen. De tactiek van Coenen lijkt mij overigens duidelijk genoeg; hij wilde door ouwehoeren en uitstellen aan de reformatie ontsnappen om zijn wanbeheer met zijn harem rustig voort te zetten. Alleen jouw dreigement om heen te gaan heeft hem op een inderdaad benepen manier gedwongen zijn toestemming tot het vragen van Vestdijk te geven. Ik kan het gedrag van den ouden heer natuurlijk best begrijpen; het *is* niet prettig om te hooren te krijgen, dat je een wanbeheer voert. Maar wat mij het meest ergert, is Coenens volmaakt gemis aan inzicht in de *principieele* kant van de zaak; dat Gr.N. langzamerhand een gezellig vuilnisbeltje ging worden, dat het voor de zaak zelf van belang kon zijn, dat er nieuw bloed in kwam: daarvan interesseert hem *niets.* Enfin, de oplossing lijkt mij de best-mogelijke. Vestdijk zal stellig aannemen. Wil je van

mij een bijdrage voor het eerste nummer, waarin hij optreedt? Ik heb iets liggen en sta het met geestdrift af. -

Er is een *medewerker* van Het Vad., zekere Wouter Loeb, door De Lang 'beurlaubt', d.w.z. op straat gegooid, omdat hij een versje op Streicher had gemaakt. De zaak heeft compleet in de 'Vooruit' gestaan, de brief van De Lang incluis. Ik voor mij geloof, dat De Lang veel minder uit fascistische sympathieën handelt dan uit *angst*, gewone koopmansangst, om abonné's aan den N.S.B. te verliezen. Maar de streek blijft even gemeen en bovendien blameerend voor den toen waarnemenden hoofdredacteur Polak Daniels (hoewel die ook weer zegt er niets aan te hebben kunnen doen, daar De L. zich achter Nijgh heeft gedekt). Intusschen word ik door zulke gevallen aangespoord om mijn anti-fascistischen toon in de krant nog te verscherpen. Mijn artikel over Kettmann heb je zeker wel gelezen. Er op of er onder, daar gaat het om!

Ik zend alles door naar Eddy.
hart. gr. van ons beiden,
ook voor Aty
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

1 november 1935

aant.

aant.

1 nov '35

Beste Menno,

Ik ben uit Parijs terug. Ik had het zeer prettig bij Eddy en Bep. Er is veel afgeboomd, zooals je begrijpt. Ik vond beide opgewekt en gezond; maar op een pijnlijke wijze besluiteloos.

Ik lunchte met Malraux. Verder niets bijzonders. Ik heb zin eens een tijdje in Parijs te gaan wonen, ik ben er zeker van dat dat stimuleerend op me zou werken.

De bijeenkomst met Simon was alleraangenaamst en we zijn vol goeden moed om met hulp der vrienden van Gr. N. iets draagelijks[?] te maken.

Ik wou Woensdag 20 nov. een bijeenkomst beleggen tusschen Fr. C., Simon V. ik en wel, op voorstel van F.C. te Dordrecht. Ik ga daar grif op in, want C. is véél aardiger en handelbaarder *buitenshuis*. Het is vreemd maar waar. Ik zou dan als dat schikt gaarne een paar nachten onder je dak slapen. Als dat goed is, hoor je nader de bijzonderheden der dagindeeling.

Ik zend je hierbij de revisie van een boekje dat binnenkort bij [onleesbaar] verschijnt. Zou je (áls je er eventueel over schrijft) niet eens het *genre*, n.l. de boutade kunnen bespreken? Want de Hollandsche Heeren begrijpen niet goed wat dat eigentlijk is en het is wel aardig ze dat bij te brengen.

Wat is die Ina een Ezelin! Had ze toch maar d'r mondje gehouden! Nu is ze definitief ingemaakt! Je antwoord was nog veel beter dan je eerst stuk, dat al heel goed was.

Wat nieuws?

Heel veel liefs van Avrouw tot Avrouw

een hart. hand van je

Jan

Eddy en ik hebben hevig gestreden over Het Bordeel van Ika Loch door v.Ostayen in de bundel De [twee woorden onleesbaar]. Ik vind dit geschreven in een petit nègre, samengesteld uit platduitsch en zuidafrikaansch en [van] inhoud (ideeën! symbool! ika loch = log ika!!) *knudde* idioot, kullig en pretentieus.

Eddy vind dit echter intelligent en boeiend!!!!

En jij?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 7 november 1935

aant.

aant.

den Haag, 7 Nov '35

Beste Jan

Hartelijk dank voor je sympathiebetuigingen, die ik alleszins kon gebruiken; want ik heb soms neiging om aan samenzweringen te gaan gelooven, en van dergelijke waandenkbeelden blijf ik alleen verschoond door een hartelijke brief als de jouwe. Gelukkig heeft Zijlstra na een zeer scherpe brief van mij bakzeil gehaald, zoodat (als zijn toezegging tenminste waarde heeft) in het Nov.-nummer ‘Virginia’ zonder wijziging verschijnt. Overigens *retireert* hij, zonder enige excuses aan te bieden voor zijn optreden. Of Maurice iets met de zaak uitstaande heeft, weet ik niet; het is best mogelijk, dat Zijlstra alleen maar angst heeft zijn relaties in Vlaanderen te verliezen en daarom getracht heeft het zekere voor het onzekere te nemen (of liever: door een soort chantage af te dwingen). Vic en Vestdijk hadden zich inmiddels onvoorwaardelijk solidair verklaard met mij.

Het stuk van Veth is valsch en geeft een schandelijke verdraaiing van het reëele *succes* van den avond. Het is jammer, dat je er niet bij kon zijn, dan zou je gezien hebben, dat het tweede bedrijf vooral uitnemend en zeer zuiver is gespeeld. Maar Veth heeft zelf eens een stuk geschreven, ‘Bonzo’, dat naar niets leek en als een baksteen viel, terwijl hij ook afgunstig is op mijn positie aan Het Vaderland. Ergo. Zoo reageeren die heeren nu eenmaal.

Het geval Boudier is nog niet uitgespeeld. In de N.R.C. van gisterenavond wordt Ina door den overigens voor haar onverdachten Jaarsma inzake het plagiaat duchtig [à Jeurie] genomen, vooral over haar keukenmeidenrepliek aan mij in Het Vad.

Guilloux laat ik je uiteraard al graag over, want ik zou momenteel geen oogenblik tijd vinden voor de lectuur, St. Nicolaas!

Nog eens heel hartelijk dank voor je bemoedigende woorden. Wij zullen den strijd voortzetten, zoolang er nog een kleine schaar overblijft. En misschien tot ziens dus!

veel hart. gr. ook van A tot A
je Menno

N.B.

1º 'Rebuten' hoop ik zoo gauw mogelijk te lezen.

2º Je stukje over Kristal liet ik destijds maar vervallen, want ik geloof, dat je daarmee *niets* zou hebben bereikt, omdat van Plokworst niet helpen kan, dat ze zich zelf een heele dame vindt.

3º Ika Loch vind ik niet onvermakelijk, maar absoluut *vieux jeu*. Zooiets van: de begaafde en veelbelovende v. Ostayen, die nooit boven het experiment uitkwam. Ik sta dus precies tusschen jullie in. De symbolische kant is knudde, daar heb je gelijk aan, en de taal is... toch wel aardig!

Natuurlijk kun je *Vrijdag* hier logeeren! En ook 20 Nov.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

13 november 1935

aant.

13 nov. '35

Beste Menno en Ant,

Mag ik de volgende week een paar nachten onderdak vragen? Ik kom Dinsdag a.s. des avonds tegen 10 u. aanzetten en ik vertrek Vrijdag tegen de koffij.

Woensdag ga ik naar Arnhem; Donderdag naar Amsterdam. Maar alleen overdag.

Tot spoedig dus.

Met veel hartelijks, ook van Aty,
geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 16 november 1935

aant.

aant.

B.J.
De kamer is gereed en zal met bloemen worden bekranst. Tot Dinsdagavond dus!
Vincent Haman is in orde. Ik vind het zeer attent van je, dat je hieraan dacht.
h.gr. 2×2
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 30 november 1935

aant.

aant.

30 nov. '35

Beste Menno en Ant,

Van mijn reis kwam ik zoo verslágen van moeheid terug, dat ik eerst nu tot schrijven kom. Ik moet jullie nog wel heel hartelijk bedanken voor de gastvrijheid en de gezellige uren. Ik zou het graag nog eens óver willen doen en het dan daarbij niet zoo druk hebben.

Simon heeft je zeker wel verteld, dat coenen nu toch weer met Eva op de proppen kwam! Het was een pijnlijke zitting!

Na Woensdag a.s. zal ik deeze quaestie behandelen: den uitgevers schrijven, Coenen bericht sturen dat ik er niet over denk, Simon op de hoogte stellen van mijn stappen.

Verder nieuws is hier niet. Dikke Toon de Soep, die naar ik hoor onze oude vriend Hein (en mij en passant) afgetuigd heeft, hield hier een lezing, waarvan Rantwijk een verslag zond. Hij schijnt in besloten kring zwaar tegen Forum en in het bijzonder tegen Eddy gekankerd te hebben.

Alles is dus zooals het wezen moet.

Van Meulenhoff kreeg ik een enthousiasten brief over het a.s. boek van Hein: het onderzoek over de ‘Kritiek’.

Hierbij een n.^{o} van Vendredi met een stuk van Romains. Het heeft een akelige edelaardige toon, maar de inhoud is *uitstekend*.

Met heel veel hartelijks van Aty
een hart. hand voor beiden
geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff

aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 2 december 1935

aant.

aant.

2/12 '35

Beste Menno,

Maak je niet ongerust: ik zal in deze overdrukke Sinterklaaskerstweek geen discussie-per-brief met je beginnen! Maar... wat heb je tegen de verandering?! Veranderen is het *éénige* belangrijke en het éénige belangwekkende in het leven. Wie interesseert zich voor dieren? Iemand die dag in dag uit dezelfde meeningen verkondigt is mij zeer verdacht: het is een (dikwijls onbewuste) leugenaar.

Aangezien de mensch *voortdurend* (dus onafgebroken) verandert in biologische en psychologischen zin, ontstaat er toch altijd al een *afstand* tusschen zijn wezen en zijn meeningen. De kunst is te zorgen dat de afstand niet té groot wordt en dus zoo snel en nauwkeurig mogelijk de meeningen mét het leven te doen evolueeren.

Het is net als met een spreek- en een schrijftaal. De eerste wisselt dagelijks, de andere volgt slechts heel uit de verte. Z.g. menschen-uit-één-stuk, mannen met onwankelbare principes, houden vast aan een conventioneele schrijftaal, welke nog slechts flauwe verwantschappen met de taalwerkelijkheid vertoont. Het zijn dus leugenaars en raddraaiers.

Wij moeten dus *niet* streven, als wij probeeren een beetje zuiver en fatsoenlijk te leven, om trouw te blijven aan beginselen of opvattingen, welke één bepaald oogenblik met onze innerlijke noodzaak overeenstemden, maar aan ons zélf. Het is onzinnig om van een man van vijftig te verlangen, dat hij de houding van een man van twintig handhaaft! Een streven naar eerlijkhied gaat altijd gepaard met een onbeperkt vermogen tot verandering; of liever: behoort altijd gepaard te gaan met...

Onze vroegere overtuigingen hebben niet meer belang voor ons héden, dan de pophuid voor een vlinder, dan zijn oude vel voor een slang. Leven is een dagelijksche metamorphose óf als het dat niet is lijkt het veel op de dood.

Ziehier een ontboezeming naar aanleiding van je berisping, die mij misplaatst voorkomt, omdat wat jij mij verwijt voor mezelf de hoogste lof inhoudt.

Waarom komen jullie niet eens weekenden als de ergste drukte voorbij is?

Eddy is weer in Parijs.

Heel veel liefs van Aat tot Ant,

een stevige hand van geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

3 december 1935

aant.

3 Dec. 1935

Beste Jan

Ik ben het geheel met je eens! Ik heb alleen dit bedoeld: jij bent in je schrijven en spreken er sneller bij je ongelijk van vroeger (of je vroegere gelijk, al naar je wilt) te bekennen, dan je persoonlijkheid verandert; tenminste zoo komt het mij voor. Het is waar, dat in de verandering en aanpassing van meeningen bij de biologische en psychologische veranderingen de eigenlijke waarde steekt van een mensch; maar van niet minder waarde acht ik toch zijn vasthoudendheid aan het eenmaal als meening verworvene, het tegenstribbelen om af te geven wat met moed, beleid en trouw is eigengemaakt; juist door die contramelodie krijgen de groote veranderingen in de persoonlijkheid hun beteekenis. Ik acht in jou je betrekkelijke constantheid 'Greshoff' een van de aardigste dingen, die ik in je aantref; wat je tegenstanders, de bierdenkers als van Duinkerken b.v. over het hoofd zien, is, dat je wel degelijk een persoonlijke constante hebt, en dat het snel opgeven van je meeningen gecompenseerd wordt dòòr die persoonlijke constante. Maar door het snel verwisselen van meeningen maak je op hen den indruk, alsof je telkens ook jezelf, je Greshoff-constante, mee weggooit; daarom is het misschien wel eens goed, als je ook bij gelegenheid een stuk schrijft over de momenten, waarin je twee phasen met elkaar in conflict kwamen, onopgelost naast elkaar en door elkaar lagen. Voor mij persoonlijk zijn die momenten altijd het belangrijkst en vruchtbaarst geweest. Ik ben eigenlijk voortdurend een mengsel van weggooien en taai vasthouden, omdat zoowel populair radicalisme als stom conservatisme me tegenstaan. In dit tijdsgewricht voel ik er meer voor het weggooien op den voorgrond te brengen, omdat de maatschappij het accent legt op het vasthouden; maar dat is reactieverschijnsel, dat alleen den vorm van mijn uitingen bepaalt; daarom ben ik nu democraat. Maar het andere element is even sterk in me aanwezig, daarvan ben ik zeker. In een bepaalde situatie zou ik heftig protest kunnen aan teekenen tegen de menschen, die altijd klaar staan om het nieuwste van het nieuwste op het gebied van levensbeschouwing te accepteeren.

Overigens was de opmerking in mijn stukje over Hein meer een contrapuntische versterking van mijn optreden tegen den bul van Duinkerken. Als hij leest, dat ik hem 1% toegeef, moet hij de rest te sterker als een slag in zijn gezicht voelen. En (zooals je ziet) die 1% geef ik hem alleen in je *woorden* vorm toe.

Dit moest er even uit. Nu weer Sinterklaas. Ik kan die boeken gewoon niet meer *zien*. Onderwijl schrijf ik de inleiding voor Paap, wat me de rest van mijn dag kost.

hart. gr. v.A.t.A. en van je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 6 december 1935

aant.

aant.

Vrijdag, 6 December 1935

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je lange brief en dat nog wel te midden van de drukte. Ik wist wel dat op het onderhavige punt onze ideeën niet ver uiteen zouden kunnen loopen.

Heb je die zg kritiek van Buning welke ik je stuurde gelézen?? Iets zoo bête's en ignobels heb ik in langen tijd niet onder het oog gehad. Jany heft gelijk: het is een lamstraal. En dan nog dat menschonteerende maakwerk van die negen balladen! Daar waren zoowel Jany als Jaques het met mij over eens: beneden alles!

Ik heb het druk gehad met het persklaar maken van de nieuwe druk mijner verzamelde rijmproeven.

Ik heb het nu zoo geregeld, dat ik des morgens van vrij vroeg af de journalistiek bedrijf; maar dat dan ook van 3 uur 30 tot 7.30 geheel voor de schoone letteren beschikbaar zijn.

Morgen moet ik getuigen bij het huwelijk van mijn secretaris, die daardoor plotseling mijn neef wordt.

Ik heb nog steeds last van Coenen. Nu heeft hij stikum, juist voor 1 Jan., waarop de nieuwe regeling ingaat, een rot romannetje van een van zijn haremvrouwen, Clare Lennaert, aangenomen. Hij deed dit ná dat de hele afspraak gemaakt was met mij. Formeel kan ik er niets van zeggen, maar het is een echt klein smiechtenstreekje. Ik heb hem nu gemeld dat ik niets en definitief niets van Eva moet hebben. Dit schreef JvN hem geheel afgescheiden van mij ook en ik heb Simon gevraagd het hem ook te doen weten. Bovendien zijn de uitgevers er vierkant tegen. Ik hoop, dat daarmede nu deze zaak voor goed van de baan is. Maar met Coenen weet je het nooit!!! Hij heeft zich in deze heele geschiedenis van een nare kant doen kennen. Overigens kan ik je mededeelen, dat dat tijdschriftengezanik mij ook meters de keel uit hangt. Maar ik voel het als noodzakelijk om van GN te redden wat er te redden valt, anders hebben wij heelemáál geen tijdschrift meer.

Stuur je zoo langzamerhand je bijdrage naar Coenen.

Ik dacht dat Huizinga tegen jou gezegd had, dat hij het over die passage heelemaal met je eens was! En nu plotseling deze rare draai. Het is overigens een verdomde antipathieke uiting in een overigens sympathiek geschrift.

Heel veel hartelijks voor Ant van ons beiden. Een stevige hand van

JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

6 december 1935

aant.

Vrijdag.

Beste Jan

Je stukje over Buning trof het eenigszins ongelukkig. Ik had me n.l. ook hevig aan Z.Ed. geërgerd en heb hem nu in mijn Zondagsartikel zooveel kwaads naar het hoofd geworpen, dat het op een campagne zou lijken, als hij nu eerst al in een schrijf werd aangetast. Bovendien is er nog dit voor mij eenigszins vervelende, dat men *mij* hier voor Sagittarius verslijt, en dat het dus den indruk zou maken, of ik een collegacriticus speciaal wilde gaan vervolgen. Ik denk, dat je met mijn artikel van Zondag wel content zult zijn, al heb ik daar opzettelijk den *dichter* als onderwerp genomen.

Nog iets: volgens jou is Esther Luzac geinspireerd op *Sara de Swart*. Maar ik kan van deze dame geen nadere bijzonderheden vinden (data etc.). Weet jij iets meer, of kun je ergens iets meer te weten komen? Ik zou je zeer dankbaar zijn, want deze Sara is nog een ernstig lek in mijn identificatie-emmer, die langzamerhand volloopt. Beeldspraak!

hart.gr. 2×2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

7 december 1935

aant.

aant.

Zaterdag

Beste Menno,

Ik haast me je te antwoorden (ik heb het druk want ik ben heden getuige bij het huwelijk van Van Rantwijk)

Heeft vd Goes je niet ontvangen?

Vraag anders Verwey.

Allen die iets van de eerste jaren van De Nieuwe Gids afweten kunnen je iets over Sara de Swarth vermelden *Arthur v.S.* zeker.

Die negen balladen van Buning zijn *infect* maakwerk.

Jany en Jacques waren er óók pisnijdig over - stuur me dat dingetje terug. Misschien kan ik er een commentaar in Gr.N. van maken.

Heel veel hartelijks en goeds

geheel je

Jan

ook veel groeten van Victor en mijn brief volgt spoedig

Truida

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum | in map ongedateerd

Menno ter Braak
aan

J. Greshoff

[11 december 1935]

aant.

B.J.
Zie je kans voor a.s. Zondag nog een stuk te schrijven over Guilloux? Zulks in verband met de Prix Goncourt, die hem gepasseerd is. Het stuk moet er dan *uiterlijk Donderdag* zijn.
Dank voor beide brieven, ik schrijf nader. Wil je *in ieder geval* even omgaand naar de krant (Hein) antwoorden?
hart., in haast
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

13 december 1935

aant.

aant.

13/12 '35

Beste Menno,
Of liever, gelijk ik voortaan om der wille van de euphonie zeggen zal: merino,

Beste Merino,
Ik heb mijn stuk over Guilloux verzonden, op tijd om Donderdagochtend bij je te zijn.
Het was een zeer geforceerd werk. Het is dan ook niet méér dan bruikbaar, en verre van goed.
Stuur mij dat stukkie over Buning even terug. Als je het weggegooid heb is het ook niet erg. Dan maak ik het wel even over.
Gisteravond was Last bij me.
1 - 8 jan is Henny er.
a quand
Merino et Ant?

Met veel liefs v h t h
geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan

J. Greshoff

Den Haag, 15 december 1935

aant.

aant.

den Haag, 15 Dec. '35

Beste Jan

Hierbij het schrijfje retour. Het lijkt me allerminst overbodig, dat je het in Groot-Nederland afdrukt! Dat is voor het gegeven geval zelfs beter dan in de krant, komt me voor.

Ant heeft een paar dagen in bed gelegen, maar is herstellende. Ik zat deze week *zes* avonden in het theater! Hoe relatief wordt dan de waarde van de tooneelkunst!

Vervelend, dat Coenen zoo chicaneert. Maar het was te verwachten, en ik voorspel jullie meer fraais. Het is duidelijk: voor deze persoon is Gr. Ned. allang een middel tot het bedrijven van particuliere liefdadigheid geworden. En daarmee zal zich moeilijk verdragen het door jullie beoogde doel!

Ik zond mijn bijdrage nog niet in, omdat ik er nog wat in knoeien wilde, en Simon mij zei, dat er toch geen kans was voor Januari, nu die roman van Larie Cennaert is aangenomen.

Huizinga heeft zijn noot veranderd, en de commentaar daarop heeft mij al een vaderlijke vermaning van Schilt op den hals gehaald; want ik mag geen dienstweigering goed vinden, en landsverdediging is een hooge ethische plicht. Hij dacht er zelf nu niet precies zoo over, zei hij, maar het was het standpunt van de krant. Verder heeft Huizinga gisteren een kletspraatje (overigens *heel* aardig voorgedragen) over de pers afgestoken, waarin hij letterlijk tot *geen* conclusie kwam, zulks in presentie van twee ministers en de bolhuizen der journalistiek! In het debat was hij nog slechter.

Hart.gr. 2 × 2

je Menno

Zeg, ik *vergat* niet, maar *liet na* door de drukte aan Van Randwijk te schrijven. Wil hem nog even hartelijk gelukwenschen met den beganen stap! Dat hij zijde moge spinnen bij den echt!!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 28 december 1935

aant.

aant.

28/12 '35

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je brief. Niet minder terúg: jullie beiden niets dan goeds in '36. Begin Jan. kom ik in Nederland voor de verg. van G.N. en kom dan nat. via jullie.

Ik ben al zoo aan V.V. gewend, dat het mij niet opvalt of hij iets meer of minder laks!

Ja, die aankondiging van H. in W. was niet in orde (ik heb de text niet onder het oog gehad, maar men heeft mij gezegd wat er in stond.) Uitgevers zijn nu eenmaal niet scrupuleus.

Ik ben érg moe en moedeloos en stel mij veel voor van mijn Parijsch verblijf (20 jan - 20 febr) om een beetje bij te komen.

Van 1 - 8 Jan hebben we Henny en Rien hier. Zeer gezellig. Wannéér Ant en Menno!??

Met veel liefs van Aty, ook v. Ant
een hand van Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, 29 december 1935

aant.

aant.

29/12 '35

Beste Menno,

Ik veronderstel, dat je een welverdiende rust geniet. Hier is ook al geen nieuws. Jan junior lag met geelzucht, Aty met griep te bed. Beide zijn gelukkig weer op de been. Ik zelf blijf op een onbegrijpelijke wijze moe bij nietsdoen!

Ik stond aan de grond genageld door die advertentie van ‘De Stem’ midden in Forum!!!! Uitgerekend: De Stem! En dat terwijl Zijlstra de restanten en de abonnélijst aan Groot Nederland (dus aan v. Holkema en Warendorf) verkwanseld heeft!!! De daden der uitgevers zijn vreemd. En ik vraag mij af of meneer Zijlstra wel heel fatsoenlijk handelde.

Laat even iets hooren als je tijd en lust hebt. Schreef ik je reeds dat wij van 20 Jan - 20 Feb naar Parijs gaan. Wij huurden daar in een hôtel een kamer met *keuken* voor een prikje. Ik hoop daar weer aan het werk te komen.

Met heel veel liefs van Brunt tot Faber,
een stevige hand van
geheel je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak

aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 januari 1936

aant.

Den Haag, 6 Jan, '36

Beste Jan

Dank voor je briefje en bericht Tucholsky, dat wij inderdaad nog niet hadden ontvangen.

Eerste no. van Gr. Ned. is *heel* goed, en vooral hoopvol voor de toekomst. Als jullie in het algemeen deze verhouding in de copie kunt bewaren, zal het verlies van Forum niet zoo erg zijn. Het eerste stuk van Vestdijks roman is byzonder boeiend. Mag ik ook meewerken aan de commentaren? Ik zal de vierde dialoog spoedig zenden, maar ik kan den doorslag, die gemaakt is door Ant, niet vinden. Nu hoop ik maar, dat Eddy hem heeft.

Eén aanmerking: de prijs, f 21, per jaar is *veel te duur*! Het nummer is n.b. 6 pag. minder dan een gewoon Forumnummer en kost precies twee maal zooveel! Ik denk, dat dat een zeer ernstig bezwaar zal zijn voor de ex-Forum-abonné's om over te gaan! Het verschil loopt te zeer in het oog. Mij dunkt, dat f 15 wel het maximum zou moeten zijn.

Ik zou je graag even spreken, als je in het land komt. Laat ons, als je onverhoopt niet komt logeeren, toch even weten, waar je te bereiken bent.

in haast, hart. gr. 2×2
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[7 januari 1936]

aant.

B.J.

Onze brieven kruisten. Ik ben 12.30 a.s. Donderdag in Bagatelle in de Passage.
h.gr.
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 15 januari 1936

aant.

Den Haag, 15 Jan 36

Beste Jan

Hierbij een heel dossier, zijnde een ‘recapitulatie’ van Truida en mijn antwoord daarop. Eindelijk kom ik dan te weten, om welke vreeselijke feiten al die aanklachten draaien. Het resultaat is zoo mager als ik dacht. Enfin, wat ik er precies van denk, lees je wel uit mijn antwoord. Ik koester niet de geringste illusie, dat Truida werkelijk zal overgaan tot wat ik de eenige mogelijkheid voor een oplossing acht: je vriendelijk te vragen, haar te woord te staan, om de zaak met haar uit de wereld te helpen. Want dat zou allang gebeurd zijn, wanneer de sinistere V.V. niet op den achtergrond de lakens uitdeelde. Hij zal er wel voor zorgen, dat het vuurtje smeulen blijft. Met dat al: ik achtte me aan mijn familieband verplicht om deze uitvoerige uiteenzetting op te schrijven, nu tenminste een spoor van redelijke argumentatie begint op te duiken.

veel hartelijks v.h.t.h.
stuur mij het dossier na lezing terug!
geheel je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 29 januari 1936

aant.

aant.

Den Haag, 28 Jan. '36

Beste Jan

Hierbij zend ik je het thans eindelijk krachtige en definitieve antwoord van zwagertje. Je ziet, dat hij zich verantwoordt op een manier, die waarschijnlijk ieders stoutste verwachtingen zou hebben overtroffen. Enfin, het is mij wel; ik weet nu precies, welk vleesch ik in de kuip heb en welk een storm van rancune over welke baantjes (n.b.!) onder dat stille masker woedt. En te bedenken dat deze persoon mij gesoebat heeft om bij zijn huwelijk te getuigen, dat hij mij verklaard heeft mijn ongunstige opinie over hem te zullen logenstraffen, dat hij, voor een paar dagen nog, jou gevraagd heeft een goed woordje voor hem te doen! (Maar misschien veracht hij jou nu ook al diep, omdat je in een nationaal-liberale krant schrijft!).

Je begrijpt, dat ik op dit gutsje modder niet meer antwoord. Mocht V.V. het hart hebben over mijn drempel te komen, dan smijt ik hem, zoowaar als ik leef en zoo afkeerig als ik ben van physieke manifestatie, vierkant de trappen af.

Het eenige, wat me nu nog interesseert aan het geval, is, hoe wij de relatie met Truida 'ophelderen'. Zij schreef mij n.l. ook een briefje, weliswaar boos, maar niet in dezen modderstijl. Ik zou je in het belang van Truida willen vragen, om in geen geval aan V. te schrijven in een eerste opwelling (want ik vermoed, je vriendschappelijke solidariteit kennende, dat je eenigszins woedend zult zijn). Het zal moeilijk genoeg zijn om langs deze chantagepleger heen nog eenig contact te onderhouden met zijn echtgenoote. In hoever die dit briefje onderschrijft, weet ik niet.

Wat is dit nu: infantiel genoegen om papa te spugen, hoogmoedswaanzin van een voorloopig mislukt litterator, of beide?

hart.gr., onder ons en de Eddy's

je Menno

Ik kreeg gisteren Eddy's brief, zal spoedig antwoorden. Wil je het document Varangot, na het alleen aan Bep en Eddy (en Aty natuurlijk) te hebben laten lezen, weer aan mij terug zenden? En spreek er verder, in het belang van Truida, maar niet over. Het portret, dat nu binnenkort bij Stols verschijnen zal en waarop ik mij werkelijk zeer verheug, zal de rest wel doen...

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[30 januari 1936]

Beste Menno,

Hierbij een staaltje van brutale leugens en blijheid als men niet dikwijls tegen komt! Er staat met dikke letters op het omslag

gedrukt vereenigd met FORUM

hoe kan dat een misverstand zijn? Dit is het toppunt!

Stuur mij dit lasterlijk stuk aub p.o. terug!!!

Dag dag dag

Jan

Geachte Heer Greshoff,

De heer Coenen maakte ons, eigenlijk <dat is vooral *best*!*M*.> zeer terecht, attent op het bericht in de Belgische pers dat Forum zou vereenigd zijn met Groot Nederland. Dit berust natuurlijk <hé?> op een misverstand. Wij hebben de abonné's van Forum aangeschreven <och, kom, heet dat zoo?> om een abonnement op Groot Nederland te nemen.

Zoudt U zoo goed willen zijn uit onzen naam dit bericht van een fusie tegen te spreken?

Hoogachtend,

VAN HOLKEMA & WARENDORF N.V.

[A.] van Holkema

Directeur

Origineel: 's-Gravenhage, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 31 januari 1936

aant.

aant.

aant.

den Haag, 31 Jan. '36

Beste Jan

Dank voor je beide brieven. De vergelijking van den brief, dien Victor aan jou schreef, met dien aan mij, heeft mijn afkeer van 's mans laffe en dubbelzinnige houding nog versterkt; tegenover jou doet hij het voorkomen, alsof hij de quaestie maar blauw blauw heeft gelaten, terwijl hij mij een briefje vol infame verdachtmakingen stuurt. Ik heb Victor doorloopend in de gelegenheid gesteld mijn bezwaren tegen zijn houding te weerleggen, zooals men dat onder gelijkgerechtigde mannen doet; hij heeft mij doorloopend gepaaid met complimentjes, met vage beloften en met alles, wat een dergelijke klaplooper kan verzinnen om zijn gebrek aan verantwoordelijkheid goed te praten, zonder ooit één substantieel argument; en nu ik hem, naar aanleiding van een verzoek *van hem* om materiaal over een portret dat ik niet verlangd heb, onder het oog breng waarom ik niet voor dat portret voel, heeft hij als eenige verdediging: rancuneuze lasterpraat over mijn 'geldzucht' en burgerlijke gezetenheid, die moet verbergen, dat hij er de voorkeur aan geeft op die burgerlijk gezetenen en op het werk van zijn vrouw (ook al burgerlijk werk!) te *schuimen*! En dan heet zoo'n brief van mij nog 'invite tot een brouille', godbetert! De zaak is precies omgekeerd: hij geeft uit gemakzucht de *voorkeur* aan een brouille, die hem vrijstelt van eerlijke en open afrekening met mij. Hij heeft momenteel noch mij, noch mijn ouders (die hem destijds eenige moeilijkheden in den weg hadden kunnen leggen door hun toestemming tot het huwelijk te weigeren) meer noodig, en hij acht het dus ook niet langer noodzakelijk de comedie van vroeger te spelen. En dan dat schoolmeesterlijke toontje! Ik heb niets fatsoenlijks meer geproduceerd etc.! Dat verwijt zou ik me, gesteld dat het juist was, laten welgevallen van jou of Eddy, maar niet van een pedant blaagje, die een aardige novelle heeft geschreven en voorts wat boekbesprekinkjes en... fragmenten! Bijna zou ik trotsch worden op mijn artikelen in Het Vad.!

Misschien is er in mijn afkeer van dit geval Varangot een element gekwetste ijdelheid, omdat ik deze persoon voor 'een van ons' heb aangezien. En wat hij nu ook is, talent of geen talent, hij manifesteert zich in dat briefje aan mij als een candidaat-lid van de N.S.B. Waarom is hij daar eigenlijk nog niet onder dak? Rancune heeft hij genoeg, en alle menschen in dat milieu droomen ervan zonder andere werkzaamheden dan een lot uit de loterij in een baantje te 'rollen'.

De heer Roest Crollius is met eenig recht boos op mij, want ik heb hem erg lang laten wachten. Maar ook dit ventje heeft zoo verschrikkelijk veel idee van zijn schrijverij, dat hij mij op de zenuwen gaat. Ik begin langzamerhand te gelooven, dat schrijven voor dergelijke menschen de eenige manier is om te verbergen, dat zij au fond niets zijn dan een beetje getikte burgermannen. Zij dreigen zoowaar het schrijven te staken, als zij niet dadelijk als genieën worden ontvangen door allerlei critici, die zij verder alleen maar goed vinden om op te schelden. Wat een wonderlijke draai in die hersens; en wat oorverdoovend sympathiek wordt dan toch weer Vestdijk, die tien jaar schreef zonder te publiceeren (gek: alleen omdat hij het niet laten kon!) of ook van Lier, die niet apriori zijn schrijverschap stelt boven academische studie.

Ik zal R.C. overigens zijn antwoord geven en ook zijn boekje spoedig bespreken. Aan aanmoediging van jonge litteratoren waag ik me voorloopig niet meer. Iets anders is aanmoediging van iemand, die *vooral* geen litterator blijkt te zijn.

Als ik me wel herinner, heeft 'mijn generatie' destijds geprobeerd zich gehoor te verschaffen niet door dit gesoebat à la Varangot-Crollius bij oudere heeren, maar door een tijdschrift 'De Vrije Bladen' op te richten, waarin zij zonder honorarium hun werk publiceerden, omdat zij zich *zelf* een Forum wilden verschaffen. Ben ik zelf nu al seniel omdat ik het gehang van deze auteurs 1936 lamlendig vind? Maar dat Victor de frissche litteraire jeugd zou vertegenwoordigen, wil er bij mij toch niet meer in; ik heb eerder het gevoel, dat *hij* seniel is zonder ooit jong te zijn geweest.

Basta. Ik verwacht van de betrekkingen tot Truida voorshands ook niets. Zij legt een (begrijpelijke) solidariteit met haar V.V. zoo uit, dat zij zijn karakterloosheid voor 100% moet dekken, Vermoedelijk zal dat haar niet nu, maar later wel opbreken, wanneer zij tenminste niet haar laatste stukje gezond verstand heeft verloren. Het zou ook wel een pijnlijke erkenning zijn, wanneer zij *nu* zichzelf moest toegeven, dat er in mijn brief eenige waarheid stak.

De redeneering van Engelman in de N.E. is die van den aesthetiseerenden allesbegrijper. Ook dat kan me gestolen worden; wij zonden het je alleen als curiositeit. Ik lees goddank een eersterangs auteur, *Kafka*, zeer geboeid, en heb mijn vijfde dialoog al bijna af, ondanks drukte. (Hoorde je al iets van de vierde, die ik naar Coenen zond?) *Guilloux* staat op het programma, maar er zijn te veel tooneelpremières om aan een nieuw boek te beginnen.

Het beste met werk en gezondheid!
Veel hart. gr. voor Aty en van Ant
en een hand van je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 3 februari 1936

aant.

den Haag, 3 Febr. '36

Beste Jan

Hierbij het document van H & W terug, met mijn uiterste verbazing en verontwaardiging. Maar het is haast te onbeschaamd om niet komisch te zijn. Wat zouden die si[nj]euren denken bij het opstellen van zulk een tekst? Enfin, deze brief leert ons eens te meer, dat men van die zijde op het gemeenste moet zijn voorbereid. Morgen tijgen ze jou nog aan, dat *jij* het gerucht verspreid hebt, dat Forum en Gr.N. vereenigd werden!!

Hartelijk dank voor je brief van Zaterdag. Je zult zeker gelijk hebben met je hypothese over V.V.; maar dan bewijst zijn reactie, dat *ik* ook gelijk had in mijn veronderstelling, dat hij een verwend kind is en eenvoudig te onvolwassen om het feit van zijn litteraire impotentie onder oogen te zien. 'Papa' krijgt dan de schuld van alles. Maar inderdaad, al woorden genoeg om V.V. Ik heb geen zweem van boosheid meer over, heb alleen geen lust hem nog te spreken, eer hij tot redelijker opvattingen is gekomen.

Benieuwd naar je novelle! Ik heb deze week, ondanks sloopend seizoen, toch veel geschreven aan de dialogen. (In twee weken zat ik *10* avonden in het theater! Om van alle acteurs voorgoed genezen te worden!)

veel hart.gr. onder ons, en aan E. en B., als je ze spreekt.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 14 februari 1936

aant.

aant.

den Haag, 14 Febr. '36

Beste Jan

Veel dank voor je levensteekenen en stukken! Dat van de Encyclopedie was *erg* mooi! Dat de twee kleinere stukjes vertraagd werden, kwam, doordat ik de schietschijf-rubriek voor eenigen tijd stop had gezet. In den winter is het niet bij te sloffen. Maar het eene heeft er nu al in gestaan onder je eigen naam. Ik liet niet veel van mij hooren omdat ik voortdurend onder het werk zat en aan mijn correspondentie niet meer toekwam. Eddy heeft al een week niets van me gehoord, terwijl hij me met allerlei aardige boeken overstelpt. Ik hoop hem nu ook gauw te antwoorden.

Maar nu het stuk, den open brief over Rolland. Om je de waarheid te zeggen: ik vind het jammer, als dit stuk in een *krant* komt. Het zal veel meer effect hebben als commentaar in Groot-Nederland; het is mij n.l. meermalen gebleken, dat stukken als dit juist in een tijdschrift meer dan in een krant de aandacht trekken. Bovendien blijven ze dan een maand lang 'goed', terwijl het 2× p.d.-tempo van een dagblad ze doet verdwijnen. En bovendien: op dezen brief heb ik van allerlei te *antwoorden*. Zou het nu niet aardig zijn, als wij deze 'briefwisseling' in Gr.-Ned. zetten? Het thema is boeiend, ik zit er zelf ook mee, heb uiteraard allerlei overwegingen, die de

jouwe half dekken en half aanvullen, een enkele maal ook tegenspreken. Wat denk je ervan? Ik houd in ieder geval tot je nader antwoord het stuk nog hier.

Verder gaat het hier naar wensch. Er is veel zon in de kamer, die vertroostend werkt onder het krantengeschrijf. En alles bij elkaar ben ik sedert Kerstmis een heel eind opgeschoten met mijn dialoog over de menschelijke waardigheid. Gisteren sprak ik in Amsterdam voor de studenten over de na-oorlogsche litteratuur in Nederland, op de katheder van prof. Donkersloot, want de oorspronkelijke zaal was zoowaar te klein om alle lieden te bevatten. Hoe gek het ook is, zulke dingen hebben eenige invloed op je humeur. (Verwantschap met het probleem Rolland!)

hart. gr., ook aan Aty en
de Eddy's, als je ze ziet,
en van Ant
je Menno

Op de lezing voornoemd was ook *Gallas*, die na afloop op mij toekwam en zei: 'Ik geloof, dat wij gemeen hebben een vrouw (of zooiets, dat erg gek klonk), die wij heel byzonder sympathiek vinden: Elisabeth de Roos.' Ik: 'Ja, zeker.' Hij: 'En ze is ook *byzonder* intelligent, niet waar?' Ik: 'O ja, zeer intelligent.' Hij: 'Ja, een zeer, zéér intelligente vrouw!' Ik: 'Ja, in hoogen mate intelligent!' Hij: 'In zeer hoogen mate!'

Gesprek tusschen intellectueelen...

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 maart 1936

aant.

aant.

den Haag, 2 Maart '36

Beste Jan

Dank voor de brief over Rolland. Ik zal er zoo spoedig mogelijk mijn commentaar bij schrijven, in den vorm dus van een antwoord. Maar het is jammer, dat een en ander zoo lang moet blijven liggen. Die 'kroniek voor kunst en kultuur' lijkt mij niet zeer veel zaaks, maar als laatste mogelijkheid zou het natuurlijk wel te doen zijn. Is het echter niet mogelijk, mijn 'Gesprek', dat voor *Mei* bestemd was, zooals je me schreef, tot Juni te laten liggen en door deze twee brieven te vervangen? Het 'Gesprek' is in het geheel niet actueel, dit wel. Dat lijkt mij, eerlijk gezegd, veel beter dan die 'Kroniek', die door echte Kring-artiesten wordt verzorgd en waarin deze discussie zeker een raar figuur zal slaan. (Bovendien lijkt het me zeer de vraag, of het blad doorgezet zal kunnen worden).

Het geval Ritter is niet zonder vermakelijke kanten. Maar wat *wil* de man nu eigenlijk? Laat hij, als hij wat anders is dan ik denk en als hij er prijs op stelt iets anders te zijn dan handelsreiziger in letterkunde, bewijzen wat hij dan *wel* is! Ik voor

mij houd hem, ondanks zijn pathetiek, voor den Grooten Emmerdeur, die het talent, waarover hij beschikte, verprutst heeft om een rol te kunnen spelen. Het verhaal, dat hij het geld zoo noodig heeft, kunnen ze me sparen; ik zou hem onmiddellijk op jou kunnen wijzen. Men kan een behoorlijk mensch blijven, ook in de journalistiek. Er moet hier wel degelijk een *daemon* aan het werk zijn, die er zijn lust vindt, het middelmatige als het eenig-houdbare voor te dragen. Deze Ritter is een *vervalscher der waarden*, en dat zal ik volhouden tot hij mij het tegendeel bewijst. Overigens ben ik juist van plan a.s. Zondag zijn 'Kaïn en Abel' te bespreken. Ik zal hem dan zooveel mogelijk gerechtigheid trachten te doen. Die twee jonge letterkundigen zijn *Johan v.d. Woude* en *Max Teipe*; zij hebben mij n.l., heel onschuldig, gevraagd, of ik binnenkort nog een boek uitgaf, want zij wilden 'iets over mij schrijven' in een no. van de V.Bl.

Ik schrijf verder steeds maar aan mijn dialoog, hoop, dat het goed wordt, maar moet soms met de materie worstelen (dit vooral niet athletisch te interpreteeren). Van Eddy weinig bericht. Hij lijkt mij in een impasse, maar je weet het bij hem nooit precies, omdat hij een dag later soms al weer een ander aspect vertoont. Hij zoekt nu weer een baantje, maar ik zie hem nog niet op de kruk zitten. Zou jij hem b.v. in staat achten om het werk van Oosterbeek te doen? (Niet een week, maar jaren). Enfin, ik kijk weer uit.

Met genoegen hoor ik, dat Victor misschien dank zij jouw bemoeiingen in de K.v.K. zal worden geloodst. Heb je met hem nog gesproken over dien beroemden brief van ½ kantje, die hem den laatsten adem schijnt te hebben gekost? Hij schijnt deze treurige wauwelpraat als zijn definitieve antwoord te beschouwen. Dat hij voor het schrijfsel niet eenige gêne voelt, bevestigt mij in de langzamerhand geheid slechte opvatting, die ik van hem heb. Ik zou wel eens willen weten, of jij hem over deze quaestie hebt aangesproken. Een beetje al te groote duidelijkheid over wat *scherp* is en wat *ploertig*, kan voor den jongeman geen kwaad, dunkt me. Wat moet hij, eenmaal klerk bij de K.v.K., wel denken van onze 'laffe geldzucht' bij de nationaal-liberale pers! Voor dien tijd zal hij heusch zijn principes even moeten herzien...

Wij hadden haast al een plan gemaakt om in Brussel te komen week-einden, maar Zaterdag gaat Napoleon Unique (of *eunuque*?). Dus moet 'Cor' voorgaan.

heel veel hart. gr. ook voor A. en van A.

je M.

Zeg eens aan v. Randwijk, dat zijn activiteit hier *zeer* geapprecieerd wordt. Die interviews waren toch van hem?

Van het antwoord der Ned. universiteiten heb ik nog niets te weten kunnen komen... maar ook van een *weigering* heb ik niets gehoord!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 14 maart 1936

aant.

aant.

den Haag, 14 Maart '36

Beste Jan

Tot mijn schrik hoorde ik van Hein, dat je over mijn zwijgen verontrust was en ons misschien dit week-end had verwacht. Peccato! Maar je weet, hoe het in het 'vak' gaat, en ik zag in het begin van de week al, dat ik aan het eind weer in de Komedie moest zijn, Zaterdagavond, en toen kwam door allerlei van schrijven weer niets. Ook de volgende week vrees ik weer, aan een danserij van Jodjana ditmaal, gebonden te zijn. Met dat al zijn dit laatste pesterijen van de season en dit is tanende, goddank. Je zag zeker, wat ik van Napoléon Unique maakte. Je waarschuwing was nog maar zwak vergeleken bij de afgrijselijke realiteit van uren verveling en gewauwel om niets. Cor Napoleon was idioot, Annie Nijgh Josephine belachelijk; het geheel mocht aanspraak maken op den naam van theaterschandaal. Cor tracht nu met alle rare middelen, die alleen zakenlieden van de kunst in staat zijn uit te vinden, het stuk nog op zijn repertoire te houden. Hij adverteert b.v.: 'Iedere *intellectueele* schouwburgbezoeker moet N.U. zien en oordeele zelf!' Wat een plotseling respect voor het zelfstandig oordeel! Een abonné schreef laconiek aan Schilt, of het nu geen aanbeveling verdiende voortaan i.p.v. ter Braak een intellectueel naar den Schouwburg te zenden.

Doordat ik een dik boek van Pirandello moest lezen, kon ik ook nog geen tijd vinden om rustig mijn antwoord op je brief te overwegen en neer te schrijven. Volgende week heb ik zeker tijd, want dan schrijf ik over 'Ein Mensch fällt aus Deutschland' van Konrad Merz, een door mij bij Querido aangebrachte emigrant. Een bijzonder goed boekje! Bestel het (de man is doodarm), het zal je uit het hart zijn gegrepen; en bespreek het *vooral* in je Holl. Weekblad! Het is werkelijk het eerste boek van de *emigratie*.

Ik kreeg al proeven van mijn dialoog voor Gr.Ned.
veel hart. gr. van ons beiden
ook voor Aty
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 26 maart 1936

aant.

den Haag, 26 Maart '36

Beste Jan

Hierbij dan eindelijk het heele zwikje 'Sans Famille'! Ik had het je al veel eerder gezonden, wanneer ik niet in mijn antwoord onderbroken was door een hevige migraineaanval met oogverschijnselen, die nu weer over is. Ik stuur nu alles toch eerst maar naar jou, omdat je toch van mijn antwoord wel kennis zult willen nemen.

Eerlijk gezegd: deze drieheid Gr.-d.P.-tBr. lijkt me een aardige publicatie, vooral omdat onze drie nuances er vermoedelijk door het ‘aan elkaar wrijven’ goed in uitkomen. Zou het zoo niet achter elkaar in Gr. Ned. kunnen? Eddy's aanteekeningen zijn ook zeer persoonlijk, en zitten precies tusschen onze bespiegelingen in.

Ontving je Haman? Ik zag overigens, dat je er in Zwart op Wit al iets over schreef.

veel hart.gr. v.h.t.h.

je Menno

Ik weet nog beter: ik zend nu alles naar Eddy, en jij ontvangt hierbij een doorslag *alleen* van mijn antwoord. De rest maak jij dan wel met E. in orde. Zend mij dan deze copie weer terug.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 15 april 1936

aant.

den Haag, 15 April '36

Beste Jan

Hierbij een concept, waarvoor ik je namens de andere onderteekenaars je handteekening vraag. Graag omgaand even je bericht! Wij zetten er eenige spoed achter.

Spoedig meer. Wij waren in de provincie, maar zijn nu weer in Den Haag.

veel hart. gr.

je M.

Krijg ik *proef* van het *heele* zwikje Sans Famille?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 20 april 1936

aant.

aant.

den Haag, 20 April '36

Beste Jan

Het is *uitstekend*, dat jullie van Woensdag 29 tot Zaterdag komen. De datum is genoteerd, de beddepannen zullen worden gewarmd. Ook de redactievergadering kan bij ons gehouden worden. Een kamer zal daarvoor worden gereserveerd.

Dank voor Cassandre. Deze Brulez doet daar sympathiek werk, vind ik. Hij heeft blijkbaar precies de mentaliteit van intelligent voorlichten, die op zoo'n plaats natuurlijk vereischt wordt.

De ziekte van Coenen schijnt iets te beteren, hoor ik. Maar zal hij weer valide worden? Ik heb een stukje over hem geschreven bij zijn 70ste verjaardag, die Donderdag a.s. is. Tenslotte is hij toch een onafhankelijk mensch, en dat is in ieder geval te apprecieeren.

Ik hoop, dat de kennismaking met Mad. Mère naar genoegen is geweest. Wat de geschiedenis met Victor betreft, waarover je in een vorigen brief schreef: ik beschouw den 'bestaanden toestand' heelemaal niet als een brouille. Truida heeft geen andere dan een negatieve rol gespeeld, wat ik hoogstens weinig flink van haar vind, maar wat mij niet de minste reden geeft om iets tegen haar te hebben. Met Victor staat de zaak zoo: sedert dat onthullende briefje is hij mij zoo door en door onverschillig geworden, dat ik zelfs geen lust meer heb iets met hem te 'regelen'. Iemand, die (zelfs in boosheid) zulke handelsreizigersgeest op schrift stelt, kan zijn excuses aanbieden of hij kan dat laten; *mij* interesseert het verder niet. Dat hij ernaar *verlangt* een einde te maken aan den bestaanden toestand, geloof ik niet, daarvoor is hij veel te lui; voor verlangen is eenig vuur noodig, dat Z.Ed. ontbreekt. Poging om zich wat intelligenter te expliceeren dan in zijn commis-voyageurs-briefje heeft hij nooit gedaan; hij geeft er de voorkeur aan Eddy uit den weg te blijven en zijn vrouw te laten opdraaien voor een allesbehalve aangename uiteenzetting. Het is alles zoo volmaakt één lijn, dat ik alleen algeheele neutraliteit begeer, en als het kan niet een overmaat van samenzijn.

Henny Marsman komt overmorgen hier.

Het beste met Van Randwijk!

veel hart. gr. v.h.t.h. en dus

spoedig tot ziens

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek, [1 mei 1936]

aant.

aant.

Beste Menno,

Hartelijk dank voor de Pantserkrant! Ik ga er dadelijk over schrijven. Ik heb het akelig druk. Dus kort.

Veel liefs v h t huis.

Geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 3 juni 1936

aant.

aant.

Den Haag, 3 Juni '36

Beste Jan

Ik wil je even complimenteeren met het laatste no. van Groot-Nederland, dat werkelijk, zoowel door algemeen peil als door de groote variatie, een modelnummer geworden is. Hulde! Als het zoo kan blijven, is het haast een vooruitgang, dat Forum verdwenen is; en ook als er mindere nummers tusschendoor komen, is het bestaan van dit tijdschrift een zeer belangrijk iets... voor ons en de onzen.

Ik was een paar dagen in Parijs, logeerde op de Bd. Murat. Eddy en Bep waren in uitstekende conditie, moet ik zeggen. Zoolang de obsessie van het 'komende' niet op hen drukt, zijn zij volkomen 'in vorm'. Wij hebben natuurlijk ontzettend veel 'gesproken'. Een middag met Malraux was het hoogtepunt van gespreksquantiteit. Maar ondanks de voortdurende spanning, die zooiets vereischt, geniet ik van zulk een paar dagen in een 'kristallen sfeer' van dialogen. Nu zit ik weer braaf op de krant. A.s. Zaterdag gaan we met een week verlof naar Bilthoven (hotel 'De Leyen'); zooals je weet, hoop ik daar te werken.

Victor zond me de copie van zijn stuk over mij, benevens een briefje, dat mij niets zegt, behalve dat hij blijkbaar niet begrijpt wat er in mijn vorige brief stond. Enfin, ik zal hem maar eens schrijven. Zijn artikel over mij is n.l. in het minst niet illoyaal of wat ook, maar ongelooflijk *vierderangs*. Als de heeren Teipe en Van der Woude als explicateurs tweederangs zijn, dan kan hij werkelijk nog niet op den derden worden toegelaten. Daarover zou ik hem dan in vredesnaam maar eens willen schrijven, want hij blameert zich met zulk geklets, na het brochuretje van die twee andere mannen, en zelfs na Van Leeuwen. Ik heb er *niets* tegen, dat hij het laat drukken, integendeel, wat mij betreft, maar waarom zou ik hem geen advies geven het om eigen bestwil maar na te laten? Eerlijk gezegd, de heele Varangot is voor mij langzamerhand een natuurverschijnsel, zonder intellectueele attracties. Het ergste bezwaar, dat ik tegen zijn artikel heb, is, dat hij vergeten heeft de Muloschool te Winterswijk te noemen, die ik *ook* bezocht. De tegenstelling historicus - journalist is zoo evident idioot (want aan de feiten ontleend zonder een poging zelfs tot explicatie), dat ik haar evengoed op Huizinga als op Nietzsche zou kunnen toepassen. Misschien zelfs wel op Goethe en Wilhelm Loeb.

Ik schrijf binnenkort over je Critische Vlugschriften. Gelukkig kan ik die nu eens *niet* 100% accepteeren zooals de 'Rebuten'. Bij bundeling zijn deze stukken, vooral waar ze positief zijn, soms erg 'journalistiek' (niet in den Varangistischen zin). Je had ze, dunkt me, zwaar moeten besnoeien. Maar ik zei 'gelukkig', omdat ik nu tenminste even kan laten zien, dat mijn appreciatie van 'Rebuten' geen phrase of compliment is.

Veel hart. gr., ook voor Aty en van Ant
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Bilthoven, 6 juni 1936

aant.

aant.

Bilthoven, 6 Juni 1936

Beste Jan

Om je te troosten allereerst dit: Eddy heeft mij een zeer juisten en afdoenden brief geschreven over mijn dialoog in Gr. Ned. Hij is van meening, dat de heer Gijsbertus geen reden van bestaan heeft en dat ik er goed aan zal doen hem te laten verdwijnen. Na beraad ben ik tot de conclusie gekomen, dat hij gelijk heeft. Ik zit nu voor de weinig benijdenswaardige taak het heele boek te *herschrijven*, als *monoloog*. Je begrijpt, dat ik dit verre van opwekkend vind, maar ik ben ervan overtuigd, dat hij het bij het rechte eind heeft. Of het lukt? Dat is een tweede.

De *kardinale* fout van je Vlugschriften lijkt mij, dat je ze, zooals de artikelen in de Arnh. C. verschenen zijn, hebt gebundeld. Er staat heusch veel goeds en herdrukkenswaardigs in, maar waar je positief wordt, is het duidelijk, dat je neiging, om de dingen te *zwaar* te zeggen, je parten speelt. Dit is het wat in 'Rebuten' absoluut ontbreekt of, waar het voorkomt, zijn beteekenis heeft. Je hebt zelf nu weinig respect voor die rebuten, maar ben je niet dupe van de veel voorkomende 'perpectivische' vergissing, dat datgene, waarop je hard gewerkt hebt, ook perse het beste moet zijn? Ik weet van mezelf, dat het anders is. Veel van mijn beste stukken (die ik nu nog zonder blozen herlees, bedoel ik), schreef ik bij wijze van lolletje. Ik noem je b.v. 'De Moderne Ketterjongen' (over A. van Duinkerken) en 'Prisma en Dogma' (over D.A.M. B.). Het zegt werkelijk niets, of je ergens hard aan werkt. De 'Rebuten' zijn in dit genre onovertrefbaar, omdat je er je heele persoonlijkheid zoo voordeelig mogelijk in hebt gerealiseerd. Je vlugschriften hebben dikwijls de zware, te hartelijke sonoriteit van iemand, die een publiek wil overtuigen door hun met een hamer op het hoofd te slaan. Dit had je eruit kunnen werken door te *schrappen*.

'Rebuten' is *geen* journalistiek. 'Vlugschriften' voor een deel *wel*. Het is alweer: luistert er een publiek, ja of neen? 'Rebuten' zijn *onbestelbare* brieven! En geen 'vlugge en leuke stukjes'! Ik garandeer je, dat Barbarossa, die misschien over dezelfde talenten beschikt, absoluut niet *weet*, wat jij hier in die 'Rebuten' bereikt. Hij kent wel het recept, maar mist de persoonlijkheid, die het recept zijn waarde geeft.

Umwertung alle Werte: Spielerei is dikwijls het hoogste. 'Ich würde an einen Gott glauben können, der Tanzen könnte', zegt Nietzsche (of iets dergelijks). En heb jij die 'Rebuten' geschreven of niet? Ze zijn je *ontsnapt*; beter bewijs voor de waarde kun je je niet eens construeeren!!

Ik vergat een afspraak aan de statie te maken, omdat alles nog hals over kop ging. Jammer!
Veel hartelijke groeten, ook van A tot A
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 15 juni 1936

aant.

aant.

Den Haag, Maandag

B.J.
Wij zijn weer terug, hadden nog graag wat willen blijven. Ik schoot daar in de landelijkheid zoo verduiveld goed op.
Zaterdag 20 en Zondag 21 ben je *hartelijk* welkom! Alleen: Zaterdagmiddag half 3 is in American die constitueerende vergadering anti-Mussert, waarvan je natuurlijk ook bericht kreeg. Ik kom daarvoor naar A'dam en hoop je dus daar te treffen. Ik zou het erg apprecieeren, als je (desnoods wat later, als er examen is) ook kon komen, op die bijeenkomst. Er zullen spijkers met koppen geslagen moeten worden.
Laat mij in ieder geval nog even hooren, waar ik je dien Zaterdag zal treffen!
Veel hart. gr. 2×2
je Menno

Een titel voor ‘Ein Mensch fällt’ kan ik maar niet verzinnen. ‘Uit Duitschland gevallen’ klinkt zoo affiche-achtig. Ik zal nog eens ernstig peinzen. Merz logeert momenteel hier; misschien tref je hem nog, in Den Haag of Amsterdam, waar hij woont.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[19 juni 1936]

aant.

B.J.
Welkom in Holland! Ik ben morgen, Zaterdag, vanaf half 3 in American te bereiken, en reken er dus op, dat ik je òf daar tref òf door jou op gebeld wordt voor een treffen elders. Daarna gaan we dan zeker naar Den Haag? Je bed is gespreid.
Eddy is benoemd tot Maatschappij-lid! En heeft inmiddels al bedankt.

Nader over de Cr. Vlugschriften. Je kreeg mijn critiek in Het Vad. toch?
Tot morgen,
in haast
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[1 juli 1936]

aant.

aant.

Beste Jan
Hierbij een concept oproep, die ik je ter ev. teekening doorzend. Ik zelf teekende en nam op mij eenige vrienden ervoor te vragen.
Zend je adhaesiebetuiging in dat geval aan: Maurits Dekker, Amstellaan 56^{IV}, Amsterdam Z.
Kreeg je mijn briefkaart uit Vlissingen?
Hart. gr. onder ons
je M.

L.S.
Ondergeteekenden doen U hierbij een afschrift toekomen van protest gericht tegen de vrijheidsberooving in Sovjet-Rusland van de weduwe van Erich Mühsam.
Indien gij U hiermede kunt vereenigen verzoeken wij U dringend Uw toestemming voor de plaatsing van Uw naam onder dit protest omgaand te willen zenden aan de laatste ondergeteekende.
Hoogachtend,

Juli 1936.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [3 juli 1936]

aant.

aant.

aant.

Beste Jan

Antwoord op je kreet: als geen ziekte of analoog verschijnsel mij remmen, heb je voor 15 Julij de 4 stukjes. Ik beloof je ook voor de toekomst medewerking in *krachtigste* vorm.

Ik kan helaas Zaterdag niet, want moet voor de krant naar ballet *Menska,* potdorie. Groet de heeren hartelijk, en vraag vooral Cola om verschooning, dat ik hem nog geen antwoord gaf op zijn brief. Ik kan momenteel niet weg uit Den Haag, maar hoop volgende of navolgende week te komen.

Je las zeker de publicatie van het anti-Mussert-comité? De eerste reactie van het publiek is *reusachtig*; uit alle deelen van het land krijgt Oerlemans brieven. Dat stemt dus tot meer optimisme dan de vergadering met zijn bestuursverkiezing.

hart. hand
je Menno

Eddy schreef mij, dat hij, als er niets tusschen komt, half November naar Indië gaat! Wat zeg je daarvan?

B.J. Reken er s.v.p. op, dat 19 Juli jouw beurt is voor Fransche letteren. 26 Juli is bezet voor verjaardag B. Shaw. Hartelijks M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[14 juli 1936]

aant.

Beste Jan

Voor je afreizen naar Portugal onze beste wenschen voor deze nieuwe verkenningstocht! Ik hoop, dat je de gewenschte eenzaamheid zult vinden, met prachtig weer!

Over Erasmus wil ik met pleizier nog iets schrijven; ik zal het voor 20 Aug. wel bij Holkema in de bus laten vallen. Van de andere besprekingen kreeg ik al proef.

Wij gaan morgen met vacantie. Hier zijn de adressen:
15 Juli - 22 Juli: Rozenhoflaan 2, *Zutfen*.
22 Juli - 5 Aug.: *Eibergen*.
Daarna zijn we weer op het Pomonaplein.

Ik heb nog een massa te doen eer ik weg kan, dus maak het kort. Heel veel pleizier en werklust nogmaals! Ik hoop mijn boek af te maken. De dialogen zijn ‘gerooid’.

hart. gr. ook aan Aty en van Ant
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Vlissingen, 5 augustus 1936

aant.

aant.

Vlissingen, 5. Aug.

B.J. en A.

Vandaag kwam jullie briefkaart hier aan. Wij dachten al, dat je niet meer te bereiken zou zijn door het Spaansche gebeuren! Wij brachten de laatste vacantiedagen <met schoonvader> in Vlissingen door; ik vooral om wat op adem te komen, want ik heb verder de heele vacantie werkend doorgebracht, ben machtig opgeschoten. Het weer was hier moorddadig slecht. Morgen begin ik weer; adres dus weer in Den Haag.

Gr. Ned. van Aug. was weer een uitstekend nummer. Je lapt het 'm maar! Ik zal Erasmus en v.d. Woesteijne voor 20 Aug. opzenden.

Tot nader en h.gr. a.a.

Menno

Ant

J.L.F(aber).

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 22 augustus 1936

aant.

aant.

Den Haag, 22 Aug. 1936

Beste Jan

Wat een toestanden! Gisteren ontving ik je briefkaart met adres te Southampton. Ik geloof, dat ik al je brieven en briefkaarten ontving, met ijsbaarlijke vertraging, van 6 tot 14 dagen. Daarom waagde ik het maar niet meer, van me te laten hooren, nadat ik vernomen had, dat je al betrekkelijk gauw weer uit S. Martinho weg ging. Je epistels aan Eddy heb ik doorgestuurd. Hij logeert momenteel met vrouw en 2 kinderen in Amersfoort, maar zal als je deze brief ontvangt, wel langzamerhand bij mij zijn. Hij blijft waarschijnlijk een weekje in Den Haag. Wij waren een paar dagen geleden in Amersfoort op bezoek; zeer tot genoegen, al was het weer somber. Het is of de duivel er mee speelt, maar het eenige huis in Amersfoort, dat op Gistoux lijkt, heeft Eddy weten uit te zoeken als pension! Ik had gezworen, dat de douairière plotseling te voorschijn zou komen. Gille viel mij eerlijk gezegd erg mee; hij is meer een bankwerker dan een intellectueel, maar ongeschikt is hij geenszins. Alijn is vol humor.

Wij hebben hier ook meegeleefd met de gebeurtenissen in Spanje. Wat je over de gezindheid van Henri Mayer schrijft, verbaast me niets; onze Picard is natuurlijk

dadelijk begonnen om de rebellen als ‘nationalisten’ en de regeeringstroepen als ‘marxisten’ of ‘rooden’ aan te spreken. De burgerij, in en buiten Mussert, is hier eigenlijk toch wel voor die nette generaals met Jezus-penningen op de buik. (Fusilleeren in Badajoz gaat onbemerkt mee door.) Ik heb geen moment geaarzeld, om *tegen* die heeren te zijn, al was het alleen omdat zij collega's van generaal Roëll waren. Wat uit dien chaos te voorschijn moet komen, lijkt mij tamelijk dubieus; maar roomsche generaals zijn altijd de slechtste partij. Jij zult zeker wel meer van de zaken weten, nu je uit de buurt komt.

Overigens heb ik leedvermaak om het stuk str..Picard, want Mussert heeft gisteren meegedeeld, dat hij een dagblad heeft opgericht onder leiding van meneer Rost van Tonningen; deze krant gaat 1 Nov. verschijnen, ik meen te Utrecht. Ik had het voorrecht, dit bericht in eigen persoon aan De Lang te mogen meedeelen; deze verschoot uiteraard een weinig. Voor mij persoonlijk is het ook al niet prettig, al verwacht ik, dat De Telegraaf, die Mussert gelikt heeft en nu (mèt Picard) zijn troeven thuis krijgt, wel de meeste abonné's zal verliezen. Natuurlijk bestaat de mogelijkheid nog, dat het een Broekhuys-affaire wordt, maar eerlijk gezegd geloof ik dat niet, omdat dit blad bij voorbaat een publiek heeft. De goede zijde van het geval zal hoop ik zijn, dat de liberale pers in de oppositie wordt gedreven en niet meer op twee partijen kan wedden.

Inmiddels hebben wij ons door dit bericht niet laten afschrikken om een ander huis te huren. In Nov. of Dec. gaan we hier weg en komen te wonen *Kraaienlaan 36*. Je weet, dat Ant graag een tuin wilde hebben en dat ik behoefte had aan een werkkamer, waar ik niet ieder moment kon worden onderbroken door het gezang van een Avro-dame of een kinderuurtje. Ik geloof, dat wij nu geslaagd zijn, en ik noodig jullie uit, je na verhuizing daarvan spoedig zelf te komen overtuigen. Mijn kamer wordt, hoewel het een heel huis is, ten overvloede met celotex geluiddicht gemaakt; want het huis was nog in statu nascendi toen we het huurden, zoodat we zelfs muren hebben kunnen laten wegbreken om onzen zin te krijgen, wat de indeeling betreft. Er is een aardige tuin achter het pand; er is (knoop dat in je oor) centrale verwarming op alle kamers, en er is een logeerkamer voor twee menschen met uitzicht op landouwen. Aangezien wij den man, die het huis gekocht heeft en het aan ons verhuurt, een hypotheek hebben verstrekt (niet van mij uiteraard, maar van Ant), betalen wij minder huur dan op het Pomonaplein.

Wat het weer betreft, mogen jullie van geluk spreken. Wij hadden allerberoerdst weer, ook die paar dagen in Vlissingen. Dit had het voordeel, dat ik hard gewerkt heb en nu op p. 180 van mijn manuscript ben aangekomen. Helaas loopt de zaak meer uit dan ik dacht, zoodat ik wel niet voor eind September de streep zal kunnen zetten, die mij weervooreen tijdje tot vrij man maakt. Gelukkig was het in het vak tot dusverre kalm, zoodat ik ook hier gewerkt heb. Het boek zal waarschijnlijk heeten ‘Christelijk Europa’.

Ik zond een vrij lang stuk over Karel v.d. Woestijne naar Gr.Ned. Tot op heden nog geen proef ontvangen. Stuiveling stelde ik maar tot Oct. no. uit, omdat ik dan wat meer tijd zal hebben. Eventueel zou ik wel een fragment van mijn boek voor Gr.Ned. kunnen uitzoeken, maar misschien is het beter nog even te wachten, tot ik werkelijk het einde in het zicht heb.

Als het kan, komen wij na jullie terugkeer (waarvan we zeker wel iets hooren) spoedig even naar Brussel. Ik ben benieuwd wat meer van je portugeesche ervaringen te hooren. Wij waren dit jaar zoo verschrikkelijk nationaal, dat ik er in deze tijden haast verlegen mee ben!

Tot nader en tot weerziens! Veel hart.gr. ook voor Aty en van Ant, en
aan het manbaar wordende geknaapte,
geheel je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[1 september 1936]

aant.

Maandag

Beste Jan

Hartelijk dank voor de toezending van Luppol, Diderot, waarin ik met groot pleizier lees, al is hij marxist. Is het je bedoeling, dat ik er een stukje over schrijf onder de Kritische Aanteekeningen? Ik wil het graag doen.

Ik verlang er naar iets van je te hooren. Via A. v.d. Veen (wiens verhaal in Gr.-Ned. heel goed van toon is, zeer veelbelovend!) hoorde ik, dat je je bagage was kwijtgeraakt. Is dat zoo, of heb je een en ander toch weer teruggekregen? En hoe was het verder op reis? Kreeg je mijn brief in Southampton aan boord?

Eddy logeerde de vorige week hier. In het teeken van het nakend afscheid, maar *zeer* naar genoegen. We zien Bep en hem Woensdag nog even hier.

Geef dus eens even een levensteeken! Wij hopen dan spoedig naar Brussel te komen voor een week-end.

hart. gr. voor Aty en van Ant
en een hart. hand van je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[12 september 1936]

aant.

aant.

Beste Jan

Dank voor je levensteekenen, en heil met de koffers! Wat een grap, maar ook: wat een rotte ervaring!

Ik stuur je hierbij een aanteekening voor Gr. Ned. over Erasmus, die je voor de actualiteit zeker nog wel mee wilt nemen in Oct. Het is maar een klein nummertje.

Over Luppol zal ik voor Dec. schrijven, eveneens over *Bouman* (kort, denk ik). Het boekje van Weidle heb ik nog niet ingekeken; dat komt.

Jullie moeten *natuurlijk* doorgaan met die Blocnote van Eddy!! Ik las vrijwel alles, wat nu 'voorradig' is; het is zeer gevarieerd. Maar afgezien daarvan: dit soort notities past precies bij het tijdschrift, vind ik. Dat er menschen zijn, die er zich aan ergeren, is een recommandatie. En wat de ongelijkheid betreft (die 'plaatselijk' zeker waar te nemen is): denk niet aan de gelijkheid van Marianne Philips en consorten! Ik begrijp het van Vestdijk niet goed, dat hij zich tegen deze reden verzet, of er tenminste bezwaar tegen had.

Voor Zondag heb ik in de krant over 'Erbeck' geschreven. Hij is de *beste* christelijke jongere, werkelijk boeiend. Maar daarom heet hij toch nog maar gewoon *Van Eerbeek*.

Nog één vriendendienst wilde ik je vragen. Je schrijft over een foto van mij, die bij het geschrift van Victor zou komen. Is dat dezelfde foto (Venetië met de duifjes), die ook in de brochure van Brulez heeft gestaan? In dat geval maak ik *ernstig* bezwaar tegen de publicatie in dit verband. Ik heb niets willen zeggen tegen het verschijnen van het geschriftje zelf, maar wensch er geen 'leuke' foto bij, die ik voor intiemen verspreid heb, en niet voor een journalistiek kletspraatje met populariseerende tendenties. Ant zou het ook *zeer* vervelend vinden in dat boekje te staan.

Wil je Victor dit in het café zeggen? Als ik hem er speciaal over schrijf, maakt het den indruk, alsof ik hem alweer wil ultimatummen. Voor mijn part neemt hij een gewoon pasportret, of iets anders, dat een kop voorstelt; maar dit ding *verbied* ik hem af te drukken, in alle gemoedsrust, maar met beslistheid.

Hart. gr. over en weer, ook aan Eddy,
en spoedig tot ziens, hoop ik,
geheel je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 25 september 1936

aant.

aant.

Den Haag, 25 Sept. '36

Beste Jan

Gisterenavond zeer geboeid je stuk gelezen 'Met Uitzicht op Zee'. Het is een alleraardigst ensemble van toch niet in corset geperste invallen met een moralistischen achtergrond, dien ik zeer kan apprecieeren, al voel ik mezelf totaal anders ingesteld op huis en hotelkamer. Het goede van dit stuk is, dat het niettemin overtuigt van *jouw* relatie tot die etablissementen. De heer in het Coliseum en de gravin met de bolus hebben mij (met Ant) tot tranen doen lachen; het effect is zoo onverwacht, dat het je werkelijk treft als een bliksemstraal bij helderen hemel.

Je stuk over Port. architectuur beviel mij ook best. Komt er soms een plaatje bij? Ik verbeeld mij, dat ik deze overdaad wel zie, maar een illustratie zou niet kwaad zijn.

Het boek van Fondane lijkt me byzonder belangrijk. Ik zal er uitvoerig over rapporteeren, maar heb even geduld. Eerst krijg je Diderot, en ik *moet* intusschen mijn boek afmaken. Het schiet nu aardig op naar het eind, maar ik word telkens afgeleid door het journaal. Het boek van Tendeloo heb ik (en ken ik) *niet*!

De quaestie van het correspondentschap zit me dwars. Ik zou het baantje dolgraag aan Gans gunnen, maar ik *mag*, als 'dienaar van de krant', ook de sollicitatie van Antonini niet zonder steun laten. Hij komt morgen hier, om er over te praten, en ik zal dan alles uit den treure afwegen. Natuurlijk ben ik bereid ook voor Gans te pleiten; maar ik meen, dat Bep aan Schilt een voorkeur heeft te kennen gegeven voor Gino, omdat zij ernstig van meening is, dat hij het werk *beter* zal doen, dus vrees ik het ergste voor hem. (Dat over Bep *in strikt vertrouwen*; hierover ook *niets* aan Gans, als hij nog bij je logeert, want het gaat alleen om *zakelijke* appreciatie). Tenslotte mag de vraag, wie het het meest noodig heeft, niet alleen den doorslag geven bij de beoordeeling van de geschiktheid der sollicitanten.

'Het Pact van Faustus' heb ik niet ter recensie ontvangen. Laat het mij zenden, het is een best onderwerp, te oordeelen naar de krantenstukken, die je me zond.

Veel hart. v.h.t.h.

je Menno

Ant en ik zijn van plan in October nog even naar Parijs te gaan voor een definitief afscheid. In dat geval zouden wij niet in Brussel komen, einde September, maar stellen ons bezoek aan deze stad liever tot midden of eind October uit. Alles is nog niet zeker overigens, want er kan iets tusschenbeide komen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 29 september 1936

aant.

29 Sept. 36

Beste Jan

Uitstekend; wij lunchen Vrijdag gezamentlijk! Schrijf nog even, hoe laat je precies in de Bagatelle (heet het zoo niet? ik bedoel het café in de Passage) te vinden bent. Misschien breng ik Konrad Merz mee, die hier logeert en binnenkort naar Brussel wil gaan, ook mee, want hij zou graag kennis met je maken.

Ik kan onmogelijk dezer dagen naar Brussel komen, want zit vast. Maar ik ben stevig van plan nog even naar Parijs te gaan, zooals je weet. Ik schrijf deze week over Meneer Visser. Een allermerkwaardigst boek is dat, ook bij herlezing. Vestdijk tot in de kleinste viezigheid en helderheid; Visser is voor mij après tout toch zijn grootste figuur. Maar gek, aan den droom kan ik niet gelooven, en de monologue

intérieur, hoe origineel ook toegepast, vind ik het minste van het boek. De bladzijden over Robespierre daarentegen zijn uitstekend.

Ik schrijf dezer dagen over Diderot, heb het boek van Luppol uit. Er zit wel een aardig stukje in, geloof ik, over dilettantisme en marxisme.

De quaestie van het parijsche correspondentschap heb ik zoo opgelost, dat Gino en Gans vandaag beide bij Schilt op bezoek gaan, zoodat de beslissing bij hem ligt. Ik heb beide ook gerecommandeerd, maar daarbij natuurlijk niet verzwegen, dat Gino mij constanter leek, en geroutineerder. In ieder geval heb ik gedaan wat ik kon, om zoo onpartijdig mogelijk te zijn.

Groet de Marslieden hartelijk van ons. Zij hebben zeker ook een strop aan de devaluatie? Of hebben zij alles al in francs omgezet? Ik heb in zooverre een voordeeltje, dat ik een huis gehuurd heb voor drie jaar tegen een lagen prijs, en dat nog wel van een fatsoenlijk man. Maar wat er verder van worden moet, weet ik niet. Colijn zal nu toch wel schielijk verdwijnen.

Tot ziens dus, schrijf nog even tijd!
hart.gr.v.h.t.h.
je Menno

Zoo juist Dick Binnendijk en zijn beertje ontvangen. Ziet er keurig uit. Ik zal snel een stukje over de reeks schrijven. De inhoud lijkt ook mij op het eerste gezicht een meevaller.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [7 oktober 1936]

aant.

Den Haag, Woensdag

Beste Jan

Door den dood van Slauerhoff heb ik mijn oorspronkelijke plan om Donderdagmorgen naar Parijs te gaan, opgegeven. Ik ga 's middags naar de verassching op Westerveld, en wij nemen dan den avondtrein, die, als mijn oude spoorboekje gelijk heeft, *19.48* in Brussel - *Zuid* is. Zien we jullie daar even? Maar kijk voor alle zekerheid den tijd nog even na.

Ik zond aan Holkema & Warendorf *1°* een stukje over het *snertprul* 'Het Pact van Faustus', en *2°* een artikel, getiteld 'Diderot, dilettant, en Luppol, schoolmeester'. Te zijner tijd krijg ik den proeven wel. Vanmorgen kwam Alain, dien ik in den trein zal lezen en waarover ik spoedig een notitie zal sturen.

Tot morgenavond dus!
veel hart. gr. onder ons
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[1 november 1936]

aant.

Maandag

Beste Jan

Dank voor je briefje. Voor Gide zal ik zorgen, misschien nog deze week.

Hierbij de brief van Eddy terug. Hartelijk dank voor de lectuur, die overigens nog niet zeer opwekkend is. Het is te hopen, dat hij wat pessimistisch is door zijn angina, maar ik vrees eigenlijk een beetje, dat het gebrek aan geestelijk 'achterland' hem blijvend zal dwarszitten. Hij was zoo gewoon te reageeren op de dingen om hem heen, dat het zwijgen van de tropen hem wel *moet* verontrusten, dunkt me. Maar wie weet, komt hij niet zoo aan den gang, dat hij de heele omgeving vergeet.

Ik kreeg nog een kort briefje van de boot, in Singapore gepost, waarin niet veel nieuws, na dezen brief aan jou, zoodat ik het je maar niet opzend.

Wat zeg je wel van vrind Goebbels? Het wordt daar hoe langer hoe gekker!

hart.gr. v.h.t.h.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [1 november 1936]

aant.

Maandag

Beste Jan

Kan ik een critische aanteekening schrijven over het zoo juist verschenen boekje van *Brouwer, De Spaansche Burgeroorlog*? Het is uitnemend en een perfecte weerlegging van allerlei fascistische kletspraat. Graag even omgaand bericht. Dan voor het Dec. nummer.

Ik heb mijn boek vanmiddag op één pag. na beeindigd. Het kan dus in het voorjaar verschijnen.

hart. gr.

in haast

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [6 november 1936]

aant.

aant.

Vrijdag

Beste Jan

Wij zijn *over*. Zitten in hevige chaos, maar de verwarming is aan en de zaak lijkt best te zullen slagen. Maar daardoor kom ik deze week tot niets. Volgende week krijg je bespr. Brouwer voor Gr. Ned.

Slauerhoff-no. ontvangen. Hulde! Alleen jammer, dat je het groote gedicht uit *De Gids* niet erbij had, maar het is ook zoo een prachtig getuigenis.

Wat vond je van mijn stuk over v. Schendel? Ik was wederom in geestdrift, hoewel ik het argument ‘verveling’ tegenover ‘gelijken’ onder oogen wil zien... alleen *niet* tegenover Blijstra's! Laat ingesloten briefje eens aan v. Schendel lezen (hij is immers in Brussel?) en vraag hem, wie gelijk heeft omtrent zijn bedoelingen, deze de Bruin of ik. Ik zal het den man dan voor de aardigheid eens schrijven.

Veel hartelijks en, hopen wij,
spoedig tot ziens!
je M.

Nog geen *letter* van Eddy na Marseille!! Jij?

Je Gedichten ontvangen van Stols. Komt ook binnenkort. Ik juich deze editie hogelijk toe in de krant, daar kun je zeker van zijn.

Groet ook *Merz*! Ik ontving zijn letteren, maar heb geen tijd om te antwoorden.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [8 november 1936]

aant.

Beste Jan

Het is zoo krankzinnig druk, dat ik noch nieuwe boorden kan koopen noch naar de kapper gaan, sedert twee dagen. Veel nachtwerk (O'Neill!). Ik wil je echter even laten weten, dat ik met Mayer heb gesproken en voor zijn plan veel voel. Alleen: het moet m.i. niet *nog* een blad van een litteraire schrijversgroep worden, maar (precies wat hij wil) een *lezersblad*.

Wat de filmcritiek betreft: de sollicitatie van v.R. is praematuur, want Hulsker heeft in het geheel geen plan om te abdiceeren! Zeg dat ook aan v.R., als je wilt. Natuurlijk zal ik moeite voor hem doen, zoodra er een vacature in zicht is!

Ik hoop begin volgende week over Brouwer te schrijven. Wij zijn nu wat op orde, en ik kan weer ergens zitten. Mijn kamer is heerlijk stil, ik heb nog geen radiotrompet gehoord.

Weet jij iets van Eddy? Ik hoorde nog *niets* na Marseille!!

In haast, en uit Riche,
op weg
naar weer wat anders
je Menno

'Van Oude en Nieuwe Christenen' verschijnt in het voorjaar bij Nijgh & v. Ditmar. Het contract is al gemaakt, de centen zijn bereid naar de verhuisleveranciers.

Groet ook Merz hartelijk! Ik heb geen tijd hem te schrijven, maar op 15 Nov. krijgt hij 'wat hem is toegezegd'.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[20 november 1936]

aant.

aant.

B.J.

Je bed is gespreid. Schrijf dus, wanneer je komt. Het huis is heerlijk centraal verwarmd.

Ik zond stuk over Brouwer Maandag al naar Holkema, aangeteekend. Het zal dus inmiddels wel gezet zijn. Ook mij zit die prul van een Franco hoog; je zult dat uit den toon van het stukje wel merken. En de stomme neutraliteit van de democratie tegenover deze vechtplurken!

Gisteren ook ten onzent bericht van Eddy uit Colombo, over de Denen! Zij schijnen het tot zoover goed gemaakt te hebben.

Ik kreeg 'Wissels' van zwager. Niet slecht in het soort, maar menschelijk gesproken een interpretatie van het souteneurschap als hoogere decadentie. Toch is dit werkje na Virginia het eenige draaglijke, dat ik van hem gelezen heb. Het is tenminste een poging om eerlijk te zijn.

Spoedig tot ziens dus!
hart. gr. 2 × 2
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak

aan
J. Greshoff

Den Haag, [22 november 1936]

aant.

aant.

Zondag

B.J.

Gij zult met uw huisvrouw ten zeerste welkom zijn! Wij verwachten jullie dus Dinsdag tusschen 11 en 1 ongeveer; ik zelf ben waarschijnlijk tegen ½1 wel van de krant terug. Alleen is de allerriantste logeerkamer nog in statu nascendi, zoodat jullie genoegen moeten nemen als slaapplaats met een kleinere kamer, evenwel ook centraal verhit. - Van Rossum kun je natuurlijk ten onzent bestellen. Ik hoop het zelf niet al te volhandig te hebben met de St.N.-boeken, die blijven Sieperen.

Wij lazen met veel pleizier Eddy's brief. Ik ben zeer benieuwd naar de poëtische oogst van Henny, want op die kant van zijn wezen heb ik verreweg de meeste fiducies.

Zooals je gezien hebt, kondigde ik je Gedichten aan. Ik had er graag weer uitvoeriger over geschreven, maar ik zou er den eersten tijd niet toe gekomen zijn en wilde de editie, die *verkocht* moet worden, niet langer laten wachten.

Veel hart. v.h.t.h.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [3 december 1936]

aant.

Den Haag, 3 Dec.

Beste Jan

Tegenover mij zit een student, redacteur van het antifascistische studentenorgaan De Sleutel, die wanhopig is, omdat hij in het geheel geen antwoord van je kreeg op zijn vraag om een artikeltje voor dit blad (dat zeer nuttig is, en dat goed werk doet). Zoowel Eddy, Vestdijk, Romein, Kraneburg als ook ik en anderen hebben al in een der nummers geschreven. Stel dus deze goedwillenden niet teleur!

Mijn concreet verzoek is nu, dat je morgen even een artikel schrijft (lengte geheel aan jezelf overgelaten) over het onderwerp, dat toch ook jou zeer zal ergeren: het verbod van de kunstcritiek door Goebbels. Litteratuur, als het zoo noemen moogt, vind je erover nog in Het Vad. van Maandag of Dinsdag, waar wij een speech van een of anderen Rat hebben overgenomen mitsgaders een stukje uit het Hbl.

De redactie moet het stuk uiterlijk Zaterdagavond hebben. Adres: W. Weissglas, Pieter Bothstr. 12, Den Haag. Er is dus haast bij; maar strijk de hand even over je goede hart en doe het!

Het stuk over Gide was natuurlijk van Piekaar (ik kan dien naam niet anders spellen). Ik maak er gebruik van voor mijn stukje in Gr.Ned. Dec.no ontvangen; uitstekend!

Veel hart. gr. van tijdelijke betere buurt tot gastvrij paleis voor Belgische ontvangst,
je Menno

De flesch met waar, die Hein moet meenemen, is gekocht, maar hij zegt, dat hij heelemaal niet gaat! Quid nunc?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [10 december 1936]

aant.

Den Haag, Donderdag

Beste Jan

In haast, want ik moet vanavond in Amsterdam op een Ossietsky-meeting spreken.

1º Ik verzond heden een stuk, getiteld *André Gide's naïveteit*, aan v.H. & W. Dat moet dus spoedig gezet zijn.

2º Ik hoop je nog 2 korte aanteekeningen over boeken te sturen, 1 over Ritter en 1 over Bouman (Wilson c.s.).

3º Als je er niets tegen hebt, wil ik graag in *Het Vad.* iets schrijven over Benda, 'Jeunesse d'un Clerc'. Ik kan het later in Gr.-Ned. dan wel weer op een andere manier te pas brengen.

4º Blocnotes van Eddy corrigeerde ik, zijn eveneens terug naar v. H. & W..

5º 19 Dec. zal wel misloopen, want dan is de groote gala première van het Oranjegroepstuk van Eysselsteyn. Ik denk dat ik daar 'niet gemist mag worden'. Jammer, maar wij houden het dus in petto.

hart.gr. 2×2
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 15 december 1936

aant.

aant.

Den Haag, 15 Dec. '36

Beste Jan

Vooreerst dit: ik zond heden aangeteekend naar v.H. & W. het tweede hoofdstuk van het boek ‘Van Oude en Nieuwe Christenen’, getiteld: ‘Van Oude en Nieuwe Menschen’. Het is ongeveer 10 pag. zonder interlinie getypt. Ik hoop, dat het spoedig gezet kan worden. Het is weer geheel herschreven (voor de derde maal dus) en bevalt me nu definitief; het is een essay op zichzelf, al hangt het natuurlijk met de rest samen.

De quaestie Walschap wil ik zonder eenig voorbehoud ter discussie stellen. Ik heb *niet* het gevoel gehad met een faux chef d'oevre te doen te hebben gehad, maar het nieuwe boek is van zooveel mindere vorm-superioriteit, dat ik onwillekeurig verdenking ga koesteren ook jegens ‘Celibaat’. Maar de goedheid vind ik in ‘Celibaat’ zoozeer bijzaak, dat ik er niet door gehinderd ben; de auteur bevordert haar in dat boek niet tot een ethische qualiteit, men behoudt de vrijheid aan deze goedheid als laatste degeneratieverschijnsel te gelooven, en als zoodanig acht ik haar wel degelijk mogelijk en ook verantwoord. Ik zie dat Heerken als een gedegenereerden goed*zak*, met het accent op ‘zak’ (zooals prins Bernhard meent, dat hij het huis Oranje nu al in zijn zak heeft. Mop uit de *ontelbare*, die gelijk met de versieringen op straat en de hallelujah-geluiden uit den grond opschieten.) Maar in ‘Een mensch v. goeden Wil’ is de goedheid absoluut valsch, idyllisch, *on* gemotiveerd. Toch kan ik niet begrijpen, dat iemand den schrijver van b.v. ‘Adelaïde’ verstoken van psychologisch inzicht kan achten. Walschap heeft *zeker* een echte, *wormstekige* kant, maar ik geloof veeleer, dat hij zeer beperkt zal blijken in zijn genre, en dat hij een pleefiguur zal slaan, zoodra hij zijn grenzen overschrijdt.

Ik *vrees* voor a.s. Zondag! Kerstmis is op komst en dan wil ik in ieder geval eenige dagen uit knijpen om mijn boek te kunnen overtikken; het moet 1 Jan. binnen zijn bij Nijgh! Maar je hoort daarover nog nader.

Bijgesloten een document, dat je stellig eenige oogenblikken van vermaak zal schenken. Graag eens terug voor mijn rariteitenkabinet.

Heb ik je Eddy's brief al teruggestuurd? Hartelijk dank voor de lectuur, die bemoedigender was dan die van de eerste!

Met veel hart. gr. van lagerhuis tot hoogerhuis
geheel
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 18 december 1936

aant.

aant.

Vrijdag

Beste Jan

Na lang wikken en wegen en met *grooten* spijt hebben wij tenslotte van de reis afgezien. Het komt alles zoo beroerd uit, dat wij het liever verschuiven tot Januari. Maar dan ook *vast*! Wanneer ik nu was gekomen, zou Ant niet mee gekund hebben en had ik met de auto van mijn broer op één dag heen en weer moeten rijden. Dus liever later rustiger. Met eau de verveine.

Ik zond nog een Crit. Aant. voor Gr. Ned. aan v.H. & W., over Bouman, Jaurès, Wilson, Rathenau. Over het bloemlezinkje van Ritter heb ik nog geen aardig idee gekregen.

Victor heeft mij excuses gepresenteerd, *omdat Merz hem had meegedeeld, dat ik niet verkocht was* aan het nationaal-liberale dagblad, zooals hij blijkbaar tot dusverre hardnekkig gedacht had. Deze manier van excuseeren is zoo mogelijk nog dwazer dan het bewuste schunnige briefje destijds. Hij is werkelijk niet wel bij het hoofd. Ik heb hem niettemin bericht, wat ik van deze dwaasheid dacht.

De Oranjelol begint hier al drukkend te worden. De schuine moppen stijgen ook evenredig in aantal. Morgen, Maandag en Dinsdag Oranje-premières. Je moet je niet verbazen, als ik daar als communist uit te voorschijn treed.

Merz stuur ik vandaag zijn 'honorarium'. Zeg hem dat even, want ik vergat het door de drukte!

Hart. gr. v.h.t.h.

je Menno

N.B. Schilt wil absoluut een Fransche Letteren in *deze* maand hebben, omdat hij anders opstopping krijgt. Hij heeft deze maand ook al geen vreemde letteren. Dat moest ik je boodschappen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, na 24 januari 1937]

aant.

aant.

Beste Jan

Dank voor je briefje. Alles is bij ons gelukkig weer in orde. Het beste met jezelf! Je introductie over het griepje van Urbain is kostelijk. Het stuk van Eddy over Coolen, dat uitstekend is, heb ik gecorrigeerd teruggezonden naar v.H. & W.

In het stuk over Ribeiro heb ik bij nader inzien geen melding gemaakt van De Jongs artikel. Vooreerst wil ik hem de primeur niet afnemen en vervolgens moet Brouwer dan zoo lang wachten op zijn 'vorming'. Het stuk van De Jong is overigens moordend en gentlemanlike.

Nu nog iets voor de krant:

A.s. Zaterdagmiddag wordt in het Palais des Beaux Arts de Tweede Symphonie van Robert de Roos gespeeld, door de Soc. Philharmonique. Hij belde mij op om te vragen, of jij er iets over zoudt willen schrijven. Het is een ‘wereldpremière’. Ik meen, dat Gajus muzikaal is?

In haaste,
hart. gr. v.h.t.h.
je Menno

Op naar Loowe!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, op of kort na 26 januari 1937]

aant.

B.J.

Hartelijk dank voor je telefonische felicitatie! Ik loop nu naar de veertig, zoowaar.

Even nog dit: Vrijdag schijnt het ballet Darja Collin in Brussel (theatre de l'Empire) op [te treden]. Maak je er iets over?

Ik kon inderdaad op het artikel van De Jong niet zinspelen. Het is veel beter, dat De Jong zijn primeur houdt. Brouwer antwoordde zoo juist op een particulier briefje van mij, waarin ik hem polste over het ‘gedaan voorstel’ (de weglatingen, etc.):

‘Het weggelatene is onbelangrijk, zelfs storend. 't Zal wel in de 4e druk geschrapt worden. Verder enkele voorstellen van mij, die ik U wel eens zeg.’

Voilà! Dit in vertrouwen, want ik wil Brouwer tenslotte geen hak zetten. Hij zal zich toch na het stuk van De Jong in het publiek hebben te verantwoorden.

Tot ziens! Kees is er.
h. gr.
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 17 februari 1937

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 17 februari 1937

Beste Jan

ik geef je het plechtiglijk recht zeer verstoord te zijn over mijn epistolaire luiheid, die je in je brief aan Merz vermeldde! Maar ik heb het zoo razend druk (Bergamin, Multatuli-pag. voor a.s. Donderdag), dat ik niet tot schrijven kwam. Vergeving! Wij hadden jullie weer met het grootst denkbare genoegen hier en hopen dat het zich nog vaak mag herhalen!

Dank voor alle brieven, brieven van Eddy (die ik met gelijke post afzonderlijk retourneer!) en zijn journaal. Over dat journaal, dat ik Zondag las, ben ik het in beginsel geheel met je eens. Het drama, dat E. toch in deze ontmoeting met gewone menschen heeft willen leggen, ontbreekt volkomen, en het geheel is veel en veel te lang voor de materie die er aan ten grondslag ligt. Het is inderdaad een hopeloos geval, wat deze houding tot de maatschappij betreft. Vooral, omdat hier geen Lebak-affaire aan voorafgaat, die het 'complex' wettigt, tot op zekere hoogte. De man, die over deze wezens oordeelt, zou althans eerst de moeite genomen moeten hebben ze als iets meer dan varend tourist te bekijken. Langzamerhand zou men E. werkelijk kunnen gaan verwijten, dat hij een martelaarschap aankweekt, dat nog nergens door een serieus experiment (of zelfs poging daartoe) wordt gemotiveerd. Ik ontving intusschen van Z. Ed. een uitstekend artikel over de Lebak-quaestie, dat je Donderdagavond zult lezen. Maar ook daarin heb ik telkens hatelijkheden moeten schrappen en veranderen, die in een krant onmogelijk kunnen opgenomen worden; onder het bewerken werd ik ook verdomd kriegel, aangezien een beetje menschenkennis bij E. mij die tijdrovende bezigheid had kunnen besparen. Een kind kan b.v. toch inzien, dat venijnige aanvallen op de ambtenaren als groep allerlei gedonder uitlokken, terwijl er niets tegen is om tegen den ambtenaar De Kock fel te keer te gaan! Duymaer van Twist noemt E. in dat stuk 'braakmiddelachtig-befaamd', terwijl 'berucht' (wat ik er van gemaakt heb) even doeltreffend is en ingezonden stukken of abonnementsopzeggingen van woedende familie (die hoegenaamd niets met de zaak zelf te maken hebben!!) voorkomt. Enz. enz. Dit gemis aan de simpelste tactiek, zonder dat hij ooit geprobeerd heeft, in hoeverre deze 'gewone menschen' onhandelbaar en 'laag' zijn, is een bedenkelijk iets, lijkt mij; niet vanwege de zaak als zoodanig, maar omdat het ieder perspectief op een ontwikkeling na 'Het Land van Herkomst' schijnt af te sluiten. Het moederskindje moest nu toch eindelijk eens dood gaan. - Ik zal E. zelf hierover (wat minder cru, maar toch precies) schrijven. Overigens vind ik deze scheepsnotities niet zoo banaal als jij, vaak zelfs amusant en niet geheel van belang ontbloot. Maar de mentaliteit is een onverdragelijk iets. E. heeft dat trouwens zelf ook wel in de gaten, maar hij schijnt er geen remedie tegen te hebben. - Drukken van deze bladen lijkt mij ook vrij overbodig. Het belang voor het publiek zou hier pas komen post mortem Du Perronis; verder is een uitgave in 'Ursa Minor' zonder recensie-exemplaren een onmogelijk compromis, lijkt me. Dan nog beter in 10 ex. op sirenenhaar noli me tangere strikt voor de vrienden!

Met erg veel pleizier maakte ik kennis met Bergamin, een 100% aardige mysticus en katholiek. Ik sprak hem verschillende malen, gisteren voor het laatst in een zeer intiem onderhoud. Deze man is zeker evenzeer non-conformist als Eddy, maar hij mist absoluut dien kruidje roer me niet-toon tegenover de gewone menschen, die toch eigenlijk weer een vertaling van den intellectueelen hoogmoed is. - Ik sprak met B. ook over het congres in Madrid. Persoonlijk voel ik er niet veel voor, omdat de smaak van Parijs me nog heel erg dwars zit. Dit zou waarschijnlijk geen haar beter zijn. Ik heb de pest aan congressen van schrijvers. Bovendien zal ik moeilijk lang weg kunnen, al zou er misschien (vanwege Spanje) een regeling met de krant zijn te

treffen. Hoe echter gaat dat met de reis? Kan men überhaupt in Madrid komen? En is daar de situatie geschikt voor een congres?? Onder de bommen van Franco? Of Antoon v.D. mee zou mogen, van zijn R.K. blad, betwijfel ik zeer. De heele Bergamin is door die pers doodgezwegen. Het Volk en Het Vad (niet: Volk & Vad. s.v.p.!) waren de eenige bladen, die zich iets meer van den man hebben aangetrokken. Zijn collega Lobo werd in Amsterdam gearresteerd, zonder opgaaf van redenen (Hij schijnt nu weer vrij te zijn).

Ik kon Groot. Ned nog niet bespreken in Het Vad., omdat H &W vergeten hadden een ex. naar de krant te zenden! Ik heb er nu een ontvangen, na telefonische reclamatie.

Henny Marsman komt morgen hier.

'Van oude en nieuwe Christenen' zag ik reeds in reisexemplaar. Het uiterlijk is uitstekend; sober en smaakvol.

Merz is hard aan het werk. Hij kauwt echter nog steeds hoorbaar, wat mij soms tot wanhoop brengt. Maar hij is alleraardigst, en dus moet ik zijn kakement maar op den koop toe nemen.

Heel hart. groeten voor jullie beiden!

Een hart. hand van je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [2 maart 1937]

aant.

aant.

Den Haag, Maandag

Beste Jan

Onze brieven kruisten! Neen, ik was niet ziek, maar werkte in ijltempo die brochure af, waarover ik je schreef. En verder was het in 'kunst en letteren' ook vreeselijk stil. Ik schreef gisteren nog iets over een allerzotste uitlating van Heerema over het geval v.d. Voorde. Zou die jongen zelf iets te verbergen hebben?

Het stukje van Eddy vind ik te lang. Dat is mijn bezwaar. Hij vertelt na (op een ironische manier), en verliest de proporties uit het oog. Een van tweeën: of zoo'n stukje moet kort en neersabelend zijn, of het moet lang en dan ook werkelijk gedocumenteerd zijn. Dit is geen van beide; ik zou het tot op ongeveer 1/3 terugbrengen. Zoo uitstekend als ik zijn stuk over Coolen vind, zoo slap en ondoeltreffend vind ik dit. Het lijkt me, dat je aan de tusschen ons bestaande oprechtheid verplicht bent om hem je afkeuring te schrijven. Er is m.i. maar één middel om hem door deze periode heen te helpen: hem telkens precies, maar zoo vriendschappelijk mogelijk, te schrijven, dat het niet op zijn niveau is. Ik vind het onzin om hem te menageeren.

Multatuli is, hoop ik, vanmiddag in ‘prachtvorm’ ook klaar, maar het kan ook morgen worden. Van de ‘Christenen’ heb ik de laatste proeven gerevideerd, dus alles hangt nu nog af van de snelheid, waarmee Nijgh belieft te drukken en te binden.

Plan a.s. weekend is alweer mislukt, want Cor geeft een ‘groote’ première (De Witte Ziekte). Nu de volgende week??

Pech met Gajus! Ik zou je een uitnemend, uitstekend schrijvend secretaris kunnen verschaffen, momenteel. Drs. in de oude talen, alleraardigste jongen, werkeloos, intelligent. Kun je niet van v. Rossum af? Ik denk, dat mijn candidaat dolgraag zou willen! Voor alle eventualiteiten geef ik je zijn adres: Leo Boschma, p/a den heer Hilbrand Boschma, Ruurlo.

Ik heb hem persoonlijk ontmoet; hij maakte op mij een zeer gunstigen indruk. Bovendien heb ik een artikel van hem gelezen, dat veel beloofde. En zoo iemand loopt zonder werk rond! Denk er eens over.

veel hartelijks van A. tot A.
en van je
Menno

Hoe meer ik erover denk, hoe meer ik zeker meen te weten, dat je juist dezen jongeling zoudt moeten hebben!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, 3 maart 1937]

aant.

aant.

Beste Jan

Hartelijk dank voor je brief. Arm Looe! En nu is het juist mooi weer voor de overtocht!

Ik beging een verzuiming; schrijf het maar niet aan Eddy, want dan wordt hij misschien nog geprikkelder. *2* Maart was n.l. Gille jarig, en Eddy vroeg mij voor dien dag aan jou *vijf* gulden te zenden om hem die te geven voor een cadeautje. Ik heb 5 Maart in mijn hoofd gehad en nu ben ik een dag te laat. Wil je alsnog aan Gille dat geld doen geworden? Ik verreken het dan met jou. Dank!

Lekkerkerkerkerkerker was heel geschikt, leek me. En de bijeenkomst bijzonder prettig.

Vandaag heb ik het geval Ribeiro in de krant behandeld. Je weet niet, hoe allerpijnlijkst ik het in deze omstandigheden vind, Brouwer te moeten ‘aanklagen’. Maar er zit niets anders op, en ik heb het nu zoo gematigd mogelijk trachten te doen. Voor de vele vijanden, die hij onder de ‘Francisten’ heeft, is deze kluif helaas erg vet en aanlokkelijk.

Wil je vooral, als je het eerste stuk publiceert van Eddy's Journaal, daarin *schrappen* òf de heele passage over den man in den Parijschen trein, die over de ‘abdicatie van Fontainebleau’ praat, òf anders mijn initialen? Ik heb niet de minste lust dien man

te beleedigen (hij leest veel) door den indruk te wekken, alsof ik een privé-gesprek verklapte om hem belachelijk te maken in het publiek. De passage doet *hoegenaamd* niets ter zake voor het geheel. Denk hieraan vooral!

Week-end komt, maar Zaterdag is er weer wat, helaas. Hein en ik zoeken Storck, die *ondanks* berisping, zoek is. Schrijf er anders vooral aan Schilt over! Het is geen manier.

Veel hart. gr. 2 × 2
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 10 maart 1937

aant.

Den Haag, 10 maart 37

Beste Jan

Een uitstekend idee om een Nummer aan Verwey te wijden! Ik beloof je een bijdrage, maar ik moet een week hebben; anders kan ik niet voldoende bedenken wat ik zal schrijven. Ik heb n.l. iets te zeggen over Verwey, na mijn in der haast gemaakte en flodderige krantenstuk; maar het zal hoogstens 4 of 5 pag. zijn. De titel 'Verwey en de actualiteit' dekt wel ongeveer, wat ik zal zeggen.

Vraag in dit geval vooral ook Vic v.V.! Hij schreef een werkelijk bijzonder goed herdenkingsartikel in de N.R.C. Als hij zijn draai heeft en het onderwerp hem ligt, kan hij het heusch wel.

Multatuli schiet al op. Ik hoop er de volgende week mee klaar te komen, maar nu speelt Verwey er tusschendoor.

Wat Looe betreft: je ervaringen zijn een prikkel om te gaan zien! Maar eerlijk gezegd vallen ons de prijzen niet mee. 5 tot 7 guineas per week per persoon is niet niks. Zag je ook de kamers van 5 guineas? 7 is ons in ieder geval te duur. Het hotel lijkt ook uit het prospectus zeer geschikt.

Ik kon hier, op verzoek van Herreman, in de K.B. het bewuste boek van Lucka bemachtigen, en zond het hem als aangeteekend drukwerk. Laat hij het mij vooral ook als zoodanig terugzenden, want ik draag er nu de verantwoordelijkheid voor!

Koentje Maart is hier weer ingetroffen, met verlengd paspoort.
hart.gr.v.h.t.h.
je Menno

Naar aanleiding van het stuk van De Jong heeft zich een correspondentie tusschen Brouwer en mij 'voltrokken', waaruit resulteert, dat Brouwer niets terug kan zeggen en daarom prefereert de zaak in de doofpot te stoppen. Ik heb hem geschreven, dat ik zijn houding beneden nul vind. En dat is nu een moordenaar, godbetert!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, 19 maart 1937]

aant.

aant.

Vrijdag

Beste Jan

Ik was op het punt je te berichten, dat ik over Verwey geen behoorlijke uiting kon opschrijven... en zie, opeens kwam het, en het is al naar v.H. & W. Zelfs zeer naar mijn zin geworden, en ik hoop ook naar de jouwe. Titel: *Albert Verwey's testament*.

Brouwer is, zooals je uit zijn verklaring kunt opmaken, òf getikt òf zoo hoogmoedig, dat hij geen verhoudingen meer ziet.

Ik zond een brief aan *De Sturler* aan jouw adres, bij gebrek aan het zijne. Wil je voor doorzending zorgen? Bij voorbaat dank!

hart. gr. v.h.t.h.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, 22 maart 1937]

aant.

aant.

Maandag

B.J.

Je expresse-briefje heb ik, voorloopig vertrouwelijk, om advies gestuurd naar *Vic*. Ik weet niet, in hoeverre de N.R.C. ‘geneigd’ is, maar hij zal dat wel weten.

Toevallig sprak ik gisteren met Bartling over de verwisseling van *Picard*, die jij voorstelt. Hij voelt er veel voor en zal er je over schrijven.

Hartelijk dank voor het fraai gecartonneerde ‘Heft’ Urbain v.d. Voorde! Het is bijgezet in mijn rariteitenkabinet, maar voor een beschouwing in Gr. Ned. mis ik den moed. Ik hoop echter bij de bespreking van ‘k heb menig Uur met u...’ nog eenige peper te kunnen strooien.

Wij zijn gedurende de Paschen in *Eibergen*.

hart. gr. ook van Ant en voor Aty

geheel je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, 27 maart 1937]

aant.

aant.

B.J.

De sensationeele brief van Eddy lijkt ook mij vrij zonderling. De toon van opgejaagd hert is niet in overeenstemming met de *minimale* feitenvoorraad, en juist dat irriteert mij. *Als* hij dit 'gevaar' ziet, is hij verplicht om ons er helder en zakelijk over te schrijven, zoodat wij iets kunnen *doen*. Want mocht het onverhoopt werkelijk zoo zijn, dan zal ik alle beschikbare middelen gebruiken om te protesteeren. Maar... ik geloof het nog niet! Eddy heeft wel meer spoken gezien (Herbert!).

Van Vic heb ik natuurlijk boe noch ba gehoord. Maar hij heeft altijd eenigen tijd noodig om zich te bedenken.

'Questions' van Ramuz is zeker bestemd voor het stuk over Nenda en Alain? Ik neem het nu mee om het te lezen.

Schilt heeft bezwaar gemaakt tegen het te late verschijnen van je Fransche artikel en Hein daarvoor een standje gemaakt. Kun je het in het vervolg niet een paar dagen eerder zenden? Please!

Hierbij nog een knipsel uit het N. v.d. Boekh.

Prettige Paaschdagen!

veel hart. van

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

5 april 1937

aant.

aant.

Den Haag, 5 April 1937
Kraaienlaan 36

Beste Jan

Mijn periodieke zwijgzaamheid verbreek ik hiermee weer; ik begrijp, dat je er van tijd tot tijd over 'valt', maar ik kan soms geen moment vinden om me even te concentreeren op een brief. Zoo ligt er inderdaad heel wat post van jou, waarvoor hartelijk dank. Ieder levensteeken van vriendenzijde in deze wereld is een weldaad. Dank ook voor het boekje over de Ital. letterkunde. Het valt me op, dat de afgebeelde gezichten zich zeer ongunstig onderscheiden van de andere in andere boekjes, zelfs

van de Belzen. Dat is zeker de heilzame werking van Mussolini en zijn ‘gevaarlijk leven’.

Heb je voor Gr.Ned. het boek van dr. van Schelven, ‘Wat maak ik van mijn leven?’ (Uitg. Kosmos, Amsterdam) ter recensie ontvangen? Het is het meest verkochte boek van Nederland momenteel, heeft de plaats van Huizinga ingenomen. Aangezien ik nog zoo'n boek heb liggen (Sterke Zenuwen van Soesman) zou ik er graag een gecombineerde boekbespreking over schrijven. Kan dat? Het is een vermakelijk gegeven. Overigens Gr.Ned. in levenden lijve nog niet ontvangen. Wel de proeven, die je me zond, en die me de overtuiging geven, dat het tijdschrift zijn ‘beispiellose’ triomftocht voortzet. Wat een prachtjaargang wordt het, als het zoo door gaat! Alleen de herinneringen van Jet Holst zijn erg dun, en half-zacht. Het stuk van Dick over Coenen is ook zeer geslaagd, vind ik.

Voor eenige dagen was er weer een brief van Eddy, ditmaal antwoord op mijn critiek op het Scheepsjournaal. Voor de verandering nu weer zwartgallig; het is te merken, dat hij de critiek eigenlijk niet wenscht te slikken. Ik stuur je deze brief maar niet, want je stemming zou er maar noodeloos onder lijden. Deze kant is toch werkelijk wel de minste van Z.Ed.! Enfin, ik hoop, dat er hierop weer iets beters zal volgen. Ook de weggeraakte brief inzake D.D. speelt weer een rol, maar ik ben er nog niet achter, wat Eddy nu precies weet en niet weet. Hij vermoedt van alles, maar preciseert niets. Inmiddels kreeg ik van de posterijen bericht, dat het onderzoek vruchteloos is geweest.

Helaas was het knipsel betreffende Joh.v.d. Woude, waaruit zou blijken, dat hij semi-fascist is, niet in den brief, waarin je erover schreef! Het zou me toch wel zeer interesseeren te weten, waarover het precies ging, aangezien de man in quaestie ook vertegenwoordigd was op de conferentie van het... Comité van Waakzaamheid? Spion? Eddy zou al overtuigd zijn; ik wacht liever nog even, tot ik weet, over welk knipsel het ging. Hij moet dan maar met Victor een tijdschrift gaan oprichten. Van den laatste verbaast me de voorkeur voor Degrel[le] in het geheel niet. Hij zou inconsequent zijn, als hij zoo'n leider niet volmondig als zijn superieur erkende.

Multatuli is af, en ingeleverd. Ik ben er benieuwd naar te hooren, of het me gelukt is in ca 30 pagina's mijn verhouding tot DD. eenigszins samen te vatten. Er komt een kleine bibliophiele oplaag van dit ‘schrift’ (10 ex. niet in den handel, 20 in den handel), waarvan je er natuurlijk een van mij cadeau krijgt. Wacht dus tot zoolang en geef het recensienummer van Gr.Ned., als je wilt, aan Vestdijk, want ik heb maar 7 van die luxe-edities tot mijn beschikking. Mijn boek is geheel gezet en gecorrigeerd, deels ook al in tweede proef gerevideerd.

Ant ontving reeds ‘Wieken van den Molen’; ik nog niet, noch Het Vad.! Spoor Stols even aan! Ant was erg blij met boekje en fraai gerijmde opdracht. Heb je er niet ook een voor Koertje? Hij zou er dol gelukkig mee zijn, en is 2 april hier jarig geweest.

Henri Mayer deelde mij dezer dagen in vertrouwen mee, dat Hein in financieele moeilijkheden zit en hem geschreven had om een *gift* (geen leening, want hij kan het niet teruggeven) van f.50. Ik heb nu f.10 toegezegd, en de boekenwachter H.M. van Nijhoff zal ook f.10 geven. Denk jij misschien, dat Nijkerk iets zou kunnen missen op dit moment, nu de bewapening zoo bloeit? In dat geval geloof ik, dat hij er een uitstekend werk mee doet, want de goede Hein zit aan alle kanten (mede door die vrij gare vrouw van hem) in de puree. Maar dit alles is geheim voor Hein, want hij wil het voor ons vermoedelijk liever niet weten. Zie of je iets doen kunt, en zoo ja, wat.

Zaterdag was De Jong hier ter kennismaking. Een heel geschikte man, wat zenuwachtig en zoo, maar heel aardig voor de conversatie. Die zaak met Brouwer neemt hem natuurlijk ook aardig in beslag. De houding van dezen heer is dan ook wel heel bezopen!! Op de Spaansche legatie heeft men het geding met belangstelling gevolgd, vertelde mij de secretaris, en men beschouwt daar Brouwer als 'un homme fini'. Semprun schijnt er ook zeer ontsticht over te zijn, dat zijn voornaamste interpreet jezuiëten-manieren toepast.

Ik was niet op de Slauerhoff-vergadering, want ik vond de convocatie een dag na datum! Ook hoorde ik er verder niet meer over.

Vanavond weer een première, de eerste na de sof Fräulein Else, met Annie van Ees als boerenfreule Elze (met armen als stoeten). Toch schijnt Nijgh het mooi te hebben gevonden, althans hij maakte aanmerking op mijn critiek, die te 'litterair' was. Hm.

Tot nader maar weer. Veel hartelijke groeten van gade tot gade en huis tot huis,
een hart. hand van
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 17 april 1937

aant.

aant.

Den Haag, 17 April 37
Kraaienlaan 36

Beste Jan

Zeer hartelijk dank voor de *f*20 voor Hein! Het geld is hem inmiddels door Henri Mayer in alle discretie ter hand gesteld. Zijn verhuispartij, die natuurlijk weer op de noodige rampen stuitte, is er althans materieel wat door verlicht, denk ik.

Dan dit: heb jij of heeft Henny het manuscript van het Scheepsjournaal van Eddy? Hij schreef mij, of ik er voor zorgen wilde, dat het zoo spoedig mogelijk aangeteekend werd teruggezonden. Ik meen, dat Henny de 'gelukkige' bezitter is, maar schrijf voor de zekerheid ook even aan jou. Overigens heb ik momenteel voor Z.Ed. iets op het oog, dat hem geld kan opbrengen, wanneer hij ook dit tenminste niet weer door zijn onmaatschappelijkheid verprutst. Ik hoop van niet; de zaak is nog geheim, je hoort er binnenkort van, zoodra het resultaat vaststaat.

Multatuli is gisteren verschenen. Maandag komen de bibliophiele exemplaren van de pers, waarvan ik je er dadelijk één zal zenden. De gewone uitgave ziet er heel aardig uit en bevredigt me wel, achteraf. Benieuwd naar je meening; schrijf me vooral, of het mij gelukt is in 30 pagina's *mijn* visie op D.D. goed duidelijk te maken. Meer heb ik niet gewild, en meer was in dit bestek trouwens ook niet mogelijk.

Deze week schreef ik nog een brochure van hetzelfde formaat tegen Mussert, voor de reeks Waakzaamheid ('Het Nationaalsocialisme als rancuneleer'). Die is nu ook

de deur uit, en ik ben nu geheel leeg geschreven. Binnenkort krijg ik echter wel weer moed voor Gr.Ned., en ik neem dan Benda, Alain en Ramuz samen. ‘Questions’ is uitstekend! Uitstekend van schriftuur zoowel als van probleemstelling.

Nog steeds geen ‘Wieken’. Stols schijnt onverbeterlijk. Ik las het exemplaar van Ant met veel pleizier, ook al, omdat je hier nog edelfascist bent. Juist daarover zou ik iets willen schrijven in Het Vad., maar de uitgever moet mij nu eerst maar eens behoorlijk behandelen, vind je ook niet?

Wij hebben vage plannen om ergens in Zwitserland voor drie weken een châlet te huren; dat is vrij billijk, aangezien de vakphilosoof met zijn vrouw meedoen. Wij hebben ook nog serieus over Sestri gedacht, maar de weerzin tegen Mussolini is me toch te machtig, in de gegeven situatie. Ik pleeg af te geven op menschen, die hun geld in Duitschland verteren, maar nu is Italië geen haar beter.

Zouden we *eventueel* a.s. weekend in Brussel kunnen komen? Aangenomen dat er geen première is, lijkt het nu werkelijk mogelijk.

Eddy schreef me ook nog over den gestolen brief. Zijn vermoeden, dat die ‘ter plaatse’ is, grondt hij op een onderhoud tusschen DD. en den commissaris van politie, maar het bewijs lijkt me allerminst geleverd. Daarover mondeling nog wel.

Koendert Maart is weer verdwenen, is nu weer in de Argonautenstr. 19. En verder heb ik voor het oogenblik weinig nieuws. Tot nader dus. Onze tuin is zeer fraai, bewijs van Ants visionnaire artisticiteit uitgedrukt in bloemen.

veel hartelijks, ook voor Aty en van heur,
je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 mei 1937

aant.

aant.

Den Haag, 6 Mei 37

Beste Jan

Hartelijk dank voor de vele bescheiden, die je me zond! Wij kwamen in allerbesten welstand thuis, en hadden betrekkelijk weinig last van de dronken loeders, die godenzonen worgen en tot tijdverdrijf voetballen. De conversatie bestreek inderdaad nog den Grootmeester van het Vrangisme, maar nu hebben we over hem in vier dagen niet meer gesproken. Ik heb toch zoo'n gevoel, dat deze ontmoeting een noodzakelijke schoonmaak is geweest. Maar afgezien van dat: wij vonden het weer heerlijk in jullie huis.

Bad news voor mij: wegens papiernood kan mijn boek nog niet verschijnen! Er schijnt zooveel papier voor de cellulose en bij de bewapening gebruikt te worden, dat Zijlstra al veertien dagen zonder zit en het niet kan krijgen ook. Dat is prettig;

het vergalde een dag mijn stemming, vooral omdat ik niet weet, wanneer dat papier er dan eindelijk wèl zal zijn!

Wat je vraag betreft, die mij als uitgesproken niet-poëziekenner zeer vereert: ik zou aan je verlangen om een inleiding natuurlijk willen voldoen, maar ik kan het toch niet beter dan Bloem of Simon, in dit geval? Schrijf me over dit onderwerp nog eens nader, want ik vond beide inleidingen in hun soort goed, en zou liever niet als het vijfde wiel aan den wagen fungeeren. Heusch, poëzie, zelfs die van jou, waarvan ik oprecht houd, is mijn fort niet. Ik bedoel: om erover te *schrijven*!

Ik heb deze week geprobeerd Het Bezegeld Hart van Engelman te lezen; het lukt me eenvoudig niet, het 'words, words' verdringt iedere geleerde beschouwing. Dat zou nu bij jou precies *niet* het geval zijn, maar toch: ik heb geen aanleg voor poëzie-criticus. Het zou dus niets dan 'levenscritiek' worden...

Dat Beerenlied à la Piet Hein is werkelijk het toppunt van prolurkerige reclame, waarmee Gulbransson overigens duidelijk geklasseerd is. Dat zoo'n Stok geen schaamte heeft overgehouden, verbaast mij toch altijd weer, zelfs bij een zakenman.

De lezing over Arthur v.S. zou ik zeker wel willen uitwerken; maar de tijd! Misschien is het iets voor mijn vacantie. In ieder geval heb ik de aanteekeningen hier. Alleen: evenals bij de inleiding voor je gedichten rijst hier bij mij de vraag, of mijn bijdrage tot de kennis van v.S. werkelijk zoo onmisbaar is. Ik word steeds sceptischer.

De avond met Bolle Ton de Soep was een daverend succes. De Soep at en (vooral) dronk bij ons, met brabantsche eetlust en galanterie voor de dames, die hij 'hofierte'. Daarna pleitte hij voor de boekdrukkunst als Borromeus de Greeve; hij is een uitmuntend spreker, maar spreekt zonder eenig 'geweten', als een pater. Overigens is hij ten stelligste van plan over Poirters te schrijven, en hij heeft mij gezegd, dat je op hem rekenen kunt. - Na afloop was er een souper met den Haagschen boekhandel, dat mijn allerergste vermoedens over het beschavingspeil van deze menschen nog grondig beschaamd heeft. Het was grotesk van zotheid, maar het idee, dat wij aan deze heidenen zijn overgeleverd, is niet bepaald pleizierig. En dan was de spijs matig en de wijn karig toegemeten. Honorarium heb ik voor geen cent gehad, want ik heb geen condities gemaakt. Wat moet ik nu doen? Toon kreeg *f* 40!

Hierbij in dank de brief van Eddy terug. Hij zit nu dus al op Bali of dienomtrent. Het gedicht, dat ik vandaag kreeg, lijkt mij merkwaardig; ik mag dien toon wel, maar... ik moet eerst het vervolg zien, want dit is te zeer introductie alleen.

Gisteren den Hemelvaartsdag besteed aan Green Pastures. Ik wil een actie ontketenen om het verbod ongedaan te maken. Het is toch al te gek!

Veel rust en herstel van krachten te Brugge! Laat vandaar iets hooren, desnoods postkaartelijk.

veel hartelijks, ook v.h.t.h.
je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 20 mei 1937

aant.

Den Haag, 20 Mei 37

Beste Jan

Hartelijk dank voor al je brieven, waarop ik nog altijd maar niet antwoordde. Wij waren een paar dagen in de provincie, en een onbedwingbare afkeer van het penvoeren liet mij alles, wat daar op leek, weer eens links doen liggen. Ik had te veel geschreven; ben nog niet op adem. En de 'Christenen' zijn tot mijn groot ongenoegen nog altijd niet verschenen! Bijna een maand te laat! Eerst was het het papier, en nu is het de drukte op de zetterij bij N.&v.D.! Enfin, eens zal het er wel van komen. Het boekje over Multatuli is uitverkocht, in één maand, en wordt herdrukt. Dat doet me wel pleizier. Het is de eerste maal na het 'Carnaval', dat er iets van mij uitverkocht is, dus een jubileumfeit.

Ik ben blij, dat je het Weekblad van je afgeworpen hebt, al kan ik uiteraard de consequenties voor je financiën niet beoordeelen. Je hebt natuurlijk *groot gelijk*, als je zegt, dat je hiervoor niet geschapen bent.

Wat nu de mogelijke 'aanvulling' betreft: ik heb er deugdelijk over nagedacht, maar eigenlijk geen mogelijkheid gevonden dan deze, die me niet zoo dwaas lijkt: zou je niet eens aan Schilt voorstellen, om, in eenigerlei vorm, de rubriek van Walch te hervatten? Ik bedoel de 'Scherven', maar jij kunt het beslist veel beter; iedere dag lijkt me volkomen onnoodig, en dat is trouwens ook weer een nieuwe obsessie. *Ongeregeld* lijkt mij voor zooiets een ideaal. Voor het werk, dat er aan verbonden is, wordt het zeker behoorlijk betaald. In dezen tijd zal de polemiek wel zuinig ingevlochten kunnen worden, maar op een bepaalde manier lijkt het me heel best te doen! Schrijf mij eens over dit idee. Ik wil het natuurlijk bij Schilt entameeren, maar ik geloof, dat je zelf meer pushing power hebt dan ik. Hoe het ook zij, in deze richting heeft de krant een manco, dat opgevuld zou kunnen worden. Ik geloof, dat dit meer uitzicht heeft dan een specifieke *boek* uil.

Wat de inleiding aangaat: natuurlijk wil ik die schrijven, als het niet al te lang behoeft te zijn. Is de goedkoope editie dan al uitverkocht? En beleedig ik er Vestdijk of Jacques niet mee? Hierover graag een en ander nader.

Van Eddy een briefje uit Djokjakarta, op weg naar Bali. Niet veel nieuws, tamelijk opgewekt. Ik corrigeerde zijn Blocnote; de Multatulistudie nog niet. - Groot-Nederland heb ik ook nog niet besproken; for shame, want het nummer was weer heel aardig. Komt vandaag of morgen.

De boekenmarkt van dit voorjaar is tot dusverre meer dan knudde. Ik heb niets behoorlijks. Komt er ook niets?

Verder geen nieuws; wij zijn gezond, en er is vandaag gelukkig eenige zon. Mevr. Merz Sr. is in Holland aangekomen en bevindt zich met zoon te Lunteren.

veel hartelijks v.h.t.h.
een hand van
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan

J. Greshoff

Den Haag, 22 mei 1937

aant.

aant.

Den Haag, 22 Mei 37

Beste Jan

Gisteren de proeven van Gr.Ned. in dank ontvangen, vanmorgen je brief. Dit Juni-no. lijkt me zelfs weer beter dan het Mei-no., hoewel dat ook allerminst te versmaden was. Je houdt er een geweldigen koers in! Ik zal van deze aflevering in de krant wat meer werk kunnen maken, omdat de materie zich beter voor citeeren leent. Inmiddels heb je mijn referaat van het Mei-no. wel gelezen. - De poëzie van Henny blijft merkwaardig. En Saks kan ik op een misvatting betrappen; met dat al vind ik deze laatste studie de beste, en in het soort is deze critiek m.i. volkomen fair. - Het stuk van Eddy over Multatuli heb ik gisteren gecorrigeerd teruggezonden. Het is bijzonder goed, en door het begin met oom Crone uitstekend van toon geworden.

De gepaste vreugde over het succesje van mijn Multatuli-essay wordt sterk getemperd door de ontvangen afrekening van Nijgh & van Ditmar, over 1936, waaruit blijkt, dat mijn publiek sedert 1935 weer crescendo in elkaar geschrompeld is. Verkocht werden in dit jaar: 11 Carnaval, 10 Démasqué, 1 Dumay, 2 Hampton Court, 2 Politicus. Emolument: *f. 6.15*, 'welk bedrag wij op uw postrekening doen overschrijven'. Het bedrag laat me overigens koud, maar dat ik voor een boek als Politicus z. Partij in één jaar 2 heele lezers vind, heeft me toch nog wel even een koude douche gegeven. Dit boek, waarin ik zoo ongeveer gezegd heb wat ik voor vijf jaar te zeggen had, is dood als een pier; zelfs de illusie van een 'kleinen kern', die zich voor mijn problemen interesseert (buiten mijn intieme vrienden om), kan ik laten varen. Ik zie het Multatuli-succes in dit licht ook meer als een attentie aan Multatuli; of een attentie voor den krantenman Ter Braak, den intellectueelen paljas van Het Vaderland, den heer Ter Afbraak, volgens de qualificatie des boekhandels. Ik ben benieuwd, wanneer Nijgh & van Ditmar de zaak als hopeloos gaan zien, en mij op de bekende wijze meedeelen, dat het hun tot hun leedwezen niet meer mogelijk is enz. Inmiddels zijn de 'Christenen' al een maand te laat, en er schijnt nog geen schot in te komen, aangezien er zooveel rendabel drukwerk is. Deze sof zullen ze echter nog moeten incasseeren, want 'es ist bezahlt und soll herunter'. De volgende?

Wij verheugen ons zeer over je a.s. komst. Is Aty ook van de partij? Ik hoop a.s. Zondag (dus 30 Mei) over je Wieken te schrijven in combinatie met de 'valsche levenswijsheid' van de 'Aphorismen', die dr. Wijnaendts Francken onlangs bij de W.B. van zich gaf.

Stuk over Elsschot overweeg ik, maar ik moet even bekomen van die 2 lezers. In ieder geval wordt er in mijn geest aan gewerkt. En dan wil ik een stuk schrijven over Sorel's 'Réflexions sur la Violence', dat ik de Pinksterdagen met groote geboeidheid las. Kun je dat ook gebruiken? In principe natuurlijk.

Verder nog iets. Merz heeft geheel onbekende brieven van Multatuli ontdekt (wat die Duitschers al niet ontdekken!), een 20-tal. Ik ga ze Maandag in loco bestudeeren. Volgens Merz zijn ze zeer belangrijk, ook voor de Edu-zaak, maar niet daarvoor alleen. Ik zal nu trachten ze van de familie los te krijgen voor publicatie. Lukt dat, dan schrijf ik er eerst een artikel over in de krant (voornamelijk over de Edu-kant,

met enkele citaten), maar de publicatie bewerk ik natuurlijk oneindig veel liever voor een tijdschrift. Daarvoor komt 1° een cahier van de V.Bl. in aanmerking, maar ook Gr.Ned. Ik besprak de zaak terloops met Leopold, die er, geloof ik, wel ooren naar had, maar ik heb niets toegezegd, omdat ik 1° eerst moet zien, wat het is, en 2° eerst ook jou wil polsen. Schrijf me eens, geheel vrijblijvend wederzijds, of je in Aug. b.v. plaats zou kunnen maken. En spreek hierover tot nader order met *niemand*!

Tot nader.
Heel veel hartelijks voor Aty en van Ant,
een hand van je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

25 mei 1937

aant.

25 Mei 39

Beste Jan

Hartelijk dank voor je letteren. De trap op je hart was niet bedoeld! Ik wist niet, of je pleizier zou hebben in deze publicatie, maar nu dat wèl het geval is, komt het geheel natuurlijk Gr. Ned.! Ik was gisteren bij Cor Bruyn (den auteur van de Zaadnaaiers en andere pornografische romans, die echter een heel geschikte kerel blijkt te zijn), en wist daarvandaan de brieven mee te sleepen, dank zij de hulp van dezen Bruyn. Het is een uiterst waardevol stel brieven, dat veel overtuigender is dan welk document van Pée ook!! Hier wordt eigenlijk pas het onomstootelijk bewijs geleverd, dat Edu een schoelje was; het drama van vader en zoon komt hier werkelijk aangrijpend uit.

Dus kan ik op Aug. rekenen? Samen met het artikel van Eddy zou niet onaardig zijn! Ik schrijf er verder alleen een paar noten en een zeer korte inleiding bij. De brieven kunnen met de kleinere letter gezet worden, om niet te veel van je ruimte te vergen. Ik ga ze nu copieeren, en schrijf er dan Vrijdag of Zaterdag een artikel over in de krant, met enkele citaten; daarbij vermeld ik dan, dat de publicatie in Gr.Ned. van Aug.37 zal geschieden.

In haast.
Veel hartelijks v.h.t.h.
en van je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 31 mei 1937

aant.

Den Haag, 31 Mei '37

Beste Jan

Je stukjes lijken mij voor dit genre bijzonder geslaagd! Ik neem ze vandaag mee naar de krant; hoe ik de zaak het beste aansnijdt, weet ik nog niet. Volgens Hein schijnt Schilt n.l. bang te zijn, dat je niet *punctueel* bent met den *tijd*, maar dat geldt dan alleen eenige herinneringen aan Fransche Letteren, en ik weet heelemaal niet, of dat werkelijk zoo is. In ieder geval: zooiets moet voorzichtig worden aangesneden. Je hoort er nader van, zoodra ik meer weet.

De *brieven van Multatuli* hebben me een heele week arbeiden gekost; maar ze loonen de moeite rijkelijk. Ze zijn *gecopieerd* en *geannoteerd*; er moet nog een kleine inleiding bij. Dan stuur ik jou de heele zaak aangeteekend, zoodat je ze zien kunt, of alles in één nummer kan, of over 2 nummers verdeeld zou moeten worden of direct naar v.H.& W., met verzoek om dubbele proeven??

In ieder geval zou ik je de *kleinere letter* adviseeren. Ik heb één brief in Het Vad. afgedrukt, maar de rest is minstens even levend en dramatisch. Het zijn in totaal 25 brieven, briefjes, briefkaarten en fragmenten. Eén van de beste en persoonlijkste briefwisselingen [haast?], die van M. überhaupt bekend zijn.

We zien je dus *Vrijdag* hier?!

veel hartelijks v.h.t.h.

en van je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

14 juni 1937

aant.

aant.

14 Juni '37

Beste Jan

Dank voor je briefkaart. Het stuk over Elsschot, dat pas gisteren definitief geboren werd, gaat *vandaag* aangeteekend naar v.H. & W. Het heet: *Willem Elsschot en de Idee*. (Zijn humor komt er ook bij te pas). Ik herlas 'De Verlossing', dat ik ongelooflijk goed vind, *beter* dan 'Villa des Roses'!

Met gelijke post zend ik je een 'Christenen', die je dus vandaag of morgen moeten bereiken. Schrijf me spoedig je meening! Het *recensie-ex. voor Groot- Nederland* gaat nu toch naar Henny Marsman? Ik reken daar op, want anders komt mijn distributie in de war, en ik zou hem niet graag overslaan.

Nog iets: mevr. Douwes Dekker jr. heeft mij verzocht haar mijn afschrift van de copie der Multatuli-brieven ter lezing af te staan. Ik heb daarvan een doorslag, en in overleg met v.d. Hoeven, die ook van meening was, dat wij dit verzoek niet goed konden weigeren, heb ik haar dien doorslag nu toegezonden. Echter nadat zij zich *schriftelijk verplicht heeft*, daarvan niets te publiceeren of tegenover derden mee te deelen, alvorens de corr. in Gr.Ned. verschenen is. Laat v.H. & W. dus zonder jouw medeweten *niets* uit handen geven! Ik vertrouw deze dame n.l. maar half, en wanneer zij *beide* afschriften in handen mocht krijgen, zou zij er misschien niet tegen opzien het heele zaakje te verbranden. Dan is het origineel er nog wel, maar al het werk zou overgedaan moeten worden. De ridderlijkheid-chantage van mr. Montijn wijst in zekere richting. Ridderlijkheid tegenover Edu acht iedereen hoogste deugd, en de arme Multatuli? Hoe meer hij belasterd wordt, hoe beter. Maar zij zullen hem niet hebben!

veel hartelijks v.h.t.h.
een hand van
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 17 juni 1937

aant.

Den Haag, 17 Juni 37

Beste mede-Mefistoffel

Van Holkema & Warendorf bericht, dat zij de corr. Multatuli ontvangen hebben, en mij proef zullen zenden. Dat is dus in orde, en zij zullen zich nu wel wachten, zich door die dame te laten verschalken, gesteld dat zij zulks van plan was.

Hierbij de brief van Eddy terug. Ik kan volkomen meegaan met je antwoord. Wel deel ik zoo ongeveer zijn opinie over de stukken van Saks (in dien zin, dat ze mij erg tegenvielen als documenten-werk, en in vergelijk met wat hij vroeger schreef), maar ik vind ze tevens zeer behoorlijk, aangenomen dat het een soort wetenschap is, die mij zonder nieuwe documenten tamelijk steriel lijkt. Als ik Eddy was, zou ik juist blij zijn, zoo'n vijand te kunnen dooddrukken in een boek, dat al op stapel staat; want het document van 1856 is inderdaad vrijwel vernietigend voor de theorie van Saks over de veralgemeening van het bijzondere Lebak-geval (zie mijn stukje in de krant). Maar daarom gaat het bij Eddy kennelijk niet. Hij wil niets kwaads van Multatuli hooren van *deze* pietepeuterige kant, en dat lijkt inderdaad op dictatuur. Afgezien nog van het feit, dat Coenen reeds de ‘aannemer’ is geweest.

Ik voor mij zie altijd de Saksen zoo graag aan het kliederen met hun kleine bewijsjes, die geen centimeter kunnen verkleinen van het formaat van Multatuli, hoeveel moeite zij zich ook geven. Daarom kan ik die woede van Eddy ook niet begrijpen, laat staan deelen; hij identificeert zich met Multatuli, goed, maar ik identificeer mij dikwijls onwillekeurig met Nietzsche en weet zeker, dat ik best een peuterstuk van laat ons zeggen Wolff in Gr.Ned. zou kunnen verdragen, zonder mij

daarom een verrader te voelen. Enfin, het is een imponderabile, en het is best, dat je niet boos, maar sec geantwoord hebt.

Vond je de Maatschappij der Ned. Lett. niet heerlijk ditmaal? Die lieden kennen toch werkelijk geen schaamte meer bij hun bepalingen van wat zoet is en wat stout.

Ik hoorde iets van Hein over je lever. Is dat dieet een nieuw en blijvend symptoom? Of alleen maar een preventief middel?

Veel hartelijks over en weer, en een hand van je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 22 juni 1937

aant.

aant.

Den Haag, 22 Juni

Beste Jan

Ingesloten een brief van Eddy; drie velletjes in den kankertoon; over Saks, en over een quaestie met Schilt, waarin Eddy *volkomen* in het ongelijk is. Hij heeft n.l. op eigen gelegenheid reductie gevraagd op de treinen, en zich daarvoor moeten opgeven als corr. van Het Vad. Op zichzelf niet erg, maar hij heeft mij noch iemand anders daarvan van te voren op de hoogte gesteld, en ik weet dat Schilt die dingen niet *wil*. Zijn eigenmachtig optreden moet nu maar weer op de 'unspeakable' burgerlijkheid van Schilt worden afgereageerd. Het is alles weer in vorm, en vooral de toon van 'geen letter meer in Het Vad.' is me zeer zuwider.

Ik heb nu maar eens scherp geantwoord, dat ik dezen kankertoon niet meer kan harden en liever de correspondentie opschort dan voortdurend over 'verraad' en zulke dingen te moeten hooren. Liever even goede vrienden en *zwijgen* dan deze voortdurende onaangenaamheden *om niets*. Ik heb hier vervelende akkefietjes genoeg en geef de voorkeur aan ze met mijn vrienden *niet* te hebben. Graag de brief terug, na lezing, met je opinie.

Zou v.H. & W. er voor voelen de correspondentie Multatuli - v.d. Hoeven als brochure (boekje) afzonderlijk uit te geven? Van mijn kant natuurlijk 'kostenfrei'; practisch komt er dus haast niets bij dan nieuw pagineeren en brocheeren. Ik geloof, dat er nogal veel belangstelling voor deze quaestie bestaat. Maar als het niet gaat, dring ik niet aan.

Je hebt Koert Crollius wel heel hard gestraft. Maar ik kan niet ontkennen, dat hij het verdient, en misschien leert hij iets van dit pak slaag.

Zeer benieuwd naar Gr.Ned.!! Nog geen proef van mijn stuk over Elsschot; *wel* de brieven van Multatuli. Je zult stellig binnenkort van de weduwvrouw van 'Edu' vernemen; zij zal ongetwijfeld ook in Gr.Ned. haar standpunt willen verdedigen, reken daar maar op.

hart gr. 2 × 2

je Menno

Zend je nog eens een briefje uit Brussel voor de krant? Er is niets leesbaars tegenwoordig.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[circa 25 juni 1937]

aant.

aant.

Beste Menno,
Heden-ochtend deze stompzinnige rotzooi ontvangen.
1. Lees de brief aan Tromp Meesters plak hem dicht en verzend hem *apart*.
2. haal de brief van hem aan mij uit het dossier en bewaar die
3. stuur [ook] het [xxx] terug.
Dit zijn zonderlinge [xxx], deze Domme Ridders!
Schrijf even of je met mijn antw. accoord gaat.
Met veel liefs, in haast
vhth
geheel je
Jan

Origineel:Literatuurmuseum, Den Haag

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 28 juni 1937

aant.

aant.

Den Haag, 28 juni 1937

Beste Jan
Veel stukken van je ontvangen, waarvoor hartelijk dank. Daar is in de eerste plaats de affaire Douwes Dekker-Tromp Meesters. Ik had wel gedacht, dat de dame, die mij soebatte om de brieven van te voren te mogen inzien, bezig was een actie tegen mij op touw te zetten; maar ik meende dat gebaar toch maar te moeten maken, uit ‘ridderlijkheid’. Je ziet, met welke heerlijkheden een en ander beloond wordt. Ik dank je voor de kameraadschappelijke en royale manier, waarop je aan dergelijk geschrijf alle plaats in Gr.Ned. hebt geweigerd. De naïeve familie sluit n.b. een copie van een brief in, waaruit blijkt, dat mad. Edu al *begon* met mij voor ‘niet veel

bijzonders' en een 'gedegenereerd type' te houden. Dit alleen al is voor mij voldoende, om mij verder met geen polemiek meer in te laten van dezen kant, tenzij er werkelijk stukken aan den dag zouden komen, die met de zaak zelf te maken hebben. Ken jij die heer T.M.? Hij is zeker openlijk of crypto-NSB-er, tenminste de toon laat niets te wenschen over

Ik heb verder volgens je opdracht in dezen gehandeld.

Van Holkema & Warendorf berichten mij, dat zij de corr. als afzonderlijk geschrift willen uitgeven. Ik zal hun schrijven, dat ik bereid ben van ieder materieel voordeel afstand te doen, zoodat ev. winst geheel aan Gr.Ned. ten goede komt.

Gelukgewenscht met het succes bij de Haagsche Crt.! Beschamend voor Het Vad., het blad met de onontwikkelde lezers!

Ik zou graag 4 nummers met de corr. verzonden hebben, aangezien de betreffende personen mij met informaties geholpen hebben. Te weten:

J.H. van der Hoeven, Van Ostadelaan 32, Hilversum.

Cor Bruyn, Eikenlaan 59, Hilversum.

K. Lehmann, p/a Gorter, Snelliusstr. 82, Den Haag.

Mej. K. Du Ry van Beest Holle, Douzastr. 33, Den Haag.

Geef jij dus op, dat zij het Aug.no ontvangen moeten? Ik reken er dan mee, dat het voor elkaar is. Anders komen er misschien weer complicaties, want de heer v.d.H. en mej.Holle zullen ongetwijfeld in hun hart veel sympathie voelen voor het standpunt Tromp; daarvoor zijn zij holl. burgers. Een toegezonden nummer vleit zulke lieden, zooals je weet.

Wat het ex. 'Christenen' voor Henny Marsman betreft: ik schreef je destijds al, dat ik het recensie-ex. van Gr.Ned. voor hem bestemd had. Wil je het hem dus sturen? Mijn voorraad is geheel épuisé, anders zou ik er hem natuurlijk met pleizier één uit eigen boezem zenden.

Je adres genoteerd. Helaas, van een reis naar daar zal voor ons ditmaal wel niet kunnen komen. Ik heb drie weken vacantie (in Sept. dan nog een week), en daarvoor hebben we ons te Buochs verplicht. Noteer vast mijn adres daar: bei Fam. Wyrsch-Dürrer, *Buochs* am Vierwaltstättersee, Schweiz. We zijn er vermoedelijk van 26 Juli tot 15 Aug.

De twee pops zal ik aan het snuffelzwijn Molhuysen betalen voor zijn ietwat verlate aanmaning. Het recu ontvang je dus, zoodra ik in de zaak van dezen heer bibliothecaris ben geweest.

Nu nog iets. Zou je je machtige invloed bij v.H.& W. kunnen aanwenden om te bewerkstelligen, dat zij mij reeds thans op mijn gironummer (131747) doen toekomen, wat mijn deel is voor het stuk over Elsschot en de bewerking van Multatuli's brieven? Een en ander is gezet, dus precies te berekenen. Ik ben n.l. ditmaal werkelijk zonder cent, door het belastingstelsel der Gem. 's Gravenhage, en heb verder niets meer te wachten. Het lijkt mij niet te onbescheiden, als ik bij wijze van uitzondering dit beroep doe op de financiepaarden H. & W.; maar ik doe het liever via jou, omdat jij de honoraria toch met hen bepaalt, als ik mij niet vergis. Wil je er even werk van maken? Bij voorbaat hartelijk dank.

En nu maar weer verder, het geschrijf van den heer Tromp M. tegemoet. Wat een geuren zal deze heer binnenkort gaan verspreiden. Maar ik voel mij tegenover dit soort wezens zoo safe, dat ik dezen poesaka-imitator bijna veel succes zou toewenschen. Hij heeft er zooveel moeite voor gedaan!

veel hartelijks onder ons,

als steeds

je Menno

Zooeven je art. in het Holl. Weekbl. Ik heb me er zeer mee geamuseerd!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 juli 1937

aant.

aant.

Den Haag, 2 Juli

Beste Jan

Hierbij 1° het reçu terug, dat je misschien als tendre souvenir aan voorbije jaren wilt bewaren. Men incasseerde het geld cynisch. - Voorts 2° de brief van Eddy, die inderdaad pathologisch van toon is. Hierop is *niet* te antwoorden, behalve met: val dood (figuurlijk). Ik begrijp, dat deze manier van polemiseeren je ondraaglijk is; zooals ze het mij trouwens ook is, en zooals ik hem verleden week zoo kalm mogelijk geschreven heb. Het nare van de houding zit hem m.i. vooral in het *apriori* en zonder vorm van proces aannemen van 'verraad' bij iemand, die E. jaren en jaren kent; daardoor wordt een meeningsverschil opgeblazen tot een ethische afstraffing zijnerzijds. En ik heb, helaas, de overtuiging, dat het uitstel van 'E Poi Muori' hierbij een rol speelt. Uit den brief, dien ik hem schreef, zal hem blijken, dat ik in deze zaak ondubbelzinnig aan jouw kant sta. Wat zijn antwoord zal zijn, weet ik niet, maar ik vrees het ergste. Laten we overigens afspreken, dat we probeeren een *conflict* (brouille) zoo lang als het eenigszins kan te vermijden.

Ik zal Tr. Meesters berichten, dat ik hem wel wil ontvangen. Hij heeft tegenover jou nu stevig ingebonden, maar waarschijnlijk ligt de rancune al op de loer om langs een anderen weg los te breken.

Het Elsschot-nummer ontving ik vandaag. Ik zal het binnen enkele dagen uitvoerig aankondigen. Het is een geslaagde demonstratie, en zelfs die Vlamingen vielen me niet bepaald tegen, al is het verre van schitterend, wat zij geleverd hebben. Je hebt overigens één historische fout gemaakt, en dus een legende in het leven geroepen: ik was *niet* bij de voorlezing van 'Kaas'! Mijn ontmoeting met Elsschot was al vroeger, bij Delen, en zonder lectuur. Maar het is wel aardig zoo'n misverstand, voor de litteratuur-historici.

Van Duinkerken plaatst in De Tijd van gisteren mijn boek op den index. Het is 'zeer gevaarlijk voor onervaren lezers'; maar verder is zijn stuk, hoewel Roomsch, *zeer* behoorlijk, en het exposé zelfs heel goed.

Ik wensch je heerlijke vacantiedagen in het Zuiden! Laat je lever wat in de zon hangen en schrijf zo nu en dan eens een briefkaartje. Naar je herlezing van mijn romans ben ik benieuwd; aan Hampton Court hang ik nog, aan Dumay niet of weinig meer.

Tot nader dus maar weer; hart. gr. 2×2

en het allerbeste van
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 15 juli 1937

aant.

aant.

Den Haag, 15 Juli '37

Beste Jan

Gisteren kwam je welkome zending uit Juan les Pins. Prachtig, dat je het met het huis goed getroffen blijkt te hebben. Ik hoop, dat wij ook goed terecht zullen komen, want ik heb behoefte aan *niets doen*, rust en nog eens rust. Geen enkel litterair plan, alleen maar lezen en wandelen staat op mijn programma.

Die Tromp Meesters had ik hier op bezoek. Een dwaze, maar verdachte man, van wien wij m.i. de gekste dingen kunnen verwachten. Hij lijkt mij n.l. niet geheel compos mentis, en kwam n.b. met de listige bedoeling van mij mijn bewijsmateriaal op te vorderen! Ik heb lang met hem gepraat, maar er is met zulke menschen niet veel te beginnen. Wij zijn in de beste orde uiteen gegaan, maar zonder iets te zijn opgeschoten. Mijn bewijsmateriaal krijgt hij *niet*, want het eerste wat hij zou doen, zou zijn bij de in de noten genoemde personen kwaad te gaan brouwen. Ik ben naderhand nog ernstig voor hem gewaarschuwd. Zijn brochure moet hij dan maar schrijven, als hij er pleizier in heeft.

Heel wat meer piekerens kostte mij de brief van Eddy. Ik kreeg er twee, als antwoord op de mijne, en vervolgens vond ik in het exposé, dat je mij zond, nog eens een proces verbaal. Het is een hopelooze geschiedenis, want ik zie voor het oogenblik geen kans hem te antwoorden. Blijkbaar werkt hij met een eere-code, waarvan ik de teekens niet meer begrijp. En in geen geval begrijp ik meer deze soort vriendschapsmystiek, die hij in het eerste het beste incidentje bereid is aan ‘verraad’ en Varangot te gelooven. Ik kan die brieven met geen mogelijkheid herlezen; maar ik neem me voor om, zoodra ik rust heb, toch te antwoorden en te probeeren ‘over de zaak heen te schrijven’. Maar voorloopig kan ik het niet. Dit soort non-conformisme, waarvan ik de waarde wil erkennen, verliest zijn waarde, zoodra het voor de consequentie van de *zelfmoord* terugdeinst; het wordt anders een soort hypocrisie van den onafhankelijken mensch, die geen enkele afhankelijkheid meer wenscht te dulden. Dit zou het eenige waarachtige zijn, wat ik Eddy *nu, op dit moment*, te schrijven had. Maar ik durf die verantwoordelijkheid niet op me nemen, omdat ik hem moedig genoeg acht om serieus die zelfmoordconsequentie te gaan overwegen. *Dus* heb ik hem niets te schrijven, want over die Saks-kul en die perskaart begin ik niet nog eens. Als hij meent, dat jij ‘verraad’ pleegde en ik hem te ‘nobel’ ben, kan ik daar niet meer op ingaan. Maar ik vind het erg beroerd.

Verder alles wel. Wij zijn nog hier tot en met Zaterdag 24 Juli; daarna is ons adres dus tot ± *14 Augustus*: bei Fam. Wyrsch-Dürren, *Buochs* am Vierwaltstättersee (Zwitserland). Laat vooral geregeld wat van je hooren.

Tot nader! Veel hartelijks over en weer,
ook tusschen Aty en Ant
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[17 juli 1937]

aant.

aant.

Beste Jan

Dank voor opgezonden brief Tromp Meesters! De man is niet goed wijs. Hij had je in het geheel geen geheimhouding opgelegd en n.b. dien particulieren brief zelf gecopieerd om over mij 'voor te lichten'! Ik verwacht nog een en ander van dien heer.

Hierbij een stuk van het Handelsblad over gedenkteeken P.v. Ostayen. V.d. Veen heeft hierover *niets* gezonden! Wij zitten er naast, hetgeen vervelend is. Kun je niet op een of andere manier zorgen, dat v.d. V. zulke dingen tijdens je afwezigheid doet? Ik heb er nu een berichtje over 'gezogen', want je zou er anders wrijving met Schilt over kunnen krijgen. (Hij zal dit wel niet gezien hebben, denk ik).

Het stuk van Gino *had ik niet gelezen*. Nu, après diner, wel, en ik vind het ook weinig fraai.

Ontving je mijn brief inmiddels? De Binnendijken zijn bij ons gelogeerd.

Veel zon en pleizier! Hart.gr. over en weer
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 24 juli 1937

aant.

aant.

Den Haag, Zaterdag

B.J.

Het spijt me, dat ik eenige wolken aan je mediterranen hemel moet signaleeren, maar het lijkt me toch het best, dat *ik* je even schrijf, zoodat je eenige maatregelen

kunt nemen. Van der Veen schijnt n.l. *niets* te doen, voor Vad. en N.R.C. te weten. Ik zond je eenige dagen geleden het knipsel uit het Hbl. betreffende Van Ostayen, waarover wij niets hebben gehad; maar nu is er een veel belangrijker iets geweest, n.l. een *Ned. tentoonstelling te Antwerpen*, waar o.a. *De Monchy* heeft gesproken, en waarover wij van v.d. Veen *geen letter* hebben ontvangen! De andere bladen hebben er lappen over. Gevolg, dat de N.R.C. zich nu bij De Lang beklaagd schijnt te hebben. Het is inderdaad heel gek, dat wij niets van V.d. Veen merken; als het zoo doorgaat, loopt het spaak. Kun je niet *snel* iets doen om dien toestand te redderen? Ik zou het *erg* vervelend vinden, wanneer er gedonder kwam, waarbij zou moeten blijken, dat v.d. V. in gebreke blijft. Het beste lijkt me, dat je ook Schilt even schrijft, want die heeft, geloof ik, een 'kopstoot' van De Lang voor je geïncasseerd.

Ik heb Eddy nu ook geschreven. Zoo verzoenend mogelijk, probeerend het 'incident' te sluiten. Maar ik begrijp zijn reacties nauwelijks meer. Op zichzelf een verheugend teeken, dat hij de briefkaart schrijft, die je me opzond; maar hoe dat nu toch te combineeren met die kreten van 'verraad', een paar weken geleden? Het wil er bij mij niet in, maar in ieder geval is het goed, dat hij nu zóó schrijft. - Er ligt hier nog een Balineesche doek van jullie, dat ik je opzend, zoodra je weer in Brussel bent.

Wij reizen morgen af naar Buochs. Schrijf spoedig daarheen, en stél me vooral gerust over die V.d. Veen-quaestie, waarover ik me bezorgd maak.

veel hartelijks, ook voor Aty
en van Ant,
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[28 juli 1937]

aant.

aant.

Woensdag

Beste Menno,

Van morgen zond ik je de brief van Eddy, welke mij wanhopig maakte. Ik schreef hem heel [hartig?] uitvoerig terug 11 kantjes.

1e. de Saks-zaak. Ik trachtte hem nogmaals aan het verstand te brengen, dat ik er niet over denk Saks te verdedigen, dat ik overtuigd ben van zijn ongelijk, maar dat ik het infame, liederlijke, ploertige van zijn ongelijk niet inzie. Dat hij verder *ongelimiteerd* ruimte kan krijgen om Saks *zakelijk* en *feitelijk* te weerleggen, dat wij alléén geen scheldpartij wenschen. Dat ik er verder niet over denk Schilt te 'verdedigen', maar dat ik het idioot vind van Schilt te verwachten, dat hij reageert zooals ik gereageerd zou hebben; dat men van een mensch niet méér mag verwachten, dan waartoe hij in staat is. Dat 95% van de dagblad knechten aldus gereageerd zouden hebben en dat hij niet alleen Schilt, maar de geheele pers de rug toekeerde. Dat er in *iedere* betrekking wel eens ietwat moeilijke superieuren voorkomen en dat men, als

men geen enkele aanmerking, dult de keuze heeft tusschen rijk-zijn of er tusschen uit knijpen.

Dat jij noch ik veranderd zijn, dat we helemaal niet verburgerlijkt, vermaatschappelijkt, verredactioneeld[?], vernederlandst zijn, dat we *precies* dezelfde kerels zijn gebleven als we waren, dat we nog bereid zijn Eddy en Henny en god weet wie te verdedigen tegen Lubbes maar dat wij van Lubbes *niet* verwachten, dat hij, zich plotseling van zijn inferioriteiteit bewust, aan onze voeten zal werpen! En dat als wij ons een elite achten, de heeren Nijgh, Boissevain, Sijthoff en [onleesbaar] zich niet minder eliterig voelen.

De stommiteit van Eddy is, dat hij voortdurend *wil spelen* met menschen die *onze spelregels* niet verstaan en niet waarderen. Hij begrijpt niet dat hij voor ons *een waarde* vertegenwoordigt en voor Lubbes of Nijgh een kwibus is. In plaats van dat juist en behaaglijk te vinden neemt hij het Lubbes kwalijk en tracht hem te bekeeren?!!

Ik heb heel uitvoerig, heel hartelijk, heel broederlijk geschreven. Maar zijn mentaliteit is en blijft mij op dit ogenblik *vreemd.* Schrijf mij. Ik heb behoefte iets te hooren. Deze zaak *knaagt* aan mijn ziel.

Ik zond 4 grote art. aan Het Vaderland. Meerdere volgen. Maar mijn arme vacantie!
Veel liefs, voor allen, geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Buochs, Zwitserland, 28 juli 1937

aant.

Buochs, 28 Juli '37
Adr. Wyrsch-Dürren

Beste Jan

Hartelijk dank voor je beide brieven! Wij zijn hier in een heel aardig en *landelijk* Zwitsersch plaatsje gevallen; bewonen een aardig chalet, hebben mooi weer, en ontdekken, dat ieder 2^{e} man hier Wyrsch heet. Vanwege de inteelt zeker. Een plaatsje om te werken, maar ik doe *niets* en zal niets doen dan een beetje lezen en wandelen.

Die quaestie van het correspondentschap is even vervelend, maar lijkt me - na je snelle reactie aan Schilt - even ‘voorbijgaand’ als de leestafel-quaestie. Ik had over de regeling van je vacantie als corr. nooit nagedacht, maar het wil me, na dit incidentje, wel voorkomen, dat je er het volgend jaar tóch het best aan doet een regeling te treffen met een van je collega's voor een extra-belangrijke eventualiteit. Er is natuurlijk niemand aan de krant, die je activiteit in twijfel trekt of je vacantie misgunt, maar het gaat hier doodeenvoudig om een gebeurtenis, waarvan wij verslag *moeten* hebben. (Rede van den Haagschen burgemeester etc.) Kun je niet een afspraak maken met Roelants, of Liezenborgs[?], of... Varangot? Neen, dit laatste is scherts.

Verder hier nog geen nieuws. Ik hoop de volgende week Thomas Mann te bezoeken. Hij woont niet ver weg, en hij is een van de weinige levende Duitschers, die ik in lijfelijkheid graag wil ontmoeten.

Laat de poëzie niet schieten om die krantenstukjes!

Veel hart. groeten over en weer
hand van
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Buochs, Zwitserland, 30 juli 1937

aant.

aant.

Buochs, 30 juli '37

Beste Jan

De brief van Eddy (dien ik nog even hier houd, voor antwoord mijnerzijds) is een veeg teeken, al was het alleen al om de lengte. Ik geloof dan ook, dat je geen succes meer zult hebben met hartelijke of conciliante antwoorden, want hij wil deze quaestie op de spits drijven, omdat hij er een bewijs in ziet van zijn (half en half begeerd) isolement en van onze degeneratie als 'Nederlandsche letterkundigen'. Ik ben van dezen brief toch nog geschrokken, omdat ik nog niet had gemerkt, dat het zoo diep bij hem zat. Er is maar één middel, om alles te verhelderen, zoover mogelijk: *hard tegen hard*. Ik zal hem ook in dien geest schrijven.

Duidelijk is hier een *primaire rancune*, niet tegen ons, maar tegen het leven. Het middel om die rancune te compenseeren, is de élite-idee der 'enkele fijne luiden'. Daaraan houdt hij met hand en tand vast, en hij heeft er zelfs beleedigende insinuaties voor over om mij van de heiligheid van dat standpunt te overtuigen. Op deze rancune wordt nu het geval Saks en het geval Schilt geborduurd, omdat die feiten hem een motief aan de hand doen zijn isolement te 'willen'. Multatuli contra Busken Huet en Potgieter: zoo ongeveer, denk ik, stelt hij zich dit duel voor, àls hij er tenminste historische voorstellingen aan verbindt. Omdat ik de juistheid van deze hypothese door zijn laatsten brief bevestigd vind, heb ik ook alle hoop verloren, het 'incident' als incident te 'regelen'. Er is hier niets meer te regelen, want de feiten zijn allang argumenten van Eddy's rancune geworden. Daarom zal ik hem dezer dagen mijn hypothese voordragen, en hij moet dan maar weten, wat hij erop antwoordt. In twee vorige brieven heb ik nog gepoogd een anderen toon aan te slaan (wel scherp, maar tegelijk toch verzoenend); ik twijfel er niet aan, of ze zullen nieuwe argumenten voor zijn wantrouwen worden. Het is een *hopelooze* zaak, en de eenige troost is nog: *dit moest eens komen*. Latent was de tegenstelling er altijd, maar ze werd door gemeenschappelijke oppositie tegen gemeenschappelijke vijanden op den achtergrond

gedrongen en, bovendien, door het vriendschapsgevoel (waaraan ik *nog* vasthoud) ‘gesublimeerd’. Nu gaat dat niet langer; het is zaak, voet bij stuk te houden.

Kreeg je mijn vorige brief niet? Waarin eenige bijzonderheden over Buochs? Het bevalt ons hier *best*; we maken bergtochten, waren vandaag in het Wagner-huis Tribschen, waar hij Nietzsche o.a. ontving (voor de groote breuk). Het is mooi weer, en het is hier *geen* toeristenplaats, maar in *veel* opzichten een Zwitsersch Sestri.

Over allerlei meer. Deze moet snel weg.

Hartelijke groeten, en een hand van

je Menno

A × A!

Het bezoek van Dick was een *groot succes*. Er was *contact*. Hij is veel minder star geworden en heeft al zijn aardige eigenschappen onveranderd bewaard. Erg prettig.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Buochs, Zwitserland, 1 augustus 1937

aant.

aant.

Buochs, 1 augustus '37

Beste Jan

Hierbij de brieven van Eddy en Hein terug. Ik heb Eddy *zeer scherp en onverzoenlijk* geantwoord. Niet, omdat ik onverzoenlijk *ben*, maar omdat hij iedere poging tot gemoedelijkheid en hartelijkheid in dit stadium als een symptoom van onze ‘hollandsche letterkundigheid’ zal opvatten. Ik wil nu zo precies mogelijk zijn.

De brief van Hein is enerzijds roerend, anderzijds toch ook weer *even* komisch, wat die ontboezeming over het hondje betreft. Werkelijk roerend, *ont* roerend, omdat het zoo'n innig *goede* kerel is, dien men allerlei meevallers zou gunnen, en dien alles tegenloopt. Dat is toch de hoofdzaak, in dezen. Zulke eigenschappen waardeer ik, in dezen strijd met Eddy, zoowel bij Hein als b.v. bij Dick B. plotseling weer enorm. Ook een teeken van onze vermaatschappelijking waarschijnlijk, in de oogen van Eddy.

Groot Nederland ontvangen. Een goed nummer, maar m.i. toch ‘bevlekt’ door een te veel aan Van de Woestijne, en het rotstukje van Kool over Coster. Was het noodig, dit gedraai op te nemen? Het had gedeeltelijk al in D.G.W. gestaan ook! Ik vind, dat een defence of Coster *onmogelijk* is, na Eddy's ‘Uren’. Wil iemand dat dan toch wagen, dan moet hij met ander materiaal aankomen dan deze blijkbaar om een hoogen protector wat verlegen knaap Kool. Zijn redeneering lijkt naar *niets*. Jammer, dat het stuk geplaatst is. Voor Eddy waarschijnlijk weer een nieuw teeken van het ‘alom verraad’, maar dat is een tweede. - Overigens is het nummer zéér de moeite waard, niet het minst door het uitstekende stuk van Eddy.

Wij hebben hier vandaag voor het eerst *zijkenden* regen. Verder altijd mooi weer. Dinsdag ga ik bij Mann op bezoek. Ik ben erg nieuwsgierig naar den indruk, en zal je daarover direct schrijven. Zijn 'Betrachtungen eines Unpolitischen' herlezend, concludeer ik in ieder geval tot een *zeer* 'honnête' figuur, ondanks zijn oer-duitsche kanten. Maar zou hij ook kuren à la Huizinga hebben gekregen? Dat ware pijnlijk. Ik kan het me, na zijn open brief, ook haast niet voorstellen.

Tot nader! Veel hartelijks, voor Aty ook
en van Ant
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Buochs, Zwitserland, 7 augustus 1937

aant.

aant.

Buochs, 7 aug. '37

Beste Jan

Ook mij houdt dat 'geschil' met Eddy voortdurend bezig, en vooral, omdat ik geen oplossing zie. Hij heeft niet de faculteit om te vergeten, en wat hem eenmaal als schending van de vriendschap is voorgekomen raakt hij niet meer kwijt. Ik kan daartegenover alleen stellen, dat ik de antithese aanvaard. Met dat al heb ik den 'onverzoenlijken' brief, dien ik geschreven heb, nog altijd niet verzonden. Ook dat immers is hopeloos. Ingesloten een brief, dien E, mij schreef in antwoord op een tamelijk 'verzoenenden' van mij. De hatelijkheden over de Indische faculteit, waarnaar ik moet solliciteeren, zijn kenmerkend voor zijn stemming jegens mij. Met alle geweld wil hij in mij den conformist zien, en als het moet, zal hij mij daarvoor professor maken.

Ik was bij Thomas Mann. Zeer tot mijn genoegen. Hij is precies de man van zijn boeken, en dus rechtvaardigt zijn persoonlijkheid zijn geschriften, gelijk omgekeerd. Ik houd hem echter voor iemand, die (in tegenstelling b.v. tot Van Schendel) over zijn hoogtepunt heen is, en het eigenlijke probleem van het nazi-dom voortdurend blijft bekijken uit den hoek van den 'ouden' humanist. Dat bleek mij o.a. uit zijn reactie op een paar dingen, die ik hem vertelde van mijn 'Christenen'. Hij behoort tot de Huizinga-generatie, maar is 1° veel minder gearriveerd en 2° veel universeeler dan Huizinga. Geen autoriteit, en ook geen autoriteits-pretentie. Een man met twee gezichten, een van een gewonen heer en een van een zeldzaam eerlijk en genereus mensch. Die beide gezichten wisselen elkaar af, terwijl hij spreekt. Misschien kom ik er inderdaad toe iets over dit bezoek (of liever naar aanleiding ervan) te schrijven voor Gr. Ned., en dan in verband met de 'Betrachtungen eines Unpolitischen', die ik hier met gemengde gevoelens herlas.

Het stukje van Kool lijkt mij in de gegeven omstandigheden een vergissing, die, zoo onbelangrijk zij op zichzelf is, de situatie weer kan 'verscherpen'. E. zal stellig

zeer gevoelig zijn op het punt Gr. Ned., en dus de plaatsing van dit artikeltje wel weer uitleggen als een bewijs voor je ‘conformisme’, *tegen* hem gericht. Het is jammer, want in dezen moeten jij en ik hem gelijk geven, wat de qualiteit van het schrijfsel betreft. En vergissingen bestaan voor E. du Perron niet, zooals we nu langzamerhand wel weten; hij zal zijn eigen vergissingen nooit erkennen, en zijn vrienden gunt hij ze evenmin. Overigens: ga niet te ver met de ‘objectiviteit’ van Gr. Ned.! Ik ben me ervan bewust, anders dan E., dat van den beginne af de bestaansmogelijkheid van Gr. Ned. samenhing *met* een soort ‘objectiviteit’, maar het stukje van kletsmeier Kool is een waarschuwing om uit pure objectieve loyauteit de *qualiteit* niet uit het oog te verliezen!! Per slot van rekening behoeft Gr. Ned. niet de rol te spelen van Coster-rehabilitatrix, want nooit werd in de Nederlandsche litteratuur een reputatie met meer recht vernietigd dan juist deze door Eddy! En daarbij heeft de lafbek er nooit op durven antwoorden. Hij laat dat over aan kleine satellieten, die niets beters weten te verzinnen dan een humbugspelletje met het *woord* ‘humanisme’. Deze Kool vind ik een vroegoud heertje geworden, die in dezen geen enkele ondersteuning verdient.

Verlies den moed niet, wat de poëzie betreft! En 50 jaren zijn geen argument *tegen,* zooals Van Schendel met dik in de 60 je zou kunnen toeroepen. Ik geloof meer, dat het geding met E. je hindert, en dat kan ik me levendig begrijpen. *Las je mijn boek al?*

Veel hartelijks over en weer
Je Menno

Stuur je me den brief van E. *omgaand* terug? Bij voorbaat dank.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Buochs, Zwitserland, [14 augustus 1937]

aant.

aant.

Zaterdag

B.J.

Hartelijk dank voor al je levensteekenen. Ik sta op het punt op te breken; wij rijden per auto met Wim naar huis terug. Ik antwoord je spoedig. Het verblijf hier was een groot succes. Mocht je eens iets rustigs zoeken, dan kan ik je dit optrekje *zeer* aanbevelen.

Volgend jaar misschien samen uit.
hart. 2×2
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 19 augustus 1937

aant.

aant.

Den Haag, 19 Aug. '37

Beste Jan

Ik zit weer in het bedrijf, na een geanimeerden autotocht door Frankrijk en Luxemburg terug. Het nieuwste is hier, dat Schilt met vacantie is, Polak Daniëls, zijn plaatsvervanger, overspannen, en dus... De Lang in grooten vorm hoofdredacteur!! Hij troont achter het bureel van Schilt en zwelt van heerlijkheid.

Het spijt me, dat ik niet deelen kan in je vreugde over den laatsten brief van Eddy (dewelke hierbij retour). Ik sluit, voor jou ter lezing, ook in den niet verzonden brief, dien ik aan Eddy had geschreven; ik *zal* hem ook niet verzenden, maar de juistheid van mijn hypothese lijkt mij door deze laatste 'edele' reactie van hem akelig bevestigd. Hij is wel zoo goed, je al je dommigheden en gemeenheden te vergeven, *als* je (nieuw ultimatum) hem dat boek van Saks ter recensie stuurt. Anders *zweert* hij je, blijf je de gemeene palurk, waarvoor hij je gehouden heeft. Een fraaie manier van vriendschap betuigen! Ik noem het eerder de *chantage* door de vriendschap, en ik zou me niet vernederen door *dit* ultimatum aan te nemen. De zelfgenoegzaamheid van den elitemensch, waarop ik hier wordt getracteerd, de onfeilbaarheid van den eenzamen Grooten Onafhankelijke, die door zijn vrienden wordt voorgejokt en hen bij de gratie Gods toch nog wil terugnemen in zijn stralende regionen: ik *spuug* ervan, momenteel. Deze heele uiteenzetting van het geval met de correspondentiekaart is een belachelijke verdraaiing van de werkelijkheid (althans van wat ik zoo noem); die werkelijkheid is, dat Eddy zich vergist heeft 1° door op eigen houtje een kaart te vragen, 2° door mij daarover onjuist in te lichten, 3° dat ik hem tegenover Schilt wilde sauveeren om onaangenaamheden bij zijn medewerking te voorkomen. Daaruit heeft hij nu dit drama gedistilleerd, en hij stelt er met een waarlijk ontroerende zielenadel zijn eigen opoffering tegenover. Ik zeg je nogmaals, ik vind het te beroerd om er aan te denken. Voorloopig zal ik Eddy *niet* meer schrijven, dat is het eenige, wat er op zit. Een *gesprek*, dat waarschijnlijk alles zou ophelderen en dat mij veroorloven zou de *harde* dingen aan zijn adres te zeggen, die ik op dien afstand niet schrijven wil, omdat hij ze toch verkeerd uitlegt, is onmogelijk, dus: ik zwijg voorloopig. Hij mag dan in zijn edele rol gelukkig zijn, van mij zal hij geen last meer hebben; en op voorwaarde in genade te worden aangenomen, ik *pas* ervoor. Wij mogen aan Z.Ed. geen enkele, zelfs niet de bescheidenste voorwaarde stellen; *hij* heeft het recht (of de aanmatiging) *jou* (subs. mij) met de vernederendste conditie tot de orde te roepen! Het is fraai. Ik ben benieuwd naar je reactie op dezen brief.

Als je gevoel of je trots er zich niet tegen verzet, kan ik het voor Gr. Ned. alleen maar een geluk noemen, als je hem die boekbespreking toevertrouwt. *Mijn* trots komt hier zoozeer in verzet, dat zelfs het belang van het beste tijdschrift mij dat niet zou veroorloven.

Ik zal, zoodra het *gif* van dit geval in mij is bestorven, trachten voor Gr. Ned. te schrijven. Alain inspireert mij helaas niet. De boekjes van Rougemont zal ik koopen.

Tot nader en beter. Je weet niet, wat voor smaak ik in den mond heb van deze *stront*behandeling, die Eddy zijn vrienden laat ondergaan.

Veel hartelijks, ook van Ant (die zeer heeft genoten en bruin gebrand is) en voor Aty, geheel je

Menno

Zend mij den niet-verzonden brief aan E. s.v.p. terug!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 23 augustus 1937

aant.

Den Haag, 23. Aug '37

Beste Jan

Er schijnt een misverstand te zijn, wat betreft je vertrek uit Juan-les-Pins! Ergens op een briefkaart heb je me geschreven (of heb ik verkeerd gelezen?), dat je *20* Aug. afreisde via Parijs. Zoo heb ik je een aangeteekend stuk met vele papieren al voor eenige dagen naar *Schaerbeek* gezonden! (Ook Hein). Maar het blijkt me uit je kaart van vanmorgen, dat je nog rustig in het Zuiden zit. Dus heb ik me vergist, en zal mijn brief wel moeten blijven sluimeren tot je terug bent.

Er stonden overigens hoofdzakelijk reacties op den brief van Eddy in, dien ik *niet* kon apprecieeren. Enfin, ik zal niet alles herhalen, lees het bij thuiskomst. In ieder geval schrijf *ik* hem voorloopig niet meer, want ik kan dien toon van hands-up- of -anders... niet verdragen. Het strijdt met al mijn begrippen van vriendschap.

Het was druk, na mijn terugkeer! Je volgde het waarschijnlijk in de krant. Proeven voor Gr. Ned. Sept. ontvangen; ook weer een *aardig* numer.

Succes met je gedicht! En meld me nu even *precies*, hoe je reisdata zijn, op dat niet een brief verloren rake!

hart. gr. onder ons

je Menno

Ik zend je een artikel van een mij onbekend student in Propria Cures over mijn werk, dat ik werkelijk uitstekend vind. Het heeft me goed gedaan, dat dit juist van een ‘jongere generatie’ komt.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Juan-les-Pins, 24 augustus 1937

aant.

aant.

aant.

24/8 37
Juan les-Pins A.M.

Beste Menno,

Ik las je brief meer dan eenmaal en ik kan er, helaas, niets tegen in brengen. Eddy zijn houding zou ignobel zijn, indien ik niet de absolute overtuiging had, dat hij volkomen uit zijn evenwicht geslagen is. Dat niet als beeld, maar in werkelijkheid. De manier waarop hij de strekking en de beteekenis van Saks opgeblazen heeft, de dweepzieke manier waarop hij in die laatste brief over Multatuli schrijft, zijn reacties op het geval Schilt, zijn volkomen verdraaiing van eenvoudige feiten, dat alles valt naar mijn meening buiten de norm en heeft niets te maken met de oude Eddy. Ik heb altijd zijn loyaliteit gewaardeerd; maar daarvan vind ik in deze correspondentie al evenmin een spoor, als van zijn critisch vernuft.

Hoe dieper ik op het geval in ga, des te vaster raak ik overtuigd; dat jouw voorstelling in je laatste brief juist is en daarin zwijg je dan nog van de *matelooze* zelfoverschatting, welke uit iedere zin van zijn hand spreekt. Hij, de martelaar der hooge onbaatzuchtigheid, maakt voor ons allen uit wat al of niet zedelijk veroorloofd is! Deze trek, dat zichzelf ten voorbeeld stellen, heeft hij immer gehad en wij hebben er samen al dikwijls over geredekaveld. Maar ook deze eigenschap is in de tropen nog aangedikt. Je brief uit Buochs leek mij juist en ik begrijp eigenlijk niet waarom je die niet verstuurde. Misschien is zulk een hard woord beter dan zwijgen. En Eddy, in weerwil van zijn nare houding, verdient toch nog eer een afstraffing, dan een vernederend boe noch ba.

Maar ik heb met dat al op Eddy's laatste brief heel anders gereageerd dan jij. Ik was door de corresp. die al meer dan drie maanden duurde, door alles wat er mede in verband gebracht is, zoo murw geworden, dat ik alléén maar oog had voor mogelijkheid tot een ‘arrangement’, welke ik er in ontdekte. Daarbij komt, dat ik, eerlijk gezegd, de redelijke argumenten niet in het geding gebracht heb. Er zit bij mij en diep gevoel voor Eddy, met wie ik tien jaar lang heel veel opgetrokken heb, en dat kreeg de bovenhand op alle andere beschouwingswijzen. Het is er een beetje mee gegaan als met een kind, dat uren heeft gedreind en dat men ten slotte iets toegeeft - tegen alle pedagogen en vaderlijk verstandigheid in - om dat men eenvoudig dat geheel niet meer verdragen kan. Een zwakheid, ongetwijfeld; maar te verklaren uit een werkelijk verlangen om tegen alle waardigheid in Eddy niet los te laten en temeer uit een volkomen beuheid van zulk een briefwisseling!

Ik antwoordde hem dus, dat ik hem van het begin, al in juni!, af aan aangeboden heb 14 blz over Saks te schrijven, mits binnen de perken van een *betamelijke* terminologie en dat ik dat aanbod handhaafde, en hij mij zelf beloofde ‘fatsoenlijk’ te zulllen schrijven; en dat ik verder de zaak nu van alle kanten belicht achtte en er geen woord meer over wenschte te hooren.

Ik moet je nadrukkelijk doen weten, dat Gr.N. voor geen grein in de schaal geweest is. Gr.N. zal *zonder* Eddy ook wel bestaan en ik heb bij deze geschiedenis geen seconde met G.N., alléén met mijzelf en mijn oude ingekankerde gevoelens rekening

gehouden. Als Eddy zijn vriendschap onverbrekelijk verbonden acht met zijn publicistische boekhouding, is dit voor mij geen reden hem na te volgen.

Het beroerdste voor mij is dat ik door deze geschiedenis het vertrouwen in E's loyaliteit ten eenenmale verloren heb. Tropenkolder? Ik neem het aan. Maar de bekoring van de verhouding is er toch daarmede àf. Ik wíl deze situatie niet nú en op een afstand liquideeren, omdat ik blijf geloven dat de verandering in E. tijdelijk is; maar ik kan toch ook niet als van ouds aan hem denken en met hem correspondeeren. Ik schreef hem daarna nog niet. Ik denk dat ik een neutrale 'babbelbrief' zal zenden.

Ik heb het gevoel dat ik nog duizend dingen met je bespreken moet. In elk geval zit ik nog te hunkeren naar niks. Of vele dingen, je medewerking aan Gr.N, waarover ik schreef, het [onleesbaar] [onleesbaar], etc.etc.etc.

Ik schiet goed op aan mijn rijmproeve. Of hij deugden heeft zal moeten blijken. Ik heb er nù zeker geen kijk op. Het is een samenvatting van de twee gevoelens, waar tusschen ik deze twee jaar geslingerd was en die mij het leven in dien tijd wel zeer moeilijk gemaakt hebben. 1° een imperatieve behoefte aan eenzaamheid, zoodat de aanwezigheid van mijn liefste omgeving mij soms een physieke kwelling werd; 2° een niet minder (ja toch wel íets minder) imperatieve behoefte mee te doen, te helpen, me nuttig te maken tusschen en voor de menschen.

Het eerste deel in het gedicht geeft de vlucht naar de hoogte, de verademing van het alleen zijn, dan de afkeer van wat men achterliet, de walging van de wereld en het verlangen naar een volkomen vernietiging: de consequentie van zulk een absolute eenzaamheid is de opheffing van alle leven en dan de zèlfvernietiging. Het tweede deel van het gedicht geeft de terugkeer tot de kleine werkelijkheid: het ontwaken op de berg, het genot van een nieuwe dag en de stilte, dan de behoefte aan menselijke teederheid en het weer afdalen in de wereld, die men accepteert, omdat men de veschrikking in het niet-zijn voor het verbeeldingsoog gezien heeft.

Ziehier, met enkele woorden, nuchter mijn bezigheid van nu. Er zijn een 30 van de 40 strophen af. Iedere strophe, gelijk van bouw, heeft 8 regels.

Als het goed wordt is het een stuk van belang voor mij omdat het mijn ervaring van jaren samenvat. Zoodra ik het af heb zal ik het je zenden.

Het is *hard* werken om het voor 1 Sept. klaar te krijgen. Ik ben er 17 Aug. aan begonnen. Voor dien tijd kón ik niets doen.

Nu, allerbeste, veel liefs voor Vrouw Faber
een hart.hand
van geheel
Jan

Schrijf mij a.u.b. *Zondag* 29 Aug. en adresseer die brief: Hôtel Le Royal, Boul. Raspail, Paris. Dat zou ik wel héél prettig vinden!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 27 augustus 1937

aant.

aant.

Den Haag, 27 Aug. '37

Beste Jan

Hierbij de gevraagde brief naar Parijs, die je, hoop ik, daar ook inderdaad zal bereiken. Ik ontving je lange uiteenzetting over het geval Eddy, en de daarop gevolgde kaarten. Het is me volkomen duidelijk, dat je er genoeg van hebt en dus het ultimatum maar hebt aanvaard. Om dezelfde redenen verzond ik ook mijn brief van 1 Aug. niet, al heb je misschien gelijk, als je zegt, dat het Eddy geen kwaad zou doen dat te hooren. Maar het is de *volstrekte* overtuigdheid, dat het niets zal uitwerken dan nieuwe verbittering en nieuwe verdachtmaking van mijn bedoelingen, die mij den brief ook nu in portefeuille doet houden. Ik weet absoluut niet, *wat* ik E. momenteel zou moeten schrijven, en daarom zwijg ik liever, want ik kan er voorshands nog niet aan wennen, hem 'beneden zijn waardigheid' te gaan behandelen, dus alsof hij tropenkolder had. Hij zal uit mijn zwijgen wel verkeerde conclusies trekken, maar ik kan het heusch niet helpen. Ieder woord, dat ik hem nu zou schrijven buiten mijn 'laatste argumenten' om, zou mij degouteeren. Misschien komt er binnenkort eens een ongedwongen aanleiding. In ieder geval houd ik dien onverzonden brief in petto; misschien kan hij nog eens dienst doen, als er nieuwe misverstanden dreigen.

Dezen verwijdering is op dit moment niet te ontloopen. Ik heb zelf het gevoel, dat den invloed, dien ik jarenlang van Eddy heb ondergaan, is uitgewerkt; er is eenige overeenkomst tusschen mijn oneenigheid destijds met Dick Binnendijk, en deze quaestie. Een al te intieme vriendschap, die secundair zeer intieme intellectueele gelijkgezindheid heeft meegebracht, wordt door het 'splijten' van dat secundair-intellectueele op een zeker moment ook aangetast, omdat men van elkaar 100% wil. Ik heb goede hoop, dat, zooals tenslotte de menschelijke relatie tusschen Dick B. en mij in staat is gebleken de intellectueele verschillen te trotseeren, ook deze menschelijke relatie haar recht zal hernemen. Zoomin als ik destijds Dick een handbreed heb toegegeven omtrent zijn poëzie-'leer', zoomin ben ik daarom nu van plan Eddy een vinger*kootje* toe te geven inzake zijn élite-'leer', die ik hardgrondig verwerp. Misschien houdt hier de analogie op, want Dick en Eddy zijn weer totaal verschillende persoonlijkheden. Maar hier sta ik, ik etc. Ik neem aan, dat, afgezien van de voorgrond-kul, Eddy er ook zoo over denkt, wat zijn elite-begrip betreft. Dat moet uitgevochten worden.

Stuur me vooral je gedicht! Hetgeen je erover schrijft, maakt me oprecht nieuwsgierig! Eigenlijk zou ik het liefst even een week-end naar Brussel komen, om vele zaken te bespreken. De zaak Gino-Hermans is in mijn vacantie gepasseerd. Ja, dat die H. een vent van nix is, zal zeker waar zijn. De kern van de zaak is, denk ik, dat Gino de dagelijksche Murat-injectie van Eddy, die hij hard noodig had, te zijnen ongunste zal moeten ontberen. Want veel persoonlijkheid schijnt hij niet te hebben.

Iedereen is, als jij, geestdriftig over dien Gomperts. Ik schreef hem, en kreeg een erg aardig antwoord. Hij komt waarschijnlijk de volgende week hier kennismaken. Inderdaad, ik ben nu voor minstens een jaar immuun tegen de afrekeningen van Zijlstra.

Ik heb je aan Oprecht Verlag opgegeven als abonné van 'Mass und Wert'. Je behoeft niet vooruit te betalen, dus te zijner tijd zullen ze je wel een quitantie aanbieden.

Schrijf spoedig uit Brussel!

Hart.gr. v. Aty en van Ant
Je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 9 september 1937

aant.

aant.

Den Haag, 9 Sept. '37

Beste Jan

Eindelijk kom ik er dan toe, verschillende missiven van je te beantwoorden (waarvoor hartelijk dank). Hein is een week geleden plotseling met verlof gegaan, hoewel hij heelemaal niet *wilde* gaan (vrouw?), en dus moest ik vervangen. Een en ander baart veel drukte. Nu hopen wij de week vacantie, die ons nog rest, *a.s. week* op te soupeeren. Grootendeels in Eibergen, verder thuis. Je bereikt me van Zondag tot Donderdag in ieder geval bij mijn ouders. - Ik voel *erg veel* voor een gezamenlijk week-end in Brugge. Laten wij aan dat plan taai vasthouden, voor b.v. October. Het is daar misschien in den herfst ook nog mooi, en ik wil graag van alles eens rustig met je bepraten.

Ik heb voor Zondag over Toussaint geschreven. Het boekje is niet slecht, maar het vergaat mij hier ongeveer zoo als Eddy tegenover 'Het Pensioen': in laatste instantie doet het me niets. Vergelijk daarbij Van Schendel, en het heele verschil tusschen een groot schrijver en een begaafd litterator springt voor den dag! Maar knap werk is het zeker, en niet cliché-achtig, of overladen. Ik hoop het recht te hebben laten wedervaren. - Het lag in mijn bedoeling om je een artikeltje over het begrip 'ontaarding' aan te bieden, voor het Oct.no., maar ik ben nog niet tot schrijven gekomen. Ik leef, wat het penvoeren betreft, in een groote leegte, waarin signalen worden gegeven van iets, dat heel in de verte aanwezig moet zijn; mijn roman, meen ik, maar er duiken alleen nog maar afzonderlijke scênes en losse personages op. Het parool is dus wachten.

Gomperts woont Viottastraat *13*, Amsterdam-Z. Hij was verleden week bij mij; een bijzonder intelligente jongen, met iets van bescheidenheid en verzekerdheid in eenen. Een 'leerling', maar één, die in geen enkel opzicht meer dankje hoeft te zeggen. Het is ietwat moeilijk den juisten toon te treffen tegenover zoo iemand. Hij was trouwens de *eerste* 'leerling', dien ik ooit ontmoette, die zich alles, waarmee ik zelf te doen had, werkelijk *eigen* had gemaakt. Maar misschien is hij *te* intelligent en daardoor te sceptisch, om de noodige domheid te vinden, die iemand doet publiceeren. Misschien ook niet. In ieder geval is hij een eersterangs-intelligentie.

Ik kreeg zoo juist ook een briefje van Eddy, waarin hij van het 'geschil' geheel geen gewag maakte. Ik zal hem nu maar weer eens schrijven, in de hoop, dat hij werkelijk geen rancune meer heeft over de sakserij en de schilterij. Want anders is voor mij de charme van deze correspondentie *af*. Met een wrokkend personage *kan*

ik niet van gedachten wisselen. Maar met dat al: hij is toch de man van andere dingen dan deze kifterij. En wie weet met wat voor Indische kerels hij daar opgescheept zit. Merkwaardig, dat dat rotstukje van Kool hem nu weer ijskoud laat. Ik begrijp deze eerecode maar zeer ten deele, want ik voor mij zou in dat stukje een laffe 'Seitenhieb' hebben gevoeld. (Dat vriend Kool zijn doel bereikt heeft, blijkt trouwens al dadelijk uit zijn optreden deze maand in... 'De Stem'! Ook Coster verwerft zich 'jongeren': Theun, Anthonie, Kool. Wat er zoo afvalt.)

O ja: wat bewoog je in vredesnaam dien *Brandligt* aan te prijzen in het H.W.?? Grooter onbenulligheid dan zijn 'Kerels in Grandel' heb ik zelden gelezen, en 'Witte Gait' zal wel niet 100% meesterlijker zijn. Heeft je goede hart je parten gespeeld?

Veel hartelijks v.h.t.h.

Je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Eibergen, [14 september 1937]

aant.

aant.

Eibergen, Dinsdag

Beste Jan

Hartelijk dank voor je twee brieven. Ja, ik was zelf ook vrij content over mijn stuk aangaande Toussaint; het is een genre prozakunst, die men in relatie tot Van Schendel enerzijds en Dode Zielen anderzijds vrij aardig bepalen kan. Overigens zijn wij, zonder opzet, wel erg op de Vlamen losgetrokken! Want mijn gevoelens t.o.v. die bundel vertellers komt vrijwel, overeen met de jouwe t.o.v. de jonge poeëten!

Ik ben plotseling, door een 'donkere drift' gedreven, in... *Luther* gevallen, en lees van alles van hem. Er zal wel een ontlading op volgen, die ik je dan voor Gr. Ned. zal aanbevelen. De 'Tischreden' van dezen heer zijn zeer plastisch en vol van 'schijten' en 'hoeren'. Allersmakelijkst. En dat heeft nu den naam van Christus in eere hersteld te hebben!

Wat is er met Henr. R.H.?? Is zij van plan 'af te knappen', zooals collega Derjeu[?] dat noemt? Ik hoorde van niets, dienomtrent. - Van de Forum-negers kreeg ik een geestdriftige kaart uit Venetië - Torcello. Wat een buitengewoon sympathiek initiatief van Arthur. Zulke dingen zouden alleen al voldoende zijn om mij te overtuigen van zijn eersterangs-menschschap. Kom daar eens om bij Boutens, of Kloos, of wie je maar wilt onder de 'kanonnen' van de Ned. letterkunde!

Las je het na-stukje van Jos. de Gruyter in Het Vad. van Maandag? Het schijnt, dat ook deze overigens zoo respectabele man zoo plotseling aangegrepen is door de angst voor het nat. socialisme, geformuleerd als 'objectiviteit'. Ik vind zooiets bepaald een naargeestig schouwspel. Welk recht heeft zoo'n man nog, om de 'scribenten' van Volk & Vaderland de les te lezen!

De Atl. Balladen heb ik *niet* ontvangen. Laat Sander ze s.v.p. direct naar mijn huis sturen. Dan weet ik tenminste zeker, dat ze niet 'verdwalen'.

Succes te Brugge! Bereid vast onze komst in October voor!

Veel hartelijks, ook voor Aty en van Ant,

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 20 september 1937

aant.

aant.

Den Haag, 20 Sept. '37

Beste Jan

In vervolg op ons telefoongesprek nogmaals *hartelijk* dank voor je opdracht van 'Ikarus Bekeerd'! Ik ben er in de eerste plaats blij mee, omdat het in zekeren zin óók een 'verklanking' is van mijn anti-élite-toch-élite-ideeën, zij het dan op een andere manier beleefd. Eigenlijk is dit leesdicht een reprise van 'Janus Bifrons', wat het thema betreft; daarom is het des te miraculeuzer, dat je 40 strophen de inspiratie weet vol te houden en niet in herhalingen vervalt. Want het heele gedicht is *geladen*, en ook bij herlezen heeft het nauwelijks 'lekke' plaatsen. Het zou ook erg geschikt zijn, om aan je epigonen te demonstreeren; want *dit* is nu juist, wat *zij* niet kunnen, al zouden ze het graag willen. Kortom: ik feliciteer je met het resultaat.

Ik heb hedenmorgen Henriette Roland Holst 'overluid'. Alles in alles is het toch een waardige verschijning in de Ned. letteren, heel wat meer waard b.v. dan Robbers. Deze heeft mij de attentie bewezen gedurende mijn afwezigheid de grens te passeeren. Ik gunde hem niets kwaads, maar ik had moeilijk veel goeds over hem kunnen zeggen. Zelden was ook een romancier zoo absoluut *verleden* geworden als hij. Zijn relatie met het heden was alleen de rancune jegens de intelligentie, die hij in het laatste no. van Elsevier nog eens ontladen heeft.

Wij houden dus aan Brugge vast! Ik ben er sedert 1920 niet meer geweest. Hoe kom ik er? Via Brussel? Of via Antwerpen?

Hein zal je de Balineezen nu wel overhandigd hebben. Laat hij de bloemen maar buiten zetten. - Ik heb vandaag weer aan Eddy geschreven. Hij zond me zijn artikel over de 'Christenen', dat in het Bat. Nwbl. verscheen. Een exposé, maar heel duidelijk en essentieel.

Wat vond je van het stuk van den theoloog v.d. Leeuw? Ik vond het een misselijk autoriteitsgedoe, en stelde een Open Brief op, dien ik bij nader overleg toch maar niet de krant zet. Het is in laatste instantie een vorm van anti-critiek. Zou je hem ev. voor Gr. Ned. kunnen gebruiken? Ik zou de tekst dan omwerken natuurlijk. Maar als je geen plaats of lust hebt, zie ik er met alle zielsrust van af. Ik zend je den tekst in ieder geval ter kennismaking op.

Veel hart. gr. ook onder de vrouwen

je Menno

Wij waren nog even bij de Binnendijken in Amsterdam. Heel gezellig.

N.B. Achteraf: och, laat ik dien open brief maar laten liggen, en niet afdrukken. Ik stuur hem je dus alleen ter kennisneming, particulier.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[21 september 1937]

aant.

Dinsdag

B.J.
Maurice Roelants heeft een ingezonden stuk gepleegd, dat hij, naar hij erbij schrijft, ook aan jou heeft toegezonden. Het gaat over de Vlaamsche genieën-quaestie. Aangezien jouw stuk verscheen als 'van onzen Brusselsche corr.', gaat hij zooverre buiten zijn boekje, dat hij je eenvoudig als Greshoff aanspreekt. Maar verder lijkt mij dit stuk een repliek, die wij moeten opnemen.
Ik wacht echter met de plaatsing, tot ik bericht (naschrift) van jou heb.
Krijg ik ook deze week je Fr. Letteren?
h.gr.in haast
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 1 oktober 1937

aant.

aant.

Den Haag, 1 Oct. '37

Beste Jan
In de eerste plaats veel dank voor de Cahiers du Sud en de Boeken van Denis de Rougemont, waarover ik me stellig te zijner tijd zal ontlasten. Ik heb er alleen nog maar in geneusd, zijnde deze week erg druk met andere dingen, maar het komt. Het stukje van Closset is sympathiek en welwillend, maar nu niet bepaald *erg* intelligent!
Natuurlijk wil ik met liefde voor het Holl. Weekbl. een artikeltje maken over de tooneelcritiek. Zoodra ik even een vrij oogenblik heb, zal ik het schrijven. V.d. Veen

verdient inderdaad steun, want ik vind het juist bijzonder aardig van hem, dat hij *wat* hij doet, goed doet, onverschillig wat. De pretentieuze luiheid van het varangisme ontbreekt hem gelukkig. Zie je V.V. overigens nog wel eens?

In het geschil Roelants - Greshoff sta ik, wat de *zaak* betreft, geheel aan jouw kant; maar ik moet erkennen, dat hij zich handig weert door van een paar zwakheden in jouw betoog gebruik te maken. Je zou hem die troeven uit de hand hebben kunnen slaan door *eventjes* toe te geven, dat je je inzake Rilke en Alain Fournier vergist had en dat Maurice die vergelijking *wel* had gemaakt. Nu zegt hij, van zijn standpunt terecht, dat je daar overheen loopt. Maar wat de kern van de zaak betreft, is hij geheel mis, omdat hij geheel deel is geworden van het provinciale blok der Vlaamsche letteren. - Van deze letteren nog iets. Ik ontving een speciale invitatie voor de 'Hoogdagen', met reis- en verblijfkosten vrij, als redacteur van Het Vad. Nu voel ik voor het Vlaamsche banketteeren geen zier, maar zou wel drie dagen (13 t/m 15 Nov.) een beetje in Brussel willen rondhangen, met jou vooral, zonder dat het van mijn vacantie afgaat of me ruïneert. Maar in dat geval zou ik er natuurlijk persoonlijke indrukken over moeten geven in de krant. Wat doe jij, als individu en als correspondent? Licht mij hierover *omgaand* even voor, want ik wacht zoolang de zaak met Schilt te bespreken.

Gisteren ben ik aan 'Het Vijfde Zegel' begonnen. Wat een imponeerend formaat! Ik ben nog niet ver, en dus kan ik nog geen oordeel geven. Je uitroep: 'wie kan dat in Nederland' accepteer ik al op grond van het gelezene, zou ik trouwens vooraf al geaccepteerd hebben; maar ik voel iets tegenstribbelends in dit boek, iets *te* uitvoerigs en geleerds en scholastisch, dat ik op de eerste 50 pagina's nog niet heb overwonnen. Het *Voorspel* is heel goed, maar dan komt een stuk, dat mij te traag en uitvoerig is. Enfin, ik ben toch wel geboeid, maar niet op de manier van 'Meneer Visser'.

De brief van Eddy is erg aardig. Hij moet inmiddels mijn brief al hebben, zoodat de 'ar-gemoedheid' vervallen kan. Maar hoe ter wereld is het mogelijk, dat deze zelfde man ons twee maanden geleden voor alles wat leelijk was uitmaakte? Gelukkig ben ik de details al weer voor 3/4 vergeten.

Veel hart. groeten, met je huisvrouw en van de mijne,
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[3 oktober 1937]

aant.

Beste Jan

hierbij het beloofde stuk 'over Tooneel'! Ik heb gepoogd er iets *levendigs* van te maken, waarvoor ik zelf ten volle kan instaan. Geen gelul dus; dat hoefde toch ook niet? Ik hoop, dat V.d.V. het zoo gebruiken kan.

Zooeven Dabit - Greco ontvangen. Ik voel me schuldig aan ondankbaarheid, omdat ik al die zendingen niet kan beantwoorden met tegenzendingen! Hartelijk dank! - Met dezelfde post een brief van Truida, die Maurice verdedigt.

Veel hartelijke groet

je Menno.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

6 oktober 1937

aant.

aant.

Woensdag

B.J.

Ook ik heb ‘Het Vijfde Zegel’ uitgelezen, en met groeiende belangstelling. Toch ben ik niet zoo volkomen overtuigd als jij. Natuurlijk is dit werk gemeten aan een Joh. v.d. Woude of M. Dekker een *enorm* meesterwerk; maar houd het naast ‘Visser’, en het is het werk van een (phaenomenalen) *erudiet*, die zich soms te vaak op zijwegen begeeft, met name in het eerste deel. Daar verliest het verhaal m.i. zoozeer aan rhythme, door al die bezoekers, die slechts ten deele voor de ontwikkeling (immanent zoowel als exterieur) noodig zijn, dat men zich soms ‘opgehouden’ voelt. *Niet* verdeeld, inderdaad, daarvoor zijn de portretten te levend. Enfin, ik ga er vanmiddag over schrijven, na een paar dagen in de Greco - litteratuur gestudeerd te hebben. In ieder geval moet ik in de *krant* de qualiteiten duidelijk afbakenen tegen de Dekkers en Vrouwe Jacoben.

Het artikel van V.V. over Robbers is ontroerend, door de algeheelheid der overgave aan den waren criticus Robbers. Van ressentiment gesproken...

Thomas Mann heeft mij zeer geestdriftig geschreven over ‘Christus, de Antichrist’, in het Duitsch van Thelen. Hij wil het zoo spoedig mogelijk in ‘Mass und Wert’ publiceeren! Ik was door dien brief bepaald een beetje in mijn sas.

Ook van Eddy kreeg ik een prettigen brief, met eenige reminiscenzen aan den storm, maar verder zeer menschelijk. Ik zal hem je ter lezing sturen, nadat ik hem beantwoord heb.

Wat komt er nu nog van *Brugge*?

hart. gr, 2 × 2

je Menno

N.B. Rudie van Lier las mij gisteren een stuk voor, dat hij tegen V.d. Leeuw schreef. Hij wil het jou sturen, voor Gr. Ned. Nov. Het is *kort*, en ik vind het *uitstekend*. Bovendien is het zoo positief, dat de lezer het stuk van V.d. Leeuw niet behoeft te kennen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [7 oktober 1937]

aant.

Donderdag

B.J.

Ik sprak met Schilt over de hoogdagen. Hij voelt er niet voor, dat ik voor ‘speciale reportage’ ga; dus ik denk, dat ik er maar van afzie, want voor de Belgische vreterijen voel ik alleen als *excuus*, en tot jullie kan ik ook zoo wel komen. Schilt meende, dat aan jou de reportage van een en ander kon worden overgelaten, hetgeen ik volledig beaamde.

Hartelijk dank nog voor de catalogus van Greco, die ik al terugzond, en voor Macchiavelli!!

Veel hart. gr.

je M.

Gisteren over Het Vijfde Zegel geschreven. Een zware, maar kostelijke Taak, die me een heelen dag gekost heeft.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 8 oktober 1937

aant.

aant.

Den Haag, 8 Oct. '37

Beste Jan

Je indruk van het gesprek met Maurice verrast mij allerminst; ik heb n.l. dien indruk al lang, sedert het bekende Virginia-incident, die de samenwerking met de Vlamingen deed barsten. Maurice is een geschikte vent, maar hij is een kwalijknemende boer gebleven, met een ongelooflijke voorraad letterkundig respect voor niemendalletjes; hij is bovendien *Roomsch* in den lolligen zin van het woord, zoo van ‘awel zulle, wij kattelieken in Vlaanderen...’, alsof Roomsch in Vlaanderen essentieel iets anders was dan Roomsch in Waalwijk. Ik heb dus sedert de ‘scheiding’ geen enkel contact meer met hem onderhouden, omdat ik die kuif-psyche absoluut niet meer kon verdragen. De wijze, waarop dat papendom ons behandeld heeft bij die ‘Forum’ - quaestie, is voor mij een afdoende reden om den omgang met alle Vlaamsche Roomschheid te versmaden; ik ben blij, dat het voor den vorm betrekkelijk rustig kon afloopen, want ik gun die heeren hun vroomheid en jezuïetisme graag in vrede, maar iedere gedachte aan saamhoorigheid is sedert dien verdwenen uit mijn brein. Het zijn *letterkundigen*, diplomaten, Hoogdagvierders, maar pas zeer secundair

menschen, deze Vlamen. Dat is ook de reden, waarom zij Van Nijlen en Elsschot, al hun achterafgelul ten spijt, nooit *kunnen* waardeeren, zooals het behoort!

Ik wil Walschap gedeeltelijk uitzonderen, maar zijn 'Mensch van Goeden Wil' was ook een boek, waarbij men een bedenkelijk gezicht zet; een eersterangs geest kan zich zoo'n zoet moraaltje toch bezwaarlijk permitteeren. Ik geloof, dat het voortdurend heen en weer sjouwen tusschen de mis en de moderne attitude ook niet bevorderlijk is voor een helder bestaan, als je het mij vraagt.

Dus: aanvaard dit rotsblok, zooals het is! Als zijn wraakje komt, zal het wel uit de Jezuïetenschool komen, zooals de wraakjes van Halbo Kool en Anthonie Donker in j.l. 'Crit. Bulletin' naar aanleiding van de 'Christenen' uit de school van S.D.A.P. en V.C.S.B. komen; bon sang ne peut mentir. Ik wil bereid blijven al deze lieden geschikte kerels te vinden, maar ik wil van omgang met hen, en quasi 'geestelijk contact' gespeend blijven. - Truida, die blijkbaar door Maurice geinspireerd werd om mij een langen brief te schrijven over het geval, heb ik geantwoord, dat ik sedert de Virginia-quaestie en het schandaal met den door iedereen ontzienen Urbain genoeg had van het Vlaamsche 'letterkundig leven', en dat geen vergissing over Rilke of Alain Fournier iets in mijn standpunt kon wijzigen. Truida schijnt erg overtuigd van de waardigheid van Maurice, en toont in dien brief precies dezelfde zwaarwichtigheid en gebrek aan humor, die jou bij het gesprek waarschijnlijk zoo hinderden. Voor de Hoogdagen heb ik gelijktijdig bedankt, want het lust mij nu minder dan ooit om als privé-persoon met die Roomsche broeders aan één tafel te zitten. Verrukkelijk is daarbij vergeleken Vestdijks antipapisme in 'Het Vijfde Zegel'! Ik zie daar voortdurend o.a. ook Vlamingen smoezen!

Het verschil tusschen het geruzie met Eddy en dit geval is, dat Eddy mij ieder oogenblik waard bleef wat hij waard *was*. T.o.v. Maurice heb ik sedert jaren geen ander gevoel meer dan t.o.v. een boer, die via het onderwijs in het hoogere leven kwam, en dat met een zekere verfijning, die hij langzaam bezig is te 'standardiseeren'.

Je verklaring van zijn rancune is *zeker* juist. Let op, hoe hij zich te zijner tijd zal wreken! Ook mijn koel bedankje voor de Hoogdagen zal hij als een beleediging voelt, ergens in zijn hoofd.

Oef, wat een antipapistisch schrijven! Maar het antipapisme is een heerlijk herkenningsteeken, bij tijd en wijle!

Tot nader! Tob niet over het rotsblok!
Hartelijke hand
je M.

Ik ontving je *twee* brieven over de zaak Maurice!

Kreeg je het stuk voor het Holl. Weekblad? Zou ik ev. een proef kunnen corrigeeren?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 11 oktober 1937

aant.

Den Haag, 11 Oct. '37

Beste Jan

Hartelijk welkom! De bedden zijn gereserveerd, het gemeste kalf zal worden geslacht, voor zoover aanwezig.

Toen je briefkaart kwam, had ik het boekje van Jan Kempe juist net met groote vermaaktheid gelezen, en er een stukje over geschreven (zie Zondagochtend Vad.)! Dat het van Johan van der Woude kon zijn, had ik absoluut niet gedacht! De man moet dan wel een complete innerlijke overschakeling hebben doorgemaakt, want zijn stijl lijkt in niets op het gemeenplaatsige geschrijf, dat hij tot dusverre van zich placht te geven.

Ik zit nog steeds te lutheren. Er moet iets uit geboren worden, merk ik. De titel zal zijn: 'De Hervormer en zijn trouwe Duivel'. Het vervelende is, dat ik het heele geval als compleet voor mij zie, en nog allerlei materiaal moet doorlezen om die visie te verifieeren. Ik denk, dat het een essay van een 20 à 30 pagina's wordt. - Verder heb ik het eerste schema van mijn roman geteekend!

Tot nader.

Veel hartelijks onder ons

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[16 oktober 1937]

aant.

Beste Jan

Heb jij *een goed portret van Jany?* Ik wil voor a.s. Zondag over zijn bundel schrijven.

in haast

hartelijke groet

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Schaerbeek,19 oktober 1937

aant.

aant.

Beste Menno,

Hierbij de brieven van Eddy terug. Ze zijn natuurlijk een *verademing* na de Saks-Schilt-correspondentie; maar (en ik neem mezelf dat geducht kwalijk) ze zijn me niet symphatiek. Dat eeuwige gekanker op letterlijk iedereen, de onafgebroken zelfverheerlijking, dat daverende: heer, ik dank u, dat ik niet ben gelijk dezen; staat mij vooral op den duur tegen. We weten ook wel dat er een verschil bestaat tusschen ons en de prollen, maar heb jij de behoefte om dat 10 × per dag luidkeels te formuleeren? En bovendien vraag ik mij heel dikwijls af of dat verschil niet voor een groot deel alléén in onze verbeelding (of liever: inbeelding) bestaat? Ik kan het niet helpen en dat doet niets aan mijn genegenheid voor Eddy af, maar ik kan niet tegen zijn on[derf?]baar enthousiasme[?] voor zichzelf, dat in zijn even on[derf]bare afkeer voor anderen opgesloten zit.

Adriaan is terug. Ik ben eigenlijk nooit boos, doch nu heeft ZEd. een schrobbeering gehad, welke zeer zeker heilzaam zal zijn. Deze zaak is daarmee afgedaan, vergeten en vergeven.

Voor Luther maak ik *natuurlijk* plaats, al moest ik er Ikaros voor uitstellen.

Simon heeft het 5 zegel aan een Tsjechische uitgever verkocht om te vertalen in het Duitsch. Zeer mooi: 300 pop. Zijn nieuwe roman (nà S' Sebastian, die gezet staat) is voor ruim 1/3 persklaar. Ik moet voor het weekblad over het 5e zegel schrijven. Vervelend, dat het altijd zoo erg 'causerie' moet blijven; want de lezers van Het Vaderland zijn doorgewinterde lettrés bij die in het Holl. Weekblad vergeleken!!

Zondag had ik bezoek van een leeraar uit Brugge Jan Schepens, die een essay over me maakt. Wat ik er van las: zeer goed in het litt. historische overzichts-genre. En, goddank, zonder exclamaties en groote woorden.

Met heel veel goeds v.h.t. h.
een hand van
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[20 oktober 1937]

aant.

Woensdag

Beste Jan

Vandaag je expresse ontvangen. In haast even dit: ik zal morgen dadelijk met Schilt confereeren en diens advies inwinnen. Daarna krijg je in ieder geval vast bericht. De brief van Nijgh is vaag en onzakelijk, maar dat het geld ingehouden wordt, lijkt me sowieso *onfatsoenlijk*, geheel afgezien van het conflict. De redeneering over Corteau lijkt naar niets; ik heb een vaag idee, dat een van de heeren aan de N.R.C. (Verdoes?) je wraak gesworen heeft. Kan dat? De brief was zeker niet te lang?

Zou je mij met *spoed* willen zenden, als je 't nog hebt: ‘De Goede Hoop’, zijnde dat rotboek, waarin Scholte zijn koek heeft neergeschreven? Ik heb het *dringend* noodig voor een documenteering van een antifascistische actie. Bij voorbaat dank. En trek je het N.R.C. geval niet te veel aan!

Het portret van Jany was van hemzelf, en daarom versmaadde ik het jouwe. Ik vind den ziener hier meer een droomende Don Juan dan een dictator; en de pull-over is echt Keltisch en voortijdelijk bevlogen!

tot nader dus, houd je goed!

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[21 oktober 1937]

aant.

aant.

Beste Jan

Zooeven de zaak uitvoerig met Schilt besproken, hij is het geheel eens (dit alles natuurlijk in vertrouwen) met je standpunt t.o.v. Nijgh en heeft de zaak in handen genomen. Hij zal een regeling voorslaan, waardoor het onmogelijk wordt, dat Het Vad. iets eerder kan plaatsen dan de N.R.C., door uitwisseling van proeven met datum van plaatsing erop vermeld. Verder heb ik hem verzocht nog eens *met nadruk* mee te deelen, dat Het Vad. *zeer* tevreden is met de gezonden copij, en dat dus de oorzaak van het kwaad op de N.R.C. redactie moet schuilen. Alleen merkte ook hij op, dat het onverstandig van je geweest is zonder iets te regelen naar Juan-les-Pins te gaan, vlak na het ingaan van de regeling, maar dit speelt verder natuurlijk hierbij *geen rol*.

Ik wacht nu even het verdere verloop af. Met Vic. praten lijkt mij in dit stadium eer na- dan voordeelig. *Verdoes* schijnt de kwade pier te zijn, en dien ken ik nauwelijks. Als ik *nu* den indruk zou wekken, naast Schilts bemoeiingen nog nog mijn eigen te willen stellen, zou het effect averechtsch kunnen zijn. Schilt is bovendien, dat merk ik duidelijk, *geheel* op je hand.

Tot nader

geheel

je Menno

N.B. Jij moet voortaan, volgens de regelen, Schilt, op de copie ook aangeven, of het stuk naar N.R.C. is gezonden! Denk je daaraan? Het terugkeeren tot den oude toestand, dat ik het liefst zou hebben, zal bij De Lang zeker op bezwaren stuiten. Een regeling met de NRC, verdient dus de voorkeur!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak

aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 november 1937

aant.

aant.

Den Haag, 2 Nov. '37

Beste Jan

Het genoegen was geheel wederzijdsch! Wij vinden jullie de prettigste logé's, die wij ons kunnen voorstellen, en dus: vervalt in herhaling! Bedankt vast voor de Diderot-zending, die er nog niet is.

Waarschijnlijk kreeg je inmiddels ook minder prettige berichten van Eddy? Hij schreef mij tenminste, dat hij jou en Jany geschreven had, en daarom liever maar niet wilde, dat ik zijn 'gekanker' over Indië opstuurde. Er staat inderdaad slecht nieuws in den brief. Bep schijnt het klimaat van Indië en de 'cloaak' van de samenleving aldaar definitief *niet* te kunnen verdragen, en Eddy *wil nu naar Europa terug*. Dat plan lijkt mij verkeerd, nu hij a.s. Januari tenminste de *kans* heeft om een baantje te beoefenen en daarmee althans zekere *getuigschriften* te krijgen. Ik zal hem vandaag nog adviseeren, dat hij in ieder geval moet probeeren het een jaar of een half jaar aan dat archief te harden; Bep zou dan b.v. in Bandoeng kunnen wonen, waar zij het klimaat nog het best schijnt te verdragen, of anders (maar dat lijkt mij eigenlijk heel verkeerd) zou *zij* vast naar Europa kunnen komen. Het is een beroerde historie, en deze pech ligt buiten menschelijk bereik. Maar voor eventueele kansen hier is het van onschatbare waarde, als Eddy tenminste met *eenige* 'ervaring' terugkomt. Ik zou anders de mogelijkheden van een baantje in Holland niet zien! En dat wil hij, blijkens den brief, toch trachten te krijgen.

Ook vraagt hij, of hij een maand of langer bij ons kan logeeren. Natuurlijk kan dat, en hij kan over de kamer beschikken zoolang hij wil; maar Ant ziet er wel tegen op, Z.Ed. zoolang over de vloer te hebben. Daarvan overigens *geen woord* aan Eddy!! Ik schrijf hem, dat hij, wat er ook gebeurt, hartelijk welkom is, en dat gevoel moet hij ook werkelijk hebben. De omstandigheden zijn belabberd genoeg.

Zou jij hem ook niet eens willen schrijven over deze quaestie van het al-dan-niet-terugkomen? Het lijkt mij, én voor zijn toekomst hier, én voor zijn zelfvertrouwen, katastrofaal, als hij nu juist voor het ingaan van die betrekking capituleert. Terwijl het voor hem gemakkelijker zal zijn allerlei ev. narigheden aan die betrekking verbonden te verdragen, als hij voor zichzelf het geheel toch als tijdelijk beschouwt.

Tot nader. Hart. gr. ook onder de dames
en een hand van
je Menno

De 'Nugae' zitten in elkaar, theoretisch, maar moeten nog getikt worden.

Ik sluit Eddy's brief toch maar in. Graag terug.

Mijn gironummer is *131747*

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 5 november 1937

aant.

aant.

Den Haag, 5 Nov. '37

Beste Jan

Mijn gironummer schreef ik je al: *131747*! Als alles zoo gemakkelijk was als gisteren zou er niet veel ellende zijn. Ik ben even pessimistisch gestemd over Eddy's terugkeer als jij. En wat ik op grond van den brief aan mij vermoedde, grenst na de lectuur van dien aan jou aan zekerheid: door de romantiek van het 'samen gegast worden' wil Eddy zich, waarschijnlijk volkomen onbewust overigens, aan de verantwoordelijkheid van het nieuwe baantje aan het Bataafsch archief *onttrekken*. 'In andere tijden zou ik naar Batavia gaan en Bep en Alijn vooruitzenden', schrijft hij. Waarom dan *nu* niet? Die vergassing kan inderdaad morgen gebeuren, maar ook over tien of twintig jaar, en ook godgeve nooit; maar in ieder geval is de man die zich daarop beroept om het baantje, dat n.b. voor hem klaar ligt, gewoon te ontloopen, een soort 'embusqué'. Ik kan het niet anders voelen. Er zijn immers ook *als* hij op het Archief gaat zitten, verschillende mogelijkheden: Bep in Bandoeng, Bep naar Holland. Dat het Eddy compleet door het hoofd schijnt te gaan, dat hij met een ervaring en een getuigschrift tienmaal *meer* kan beginnen, dan zonder iets, met niets dan een debacle, bewijst alleen, dat hij nog hetzelfde spel speelt met *niet* baantje - *wel* baantje - *niet* baantje etc., als vroeger. Zijn 'onderbewuste' *verdomt* het de elite pretentie op te geven.

Ik hoop, dat hij mijn advies tenminste niet zoomaar op zij zal leggen. Schrijf jij hem ook nog eens in dien geest. *Niet* over het 'onderbewuste' natuurlijk. Dat kunnen we beter eens met hem bepraten, bij gelegenheid. Want het wordt een hopelooze historie, *dit* terugkomen naar Holland. Er is maar één oplossing: een *erfenis*, of anderszins twee ton, die uit de lucht komen vallen. Het heele ongeluk draait hier om het geld, dat deze beide menschen aan ideale levensvoorwaarden zou helpen! Waarom hebben zij het niet (meer)??? Mevr. Du Perron zaliger heeft een zware schuld; het zou me niet verbazen, als de grafsteen haar nu nog drukte. Maar ach, ook zij was nu eenmaal zoo geschapen. Enfin...

Dat vreeselijke gekanker op het portret is me ook niet sympathiek. Zooiets vergt *twee woorden* en geen pagina schrift.

Spoedig meer. Veel hartelijks over en weer

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 10 november 1937

aant.

aant.

Den Haag, 10 Nov. '37

Beste Jan

Het is zoo razend druk deze week, dat ik geen tijd heb voor iets anders dan de krant. Amper heb ik mijn artikel voor Zondag in elkaar kunnen draaien (over Giono); het gedaas van ‘Cor’ en Van Haeften heeft me tot reporter gepromoveerd... voor 1½ dag. En de sinterklaasboeken stroomen! Gelukkig ook andere; zoo je ‘Rebuten’, en ‘De Man van Lebak’, die me alleraardigst lijkt. Gek, dat Eddy in dit boek heelemaal niet die razernij-toon botviert, die hij tegenover ons aansloeg! - Blijkens ingesloten kaart denkt hij er nu zelf al over om te blijven. Dit was *voor* mijn brief hem bereikte, dus ik heb hoop, dat hij het baantje werkelijk probeert. We kunnen dan weer zien.

Er wordt door Ant *hard* gewerkt aan *Mephistophelisch*, het weinige, dat van Ursa Minor wordt ‘geleverd’. Ik heb er bepaald pleizier in, omdat ik geen bliksem met een ‘utjouer’ uitgever, zooals dat in het Friesch heet, te maken heb. De titel ‘Nugae’ beviel me toch niet; deze is veel beter, en het boekje begint met een citaat van de Wijnaendts-Francken-Commissie. Als alles goed gaat, heb je de volgende week de copij in huis. Eigenlijk zou ik het liefst al mijn boeken (niet brochures of zoo, maar *boeken*) in een reeks als ‘Ursa Minor’ uitgeven; maar voor de grooten is dat nu eenmaal minder wenschelijk.

Ik heb nog geen kans gezien om die feuilletonquaestie rustig ter sprake te brengen, maar ik doe het dezer dagen. Waarover dus nader.

Voor *KKK* zou ik beslist een goede meditatie kunnen schrijven over de *foto*, die je in de N.R.C. van *heden* vindt, onderwerp de Wapenstilstandherdenking en de zenuwlijder. Maar de foto zou er bij gereproduceerd moeten worden! Ik zag in lang niet zoo iets compleets: staat, kerk, koning, kruis <het *koor* uit de tragedie en uit ‘De Grauwe Vogels’!>, leger, publiek, politie: alles op één beeld!!! En daarbij de ‘rijke man’, bedolven onder agenten! Een prachtig onderwerp. Kan het met een plaatje? Dan doe ik het zeker.

Ik moet vanavond in Wageningen lullificeeren voor de studenten, dus weer tot nader!

veel hartelijks over en weer
je Menno

HOLL. WEEKBLAD
Ik kreeg nog *geen geld* op
131747!
Hoe zit dat?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 29 november 1937

aant.

Den Haag, 29 Nov. '37

Beste Jan

Het wordt een triest en voor mij wel zeer pijnlijk geval met het echtpaar Varangot. Blijkbaar schijnt deze sloome duikelaar toch genoeg energie te hebben om Truida tot zijn trompet te maken, nadat hij vergeten is, hoe hij uit de Vlaamsche Club is gezet destijds. Maar genoeg ervan: ik vind het een allerellendigste zaak, die bovendien hopeloos is, zoolang Truida de persoon Varangot niet in de gaten heeft. Voor haar huwelijksgeluk is het misschien maar beter, als zij hem nooit in de gaten krijgt. Intusschen heb ik het wel noodig geacht nu geen onzekerheid meer te laten over mijn houding en een briefje geschreven, waarvan ik je een doorslag doe toekomen. Stuur mij het papiertje (met de kaart van Eddy, die ook voor jou bestemd is) even terug, want waarachtig, ik moet het bewaren, voor ev. nieuwe machinaties van het varangisme.

Over den verloren brief heb ik direct geklaagd. Ik weet nu nog precies het uur van posten en de bus, zoodat het geval ook precies onderzocht kan worden. Het waarschijnlijkst lijkt mij, dat die Indische vloeipapiertjes den indruk maken van zeker mammonistisch vuil! De hypothese Mussert lijkt me in ieder geval te verwerpen, nu meer dan ooit.

Stukje over de Cenotaaf is met foto hedenmorgen per expresse aangeteekend naar Braat verzonden. 't Is, geloof ik, nogal geïnspireerd geschreven en ietwat blasphemisch. Heb je dat nummer, waarin Cola schreef, voor mij aangevraagd?

Het schijnt met de gezondheidstoestand van Eddy nu toch niet best te zijn; volgens Wim is werkelijke amoebendysenterie geen grapje. Laten we het beste er van hopen; ik schrijf hem vandaag of morgen. Ik hoop, dat deze brief nu maar wèl aankomt, want ik kan toch niet alles aangeteekend gaan zenden!

veel hartelijks over en weer
je Menno

‘Mephistophelisch’ Zaterdag aangeteekend naar Stols verstuurd!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 1 december 1937

aant.

aant.

Den Haag, 1 Dec. '37

Beste Jan

De lijdensgeschiedenis schijnt nu pas recht te beginnen. Vandaag krijg ik een briefje van Truida (na gisteren eerst al een woedend ander briefje te hebben ontvangen met groote woorden over fatsoen en onfatsoen), als antwoord op mijn 'kort bescheid', dat volkomen *ontoerekenbaar* is. Blijkbaar heeft zich, dank zij de agitatie van V.V., bij haar het idée fixe vastgezet, dat jij een samenzwering smeedt tegen de reputatie van Maurice, een 'lastercampagne' *organiseert*, waarvoor je 'op slinksche [wijze] de bewuste of onbewuste medewerking tracht te krijgen' van mij. Je wordt hier gequalificeerd als 'een laffe en geraffineerde intrigant, om geen sterkere uitdrukking te gebruiken', en ik sta 'onder Greshoviaansche hypnose'. Dit is werkelijk volkomen *pathologisch*; Wim noemt het een voorbeeld van 'folie à deux'. Ik moet wel aannemen, dat zich bij Truida een of andere 'voorkeur' voor Maurice heeft vastgezet, waarvan zij zich al dan niet rekenschap geeft, en dat in dit verwoede briefje aan mij dus een strijd tusschen Maurice en V.V. wordt uitgevochten, waarvan jij en ik de dupe worden. Ik ben ten einde raad, want er is niets tegen te doen, in de gegeven omstandigheden. Het schijnt, dat ook mij, gelijk mijn 'afgod' Nietzsche, het gedonderjaag met een jaloersche zuster, die een 'Ersatzehe' sluit met een antisemiet, na eenige jaren de huishouding voor 'groote broer' te hebben verzorgd, op het lijf wordt gejaagd. De poging om mij *zonder eenige reden* in een idée fixe betreffende een samenzwering van jou tegen Maurice te betrekken is n.b. zoo evident *onzinnig*, dat ik er niets anders dan dat achter kan zoeken.

Ik zou je willen vragen: houd deze pijnlijke zaak *geheel onder ons*. Wees alleen paraat tegen mogelijke gevolgen voor jezelf van deze 'folie à deux', want in dit stadium kun je alles verwachten. In hoeverre Maurice van deze campagne en briefjes aan mijn adres op de hoogte is, weet ik niet, en ik verlang er ook niet in te roeren. Maar voor iedere opheldering over dit waanphaenomeen zal ik dankbaar zijn. Bewaar de correspondentie over dit geval, want de verdraaiing van een en ander is al ijverig aan de gang, lijkt me. En van geschiftheid is helaas alles te verwachten.

De geschiedenis maakt me werkelijk beroerd en onrustig. En dan te denken, dat een of andere fatsoenlijke kerel, zonder al te veel kennis van de 'litteratuur', voor Truida even mogelijk zou zijn geweest als de persoon, die Kurt Lehmann, geloof ik, niet ten onrechte direct als een ploert heeft herkend.

Voor vandaag genoeg. Naar iets anders staat mijn hoofd niet. Dag beste kerel, een hartelijke hand van

je *vriend*
Menno

Je uiteenzetting in je vorige brief over het Vlaamsche geval en jouw rol daarin, was duidelijk, maar voor mij *geheel overbodig*. Ik weet precies, wat je in dezen denkt en voelt en zal me geen oogenblik door een *Varangot* zelfs maar tot 1% twijfel aan je loyauteit laten bewegen. Ik herinner me nog wat al te goed, wat Z.Ed. *mij* destijds voor briefje schreef! - Op advies van Wim, dien ik zooeven (als zenuwarts) opbelde, antwoord ik niet meer, afgezien van nieuwe complicaties.

Houd deze zaak *onder ons*, ze is voor mij meer dan pijnlijk.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 3 december 1937

aant.

aant.

Den Haag, 3 Dec. '37

Beste Jan

Veel dank voor je beide brieven. De situatie wordt steeds zotter, want Ant, die evenals Aty op dit moment veel geladener is dan ik, heeft eergisteren aan Truida een gepeperden brief geschreven; waarop hedenmorgen antwoord komt van... Varangot! Nu word ik (je raadt het nooit) van 'lafhartigheid' beschuldigd, omdat ik... geen onderschrift onder de stukken van jou en Maurice heb geplaatst! En verder... biedt hij plotseling zijn excuses aan over... het voorgevallene in de Passage! De toon is die van een volslagen idioot of liever hebephreen, in de terminologie van Wim. Ant wil er nog op antwoorden ook, wat mij overbodig en zelfs gevaarlijk lijkt. Het stukje in 'Onze Tijd' over de Hoogdagen was trouwens zoo, dat ik heb moeten schateren van het lachen. Ook om de foto van de Vlamen met 'boorden en 'dassen! De vraag is alleen nog maar: is de auteur van dit fraais werkelijk niets dan een *betaalden ploert*, of is hij werkelijk heelemaal *gek* geworden. Vooral die geestdrift over de in 'kleerkamer' herdoopte garderobe vond ik een schitterende vondst. Ik zou hem willen meedeelen, dat ik zoojuist mijn *retirade* heb herdoopt in *poepdoos*, en hem vragen, of hij bereid is voor fl. 25 daarover ook zoo'n artikel te schrijven. Als hij intuïtie heeft, kan hij dan meteen begrijpen, waarvoor het artikel gebruikt zal worden, als het papier niet te stug en glanzend is. Het voordeel van V.V. is tenminste, dat hij als intrigant te veel in de gaten loopt om tusschen twee menschen, die hun hersens nog bij elkaar hebben, kwaad te kunnen brouwen. Maar met dat al: houd hem in het oog!

Ik zal zien wat ik voor KKK kan doen! Het doet me pleizier, dat het stukje over de Cenotaaf in den smaak viel, want het was ook met groot pleizier geschreven. Ik denk, dat ik (maar dat toch liefst voor *Gr. Ned.*!) iets wil schrijven over 'Der Kranke Nietzsche' zooeven verschenen (brieven van N.'s moeder over den krankzinnige, die mij voortdurend bezig houden). Van *Gr. Ned.* gesproken: *Vrijdag 17 Dec.*, av. spreek ik in Amsterdam over Arthur v. Schendel! Is het vergaderen zoo te regelen, dat ik er ook bij kan zijn?

Het stukje over *Schreiner* is niet van mij, dus ik heb het boekje in quaestie niet. Zal ik het hier voor je koopen? Als ik je iets cadeau geef, kies ik toch liever iets anders uit!

Van de N.R.C. nog geen nieuws. *Men* weet het nu algemeen, dus je behoeft er heusch niet meer over te zwijgen.

Tot nader. Veel hartelijks 2×2

je Menno.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 9 december 1937

aant.

aant.

Den Haag, 9 Dec. '37

Beste Jan

De zaak Varangot heeft weer een nieuw aspect. Nadat Ant aan Truida een fellen brief had geschreven, ontving zij daarop een volkomen ‘affectstijf’ (om met Wim te spreken) antwoord van... Victor. Iets heel zots, maar volkomen onbeantwoordbaars. Nu ontving *ik* echter gisteren een briefje van Truida, waarin zij een heel wat lager toon aanslaat en althans blijkt in te zien, dat zij zich in haar hysterische uitbarsting tegenover *mij* vergist heeft. Ik heb haar nu dit geantwoord: stuur mij een zakelijke opsomming van de wandaden, waaraan de heer Greshoff zich heeft ‘schuldig gemaakt’ (1°, 2°), maar typ die in duplo, en zend het andere exemplaar naar Greshoff zelf, anders wil ik er niet van weten; of spaar mij anders ieder verder woord over dit geval. Ik weet nog steeds geen enkel feit, waarvan het gezin jou zelfs maar *verdenkt*; in plaats daarvan permanent geraas, waar ik uiteraard niet op in wil gaan. Verder heb ik Truida zoo objectief mogelijk de kans op een *ressentiments* -vergaloppeering harerzijds onder oogen gebracht. - Dit is het maximum, wat ik tegenover mijn *zuster* kan doen; de Vlaamsche garderobe bezinger Varangot laat ik geheel buiten beschouwing, tenminste voor zoover zijn stralende persoonlijkheid niet direct in het geval van Truida is gemengd. Beschouw deze laatste poging om iets te begrijpen dus uitsluitend als een gevoel van familiezwak, waarbij ik echter *uitdrukkelijk* verlang, dat iedere aan mij verstrekte opheldering (of vertroebeling) ook aan jou wordt gezonden. Het is noodzakelijk, tegenover de rancune zakelijk en voorzichtig te zijn, helaas.

Ik heb bij Swart geïnformeerd, of Eddy überhaupt in aanmerking zou komen aan de NRC. Het antwoord is: waarschijnlijk wel, maar... Ik verwacht er niet veel van, zal hem toch vandaag op de hoogte brengen. Onder ons gezegd: het baantje aan het archief (waarvoor hij nu definitief *benoemd* is) lijkt mij *veel* beter voor hem geschikt. Als de factor van Bep's gezondheid er niet was, zou ik hem zelf afraden naar de NRC een gooi te doen.

Ik hoop voor Gr. Ned. over Nietzsche te schrijven, moet er eerst nog een en ander voor naslaan.

Het artikel van Simon over ‘Kristal’ (dank voor toezending van het jouwe, geheel accoord!) vind ik bedenkelijk, zooals zijn heele critische werkzaamheid langzamerhand wat bedenkelijk wordt. De welwillendheid wordt op een zeker oogenblik onbetrouwbaarheid, als het zoo doorgaat, en Vestdijk wordt een super Nijhoff, die uit adoratie voor de litteratuur en met name de poëzie ieder poëtisch scheetje tot een gebeurtenis gaat proclameeren. Men vergist zich toch *nu* niet meer ongestraft over de poëzie van Henrik Scholte! Is dit hetzelfde element, waardoor ik ook in ‘Het Vijfde Zegel’ werd gehinderd? De ‘autonomie van de knapheid’? We moeten er hem 17 Dec. toch eens iets van zeggen.

Tot nader! Ik kreeg een alleraardigste brief van Elsschot.

hart. gr. 2×2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 14 december 1937

aant.

14 Dec. 37

Beste Jan

Altijd maar weer complicaties. Het is goed, dat ik je deze week weer spreek. Als ik dus wel begrepen heb, tref ik je pl. m. 12 uur in Riche, en blijf je dien nacht bij ons logeeren? Dat is gezellig; we kunnen dan gezamentlijk den volgenden dag naar Amsterdam gaan.

Bijlagen. 1. Een stupide antwoord van Truida, naar aanleiding van mijn als concessie bedoelde brief n.b., in een zoo 'wetenschappelijk' mogelijken toon gesteld. Het is dus zoo, dat ik, zoodra ik om feiten vraag, weer wordt uitgebekt, als had ik me aan ik weet niet welke majesteitsschennis schuldig gemaakt. Graag Donderdag terug!

2. Een document van den heer Gerard Walschap, dat ik gisteren in de bus vond, en doorslag van mijn antwoord aan Z.Ed. Ik weet niet, wat je hem misdaan hebt, maar in ieder geval vind ik zijn toon onhebbelijk, tegenover een derde. Is dit soms ook weer een schakeltje in het Vlaamsche 'protest'? We kunnen dit geval ook Donderdag even afdoen. Ik krijg steeds meer genoeg van de Zuiderbroeders, moet ik zeggen, alleen al om dien verschrikkelijken toon. Maar deze heer komt tenminste met een feit, waarover gehandeld kan worden; zoover ben ik met het echtpaar Varangot tot op heden nog niet gekomen, en ik heb er nu ook schoon genoeg van. Je weet niet, hoe dit geraaskal der Varangots mij heeft gehinderd. Het idee, dat zulk geschrijf van mijn eigen zuster uitgaat, is nu niet bepaald hartverheffend.

Ik heb voor Eddy alle moeite gedaan die ik kon, bij de NRC; maar ik geloof niet, dat hij serieuze kansen heeft. Ook schreef ik hem, of hij wilde solliciteeren, en ik zond Swart nog twee artikelen van zijn hand uit het Bat. Nwsbl. De strooming zal echter wel zijn: een gematigd objectief heer, liever Campert dan Du Perron. Ook Simon schijnt tot een gesprek genoodigd te zijn.

Gek van Schilt, om niets te laten hooren. Ik zit thuis met dikke keel, zal hem er over aanschieten, zoodra ik weer ter krant ben.

In de kerstvacantie schrijf ik iets èn over zieke Nietzsche èn over Rougemont, dien ik bezig ben te lezen. Je krijgt het zoo spoedig mogelijk.

Tot Donderdag dus! hart. gr. 2×2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 23 december 1937

aant.

aant.

Den Haag, 23 Dec. '37

Beste Jan

Welkom in Londen! Wij gaan *maar* naar Eibergen en Zutfen (adres ± 31 Dec. gemakshalve *Eibergen*); ik moest er even uit zijn, en Schilt had gelukkig in het geheel geen bezwaar.

Mijn artikeltje over de Vlamen heeft de bedoeling je initiatief te steunen zonder je daarom voor 100% 'achterna te loopen'; een handeling, waar ik zelf niets tegen zou hebben, maar die Roelants maar weer de suggestie zou verschaffen van een 'beïnvloeding'. Dit ter verklaring van den regel over de niet geheel nauwkeurige bewijsvoering. Maar ik twijfel er niet aan, of dit artikel wordt weer een onderdeel van de groote samenzwering, waaraan jij werkt.

De booze bacil, die ook jou aantastte, week bij ons nog niet geheel. Ant was eergisteren weer volkomen beroerd, en ik kreeg een dag eerder ook nog wat mee. Een raadsel!

'Luther' is af, en naar Leopold.

Voor Zondag over Van Eckeren geschreven. Na wat ik er van jou over hoorde en las is het boek me toch wel zwaar tegengevallen! Inderdaad, de goede opinie kan gelden voor de eerste twee kapittels, en nog een beetje voor III (Minna); daar is hij op zijn best. Maar dat geraas over den oorlog en over den Rijksdagbrand, mitsgaders de heele ontmoeting met Christian kunnen me gestolen worden. Hier is de goede Gerard toch volkomen van de wijs geraakt!

Bij de lezing over v. Schendel was het zeer vol. Ritter en Bierens de Haan onder het auditorium! Het stenographisch verslag was voor mij een openbaring; op schrift is n.l. een lezing van mij ontzettend gewauwel van een zwakzinnige. Deze tekst moet ik, als ik hem 'geschreven' wil maken, *totaal* omwerken! Zal ik het doen? Ik heb nu tenminste een zwakzinnige handleiding. - Ik heb P.N. van Eyck nog eens opgewarmd voor den Nobelprijs.

Beste, kom op adem en neem het ervan. So do I!

Veel hartelijks 2×2

je Menno

Het nieuwste is, dat Varangot *niet* in Eibergen komt, maar in Hilversum blijft en Truida alleen een paar dagen gaat. Of ik haar zal zien, weet ik nog niet; de oudelui zijn benauwd voor een 'treffen', hetgeen ik wel kan begrijpen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 januari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 2 Jan, '38

Beste Jan, ridder met de Zwaarden in het Grootkruis van den Nederlandschen Oranjestam! Hartelijk gefeliciteerd met deze twijfelachtige onderscheiding! Hoe kom je er in godsnaam aan? En wat doe je er nu mee?

Ik bedacht plotseling, wat ik vergeten had je in mijn brief van gisteren uit Zutfen te schrijven, het ging n.l. over den brief, die Lek3 aan dien notaris van de Slauerhoff-boedel heeft gestuurd. Ik werd daarna door Zijlstra opgebeld, en vandaag kreeg ik de copij met zijn commentaar, die jij zeker ook ontvangen hebt. Als ik het goed zie, is deze Lek3 toch werkelijk op zekere punten ontoerekenbaar. Waar heeft hij dien nonsens over sabotage en perscampagnes vandaan gehaald? Zelfs aangenomen, dat Zijlstra ietwat getreuzeld heeft, dan nog is de inhoud van dien brief *idioot*. Het lijkt mij betwijfelbaar, of wij zoo iemand als secretaris van de commissie kunnen handhaven. I.p.v. zaken te doen stuurt hij den boel in het honderd door mallotig geschrijf en drukte om niets! Wat nu? Wij zullen dien brief toch moeten desavoueeren, dunkt mij; ik althans voel er niets voor een en ander voor de taal der Slauerhoff-commissie te laten doorgaan, de ervaring, die jij inzake de poëzie van Sl. in Groot Ned. met hem opdeed, lijkt me ook geen gunstig omen.

Vanavond las ik het verhaal van Adriaan (die heden op de krant zat, met een nog zeer onwennig gezicht.) het is voortreffelijk, m.i. beter dan Elsschot, om maar een voorbeeld te noemen; ongelooflijk geserreerd geschreven, en in niets gelijkend op het nare realisme van Coenen of soortgelijken, die vroeger in dergelijke atmosferen plachten te vertoeven. De stof is klein, het verhaal groot. Maar: ik ben wel degelijk bang, dat A. hier *veel* last mee kan krijgen. Deze dingen werken op christenen en aanverwanten nu eenmaal ontzaglijk ‘prikkelend’. Moet hij dat riskeeren? Een man als De Lang vertrouw ik allerminst, als het om zulke quaesties gaat; hij kan A. gewoon er uit trappen, als hij van een relletje op dit ‘gebied’ hoort en zijn krant ‘rein’ wil houden. Er kan ook niets gebeuren, maar het risico bestaat zeer zeker. Ik zal er morgen met A. over spreken en hem precies vertellen, wat ik aan risico voorzie. Wij kunnen dan alle mogelijkheden onder de oogen zien.

Ik ben er nog niet over uit, dat je nu *officier* bent (‘De vijand is de onsterflijke sergeant...’). Wie heeft dat bewerkstelligd? Casimir? Alderwerelt? Zij hebben mij beide opgebeld over dit plan, maar ik betoonde mij zoo weinig enthousiast, dat zij mij verder niet meer raadpleegden. Maar tenslotte moet er toch een *minister* aan te pas zijn gekomen, en wel Serrurier le Brun. Greshoff gedecoreerd door Slootje!

Waaraan werk je? - Dat stuk over Montherlant was natuurlijk van Pikaar.

Met die novelle van A.v.d.V. zit ik werkelijk in mijn maag. Ik vind het ding zoo uitstekend geschreven, dat het mij gruwt mij met zulke fessoens overwegingen bezig te houden. Maar met het oog op 's mans verdere leven lijkt me dat toch *even* noodig.

Veel hartelijks 2 × 2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 januari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 6 Jan. '38

Beste Jan

Allereerst ook onze allerbeste wenschen voor 1938! Geen gassen, bommen, rancunes vooral! Dat negatieve zou al zeer veel waard zijn. Jullie hebben het in Londen, merk ik wel, uitstekend gehad. Wij in den donkeren Achterhoek ook. Ik heb veel geluierd, en heb daarom nu weer veel werk. Van de tocht naar Parijs komt niets, helaas. Geen tijd en geen geld. Ik moet ook maar eens een operette schrijven, zooals Lehmannetje, die nu in 1½ week *f* 130 heeft getôucheerd. Als het zoo doorgaat kan hij er rijk bij worden. Ik heb het geval gezien; het is in het soort heel aardig gemaakt, maar dat hij er een jaar aan gewerkt heeft, is toch alleen door het geld te excuseeren. In Den Haag loopt deze operette *geweldig*. Als de heeren het 'boek' nu maar zoo spoedig mogelijk naar Hollywood verpatsen, dan kan Kurt voor ons aan de Stille Zuidzee een asyl openen.

Over Denis de Rougemont heb ik in Het Vad. geenszins mijn laatste woord gezegd. Integendeel, dit artikel was *niet* goed, omdat het te dicht op de materie was geschreven, het is een exposé gebleven, en de eigenlijke interessante kant bewaarde ik voor Gr. Ned. Als het kan, schrijf ik dat stuk dan voor het Febr. nummer, Zaterdag of Zondag a.s.

Stols zond mij de twee lettertypen; ik aarzelde geen oogenblik en koos ook de magere Membo; de andere letter is mij veel te zwaar, deze is heel goed.

Wij kregen het stuk van den Londenschen corr. zonder erom gevraagd te hebben, maar aangezien hij daar 'de vaste' is, moeten we het natuurlijk nemen. Ik zou zeggen: geef òf een geheel persoonlijk stuk *ernaast*, òf iets anders uit Londen b.v. over de Nat. Gallery of de litteraire actualiteit in Engeland!; een repliek van dit overzicht zou natuurlijk overbodig werk zijn.

Eergisteren was ik bij Pieterbaas Nicolaas van Eyck. Wat een magistraal beschermd domein bewoond deze heer daar te Wassenaar! De Nobelprijs-quaestie is nu zoo geregeld, dat ik probeeren zal uit mijn lezing allereerst een beknopte karakteristiek van Arthur te trekken voor Stockholm, die dan vertaald kan worden. De hoogleeraren nemen dan het initiatief. - Die lezing is overigens geen borrelpraat vanwege den inhoud, maar vanwege den stijl, dien de stenograaf bezorgd heeft, niet ik. Dat brengt echter mee, dat ik het *heele* stuk moet *her* schrijven.

Victor heeft zich, daar hij *boos was*, omdat men geen partij trok voor hem en tegen mij in Eibergen, niet in de Achterhoek vertoond. Hij schreef mijn moeder ook al een zeer onhebbelijken brief. Truida wel, maar ik heb haar niet ontmoet. Volgens Wim is zij niets veranderd, en alleen een willoos werktuig in de handen van V.V. Mijn eenige verlangen is nu maar niets meer van het paar te merken, tenzij Truida eens genoeg van den wisselwachter mocht krijgen.

Dank voor 'Das Wort'. Deze *Bloch* schijnt, wat het marxisme betreft, geheel twijfelloos en orthodox, maar zijn stuk interesseerde mij zeer.

Veel hart. gr. ook voor Aty en van Ant

je Menno

Bruls ziekte schijnt inderdaad een lichte paratyphus te zijn geweest!

De goede Hein is (terecht) zeer boos over de betalingsopvattingen van den heer Alderwerelt, hij wil niet meer meewerken aan het H.Weekbl., want hij kreeg in totaal *f* 15!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 9 januari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 9 Jan. '38

Beste Jan

Tot mijn spijt moet ik je berichten, dat er even een kink in de kabel van mijn werkprogramma is gekomen, doordat zich bij ons - en ditmaal speciaal bij mij met groote heftigheid - opnieuw vergiftigingsverschijnselen hebben voorgedaan. Ik heb Donderdag pl. m. 15 maal gebraakt en wat dies meer zij, zoodat ik voor mirakel lag, en Ant had lichte symptomen te zelfder tijd. Na wat vasten ben ik nu weer op dreef, maar het beroerde is, dat noch wij, noch de dokter kunnen uitmaken, wat de oorzaak is van deze symptomen, die zich nu al drie maal hebben voorgedaan. Men veronderstelt, dat er met den kelder iets niet in orde is, maar dat is nog een hypothese. Ditmaal werden wij misselijk na gebruik van paling, die een nacht in dien kelder had gestaan, de vorige malen van heel andere dingen. Het verband is zoek. Een vervelend geval, want het zwaard van Damocles blijft voorloopig hangen. - Ik zie nu geen kans om voor de 10^{e}, zooals ik je beloofde, het stuk over Rougemont te schrijven (want ik wil het goed doen). Is voor de *15^{e}* ook nog vroeg genoeg? Dan zie ik, behoudens nieuwe intoxicaties, zeker kans om mijn belofte te houden.

De heer Victor Varangot heeft het noodig geoordeeld mij heden weer een absurd briefje te doen toekomen; hij *wil* gehoord worden, d.w.z. intrigeeren. Nu moet ik n.b. weer uitvoerig met hem spreken, liefst in Brussel, en daarna zouden jij en ik gezamenlijk rekening en verantwoording voor hem moeten afleggen! Anders dreigt hij met ‘brouille’. De beantwoording van mijn verzoek om nu eens precies zijn grieven tegen jou op te stellen had hij niet noodig geacht, want dan zou jij mondeling toch weer door ‘sluwe’ redeneeringen probeeren om mij te overreden. Enfin, het gezanik wil hij dus weer voortzetten. Ik heb er echter genoeg van, en zal hem zoo kort mogelijk antwoorden. Op het geschil tusschen jou en Roelants ga ik überhaupt niet meer in. - Het vuile van de zaak is, dat hij bliksems goed weet, dat mijn ouders doodsbang zijn voor een brouille met Truida, en dat hij daar juist heen drijft. Want als hij zich met mij heeft gebrouilleerd, gaat hij hen treiteren om ‘partij te kiezen’, op straffe van dat zij Truida anders niet meer mogen zien!! Een lamstraal eerste klasse.

Van Eddy een briefje, waarin hij zeer optimistisch oordeelt over zijn debuut aan het archief. De archivaris is zeer aardig voor hem en heeft groote bewondering voor

‘De Man van Lebak’. Als nu het klimaat maar geen spelbreker wordt, lijkt mij de toekomst voor hem veel minder donker.

Verder heb ik een geschil met ‘Mass und Wert’, dat, zooals je weet, mijn ‘Christus, de Antichrist’ accepteerde, en zelfs met enthousiasme. Nu stuurt de secretaris, Lion, mij het stuk terug, met ‘eenige kleine schrappingen’, die neerkomen op een *complete castratie*! Resultaat: ik heb het ms. *teruggetrokken*, en Thomas Mann van dezen jezuïetenstreek op de hoogte gesteld. Benieuwd wat hij doet. Alles wat maar eenigszins ‘oneerbiedig’ klonk t.o.v. van Christendom en humanisme heeft de zak Lion er uitgeschrapt. Het was, of dominee van Holk aan het werk was geweest.

Antwoord me dus even omgaand over Rougemont. Ik hoop dat het zoo nog gaat!

Veel hartelijks v.h.t.h.

je Menno

N.B. Schreef je je volgende artikel Fr. letteren over *Espoir*?

Victor schrijft mij over een café ‘Het Blauwe Schaap’, waarin hij met mij heeft gesproken. Is dat soms een filiaal van het café ‘Rijk’ op het Buitenhof te 's-Gravenhage?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[12 januari 1938]

aant.

aant.

12 Jan.

B.J.

Wind en weder, d.w.z. vapeuren en bacillen dienende, stuur ik ultimo *Donderdag 13 jan.* naar v.H. & W. een artikel over Nietzsche, dat mij plotseling op de tong ligt, naar aanleiding van de zeer recente lectuur van een boekje van Podach en de brieven over den gekken N. Dus komt Rougemont *later*. Komt er onverhoopt iets tusschenbeide, dan telefoneer ik je. Zonder tegenbericht kun je dus op het stuk rekenen!

V.V. heb ik zoo kort mogelijk geantwoord en zijn bemoeiingen met jou natuurlijk *geketst*. Ik heb tegenover hem daarover niets meer te zeggen.

Van Mann nog geen bericht.

Las je het meer dan bête en hartig-klootige stuk van *Blijstra* over Van Schendel in de G. Winckel? Bij de beesten.

Hein verzoekt me je te herinneren aan het feit, dat je Fr. Letteren op *30 Jan.* a.s. worden tegemoetgezien, en aan de copie van *Hendrik v.d. Wal*.

Tot nader! Veel hartelijks 2×2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 14 januari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 14 Jan. '38

Beste Jan

Vandaag verzond ik aangeteekend naar v.H. & W. een opstel van 7½ pag. in dit handschrift, getiteld ‘Nietzsche, de Dubbelzinnige’. Ik denk, dat het in Gr. Ned.-formaat dus wel ongeveer zal uitkomen.

Verder eenig klein nieuws. Thomas Mann heeft zijn secretaris *verloochend* en mij geheel gelijk gegeven; hij zou niet anders gehandeld hebben dan ik, schreef hij me. Ik heb nu, op zijn dringend verzoek, mijn terugtrekking ongedaan gemaakt, op voorwaarde, dat deze barbier niet weer aan het knippen en maaien gaat. Thelen zal dus nu, naar het zich laat aanzien, toch aan zijn penningen komen.

Op de krant weer eens halfjaarlijksch gedonder. Altijd iets volkomen onverwachts. Nu had Schilt ineens aanmerkingen op mijn a.s. Zondagsartikel over *Roelants*! De inleiding was te lang, de menschen willen niet eerst iets over den man hooren, maar dadelijk over het boek, de volgorde had omgekeerd moeten zijn etc. Een mij volkomen onbegrijpelijk gezanik. De Lang kwam er den volgenden dag ook nog bij; hij had het stuk nu zoo geknipt en geplakt, als het volgens hem zijn moest! De Lang wil mij dus stijlles geven. Enfin, het stuk verschijnt a.s. Zondag natuurlijk, zooals *ik* het schreef. Lees het eens met aandacht, en schrijf mij, of jou een licht opgaat over den plotselingen ‘aanstoot’, die dit stuk gaf. Mij (en Hein) is het *volkomen* raadselachtig. Als er maar *logica* in de critiek te ontdekken viel van deze heeren krankenleiders! Een stuk als dat over ‘Paulus’ (waar *ik*, om je de waarheid te zeggen, even mijn hart voor vasthield met het oog op de ‘moeilijkheid’) vond de Lang schitterend! - Ik zelf was zeer tevreden over mijn uiteenzetting over Roelants, opzettelijk zoo precies mogelijk geschreven. Maar Schilt en De Lang vinden opeens, dat ‘onze lezers’ zich niet interesseeren voor een blad als t Fonteintje', maar alleen voor ‘het boek’. Iets vertellen over genoemd Fonteintje is: ‘een tijdschriftartikel’. Ook dit zal voorbijgaan, gelijk alle dingen dezer aarde.

Verder vanmorgen een brief ontvangen van Van der Hoeven, den man der Multatuli-brieven. Hij had in De Telegraaf een recensie over de brochure (overdruk uit Gr. Ned.) gelezen, en verzoekt mij nu hem *f* 25 te zenden, als aandeel in de winst! Gironummer erbij. *Nu* was het stel brieven volgens hem handelsobject geworden! Ik, die van alle financieel voordeel voor de overdruk afstand deed, zou dus *f* 25 moeten betalen aan meneer v.d. H.! Ik heb aan Cor Bruyn even advies gevraagd, omdat hij diens naam gebruikte; zoodra ik dat heb, zal ik hem verzoeken mijn *winst* eens te komen tellen. Er zijn toch erge smeerpijpen. Dat iemand om de zaak zelf zijn voordeel in duiten zou laten varen, lijkt hun iets zoo ongelooflijks, dat ze maar dadelijk met hun gironummer voor het front komen.

Ik schrijf morgen over Gr. Ned. van Jan. Laatheid veroorzaakt door alles bij elkaar. Arthur v. Schendel heeft in het Zondagsblad een van zijn allerbeste verhalen, let er eens op!

Hein schreef een aardig stuk over ‘Ikaros Bekeerd’. Wanneer komt dat uit?? En wanneer krijg ik proeven van ‘Mephistophelisch’?

Veel hartelijks 2×2 steeds

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

15 januari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 15 Jan.

Beste Jan

Vanmorgen heeft Truida mij uit Brussel opgebeld en mij verzocht om zoo spoedig mogelijk over te komen, omdat zij ‘de zaak’ wilden bespreken; er waren allerlei misverstanden etc. Ik heb gezegd, dat ik wel met haar wilde spreken, maar in geen geval met Victor; hetgeen zij weigerde. Daarop volgde nog een beetje discussie, waarbij ik een oogenblik geweldig nijdig werd en het woord ‘ploertig’ liet vallen. Wij hebben toen maar opgehangen. Het dient tot niets, zoolang Truida onder den invloed van dit sujet staat. Van hem ligt er overigens juist weer een brief! Hij is verdomd energiek, moet ik zeggen, want hij weet, dat hij hem ongeopend terug krijgt. Toch maar probeeren, en dan later zeggen, dat ik hem niet heb willen aanhooren.

Ik moet je waarschuwen: er zal meer komen van dezen kant. Uit het telefoongesprek met Truida merkte ik al, dat zij al weten, dat jij in Den Haag was. Conclusie van het ressentiment: jij bent naar Den Haag gegaan om mij weer te hypnotiseeren, en daarom weiger ik hem aan te hooren. Zoo hopeloos is deze zaak, dat ik er beu van ben. Maar ik twijfel er niet aan, of V.V.'s rancune zal nu andere middelen zoeken om zijn eigen ratéschap op jou, mij of een ander af te schuiven. Ik acht hem nu in staat tot het schrijven van lasterlijke artikelen in Degrelle- of Mussert-blaadjes.

Zoo nu en dan heb ik het gevoel, of de lucht vergiftigd is, die ik inadem. Het klinkt misschien pathetisch, maar het is zoo. Wanneer de smeerlapperij je zoo duidelijk voor oogen komt, en dat bij iemand, die niet dom genoeg is om alleen maar primitief smerig te zijn, dan is de atmosfeer voor een paar dagen verpest. Wij zullen voor 2 Febr. het huis nog eens luchten...

Ingesloten een in dit verband niet onvermakelijk stukje uit de N.R.C. Ik beschuldig Van Loon van valschheid in geschrifte, omdat hij spreekt over boeken van Varangot, die niet bestaan, en waardoor hij dus de Nederlandsche litteratuur in den vreemde wil discrediteeren...

Met Saenredam zal ik nog even moeten wachten. Over die sfeer iets schrijven is me compleet onmogelijk in *deze* sfeer.

veel hart. gr. v.h.t.h.
je Menno

Het boek van Brugmans over Diderot is me *meegevallen*, al bevat het niets nieuws of verrassends.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 19 januari 1938

aant.

Den Haag, 19 Jan. '38

Beste Jan
Hartelijk dank voor je brief. De idiotie, die op de Av.Grib. 91 schijnt te heerschen, wordt nogmaals bevestigd door een briefje van Victor, dat ik hier insluit, met mijn nu definitieve repliek. Hij schijnt te meenen, dat hij mij aan het lijntje kan houden, tot het hem belieft er genoeg van te krijgen. Mijn geduld is nu uitgeput; geen syllabe schrijf ik meer over deze quaestie. Het ergerlijkst is mij nog Truida's onzelfstandigheid; zij schrijft, ik antwoord haar, en krijg een leerrijk schrijven van V.V. terug! Ant is laatst precies hetzelfde overkomen; toen was Tr. ineens ‘te moe om te antwoorden’! Het complete gekkenhuis.
Afgesproken: ik bevind mij Vrijdag ca. 1 uur in Bagatelle, Passage. Daar over alles nader. De twee brieven hierbij ingesloten krijg ik dan zeker ook wel weer terug.
h.gr.in haast
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 27 januari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 27 Jan. '38

Beste Jan
Dank voor je brief; ik ben het volmaakt met je eens, wat de zaak Varangot betreft. Het eenige verschil tusschen onze positie is alleen de familierelatie. Maar er is nog het een en ander gebeurd, dat ik je nog moet meedeelen. Na het telefoongesprek met Truida, waarover ik je schreef, en dat op niets uitliep, ontving ik 's avonds plotseling

een telegram, waarin stond, dat zij met zijn *beiden* op weg waren naar Den Haag! Terwijl ik door de telefoon uitdrukkelijk geweigerd had V. te ontvangen!! Ik moest uit voor de krant, en behoefde dus niet eens de deur te barricadeeren. Wim heeft de hooge gasten toen van de trein gehaald en naar zijn huis gebracht, waar hij hen ontzettend genegerd moet hebben, want hij was er den volgenden dag nog razend van. Het heele gesprek was, wat V. betreft, hopeloos; deze deed driemaal een poging om theatraal te verdwijnen, maar ging dan weer zitten. Wim heeft hun aan eenige concrete voorbeelden gedemonstreerd, dat zij op weg waren *paranoia*-lijders te worden, hetgeen op Truida zichtbaar indruk maakte. Maar V. was volgens Wim volmaakt crazy. Het paar heeft toen bij de hospita van Wim gelogeerd.

Den volgenden dag belde Truida mij op. Aangezien ik dacht, dat Wim het zoover met hen gebracht had, dat zij mij iets te vertellen hadden over het 'geval', dit bleek achteraf niet zoo te zijn. Tr. belde mij tegen zijn advies in op, heb ik hun een *kwartier* in 'Riche' toegestaan. Het eerste, wat mij daar plechtig door hen beiden werd meegedeeld, was, dat zij dien nacht besloten hadden *uit elkaar te gaan*! Tableau. De zitting kon toch snel worden opgeheven. Mij ontbrak alle lust om nu nog ook maar iets in het midden te brengen.

Intusschen ben ik geschrokken van het uiterlijk van V.V., die er volkomen uitziet als een bolle zak doffe kwaadaardigheid, met uitdrukkingslooze waterige oogen, kortom: een toonbeeld van een *geesteszieke*. Daardoor verdween mijn woede, die zeer groot was; ik zag alleen nog maar het 'geval', dat wel hopeloos zal zijn. Truida zag er heel slecht uit, en was *zeer* redelijk, moet ik zeggen. Wat zich dien nacht tusschen hen heeft afgespeeld, weet ik niet, maar het tafereel van deze twee menschen bij elkaar was iets griezeligs. De goden geven, dat die scheiding spoedig een feit wordt. Ik kan alleen nog niet recht gelooven, dat V. zoo maar in een scheiding zou toestemmen. Al was het maar om te intrigeeren, hij zal er toch het zijne van moeten hebben!, en dat Tr. onder de suggestie van dit sujet uitkomt. Ik wil overigens mijn houding tegenover V. in het minst niet wijzigen, al is mijn woede in onverschilligheid en physieke afkeer veranderd. Zoolang deze man door de wereld voor toerekenbaar wordt gehouden, blijft hij een gevaar door zijn intriges, waar hij *zeker* niet mee zal ophouden. Hij barst van rancune, en leeft volgens Wim volkomen in een waansysteem, waarin de zotste dingen worden geïnterpreteerd als 'teekens'.

Schwamm drüber. Het was een rotte morgen voor mij, en een nog veel rotter avond voor Wim, die overigens zijn best heeft gedaan.

Gisteren, jarig zijnde bovendien, kreeg ik ook van Stols de complete proeven van 'Mephistophelisch'. Voortreffelijke typographie, een smakelijk geheel!

Van Dick Binnendijk een briefje, waarin hij bezwaar maakt tegen korte aant. van mij achter in Gr. Ned., op gronden, waarvoor ik wel iets kan voelen. Maar daarover liever a.s. week mondeling; bijzondere kaart is er niet bij.

veel hartelijks 2×2
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 11 februari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 11 Feb. '38

Beste Jan

Hartelijk dank voor kaart en opgezonden missiven van Eddy! Ook wij waren hoogst voldaan over jullie verblijf hier, en voelen er steeds meer voor het in de zomer een paar weken te prolongeeren te Antibes!

De vergiftigingsverschijnselen hebben zich niet weer voorgedaan, tenminste niet accuut; wij verbeelden ons soms licht misselijk te zijn, als de kotstijd nadert, maar dat kan ook op suggestie berusten. De stadsapotheker is er geweest, en heeft monsters genomen, maar hij verkeerde ook in raadselen. Hij zou opbellen, zoodra hij iets van het onderzoek kon zeggen, maar ik heb nog niets gehoord. Hij achtte b.v. den noodtrommel weer onwaarschijnlijk. En zoo leven wij dus op den vulkaan verder, die ieder oogenblik weer kan uitbarsten, op de jullie nu ook vertrouwde manier...

Van Stols hoorde ik, na het telefoongesprek waar je bij was, niets meer. Ik veronderstel dus, dat de proeven aangekomen zijn, want anders zou hij toch wel geschreven hebben. Binnenkort verwacht ik dus de revisie; mag ik aannemen, dat deze veronderstelling juist is?

Ik heb voor Zondag over ‘De Drie Dwazen’ geschreven. Welk een wonderbaarlijk product! Ik heb me er eerlijk gezegd mee geamuseerd, en ben tot het laatste toe in spanning gebleven over de geestesstructuur van den heer Weyand. Het lijkt me toch wel zachtjes op weg naar de krankzinnigheid, althans de wijze waarop hij de schizophrene heeren beschrijft, is overtuigend zonder den indruk te wekken, dat hij zelf weet waarom!

Van Eddy kreeg ik vandaag ook een langen brief, dien ik nog beantwoorden moet en dien ik je daarna zal opzenden. Ik had van Simon V. vernomen, dat hij aan den blinden darm gesneden zou worden, maar dat schijnt nu toch niet door te gaan. Overigens blijft de toon opgewekt tot berustend; ik vind het tot dusverre boven verwachting. En Bep schijnt zich goed te houden! Merkwaardig overigens, dat hij, gegeven een aangenaam baantje van 6 uur per dag, toch het gevoel heeft ‘bestolen’ te worden wat zijn tijd betreft. Ik moet zeggen, dat ik het archiefwezen geenszins apriori zou versmaden.

Bij voorbaat dank voor Rilke - Billy!

hart. gr. 2 × 2

je Menno

Simon V. bracht hier laatst een lang en opgewekt bezoek. Hij is vol goeden moeds.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 14 februari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 14. II. '38
Kraaienlaan 36

Beste Jan,

Hierbij een paketje copie (laatste serie blocnotes), dat ik vandaag van Eddy ontving. Eerlijk gezegd, verrukt ben ik er niet over, en zijn goed bedoelde hulp tegen Hamburger vind ik ook maar half prettig; de man moet niet het idee krijgen, dat hij zoo belangrijk is. Maar enfin, als je deze stukjes plaatst, leg ik me erbij neer. Alleen lijkt het me volstrekt onmogelijk dat nog in het Maartnummer te doen, dat, zooals ik zag, al geheel in elkaar zit, en moet dan het slotblocnootje er uit? Beslis maar. In ieder geval ben ik er voor, dat het (getypte) stukje over Robbers wegvalt. Ik vind het *geen* smaak om tegen een doode te gaan polemiseeren, zoolang hij nog niet zoo lang dood is, dat die factor verdwijnt. Dit stukje is zoo geschreven, dat men er een antwoord uit het graf uit zou moeten verwachten!

Eddy schrijft nu verder over een voorgenomen uitgave van als zijn Blocnotes in boekvorm, die dan op nog is 450 pagina's zou komen; en hij vraagt me, of ik daar een inleiding bij zou willen schrijven. Ik zal hem antwoorden 1° dat ik een boek van 400 pag. blocnotes onleesbaar vind en dat ik *veel* meer voel voor een *prima* selectie voor ‘Ursa Minor’ (dit natuurlijk geheel als idee van mij, en buiten jouw redacteursinitiatief van den serie om), en 2° dat ik die inleiding op dit moment niet kan schrijven, aangezien ik er juist op dit moment niet voor voel. Ik zie Eddy momenteel te zeer in een impasse van daarover eerlijkheidshalve te kunnen zwijgen in zulk een stuk, en het daarop speciaal gooien is voor een boekintroductie m.i. onzin. Bovendien: 400 pagina's van drie stukjes is m.i. heusch van lezersstandpunt (intelligent lezersstandpunt) een fout. Een boekje van 60 à 80 pag. in Ursa Minor lijkt me daarentegen erg aardig, maar dan moet het een selectie zijn van de allerbeste dingen, die er onder te vinden zijn.

Vandaag een copie van Marsmans stuk over mijn werk gekregen. *Heel* goed, ‘doorwrocht’, hier en daar iets te gecompliceerd geschreven, maar alles bij elkaar een uitnemende en scherp critische karakteristiek. Wanneer verschijnt het dan in Gr. Ned.? Het zal, denk ik, 25 à 30 pag. zijn.

Veel hartelijks, v.h.t.h.
je Menno

de beide epistels van Eddy graag *omgaand* terug, want ik wil hem dezer dagen antwoorden, ook over andere dingen nog.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 14 februari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 14 Feb. '38

B.J.

Elsschot heb ik vandaag geschreven. Hij ontvangt proefnummers van verschillende nederl. juridische bladen, via Nijhoff. Ik hoop, dat hij er wat aan heeft.

Voor handteekening zal ik zorgen.

Wat de ex. van 'Mefi' betreft: de recensieexemplaren (waaronder misschien ook toevallig ex. voor vrienden vallen, zooals b.v. voor Vestdijk en Eddy) laat ik liefst ter verzending aan Stols over. Mij interesseeren voor een recensie, bij eerste overweging: Hbl., N.R.C., Bat. Nwsbl. (via Eddy, maar laat ik die *zelf* liever met opdracht verzenden), Gr. Ned., Elsevier, Gulden Winckel, Cr. Bulletin, Groene, H. Post (?), Arbeiderspers, De Tijd, De Nieuwe Eeuw. Ik geloof, dat dat al heel wat is. De rest is bijzaak, als ik niet vergeten heb.

Kan ik zelf b.v. 15 ex. krijgen voor mijn relaties?

Verheugd over de berichten betreffende het huis! Natuurlijk: eenheid in het noodige, vrijheid in het onzekere, zooals de vrijzinnige protestanten zeggen, met het accent op de vrijheid; maar ik geloof niet, dat het noodig is, dat programmatisch te omschrijven, want wij voelen het ongeveer gelijk aan. Schrijf mij nu, of bij gelegenheid, nog even over den *prijs*, die wij voor onze rekening hebben te nemen, b.v. berekend voor een verblijf van ons tweeën van *drie* weken. Ik kan dan even een begrooting maken. Voor de uitstap naar Corsica voelen wij *alles*.

Gisteren kreeg ik een brief van Truida, waarin zij met Wim en mij *breekt*. Zij betreurt het zich een oogenblik van V.V. te hebben verwijderd, en is dus blijkbaar weer volkomen in zijn waansysteem gevangen. Voortaan wil zij ons niet meer als broers beschouwen. Etc. Het is beklemmend van zieligheid; en dan te denken, dat ik haar in een half uur, *zonder* V.V. erbij, waarschijnlijk compleet zou hebben kunnen overtuigen! V.V. wist wel wat hij deed, toen hij eischte, dat hij er bij moest zijn, daar in Riche! Hoe moet dat nu verder loopen?

Luther volgt, zoodra hij uit is. Ik heb vanavond Herman de Man, die in een uiterst vuil artikel van M. Dekker was beapplaudiseerd, een kleine afstraffing toegediend. Ook bij deze menschen schijnen vervolgingsideeën welig te tieren.

veel hart. gr. 2 × 2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

24 februari 1938

aant.

aant.

24 FEV. 1938

Beste Menno.

Het gaat niet goed met de Slauerhoffcommissie. Tot mijn stomme verbazing las ik dat bij Stols een herdruk van Serenade verscheen door Lekkerker verzorgd. Hiermede is dus de mogelijkheid op de Verz. Ged. voorgoed van de baan. Sander heeft geen enkel *recht* op dit boek en bezit geen contract. Het is een grove fout van Lek. Zich daartoe te leenen, omdat hij daarmede een recht van St. erkend. Hij heeft dit *geheel* buiten de commissie óm gedaan. De commissie blijkt onwillig Stols, die geen enkel papier bezit, op de juiste wijze aan te pakken. Maar dan kan men ook moeilijk volhouden dat zij de posthume belangen van Slauerhoff dient. *Integendeel*. Het is een raar gezeur, waar ik maar liever niets mee te doen wil hebben. De Verz, Ged. hadden er *allang* moeten zijn.

Ik heb heden een brief aan Lek feschreven, waarin ik met groote waardering voor zijn werk, zijn houding in deze aangelegenheid sterk laak en ik heb Stols geschreven dat ik zijn houding t.o. van Slau's nalatenschap *infaam* vind.

Ik zal over dit saboteeren v. St. eens een klein hartig stukje schrijven.

Wijders geen nieuws. Ga je nog naar Parijs. Schrijf dan vooral opdat ik je aan het Zuider Station eenige oogenblikken treffe.

Met veel hartelijks v huis tot huis
geheel je Jan

Schrijf jij eens een briefk. aan Stols over revisie. Misschien dat dat helpt. Hij valt wat terug[?]!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 25 februari 1938

aant.

Den Haag, 25. II. '38

B.J.

Zojuist je kaart, die nog geen antwoord bevat op mijn brief van gisteren over Eddy - Robbers, maar wel een door mij ter dege onderschreven klacht over Lekker. Ik heb al verder geïnformeerd naar de juistheid van dat bericht over ‘Serenade’, bij Dick Binnendijk, die er ook niets van wist. Wat bezielt die Lekker? Eerzucht? Geldgebrek? Maar zonderling is het zeker. - Inmiddels ontving ik (jij zeker ook) het gehele nagelaten werk, dat door Z.Ed. uitstekend bewerkt lijkt, en dat m.i., bij onwilligheid van de uitgevers om tot een overeenkomst te geraken, absoluut *een afzonderlijke uitgave* zou rechtvaardigen. Maar ik zou er in dat geval voor zijn die heeren eigengereide en egoistische kifters te passeeren en een kloek deel in de Folemprise-reeks uit te geven. Wij kunnen dat ook als pressiemiddel gebruiken. Immers: *in ieder geval* zijn wij verplicht het ongepubliceerde en ongebundelde werk zoo spoedig mogelijk gemeengoed te maken, ik was zeer onder de indruk van dit geheel, mij door Lekker[3] gezonden.

Met gelijke post gaan aan jouw adres de door mij geredigeerde proeven van ‘Mephisto’; voor het colophon. Ik heb er bij een stukje over Vondel, dat hier precies past, ingeschoven. Het lijstje voor de ex. zend ik direct aan Stols.

In haast, hart. gr. M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

2 maart 1938

aant.

aant.

Den Haag, 2. III. '38

B.J.

Hierbij twee brieven van Eddy, die, dunkt mij, nieuwe wrijving aankondigen; te meer, waar ik hem te kennen heb gegeven voor die blocnote-uitgave van 450 pag. niet te voelen, en waar het stukje over Robbers nog ‘hangt’. Je zult uit deze brieven kunnen zien, dat hij ± 80 pag. geschreven heeft nu weer tegen Saks c.s. en over het ravijn. Ik had gedacht, dat hij in 6 - 8 pag. nog even een samenvatting zou geven van wat de critiek op zijn boek had ‘opgeleverd’ (waar aanleiding toe was en wat aardig had kunnen zijn); maar deze uitdijing lijkt me toch op het maniakale af, en vermoedelijk alleen nog geschikt voor een (niet bestaand) tijdschrift, uitsluitend gewijd aan Multatuli (zooiets als de Vondelkroniek van pater Vondelboer). En waarom hij zich nu speciaal tot mij wendt? Ik heb over Gr. Ned. niets te zeggen, maar ik vermoed, dat je voor deze groote bezending wel weinig zult voelen. Eddy zou er maar een brochure van moeten maken, dat lijkt me het eenige.

Al deze dingen zouden niet zoo erg zijn, wanneer ik niet achter alles, door allerlei kleine nuances in de stijl, voelde: het dreigement met de ‘hooge ontevredenheid’van den miskende, met de boosheid van den verwenden jongen, die niet gauw zijn zin krijgt. Het is beroerd, dat ik dat moet constateeren, maar ik kan het niet *anders* voelen. En in welke versnippering begeeft E. zich nu toch! Hoe vaak heeft hij nu al niet *definitief* afgerekend met de Hollanders, en hoe vaak is hij er al niet weer op teruggekomen? Dat Bep hem voor gek houdt, is waarschijnlijk beeldspraak, maar iets waars zit er waarachtig in. Hij wil gelijk krijgen van menschen, die hij veracht, hij wil Jan Lubbes door overstelping overtuigen, terwijl hij hem als ongeneeslijk heeft afgeschreven!

Verder moet dat stuk van Bep ineens weer worden weggegooid, terwijl het al gezet en gecorrigeerd is. Ik heb het daarvoor herlezen en vond het een *alleraardigst* stuk, zeer geschikt voor Gr. Ned., veel beter dan voor de krant b.v.! Ik zal haar dat ook nog schrijven, dus geef nog geen order aan v.H. & W. Maar antwoord mij eerst omgaand, wat ik moet aanvangen met die nieuwe Saks-historie, of liever: hoe jij er tegenover staat. Ik zal dan nog eens over de mogelijkheid van een brochure piekeren, maar ik weet momenteel nog geen enkele mogelijkheid.

Refrein: onze E. is een verdomd lastige vent. Ik zal het echter zoo lang mogelijk trachten te camoufleeren in mijn brieven, dát ik zijn manier in dezen niet apprecieer, dat is nog de eenige kans op ‘vrede’. Maar per slot van rekening kan ik hem bepaalde *inzichten* toch niet onthouden.

Elias heeft mij eenige dagen geleden een deurwaardersexploot voor Elsschot beloofd, maar het kwam tot dusverre niet.

Tot nader! Veel hartelijks 2 × 2. Groet ook *Rien*; zij is hier natuurlijk welkom, maar Ant zal haar nog even schrijven.

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 4 maart 1938

aant.

aant.

Den Haag, 4. III. '38

B.J.

Dank voor je brief. Ik zal Eddy schrijven, dat m.i. de plaatsing in Gr. Ned. *als geheel* onmogelijk is, maar hem tevens vragen mij de copie te sturen; Ik zal dan, als hij er niets tegen heeft, probeeren de meest essentiele stukken eruit te halen. Het lijkt mij ondoenlijk om de heele zaak in vervolgen te publiceeren. Als hij erop staat, dat alles gepubliceerd wordt, kan hij er beter een speciale brochure van maken. Het rare van het geval vind ik, dat E. wel weet, maar niet inzien *wil*, dat Gr. Ned., om ons althans een permanente mogelijkheid van publicatie te blijven verschaffen, geen vervolg op Forum *kan* zijn. Een nummer als dit Maart no. (dat ik zojuist ontving) is een uitstekende specimen van de soort, objectiviteit die je beoogt, en die toch duidelijk genoeg de sympathieën van de redactie laat uitkomen. Ik heb respect voor de wijze waarop je de saneering tot stand hebt gebracht en daardoor ons voor complete tijdschriftloosheid bewaard; want bij god, wat zijn De Gids, Elsevier, De Stem voor ons! Ga zoo voort, je hebt mijn volledigen steun.

Je ‘Ikaros’ (waarover ik je bij het verschijnen van de boekuitgave natuurlijk uitvoerig zal schrijven) heb ik met grote gespannenheid tweemaal herlezen. Het is een prachtig gedicht, en voor mijn gevoel, ondanks eenige thematisch herhalingen, absoluut niet te lang. Wel blijft de ‘bekeering’ iets theoretischer dan de ‘opvlucht’, maar dat ligt dan aan de geaardheid van het beestje, het slot is een werkelijk koninklijke afsluiting. Maar als geheel bevalt mij toch deel I het best. De brandende bittervrienden zijn een vorm van apocalyptische poëzie, die mij sterk aangrijpt.

De beide zondagen die je noemt voor de Slauerhoff-vergadering schikken mij helaas niet. Maar ik acht een spoedige bijeenkomst ook dringend noodzakelijk, kan het niet op een dag in de week? Parijs hangt nog in de lucht; ik zou graag even willen uitbreken, maar er is telkens een beletsel.

Uit bijgaande correspondentie (graag *retour*) zul je zien, dat er van mijn Vlaamsche radio lectum niets komt. De onbeschaamdheid van dit tuig gaat mij te ver, en ik prefereer dan het gebaar van Elsschot verre boven gehandel over minder 'nette' passages. Alleen waneer zij zich *compleet* excuseren, kom ik op mijn weigering terug, anders in geen geval.

Deurwaarder exploit van Elias gekregen en doorgezonden. Ook de proef van 'Mass und Wert' is aangekomen.

Veel hartelijks v.h.t.h.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 12 maart 1938

aant.

Den Haag, Zaterdag

Beste Jan

Hierbij een verslag van mijn onderhoud met Zijlstra, dat mij geenszins ongunstig lijkt. Alleen zit de zaak met Stols hem zoo hoog, dat ik er met moeite een verstandig woord over kon zeggen. Volgens Z. heeft Stols hem willen oplichten met die verkoop. Hij toonde mij de correspondentie; en ik moet zeggen, dat de bedragen ook mij fabelachtig hoog lijken! Z. *ontkent*, dat de voorwaarden van v. Dishoeck een zelfde geval waren!

Vooral in aanmerking genomen, dat het hier mondjesmaat verkochte bundels betreft, en een poging tot verkoop in het belang van een overleden auteur. Maar soit, ik zou het liefst zien, dat deze zaak tussen Stols en Zijlstra in der minne geschikt werd, want verder zijn er m.i. alleen maar voordeelen verbonden aan een uniforme editie bij Nijgh, die de romans, de novellen en twee dichtbundels al heeft. Zie voor de rest mijn verslag. Er is haast bij de vergadering, want Zijlstra wacht zoolang met Schuim en Asch (waarin ook Dutrou Bornier en ev. andere ongebundelde novellen zouden kunnen worden opgenomen).

Baroja kwam helaas net te laat! Maar toch hartelijk dank voor je bemoeiingen! Ik moet je zeggen, dat ik gisteren door de Oostenrijksche affaire zoo'n (misschien wel wat pathologische) aanval van menschen- en boekenhaat heb gehad, dat ik er maar niet toe kon komen dit verslag op te schrijven. Ik denk er voor het eerst serieus over om naar Zuid-Afrika of een ander land in de verte te emigreeren, desnoods op goed geluk, om uit dit verpeste en perspectieflooze werelddeel weg te komen. Misschien ben ik al weer bijgetrokken als je deze brief bereikt, maar misschien ook niet. Himmler ook al in Weenen; waarom morgen niet in Den Haag? Ik merk steeds meer, dat ik een hysterisch zenuwgestel heb, tot op zekere hoogte; maar het drama in Oostenrijk is wel geschikt om sluimerende hysterische neigingen wakker te maken. Is bovendien niet iedere vereenzelviging van het ik met zijn medemenschen, 'in abstracto', ietwat hysterisch? Is het niet een verplaatste angst? Het zal wel zoo zijn, maar het leven onder deze chantage is verre van een pleizier. (Wat zal er met Freud gebeuren? Ik

houd mijn hart vast voor dien ouden man, Jood en stichter van al het kwaad in de reine germanenziel).

als altijd heel hartelijk onder ons
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 19 maart 1938

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 19 Maart '38

Beste Jan

Ik heb deze week in een toestand van apathie en nervositeit doorgebracht, niet in staat iets te doen, behalve het hoogst noodige, omdat al die litteraire bezigheden zoo volkomen relatief werden vergeleken bij de verkrachting van Oostenrijk en het gemoord in Spanje. Het was bij jou niet veel anders gesteld, naar ik uit je brieven opmaakte. Het apocalyptisch dier is nog lang niet in zijn bloed en bier gestikt, en wij kunnen nog fraaie dingen beleven. Het ongeluk is hier nog veel meer het pangermanisme dan het nazisme, dat er langzamerhand slechts de formule voor levert, èn de bestiale middelen.

En onder dit geraas, nu eindelijk wat ontspanning schijnt ingetreden, heb ik het stukje van Eddy met moeite ontrobberst; met groote tegenzin, deze dingen lijken me momenteel de onzinnigste futiliteiten.

Ga je naar Putten? Ook al geen onbewoond eiland, maar tenminste stil, en zonder kranten-vuiligheid.

Zondag had ik Henri Bruning op de koffie. Een zeer zwijgzaam persoon, blijkbaar ontzettend verlegen en daardoor (nog) edel-fascist. Dinaso! Ja, lach niet; deze overigens zeer aardige en behoorlijke man verbeeldt zich nog, dat Mussolini bezig is een nieuwe *élite* te kweeken! Is het niet om te huilen? Ik meen zulke resten van ontzag voor krachtpatserij alleen te mogen verklaren uit de oer-kleinburgerlijkheid van 's mans afkomst. Het bloed kruipt, waar het niet gaan kan. - Maar verder: een werkelijk *zeer* geschikte persoon, die ernst maakt met zijn ‘agonie’. Geen poseur, integendeel. Maar de roomschheid zet hem onherroepelijk in een andere *atmosfeer* dan die de onze is.

Wat het geding Multatuli betreft, sta ik toch grootendeels aan Eddy's kant. Ik kan niet je bezwaren deelen, voorzoover ze principieel zijn, en ik vind de bezwaren, die ik erken, niet principieel. Het boek heeft mij geboeid, het is een apologie, die door de feiten heen ‘straalt’. Maar dit is après tout een quaestie van gevoel; ik geloof, dat jij de ‘kant Erich Wichman’ in Multatuli ziet domineeren, dat je zijn andere

eigenschappen *daardoor* te gering acht. Ik voor mij zie wel Erich Wichman in M., maar niet als de essentie van zijn persoonlijkheid.

Overigens is het maar al te waar: er *raakt* door zulk een correspondentie op de lange baan en zonder mondelinge uitwisseling tusschentijds iets in het ongereede. Kleinigheden, maar die doen het hem juist. De ‘partners’ veranderen achter hun handschrift, dat hetzelfde blijft.

Tot nader! veel hartelijks v.h.t.h.
je Menno

Rec. Gr. Ned. a.s. Maandag in de krant. Ook dat schoot er bij in.

Radio 6 April blijft dus!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 23 maart 1938

aant.

aant.

23. III. '38

Beste Jan

Zonder tegenbericht jouwerzijds kom ik je morgen (*Donderdag*) in je symbolische woning opzoeken. Ik arriveer station Putten *11.31* en vertrek 's avonds weer 20.31. Misschien zie ik een van jullie aan het station? Anders begeef ik me op een of andere manier naar het dorp, tot ik ‘Tob Nooit’ gevonden heb.

Tot ziens, en hart. gr., ook voor Aty en Simon
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[28 maart 1938]

aant.

aant.

Maandag

Beste Jan

Wij zijn *niet* naar E. gegaan, want ik was te zeer overwerkt. Zitten nu voor eenige dagen in *Amsterdam, Hotel Centraal*, Leidsche Boschje. Ik voel me beter, maar moet er op doktersadvies 10 dagen geheel uit. Wij hopen ook een dagje in Putten te komen.

Tot ziens dus!

hart.gr. ook voor A. en S.

je Menno

Zou het nu niet beter zijn de Slau-vergadering in *A'dam* te houden? Wij zijn denkelijk Zondag nog hier.

Ontving Simon geen *Luther*? Ik las daarover niets in de N.R.C.

Je missiven uit Eibergen waren mij opgezonden;

Tot hoelang blijven jullie??

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

29 maart 1938

aant.

aant.

Beste Jan

Eerst dit: de radioknapen van Brussel hebben mij, hoewel ik hun excuses n.b. geaccepteerd had, toch laten stikken, onder het smoesje, dat ik een onaangenamen toon had aangeslagen in mijn brief, waarin ik die excuses accepteerde!! Fraaie manieren g.v.d.! Maar van de reis naar Brussel zal nu wel niets komen, omdat ik momenteel ook liever niet te veel emoties slik, en den aanleiding vervallen is. - Ik ben overigens beter dan een paar dagen geleden. Wij zouden nu *Maandag* naar Putten willen komen om vandaar Dinsdag weer naar Den Haag te vertrekken. Ben ik dan weer geheel op dreef, dan ga ik Woensdag weer aan het werk. Zou dat lukken?

Ik lees geen kranten, maar zal natuurlijk het stuk van Simon over Luther opsnorren. Vandaag zochten wij heul bij de Van Schendels, die alleraardigst zijn. Dick Binnendijk is weer op de been, maar ziet er nog bleek uit.

Hoor ik spoedig iets?

Hart. gr. van Amsterdam tot Putten

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[4 april 1938]

aant.

Zondag

Beste Jan

Na rijp beraad geloof ik, dat ik er het beste aan doe *niet* naar Putten te komen. Ik ben nog steeds zoo labiel, dat ik als gezelschap op sommige uren van den dag (die ik zelf niet vooruit bepalen kan) compleet ongenietbaar ben; melancholiek, onbepaalbaar depressief. Een toestand, die mij tot dusverre geheel onbekend was. In die omstandigheden windt alle praten me op. We gaan dus morgen nog voor een paar dagen naar *Eibergen*, in de hoop daar van die bezwaren af te komen door de landelijke stilte.

Schrijf me eens even een troostrijk woordje naar die contreien.

En groet heel hartelijk Aty alsmede Simon ook van Ant

Een hand van

je Menno

Ik las met veel genoegen Simons stukjes in de N.R.C. over Luther.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 15 april 1938

aant.

Den Haag, 15 April '38

Beste Jan

Hartelijk dank voor je briefje uit het Groothertogdom. Ik hoop, dat het verblijf er je goed zal doen.

Wat mij betreft, ik kom zeer langzaam weer bij. De depressies zijn weg, maar de ‘seinuwe’ laten zich van tijd tot tijd nog gelden; zoo heb ik de tooneelcritiek deze week nog moeten laten loopen. Maar Zondag a.s. verschijn ik weer in het Ochtendblad met een artikel over Pickwick.

Je weet niet, hoe ik me verheug op Antibes! Blauwe lucht, zon, geen politiek, zee, bergen: dat is wat ik noodig heb. Overigens blijf ik *nu* aan het werk; verlof nemen is niet meer noodig, zooals het zich momenteel laat aanzien. Maar ik heb een aardige waarschuwing gehad, die me zal heugen: een soort sterk geprolongeerd en geïntegreerd Hampton Court, waarbij Hampton Court Oostenrijk was.

Moge nog tot jouw en Aty's instructie dienen, dat mijn broeder Wim in het huwelijk zal treden met Ants zuster Mina Faber. Wat zeg je me daar van? Ook dezen rots van het celibaat is overspoeld. En het kamerlid is dubbel schoonvader van terbraken geworden...

Spoedig meer en beter. Ik zit ± 2^{e} Paaschdag in *Eibergen*.

hart. gr.
je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 23 april 1938

aant.

aant.

Den Haag, 23 April '38

Beste Jan

Hierbij een paar knipsels, die Eddy mij stuurde, met het verzoek ze aan jou te willen doorzenden.

Hartelijk dank voor je brief. We zijn dus beide weer boven water; ik viel met mijn neus in *vele* premières, maar het gaat weer, mijn slaap is weer normaal, en dat is al een massa waard. Maar toch heb ik het gevoel, dat deze periode mij een 'kwartslag' heeft omgedraaid; het gevoel van volkomen machteloos te zijn tegenover den Vijand no 1 (niet den duivel, maar de fa. Hitler & Co) verlamt mij bij tijd en wijle weer plotseling. Zoo gisteren, toen ik bezig was in mijn artikelen te schiften voor het boek, dat in den herfst bij Zijlstra zal verschijnen; wat heeft het eigenlijk voor belang, zegt een 'tweede man' in me. Maar dit alles is 'rhythmisch', en mijn vitaliteit heeft het gewonnen.

Van der Veen heeft zich uitstekend gehouden tijdens je afwezigheid. Hij maakt een prima leerschool door, getuige het stukje over Elsschot, dat zeer geslaagd was, en een *resultaat* op journalistiek gebied! - Overigens: ik ben wel eenigszins gedesillusioneerd door 'Het Been'; hoewel het amusant is om te lezen, blijft de inzet m.i. ver beneden 'Lijmen'. Ik ben daarover nu in drukke correspondentie met Alfons. Het is hem, vind ik, niet gelukt de figuur Boorman in deze episode werkelijk een tragisch (en daardoor geloofwaardig) relief te geven. Misschien kan hij dat verbeteren; in ieder geval gaat hij er nog aan werken.

Tijdens de laatste uithalen van mijn zenuwlijderij had ik nog een aardige conversatie met je zoontje Kees, die zich tot een volwassen menschelijk wezen begint te ontwikkelen. Het is altijd wat moeilijk om in een dergelijke verhouding den juisten toon te treffen, want ik ben er nog niet aan gewoon hem anders dan als knaap te zien; maar hij lijkt mij zeer intelligent en bovendien (wat meer waard is) een *betrouwbare* intelligentie te bezitten, die boven het spelletje van het 'interessante denken' uit zal kunnen komen. God geve, dat hij nu maar niet al te glad in de litteratuur valt! Dat is uiteraard het gevaar voor dichterskinderen. Laat hem modderen en niet te vroeg publiceeren, tenzij hij zelf het initiatief neemt: ziedaar een advies, dat je niet op behoeft te volgen. Zoo'n persoon moet niet het gevoel krijgen, dat hij door zijn vader in een litteraire positie wordt gezet, want dat zou hem op den duur opbreken, geloof

ik. Hij is zelf best in staat zich er door te denken. Jan (Henri-Grêce) zag ik tot mijn spijt niet.
veel hart. gr. 2 × 2
je Menno

Ik kreeg een aardig briefje van Denis de Rougemont. Hij komt misschien naar Holland.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 1 mei 1938

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 1 Mei '38

Beste Jan

In de eerste plaats hartelijk dank voor je Ikaros, waarvan ik de opdracht, zoals je wel weet, hoog waardeer; de symboliek is mij, inderdaad, geheel duidelijk. En voorts moet ik je ook danken voor ‘Mephistophelisch’, waarvan ik gisteren 6 ex. kreeg. Daarvan ben jij toch eigenlijk de geestelijke vader, want zonder jouw initiatief had ik nooit de energie gevonden deze ‘nugae’ te verzamelen. En nu, achteraf, behaagt het nu toch, dat ik er toe kwam; er is iets zeer persoonlijks juist in dit boekje, waarvan ik de waarde heusch niet overschat, dat er, geloof ik, ook wel uit komt. Dank dus! - Hoe gaat het nu met de andere exemplaren? Om mijn gewone ‘kring’ te verzorgen, zou ik er nog *12* noodig hebben. Kan ik die krijgen? Maar vraag ook even aan Stols het *lijstje* terug, want het is zonde om dubbele exemplaren te verzenden. Wel zou ik het op prijs stellen, als Stols mij de overige ex. spoedig kon zenden, want anders moet ik zoo lang met de distributie aan de vrienden wachten.

Simon Vestdijk is, blijkens zijn artikel over ‘Wampie’ van n.b. 1½ kolom, in staat tot kromme sprongen. Ga jij een litteraire critiek (serieus gesteld!) schrijven over ‘Malle Gevallen’? Hij zegt wel, dat het nix is, maar onderwijl wordt er over gehannesd en om gevreeën, of het *toch* nog wat was. Lees dit werkje voor de aardigheid eens, en zeg mij, of het, *zelfs* als amusements lectuur, niet beneden peil is. Ik ben heusch niet tegen het amusement, maar deze jolijt is geen amusement, dat als zoodanig de aandacht verdient.

Ik heb aan Zijlstra nog geschreven, dat jij onze typographische ‘gedelegeerde’ bent. Ik geloof, dat jij hem het best, en zeker op dit terrein, aan kunt.

veel hartelijks, ook van A. tot A.
je Menno

O ja: schrijf jij eerst even aan *Meulenhoff* over ‘Schandaal in Holland’? Dan doe ik de rest wel met hem af, mondeling, als hij iets voor het idee voelt.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 5 mei 1938

aant.

aant.

Den Haag, 5 Mei '38

B.J.

De brochure van Roelants heb ik direct gelezen en er een stukje over geschreven. Het beroerde van het geval is, dat hij in vele bijzaken gelijk heeft en daarvan ijverig profiteert; met name weet hij handig gebruik te maken van eenige ‘innerlijke tegenspraken’, gevolgen van je temperament, de z.g. ‘lyrische onbesuisdheid’. Hoe infect ik dit heele gedoe een half jaar na dato ook vind, ik *moet* voor het publiek (waar het om strikte onpartijdigheid gaat) deze bijzaken toegeven. Waren *wij* geen vrienden, ik zou minder moeite doen om *Roelants*, voor zoover het hem toekomt, in het gelijk te stellen; nu ben ik het verplicht.

Daar staat tegenover, dat hij geen enkel nieuw argument naar voren brengt, laat staan nieuw materiaal. Hij ‘kaart na’, en laat daardoor de eigenlijke quaestie stil zwemmen. Ik heb hem dat stevig op het hart gebonden. En verder is het publiceeren van die particuliere brieven eenvoudig *schunnig*, al pleiten zij toevallig veel meer voor jou dan voor hem, wat hij niet schijnt te begrijpen. Maar hoe komt de man erbij? Het is gewoon een reden voor mij om hem nooit meer een brief te schrijven, want den volgenden dag zou ik hem misschien in ‘De Standaard’ kunnen lezen!

Resumeerende: het is, nu alles zoo geloopen is, erg jammer, dat je deze polemiek niet van den beginne af scherper hebt gevoerd, zoodat zij geen enkele kans hadden je met bijzaken te torpedeeren. Het is jammer voor de zaak, waar het om ging (en waarin je natuurlijk *volkomen* gelijk hebt), en het is jammer voor het minderwaardigheidscomplex van Roelants, dat nu een fraaie kans kreeg de bloemetjes eens buiten te zetten. Maar lieve god, wat een krentekakker is die Maurice toch gebleken! Als hij na zoolang wachten met iets had willen komen, had hij een pleidooi *voor* de Vl. critiek moeten leveren, met dit gebakkelei hoogstens als appendix. -

De schrijverij van Tielrooy is inderdaad stom, maar ik laat het er nu maar bij; anders komt er zooveel polemiek deze week, en ik heb van de vertering van Roelants’ rancune mijn buik al vol.

heel veel hartelijks v.h.t.h.
je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 30 mei 1938

aant.

aant.

Den Haag, 30 Mei

Beste Jan

Ik hoop, dat je weer veilig en wel in Brussel beland bent, na je excursie naar Zwitserland? Uit een berichtje aan Hein concludeerde ik, dat je veel regen had gehad. Dat is pech voor deze streken!

Hier weinig nieuws. Mijn vader, die een weinig gedeprimeerd is door het voortdurende gesukkel met mijn tante in Eibergen, logeert voor eenigen tijd bij ons, vermoedelijk t.e.m. Pinksteren. Van Adriaan v.d. Veen kreeg ik een erg aardig briefje; ik schreef hem al, dat hij bij ons welkom is. Hij schreef bijzonder aardig over 'Mephistophelisch', een werkje, dat overigens... nergens te krijgen is! Zelfs op *bestellingen* schijnt Stols niet te antwoorden, laat staan, dat het in eenige boekwinkel te zien zou zijn! Ik hoorde dit van Rudie van Lier, die poogde het aan Sjeu v. Schendel cadeau te doen, maar geen asem kreeg. Nijhoff wist zelfs niet van het bestaan van het boekje. Wat is dat nu toch een stomme en ergerlijke manier van doen van Sander. Ik ben er heilig van overtuigd, dat hij van dezen reeks iets zou kunnen verkoopen, en nu blameert hij anderen en zichzelf door deze treurige laksheid. Ook 'Ikaros' heb ik nog nergens kunnen ontdekken. Ik had er al over willen schrijven, maar vermoed nu nog zoo half en half, dat het officieel nog niet verschenen is. Laat Nijkerk hem eens aanpakken. Waarom zou die zich door deze lamlendigheid (of hoe je het anders noemen wilt) kalmweg laten dupeeren! Hij geeft geld voor iets, dat aardig is en waar *jij* moeite voor doet, en de Nederlansche boekhandel weet zelfs van de titel niets.

Ik heb de inleiding voor 'Het Been' (Over Boorman en Laarmans) geschreven. Hoop dezer dagen eindelijk het stuk van Kees te lezen, waar ik altijd nog geen rustig oogenblik voor vond. Ik keek er hier en daar in, de toon leek me heel goed. Je hoort daarover binnenkort meer. Schrijf gauw eens!

Veel hartelijks 2 × 2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

1 juni 1938

aant.

aant.

1 Juni '38

Beste Jan

Uw huisvrouw zal met geestdrift ontvangen, gespijsd en gelaafd worden. Wij hopen ook te hooren, hoe oma den Hammetschwand besteeg, per lift of per beenen.

Gisteren las ik het verhaal van Kees, zeer geboeid. Ik heb, uiteraard nog meer dan jij, eenig wantrouwen tegen mijn eigen oordeel over een debuut in het Fransch, vooral dit onklassieke Fransch onder invloed van Guilloux, maar ik geloof niet, dat mijn gevoel mij bedriegt; Kees schrijft uitstekend, hij heeft bovendien wat te zeggen, hij heeft meer te zeggen dan hij schrijft, en dat lijkt mij het allerverheugendste teeken. Gek, ik heb deze haat jegens het leerarendom nooit gekend; hoewel ik heel goed hun burgermans bekrompenheid zag, waren zij voor mij toch altijd voor alles: representanten van 'het weten', van het cultureele verleden, hoe stom zij dan ook zelf mochten zijn. Ik zag als het ware over hun hoofden heen 'de' cultuur: abstraction d'un clerc. Maar de visie van Kees is toch niet rancuneus, dat is duidelijk merkbaar aan de onderscheidingen, die hij maakt tusschen de exemplaren. Deze novelle lijkt mij inderdaad al veel meer dan een belofte; zij is een resultaat. Wel lijkt mij de invloed van Guilloux (misschien gemengd met een scheut Malraux) bijzonder duidelijk, maar de 'denkinhoud' heeft niets epigonistisch en dat bepaalt voor mij tenslotte de waarde.

Gisteren hoorde ik van Hein, dat Stols 'Mephisto' (ook 'Ikaros'?) pas over 14 dagen in den handel brengt. Misschien waren mijn verwijten dus voorbarig, maar hij is er nu eenmaal de man niet naar om als exploitant overmatig veel vertrouwen te wekken. Enfin, dan maar afwachten. Jany krijgt een 'Mephisto', zoodra ik weer nieuwe ex. heb; kan ik die met de boekhandelkorting bij Stols bestellen?

De Biennale zal ik met Schilt bespreken. Morgen, want vandaag *jubelt* hij.

Het tweede jongerenno. heb ik nog niet kunnen lezen. Komt in orde. En wat de inleiding tot 'Het Been' betreft: die is voor 1/3 Vaderl., *1/3 Gr. Ned.* en 1/3 nieuw. Het lijkt me dus beter die niet nog eens in Gr. Ned. te publiceeren, maar alleen in het boek. Elsschot was er zeer over te spreken.

Tot nader

veel hartelijks ook van A. tot A.

Je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 10 juni 1938

aant.

aant.

Den Haag, 10 Juni '38

Beste Jan

Bij voorbaat dank voor de essays, die er nog niet zijn. Ik zal er alle mogelijke aandacht aan schenken, maar het kost me nog altijd de grootste moeite om aan

schrifturen te denken, die op meer dan een dagblad berekend zijn. Het schrijven van een artikel, beroeps halve, gaat mij weer best af, en ik doe het met pleizier, maar alles wat op langen duur berekend is, geeft mij direct het gevoel van futiliteit en weerzin, waar ik maar niet overheen kan komen. De cultuur is iets, dat onmiddellijk dwaas van onbelangrijkheid wordt tegenover de dreiging van een algemeenen menschenmoord. Ik geef overigens toe, dat dit gevoel overwonnen moet worden, want au fond is voor ons de cultuur toch belangrijker dan welke dreiging ook, zoolang wij nog leven; maar c'est plus fort que moi. Ik heb *rust* noodig om te kunnen werken: geen rust in mijn privé leven, want daar ontbreekt het mij niet te zeer aan, buiten het seizoen, maar rust in de Europeesche atmosfeer.

Voor Zondag heb ik over ‘Ikaros’ en ‘In Alle Ernst’ geschreven. Ik heb geprobeerd een algemeene karakteristiek van je persoonlijkheid te geven, zooals die zich in deze facetten manifesteert. Daarbij heb ik veel critiek op de koffijhuis-stukken, die m.i. beter weggelaten hadden kunnen worden; ze staan niet op het niveau van Portugal, als geheel tenminste niet, ze zijn te journalistiek. Van ‘Ikaros’ daarentegen word ik steeds meer verrukt, naarmate ik het vaker herlees. Over deze tegenstelling was een en ander te zeggen. Ik hoop, dat ik dat ook zoo scherp mogelijk gedaan heb; dat ik de koffijhuis-stukken toch wel aardig vind, heb ik opzettelijk niet laten uitkomen, want ze behooren absoluut niet tot je beste werk. (Overigens: noch ‘Ikaros’, noch ‘Mephi’ zijn ergens te koop, nog steeds niet! *Wil* deze Stols geld verliezen?).

Manuscript van Kees en een inzending van Gans heb ik aan Simon meegegeven.

Over Rougemont wil ik vast en zeker nog een stuk schrijven. Als dat vervloekte ephemeriteits gevoel maar ophield.

Hierbij de brief van Eddy terug; ik kreeg er een van ongeveer dezelfde strekking. Het is mij niet heelemaal duidelijk, wat hij zich precies voorgesteld heeft van het baantje, dat hij nu heeft laten schieten, en überhaupt is zijn heele positie mij niet geheel duidelijk. In hoeverre zijn die klimaatbezwaren misschien (onbewuste) voorwendselen, in hoeverre zijn ze ‘echt’? Het is op een afstand niet te zeggen. De hoofdpijnen kunnen natuurlijk een psychischen achtergrond hebben; de beroemde ‘seinuwe’, waar ik nu ook een en ander van weet. Nameloos vuil is dat stukje in de Indische Courant! Wat een rancune, wat een vergif in die ‘nette’ regels!

Tot nader maar weer! Ik hoop mijn best te doen ook voor Gr. Ned.

Veel hartelijks v.h.t.h. en een hand van je

Menno

‘Uren’ is ook een aardig boekje, maar het lijkt me in je ontwikkeling toch niet zoo belangrijk.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, 16 juni 1938]

aant.

aant.

Donderdag

Beste Jan

Het geval Biennale had ik door pure stommiteit *vergeten*. Na je vorige briefje heb ik het toen maar laten loopen, op je verzoek, omdat je er zelf blijkbaar geen zin in had. Overigens denk ik, dat ze het zeker wel zouden doen. Maar is het wenschelijk het te vragen, als je zelf eigenlijk liever niet gaat??

Hartelijk dank voor proeven Marsmannummer. Alles bij elkaar zeer geslaagd, vooral omdat het geen *lof* nummer is. Stuiveling is zelfs verduiveld hatelijk; hij zegt juiste dingen, maar er ontbreekt ook iets aan: waardeering; dat gemis lijkt mij niet vrij van rancuneuzen ondergrond! Maar het stuk is goed, juist voor zulk een aflevering, vanwege de objectiviteit.

Wij gaan zoo langzamerhand ook over de reis denken, als de oorlog tenminste uitblijft. Vermoedelijk schakel ik de vier weken aan elkaar, zoodat wij dan van ± 17 Juli - 15 Aug. over de grens zijn. Ons plan is voorloopig, Avignon etc. op de heenreis aan te doen, zoodat wij dan zoo ongeveer in het midden van de week bij jullie zouden aankomen. God geve, dat wij tenminste dezen zomer nog in vrede beleven. Ik ben steeds zeer gedrukt, had gisteren weer een lichte reactie van de ‘seinuwe’. Niet erg, maar duidelijk. Het komt alles voort uit die vervloekte onzekerheid over de politiek, en de rem, die mij daardoor wordt opgelegd om te ‘creëeren’. Ik geloof, dat ik allang bezig zou zijn, als dat gevoel van ‘alles is zinneloos’ mij niet constant dwarszat.

Nog iets: Hein, alias 's Gravesande, heeft Van Schendel en zijn verblijf in Sestri afgeschreven, omdat hij geen geld voor de reis heeft en het aanbod van Van Schendel om de reis te betalen, niet wil aannemen. Zouden wij nu niet (Nijkerk!) een 75 gulden bij elkaar kunnen brengen om hem daartoe in staat te stellen? Meer dan 75 gulden is niet noodig. Ik kan voor *f* 10 teekenen. Van Schendel wil ook bijdragen, dus het moet toch te doen zijn. Schrijf mij hierover even met spoed, want ik moet mij dan ook omgaand met Van Schendel verstaan, opdat hij de afzegging kan herroepen.

Veel hart.gr. ook van A. tot A.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 19 juni 1938

aant.

aant.

Den Haag, 19 Juni '38

Beste Jan

Neem me niet kwalijk, dat ik de opstellenquaestie heelemaal vergat! Ik ben inderdaad een slecht antwoorder, maar in den laatsten tijd vooral. Daar kwam bij, dat mij uit je briefje niet geheel duidelijk was geworden, waar het om ging, maar Simon heeft mij nu verteld, dat het *echte* opgaven zijn. Natuurlijk wil ik hieraan

meedoen; ik zal in Antibes wel tijd en lust hebben om zooiets te ‘fokken’; want het moet van een ideetje afhangen. Ik zou willen kiezen: *Komt de Gildentijd terug*? Heb ik dat goed gelezen: *gilden* tijd? Je schreef het woord onduidelijk. Het idee van die opstellen is aardig.

Ik schreef nu aan Van Schendel over het geval Hein. Hein zal het geld waarschijnlijk wel nemen van anonieme vrienden. Het vervelende van deze zaak is (zooals altijd), dat hij van een reëele armoede altijd een exhibitionistische scêne maakt, om op die manier medelijden op te wekken. Een echte masochist, onze Hein, maar verder toch altijd weer een aardige kerel. Ik zou hem dit uitstapje graag gunnen.

Hartelijk dank voor de prospecti. Misschien zou het beter zijn, als wij *direct* doorreisden naar Antibes, om te beginnen met rust, en op de terugreis de Provence aandoen. Ik zal er nog eens over denken, maar jullie is het toch hetzelfde? Allebei heeft iets voor.

Ik heb mit Mühe und Not, maar toch geleidelijk aan meer en meer geïnteresseerd door mijn eigen project, mijn boek voor Zijlstra ‘gecomponeerd’. Het wordt nu een bundel opstellen over ‘ouderen’, d.w.z. niet over mijn tijdgenooten en geestverwanten en lateren. Ik moest een selectie maken, en bewaar nu stukken over jou, Vestdijk, Marsman, Du Perron, Han etc. tot een volgende gelegenheid. *Deze* bundel wordt, geloof ik, aardig: van Erasmus tot Romein. Titel waarschijnlijk: *Gesprek met de Vorigen.* Als appendix de brief ‘Sans Famille’. Er komen o.a. in: Erasmus, Machiavelli, Huygens, Rembrandt, Gorter, Leopold, Mann, Pirandello, Kafka, Van Schendel, Diderot, Benda, Gide, Teixeria de Pascoaes, Romein. Misschien verder Vondel, Saenredam en nog een paar.

De weerstanden, die ik heb te overwinnen, komen niet eens zoozeer voort uit den vrees voor oorlog (want met oorlog houdt alles op), als wel uit algemeene malaise-gevoelens, naar aanleiding van de liefelijkheden in de wereld. De betrekkelijke afgeslotenheid, die ik dringend noodig heb om het boek te kunnen schrijven waarvan ik vol zit, ontbreekt daardoor. Henny schijnt het ook niet te kunnen vinden, momenteel.

Van der Veen al gezien; hij is erg geschikt, en grappig ceremonieel in zijn optreden! Dinsdag komt hij hier logeeren.

Veel hartelijks over en weer
geheel
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[29 juni 1938]

aant.

Beste Jan

Hierbij den brief van Eddy, dien hij insloot bij een briefje aan mij, zoodat ik ook de feiten weet, die erin staan. Nog altijd niet zeer hoopvol, lijkt mij.

Het is mij gelukt Hein tot aannemen van het geld te krijgen, doordat ik hem gezegd had, dat een *anonymus* mij 70 gulden had gegeven. Hij wilde dit eindelijk accepteeren.

Denk er dus aan, hij weet niet anders, of het geld komt van een onbekenden ‘rijken man’! Arthur v.S. heeft mij 40 gulden toegezegd, dus ik moet nog maar 10 gulden opscharrelen, hetgeen mij zeker lukt. Dank voor de bijdrage, die mij al bereikte. Het is eigenlijk een gekke comedie, maar deze Hein is ook zóó masochistisch, dat scherpe maatregelen noodig zijn om hem een beetje pleizier en zon te verschaffen.

Adriaan v.d. Veen was een heel aardige logé. Hij is nu weer weg, heeft het hier met het weer goed getroffen, en is vol van ‘Werk’, waarvoor hij overal abonné's werft.

Veel hartelijks,
in haast
je Menno

De vacantie naakt!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [1 juli 1938]

aant.

Beste Jan

Schilt meent, dat er toch artikelen van de Biennale via de N.R.C. komen, en is dus niet zoo fel op afzonderlijke copie. Alleen een beschouwing over het *Ned. Paviljoen* zou hem welkom zijn. De vraag is nu: gaat Paerels er toch heen? Dan zou hij ons met dit stuk van dienst kunnen zijn. Ik heb nu bij Nijhoff eindelijk ‘Mephi’ zien liggen! Maar Simon had tot dusverre *nog geen recensie-exemplaar* ontvangen!! En ‘Ikaros’ heb ik nog nergens gezien.

hart.gr.
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 juli 1938

aant.

aant.

Den Haag, 6. Juli '38

Beste Jan

Ziehier ons reisplan, dat als alle sterfelijke voornemens aan de lotswisseling onderhevig kan zijn, maar ‘semi-permanent’ in onze hersens zit:

Wij vertrekken 17 Juli (Zondag) met den nachttrein naar Parijs. Reizen direct door en zijn dan waarschijnlijk 's avonds in Marseille. *Dinsdag* 19 Juli in den loop van den dag zouden wij dus in Antibes arriveeren, als dat jullie schikt. Ik voel n.l. alles voor je idee om de Provence pas op de terugreis aan te doen. Voor alles heb ik behoefte aan rust, en daarom spreek ik héén ook liever geen menschen in Parijs. Kun jullie je met dit plan vereenigen? Of heb je nog practische wenken, b.v. omtrent Marseille, dat ik wel even zou willen bekijken, maar heen of terug is mij hetzelfde.

Het is hier voortdurend zulk onbeschrijflijk rotweer, dat ons verlangen naar vacantie in het Zuiden nog extra zwelt. En het is *druk*, goddome!

Vandaag heb ik de *f* 40 van Van Schendel voor den goeden Hein geïncasseerd. Het is werkelijk allervermakelijkst hem er zoo in te laten loopen. Hij is zeer gelukkig. Bedank v.S. voor zijn medewerking! En groet hen beiden zeer!

Ik ben bezig ‘Sibylle’ te lezen. De eerste helft vind ik zeer de moeite waard; ik ben bepaald benieuwd naar het verloop van deze roomsch-kettersche historie.

Mijn boek ‘In gesprek met de Vorigen’ is bij Nijgh, het contract heb ik al. Dus nu: niets doen en nog eens niets doen, van de menschelijke en climatologische warmte profiteeren.

Wanneer gaan jullie naar Jan der Pijnen? Schrijf over een en ander nog even, als de zonnebrand je tijd laat.

Veel hartelijks over en weer
je Menno

Je zag zeker, dat ik het Marsman-no. met verbijsterenden spoed refereerde. Merkwaardige tegenspraak tusschen het denigreerende artikel van Stuiveling en dat toch werkelijk *zeer* goede essay van Henny over mijn werk! Dat zoo iemand als criticus ‘geannuleerd’ zou moeten worden, is toch al te dwaas.

Bedankt voor de levensteekenen!!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[11 juli 1938]

aant.

aant.

Maandag

Beste Jan

Zooeven je beide kaarten ontvangen. Dank! Ik heb al plaatsen genomen. Wij gaan definitief Zondag met den *nachttrein*; vertrekken dan Maandag 8.15 uit Parijs, zijn *19.14* in *Marseille*. Laten we afspreken, dat ik je Dinsdagmorgen uit mijn hotel aldaar, opbel. Waar moeten wij uitstappen, in Antibes of Juan-les-Pins?

Mijn schoonvader het kamerlid wenscht zijn vacantie in Luxemburg te passeeren en zoekt een plaats aldaar. Zou je mij nu even *omgaand* willen opgeven het adres in *Renich*, dat je mij destijds aanbeval? Bij voorbaat dank!

Wij voeren thee mee!

Tot ziens!!

hart.

je M.

Beste Aty.

Dat is ook casueel! Onze brieven met beslommeringen hebben elkaar gekruist.

Ik had ook graag, dat je lakens voor ons huurde, b.v. 4 stuks voor elk. Voor drie weken lijkt me dat voldoend. Handdoeken etc. neem ik dus mee. Je regelt de zaak voor mij maar, zooals je het goed vindt. 't Lijkt me zalig.

Draag me verder vooral werkzaamheden op, zoodat je het vooral voor ons niet drukker hebt met het huishouden. Thee neem ik mee. Mocht er nog meer mee te nemen zijn dan hoor ik dat wel.

Dag. In haast.

Ant

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Le Trayas, [5 augustus 1938]

aant.

aant.

Zie hem naar den facteur rennen! En het was slechts ‘een grap’!

Hart. gr.

Menno

Ant

Dick

Enny

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Arles, 10 augustus 1938

aant.

aant.

Arles, 10 Aug.

Zoo juist toefden wij in de Elyseesche Velden, die inderdaad door het gedicht van Toulet gedekt worden! Het is hier zoo prettig, dat we van plan veranderd zijn en vanmiddag ook nog Nîmes willen zien. We gaan dan morgen vroeg naar Avignon ‘papen’ en 's middags door naar Parijs.
Veel hartelijks voor allen
Ant
Menno

Dans Arles, où sont les Aliscamps

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Avignon, 10 augustus 1938

aant.

aant.

10 Aug.

Beste holl. luitjes
Wij zagen zoo juist met een leger van Fransche Zweetbroeken het papenpaleis. Van buiten representatiever dan van binnen. Arles was overheerlijk, veel mooier dan *Nîmes* als *geheel*. Ik zou er graag een tijdje zitten. Jules Cesar was zeer gastvrij. Ook hier overal *veel* voetgebrekkigen.
Tot nader. Vannacht reizen we door.
hart.gr.
M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 13 augustus 1938

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 13 Aug. '38

Beste Jan en Aty

Bij thuiskomst, na zeer voorspoedige reis, vonden we jullie brief, waarvan de inhoud *volkomen* correspondeert met onze eigen gevoelens. Inderdaad, ook voor ons was deze 'proefneming' *volkomen* geslaagd, en meer dan dat. Geen moment hebben we zelfs maar een spoor van 'wrijving' gevoeld, hetgeen op reizen toch bijna nooit uit blijft. <Vermoedelijk hebben we dezelfde vegetatieve basis, die voor zulke ondernemingen als reizen en samen wonen het allerbelangrijkste is.> Het beste bewijs daarvoor is trouwens, dat we nog heelemaal in de Verne-sfeer leven, en Den Haag maar matig verdragen! Alles lijkt hier dichtgeplakt en onwezenlijk. Bij aankomst was het weer mooi, maar vandaag is het al weer precies zooals het behoort: kil en winderig. Ik heb het vestje weer aan; de bretels en het boordje functionneeren na vier weken met nijdige gezichten. Met 'Het Vaderland' heb ik nog geen contact gezocht, omdat ik deze vacantiedagen nog als zuiver particulier wil doorbrengen.

Ja, het was voor ons beiden een overheerlijke vacantie. Ook de laatste dagen konden moeilijk beter geweest zijn. In Arles zou ik graag een paar maanden willen wonen en werken: iedere dag even naar de Aliscamps, of op de Place du Forum! Waarom weet ik niet, maar Arles gaf mij in veel opzichten dezelfde sensatie als Venetië; misschien, omdat het precies dezelfde prettige mixtum oplevert van het oude en het nog levende; het is geen doode stad, hoewel 'tot den hals toe volgeladen met dooden', om het met Vestdijk te zeggen. Les-Baux was een hoogst merkwaardige sensatie; wij zagen het bij prachtig avondlicht op de kalkrotsen.

Nîmes heeft veel minder charme voor mij dan Arles; het is een stad met monumenten, maar geen geheel. Hoewel de Jardin de la Fontaine heel mooi is, met de Tour Magne. Avignon hebben we uiteraard niet grondig gezien, maar het papenpaleis is grandioos van buiten; het interieur is echter zoo onherkenbaar geworden, dat het mij niets zei en de inwendige bezichtiging, in gezelschap van een hoop dagjesmenschen, best achterwege had kunnen blijven.

De thuisreis verliep uiterst vlot, en we overschreden de grens met precies 1 franc over. De berekening klopte dus uitstekend.

Wij hadden met pleizier nog een tijd willen blijven. Maar deze drie weken waren toch een voortreffelijke kuur. Ik voel zelfs neiging om met het schrijven van mijn nieuwe boek te beginnen, maar het zal voorloopig nog wel bij goede bedoelingen blijven.

Van Adriaan vond ik hier een brief als antwoord op een kaart, die ik hem uit Arles zond. De Lang stuurde hem vast een boek op proef om te recenseeren (van Chesterton), wat ik vreemd vind, want dat is niet zijn, maar mijn zaak; ik heb het ding niet eens onder oogen gehad! Enfin, zoo is deze heer. En verder gêneert hij zich, terecht, over zijn ontwerp manifest. Laat hij het nu maar eens beter overdoen.

Ik zal Maandag mej. Mulder te pakken zien te krijgen, voor een niet-bindende, voorloopige conferentie. Je hoort omgaand het resultaat.

Nog *heel veel* dank voor jullie vriendschap en gastvrijheid!

Menno en Ant

Wat kookte de vrouw Marie toch lekker! Hier is het weer alles bij het oude, wat de restaurants opleveren.

Wil ook de dartele Riemvis(ch?) zeer hartelijk van ons groeten! Het was voor ons een groot genoegen, haar dagelijks te zien. What about Klein minna?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 16 augustus 1938

aant.

aant.

Dinsdag

Beste Jan

Zooeven heb ik gesproken met mej. Mulder, die hier (dit tusschen haakjes) geweldig opgaves schijnt te maken, want De Lang heeft haar spontaan een salaris van *f* 50 aangeboden. Zij is precies het tegendeel van Varangot, n.l. *angstwekkend* ijverig. Spreekt volgens eigen zeggen vlot Fransch. Zij wil in principe *graag*, en acht het werk aan het Holl. Weekbl. juist iets voor haar, omdat zij zelf een krant alleen geleid heeft (opmaak incluis). Maar het schijnt, dat De Lang ook op haar aast, want hij heeft haar reeds gezegd, dat hij binnenkort met een 'voorstel' zal komen. Zij achtte het zelf echter niet waarschijnlijk, dat hij meer dan *f* 125 zou bieden. Bovendien lacht haar een betrekking als die bij jou zou zijn extra aan. Ik zou je aanraden, *als* je er zin in hebt, om niet tot September te wachten, maar nu vast schriftelijk contact te zoeken (mej. *E.P.C. Mulder*, p/a Het Vad., *privé*). Ik zelf heb tenslotte alles geheel vrijblijvend moeten behandelen, en kon ook maar bij benadering de geaardheid der werkzaamheden omschrijven. Verder alles goed. Het is nog niet druk. De foto's van jullie en ons zijn heel goed geworden; afdrukken volgen binnenkort. Mijn vorige brief bereikte je zeker?

Veel hartelijks voor allen
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

19 augustus 1938

aant.

aant.

19 Aug. '38

Beste Jan

Je brief en briefkaart in dank ontvangen. Mej. Mulder zal in ieder geval, zooals zij mij beloofde, aan mij van ieder eerbaar en oneerbaar voorstel haar door De L. gedaan aan mij rapport uitbrengen alvorens iets te beslissen, zoodat je niet bang behoeft te zijn, dat zij voor je neus wordt weggekaapt. Natuurlijk kun je niets definitiefs ondernemen, eer v.d. V. definitief weg is. Ik besprak met De L. zijn positie.

Hij wil hem goed werk geven, en waarschijnlijk ook met de opmaak van het Zondagsblad belasten. Ik gaf hoog op van zijn qualiteiten en hoop daarom, dat hij mij door zijn bespreking van Chesterton niet te kakken zet. Dat De Lang zooiets op eigen houtje toezendt, is dwaas genoeg, cela lui ressemble. Hij schuimt deze weken over van energie; ik heb hem zelfs... *spreuken* moeten leveren voor een kalender van Het Vad., met het gevolg, dat Chamfort, Pascal en Nietzsche erop zullen figureeren i.p.v. Buchman en ds. Crentzberg!!

Tot dusverre voel ik me *zoo* veel beter dan voor de vacantie, dat ik het haast verdacht vind. Vier weken Frankrijk, in zoo goed gezelschap bovendien, *doen* blijkbaar toch iets. Voor Zondag schreef ik iets over Arles en ook de Aliscamps, met het gedicht van Toulet als slot. Of er nog meer in zit, weet ik nog niet, momenteel.

Je kunt natuurlijk aan Dick schrijven, dat ik zijn rubriek tegen 1 Jan. overneem, want dat spraken wij toch af? Maar laat vooral duidelijk uitkomen, dat ik het *alleen* doe, als hij er *perse* mee uitscheidt! En op jouw uitdrukkelijk verzoek. Hierover moet vooral geen misverstand ontstaan. Ik denk dan mijn eerste kroniek aan Perk te wijden. - Bartling is nog niet hier, maar ik zal hem bij aankomst direct polsen. - Verder kan ik je, als verheugend symptoom, nog meedeelen, dat Hulsker zich, na het Marsman- en Perkno. van Gr. Ned., spontaan abonneerde, omdat hij het tijdschrift tegenwoordig zoo voortreffelijk vond.

En Henri Mayer vroeg mij ‘of je iets tegen hem had’. Hij had je over zijn aanstaande echtvereeniging geschreven en je had niets van je laten hooren. Ik heb hem voorloopig gerustgesteld en gezegd, dat je òf direct geschreven had (weggeraakt-hypothese) òf direct had willen schrijven (vergetelheids-hypothese). Schrijf hem even een lettertje. Hij is wild over dat huwelijk.

Het weer is hier abominabel, ongeveer November. In den eersten tijd leefden we nog voortdurend in het rhythme van Verne - lijdensweg - strand - lijdensweg - ravioli - slaap - thee - etc. etc., en bevonden onszelf hier onwezenlijk. Langzamerhand heeft de Noordelijke sleur het weer gewonnen.

Hein gaat 27 Aug. naar Sestri. Hij is masochistischer dan ooit en wentelt zich wellustig in het lijden. Zelfs de toebereidselen tot de reis zijn trieste wellustbronnen.

Tot nader, veel liefs van kraai tot Verne

M.

Hierbij gaan de foto's per aangeteekend schrijven. De *dubbele* exemplaren zijn dus half voor jullie, half voor Riemvis bestemd.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 27 augustus 1938

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 27 Aug.

Beste Jan

Een laatste brief naar de met heimwee herdachte Verne-heuvel, die jullie nu ook binnenkort gaat verlaten. Voorloopig ben je daarna dus onbereikbaar; ik hoop spoedig te hooren, wanneer je weer in Brussel bent. Vandaag kwam je laatste bericht over de aankomst der foto's.

Hein is eergisteren al vertrokken, d.w.z. naar Otterlo, waar zijn vrouw zit. Hij zag erg op tegen de reis als zoodanig; vanmorgen zal hij wel in den D-trein gestapt zijn. Ik hoop, dat hij er van op zal knappen, want hij was masochistischer dan ooit, de laatste dagen. Het is nu juist vrij druk, zoodat ik van 's morgens vroeg in de weer ben.

Van der Veen zond zijn artikel over Chesterton in. Ik vind het, ongelezen het boek, bijzonder goed en vooral uitstekend geschreven. Hij schrijft een *klaren* stijl, zonder de gewone verdikkingen en verduisteringen der jeugd. Aan De Lang heb ik gezegd, dat hij het *heel* mooi moest vinden, en hij was dat toen met mij eens. Hopen wij, dat het een goed omen zal zijn voor Adrianus. (Adrianus, voluit Coclico Humpty Dumpty heet overigens ook onze nieuwe kat, die een allerbeminnelijkst beestje blijkt te zijn, dat bovendien met mij voetbalt).

Met Thomas Mann heb ik een zeer onaangename correspondentie over dat stuk in M. & W. Je herinnert je, dat ik in Juan-les-Pins direct aan hem schreef? Hij reageerde daarop eenige dagen geleden met een lauw briefje, waarop ik weer gereageerd heb met een brief, waarvan ik voor de aardigheid de copij insluit (graag bij gelegenheid terug!). Ik heb nog geen antwoord daarop; wel bericht van Thelen, die eveneens teleurgesteld is door deze houding van den ‘grooten burger’.

Nu ik het toch over emigranten heb: *Salden* zei mij, dat hij, hoewel hij *belangeloos* zijn foto van Marsman voor het Marsman-no. van Gr. Ned. had afgestaan, geen aflevering ontvangen had. Dat is toch wel schriel, en hij wil die dolgraag bezitten. Zou je Van H. & W. willen verzoeken hem er een te sturen? Hij heet *H. Salden* en woont p/a Van Aken, Sandhorstlaan 56, *Wassenaar*. Bij voorbaat dank.

De copij van het Vlaamse nummer kreeg ik. Het lijkt me weer heel aardig. Die meneer Daisne is niet gek. En de gedichten van Van Nijlen zijn deels excellent.

Ik las het stuk van mijn edele zwager in ‘Cassandre’. Zum kotzen. Van der Veen schreef mij, dat hij hem in zijn maag wilde trappen. Een enkel zinnetje is afdoende karakteristiek: ‘Chaque nouvelle publication (de Greshoff) est plus une *réclame* pour sa personne que un enrichissement pour la littérature neerlandaise.’ En dit is ook niet kwaad van toon: ‘Un certain nombre d'auteurs neerlandais proclamèrent leur animosité vis-â-vis du nationalsocialisme et Greshoff se joignit carrément à eux, sans se soucier de la mauvaise impression que sa volte-face politique allait provoquer.’ En dit wordt dan beschouwd als iets zeer *on* gunstigs, n.b.!! Enfin: de vaalt wacht.

Ja, die brief over ‘Werk’ is bepaald aandoenlijk. Hoe heerlijk jong zijn die ‘lui’ toch nog, ook al moeten zij dan leven onder de voortdurende nachtmerrie van den Hitler-apocalyps. Hoornik had een uitstekend gedicht in De Gemeenschap, dat ik in het lijfblad citeerde.

Hierbij de aardige brief van Eddy terug. Er zijn tenminste weer perspectieven voor hem, dat is *iets*. En als hij bij dien Nix een zekere vrijheid van beweging zou kunnen behouden, zou de toekomst nog zoo slecht niet zijn voor hem.

Tot nader maar weer. Laat op je tocht eens een keer een briefkaartje waaien. En veel hartelijks over en weer

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 9 september 1938

aant.

aant.

Den Haag, 9 Sept.

Beste Jan

Zooeven met Schilt gesproken over Adriaan. De zaak zit zoo: hij is bestemd tot opvolger van Rademaker, die oorspronkelijk al 1 Sept. zou verdwijnen, maar nu *pas 1 Jan.* gaat. De Lang schijnt nu opeens geen bijzondere haast meer te hebben, maar ik heb Schilt gezegd, dat hij dan toch minstens even bericht kon sturen hoe of wat. Schilt beloofde mij om de zaak direct met De Lang te bespreken, wanneer hij terug is (hij is voor een dag of twee uit de stad). Ik krijg overigens den indruk, dat het geval feitelijk al beklonken is; alleen wil Schilt graag, dat v.d. V. een maand eerder komt, om zich in te werken, terwijl onze specialist voor geestelijke ontucht en cabaret er ook nog is. In ieder geval zal Adriaan er nu wel spoedig meer van hooren. Verder heb ik ook den indruk, dat hij best *f* 175 zou kunnen verdienen; ik heb Schilt al gezegd, dat ik het bod van De Lang laag vond. Als het nu met tact wordt opgezet, heb je best kans, dat De Lang er *f* 25 bij doet. Misschien kan Schilt daarover ook nog wat zeggen, te zijner tijd.

Dank voor je brief, die dus gedeeltelijk 'gekruist' werd door het telefoongesprek. Ik geneer me over die financieele vergeetachtigheid, en dat nog wel na drie zoo verrukkelijke weken! Schrijf het maar op rekening van de vele beslommeringen, die ik bij thuiskomst had, dan schrijf ik het geld 15 Sept. op jouw rekening. Maar stom blijft het.

Juffrouw Mulder heeft mij laatst nog eens gezegd, dat zij *erg* graag wil reflecteeren op het Holl. Weekblad. De Lang schijnt haar niet zooveel te kunnen geven, dat zij aan Het Vad. zou willen blijven. Waar ik haar groot gelijk in geef.

'Schandaal in Holland' is werkelijk heel geschikt voor Gr. Ned.! Ik geloof, dat je er goed aan doet, niet op dat pamflet van Rost in te laten gaan; de zaak is n.l. *wederzijds* zoo onontwarbaar en onverkwikkelijk, dat het roeren in die pap alleen al strontlucht naar boven brengt. Het antwoord van Last was n.l. op hetzelfde niveau!

Ik hoop Eddy spoedig te schrijven, maar telkens merk ik weer, dat de lange afwezigheid een gemis aan contactpunten meebrengt. Het valt me moeilijk over dingen te schrijven, die wij misschien wederzijds niet meer compleet zullen aanvoelen. Zooiets is natuurlijk onvermijdelijk, na twee jaar afwezigheid; maar ik ben blij, dat het hun daar nu zooveel beter schijnt te gaan.

Uit een van je (zeer geapprecieerde!) briefkaarten maakte ik op, dat je iets van *Arles* wou hebben. Maar wat? Ik lees 'correctie', maar dat kan toch niet? Verduidelijk dit s.v.p. even.

Het is druk, door de absentie van Hein. Vandaag Kennie gesproken, die juist uit Sestri terug was. Hein schijnt, ondanks voortgezet masochisme, toch op te knappen en tot rust te komen.

Onze kater Adrianus Coclico is voorbeeldig. Bovendien veel molliger en menschelijker dan Kleinmina; *wat werd uit deze dame*? Zeker weer teruggekeerd tot de jungle? Tot nader!

Veel hartelijks v.h.t.h.

Menno

Had ik dat artikel van Eddy over Henny Marsman zoo slecht gecorrigeerd? Of had hij er zelf fouten in laten staan? Misschien is *de* oplossing weer: *Zend Uw proeven aan Hein! Hij is beter!*

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 13 september 1938

aant.

aant.

13 Sept. '38

B.J.

Het is erg druk. Ik verlang zeer naar de terugkeer van Hein, want het is eigenlijk al te veel ‘seizoen’ om al dat werk nog alleen op te knappen. Gisteren het gebrul van den proleet uit Neurenberg op den koop toe: het is wat veel. Wat een stel kerels! Goering heeft tenminste een ontsteking aan zijn poot gekregen.

Hierbij het stuk van Bruning terug. Wat ervan te zeggen! Het is een *goed* artikel, maar de strijd van dezen man tegen sommige punten van mijn werk raken mij weinig. Hij vecht met zijn eigen ambivalentie t.o.v. het katholicisme, dat is duidelijk genoeg. Wat de qualiteit betreft, lijkt mij het stuk heel best voor Gr. Ned., maar of jullie het naast Marsmans essay de moeite waard vinden is natuurlijk jullie zaak. Al te veel over dien heer Mephi verveelt de lezers, denk ik.

Bartling heeft de boeken ontvangen. Hij zou je schrijven, zei hij mij.

Schrijf vooral tijdig, wanneer we je morgen verwachten! Deze week is de heele bovenverdieping vrij, volgende week heb ik mijn vader te logeeren, maar schikkingen zijn ook dan mogelijk. In ieder geval verheugen wij ons er hartelijk op je te zien!

Arles gaat vandaag weg.

Veel hartelijks aan allen in deze stront aera van den brullenden wildeman

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan

J. Greshoff

Den Haag, 23 september 1938

aant.

aant.

23 Sept. '38

Beste Jan

Hierbij het walgelijke drukwerkje van Walschap terug. Het is overigens in zijn groteske smakeloosheid wel de beste weerspiegeling van smakeloosheid in het groot, die momenteel over Europa heerscht. Wie had dat, zelfs nog bij de overrompeling van Oostenrijk, voor mogelijk gehouden! Een Engelsche prime-minister onderhandelt op Duitsch grondgebied onder pressie van een vrijkorps, brengt den Hitlergroet, etc.! De blamage is zoo intens, dat er al niet veel meer te redden lijkt. Arme Tsjechen. Zou die Chamberlain kindsch of verkocht zijn? Laten wij er verder maar over zwijgen; er is toch niets aan te doen. Het ergste is nog de volkomen machteloosheid der menschen van goeden wil.

Ik werk ook zooveel mogelijk automatisch door, zonder eenig werkelijk pleizier. Als de omstandigheden niet nog gekker of tragischer worden, wil ik je met genoegen aan een stuk voor het Weekblad helpen; even afwachten. Hein is zeer gebruind weer teruggekeerd; hij heeft het bijzonder naar zijn zin gehad.

Mocht je lust hebben naar hier te komen, je bent, zooals je weet, altijd welkom. Ons eenige troostpunt in dezen tijd is het particuliere leven: Coclico de kater, en de menschenvrienden. Geve god, dat het apocalyptisch dier toch nog binnen onzen leeftijd stikt in zijn braaksel! Ik zou dat zoo *verdomd* graag meemaken. Verder heb ik niet veel wenschen meer voor de toekomst, maar deze is uiterst krachtig.

Die zaak van het Zondagochtendblad was inderdaad meer dan zot. Er moeten minstens vier man geslapen hebben, eer de brave Hendrik zoo staatsgreepachtig mijn plaats kon veroveren. Curieus voor de nerveuse stemming is, dat ik opgebeld werd door Van Crevel, die dacht, dat ik eruit gegooid was... bij nacht en ontij!

Dat De Lang poëzie mint, heb ik dikwijls gemerkt; alleen heb ik *niet* gemerkt, wat hij met deze minnarij precies doet in verband met zijn zakenmansmoraal. Ik houd het voor een rest van zijn domineesopvoeding.

De *f* 42 hebben je, hoop ik, bereikt?

Het beste voor jullie allen. De herinnering aan La Verne sterkt ons nog steeds; dàt hebben we tenminste nog in rust en vrede genoten, alsof er geen Hittelaar en Müselein bestonden. En wie weet (afkloppen) komt er niet nog eens zoo'n zomer!

hart. hand

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 26 september 1938

aant.

aant.

26 Sept.

Beste Jan

Zooeven je briefje gevonden, nadat wij eenige bladen verslonden hadden, die den indruk maken, dat het vanavond bij het gebrul van den hondenleider om buigen of barsten gaat. Ik hoop, dat wij, als je dit briefje krijgt, iets positiefs weten ten ongunste van dezen schoelje, die onze zenuwen verpest en een schoonen kranenzomer bederft. Gelukkig, dat Amerika ook partij kiest! Practisch heeft Duitschland nu alleen Muselein... (*niet*) achter zich...

Ik sprak toevallig vanmorgen Aad Schelling, en heb haar, in de meening verkeerende, dat je al tot mej. Mulder was overgehold, geen hoop gegeven. Mocht je nog niet besloten zijn, overweeg dan ook haar kansen *ernstig*. Het zijn twee *totaal* verschillende typen, uiteraard. Aad Schelling *is* een *zeer* ijverig en *zeer* intelligent meisje, mijn beste oud-leerling überhaupt. Zij schrijft heel goed, is juist cum laude bij Van Eijck afgestudeerd. In zooverre is zij natuurlijk een heel andere 'klasse' dan juffrouw Mulder; daar staat tegenover, dat zij de routine van die dame mist. Je zoudt er overigens op kunnen rekenen, dat zij hard zal werken, want in de klas moest ik haar vaak remmen.

Het hangt er dus maar van af, aan welke soort persoonlijkheid jij en het Holl. Weekblad de voorkeur geven. In den omgang is Aad Schelling allersympathiekst, maar zij is ook vermoedelijk fijner besnaard dan mej. Mulder.

Dit alles in haast. En nu moeten wij weer aan de lippen van den schildersknecht gaan hangen. God zegene ons.

Veel hartelijks van huis tot huis

je Menno

Zou de heer Alderwerelt niet *beide* dames eens kunnen bezoeken? Ik neem niet de verantwoordelijkheid de een boven de ander te recommandeeren.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 1 oktober 1938

aant.

aant.

Den Haag, 1 Oct. '38

Beste Jan

Dank voor de verschillende levensteekenen gedurende de crisis en ook voor K.K.K., waaruit ik natuurlijk Huizinga en den Man van Deventer heb geciteerd. Dat was een fraaie vondst!

Voor de rest: ik ben diep beschaamd door de laatste dagen van deze crisis in Europa, vooral door het stompzinnige jubelen van Jan publiek voor heiland Chamberlain, die de Tsjechen met behoud van den vrede verraden heeft. Het is mogelijk, dat dit voor het behoud van den vrede noodig was, op dit moment, omdat Engeland nog niet klaar is, ik weet het niet; maar wat mij doet *walgen* is, dat hier de menschen hun vlaggen uitsteken, en doen, alsof die Chamberlain een overwinning had behaald! Het mooiste is, dat hij hoogstens een erger nederlaag heeft verhinderd, en dat hij waarschijnlijk de gelegenheid om Hitler ten val te brengen heeft laten voorbijgaan. De Duitschers wilden niet vechten, er ging een golf van protest door het heele land tegen het nazi-regiem... en nu zit het weer in den zadel! En waarom? Angst voor 'het' communisme bij het Britsche grootkapitaal, dat liever een (relatief geknotten) Hitler heeft dan de actieve hulp van Rusland; het is een ondergaande klasse, die hier over democratie meiert, en bedoelt: angst voor Moskou, d.i. voor *verandering tout court*. Want wat is 'Moskou', voor *ons*, gesteld tenminste, dat wij moed genoeg hebben om in een democratie voor de toekomst te gelooven! Een *woord*, meer niet.

Enfin, het heeft geen zin lang over deze halfzachtheid van de 'geestelijke herbewapenaars' (godbetert) uit te weiden. Ik ben er van overtuigd, dat zij voor hun commissieloon binnenkort geen dankje meer zullen zeggen. Ik zelf was geheel fatalistisch geworden, de laatste dagen. Zonder eenige *animo* voor oorlog, zonder zelfs verlies van angst, had ik mij bij het idee van een oorlog neergelegd, omdat anders deze Hitler toch niet verdwijnt. Wie weet, hoe *kort* het misschien geduurd had, gegeven de mentaliteit van het Duitsche publiek op dit oogenblik! Nu heeft de grote bek zijn positie weer aanzienlijk versterkt en het Tjechische bolwerk in het Oosten al vast vreedzaam ingepalmd.

Een volgend maal over menschwaardiger dingen. Ik heb ontzaglijk veel pleizier gehad van 'De Zwerftocht van Belcampo' (zie Zondag ochtendblad van morgen). Is die man niet iets voor Groot-Nederland? Hij woont Achtergracht 45^{III}, Amsterdam, en heet H.P. Schönfeld Wichers. Dit boekje is heusch meer dan alleen maar gek, het is zeker even boeiend als Heine's 'Harzreise' (zoo niet beter).

Ik hoop je spoedig te zien. Succes met de examens van Kees en Jan.
veel liefs van huis tot huis,
en vee tot vee
je Menno

Ook *Noth* ontvangen. Dank!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 oktober 1938

aant.

aant.

Den Haag, 2 Oct. '38

Beste Jan

In vertrouwen dit: ik loop al twee weken lang met het plan rond om een stuk of vijf artikelen te schrijven over de *democratie*, juist in verband met de ervaringen, die wij in deze maand hebben opgedaan. Nu heb ik, in verband met je reorganisatieplannen, aan het *Holl. Weekblad* gedacht voor de publicatie. Ik zou jou in de eerste plaats deze stukken willen geven, mits ze achtereenvolgens verschijnen te beginnen met het eerste gereorganiseerde nummer, als 'serie' dus. Liefst een beetje voyant geannonceerd, want ik wil die stukken voor 'het volk' (je begrijpt wat ik bedoel) schrijven.

Maar: ik weet ook, dat het Holl. Weekbl. niet jouw standpunt representeert, en dat je misschien geen scherpe critiek (hoewel deze 'opbouwend' zal eindigen) wilt opnemen. Is dat zoo, zeg het mij dan gerust, dan klop ik bij de 'Groene' aan. Ik *moet* die dingen kwijt, en ik zal je een weigering heusch niet euvel duiden, omdat ik precies begrijp, wat je in dit blad kunt uitrichten... alleen zou het mogelijk zijn, dat je toch deze stukken door mij 'voor eigen rekening' zoudt willen laten schrijven. Geef me in ieder geval omgaand en geheel eerlijk je meening. Is het neen, dan maak ik wel een of ander 'schtukkie' voor je openingsnummer over iets 'onschuldigs', om niet te zeggen lulligs.

Ik ben druk bezig met proeven corrigeeren van 'In Gesprek met de Vorigen'.

een hart. hand, in haast, van

je Menno

Ik stel me die reeks 'Democratie' ongeveer zoo voor:

I Democratie als macht en als ontaarding.
II 'Geestelijke Herbewapening'.
III Democratie als sine qua non.
IV De angst voor het communisme
V Het partijwezen als scholastiek en als stimulans.

en ev. nog een slotartikel. De titels zijn geheel vrijblijvend en dienen alleen om je een idee te geven van wat ik bedoel.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 oktober 1938

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 6 Oct. '38

Beste Jan

Ja, de rood aangestreepte passage heeft mij diep beschaamd. Ik zal Eddy nu werkelijk spoedig schrijven, maar mijn pen was den laatsten tijd als verlamd, wanneer alles niet op korten afstand gebeurde. Dat gevoel van voortgejaagd te worden van het eene moment naar het andere belet mij eenvoudig brieven te schrijven, die voor langer dan een dag reizen afstand bestemd zijn. Alleen in La Verne was ik het kwijt, maar die prul van een Hitler heeft het weer geactiveerd. Enfin...

Alderwerelt heeft mij zeer verrast door zijn uiterlijk. Ik heb een zwak voor kleine, ronde joden met gazellenoogen, maar ik voel me tevens geheel machteloos tegenover die zakelijke en toch vrome blikken. D.w.z.: ik heb eigenlijk heelemaal niets met hem besproken, omdat ik wel zag, dat hij van de redactioneele dingen toch geen kaas had gegeten; maar wel heb ik hem natuurlijk in het algemeen gaarne medewerking toegezegd.

Wat nu die artikelen aangaat: ik *moest* er één, heet van de naald, schrijven, en dat was van onmiddellijke actualiteit, zoodat ik het naar de 'Groene' heb gezonden, die het accepteerde. Het stuk heet 'Het Verraad der Vlaggen'; ik zal het je als specimen sturen, want ik wilde meer van die artikelen <hoewel dan meer 'beschouwend' en minder polemisch> schrijven. Maar zooals ik al schreef: ik vrees werkelijk, dat ze te scherp zullen zijn, ook al kan ik er eenige formeele diplomatie in betrachten. Zonder die scherpte is voor mij de aardigheid eraf. De 'Groene' is uiteraard tamelijk geschikt voor zulk werk, omdat het blad een principieel- antifascistische politiek volgt, maar ik voel toch niet zoo bijzonder veel voor dat milieu.

Verder hier alles wel. De Europeesche situatie is beschamend, maar ik heb me er vrijwel van geïsoleerd, zoolang als het duurt. Heb je het walgelijke Zondagstuk van Krekeltje gelezen in Het Vad.? Het heeft gelukkig een klein regentje van bedankjes veroorzaakt, want deze gatlikkerij was toch zelfs velen Hagenaars te bar. Maar wij zitten maar met die karakterlooze krant!

Ik hoop je spoedig weer te zien. Als ik een huis weet, zal ik je berichten, maar zooiets zou puur toeval zijn.

veel hart. gr. ook van A. tot A.

je Menno

Nini en Huib waren eergisteren hier. Ze werden kletsnat onderweg, maar waren gezellig.

O ja, die zaak Wagenv. Ik weet er *niets* op. Er is veel te steunen, maar voor deze uitgave kan ik met den besten wil niet veel voelen. Het is overigens een zielig briefje. Brief M.M-V. stuur ik je bij volgende gelegenheid terug.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 7 oktober 1938

aant.

aant.

Den Haag, 7 Oct. '38

Beste Jan

Hierbij 1° de brief van Mea weer terug (waar ik werkelijk geen oplossing voor weet), en 2° den doorslag van mijn artikel over ‘Het Verraad der Vlaggen’, dat vandaag in de ‘Groene’ moet staan. Misschien kun je er iets uit overnemen in het Weekblad? Dan blijf je zelf neutraal, en publiceert deze meening toch. De Chamberlain-hysterie is hier iets geluwd, maar toch mag je nog niet *veel* kwaad zeggen van den paraplu-heiland. De macht der illusies over het menschdom is ongelooflijk... en act infinitum elastisch.

Ik heb vandaag dadelijk naar het stuk over Chesterton gegraven. Het bleek al lang gezet, maar weer eens op een plank gezet voor reserve. Ik heb er nu een plaatje bij gedaan en het voor vandaag afgegeven. Of het gebeurt weet ik alleen niet. Maar het stuk *komt* erin. - De reisvergoedingsquaestie is degoutant. Ik zou het wel willen vragen aan De Lang, maar nu je schrijft, dat hij tusschen A.v.d.V. en mij geen al te intieme verstandhouding wil (de betreffende stukken kreeg ik nog niet), is het misschien beter, dat ik niet den indruk maak van nu al A's zaakwaarnemer te zijn. Schunnig is het; en deze heer de L. zei mij vanmorgen nog, dat hij in een of ander stuk ‘het verhevene’ zoozeer gemist had. Dat is de verhevenheid à la Chamberlain, die een andermans huid verkoopt.

Ik heb vanmiddag een *langen* brief aan Eddy geschreven. Tot nader! Kom spoedig eens, anders kom ik naar Brussel.

h gr. v.A. tot A. je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 19 oktober 1938

aant.

aant.

19 Oct.

Beste Jan,

Hierbij de brieven van Eddy aan jou terug, en die aan mij er bij ingesloten. Wil je me die laatste kategorie na de lectuur weer terugzenden? Bij voorbaat dank. De heele polemiek over Saks heeft toch wel een zekere (noodige) opluchting tot stand gebracht.

Bedankt ook vooral voor de Portugeesche boeken! Ik zal natuurlijk zelf over Teixeira schrijven, en heb dan wel wat illuminatie van noode!

Gelukkig dat mijn stukje over toneel in den smaak is gevallen. Ik voel me niet erg zeker op dat terrein. De acteurs zijn mij zoo zuwider, dat ik met moeite een schijn van objectiviteit tegenover hen kan bewaren. Krijg ik nog een ‘echt’ nummer van het Holl. Weekbl., waarin dit stuk? En is Adriaan al weer terug? Ik vind het in dezen heer *volkomen* onbegrijpelijk, dat hij zulke oncollegiale dingen doet! Was het niet

een vergissing? Of een amoureuze lokking misschien? Dan is alles te verklaren en te vergeven!

Vervelend, die zaak met Nijgh! Dat hij probeert je te critiseeren is tot daar aan toe, en ik blijf erbij, dat je, door vlak na die 'aanstelling' bij de N.R.C. naar Juan te gaan, niet diplomatiek hebt gehandeld; want een man als Nijgh wilde toen natuurlijk eerst wat zien, omdat hij van je over-prestaties aan het Vad. (door Schilt dadelijk grif toegegeven) geen lijfelijke ervaring had. Maar wat mij het ergst tegenstaat, is, dat hij dat geld niet *voor alles* betaalt! Je bent toch waarachtig geen aankomend maatje, dat eerst zijn bruikbaarheid of betrouwbaarheid nog heeft te bewijzen! De *manieren* van deze heeren zijn altijd dadelijk zoo prollig; aan hun argumenten kom je daardoor niet eens toe. Maar het zal heusch wel in orde komen.

De overdaad van copie voor Gr. Ned. is zeker even verheugend als beroerd voor de secretaris. Ik ken dat gevoel: goede copie te hebben, en er geen plaats voor te hebben, het is eigenlijk veel erger dan *geen* copie te hebben. Gelukkig kan ik voor het oogenblik zwijgen, en behoef je dus voor mij geen zorgen te maken. Alleen de Luther-studie, die, dat wed ik, binnenkort snel geboren zal worden, zou ik je toch wel graag opdringen, voor Januari of zoo! Voor 'De Gids' wel ik niet, maar geen zorgen voor iets dat nog niet bestaat.

Binnenkort zullen we jullie dus weer te zien krijgen. Een prettig vooruitzicht. Ik vind 'de wereld' zoo rot en stinkend, dat ik zoo sterk mogelijk op de persoonlijk witte plekken in dit zwarte geheel tracht te letten. Daartoe bekoort jullie bezoek in de eerste plaats.

Veel hartelijks over en weer
je Menno

Vraag van Gulden Winkel heb ik *negatief* beantwoord. Voor Strengholt geen hulp mijnerzijds! Wel zond ik een Vondel-getuigenis aan de *Groene*!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 21 oktober 1938

aant.

Den Haag, 21 Oct. '38

Beste Jan

Uit bijgaand briefje zul je beroerde berichten moeten vernemen. Wat een ellende! En de afstand is nu nog spookachtiger dan anders! Ik hoop het beste, heb Bep direct getelegrafeerd om haar het beste te wenschen. In ieder geval is dit briefje al een week oud, en dat er inmiddels geen telegrafisch bericht met erger is gekomen, doet mij vermoeden, dat de toestand tenminste niet gevaarlijker is geworden.

Wil jij *Jany* schrijven? Ik heb zijn adres niet. Bij voorbaat dank.

De boekjes met profetieën zijn aangekomen. Dank ook nog voor jullie prettig bezoek. Het bericht over Eddy overstemt helaas al het andere, voor het oogenblik.

Tot nader!

ook voor A., hart. gr.
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 25 oktober 1938

aant.

aant.

Den Haag, 25 Oct. '38

Beste Jan

Zooals je gisteren in het Vad. al aangeduid hebt kunnen vinden, is er een iets gunstiger bericht over Eddy. Bep schreef mij in een brief, dien ik gisteren ontving, dat de dokter hoopvol is, al voelt hij zichzelf nog zeer beroerd. En aangezien er verder nog geen telegram gekomen is, ben ik weer optimistisch. - Ik kan je dien brief nog niet opzenden, omdat hij tegelijk ging over een ploertig en schunnig hoofdartikel van Zentgraaff in de Javabode tegen 'Het Land van Herkomst'. Eddy heeft hem aangevallen, en nu smijt dit individu met hoopen stront terug... juist terwijl Eddy ziek ligt en er zelfs niet eens over hooren mag! Ik heb nu een artikel tegen Zentgraaff geschreven, om hem vast 'iets te laten merken' (voor het Vad. van heden), maar aangezien ik nog niet weet, of er nog commentaar van Schilt over komt, moet ik brief en bijgevoegd uitknipsel uit de Javabode nog even hierhouden. Ik stuur ze je later op. Het lijkt me een eerezaak om op dit moment Eddy tegen ploertigheden te verdedigen. Je hebt geen idee van het vuil.

Ik zal, indien eenigszins mogelijk, *a.s. Vrijdag* het stuk voor het Holl. Weekbl. zenden. Vandaag en morgen zit ik met mijn Zondagsartikel.

Ant is weer terug, heeft een allerprettigste reis gehad en is opgewekt weer begonnen den kater Coclico te kammen. Deze had zijn genegenheid voor mij verdubbeld en zal die nu wel weer halveeren.

Jammer van Kees! Maar te overkomen. Dit soort optimisme was mij (helaas?) altijd vreemd.

Zaterdag is het diner voor Van Suchtelen. Veel zin heb ik er niet in, maar ik moet er heen voor de krant; en dan, Van Suchtelen lijkt mij after all een bijzonder geschikte en fatsoenlijke man.

Tot nader! Veel hartelijke gr. v.h.t.h.
je Menno

Denk je, voor het Weekblad, nog eens over *Salden*? Ik heb hem nu bij Zijlstra geïntroduceerd, en die voelt geloof ik in principe wel voor opdrachten. Ik was Zaterdag met Salden en Kurt (die hevig verliefd is) bij Binnendijk (Enny) te gast, na den tentoonstelling van Willink te hebben gezien. Dick was in Den Haag, voor de Pen-club!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 28 oktober 1938

aant.

aant.

Den Haag, 28 Oct. '38

Beste Jan

Gisterenmiddag heb ik tegen de klippen des slaaps op (want ik heb late avonden gehad) het artikel over Privat geschreven. Ik zond het je direct, zoodat ik geen tijd had het anders dan op de ‘taalfouten’ te toetsen. Ik hoop, dat je het gebruiken kunt!

Van Eddy geen nader nieuws, noch per brief noch telegrafisch. Dat lijkt me voorloopig een gunstig teeken. Het stuk, dat ik tegen Zentgraaff schreef, was nog geen half uur van de pers, of ik werd al door een anoniemen N.S.B.-er aan de telefoon uitgescholden voor ‘soon klein kereltje, vergeleken bij een reus als Sentgraaff, en sòo opgeblasen’. Op mijn vriendelijk verzoek zijn naam te noemen ging deze heer niet in, en ik heb toen de telefoon maar opgehangen, terwijl hij over Moskou begon te tieren. Daartegenover stond een brief van een veearts uit Soerabaja, die sterk sympathiseerde met het stuk, omdat Zentgraaff hem ook al bevuild had, terwijl hij in Soerabaja werkzaam was. Intieme kijkjes op de heerlijke Indische samenleving!

Die Pierre Dubois maakt in zijn brieven een erg geschikten indruk, vind ik. Ik hoorde vroeger al van hem, en Eddy schijnt hem meer te hebben geschreven. Het raadsel: waarom zoo'n man zich nog katholiek noemt. <Maar het komt me voor, dat hij een zeer helderen en prettigen stijl schrijft. Kan dus best wat zijn!>

Ik kan me begrijpen, dat de reorganisatie van het Weekblad je zoo nu en dan boven het hoofd groeit. Maar vermoedelijk zal het toch wel aardig zijn, als het er eenmaal is. Ik heb werkelijk eenig vertrouwen in het succes. Ik zelf kom ook niet tot een definitief begin aan mijn boek. Het kan om zoo te zeggen iederen dag losbarsten, maar dat moment wil zich maar niet voordoen. De groote vraag: hoe combineer ik de objectieve en de subjectieve factoren?

Daarnet een verheugend briefje van Bep. Ik sluit het in. Hoera!

Tot nader.

Veel liefs v.h.t.h.

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 november 1938

aant.

aant.

2 Nov. '38

Beste Jan

Het beste met het Holl. Weekblad! Ik begrijp je drukten en zorgen, maar hier is het ook niet mis; ik vlieg van de eene schrijverij naar de andere en heb zelfs geen tijd voor brieven. Deze gaat er toch tusschen door. Ook ik kreeg vanmorgen een eigenhandig berichtje van Eddy, met commentaar van Bep.

Nu die quaestie Leopold. Ik heb van het eerste moment, dat ik je brieven over dat plan las, erg sceptisch gestaan tegenover de practijk. Vooreerst vind ik het niet zoo strikt noodzakelijk, dat de V.Bl. blijven bestaan; ze zijn inderdaad wel een geschikte gelegenheid om langere bijdragen te spuien, maar hoeveel van zulke, werkelijk waardevolle bijdragen zijn er, die niet *ook* als boekje kunnen verschijnen? Aan zulk een orgaan lijkt mij dan ook alleen behoefte, als het voor 'jongeren' is bestemd, die nog geen naam hebben en dus moeite hebben met het onder dak brengen van langere publicaties. Maar dan is het ook niet meer *onze* zaak! Mijn opinie is, dat wij niet in nog meer redacties moeten gaan zitten; vooral jij zou je krachten, die toch al aardig in beslag worden genomen door ik weet niet hoeveel redacties, nog maar meer moeten verdeelen. Het lijkt mij voor ons allen van *oneindig* meer belang, dat je Groot-Nederland zoo voortreffelijk blijft redigeeren, als je het in de afgeloopen jaren hebt gedaan. Laten de V.Bl. dan in vredesnaam maar eindelijk hun natuurlijken dood sterven, of overgaan in weer andere handen. Als de Haightons ze koopen, hebben ze nòg een gelegenheid om rotzooi te publiceeren... hetgeen ze sowieso niet na zullen laten.

Ik zelf heb met veel pleizier drie dingen in de reeks gepubliceerd; maar voor de redactie voel ik bitter weinig, voorshands. Weer gedonder met uitgevers, en weer dat panorama van slechte en halfgoede rommel, die binnenkomt, ik moet er niet aan denken. Alleen als jij me duidelijk zou kunnen maken, dat er een levensbelang voor ons twee mee gemoeid was, zou ik me gaan bedenken. En dan nog lijkt me een redactie van Stuiveling en Henri Bruning (om maar een paar willekeurige namen te noemen) beter, omdat zij iets anders vertegenwoordigen dan de eeuwige wij.

Ik ben *enorm* benieuwd naar het Weekblad! Ik krijg toch gauw een nummer?

Het feest van Nico bezorgde me inderdaad een *negeeren* van den anderen Nico. Hij wendde zich af, zooals dat heet; maar bij de vestiaire kwam ik stom toevallig weer naast hem te staan en toen heb ik hem voorgesteld de zaak te bespreken. Hetgeen hij bokkig accepteerde. Zijn vrouw negeerde mij nog straffer. Wat nu met den Slauerhoff-vergadering?

Tusschen Kerstmis en Nieuwjaar zijn wij meestal in den Achterhoek. Ik heb ditmaal nog geen vaste plannen, maar zal er mijn gedachten vast eens over laten gaan. Als wij nu eens voor een luttel bedrag in die flat van Delbeke konden logeeren, zou Londen me geweldig aanlachen, ook al is het de stad van j'aime berlin.

Dat is dat. Tot nader, en dan ook mijn eersten indruk van het hervormde Weekblad, hoop ik! veel hart. gr. ook voor Aty en van Ant en Coclico. je M.

Nico de Zestiger was overigens heel aardig. Maar de halfzachtheid droop van het milieu af. Hij is zelf ook niet mis, wat dat aangaat.

Nov.no. van Gr. Ned. juist ontvangen. Weer *prima*! Hulde!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 4 november 1938

aant.

aant.

Den Haag, 4 Nov. '38

Beste Jan

Zeer bedankt voor de snelle toezending van het Weekblad en brief. Ziehier mijn ‘critiek’, gedacht natuurlijk van het standpunt van een lezer, want dat wij zelf voor het motto ‘Onafhankelijk, onderhoudend, optimistisch’ <Had je i.p.v. ‘optimistisch’ niet beter ‘objectief’ kunnen nemen?> zouden voelen, is moeilijk aan te nemen; ik beschouw het blad zuiver als een orgaan met ‘mogelijkheden’. Dus:

In het algemeen vind ik dit eerste nummer geslaagd. Het is zeer afwisselend, d.w.z. het doorloopt alle toonaarden van een vrij uitgebreid publiek. Ook de opmaak en de typographie zijn niet slecht, maar ze voldoen me toch niet heelemaal. De bladspiegel is vaak wat doodsch, en wat meer (goede) plaatjes zouden het geheel *zeer* ten goede komen. Zoo had b.v. bij het stuk van Engelman m.i. een mooie reproductie moeten staan; met schilderijen en teekeningen is juist veel te bereiken. Ook lijkt het me best mogelijk door zuiver typographische middelen wat meer leven in de pagina te brengen, b.v. door minder 000 en meer onderkoppen (wat je natuurlijk ook weer niet overdrijven moet). Eenigszins gek doet het (den lezer X) aan, dat een blad, dat hij in Nederland koopt, vol staat met advertenties uit het buitenland! Zou een kleine verklaring van den oorsprong van het Weekblad de verbazing daarover niet weggenomen hebben? - Op p. 6 en 7 met name had ik ook een plaatje geapprecieerd, b.v. een goed portret van Verwey, of Buning in de keuken, ik noem maar wat.

Dit zijn een paar bezwaren, die mij bij het doorlezen te binnen schoten. Maar ik heb respect voor de wijze, waarop je de reorganisatie hebt voltrokken. Zooals het nu is, kan het blad zeker al met de Groene concurreeren, al is de grondtoon dan wel wat al te blijmoedig - neutraal. Ik hoop, dat je op den duur wat meer naar ‘links’ kunt gaan, en wat meer strijdbaarheid toelaten; dat zal de levendigheid ook ten goede komen. Ik ben erg benieuwd naar de eerste resultaten van de kiosken en de abonné's.

Wat behelst die brief van Dick over Groot-Nederland?? Er is toch geen ‘mot’ over de kroniek? Ik meende, dat die heele geschiedenis in de meest perfecte orde was opgelost! Wat heeft hij nu dan tegen je beleid? Ik begrijp er niets van; licht mij dienomtrent even in, of stuur mij zijn brief ter inzage.

Het plan om het huis aan jullie toe te vertrouwen lijkt ons heelemaal niet dwars! Maar ik kan nog geen vast plan maken; wacht dus nog even met beslissen. Als het kon, zouden jullie wel Coclico erbij moeten nemen, want die gaat anders naar een asyl, de arme. Maar hierover spoedig meer. Ik voel me zeer moe, had het belachelijk

druk, en dan reageeren mijn zenuwen direct weer. Een reportage over de Kon. Bibliotheek, die me veel tijd kostte, deed deze week de deur dicht.
Veel hart. gr. 2 × 2!
je Menno

N.B. Is het onbescheiden, als ik de N.V. Mundus verzoek mij dezer dagen het geld voor mijn sterrekijkers te sturen? Ik ben n.l. weer erg court d'argent.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [6 november 1938]

aant.

aant.

Den Haag, Zondag

B.J.

Het geval van de al-dan-niet-verpaping van Eekhout is inderdaad gek. Maar misschien gaan zulke dingen zoozeer in trance in hun werk, dat hij het zelf niet heeft gemerkt. Wat kwam Otten (en dan nog wel met zijn tweede ex-vrouw) in Brussel doen?

Over het Weekblad zijn we het volkomen eens. Ik vergat je nog te schrijven, dat ik de toneelkroniek van Hoornik zeer geslaagd vond. Er kwam gisteren een vriendin van Ant uit Amsterdam hier, die *zoo maar* aan de kiosk het nieuwe blad had gekocht, en geestdriftig was ook *zooveel* waar tegen *zoo weinig* geld! Moge dat een goed omen zijn. Ik zag het blad ook overal hangen.

De brief van Dick heb ik gelezen. Eerlijk gezegd: je reactie vind ik een beetje sterk. De toon is zooals je zegt vooral: krampachtig-litterair, zooals dikwijls midden in een prettig gesprek zijn heele houding kan zijn, als het ‘complex’ geraakt wordt., maar is het noodig om *daarom* alle relaties af te breken? Dat lijkt me, zonder nadere uiteenzetting tenminste, onnoodig. Ik ben heusch niet voor het wegmoffelen van tegenstellingen, en de toon van dezen brief is vervelend; maar moet je op grond hiervan ‘breken’? Weer een nieuw schisma! Ik zoek bovendien het geheim van dezen toon in de algemeene geestesgesteldheid, die Dick in de laatste jaren kenmerkt. Hij heeft, hoezeer hij het ook tracht te verbergen (en dat verbindt hem zelf, zooals ik wel eens heb kunnen constateeren, aan Donkersloot), het gevoel, dat hij iemand is, wiens ontwikkeling is geremd of misschien wel definitief afgebroken; vandaar eenerzijds de gehechtheid aan zijn litteraire functies en milieu, anderzijds de verbittering tegen hen, door wie hij zich in zekeren zin ‘overvleugeld’ weet. Dat gevoel kan bij hem *ieder ogenblik* losbarsten; het wordt bovendien niet meer voldoende gecompenseerd door de Don Juan satisfacties van vroeger. Daarom meen ik, dat wij bepaalde symptomen bij hem moeten trachten te negeeren; hij heeft zoveel aardige kanten, dat er wel ‘iets af kan’. Vergeet niet, dat dit litteratuur-poézie-complex voor hem van *enorm* belang moet zijn; zijn menschenwaarde staat of valt ermee, want wat is

een Don Juan, die zijn haren verliest, zonder de rechtvaardiging door het ‘interessante’? Een Casanova op zijn retour, met eenige ‘tics’! Dit overdreven reageeren op snertquaesties reken ik tot de symptomen voornoemd. D. leeft in een toestand van labiel evenwicht, zooals wij allen trouwens, maar bij hem wordt het labiele nog versterkt door het nooit opgeloste ‘poézie-complex’. Tracht dus een schikking te treffen, je zou er mij een groot pleizier mee doen. (Deze heele uiteenzetting natuurlijk *strikt confidentieel*.)

Ook het geschil met Donker hindert mij een beetje. Ik heb dien pachyderm altijd graag *principieel* tegenover mij gehad, maar de wijze, waarop wij in deze persoonlijke quaestie zijn blijven steken, is beneden het peil van de zeer reëele bestaande tegenstelling. Zijn nicht Jo (onze vriendin) sprak hem gisteren, en hij bleek *ziedend* kwaad, omdat wij zijn verklaring in twijfel hadden getrokken. Nu ben ik allerminst van plan om hem de zaak ‘cadeau te geven’, want hij voelt natuurlijk best nattigheid, anders zou hij b.v al niet zóó ziedend zijn; maar ons antwoord komt mij bij herlezing ook verre van afdoend voor. Daarom zou ik het uit willen praten, en *loyaal* oplossen. Zal ik hem eens schrijven?

veel hartelijks van
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 10 november 1938

aant.

aant.

Den Haag, 10 Nov. '38

Beste Jan

In de eerste plaats *hartelijk* dank voor de prompte toezending van het geld! Je hebt er mij een grooten dienst mee bewezen, want ik was op den bodem van mijn schatkist. Wij willen eens bij onszelf een enquête uitschrijven, om te weten te komen, waarom wij toch altijd zoo slecht rondkomen met een behoorlijk salaris. Het gaat toch niet allemaal op aan eten, kleeren en emigranten; maar een feit is, dat het altijd op is! Aan den borrel offer ik nauwelijks, de veile liefde heeft mijn klandizie niet, onze logé's zijn ook niet veeleischend; vraag: waar blijft dan toch het geld?? Nescio.

Ik ben enorm blij, dat de zaak met Dick weer in orde is. Werkelijk, deze brief van hem bevestigt toch mijn uitspraak, dat hij het waard is om op sommige punten ‘door de vingers te worden gezien’! Loyaler kan iemand onmogelijk voor een faux pas uitkomen. Naast deze blijdschap vandaag een (gering) tegenwicht aan droefheid: de lectuur van het interview van A.v.d.V. in ‘Den Gulden Winckel’. Misschien heb ik een overdreven pudeur, zelfs valsche schaamte op dit gebied, maar ik heb er bepaald hinder van als ik daar publiekelijk lees, hoeveel ‘karakter’ wij elkaar wel toekennen, en hoe alles zich nog geen drie jaar geleden heeft afgespeeld om een tijdschrift, dat n.b. nog in vollen bloei is - en *geen* historie! Wat heeft men op *dit* oogenblik met

deze dessous noodig? Het eenige verdriet, dat je er jezelf mee berokkent, is het zachte geroddel der Eliassen en het rancuneuze gefluim der Varangots, die in dit alles weer de 'vriendjespolitiek' zien. Voor hen heeft dit heele historische verhaal slechts den zin van een ophemelarijtje van de 'Forum'-kliek. En je geeft hun daarvoor het materiaal zelf in handen, door een voorbarige publicatie van de documenten, waarmee je Coenen onnoodig als sukkeltje laat verschijnen (wat hij wel was overigens, denk ik) en Vestdijk zoo'n beetje als 'Ersatz' voor mij (waar de goegemeente toch *zeker* nog niets mee te maken heeft, omdat het qualitatief gesproken ook heelemaal onjuist is). En dan bovendien het heele geval in het krantje van den prol Strengholt, die zich destijds als een palurk gedragen heeft! Neen, ik vind het geen gelukkige greep. Moge het slot minder intiem zijn! (Misschien *voel* ik deze dingen erg 'protestantsch', maar ik voel ze nu eenmaal zoo en heb er een beetje de pest over in. *Niet* erg!)

Hierbij een briefje van Bep en Eddy, gelukkig in majeur. Graag terug, want ik moet er nog op antwoorden. En een doorslag van den brief, dien ik vandaag *met jouw* briefje aan Donkersloot heb gezonden. Ik hoop, dat de *persoonlijke* quaestie opgeruimd kan worden; voor de rest kan hij opvliegen naar den hemel der halfzachten.

Ik schreef gisteren over Van Schendel. Mijn eindindruk van het boek is toch: *zeer matig*, bij alle partieele bewondering. Het is de minst goede Van Schendel m.i. sedert 'Jan Compagnie' (afgezien natuurlijk van de 'Avonturier' en 'De Zomerreis', die ik meer als 'terzijdes' beschouw).

Veel hartelijks, ook voor Aty en van Ant, geheel
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 12 november 1938

aant.

aant.

Den Haag, 12 Nov. '38

Beste Jan

Gisterenavond zond ik je in de haast het plompe antwoord van Donkersloot en mijn reactie erop. Dit is nu de typische methode van Hitler: de stommeling heeft onmiddellijk gedacht, toen hij onze briefjes kreeg, dat wij op onze knieën naar hem toe kwamen kruipen, en ons dus direct ook 'angebrüllt' om in de houding te gaan staan. De hypocrisie van den edeldoener is mij onverdraaglijker dan wat ook, dus ik pas verder; dit gemis in onderscheidingsvermogen waar het den toon betreft is mij te bar. Nu rest mij (en jou ook, m.i.) om stelling te nemen inzake 's mans aanwezigheid in die Slauerhoffcommissie. Ik voel er veel voor niet meer te verschijnen, zoolang hij de vergaderingen bijwoont. Met pachydermen is het slecht aan één tafel zitten, en zeker als het om de nagedachtenis van een piraat gaat. Schrijf mij hier je meening eens over. <en reageer bij *hem* liefst niet zonder dat wij eerst consult hebben gehouden om één lijn te trekken.>

Hierbij een mooi stukje gifzuigerij van een blaadje ‘De Perswereld’ (mij tot dusverre onbekend), wat zich kennelijk op een of andere wijze benadeeld acht. ‘Se recommande à la colonie Hollandaise’ is ook al een misdaad. Het praefascisme zit overal, en het loopt onherroepelijk uit op de zwijnderij in Duitschland van gisteren.

Gisteren was Leopold bij mij, die mij het plan V.Bl. voorlegde. Ik heb een beslissing in beraad gehouden. Erg dol ben ik er niet op; vooral de versnippering van krachten vrees ik. Moeten wij er dit nu weer bij doen? Is het niet beter naar heel andere menschen om te zien? Stuiveling is voor mij overigens toch al een conditio sine qua non.

Hartelijk dank voor je brief. Ik voel me heusch niet katterig, na de lectuur van zoo'n stuk als dat van v.d.V., omdat de opinies der Eliassen en Varangotten mijn maatstaf zijn! Maar ik voel, dat hier een belang van zeer *secundairen* aard (de brieven en bescheiden, die hoogstens het historisch ingestelde nageslacht interesseeren zullen) zonder eenig nut tot een *primair* belang wordt opgeblazen, waardoor deze ventjes tot op zekere hoogte van hun standpunt *gelijk krijgen*! Want inderdaad, dit vertroebelt de zaak waar het om gaat, dit geeft stof aan de zotte vermoedens over klieken en adoration mutuelle, terwijl er geen enkel *werkelijk* belang tegenoverstaat. Het is immers nergens voor noodig nu al ‘Groot Nederland’ te gaan rechtvaardigen door stukken; het blad spreekt voor zichzelf! De geschiedenis van ‘Forum’ is ook nog een gesloten boek, en wat mij betreft, zal dat zoo blijven tot ik het gevoel heb, dat hier werkelijk de historie rechten verkrijgt. Tenslotte is deze vorm van rechtvaardiging seniel, want de ware rechtvaardiging komt voort uit wat er in een tijdschrift staat of gestaan heeft.

Het gaat dus ook niet om de waarheid of onwaarheid, maar om de *proporties*. M.i. zijn die in het bewuste interview volkomen uit het oog verloren, terwijl de lof, die op mij wordt neergedruppeld, mij als vurige kolen op het hoofd wordt gestapeld. Dit fraaie beeld gaat niet op, maar ik had hevig de pest aan het heele geopenbaar. - Moral insanity? Dat geloof ik niet; het zijn de défauts van je qualités. Je hebt het hart op de tong en je hebt pleizier in de litteraire keuken; dat doet je in complete ‘onschuld’ alle mogelijke nadeelen van zulk een babbelpraatje *reëel* over het hoofd zien. Ik heb er je alleen over geschreven, omdat ik zoo het land heb aan die hollandsche keuken, niet omdat ik *ook maar eenigszins* een boos vermoeden had over je intenties!! Mijn heele oppositie kan worden samengevat in> <drie woorden: ‘eigen roem stinkt’. En dit was eigen roem, d.w.z. roem van jou voor mij, dat is van de eene hand op een buik voor de andere. Dat had vermeden kunnen worden, en wij zouden er niets bij verloren hebben. Maar je begrijpt toch wel, dat dit soort loslippigheid mij honderd maal dierbaarder is dan de edele pedanterie van een Donkersloot! Maar *duizendmaal* liever was het mij, als er nooit één letter van gedrukt was, en zeker niet in het kruideniersboekje van Strengholt. Hoe loopt het Weekblad? Het tweede nummer was al weer *veel* beter dan het eerste. Schrijf mij eens iets over de ontvangst in Holland!

veel hart.gr. 2 × 2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 15 november 1938

aant.

aant.

Den Haag, 15 Nov.

Beste Jan

Je brief aan Donkersloot, waarmee ik geheel accoord ga, heb ik aan den gegadigden hoogleeraar doorgezonden. Wat mij betreft: ik voel na het pedante en frikkige antwoord des mans (dat hij nu door een verzachtend, maar even klooterig briefje heeft laten volgen, na mijn scherpe repliek) volkomen onverschillig geworden. Als ik iemand op kameraadschappelijken toon een voorstel doe, omdat een hangend geschil mij hindert, en hij antwoordt met notarisphrasen, dan interesseert het geval mij eenvoudig niet meer. Den *letterkundige* Donkersloot had ik immers niet aangesproken, maar den mensch... die allang verstikt blijkt te zijn door zijn 'ambt'. Schwamm drüber.

Het geding inzake interview v.d.V. sluit ik van mijn kant graag. Het sop was eigenlijk de kool niet waard. Ook voor jouw argumenten is natuurlijk iets te zeggen, maar hoofdzaak is, dat het iets betreft, waarover we ons geen van beiden één seconde behoeven druk te maken. Dus ook hier de schwamm! Het meeningsverschilletje ruste in vrede.

Een belangrijker zaak: de Vrije Bladen. Ik heb er nu ampel over gedacht en ook Ant (als de 'onbevooroordeelde lezeres') hierover eens haar opinie laten zeggen. Zij nu is van meening, dat wij *niet* allebei in dat orgaan moeten kruipen. Jij 'beheerscht' momenteel al drie organen, te weten Groot Nederland, K.K.K. en het Holl. Weekblad. Dus leek haar (en nu mij ook) deze oplossing ideaal: *ik* ga in de V.Bl. zitten met twee *andere* menschen, bij voorkeur Stuiveling en De Gruyter (die beide voorloopig gepolst zijn en bereid gevonden werden). Deze twee heeren hebben het groote voordeel, dat zij *beide* weer andere kringen bestrijken, terwijl zij toch geheel 'links', d.w.z. van de goede kant zijn. Op deze manier wordt aan ieder geklets over monopolieposities de kop ingedrukt, en de werkkring van de V.Bl. wordt er *aanzienlijk* door verruimd.

Dat ik dit voorstel doe, gaat tegen mijn persoonlijke verlangens in; je begrijpt ook wel, dat ik veel liever (en ook veel gemakkelijker) met jou in een redactie had samengewerkt; maar ik meen, dat het belang van de 'zaak' deze oplossing absoluut preferabel maakt. Bovendien kunnen wij toch een volkomen faire en practische samenwerking zoeken door elkaar wederkeerig copij te bezorgen; ik zend jou de dingen, die om redenen van formaat voor de V.Bl. niet deugen, en jij zendt mij de dito, die om dito redenen voor Gr. Ned. niet deugen. Lijkt deze oplossing je niet verreweg de beste? Misschien sta jij dan zelfs nog zuiverder tegenover v.H. & W., die in de V.Bl. waarschijnlijk een 'concurrent' zien (maar dit gebruik ik niet als argument). Mijn hoofdargument is, dat de V.Bl., als cahiers, zoo veelzijdig mogelijk moeten zijn ingesteld, mits met behoud van een 'fatsoenlijke' (honnête) tendentie; die nu lijkt me door Stuiveling en Jos. de Gruyter volkomen gewaarborgd, en ook *alleen daarom* durf ik de samenwerking met hen aan.

Leopold wil dit ook wel, maar geeft uiteraard niet zijn definitieve toestemming, voor ik met jou gecorrespondeerd heb, aangezien jij het initiatief nam. Schrijf mij dus *omgaand*, wat je van deze oplossing denkt.

Dank voor je huishoudadviezen!! Wij streven ernstig naar zelfcritiek en verbetering!
Veel hartelijks over en weer
je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 22 november 1938

aant.

aant.

Den Haag, 22 Nov. '38

Beste Jan

De zaak met de Vrije Bladen is, lijkt mij, in orde. Wij hebben gisteren vergaderd met Leopold en, behoudens onvoorziene moeilijkheden, zal de samenwerking wel lukken.

Het is erg druk; veel schouwburgen deze week, en een rotzooi van boeken.

Zaterdag Slauerhoff-vergadering gehad, waarover Lek je zeker wel heeft ingelicht. Laat hij nu haast maken, wat de uitgave betreft! - Vooraf hebben Donkersloot en ik een 'onderhoud' gehad, waarbij het heele incident nog eens uitvoerig moest worden besproken. Ik zal nu een gemeenschappelijk communiqué opstellen, waarvan ik hem en jou een afschrift zal sturen ter ev. amendeering. Ik vind Donker een min of meer zielige figuur; al die hoog te paard zitterij lijkt mij verklaarbaar door een gevoel van er *naast* te zitten. Maar het is moeilijk in die starheid een bres te schieten.

'In Gesprek met de Vorigen' is uit. Ik stuur je een exemplaar, zoodra ik het voor het Holl. Weekbl. bestemde recensie exemplaar hier heb; want ik verzocht N.e.v.D. dat aan mij te zenden, om er een opdracht in te kunnen schrijven.

De zaak met de Parijsche schrijverij is in orde, zooals je nu zeker al van Schilt hebt gehoord.

Met je opinie over 'Schandaal in Holland' ben ik het heelemaal eens. Ik begrijp niet, dat Meulenhoff zooiets niet wil uitgeven!

Ik denk al aan de kroniek in Gr. Ned., maar voor Sinterklaas zal ik *practisch* aan niets dan aan domme boeken kunnen denken. Leg mij nog eens precies uit, hoe je de verhouding Ter Braak - Van Eckeren voorstelt! Want ik las, dat die ook een vaste rubriek krijgt. Hoe is nu de verdeeling?

veel hart. gr. 2 × 2
in haast
je Menno

N.B. Van dien Jan de Vries snap ik niets. Heb ik de Edda 'afgeslacht'? Integendeel! Misschien heb ik zijn NSB-helft gevoelig geraakt? Meer dan een poover stukje kon hij overigens van een niet-germanist moeilijk verwachten. In dien zin is het zeker poover, dat geef ik direct toe.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 30 november 1938

aant.

aant.

Den Haag, 30 Nov. '38

Beste Jan

Toevallig hoorde ik vanmorgen het heele verhaal over die copij-historie eerst van Hein, die er in zak en asch over was, en zich door jou *zeer* onbillijk behandeld oordeelde. Hij meent, geloof ik, dat je aphorismen van V.d. Wal hebt zoekgemaakt; en verder zegt hij, dat V.d. Veen hem om een artikel van 300 woorden heeft gevraagd over die letter. Ik begrijp er dus niets meer van. Maar aangezien Hein alles zeer dramatisch voordraagt, weet ik nooit precies wat ik ervan denken moet. De Groene was volgens hem heelemaal geen stok achter de deur, maar een zuiver zakelijk verzoek. In ieder geval, wie er ook gelijk heeft: wees mild voor den man. Hij *lijdt* onder wat hij een grievende behandeling van jou noemt, en wat misschien niets is dan zijn weer gestimuleerd minderwaardigheidsgevoel; hij lijdt misschien met wellust, maar voor zijn collega M.t.B. komt dat op een sterke beproeving neer. Onderzoek deze zaken dus nog eens even goed, want misschien heb je hem tegen je bedoelingen in toch een beetje onachtzaam behandeld. Overigens viel hij van de trap, heeft weer mot met vrouw no.1., Nen heeft puistjes etc. Ik heb zelden zulk een goed en tevens ondraaglijk lijdend mensch gezien, maar mijn gevoel voor hem wordt geheel beheerscht door de begeerte hem zoo weinig ongelukkig te zien, dat hij juist genoeg ongeluk heeft om zich gelukkig te voelen, maar vooral niet meer. En ruzie met jou maakt hem *te zeer* ongelukkig. Schrijf hem dus, wie er ook gelijk moge hebben, een verzoenenden brief, en laat niet merken, dat ik over hem schreef. Laat in ieder geval 15 Dec. geen schaduw over Heins bestaan werpen!

Als je in Holland komt, zien we je *natuurlijk*. Maak dienomtrent tijdig afspraken, met ons en met Coclico. - Het is heelemaal mijn schuld, dat mijn schoonzusje niet reageerde op jullie alleraardigste invitatie; ik bracht haar die alleen nog niet over, omdat zij midden in de drukte zit van een huis inrichten etc. etc., en *nu* stellig geen tijd heeft om weg te gaan. Wim heeft n.l. een groot paleis gehuurd op het Statenplein, en de twee duiven vliegen nu voortdurend af en aan naar dien til en vice versa. Aangezien hij 1 Febr. die baan moet opnemen, is er ontzaglijk veel te doen, want zij moeten ook nog huwen en reizen. Zoek er dus geen onverschilligheid of ondankbaarheid achter. Zij wil dolgraag.

Op de krant drukte, en onprettige stemming door de niet bepaald Oxfordachtige actie van De Lang om dezen er uit te smijten en genen zijn salaris te verminderen. Dat alles zonder preliminairen. Levy, die veertien jaar aan de krant was, is met één maand ontslagen. Hulsker krijgt n.b. per brief verzoek om maar voor *f* 50 minder hetzelfde werk te doen! *Zaken*! Geestelijke herbewapening met pistaches.

Tot nader en beter! Ik las een repliek van Eddy aan Zentgraaff, die eenvoudig schitterend was.
veel hartelijks onder ons en de onzen,
je Menno

Het Holl. Weekbl. wordt steeds maar rijker en beter; alleen houd ik mijn hart vast voor de keuken-indiscreties van Lecq. Eerdaags lees ik nog in die Echo's, welk closetpapier ik benut of welke sigaren ik prefereer (Genta)

Ik heb het gevoel, dat ik een massa met je te bepraten heb, dat ik nu niet meer achterhalen kan. Dat dus ± 8 Dec.
Over je verjaardag zal ik *niet* schrijven, tenminste niet in de krant. De rest moet je maar overlaten, zou ik zeggen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 december 1938

aant.

aant.

Den Haag, 2 Dec. '38

Beste Jan
Gelukkig, dat de vrede met Hein weer geteekend is. Hij was vanmorgen precies goed, na je verzoenende brief, leed nog *iets*, maar juist in het prettige. En hij zal voor je door het vuur gaan (ook al om zich te branden, maar toch niet alleen daarom).
Tot mijn stomme verbazing verscheen hedenmorgen ten bureele van het Vad... Varangot! Hij kwam mij vragen, of ik hem wilde aanbevelen als journalist, want hij zou nu eens een baantje zoeken. Trots, gevoel van schaamte of zooiets schijnt deze man niet te kennen. Ik heb hem uitgelegd, dat ik geen aanbeveling gaf aan iemand, die nog nooit anders dan negatieve liaisons met de journalistiek had gehad, waarop hij op zijn laconieke wijze verklaarde, dat hij dat zonderling vond: ‘ik zou toch zeker wel meer aanbevelingen geven waarvan ik wist dat er niets van waar was!’ Het was me bijna onmogelijk dit gezicht aan te zien. Blijkbaar verwachtte hij van mij een vriendelijke invitatie om te komen logeeren, maar ik heb Z.Ed. na een paar minuten weer ontslagen. Hij is *defect*, dat is het eenige, wat ik er van zeggen kan; hij zal, als het hem tenminste geen moeite kost en geen straf bezorgt, rustig een moord plegen, daarvan ben ik zeker... om dan den volgenden dag bij de weduwe van den vermoorde op de thee te gaan, en een beetje verbaasd te zijn, als men hem niet zoo hartelijk ontvangt.
We rekenen er dus op, dat je *Donderdag* bij ons logeert. Meld nog even, tegen dien datum, de zekerheid en zoo mogelijk het uur van aankomst.
Waarschijnlijk geeft Stuiveling als no.1. van de Vrije Bladen de correspondentie van Perk met Johannes Blanken. Gaat dat plan door, dan wijd ik mijn eerste kroniek

niet aan Perk, maar aan Bruning. Ik heb over dien man n.l. een hoop te zeggen, dat niet in mijn artikel voor a.s. Zondag kon. - *Voor iedere Anregung inzake die Bladen houd ik me aanbevolen!*

veel hartelijks v.h.t.h.
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 december 1938

aant.

Den Haag, 6 Dec.

Beste Jan

Die Jo Boer is een (oudere) debutante, die tot dusverre alleen geschilderd heeft. Ant las het boek al, en was er ook zeer over te spreken. Ik hoop er a.s. Zondag of anders volgende week over te schrijven. Waar zij woont, weet ik niet, maar je bereikt haar natuurlijk via Nijgh & Van Ditmar.

Als je Woensdagavond komt, ben je natuurlijk van harte welkom. Alleen: wij eten 's avonds in *Delft*, bij mej. Donkersloot. Als je dus komt, bel dan bij voorkeur even op (Woensdag in den morgen, tusschen 10 en 11), welke trein je neemt; we kunnen ons dan in Delft bij je voegen. Of anders *telegram*; tot 5 uur ben ik nog thuis, dien dag.

In ieder geval tot spoedig ziens!
veel hartelijks 2 × 2
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 14 december 1938

aant.

aant.

Den Haag, 14 Dec. '38

Beste Jan

Een ‘snotterstukje in de krant’ zal ik je besparen, maar aan een verjaardagsbrief ontkom je niet; trouwens, van je ware vrienden zul je een *hartelijke* gelukwensch ook wel niet onaangenaam vinden. Ik zou een zeer conventioneelen wensch hier met allen gloed der oorspronkelijkheid willen uitspreken: blijf nog lang op dit

ondermaansche, blijf nog lang wat je nu bent: het gevoelsmiddelpunt van onzen kring, het ‘licht in de duisternis’. Je hebt niet voor niets goede vrienden in allerlei kringen, zooals je bij deze gelegenheid zeker zult merken; maar om voor mijzelf te spreken, ik voel je aanwezigheid in deze sombere rotwereld in de eerste plaats als een verwarmende lichtbron. Het ‘aardigheidje’, dat een paar vrienden je aanbieden naast de geldsom, geeft precies weer, wat jij en Aty voor mij beteekenen. Het aesthetische moment is in dat ‘aardigheidje’ niet de hoofdzaak; je zou het desnoods op de W.C. kunnen hangen, want dat is nog niet eens de slechtste plaats om over vriendschap te mediteeren; hoofdzaak is, dat wij die strophe van jou omkeeren en op jezelf betrekken, en dat wij daaraan op een of andere wijze uitdrukking wilden geven.

Ik heb er nog even over gedacht om zelf over te komen, maar het plan weer laten schieten, omdat ik niet zeker wist, of je het op prijs zou stellen. Ik bedoel niet mijn bezoek, want ik vlei me met de veronderstelling, dat je daarop wel gesteld zoudt zijn, maar speciaal een bezoek *op dezen dag*. Uit ervaring weet ik, dat drukte op zoo'n dag erg onaangenaam kan zijn, en dat je het best in je familiekring kunt wegduiken. Laten we elkaar liever op een kalmer datum spoedig weerzien!

Intusschen heb ik uit je laatste brief het *ontzaglijk aardige* plan vernomen om de 300 gulden aan Salden te geven. Zoo'n idee past zoo heelemaal in je lijn, dat ik niet anders kan doen dan hartelijk applaudisseeren... ook al vind ik het jammer, dat je er nu zelf, voor een reisje, geen gebruik van kunt maken. Maar beter kon het geld inderdaad niet besteed worden, en treffender kon je evenmin uitdrukken, wat wij op dit moment als onze Europeesche ‘taak’ voelen. Ik zou je alleen één amendement aan de hand willen doen. Koert *Merz* heeft zoo juist bericht gekregen, dat zijn moeder over de grens mag, zoodat hij nu het oude mensch aan die barbarentroep kan onttrekken. Zou je er niet voor voelen, het bedrag tusschen Salden en hem te *deelen*? Voor beide is 150 gulden nog een kapitale som, en je maakt twee menschen, die het evenzeer broodnoodig hebben, gelukkig. Maar voel je niet voor het idee, laat dan je plan zooals het was; ik zal het geld in ieder geval direct aan de gegadigde(n) uitkeeren, zoodra ik het op mijn giro ontvangen heb. Natuurlijk blijft deze verrassing *streng* incognito! Antwoord mij hier even omgaand over.

Mijn kroniek over Henri Bruning gaat vandaag naar v.H. en W., is gisteren gebaard. - Verder heb ik Leopold Eddy's boek ter hand gesteld; hij zal het schielijk lezen en mij dan een voorstel doen. Ook deelde hij mij mee, dat de oude redactie van de V.Bl. protesteert (in haar laatste nummer) tegen de redactieverandering! Dat is het resultaat van *drie* brieven, die ik aan Van der Woude en Van Wessem geschreven heb, *vooraf*!! Ik zal zoo vrij zijn mij er niets van aan te trekken.

Let op stukje over *Zentgraaff* in het Vad. van Woensdagavond! Een fraaie historie!

Tot slot: een prettige dag! En laat het gezegde ‘nog vele jaren’ alsjeblieft in vervulling gaan!

veel hartelijks, ook voor Aty
je Menno

Ant schrijft afzonderlijk!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan

J. Greshoff

Den Haag, [16 december 1938]

aant.

Den Haag, Vrijdag

Beste Jan

Gisteren je expressbrief, vanmorgen de copij; een en ander kruiste dus met mijn ‘verjaringsbrief’. Ik zal de cliché-quaestie afdoen met de N.R.C.

Je antwoord aan Blijstra- Hiegentlich lijkt mij niet zoo gelukkig; vooral die mevrouw Cailloux geeft zulken heeren weer troeven in de handen, om je van fascistische bloeddorstigheid te beschuldigen... ten onrechte natuurlijk, maar zij *loeren* op je, natuurlijk! Overigens is er niet veel anders te antwoorden dan je nu gedaan hebt, want het geval is onverkwikkelijk. Je temperament doet je zoo nu en dan de voorzichtigheid uit het oog verliezen t.o.v. wormen als H. en Bl., die, zich bewust van hun qualitatieve minderwaardigheid, azen op een gelegenheid om een leeuw in zijn kuit te prikken. Jouw fout is, dat je deze lieden niet *meer* minacht, of onverschillig behandelt; door hen zoo verontwaardigd toe te spreken, suggereer je hun, dat zij eigenlijk je gelijken zijn, de stronthommels. Voor mij is Hiegentlich niet iemand, maar *iets*, dat men hoogstens zacht-ironisch of met een vies gezicht aanpakt. Doe dat ook, het zal je prima bekomen!

veel hartelijks v.h.t.h.

je Menno

Het boekje van de jongeren zal je overigens wel rijkelijk getroost hebben over dit standje. Wat een alleraardigst idee! En het is een goed boekje ook nog!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 18 december 1938

aant.

aant.

Den Haag, 18 Dec. '38

Beste Jan

Ik haast me je te berichten, dat ik in overleg met Nike het geld gelijk verdeeld heb tusschen Salden en Merz. Inderdaad is je veronderstelling, dat Merz zich in het algemeen gemakkelijker aanpast en er zich door slaat, juist, maar hij is er momenteel financieel *veel* beroerder aan toe dan Salden, die tenminste iets verdienen kan door boekbanden en een prijs gewonnen heeft. Deze verdeeling leek ons dus beide heel geschikt. Je had het gezicht van Salden moeten zien, toen ik hem die chêques namens ‘quelqu'un qui déteste le régime Hitlerien et admire les esprits indépendents’ ter hand

stelde! Zoo'n gezicht zou je idee al ruimschoots beloonen. Het geld, het naakte feit van een chêque, is voor die menschen langzamerhand met heel andere (en volstrekt niet alleen 'materieele') associaties verbonden geraakt dan voor ons. - Van Merz een hartelijke dankbrief. Hij schijnt zeer melancholiek door de Jodenbarbarie in Duitschland: 'bei uns', ook dit!

Het spontane idee van de 'jongelui' om dat boekje te maken, was alleraardigst. Vooral het stuk van Gomperts is bepaald excellent, maar er staan verschillende heel goede dingen in, die eenige hoop geven voor een niet *compleet* fascistische toekomst in Nederland. Het gebaar is echter hoofdzaak, en voor jou wel bijzonder vleiend. Hoeveel schrijvers hebben *dit* contact met jongeren? Zie je *heele* generatie vrijwel...

Onze houtsnede was natuurlijk een 'aardigheidje', meer niet, maar tevens symbolische uitdrukking van wat zoo velen van je vrienden voelen. De appreciatie van de asthetische qualiteit loopt nog al uiteen; ik vind het geheel eigenlijk *wel* aardig. Hoofdzaak is, ook hier, de intentie.

Ik maak uit je brief op, dat jullie plan om hier te komen niet doorgaat. Houd het dan in gedachten voor een volgende keer. Wij zijn wel eens meer een paar dagen van huis. - Wij waren nog niet bij Paerels, aangezien Ant ziek was (influenza) en nu weer herstellende is, maar nog niet buiten komt.

Het is hier stevig koud, 10° Celsius. Zeer ongewoon, na al die slappe maanden, maar niet onprettig, als het niet te lang duurt.

Ik wilde voor Febr. hetzij over *Perk*, hetzij over de brieven van *Burckhardt* schrijven, die ik met ontzaglijk pleizier zit te lezen in een heerlijk uitgaafje (nog wel 'rijksduitsch', maar gelukkig geen spoor van Adolf). Het boekje van *Erens* bereikte mij niet; als het je iets lijkt voor zulk een kroniek, dan wil ik het graag even ter inzage hebben.

Coclico lijdt aan een eigenaardig kwaaltje, waarschijnlijk specifiek 'angorisch': de uitwerpselen blijven in zijn broek hangen. Een min smakelijk tafereel soms.

Tot nader.

Veel hartelijks ook van Ant en voor Aty

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 20 december 1938

aant.

aant.

20 Dec. '38

Beste Jan

Dank voor je briefje, dat ons vanmorgen in desolaten toestand bereikte. Wat ik je voor de grap in mijn brief van Zondag <die blijkbaar de jouwe kruiste> over Coclico schreef, is n.l. gebleken het voorspel te zijn geweest van zijn dood. Hij heeft Zondagavond symptomen van de kattenziekte vertoond en is vannacht om 3 uur

eindelijk gestorven, nadat wij hem langzaam hadden zien crepeeren. Beroerd, om nooit meer een dier te nemen. Ant is er totaal kapot van. Dit is geen abstracte Haegsche dierenliefde, maar eenvoudig het gevoel voor een huisgenoot.

Ik gaf je kroniek Fr. letteren door. Die plagiaatquaestie is evident. De wijze van 'bewerking' is bovendien erg vermakelijk. Heb je idee er iets aan te doen? Ik ben bij dit soort snert-litteratuur, waarvan de aanmaker leven moet, altijd erg op conciliantie gesteld. Ik zou je voorstellen hem in een *particulieren* brief een duchtige schrobbeering toe te dienen en hem te *waarschuwen* voor volgende gelegenheden.

Voor vandaag tot zoover. Ik ben nog suf en akelig van den nacht, met dat omvallende en hijgende dier. Tot beter.

veel hartelijks van
je Menno

Antwoord nog even op de vragen inzake Gr. Ned. in mijn Zondagsbrief!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Zutphen, 31 december 1938

aant.

aant.

Zutfen, 31 Dec. '38

Beste Jan

Met Aty alle mogelijke goeds voor 1939! In de eerste plaats blijft onze wensch, dat held Hitler moge tuimelen, maar Privat wil het nog niet, dus eerst maar Mussolini.

Verder een paar kleinigheden; ik heb weinig schrijflust, in de laatste dagen. In de eerste plaats wil Leopold Eddy graag uitgeven, en hij heeft hem een heel behoorlijk bod gedaan (*f*400 voorschot, terwijl Holkema *f*100 bood!). Ik heb Eddy direct van een en ander verwittigd. Hij zou m.i. gek zijn als hij het aanbod afsloeg.

Gisteren de eerste aflevering van 'Werk' gelezen. Een uitstekend begin, moet ik zeggen! Zonder veel pretentie aangeboden, en een nummer, dat er zijn mag, vooral wat de poëzie betreft! Ik zal er dadelijk in Het Vad. over schrijven, om de generatie zonder programma een zetje te geven in de goede richting, economisch gesproken.

Ik hoop, dat je in Parijs iets aanmaakt voor de Vrije Bladen. Het ziet er voorloopig niet slecht uit. No.1 wordt de correspondentie van Perk, no.2 'Praehistorie' van R. van Lier, no.3 (hoop ik) Van der Veens novelle, die hij mij zoo spoedig mogelijk moet toezenden, no.4 liefst een essay van jou (over Kutter, over wat anders). Laat mij niet lang in onzekerheid.

Het onderschrift onder het stuk van Arthur v.R. was inderdaad weer een staaltje van Picaresque vuiligheid op zijn ergst. En het mooiste is, dat hem de repliek eenvoudig geweigerd is! Die klonk n.l. als een klok, en waarschijnlijk had Pikaar er niet van terug. Trouwens: A.v. R. schrijft een uitstekenden, klaren stijl, ook in het artikel in het Holl. Weekbl., dat ik juist van hem las. Ik zag voorts met genoegen,

dat je Mme Tabouis gelijmd hebt. Zooiets zal de oplaag zeker ten goede komen. Maar wie is meneer *Lens*, die over film schrijft als een voet[?] Hij is blijkbaar een absolute *nul*. Je moet hem bepaald vervangen, want hij *compromitteert* je krant, die verder op kunstgebied zoo goed is voorzien. Ik zag toevallig het *prul* 'Nanou' waar hij n.b. lof voor over heeft. Ieder ander doet het beter dan Lens, die bij je abonné's geen schijn van gezag zal kunnen krijgen, omdat hij geen gezag kan laten gelden.

Erens lijkt me toch niet erg inspireerend voor een kroniek. Denkelijk houd ik het voor Februari toch maar op *Perk*. Zond jij me *Fondane*? Ik zal er spoedig in lezen. Dank, in dat geval.

Ik meen, dat ik van alles vergeet, maar hier in de provincie weet ik niet meer te bedenken. Maan mij even aan, als ik nog over dringende zaken moet schrijven!

Veel pleizier in Parijs!
en hart.gr. 2 × 2
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 januari 1939

aant.

aant.

Heeft Eddy aan H. & W. voorwaarden gesteld?? Ik dacht, dat *zij hem* voorwaarden hadden aangeboden!
M.

Die novelle van A. zal wel voor het voetlicht komen! Het gaat alleen om een modus, die voor hem het minst riskant is, anders niet.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 2 januari 1939

aant.

aant.

's-Gravenhage 9018 19/18 2 1609
Hartelijke felicitaties met benoeming Officier Oranje Nassau
Schilt Hein Menno Adriaan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[circa 11 januari 1939]

aant.

BM
Ik heb hem geantw. dat de schuld bij hen lag door hun belachelijk bod.
Dag!
Jan

Origineel: particuliere collectie. [brief geschreven op de brief van Holkema & Warendorf aan Jan Greshoff van 10 januari 1939]

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 12 januari 1939

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 12 Jan. '39

Beste Jan

Dank voor de talrijke levensteekenen, waarop ik nog niets liet hooren. Deels komt dat, omdat ik eenige dagen geleden een aanbod kreeg, dat mij zeer bezig houdt en waarover ik ook graag jouw opinie eens zou hooren. Ik vertel je een en ander voorloopig onder *strenge* geheimhouding. De aanbieding komt n.l. hierop neer, dat de heeren Van Oss en Leopold mij verzocht hebben na te denken over het hoofdredacteurschap van de Haagsche Post; ik had daarover met hen reeds een voorloopige conferentie en heb een week bedenktijd gevraagd. (De aanbieding is overigens vrijblijvend wederzijds, want zij hebben nog twee andere candidaten op het oog). Uit het gesprek concludeerde ik, dat ik maar een vinger behoef uit te steken om dit baantje (met een salaris van 9 à 10 mille) te krijgen. De stand van zaken aan Het Vad., dat half-fascistische politiek voert, deed mij dit aanbod in ieder geval *overwegen*, hoewel ik er voorshands nog zeer sceptisch tegenover sta. Het optreden van de Pikaren ergert me dagelijks meer... maar dit vrijbuiterschap beviel me best, al is het tamelijk inspannend, vooral in den winter. Een *leiders* positie vind ik maar een zeer matig genoegen, en vooral aan een tot dusverre zoo anoniem rose blad. (Dat ik met jou zou moeten 'concurreeren' is ook niet leuk). Positieve factoren zijn: 1° de zeer fatsoenlijke antifascistische richting van de H.P., 2° de zeer geschikte persoon van den directeur Leopold, met wien ik nauw zou moeten samenwerken. Ik ben, kortom, verscheurd, om met Coster te spreken. Zulke beslissingen zijn zeer moeilijk.

De financieele vooruitgang is natuurlijk ook niet over het hoofd te zien, maar daarvoor *doe* ik toch niet iets, dat ik beter zou kunnen *laten*. Adviseer mij eens!

Leopold en Eddy zijn tot overeenstemming gekomen. De brief van H. & W. lijkt mij een belachelijke pretentie. Ik had toch zeker geen verplichtingen aan hen, noch Eddy? En als zij zoo'n schijntje voorschot geven, moeten wij begrijpen, dat Eddy Leopold prefereert.

Het geval Lecq lijkt mij niet uit de wereld, omdat hij een sympathieker rol speelt dan Zijlstra. Hij trad hier op *namens de Slau-commissie*, en heeft geen dingen te schrijven namens die commissie, waarover in geen velden of wegen gerept is. Wat hij zelf (of wij zelf) van Zijlstra denkt (denken) doet hier niets ter zake. Ik vind, dat de uitgave van de poëzie nu als de bliksem energiek moet worden aangepakt, zoodat die editie in den herfst kan verschijnen; briefjes als dat van Lecq werken uiterst vertroebelend. Daarom mijn vraag: is Lecq, wiens verdiensten als tekstverzorger ik in geenen deele aantast, de aangewezen man, om deze onderhandelingen tot een goed einde te brengen? En is het niet hoog tijd, dat wij (de commissie) de puntjes op de i zetten? Het vervelende is, dat niemand van ons tijd heeft om aan dit werk deel te nemen, ev. met Lecq samen.

Groot Nederland is *best*. Ik heb de verhalen van Cramer nog niet rustig kunnen lezen, zal dat spoedig doen. En dezer dagen schrijf ik ook mijn tweede kroniek, hetzij over Perk, hetzij over Fondane, die mij *zeer* boeide door zijn ‘démasqué der schoonheid’.

Wat mij bij beslissingen als die inzake de H.P. het meest dwars zit, is de volstrekte onmogelijkheid om met een levensbeschouwing als de mijne nu eenmaal is in maatschappelijke handelingen *consequent* te zijn; de eenige consequentie is de evangelischen armoede of het absolute machiavellisme, maar die zijn weer niet naar mijn smaak. Dus? Ik weet het niet. Het komt er misschien op neer, of ik menschelijkerwijs gesproken veronderstellen kan, dat uit dat blad *iets* is te maken, dat mij bevrediging zou kunnen geven.

veel hart. gr. voor jullie beiden, ook van Ant
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 13 januari 1939

aant.

aant.

Den Haag, 13 Jan. '39

Beste Jan

Vandaag heb ik een tweede bespreking met Leopold gehad, die het resultaat opleverde, dat ik van de betrekking definitief heb *afgezien*. En dat wel, omdat van de zijde der H.P. geen veranderingen in het niveau, die ik als voorwaarde had gesteld (althans voor de litteraire rubriek), konden worden geaccepteerd. Men is bang den

geweldigen economischen bloei te schaden door zulke maatregelen. Leopold heeft mij dit alles volkomen eerlijk meegedeeld, en ik kon hem toen dan ook volkomen eerlijk bedanken. Het is jammer van de tien mille, maar de omstandigheden dwingen mij gelukkig niet mij te 'verkoopen', om een Varangistischen term te gebruiken. Had ik in het werk perspectief gezien, dan zou ik mij, ook al om van Picard c.s. af te zijn, onmiddellijk 'verkocht' hebben; maar zonder dat is er geen muziek in voor mij. En van zes mille kan men ook leven.

Dat is dat. Het spijt mij eigenlijk alleen om Picard en om de mogelijke samenwerking met Leopold, dien ik bijzonder aardig en begrijpend vind. Hij komt rond voor zijn 'zaken' uit en zit niet te lamenteeren als een Oxford-orgel, gelijk Ernst de Lang. Maar het is van de baan en dus: exit H.P.

Ik zond den brief van Dubois dadelijk aan Vestdijk door en kreeg al antwoord van hem, dat hij probeeren zal D. werk te geven. Aan Het Vad. weet ik momenteel niets; van iemand als De Lang is medewerking voor *geld* nu eenmaal iets, dat hij liever maar vermijdt. Hierbij brief no.2 terug; de andere is nog bij Simon.

Ik schreef over *Perk*. Het stuk lijkt me beter geschreven dan kroniek no.1, waarover ik heusch tot eigen verbazing veel goeds vernam; want ik vond den stijl te gedrongen, niet doorzichtig genoeg. Smaken schijnen te verschillen.

Ik verkeer weer in een toestand van onverschilligheid t.o.v. de buitenlandsche politiek. Blijkbaar hangt de wijze van reageeren daarop volkomen van je eigen dispositie af. Misschien was ik te veel bezig met die H.P.-quaestie. Die kogeltjes historie lijkt me overigens niet zoo gevaarlijk, als in het begin scheen; en van troepenconcentraties ben ik zoo beu, dat ik eerst zeker moet weten, of het bericht waar is. Iets zal er wel van aan zijn, maar er zijn ook tegenspraken. Ik reken maar op Privat.

veel hartelijks over en weer
je Menno

Mocht je *Wim* in Parijs tegen het lijf loopen (hij reist daar huwelijk), vertel hem dan het resultaat van de H.P.-historie. Jullie telegram en cadeau zijn *zeer* geapprecieerd!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 27 januari 1939

aant.

Den Haag, Vrijdag

Beste Jan

Uit je briefkaart van gisteren maak ik op, dat er iets ergs gebeurd is, n.l., dat je *mijn* brief, die aan het kattebelletje van de krant geschreven voorafging, niet ontvangen hebt! Is dat zoo? Daarin stond vooreerst, dat de 3 Febr. met gulden letters in het gastenboek van het heerenhuis is aangeteekend, voorts, dat mijn eega door griep sedert een week aan het bed wordt gekluisterd; en tenslotte bevatte de enveloppe *twee brieven van Eddy*. Ik hoop, dat een en ander nog terecht komt, want juist deze

brieven van E. bevatten veel wetenswaardigs, dat ik wilde bewaren. Laat mij dus nog even hooren, of je iets gekregen hebt. En voor de 3e Februari is dus alles in orde.
Hein *was* ziek, maar is weer beter. Ik zal hem je boodschap overbrengen.
Ik schreef gisteren een brief aan Henny,
in haast, veel hart. v.h.t.h.
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

29 januari 1939

aant.

29 Jan. '39

Beste Jan,
Vanmorgen is plotseling door mijn toedoen het *Taschje* gevonden! Het sluimerde tusschen mijn sokken in een kast. Dus de politie hoeft niet meer te waken, en de hypothese van de stoep was volkomen uit de lucht gegrepen.
Hoe meer ik erover denk, hoe plausibeler mij je emigratieplan voorkomt. Alleen begint het mij te drukken, dat na Eddy ook jij uit mijn gezichtskring zult verdwijnen. Er blijft niet zoo heel veel over. Maar dat mag geen punt van overweging vormen, in dit geval.
Help mij onthouden, dat ik deze week, als je hier komt, de quaestie *Slauerhoff* met je bespreek! Ik heb dat totaal vergeten, en ik ben bang, dat de zaak, waar het op aan komt, n.l. de publicatie van de complete poëzie, door futiele geschillen en verschillen hopeloos in de soep gereden wordt. Het eenige lijkt mij een nieuwe voltallige vergadering van de commissie met Zijlstra.
Ik hoor, geloof ik, juist het huwelijkspaar thuis komen van het 'reisje'. Dus tot nader!
hart.gr.
je *M.*

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Den Haag, 30 januari 1939

aant.

aant.

30 jan. 39

Beste Menno,

Vandaag heb ik alles met het gezantschap van Z. Afr. In orde gemaakt. Als er niets bijzonders gebeurt gaan we 4 mei met de Bloemfontein weg.

Goddank van de tasch!

Ik had Donderdag willen komen, doch vrees dat dat niet gaan zal, met het oog op de stukken, welke maandag as per luchtpost verzonden moeten worden.

Wil je mij een groot plezier doen: op het stadhuis aanvragen:

1	geboorteacte van Agatha Christina Brunt geb. 1 July 1887 te 's Gravenhage dochter van C. Brunt en C. Pietersen	
2	huwelijksacte van Jan Greshoff en Agatha Christina Brunt	14 februari 1917 te 's Gravenhage

Gezegeld.

Kosten ± 2 gld per stuk.

Ik hoop die dan bij je te vinden en reken met je af a.s. vrijdag.

Do it now!

Hart. dank bij voorbaat

Veel liefs voor Ant en de jongelui

een hart. hand van

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 11 februari 1939

aant.

Den Haag, 11 Febr. '39

B.J.

Dank voor je briefje. Ik had eergisteren een gesprek met Koolhaas van de N.R.C., die ev. de redactiesecretaris van de gereorganiseerde Groene zou worden. Hij gaat nu polshoogte nemen bij Dijkstra om te zien, wat het blad hun zoo ongeveer waard is. Leopold schijnt er toch wel zin in te hebben; over voorwaarden hebben we echter nog heelemaal niet gesproken, zoodat alles nog volkomen ‘zweeft’. Lang kan het overigens niet meer duren. Zoodra ik iets positiefs weet, schrijf ik je; houd tot nader order dit heele plan angstvallig *geheim*! Als A. zich op zijn koloniale positie terugtrekken gaat, is dat probleem uit de wereld en ik zou je met vreugde als

medewerker over Zuidafrika voor de Groene begroeten, indien... Ik ben benieuwd, wat er van komt.
Voor kroniek G.N. zorg ik op tijd.
Van het Paerelsje heb ik maar afgezien, hoezeer het me ook spijt.
Het bedrag zou teveel op mijn budget drukken, helaas.
Je logeeren was, als steeds, een groote vreugde voor ons.
We zullen jullie heel erg missen, meer dan welke vrienden ook.
veel hartelijks 2 × 2
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 13 februari 1939

aant.

aant.

Den Haag, 13 Febr. '39

Beste Jan

Wat vervelend, dat gazellenoogige Alderwerelt nu weer van gedachten is veranderd! Ik was al zoo blij, dat *deze* quaestie tenminste geheel van de baan was. Maar met dat al: ik voel met tegenover Leopold *niet* verantwoord bij A. slapende honden wakker te maken door de Groene te laten noemen, ook al is het zonder de namen van Leopold en mij. Het lijkt me uitgesloten, dat hij en Kees van Dam daarover hun mond zouden houden; in een minimum van tijd is het gerucht bij Dijkstra en Moussault... en zij verdubbelen den prijs. Hoewel deze financieele kant mij compleet koud laat, omdat ik er in laatste instantie niets mee te maken heb, vind ik toch niet, dat ik Leopold in (mogelijke) moeilijkheden kan brengen bij zijn pogingen om de Groene voor een civielen prijs te verwerven. Maar een ander idee is dit: kun je niet aan A. zeggen, dat je inlichtingen ontvangen hebt, waarover je absolute geheimhouding is opgelegd, die het wenschelijk maken, dat hij zijn besprekingen met v. Dam c.s. *tot 1 Maart uitstelt*? Ik vermoed, dat dan wel beslist zal zijn, of Leopold de Groene koopt en ik het Vad. adieu zeg. Want een en ander is *nu* toch nog zeer onzeker, aangezien 1° Leopold nog niets over de condities der overname weet en 2° ik nog niets over de condities van Leopold weet. Ik ben *niet* van plan op alle soort condities in te gaan, vooral ook, omdat ik in mijn toekomstig leven zekere mogelijkheden wil openhouden om te schrijven voor mezelf. (Ik zou dolgraag een half jaar uit *alle* baantjes en schrijverij gaan om me heelemaal te concentreeren op een boek, maar dat is nu eenmaal niet voor me weggelegd).

Wat de polsing betreft: Koolhaas gaat vandaag *niet* in opdracht van Leopold, en zal zelfs niet spreken over verkoop. Hij moet alleen trachten te weten te komen, hoeveel abonné's de Groene heeft, en zal daarvoor andere ‘maskers’ dan die van den kooper gebruiken. Misschien zou een toenadering via Lissa en Kann beter zijn, maar dit gaat van Leopold uit en ik bemoei me maar liefst niet met dezen kant van de zaak.

Leopold zal toch wel slim genoeg zijn om het handig aan te leggen, vermoed ik; waarvoor zijn die zakenlieden anders deugdelijk, voor zoover zij zakenlieden zijn met een roep van zakelijkheid? Ik zal je op de hoogte houden van het verloop dezen polsingen; houd mij ook op de hoogte van gazellenoogs intenties.

Ingesloten een stuk van Eddy, dat hij mij toezond om aan jou door te zenden voor het Holl. Weekblad. Het lijkt mij daarvoor inderdaad bij uitstek geschikt! Men weet hier veel te weinig van Indonesiërs af, en de wijze van voordracht is hier zeer duidelijk en voor Europeanen overzichtelijk.

Tot nader dus! Van *wien* was die inderdaad hoopvolle brief uit Kaapstad?

veel hartelijks A × A incluis

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 25 februari 1939

aant.

aant.

Den Haag, 25. II. '39

Beste Jan

Het bericht over het terugtrekken van Alderwerelt is voorloopig nog niet van *directen* invloed op mij, aangezien er in de quaestie van de Groene hoegenaamd geen schot meer schijnt te zitten. Nadat ik je in Bagatelle sprak, heeft Leopold bij Lissa & Kann laten polsen, die volgens zijn zeggen uitermate 'hoog te paard' zaten en een fantastisch bedrag noemden. Verder belde j.l. Zaterdag Moussault mij plotseling op, die mij weer ging polsen over een hoofdredacteurschap in verband met nieuwe geldmogelijkheden (die hij natuurlijk ziet als *toevloeiing*, niet als overname door een ander!). Resultaat: voorloopig nihil. Ik heb na Zaterdag noch van Leopold, noch van Moussault nadere berichten. Dat het optreden van Vic een deerlijke mislukking is geweest, bleek mij wel uit wat M. mij daarover vertelde. Hij is tamelijk desperaat, maar anderzijds ook weinig geneigd om zich door Leopold te laten opslokken. Zoo is de impasse tot nader order volkomen. Eveneens tot nader order heb ik er mijn gedachten dus maar van afgezet, want ik wensch geen enkel initiatief te nemen, zolang men *mij* niet vraagt.

Gisteren was ik bij de lezing van Hoornik, die lang niet slecht was. De tentoonstelling is werkelijk alleraardigst geworden, moet ik zeggen. Dat portret van jou en je vader is kostelijk! - Oma Gres zat op de voorste rij en was, geloof ik, zeer ingenomen met de groote belangstelling; of het betoog van Hoornik tot haar doordrong, betwijfel ik. Na de lezing was er een complete reünie van de jongere generatie, waaronder ik mij al een oude heer voelde. Het wonderkind Lehmann is iets zeer curieus, kan iets worden als Slauerhoff en ook als Erich Wichman, kan ook volkomen *niets* worden door een teveel aan jeugdig genie. De kop van dien jongen

is de moeite waard: intelligent, tevens lichtelijk crimineel, jong en tegelijk al oud. Een soort Rimbaud??

Op deze bijeenkomst ook Lecq gesproken, die mij zeide juist de heele Slau-copie aan Zijlstra te hebben afgeleverd. Maar hoe zit het nu met de *typographie*? Men begint daar toch maar niet in het wilde weg met een willekeurigen letter te zetten?? Volgens Lecq zou *Salden* de verzorging op zich nemen; maar is dat ook al met Zijlstra afgemaakt? Hij beschouwt voorloopig jou natuurlijk als den typographischen adviseur der commissie. Schreef je hem? Denk hier vooral aan, want de eigengereidheid is bij H.H. uitgevers nu eenmaal enorm.

Je vertrek naar de Kaap heb ik gisteren gepubliceerd, aangezien de Vooruit er een bericht over had.

Voor vandaag schreef ik een artikeltje over Semprun, die door Patijn op de onhebbelijkste wijze... *niet* van te voren werd ingelicht over de erkenning van de jure. Onder het motto van de ‘cultuur’ kon ik dien kleine geste van ridderlijkheid er nog wel doorkrijgen. Heerlijke tijd!

veel hart. gr. ook A × A

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 3 maart 1939

aant.

aant.

N.B. Als je over de zaken in deze brief besproken *alleen* met A. Mant. hebt gepraat, is er *practisch* verder niets ernstigs bij!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 maart 1939

aant.

aant.

Den Haag, 6 Maart '39

Beste Jan

Wat een onverwachte luciferiaansche neigingen! Ik hoop, en Ant hoopt tevens, dat je er verder geen onaangename gevolgen van zult ondervinden. Het lijkt me zoo op het eerste gezicht (op grond van bijgevoegde stafkaart) nog wonderbaarlijk meegevallen.

Je interpretatie van de H.P.-quaestie heb ik direct aan Van Crevel doorgegeven, die trouwens ook al wel dacht, dat het gerucht al gaande andere vormen had aangenomen. Maar dàt er overal geruchten in omloop zijn, blijkt uit dit geval nog weer eens overtuigend. Wij leven nu eenmaal in een wereld, die zulke verhalen waarschijnlijk maakt nog eer zij geverifieerd zijn.

Ik stuur je hierbij het bundeltje van Eric v.d. Steen; je zult het misschien toch liever zelf nog willen doorzien. Het is mij eerlijk gezegd erg meegevallen; er zit een spelelement in deze poëzie, dat ik zeer waardeer.

'Groot-Nederland' van Maart maakt weer een uitstekenden indruk! Wim, die nu abonné is, betoont zich ook zeer tevreden over het tijdschrift, en hij is erg critisch op dit stuk! Moge het doenlijk zijn ook na je vertrek naar Kaapstad dit peil te handhaven. Ik hoor, dat je erover denkt, van Rantwijk secretaris te maken. Dat lijkt me de ideale oplossing. Hij is voor dit werk zelfs beter geschikt dan Adriaan, lijkt me; hij is ten eerste theoretisch beter onderlegd en ten tweede vrij van andere tijdschriftbanden. - Van Echeren doet zijn werk toch heel goed, moet ik zeggen. Het stuk over Bordewijk is degelijk en toch verre van vervelend; er staan scherpzinnige opmerkingen in.

Weet je, dat *Schilt* door een auto is aangereden en te bed ligt? Ook dat schijnt nogal mee te vallen, maar hij is toch leelijk van zijn fiets gesmakt.

Tot nader. Veel hartelijks 2 × 2
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

29 maart 1939

aant.

aant.

Il toro ha sempre ragione
De uitgever is *Elsevier*
h.gr.
Menno
Ant
Edda
Emmy Goering
Hitler
(=Hitler)

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 3 april 1939

aant.

aant.

Den Haag, 3 April '39

Beste Jan

In Eindhoven was het, geloof ik, wel een geslaagde avond. Er was nogal wat belangstelling en ik had ook het gevoel op dreef te zijn, over jou sprekende. De menschen kochten zelfs alle bundels op, die de plaatselijke boekhandel had meegebracht, en hij kwam zelfs tekort. Ik las o.a. alle 'Voces Mundi' voor - Danny is *erg* aardig, echt wat je noemt een *lief* iemand, maar de heer De Glopper, die mij niets gedaan heeft en zeer beleefd was, is mij onder ons gezegd zeer antipathiek. Zij had m.i. wel een betere man verdiend dan deze Soames Forsythe. - Ook de hartsverkorene van Koert Merz was aanwezig en stelde zich voor, evenals de beroemde auteurs Antoon Coolen en Willem de Geus (de laatste maakte den indruk mij met huid en haar te willen opvreten).

Op Het Vad. is het onderzoek nog steeds in vollen gang. Krekel is, zooals je gemerkt zult hebben, van zijn overzicht afgerukt; hij en Pikaar zitten er nog, maar ze staan onder strenge controle en het lijkt me uiterst twijfelachtig, of ze zullen blijven. In ieder geval is het al *iets* gewonnen, dat het Krekelige zondagsgeschrift definitief is stopgezet.

Wij moeten met de Paaschdagen naar Eibergen, maar hopen dan spoedig in Brussel te kunnen komen. Of komen jullie eerst nog hier? En dan in Mei toch naar Parijs? - Ik heb een brief voor Henny maar naar Zeist gezonden, omdat ik niet weet, hoe lang hij bij jullie blijft.

De vredelievendheid van Hitler inzake Polen vertrouw ik voor geen cent, hij zal zeker dezelfde tactiek gaan toepassen als inzake Tjechoslowakije: eerst de situatie 'rijp maken' en dan toch toeslaan. Hopen wij, dat er dan meer dan een parapluie is om de slag op te vangen.

Ik walg momenteel van de Ned. letteren, vooral van de lectuur van Rispens, die de complete verdwazing te zien geeft. Crone ken ik niet, zal er naar duiken.

Tot nader! hart. groeten 2 × 2 en voor
de Marsman indien aanwezig
je Menno

het orgaan van Cornelis Jacobus kwam nog niet aan, maar zal vandaag wel opdagen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 5 april 1939

aant.

aant.

Den Haag, 5 April '39

Beste Jan

Gisteren ontving ik een ingezonden stuk van een zekeren Van Leusden over de Slauerhoff-uitgave, dat je wel in de krant van gisteren zult hebben gevonden. Ik voegde er een z.g. 'geruststellend' onderschrift bij, maar maakte ook van de gelegenheid gebruik om Zijlstra te schrijven en te informeeren naar den stand van zaken. Zulks ook naar aanleiding van een brief van Lecq, eenigen dagen geleden.

Ingesloten nu dit antwoord van hem; Ik begrijp er nu niets meer van. Ontwerpen zij daar een bladspiegel etc., zonder jou (ev. Salden) erin te kennen? Geschiedt dat met jouw voorkennis? En wat heeft 'de nog onuitgegeven poëzie' te beteekenen? Ik dacht, dat nu afgesproken was, dat het *geheele* dichterlijk oeuvre, zooals het voor den druk door Lecq gereed is gemaakt, dezen herfst zou verschijnen! Licht mij over een en ander omgaand in, want het is wel zaak, dat wij diligent blijven.

In principe zouden wij graag afspreken *het week-end na Paschen* in Brussel te komen. Schikt jullie dat? Ik zal nu alle moeite doen om première vrij te blijven.

Die vriendin van Koert heet Anneke *Pepers*; zij is bij Philips. En wie was dat vrouwspersoon, met wie ik in Eibergen zou hebben gespeeld?? Daar ben ik uiterst nieuwsgierig naar!

Mijn elite boekje is voor 2/3 af. Ik hoop het, wind en Hitler dienende, spoedig af te maken. Dank voor 'Regain '39', waarin ik mij ga verdiepen. *Lehmann* in 'Werk' is zeer de moeite waard! Trouwens, het nummer van April bevalt mij na dat van Jan. verreweg het beste.

Tot nader. Veel hart. gr. 2 × 2

je Menno

Ik ga mijn kroniek Gr.Ned. voor Mei schrijven over: Frank van der Goes en Jacob Burckhardt.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 6 april 1939

aant.

aant.

Den Haag, 6 april '39

B.J.

Van harte gelukgewenscht met je permit! En voor ons wordt het nu tijd om rouw te gaan aanleggen. In deze omstandigheden Europa verlaten kan beteekenen een afscheid voorgoed. Maar laden wij eerst nog vriendschapsbenzine bij. Helaas vernam ik van Ant, dat zij het weekend van 16 April al een afspraak had, die niet te verzetten was. Zullen we dan zeggen: *van Vrijdag 21 tot Zondag 23 April*? Ik houd het daar dan uit alle macht op.

Nog iets over de Slauerhoff-zaak. Ik begin er steeds minder van te snappen. Na het briefje, dat ik je doorzond, kreeg ik vandaag een telefoontje van Zijlstra. Hij begreep niet, waarom die inzender in Het Vad. zoo pessimistisch was, want hij was immers vast besloten de onuitgegeven poëzie in den herfst te laten verschijnen. Ik: 'de *onuitgegeven* poëzie? De complete toch?' Hij: 'Neen, want dan moet ik Stols *f* 1400 betalen.' Ik:??? Ik wist niet beter, of Stols had zijn verzet tegen de publicatie allang opgegeven, op voorwaarde, dat hij de afzonderlijke bundels kon blijven herdrukken?' Hij: 'Daar weet ik niets van.' - Het *duizelt* mij nu. Ik heb Zijlstra geadviseerd om zijn standpunt *nogmaals* naar Lecq te zenden en ons *doorslagen* te sturen. Iets, dat m.i. in een half uur zijn beslag zou kunnen krijgen, traineert nu al maanden, zonder dat de elementairste dingen duidelijk zijn. A qui la faute? Stel je eens in verbinding met Lecq. In ieder geval heeft Z. zich vanmiddag uitdrukkelijk bereid verklaard de *complete* gedichten in den *herfst* te publiceeren. Alleen met de twee deelen kan hij, zegt hij, niet uit, het moeten er drie zijn. Ik dacht, dat Lecq dat ook al lang in orde had gemaakt. Pff!

Donderdag hoop ik Henny M. op te zoeken.

Veel hartelijks 2 × 2

je Menno

Wij zijn Zaterdag en de Paaschdagen in *Eibergen*.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 8 april 1939

aant.

Den Haag, 8 April 39

Beste Jan

Nadat ik je een copie van mijn brief aan Zijlstra had gezonden, heeft Z. mij opgebeld. Hij heeft mij je brief voorgelezen, en was woedend. Ik laat daar, of hij recht heeft over de feiten woedend te zijn, maar ik moet wel zeggen, dat ik den toon van je brief zeer ontactisch vind; je hebt je klaarblijkelijk zoo opgewonden, dat je allerlei dingen hebt opgeschreven, die je emotioneel misschien, maar rationeel zeker niet verantwoorden kunt. Het resultaat voor de Slau-zaak is: stagnatie, die m.i. onnoodig was geweest, wanneer je de beschuldiging tegen Z. exact, zonder nevenbeschuldigingen over zijn gezindheid, had uitgebracht. Ik heb, om tot een oplossing te komen, op eigen initiatief een vergadering bijeen geroepen (zie doorslag), waar Z. beloofd heeft te zullen verschijnen om zich te verdedigen. Ik hoop, dat jij alles zult doen om er ook te zijn, want dit geschil moet in het belang van de zaak zoo spoedig mogelijk worden opgeruimd!

Ik begrijp je verontwaardiging over het gesleep van de uitgave, dat mij ook knapjes begint te hinderen, maar ik verfoei tevens even je primaire reactie, die je zulke onzakelijke brieven doet schrijven, waardoor je Z. alle vat op je geeft, op punten, die hoegenaamd niet ter zake doen, en zeker niet ter Slau-zake.

Tot nader. Veel hart. gr., ook voor Aty, en van Ant,
geheel je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 13 april 1939

aant.

aant.

Den Haag, 13 April '39

Beste Jan

Het geval, dat je me vanmorgen per expresse voorlegt, is tegelijk griezelig en pikant. Griezelig, omdat een werkelijk onafhankelijke geest als Jany is gedwongen wordt een duidelijke, polemische uiting in te trekken. Pikant, omdat hier blijkt, hoe een dichter rustig de elyseesche velden en de Iersche sagenwereld kan exploiteeren, maar dat de kapitalisitische wereld, waarin hij leeft en op welker kosten hij leeft, geen moment zal dulden, dat hij zich tegen de belangen der 'negotie' verzet. Het geval zou een *klucht* zijn, wanneer het niet juist Jany betrof. Hij moet, dat wist ik van te voren en het blijkt ten overvloede weer uit zijn brief, deze belachelijke aanmatiging der 'negotie' <waarvan hij toch het *recht* niet kan verwerpen!> als een grievende beleediging voelen.

De conclusie lijkt mij voor de hand te liggen; er zijn maar twee eerlijke mogelijkheden. De eerste: afzien van de publicatie, de tweede: geen geld meer aannemen van de 'negotie' Roland Holst. De tweede mogelijkheid komt voor Jany niet in aanmerking, of hij moet armoede riskeeren, de eerste blijft dus over. Een pseudoniem vind ik onder deze omstandigheden een *vlucht*, een uitvlucht, en onwaardig.

Immers: een groot deel van het 'innerlijk effect' der publicatie hangt samen met de betekenis van Jany als totale figuur, als afzijdige en 'verticaal' georiënteerde, die eindelijk ook beseft, dat de 'verticaal' geschikte persoonlijkheid met bepaalde 'horizontale' smeerlapperij niet mee kan doen zonder zelf bevuild te worden. Een pseudoniem vermeerdert de Ned. litteratuur met een goed gedicht, maar het zal Jany een kwelling zijn, dat hij er zich niet openlijk achter kan stellen. Mijn advies is dus: niet publiceeren, hoezeer het mij ook spijt.

Men zou dit geval moeten uitwerken tot een drama: The Poets Dilemma, a Tragedy, liefst *niet* door Bernard Shaw. Het past overigens geheel in de Nederlandsche traditie van handel drijven desnoods met den duivel.

Jullie verblijf smaakte naar meer. Dus tot spoedig weerziens!

Veel hartelijks 2 × 2 je Menno

Eigenlijk zou ik wel willen, dat je dit 'advies' aan Jany ter lezing doorzond. Doe wat je goeddunkt.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[14 april 1939]

aant.

aant.

aant.

Beste Menno,

Lekkerkerker en ik hebben, op de basis van de conferentie met Zijlstra, de werkzaamheid en werkmethode van de Slauerhoffcommissie grondig besproken.

Wij zijn tot de conclusie gekomen, dat de goede zaak het beste gediend is, wanneer de ontontbeerlijke verhouding tot den uitgever zoo weinig mogelijk moeite en misverstand oplevert.

Het zou dus voor Lekkerkerker een groote opluchting zijn, indien jij een deel van het secretariaat zoudt willen overnemen; d.w.z. voor zooverre het alle relaties met de buitenwereld betreft.

Lekkerkerker blijft zich dan met dezelfde ijver en opgewektheid aan het belangrijkste deel van zijn taak wijden: de vaststelling van de texten en hun volgorde.

Hij zal vóór 15 Mei de commissie een persklaar project voor een herdruk der novellen voorleggen. Hij heeft daarvoor noodig een door Slauerhoff en Du Perron bewerkt ex. van Schuim en Asch, dat zich in handen van Zijlstra bevindt. Wil je dit door Zijlstra aan Lekkerkerker doen geworden?

Gaat de commissie met zijn voorstel accoord, dan kan direct met het zetten begonnen worden. Hij zal dan langzaam de text voor een herdruk der romans gaan vaststellen, zoodat die gereed ligt als het zoover komt.

Aangezien Lekkerkerker nu volkomen gerustgesteld is betreffende het contract en hij maar één doel heeft: het belang van Slauerhoff's werk, zal, denken wij, op deze wijze een rustige en aangename afhandeling mogelijk zijn.

Wil Zijlstra hiervan kennis geven en hem verzoeken alle berichten of vragen de commissie betreffende tot jou te richten.

Met hart. gr. geheel je Jan

[handschrift Lekkerkerker]

Gezien en akkoord h. gr. Lek

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

15 april 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

15/4 '39

Beste Menno,

Het resultaat van een lang gesprek met Lecq heb ik je in een min of meer officieelen brief gemeld. Hij bemoeit zich *uitsluitend* met de texten en alle verbintenissen met de buitenwereld (uitgever, pers etc) loopen *uitsluitend* ook over jou.

Hij maakte zich alleen nog ongerust over de redactie van één punt in het contract dat zooals je je herinneren zult ook mijn aandacht trok.

Verbindt de uitgever zich tot het publiceeren van de *text der commissie* van *alle* uitgaven of alleen voor zooverre het inedita betreft? Stel je daar nog even van op de hoogte.

Waarom beklaagt Z. zich over het niet in-orde-zijn van de def. text der Novellen, als hij zelf het m.s. dat als basis moet dienen *onder zich houdt*. Hij had dit m.s. aan de commissie moeten voorleggen. Vraag hem er naar s.v.p. want *zonder* dat kan Lecq niets beginnen. Heeft hij het, dan ligt binnen 14 dagen een project voor de commissie.

Ik geloof dat alles nu in orde is. Lecq is *onschadelijk* gemaakt, zonder dat hij zich beleedigd of zelfs maar gepasseerd acht. Hij is blij van de buitenwereldsche zaken verlost te zijn. Zoodat de commissie én hij met deze oplossing tevreden zijn.

x x x

Zooeven (nl bij toeval hedenochtend) krijg ik De Stem 1 April in handen met Tielrooy's Bijdrage tot de Kennisse Greshoffs. Het stuk is veel te lang en niet puntig genoeg. Hij heeft natuurlijk groot gelijk, dat ik onrechtvaardig tegenover Duhamel ben; maar hij verzuimt te vermelden dat ik geen enkele aanspraak op rechtvaardigheid maak! Hij begrijpt het verschil tusschen een uitval en een academisch betoog niet! En hij gevoelt de *lyrische drift* van mijn stuk blijkbaar niet.

Je zoudt mij een groot plezier doen, wanneer je dezer dagen De Stem besprak en dan even opmerken wilde dat mijn stuk inderdaad, gelijk Tielrooy betoogt, onrechtvaardig is; alleen dat het mijn *bedoeling* was onrechtvaardig te zijn en dat de onrechtvaardigheid in het genre behoort.

Wanneer een teleurgesteld minnaar een *haatzang* op zij geliefde dicht is hij ook onrechtvaardig en de notaris van haar familie zal het niet moeilijk vallen tal van deugden van het meisje op te sommen, waartegenover die onrechtvaardigheid onomwonden blijkt. En toch heeft de dichter gelijk, omdat hij niet anders dan onrechtvaardig zijn kán!

Vandaag ben ik nu toch wel zóó terneer gesmakt als ik nog niet was. Dit leven is dunkt mij niet lang vol te houden; er moet een oplossing komen, hoe dan ook.

Veel liefs voor A.t.B.F. van ons beiden

geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak

aan
J. Greshoff

Den Haag, 19 april 1939

aant.

Den Haag, 19 April '39

Beste Jan

Na volbrachten stemplicht (wat is dit democratisch gedoe in *dezen* tijd toch verkwikkend!) kom ik je even berichten, dat wij, als alles meeloopt, *Vrijdag* den trein hopen te nemen, die jullie onlangs ook namen (± 2 uur, ik weet de tijd van vertrek en aankomst niet precies). We gaan dan Zondagavond vermoedelijk met Wim in de auto mee terug; hij komt echter Zaterdag pas naar Brussel. Ik beraad je dan tevens over Nietzsche.

Ik kan me wel voorstellen, dat de geschiedenis met Zijlstra je eenigszins heeft gedeprimeerd. Maar iedereen heeft de défauts van zijn qualités, en zonder je impulsiviteit zou je niet zijn wie je bent (ook niet 'ten goede'). Met dat al lijkt het me een lastige karaktereigenschap, voor jezelf. De heer Tielrooy heeft immers ook een beetje gelijk! En ik moet zeggen, dat hij ditmaal keurig polemiseerde. Ook daarover dan mondeling nader. Ik wil zien, voor Vrijdag nog veel af te doen en heb dus weinig tijd voor schrijven.

Laat me nog even weten, of jullie ons Vrijdag verwacht, en hoe laat die trein in Brussel is. Wij verheugen ons *uitermate* op dit uitstapje!

veel hartelijks 2 × 2

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [1 mei 1939]

aant.

aant.

Den Haag, Vrijdag

Beste Jan,

Dank voor briefje en proeven. Ik heb erg veel plezier gehad om je aforismen (maar het is toch 'Bou*d* gesproken' en niet 'bou*t*?), vooral om die over C. & M en over den bourgondischen v.d. Woestijne. Wie is - dit terzijde - de auteur *Picard* < hij is Waal en dood, anders zou hij best onze Pikaar kunnen zijn, naar zijn qualiteit te oordelen>, van wien ik gisteren een vreselijk monodrame lyrique parlé te slikken kreeg? Is dat 'iemand'? Het leek mij 'niemand'.

Op 'Het Vad.' Is de keet enorm, het schijnt, dat er vanuit Rotterdam een coup d'état is gepleegd na het Zondagsartikel van Krekel, waarop de abonné's met protesten

en bedankjes reageerden. De Lang krijgt twee weken ‘ziekte verlof’ om over zijn zonden te gaan peinzen, in dien tijd (te beginnen morgen) komen, naar ik meen, Swart en Nijgh Buitenland ‘uitmesten’. *Krekel en Picard gaan zeker de laan uit,* Van Meggelen is nog onzeker. Er moeten serieuze diplomatieke nota's gewisseld zijn tusschen Nijgh en De Lang, alvorens de laatste zich schikte in de verloochening van Krekels artikel, hiermee schijnt een periode ten einde van liederlijk nazi-geknoei onder patronaat van een ‘schilt’, dat niet míjn betrouwen was, omdat het te fatsoenlijk en te zwak was. Maar ik vind het allemaal nog zoo ongelooflijk, dat ik het eerst moet *zien.* Toch schijnt het vertrek van de twee cellenbouwers zeker te zijn, want zij hebben er zelf al over gesproken. Wat zal deze omwenteling verder beteekenen? Slechter dan het tot dusverre was, kan het moeilijk worden.

Ik ben begonnen aan mijn verhandeling over ‘de nieuwe elite’. Vandaag met Arthur v.S. geluncht, die ook een verkneukeling over het geval Krekel niet kon onderdrukken. Wat deze heer schreef, kwam trouwens neer op het erkennen van het recht van Duitschland om iedere staat aan zijn grenzen op te slokken. Dat heet nu bij ons al meer dan vier jaar: objectiviteit!

Verder niet veel nieuws, dan dat ik er nog altijd zoo dolgraag eens een half jaar uit zou willen om hetzij te reizen, hetzij mijn roman te schrijven, ergens in de Provence. Zou mij zoiets nu *nooit* beschoren zijn?

Veel hartelijks over en weer
Je Menno

De befaamde kaart van Nederland blijkt bij Lecq in Brussel te zijn. Misschien kan ik die op een of andere wijze wel eens over de grens krijgen.

What about de Slauerhoff-editie??

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Marseille, 21 mei 1939

aant.

MS. Springfontein d.d. 21 Mei 39. Marseille

Beste Ant en Menno,

Afscheid nemen is *niet* zoo makkelijk als *over* afscheid schrijven. Het was ellendig. Nu zijn we weer een beetje normaal, omdat de installatie op een schip dadelijk al je aandacht in beslag neemt.

Ik verlaat Brussel zonder één zweempje van spijt vooral nu de Nijkerks er weg zijn. Parijs ging mij dadelijk veel meer aan mijn hart. Maar de werkelijk groote beroerdigheid zit in het vaarwel van de vrienden. Jullie weten zelf niet, kúnnen niet weten *wát* je voor ons beteekent: een groot stuk van ons leven.

We hebben nu 6 dagen volle zee voor de boeg. Ik hoop dat deze gedwongen rust ons gelegenheid schenkt ook innerlijk met ons zelf een beetje in het reine te komen.

We zijn de eenige Nederlanders aan boord.

Héél veel liefs van de jongens en Aty

Vele handen van Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

SS. Springfontein, 24 mei 1939

aant.

aant.

SS. Springfontein, 24 Mei '39

Beste Menno,

Het is zeldzaam mooi weer. De zee is spiegelglad zodat ik zelfs niet zeeziek ben. Wij voeren verder een dierlijk leven: eten, drinken, slapen en wat volkomen nuttelooze gesprekken met medereizigers, alle farmers uit Oost-Afrika. Door in deze primitieve staat zoo volkomen mogelijk op te gaan, ontkomen we aan het terugverlangen naar wat wij verlaten hebben en aan de angst voor de onzekerheid welke ons wacht. We leven geheel en al in het oogenblik:

In elk geval is het zéér uitrustend en je hebt er geen begrip van *hoe* moe ik was door dit vertrek en de voorbereiding.

Nieuws is hier niet te melden. Alleen doet het mij genoegen je te kunnen mededeelen dat Dr. Dumay in de bibliotheek van dit klein scheepje *niet* ontbreekt.

We varen nu vijf dagen zonder land gezien nog twéé en dan zijn we in Port Saïd.

Rantwijk zal je de postdatum wel opgeven.

Ik las een zeldzaam rotboek van André Suares Vues sur Europe, waar veel ophef over gemaakt is. Ik ben nu bezig met de Carnets van Barrès (13 dln).

Schrijf *vooral* alles over Vaderland en NRC!!!

En veel over jullie.

Heel veel liefs van At. en de jongens

Geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Port Soedan, 31 mei 1939

aant.

aant.

SS. Springfontein
31 Mei 39, Port Soedan

Beste Menno,

Het dierlijke leven gaat ongestoord verder: eten, drinken, slapen, zonnen. De Roode Zee is warm, maar niet zooals men het gewoonlijk voorstelt: de temperatuur blijft zéér dragelijk.

Ik had mij voorgesteld véél te lezen. Ik lees ook wel, maar niet véél. Van de 12 dln Cahiers van Maurice Barrès las ik tot nu toe drie. De zeelucht, de overdadige kost en de geheele atmosfeer van een schip maken den mensch mateloos lui.

Ik beschouw deze reis als een soort quarantaine: een periode tot overgang, om het oude leven te liquideren.

Je hebt er geen idee van wat een heilzame verandering het is: te leven *zonder* kranten en zonder post.

Het begrip actualiteit bestaat niet als je zoo zes dagen tusschen lucht en water glijdt. Met dat al zou het mij een lief ding waard zijn te vernemen hoe het conflict met Nijgh afgelopen is!!

Ik hoop in Mombassa iets te zenden. En anders in Beira òf Durban.

Tusschen Nederland en mij hangt een dichte nevel.

Heel veel liefs ook van Aty en de jongens voor Ant en jou

Geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 31 mei 1939

aant.

Den Haag, 31 Mei 1939

Beste Jan,

Ik heb opzettelijk tot den laatsten datum van de agenda, die Nini mij opgaf, gewacht, om je naar Mombasa te schrijven, aangezien ik hoop had, je dan iets definitiefs te kunnen berichten over den stand van zaken aan Het Vad. Maar er is nog niets, dat een beslissing brengt; dus gaat deze zonder zekerheid in zee. Voordeel van het wachten is, dat wij vanmorgen je brief uit Port-Said ontvingen, zoodat ik je daarvan de goede aankomst nog kan melden.

Wij waren na jullie vertrek zeer droevig; ook voor ons (dank voor je levensteeken uit Marseille) verdwijnt door deze reis een stuk leven, waarzonder we ons het bestaan nog niet goed kunnen indenken. Gelukkig, dat het ons gegeven was, de laatste dagen in Parijs zoo allerprettigst door te brengen en niet voortdurend aan het afscheid te denken; maar daardoor werd het laatste moment wel erg beroerd. Wij konden dien nacht niet slapen, ik had allerlei fantastische semi-droomen, in een soort tusschentoestand. Den volgenden dag ontbeten en lunchten wij nog met Jany; 's avonds waren we weer in Den Haag. Eerlijk gezegd, noch Jany, noch ik gelooven aan je bekeering tot Afrikaander, en dat geeft ons hoop op de toekomst; in deze soort wereld moeten de menschen, die elkaar na staan, toch eigenlijk maar niet al te zeer in de diaspora blijven. Jany is ook al doorgaans onbereikbaar, en voor ons hier in Holland blijft er maar weinig over.

Den Dinsdag na mijn terugkeer uit Parijs had ik weer een gesprek met v.d. Bergh en Kraus, die me een concept voorlegden, waarin een deel aan mijn grieven tegemoet werd gekomen, maar... de religie en de politiek nog kalmpjes waren blijven staan! Ik heb nu een tegenvoorstel ingediend, waarin die zotte bepaling wordt geëlimineerd, maar daarop is nog geen antwoord binnengekomen. De heeren waren zeer bijzonder vriendelijk en beschouwden mij al als een teruggekeerden verloren zoon; daarmee wilden zij mij maar pardoes weer in het Vad. schuitje laten stappen. De zaak is natuurlijk, dat zij ook Swart willen sparen, en zij verzekerden mij dus steeds maar weer, dat dit papier eigenlijk maar een handleiding voor binnenshuis was, dat mijn positie nu al zooveel sterker werd etc. Maar na overleg met Van Crevel en Wim heb ik van die vriendelijkheid voorloopig nog geen gebruik gemaakt. Ik ben heelemaal niet stroef, en ben over allerlei bijzaken al heen gestapt, maar de hoofdzaak (de principieele kant van de quaestie trouwens, waarom alles begonnen is) is voor mij de vrijheid om te schrijven over dingen, die in den ruimsten zin met de cultuur samenhangen; daarbij zijn politiek en religie evengoed inbegrepen als de litteratuur, en misbruik van die vrijheid heb ik tot dusverre nooit gemaakt. Ik verwacht nu toch wel, dat er deze week eenig bericht zal komen; lang kan het geval niet meer traineeren. Ik heb overigens deze Zondag doodkalm over Lier en Lancet geschreven; Leopold fungeerde onder dat artikel met een advertentie over De Nieuwe Elite. Nogal een pikante en amusante pagina dus voor de ‘kenners’ van het conflict!

Wij denken over de toekomst voorloopig maar zoo weinig mogelijk na. Als ik blijf, ben ik toch van plan, zooals ik je al zei, om iets anders te zoeken op den duur. Ga ik in September weg, dan ligt een zee van onzekerheid voor me, die mij niet afschrikt, op dit oogenblik. Ik ben niet invalide, heb weinig vaste verplichtingen, kan het wel even uitzingen; bovendien heb ik het gevoel, dat ik bij Het Vad. wat uitgeschreven raak, en een andere richting moet inslaan. Practisch heeft het zeker voordeelen als de zaak in orde komt, maar dat is dan ook alles. Mocht het zoover komen, dan zal ik ook voorstellen, dat men jou weer verzoekt om je medewerking te hervatten.

Verder niet veel nieuws. Ant werd verleden week plotseling hevig ziek, door verkoudheid, maar zij heeft zich in een week tijds weer hersteld en is nu de oude. Ik schrijf naar de volgende haven, en zal dan, hoop ik, meer weten over Het Vad. Veel hartelijks, ook van Ant en voor Aty en de jongens,

een bijzondere handdruk van je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

1 juni 1939

aant.

aant.

B.M.,

Je hebt geen denkbeeld van de troosteloosheid van den Soudan! De mensch heeft weinig noodig om te bestaan!
En wij zijn vér van het eenvoudige leven!
Met veel liefs v. Ant
van ons allen. vol hart. je Jan

Heden een gloeiende zandstorm, d.i. is géén storm in een glas water. Een verschroeiend fenomeen.

Maar prachtige negertypes met groote kroes koppen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Aden, 3 juni 1939

aant.

aant.

SS. Springfontein
3 Juni 39, Aden

Beste Menno,
In twee dagen heb ik de tijd gehad Port Soedan grondig te bekijken. Vreemdelingen komen hier niet. Alleen vrachtbooten leggen er aan. Het is waarschijnlijk het warmste plekje van de aarde. De heetste middag op de lijdensweg te Juan les Pins was kinderspel bij deze hitte, die dag en nacht aanhoudt.
Van lezen komt niet veel. Ik ben gereduceerd tot enkele weinige[?] animale functies. Ik vind dat op het oogenblik niet eens onaangenaam!!
Je kunt je niet voorstellen van hoeveel gewicht de grootte van een stuk ijs in een glas kwast kan zijn. Dit is een onderwerp voor uitvoerige vergelijkingen en discussies en die met het grootste stuk acht zich een bevoorrecht man.
Ik kan bijzonder goed tegen de hitte, maar het zal mij toch aangenaam zijn, wanneer er een beetje verkoeling optreedt.
De medepassagiers die Eddy wellicht alle ondieren met gezichten-als-niemand gevonden zou hebben, vinden wij over het algemeen zéér geschikt: *een Zwitsersche planter* met 36 jaar Afrika is zeer geschikt, een keurig verzorgde[?] [onleesbaar] familie & eenige zonderling toegetakelde Engelschlieden die mij geen stroobreed in de weg leggen.
Ik lees desondanks de *Cahiers* v. Barrès heel langzaam. Ben pas in deel 4 v.d. 12!!
Héél veel liefs voor Ant ook v. Aty
Steeds geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff

Aan
Menno ter Braak

Laurenço, 12 juni 1939

aant.

aant.

MS Springfontein, 12 juni '39
Indische Oceaan, dicht bij Mombassa

Beste Menno
Veel kan ik je niet schrijven. *8* dagen lucht en water. Zelfs geen schip, geen ènkel, gezien. Daarbij vele dagen zeeziek.
Ik lig te liggen. Lees Barrès om mijn angst voor de toekomst te leuren.
We zijn *zéér* verlangend naar berichten die wij in Mombassa hopen te vinden. Wij koomen daar heden namiddag aan.
In *drie* weken geen krant gelezen. Ik weet niet meer of Hitler bestaat of een booze droom was.
J. en Kees lazen beiden Dr. Dumay. Met belangstelling *omdat* het van jou is en nieuwsgierig naar het autobiografische element erin.
Het publiek van medereizigers is dragelijk, maar het aantal te behandelen onderwerpen, is wel zéér beperkt! Ils ne savent rien de leur sante!!
Ik wist niet dat *afstand* zoo'n invloed en betekenis voor een mensch kon hebben.
Ik ben dikwijls *zeer* melancholiek en verlangend naar de vrienden.
Veel liefs voor Ant van allen
Steeds geheel je Jan

Nog *3* weken varen.
Gelukkig zijn er nu mèer havens

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 13 juni 1939

aant.

aant.

Den Haag, 13 Juni '39

Beste Jan
Hartelijk dank voor je levensteeken uit Port-Soedan! Ik hoop, dat je te Mombasa mijn brief kreeg; bij het verzenden had ik zoo het gevoel, dat de combinatie Greshoff - Mombasa te romantisch is om waar te kunnen zijn.
Inmiddels is het geschil tusschen de krant en mij opgelost. Na veel trekken heeft Swart zijn politiek en religie laten vallen, zoodat ik nu een papier bezit, waarin

eigenlijk alleen staat, dat alles is zooals het is, terwijl De Lang zich niet meer met mijn werk mag bemoeien en ik alleen met Schilt te maken zal hebben. Vandaag wordt het berichtje in de kranten geplaatst.

Dit alles heeft ons in zekeren zin opgelucht, maar ook een beetje teleurgesteld. Mijn hoop om eens een jaar voor mijzelf te kunnen leven is n.l. voorloopig weer fictief gebleken. Dat daartegenover een belangrijke moreele overwinning staat en voorloopig financieele zorgen uitblijven, is wel fraai, maar vergoedt dat perspectief niet geheel. Verder moet ik uiteraard afwachten, wat in de practijk van dit episodetje wordt. Zal De Lang toch weer gaan intrigeeren, eenvoudig omdat hij het niet laten kan zijn macht te laten gelden? In dat geval kan er nog het een en ander gebeuren. Ik zal trouwens zachtjes aan eens omzien naar andere mogelijkheden, want ik heb het gevoel, dat het toch niet meer het ware zal zijn daar in de Parkstraat.

Verder heb ik direct na de sluiting van het incident het geval van jouw medewerking aangesneden bij Schilt. Het bleek mij echter, dat men zich gepikeerd voelt door het feit, dat je je solidariteitsbetuiging hebt *meegedeeld* aan de *Vooruit*; volgens Schilt is het *niet* de solidariteitsbetuiging zelf, die men onaangenaam heeft gevonden. Dat moest er ook nog bij komen! Maar zoo doet zich het zonderlinge geval voor, dat *ik* door allerlei schommelingen van het lot weer aan Het Vad. ben en *jij* er buiten staat om mijnentwille. Het lijkt me het beste deze zaak eens even te laten kalmeeren, en er dan weer op terug te komen... tenminste als je er prijs op stelt. Ik behoef je niet te vertellen, dat voor mij de aardigheid van het Vad. als *ensemble* toch allang af is, na het gebeurde. Wie weet, is er toch aan de Kaap iets beters te vinden? In ieder geval heb ik dezer dagen een eerste artikel naar ‘Die Brandwag’ gezonden. Ik vond het zeer moeilijk, absoluut niet wetend, welke mentaliteit daar precies aan de orde is.

Hein, die eenige weken ziek heeft gelegen (stuur hem vooral eens een kaart!), komt vermoedelijk dezer dagen weer op de krant; hij heeft een galblaas ontsteking gehad, schijnt het. *Hoornik* is candidaat voor den v.d. Hoogtprijs, nadat n.b. het *lot* had moeten beslissen tusschen hem en... Claartje Eggink! Vermoedelijk heeft het kringetje van borrelaars, dat in de Comm. v. Schoone Letteren dik vertegenwoordigd is, de duizend gulden voor jenever willen reserveeren.

Verder weinig nieuws. Een brief van Jany uit Parijs, waar hij nog is blijven hangen.

Onze allerbeste wenschen! En hart. gr. voor Aty en de jongens

je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Mosambique, 19 juni 1939

aant.

aant.

SS. Springfontein
19 Juni 39, Mosambique

Beste Menno,

Nòg veertien dagen! En dan zijn we er... waar? Op de plaats des heils of des onheils? Deze boot is volgeladen met Engelschen die van vooren niet weten dat zij van achteren leven: welgemanierde ossen.

Gelukkig is er nu een Italiaan, d.w.z. een wezen tot wie men het woord kan richten met eenige kans verstaan te worden.

Gisteren had ik een aangename conversatie met een Portugees.

Ik lees *verbijsterd* Blauwbaard en Octopus: hoe komt iemand tot zoo'n brute elk leven staande *constructie*!

Verder las ik minder dan ik verwacht en gehoopt had. De lichte onzekerheid, welke mij ook met tamelijke rustige zeeën bevangt, werkt de lectuur *niet* in de hand.

Ik las de elf deelen Carnets v. Barrès en de Nietzsche van Heinrich Mann verder nog wat te hooi en te gras.

Ik heb mijzelf er op gedresseerd *niet* aan de toekomst te denken. Ik leef op dit schip of ik er *altijd* op verblijven zal.

Van het verleden echter kan ik mij niet ontdoen, wat ik ook probeer. Ik hunker naar berichten te Beira over 3 dagen.

Men verwàcht altijd méér van de landen dan zij met de beste wil geven kunnen. Vandaar dat zij *altijd* tegenvallen zoo ook Afrika

Heel veel liefs v. Aty en de jongens voor Ant en jou

Veel handen van Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 20 juni 1939

aant.

Den Haag, 20 Juni '39

Beste Jan,

Zoojuist je brief uit Mombasa. Vermoedelijk voor definitief bezoek aan dit oord gepost, want er blijkt nog niet uit, dat je mijn brief naar dit oord hebt ontvangen. Dank voor al de tijdingen uit Port-Soedan, Aden! Dat je den invloed van den afstand ondergaat, bevreemdt mij niet; ik ben daar zelf ook uiterst gevoelig voor, en zelfs voor geringere afstanden.

Veel nieuws heb ik ook niet, nadat ik je naar Beira schreef over den uitslag van het conflict Nijgh (dewelke nog steeds geterrasseerd). Alles gaat zoo'n beetje zijn gang. De Lang heeft voorloopig een uiterst laag toontje gezongen, maar of dat zoo zal blijven moet ik afwachten. Inspireeren doet Het Vad. mij geenszins meer. Ik droom van een roman, maar daarvoor heb ik *een half jaar vrij* noodig. En onderwijl vos ik aan de vertaling van Rauschning, die wel opschiet, maar onafzienbaar is. Voor September neem ik dan ook geen vacantie. Misschien gaan we dan nog een weekje naar Londen, aangenomen, dat er geen crisis of oorlog is juist dan.

Romein is prof. te Amsterdam geworden, en de armzaligen doen nu moeite om hem door Slotemaker toch nog te laten wippen, door de Kroon te laten weigeren de benoeming goed te keuren. Holland op zijn aller(s)malst. Wij voeren tegenactie.

Ik mis zeer je inspireerende briefjes uit Brussel! Eigenlijk is dit vertrek toch voor mij (evenzeer als voor jou?) een verarming van mijn leven, die, hoop ik, allerminst definitief zal zijn. Verder zijn wij niet onwel, het is mooi weer, en zelfs warm. De vertaling berooft mij van mijn tijd om te lezen.

Deze brief gaat volgens het lijstje naar Durban. Daarna zijn jullie, als ik het wel heb, tot Kaapstad onbereikbaar. Ik hoop je daarheen spoedig te schrijven.

Groet Aty en de jongens zeer hartelijk van ons beiden,
voor jezelf een hart. hand van je
Menno

Laat mij event. weten, of je behalve dezen brief, ook mijn brieven te Mombasa en Beira in handen kreeg! Het is alles zoo uiterst onwaarschijnlijk!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Beira (Mozambique), 22 juni 1939

aant.

aant.

SS. Springfontein
22 Juni 39, *Beira* (Mosambique)

Beste Menno,

Mijn hartelijken dank voor je brief. Ik ben *blij*, dat de zaak met Het Vaderland nu over is. Vooral om der wille van de geschreven *overwinning* van het fatsoen.

Dat door dit alles echter de bot nog meer vergald werd, spreekt vanzelf: het ware Vaderlandsche Animo is niet meer aanwezig.

Ik zou (maar háást is er niet bij) graag de Fr. rubriek weer terug hebben.

1° omdat ik graag over Fr. litt. wil blijven schrijven (e.a. om de boeken te kunnen krijgen.

2° omdat in mijn bijzond. omstandigheden 20 gld per maand vast *niet* te versmaden is.

Ik schrijf met gelijke post enkele woorden aan Schilt. Misschien kun je naar aanleiding daarvan de zaak nog eens te sprake brengen. Ik dicteerde in Post Soedan voor het Holl. Weekbl. klein stukje over de novellen van V.E. Vriesland. Aty, die gewoonlijk veel voorzichtiger is dan ik, vond er *niets* in. Ik ook niet. Heb jij het gelezen?? Vriesl. schreef hierover aan het Holl. Weekbl. het ingesloten briefje. Het is mij onbegrijpelijk. Is ZEd taboe? Ik heb *geen oogenblik* de bedoeling gehad hem te beledigen of in zijn eer en goede naam aan te tasten!!!

Verder geen nieuws. Wij zakken langzaam af naar het koude zuiden. Als wij in Kaapstad komen is het dik *winter*!

Maar naar, dat we nu eens van gedachte kunnen wisselen over Gr.N. Ik ontving heden 22 het no. van 1 Juni en eer jij er een meening over zeggen kan is het bijna augustus!!!

Heel veel liefs van Aty en ons allen
Veel handen geheel je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Durban, 30 juni 1939

aant.

aant.

aant.

SS. Springfontein
30 Juni 39, Durban (Natal)

Beste Menno,

Al je brieven ontvangen, gelezen, herlezen, stuk gelezen. Ik ontving bericht van je 1 in Mombasa 2 in Beira, 3 in Durban. Over een goede twee weken ± 16 juli zijn wij (twee dagen te laat) in Kaapstad.

We gaan van hier *terug* naar Lourenço Marques en houden dan wéér in Durban en dan 1 Port Elisabeth, 2 East London, 3 Kaapstad.

Als er iets ten bate van Romein geteekend moet worden, teeken ik graag. Wat een stom en gemeen zeug.

Praat me niet van verarming des levens! Ik voel me verlaten en berooid. En of Zafr. veel zal kunnen geven? Toch *vast* een vergoeding van wat ik mis.

Van Eddy een brief over Gilles, met blijken van ontstemming over jouw stilzwijgendheid.

Ik heb ± 50 blaadjes in heel korte aantek. gemaakt en ik hoop daar iets in de geest van mijn Portugeesche reisindrukken van te kunnen maken.

Er waren hier journalisten aan boord om mij te interviewen, maar ik heb ze godlof ontlopen omdat ik al van boord was.

Aty heeft hier ook een aanbieding gekregen voor een vrouwenrubriek genre Dagboek Weekblad. Dit is financieel van belang.

Wat zou het heerlijk zijn, als je nadat wij geinstalleerd zijn, hier aan je roman kon komen schrijven, ver van *alles*, geheel voor je werk.

Beleven doen we niets. Op zoo'n boot ben je alleen met je zelf bezig, want aan je medereizigers heb je niets.

Slauerhoff's laatste reis was op *deze* Springfontein. Ik zie hem in de Doktershut en het hospitaaltje scharrelen. De administrateur (een geschikte echte toffe Amsterdamsche jongen) heeft hem gekend. Ik hoop alle Zondagsche Vaderlandse te Kaapstad te vinden.

Durban is een Amerikaansche stad, lelijk, maar nogal gezellig en zeer bont.

Hoe gaat het met de zadelmakerij, waarvan wij beiden zulke kostelijke producten mee naar Zafr. voeren.

In Beira maken de negers heel aardige eenvoudige houten doosjes. De administrateur zal er twee bij Nini afgeven, 1 voor haar, 1 voor jou, zij zorgt dan wel dat het bij je komt.

Met *heel* veel liefs van ons vieren aan Ant,
een stevige hand van je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Aty Greshoff-Brunt
aan
Ant ter Braak-Faber

Durban (Natal), 30 juni 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Springfontein
30 Juni 39, Durban (Natal)

Lieve Ant,

We zitten vanavond met ons vieren in een café in Durban, echt geschikt om eens een paar brieven te schrijven. Op de boot kom ik werkelijk tot niets en met moeite zette ik me er toe Trui en Oma ons wedervaren te vertellen. 't Is ongeloofelijk hoe lui zoo'n bootreis je maakt daar was de luiheid die we in La Verne ontwikkelden niets bij. Nu we weer vasten grond voelen en in een gezellig café zitten komt de schrijfenergie weer boven.

Onze reis is bijzonder goed verloopen. Bij Cape Guardafuihadden we een ruwe zee, maar dat schreef ik al op een briefkaart als ik me niet vergis. Verder verliep de reis zonder zeeziekte of een anderszins. We hadden maar een paar regendagen. Behalve in de Roode Zee, waar we werkelijk in de letterlijke zin van het woord in ons zweet baadden, ook als we daar stil in ons bed lagen, hebben we nooit last van de hitte gehad. We zijn blij dat we deze omweg gemaakt hebben, behalve Zanzibar en Mosambique hebben we wel niet zoveel echt moois gezien, maar we kunnen ons nu tenminste een denkbeeld van de tropen vormen. Het landschap, de bevolking, alles was zoo anders, zoo nieuw en zoo verrassend voor ons! En telkens zag je weer wat nieuws, in iedere haven wel wel iets te ontdekken. De negers zijn wonderlijke schepsels, 't zijn net kinderen en wanneer ze zoo rondom een groot blik met maïspap met hun handen zitten te eten doen ze je toch ook sterk aan apen denken.

We hebben veel moeten lachen en heel dikwijls hebben we tegen elkaar gezegd waren Menno en Ant er nu maar bij. Dat moest wel ideaal zijn met een aantal goede vrienden eens zoo'n reis te kunnen maken. Ons medegezelschap was zoo weinig interessant en verder dan een praatje over het mooie weer, of over andere banaliteiten brachten we het nooit met hen. Alleen met een Zwitsersche planter hebben we nogal eens aardig gepraat.

En nu zijn we vanmorgen hier in Zuid-Afrika aangekomen. Durban is inderdaad een heele andere stad dan een van die welke we tot heden in Afrika zagen.'t Is een wonderlijke mengelmoes: lange Amerikaansche wolkenkrabbers en er naast officieele 19e eeuwsche bouwstijl à la Musis Sacrum in Arnhem. Op straat negerinnen met een minimum aan kleeding met kralen behangen en negerinnen met pakjes. Of ze zoo uit een revue stappen en daar tusschen dan de blanken. Prachtige autobussen met twee etages en rikshaws met kaffers die zich allerwonderlijkst toetakelen met veeren, kralen en koehoorns. Juist al die tegenstrijdigheden maken 't hier erg gezellig. We zitten in een groot café met muziek. Het publiek zingt bij de bekende wijsjes luidkeels mee en 't zijn veelal dames in avondkleeding en heeren in smoking. 't Is alles <toch nl. ondanks die smoking> zooveel gemoedelijker en minder deftig dan bij ons. <dus het is èrg provinciaal-opgewekt>

Ik ben natuurlijk erg benieuwd hoe we in Kaapstad hebben zullen. We werden hier vandaag met bloemen ontvangen!! Alsmede door een journalist die Jan evenwel niet thuis trof en toen maar een oude 85 jarige Amerikaanse die een reis om de wereld maakt, maar nooit een voet aan de wal zet. Wat ze er aan heeft op die manier begrijpt niemand, maar misschien heeft ze 't nu aan die journalist kunnen verklaren.

We gaan nu overmorgen weer terug <naar het Noorden>, naar Lourenço Marquez <Post Oost-Afr.> en komen daarna opnieuw in Durban. Is wel de mijl op zeven en we komen dan ook ongeveer 10 dagen te laat in Kaapstad aan.

De passagiers zijn allemaal woedend, maar wij leggen er ons rustig bij neer. Al die vertraging staat in verband met de ontzettende hoeveelheid vracht die we mee nemen.

De temperatuur is heerlijk. Wanneer je bedenkt dat 't nu winter is hier en dat ik alleen vanavond een mantel aan heb. We waren vanmiddag aan zee waar druk gebaad werd.

Het eenige waaraan wij merken dat 't winter is, is dat de zon om 5 uur ondergaat. Overal bloemen, zomerbloemen!

In Kaapstad zal 't wel weer anders zijn. Ik hoop toch zoo dat jullie hier ook nog eens komen. Wie weet! Er zouden wel gekker dingen vertoond zijn.

Nu Antje, ik schei er maar eens uit. Je hoeft je niet verplicht te voelen mij terug te schrijven, ik weet dat je geen erge brievenschrijfster bent. Je tasch heeft me op reis nog geen oogenblik verlaten, ik ben er zeer aan verknocht.

Heel veel hartelijks van ons vieren,
je Aty

Hierbij het stukje over v. Vriesland. Hoe kan iemand daar zoo kwaad over worden. Het is m.i. een *waarderend* stuk dus ik stel de man te hoog voor dat lor boekje.

Aan het slot is een regel weggevallen, bevattende een voorbeeld van die smakeloosheid nl. een *woordspeling* uit het Stuiversblad.

Dag! Veel liefs v. de jongens,
van Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Laurenço Marques, 3 juli 1939

Springfontein
3 July '39, Laurenço Marques

Beste Menno
Het zal je wel verbazen nu weer bericht uit Laurenço Marques te ontvangen, nadat we al in Durban geweest zijn! De wegen van dit schip zijn wonderlijk en eischen getekende toelichting.

[tekening van kust Afrika]

Wij gingen eerst van Buza naar Durban, daarna van Durban naar L.M. en vertrekken Donderdag 6 July wéér naar Durban, daarna van D. via [East] [xxxx] en [Oost] [xxx] naar Kaapstad.

Als alles goed blijft gaan vertrekken we Zondag 10 [uit] Durban. En zijn dan 13 of 14 July in Kaapstad.

Ik kan mij niet voorstellen, dat op deze boot zoo wat *even* lang blijf als we in Juan les Pins [waren] ± *60* dagen!! Het verblijf in La Verne met zijn buitengewone gezelligheid beschouwen wij nog altijd als een hoogtepunt in ons bestaan en wij spreken er telkens over, of liever telkens komen wij er ongezocht òp.
Ik vernam heden dat de heren Colijn en [Daints], ieder op andere wijze, gevallen zijn. Verder herlas ik met [onnoemelijk] genoegen Adelaide en Mademoiselle Arnaud van Chateaubriand één deeltje [xxx]: *Koop dit*.
We zitten nu zoo te zeggen alléén op dit schip (er zijn nog twee twee Engelsche juffrouwen, die we zelden zien)
Ik hoorde dat Willem de Merode dood is plotseling?
Hoe maakt onze Hein het?
We zijn van het liggende lezen allen *zéér* dik geworden
Veel liefs voor Ant Faber
en een hand
van Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 5 juli 1939

aant.

aant.

WELKOM - MENNO ANT + +++

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum | telegram

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Durban (Natal), 7 juli 1939

Durban (Natal) 7 July 39

Beste Menno,

Hierbij de brief van Eddy. Hij heeft groot gelijk, dat hij doet, wat hij meent te moeten doen, en hij toont zich loyaal, maar ik vrees, helaas, dat hij er spoedig spijt van zal hebben.

Nadat ik twee maal de Durbansche journalisten ontloopen ben, vroegen zij mij gisteren *aan tafel*! Welk een journalistiek: geheel amerikaansch. Persoonlijke en liefst pittoreske bijzonderheden zonder éénig werkelijk belang. Ik ben hier in de functie van distinguished author!

Ik ben benieuwd naar berichten, welke ik te Kaapstad vinden zal.

Hoofdstuk III uit het Boek v. [Pxx] over de Joden heeft mij geërgerd. Het is bijna antisemitisme. Wie is die J. v.d. Spek.

Durban is [werkelijk] niet onaardig, maar veel is er niet te zien. [Zondag] ga ik [x] weg en het is [nu] [tijdig]. Het 1^{e} e.d. 2^{e} het samen zijn en er door 5 dagen geweest, [hekjes] genoeg is!

Veel liefs v. ga tot ga

Geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 8 juli 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 8 Juli '39

Beste Jan,

Vanmiddag kwamen jullie brieven uit *Durban*; hartelijk dank, ook voor die uit Beira! Ik zat zoo boordevol met die vertaling, dat ik werkelijk geen tijd had om je naar Kaapstad te schrijven; wij stuurden toen maar een welkomtelegram, dat, hoop ik, op zijn plaats is aangekomen.

Wij maken al plannen om volgend jaar Augustus voor een half jaar naar Afrika te vertrekken, als jullie daar zitten. Dat zou ongelooflijk heerlijk zijn; ik zou er graag een half jaar salaris voor laten schieten. Het heeft echter niet al te veel zin om zoo lang vooruit te turen, zoolang er nog aardigheidjes als Dantzig bestaan, met 'toeristen' en zoo. Overigens worden nu de Halifaxen oorlogzuchtig, zoodat er nog van allerlei fraais op komst kan zijn. Maar laten wij blijven hopen op dit heerlijke rendez vous.

Eddy schreef mij, dat hij *12 Sept.* weer in Nederland hoopt terug te zijn. Hij reist (symbolischerwijze?) met de 'Stenton'. Ik zal me bijzonder verheugen hem en Bep terug te zien, maar ik wil je wel zeggen, dat zij ons sommige, zeer vele dingen van jullie vriendschap niet zullen kunnen vergoeden. De *sfeer*, het verzwegene, vanzelfsprekende, La Verne - dat heeft Eddy niet, al heeft hij weer andere eigenschappen, die ik hoogelijk waardeer; en den sfeer is het toch, waarin men het meest de vriendschap als een fluïdum voelt.

Dat briefje van Vic lijkt mij volmaakt *geschift*. Ik herlas het stukje nog eens, maar het is van a tot z behoorlijke, scherpe, maar eerder geflatteerde critiek! Z.Ed. begint zich blijkbaar zoo hoog te voelen, nu hij zelfs in de Groene niet meer schrijft (dat doet nu Helman), dat hij geen aanmerkingen meer kan verdragen. Ant las het stukje ook en begrijpt er ook niets van. Met zulke heeren is geen omgang meer te hebben. Het mooiste is, dat deze groep ook nog geprobeerd heeft om Clara Eggink den v.d. Hoogtprijs te verschaffen i.p.v. Hoornik! Jacques, Engelman en Van Vriesland stemden in de Commissie voor haar, en toen moest er n.b. geloot worden, waarbij Hoornik uit de bus kwam. Ook al weer een nare en onverkwikkelijke historie, waarbij Z.M. Oude Jenever op den achtergrond van het dichterschap verrijst.

Het zal jullie stellig meer interesseeren, dat Van Crevel ons twee nieuwe angora's heeft geleverd, die nu al twee weken hier zijn. Zij heeten *Adriaan* en *Jaffa*, en zijn reeds voor jullie gefotografeerd (nog niet ontwikkeld, maar dat komt wel). Als het lukt ze vrij te houden van de kattenziekte, zullen ze verheugende huisgenoten zijn, want het zijn zeer *lieve* wezentjes, waarvan één hutspotkleurig, één zwart met grijs.

Ik heb natuurlijk direct je briefje aan Schilt overhandigd; hij zal je zelf nog wel antwoorden. Maar inmiddels had hij al een overeenkomst met Gino getroffen, en aangezien die niet direct te annuleeren is, zal die Fransche rubriek helaas verloren zijn, althans voorloopig. Ik vind dit een van de vervelendste naweeën van die crisis, maar het is een samenloop van omstandigheden, waar ik op dit oogenblik ook niets aan kan veranderen. Je solidariteitsbetuiging krijgt er echter des te meer waarde door voor mijn gevoel. Overigens heb ik tot dusverre nog geen kik vernomen van de heeren De Lang en Swart; Nijgh kikt überhaupt nog niet, en dus zeker niet tegen mij. Soms lijkt het me (*om* een romanbanaliteit *te vernieuwen*), of ik het heele geval *gedroomd* heb, zoo weinig spooren heeft het (tot dusverre) achtergelaten. De goede Hein en ik zitten weer tegenover elkaar, iederen dag, alsog er geen Nijgh en geen commissarissen geweest waren. Krekel is nu weg, en geeft zijn buitenlandsch overzicht als 'vliegend blaadje' uit onder patronaat van hooge heeren. Alleen vliegt het blaadje nog niet, naar ik hoor. - Een ander nawee is die vertaling van Rauschning, die mij tot September zal beletten om vacantie te nemen en voor mijn plezier een boek te lezen. Het vertalen van een dik boek is een obsessie. Het eerste deel is af en gaat overmorgen naar Leopold om vast gezet te worden. Bovendien is dat Duitsch toch maar half een cultuurtaal, tenzij het door menschen als Kafka of Nietzsche wordt geschreven. Als deze R. het op zijn heupen krijgt, weet hij met *tien* woorden *niets* te zeggen. Maar hij is een moedige geest.

Dezer dagen zie en spreek ik onzen goeden Maurits Esser; wat is dat toch een uiterst verkwikkelijke geest! Hij doet dat werk in Gr. Ned. niet alleen goed, maar ook nog zeer leesbaar, en ik vind, dat hij steeds *beter* gaat schrijven.

Verder zoover ik weet geen nieuws. Wij weten nog niet, wat wij in de drie resteerende vacantieweken gaan doen, want de internationale toestand etc.; deze zin kan permanent onvoltooid blijven, en daarvan zullen jullie nu voorloopig althans wel geen last hebben.

Ik ben benieuwd, of mijn eerste artikel al in 'Die Brandwag' heeft gestaan. Informeer eens naar dat blad en mijn artikel, want ik heb er geen idee van, of mijn geschrijf iets voor de ossewa is.

Tot nader! Veel hartelijks over en weer en een hand van je
Menno

Ik heb je een pak Vaderlanden gestuurd per zeepost; voortaan zend ik je wekelijks mijn Zondagsartikel.

Ant laat Aty alvast hartelijk bedanken voor haar brief! *Zij zal schrijven*.

Benoeming Romein is bekrachtigd.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Zanzibar, 14 juli 1939

Springfontein
Zanzibar 14 July 39

Beste Menno,

Te Mombasa kregen wij tot onze groote vreugde je brief. Ook Nini & Oma gaven een levensteeken. We zitten nu bijna een maand op dit schip en hebben nog één kleine drie weken voor de boeg.

Van slechts één der medereizigers, een oude Tanganiykaplanter (Zwitser met 34 jaar Afrika) hebben wij van Marseille af veel genoegen beleefd, een allergezelligste, bescheiden en beschaafde man. Helaas, verlaat hij in Dar-es-Salaam (des overmorgen) dit schip. Met de overige lieden hebben wij slechts oppervlakkig gelegenheidscontact.

Van lezen komt weinig. Ik maak echter vele aanteekeningen.

Ik reageer op deze avonturen, *gehéél* anders dan ik verwachtte. Ik wordt geplaagd door een aanhoudend heimwee. *Niet* naar Brussel, doch naar Nederland. Ik heb het gevoel, dat ik *onvervangbaar* verloren heb.

Ik ben geen kind meer en niet sentimenteel, maar ik heb in Den Haag, Parijs en hier aan boord gehuild als een jong deerntje. En zoo'n brief van jou maakt mij meer dagen in de put.

Heel belangrijk die mededelingen betreffende Het Vaderland. Je standpunt is het eenig juiste: *principieele* dingen onaantastbaar verklaren, maar soepel in de

kleinigheden. Je krijgt toch je zin! Je vergat te melden of Nijgh al of niet afgepeigerd is!!!!

Stuur *vooral* de Vaderlanden van na je Parijsche reis, door na 18 Juni, met je stukken en *vooral* over Simon naar Kaapstad

p.a. H.A.U.M.
Postbus 288
Kaapstad.

Warm is het in de tropen niet bijzonder. Heden in Tanga maakten we een wandeling, welke mij veel aan de lijdensweg te Juan les Pins deed denken. Dus wel warm maar niet *bijzonder*. Ik lees geen kranten. Ik weet *niets* betreffende de heeren Chamberlain c.s. Godlof! Ik leef meer in het verleden dan de toekomst en heb het gevoel of ik mijn leven op deze boot verder zal slijten.

Veel liefs v. Ant en ons allen
Vele handen v. geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 16 juli 1939

Zaterdag 16 July '39

Beste Menno,

Met een week vertraging zijn wij hier goed en wel geland. Kaapstad maakt een lieflijke indruk. Het mist karakter, maar het is blank en opgewekt. Veel [xxxen] en bloemen. Verder zee en bergen. De éérste dag reeds, nadat ik een georganiseerde aanval van collega's doorstaan had, gingen wij op huizenjacht. Er is hier *héél* weinig leeg. Donderdag wéér huizenjacht. Vrijdag huis gevonden door bemiddeling van dir. Nederl. Bank. Zafr. Een van zijn procuratiehouders zou nl. overgeplaatst naar Pretoria. Dit huis is *juist* wat we zochten: betrekkelijk nieuw, welonderhouden, *prachtig* gelegen (met een ongelooflijk vergezicht over de stad op zee), flinke tuin, ruime loopplaatsen, donkere kamer voor [Jan] etc. Verder kunnen wij de meid (is zéér moeilijk te krijgen) over nemen. Deze is goed gedrild en zeer goedkoop. Wij wonen kleiner, maar 10 × zoo aardig als in Brussel en als het complex huur-belasting-huisbrand-bediening samenvat nog *iets* goedkoper. De huur is hoger, maar belasting bestaat niet en gestookt wordt er zelden of nooit. Het huis heet *Dennehoek*. Maar wij vinden dat zoo ontzettend burgerlijk [Apeldoornsch] dat wij het willen omdoopen in La Verne. Het [xxxx] bestaat één [xxxxxx]. De huizen zijn niet genummerd en de post gaat hier uitsluitend op de naam af. Voorlopig dus Dennenhoek Kloofnekroad, Tamboerskloof-Kaapstad.

Gezegde procuratiehouder stamt uit.... Eibergen!!! Zijn gade werd gedurende de mobilisatie door je vader genezen. Veel lof nog immer daarvoor. Naam: *de Froe*. Hij is iets ouder dan jou, maar herinnert zich jouwer zeer goed als kleine knaap. ZEd. is een vriendelijke burgerman; d.w.z. schijnbaar vriendelijk want bij even spreken kwam de antisemitische aap uit de Geldersche mouw.

De journalistiek hier is Amerikaansch oppervlakkig. Ik zend je een foto met bijschrift waarvan *alles* onjuist is, namen, feiten, mededeelingen! Aty heeft natuurlijk nooit gezegd, dat zij al eens langs Kaapstad gevaren is!!! Misschien is ons onvolmaakte, ja minder dan elementaire Engelsch de schuld van deze misverstanden! Vrijdagavond hield ik een korte toespraak door de radio. <Zooeven kreeg ik daar een cheque van 2 guinea's (± 20 pop) voor 6 min voor! Ze zien me zeker voor vol aan> Vervelend zulke gelegenheidsspeeches op maat! Bij dezen die Brandwag maar nog niets van jou daarin ontdekt. Het is *beter* dan Die Huisgenoot; maar toch ook nog een primitief blaadje met een belletrie van heb ik jou daar! Ik heb in Johannesb. laten informeeren of je stuk er al in gestaan heeft.

Dinsdag 19

Zondag maakten wij een uitstapje naar *Houtbaai* om daar een zekere Jacques Malan te bezoeken. Dit is een echtpaar waar we zeker wat aan zullen hebben. Zéér belezen, geheel in de goede richting, gevoel voor humor, volkomen vrij van Afr.[nationalisme]. Ze wonen in een ideaal huis met de ideaal uitzicht. Modern en zeer modern gemeubeld. Hij is lichtelijk [Trotskist], maar helemaal *niet* opdringerig. Jullie zouden je daar ook zeker op je gemak voelen. Het is aardig hier Elsschot naast [Walman] in de boekenkast aan te treffen op het [zuidelijkste] puntje van de [wereld]! Aldaar trof ik aan de dichter N.P. van Wijk Louw, die hier niet alleen als de beste dichter, maar ook als een der beste intellecten geldt!! Ik heb hem in een half uur aan een [mateloze] hoeveelheid Vlaamsch - Blut und Bodenachtig edelfascisme horen verkondigen, dat ik er náár van werd. Een stróóm van vooroordeelen, holle phrasen, kinderachtige mythologie! Deze heer zal ik verder zoo veel mogelijk ontloopen. Te meer, daar ik er niet aan denk hier politieke discussies te beginnen, waar ik juist alle politiek ontvlucht ben! We hebben hier nu twee prettige menschen: Gerrit Bakker (Nederl.) en Jacques Malan (Afr.). Kees en Jan moeten tot 1 Maart élève [libre] zijn, dan kunnen zij zich laten inschrijven, [waarmee] zij de z.g. equivalentie ontwijken. Dat zal wel lukken. Kees maakte reeds kennis met de heeren Inskip en [Iterissen], resp. Prof en lector fr. taal en letter en zéér tot genoegen. Ook Jan trad reeds met zijn a.s. prof [Themaat] [xreght] in verbinding. Voorlopig krijgen zij *2* uur per dag les in het Engelsch: een stoomcursus!

Ik [xxxht] me in Z.afr pol en taalquaesties en weinig verheffend, doch helaas voor een journalist noodzakelijk.

Verder snak ik naar *rustig* mijn oude aantek. en invallen [eens] [gxxxexd] uit te werken. Dat zal wel half aug. worden.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[19 juli 1939]

aant.

aant.

Dinsdagmiddag

Zooeven je lange brief met grote vreugde ontvangen. De ontvangst van het telegram, waardoor we zeer getroffen werden meldde ik je reeds. Wij ontvingen het in Durban. Het denkbeeld dat jullie hier zouden komen, maakt me geheel in de war. Want ik kan nog maar niet wennen aan deze afstand. Toen ik in Br. woonde zagen we elkaar ook niet dagelijks, maar je wist, dat je in 3 uur in Den Haag kon zijn en er was de teleph.

Om *ver* van alles te werken is het hier onovertroffen. Een heerlijke natuur en een heerlijk klimaat. De bouwstijl gammel en fantasieloos, doch blijmoedig en simpel. En alle berichten uit Europa komen van eindeloos ver, heel zacht en onschuldig tot ons over. We zouden zien in de buurt van ons eenige kamers of een huisje te vinden, zodat jullie bij ons kon eten. Je zoudt hier zeker een reeks maanden van heerlijk werken kunnen hebben.

Goddank van Romein, dat is een pak van mijn hart.

Zoo een briefje als v. Vriesl maakt me blij, dat ik daar nu werkelijk niet meer mee te maken heb. Nu kreeg ik een dergelijke, veel schelderiger brief van de heer(?) Rispens! Wat worden de heeren zeldzaam gevoelig! Wij snakken naar foto katjes. Wij denken over een hondje, ter afwisseling. Of beide!

Van de Fr. Kroniek is zoo erg niet. Ik kan elders wel over Fr. Boeken schrijven.

Gelukkig dat Krekel nu werkelijk weg is. Ik kan me zeer levendig voorstellen, dat het geheele geval het karakter van een opgeloste nachtmerrie aangenomen heeft.

Ik ben *heel* blij, dat je de kwaliteiten van Loser erkent. Wij hebben altijd heel veel van hem gehouden.

De mail moet weg!

Spoedig nader nieuws!

Veel liefs voor Ant van ons allen geheel

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 20 juli 1939

20 July '39

Beste Menno,

We zijn het zonder uitzondering (Aty, de jongens en ik) bepaald onder den indruk van de pijnlijke vergeetachtigheid van Adriaan v.d. Veen. Wij gingen 11 Mei weg. Het is nu 20 juli en wij ontvangen taal noch teken van ZEd. In Mombasa, Beira, Durban kregen wij post van moeder en verwanten, zelfs van Alderwereld; maar *niets* van Aad. Als hij niet ziek is, kan ik daar moeilijk een verklaring of een verontschuldiging voor vinden. Zelfs bij ons aankomst hier *niets*.

Ik probeer zoo 'n beetje te werken, maar ik meen dat ik toch niets geregeld kan komen voor ik in het huis ben. Heden arriveerden met de Springfontein enige

meubelen. 1 Aug. verhuizen we. En zijn dan ± 15 aug wel geheel op orde. Dan is de winter ook zoo langzamerhand voorbij en de lente is hier de heerlijkste tijd.

Als jij komt, moet je ± 15 aug 1940 wegvaren, dan maak je hier de mooiste periode in het jaar mede. Het denkbeeld van deze mogelijkheid verlicht mij het verblijf.

Je merkt de afstand ook [xx] doordat de Anders en Eender en [A.v.S.] nog niet heb. Boucher heeft vergeten mij een exemplaar te zenden.

Bel hem even op en geef hem mijn adres aub.

21 July *Zie* het blauwe papiertje!

23 July wij maakten een bezoek bij den heer Frederik Rompel, Nederlander, die chef v.d. rubriek buitenland van Die Burger is. Ook al een slachtoffer van de journalistiek. Hij zelf is liberaal, maar zijn krant drijft hem zachtjes de verkeerde richting uit en hij zit met *zes* kinderen! ZEd. is op later leeftijd hertrouwd en met dit [onxxxxxxx] succes. Hij is nu 68. Zijn jongste spruiten (een tweeling!) zijn 5 jaar. Hij is de grootvader van zijn eigen kroost. Dit groote gezin bindt hem nl. aan handen en voeten. [xxxxxx] een vriendelijk, lichtelijk [gedoofde] man.

Aangezien ik geen lust heb [xxxxxx] met Loeb te verkeeren en ik ook niet hondsch wil zijn tegen iemand die het niet makkelijk heeft, heb ik een afspraak in een café met hem gemaakt. Hij heeft het niet makkelijk hier; maakt veel plannen, maar er komt niet veel van. Hij was lang niet zoo [dxxxxxxig] als ik hem laatstelijk in Amsterdam zag. Kalm en dom.

24 July Volgens hun lerares maken de jongens snelle vorderingen in de kennis der Engelsche taal en zij wijden nu ook les in het Afrikaansch. Dit stuit mij tegen de borst, doch het is onafwendbaar. Wanneer men zich voorneemt hier voor langen tijd te vertoeven, ontkomt men er niet aan.

SOPIE BRENG GEVARE OP UW WEG. schrijft men langs de weg ter waarschuwing van alcoholische autorijders.

1 Aug. trekken we in ons huis, dat nu bij nadere beschouwing nog beter bevalt. Er is altijd nog veel te [xxxddoen]. Ik snak er nu naar rustig wat aan de slag te kunnen gaan.

Dinsdag moeten wij op bezoek in Stellenbosch bij Prof. Dr. H. Ver Loren van Themaat, alwaar ik ook prof. dr. François Malherbe van ‘Ons Eie Boek’ zal ontmoeten. Ver Loren (jurist) is Hollander en schijnt *buitengewoon* aardig te zijn.

Ik zit ontzettend te springen naar *recentere* ex. voor mijn kroniek Holl. Weekblad. Wil jij Zijlstra, Boucher mijn adres even opgeven, dan krijg ik tenminste iets.

Tot de volg. week!

Heel veel liefs van Aty en de jongens voor Ant en de poezen

van geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 21 juli 1939

21 July

Eén ding wat mij tot nu toe opperbest bevalt is mijn afzijdigheid. Na de eerste oppervlakkige journalistendeining bij aankomst, besta ik niet meer. De laatste tijd in Europa werd ik voortdurend beklemd door het denkbeeld van een rolletje te spelen in het letterkundige leven. Dit vloeide natuurlijk uit mijn red. schap voor G.N. voort. En dan al die correspondenties en besprekingen over litteraire aangelegenheden! Ik zal mijn best doen om buiten alles te blijven, voor zooverre dat mogelijk is in verband met de broodwinning. Hier wordt ik niet afgeleid door ruzietjes of kwesties die opgelost en zaken die geregeld moeten worden. Ik kan hier weer rustig een boek lezen en rustig mijn aanteekeningen daarbij maken. En als ik geheel op orde ben in mijn eigen huis, zal ik nog meer tijd tot mijn beschikking krijgen.

De jongens vliegen vooruit in Engelsch. Wij maken weinig vorderingen omdat wij weinig gelegenheid krijgen het te oefenen.

Men raadt mij aan Afrik. te leeren en ik heb er tot nu toe ten minste een onoverwinnelijke tegenzin in. Het ergert mij als ik in de bus lees MOENIE SPU NIE als vertaling van do not spit!!!!

Misschien vind ik het over 1/2 jaar doodgewoon en over 1 jaar prachtig!

Ik zoek nog altijd naar een leesbaar geschrift in die taal. Men heeft mij nu wonderen verteld van de roman van een jongmeisje. Ik bezit het werkje reeds, maar dorst er nog niet aan beginnen.

Ik zie dat er nogal wat nieuws is.

Walschap, Vuyk, Coster etc. Is het nieuwe boek van Jo Boer al uit? Vraag dan Zijlstra mij een ex. ter zee en Holl. Weekbl te zenden. *Misschien* wil de Bussy het wel in een van zijn kisten voor de. H.A.U.M. meepakken of anders gewoon per post.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 28 juli 1939

Donderdag, 28 July '39 Kaapstad

Beste Menno,

Dinsdagochtend postte ik mijn laatste brief en daarna vertrokken we naar Stellenbosch afstand DenHaag-Haarlem, duur der reis 1¼ uur met overstappen; zeer slechte verbinding. Lunch bij prof. Ver Loren van Themaat. Aty kent zijn schoonzuster en wij kenden (in Arnhem) zijn zwager Laman Trip, vandaar de relatie. Hij (staatsrecht) is een ietwat stijve oude heer, die ik (hoewel er met geen woord van politiek gerept is) voor een stiekeme edelfascist houd. Zij is *allerliefst*, ge[nre?] mevr. Patijn, met wie ook [zxx] bevriend is. Aan de lunch zaten verder aan *François* Malherbe (er zijn te Stellenbosch *vier* proffen van die naam) van Ons Eie Boek. Een ietwat opgewonden heertje dat niet erg bij is en niet erg veel benul toonde, verder een philoloog Boreman (leerling van De Vooys), een Nederlander. Met de auto een prachtige tocht in de omgeving van Paarl (Paarlberg) gemaakt.

Diezelfder avond een lezing over mod. Nederl. poëzie te Kaapstad door een lector (Mod. Neder.lett.) Un. Kaapstad J. v.d. Merwe. Ik kan je zeggen dat een idiote nietslezer te Emmer Compascum of een achterlijke leraar in de vierde klas er *10* × meer van maakt. Beneden ieder peil. Na afloop eenig discussie met een prof hier Bosman, die met jou en Dick college bij Prinsen geloopen heeft. Herinner je je den man? Zeker *niet* ongeschikt en *iets* beter op de hoogte.

Oja, die Ver Loren van Themaat was, vóór hij hoogleraar in het Staatsrecht werd, burgemeester van Baflo. Die naam zei mij iets. Is daar niet een deel van Ant's voorgeslacht vergaderd??

Ik lees in Het Vaderland dat Thomas Mann in Nederland is. Heeft hij, toen je bij hem was, nog iets gezegd over het wangedrag van zijn handlangers ten jouwen opzichte? Ik ben zeer benieuwd dat te vernemen.

Maandag a.s. trekken we in ons huis. Ik hunker naar dat ogenblik, omdat ik hoop in mijn boeken eenig tegengif te vinden tegen het heimwee, dat mij onophoudelijk plaagt. Schrijf hier *niet* over, want ik wil niet dat Aty of de jongens het merken; maar tot nu toe heb ik mijn draai nog *niet* kunnen vinden. Het is heerlijk weer, de natuur is onvergelijkelijk, de stad aangenaam. We leven vèr van alle oorlogsgeruchten en buiten alle politiek. Kortom: het paradijs. En wanneer je morgen tegen me zei: je moet terug naar Holland ([xxx] Europa = Frankrijk) zou ik tegen het plafond springen van plezier. Voor een *tijdelijk* verblijf is het *ideaal* hier. Als ik wist, dat ik 1 Aug. 1940 terug ging zou ik met hart en ziel *genieten*, en als jij hier voor een halfjaar komt wonen, zal je niet weten hoe je het hebt van zaligheid. Maar ik zie altijd die zes jaar (minimum ballingstijd) voor mij. Aty bevalt het hier best.

Goddank, dat huis en tuin zoo voortreffelijk zijn. Ik lees nu reeds veel; maar zal dan nog veel meer lezen.

Ik stuurde je Die Brandwag met een stukje over je. Ibidem Die Huisgenoot met je portret.

Ze vragen me hier voor lezingen, maar ik heb tot nog toe de boot van wal gehouden.

Twee lange, bijzonder prettige brieven gekregen: van Esser en Simon. Op zulke geschriften lèèf ik een week.

Ik heb mij reizen aangevraagd en zal voor het te warm wordt Transvaal en Vrijstaat bezoeken. Dat geeft dan meteen wat afleiding. Ik kreeg heden mijn eerste zending Fr. Kranten (Marianne, Nouv lett. etc) 1 *juni* verzonden, dus na een reis van *58* dagen!!!!

Ik wacht nog even met expeditie ([vrijdag] avond om 12 is de uiterste termijn), misschien hoor ik nog iets, dat antwoord behoeft.

Vrijdag

Heden kreeg ik gelukkig wat Fr. *tijd* schriften ter opfleuring. Ik las er reeds '*dorstig*' in! Alsook het Journal [xxxxx] en de Pleiade [x] de twee nieuwe deelen van de reeks der Mij v. Letterkunde (Drost en Langendonck).

Dit voorspelt een aangename zondag.

Met heel veel goeds en liefs van Aty en de jongens voor jullie beiden

Geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak

aan
J. Greshoff

Den Haag, 1 augustus 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 1 Aug. '39

Beste Jan,

Je brief uit de twee klooven is al een paar dagen binnen, en ook die van Aty aan Nini hebben wij gelezen; beide met intens genot. Alles interesseert ons ten zeerste, vooral nu er hier in Europa een soort stilte voor den storm heerscht en het leven in een halve vacantiestemming voorbij sukkelt. Ik maak uit je letteren op, dat de eerste indrukken op zijn minst genomen dragelijk zijn. Dat de zoon van den stationschef in Eibergen (want ik vermoed, dat het zekere Jan de Froe is, waarmee ik nog gespeeld heb, een knaapje met een groot hoofd) jou in Afrika een huis moest overdoen, is meer dan men van het noodlot zou mogen verwachten!

Ik zond je gisteren voor het eerst een Zondagsblad naar je nieuwe adres; de rest zal je geleidelijk aan wel bereikt hebben of bereiken bij de H.A.U.M. Van 'Die Brandwag' heb ik prompt een chêque ontvangen van £ 3,3 'sjielings', maar tot dusverre taal noch teeken van plaatsing! Dat is zeker niet europeesch, en zou b.v. den heer Alderwerelt tot voorbeeld kunnen worden gesteld, die sommige menschen (zooals A. Morriën) *heelemaal* niet schijnt te betalen!

Ik stuurde aan 'Die Brandwag' inmiddels een tweede artikel over het geval Romein en achtergrond. Let eens op, of een en ander te zijner tijd verschijnt, en zoo ja, in welken vorm; maar misschien sturen ze me nog wel een bewijsnummer. Wij zijn nog steeds periodisch melancholiek om jullie afwezigheid. Morgen zijn wij zes jaar in den echt verbonden en dat bracht ons weer op de droeve gedachte, dat wij een jaar geleden met Jany in St. Jean Cap Ferrat aan dat heerlijke baaitje dineerden met de gegevens der vriendschap overal voor het grijpen. Deze melancholie werd nog versterkt door een brief van Eddy, die ik zoo juist ontving, en waarin hij het noodig vindt naar aanleiding van één sympathiseerend zinnetje van mij over den goeden *Esser* meer dan twee bladzijden op dien man af te geven, alsof hij mij perse moet waarschuwen tegen zulk een inferieur wezen. Ik kan dien rancuneuzen toon niet uitstaan, en werd er levendig door herinnerd aan de correspondentie over den heer Saks, nu twee jaar geleden. Ik dacht er hem (Eddy) bovendien een pleizier mee te doen om hem bij Esser aan te bevelen voor een 'Uren met Stendhal', maar Z.Ed. schrijft mij, dat Otten dat maar op moet knappen; hij schijnt er zich te hoog, te veel 'elitemensch' voor te voelen. (Ik heb *lak* aan dit soort elite, driewerf lak!). Als hij zelf dit werkje niet wil opknappen, waar moet hij dan in Holland van leven? Ik zou zoo zeggen, dat het relatief aangenaam werk is, aangenamer b.v. nog dan de vertaling van Rauschning, waar ik nog steeds niet mee klaar ben. Maar dat daargelaten: ik kan *dezen* toon van Eddy niet verdragen, ik vraag me zelfs af, wat dat worden moet, als

wij in Den Haag elkaar geregeld spreken. Voorshands wil ik maar liever aannemen, dat hij (zooals hij zelf schrijft) physiek in zeer slechte conditie is; maar ook dan is deze 'polemiek' tegen Esser (alsof ik hem een wondermensch en een genie had genoemd!) mij hoogst antipathiek. Daar komt bij, dat het intellectueele bondgenootschap van vroeger in den ouden vorm althans niet meer bestaat, zoodat allerlei 'sferische' wrijvingen veel meer voor de hand liggen. Enfin, ik hoop er het beste van, maar zoo'n brief maakt mij down.

Wij willen *serieus* probeeren het volgend jaar voor een maand of zes naar Afrika te ontsnappen, als er geen oorlog is. Er zullen vele moeilijkheden met de krant te overwinnen zijn, maar ik geloof, dat het mij veel goed zou doen, zulk een reis en een verblijf van een paar maanden in jullie nabijheid. Het plan is op zichzelf al een prettig tijdverdrijf; laten wij hopen, dat het ook gerealiseerd kan worden.

Wij hebben momenteel een Duitscher uit Leipzig, zekeren Hauswald, met zijn vrouw te logeeren. Wat deze man (dien ik een tijd geleden hier toevallig leerde kennen) over de toestanden in Hitlerland vertelt, is zeer frisch, zooals je kunt begrijpen. Deze H. is een intelligente man, met dringende behoefte aan lectuur en gesprekken; en dan te weten, dat dit alles *clandestien* moet worden bedreven! Met de Gestapo op de hielen!

Van het Vaderland geen nieuws. De zaak is weer eens in afwachting van een Kon. foetus en er is alsmaar kabinetscrisis. Hein is van zijn gal hersteld en zit weer als van ouds achter zijn lessenaar; daarentegen heeft Piet van Eyck een zeer zwaren galblaasontsteking gehad, waarvan hij nog lang niet hersteld is, al schijnt het gevaar geweken. De pijnen daaraan verbonden moeten ondraaglijk zijn en alleen met morphine tijdelijk te neutraliseeren. Vr. Bladen van Augustus worden gewijd aan *Gomperts'* bundel 'Dingtaal'. Iets heel bijzonders, vind ik.

De foto's van de poezen zijn niet goed geworden; ik wacht op een volgende fotografeergelegenheid om je er eenige afbeeldingen van te sturen. Het zijn onovertroffen wezentjes, zeer speelsch en zeer eigenwijs.

Houd ons vooral op de hoogte van vele dingen, en laat zoo mogelijk spoedig foto's overwaaien. Wij gaan, zooals ik je, meen ik, al schreef, *3 Sept.* met vacantie voor drie weken, maar post wordt dan in ieder geval doorgezonden.

Tot nader! Ook voor Aty en de jongens veel hartelijke groeten van ons beiden.
Hart. hand
van je Menno

Ik sprak laatst den heer *Hendrik Cramer*, een soort Jany zonder het aardige van Jany die mij verzocht te informeeren naar werkjes, die je van hem zou publiceeren. Hetgeen ik hierbij doe.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 4 augustus 1939

4 Aug '39

Beste Menno,

Met de mail van Dinsdag j.l. kon ik niet schrijven omdat wij dien dag juist in ons huis trokken. Dit is nu wel zoo'n beetje op orde, althans reeds zeer bewoonbaar. Het is klein, maar aangenaam en ik heb een kamer, welke mij *zeer* goed bevalt. De ligging is zeldzaam fraai. Zoodra er kiekjes zijn zullen dezelve gezonden worden. Nu ik een eigen omgeving heb, begin ik mij enigszins bij het zijn alhier neer te leggen. En wanneer mijn boeken op hun plaats staan en ik aan het werk kan, zal het wel zoo'n beetje gaan.

Jany schreef mij: ik zie je binnen twee jaar terug. Daar vergist hij zich in. Ook al zou ik het nòg zoo naar vinden, ik blijf tot Jan en Kees zijn afgestudeerd. Als ik eenmaal iets voorgenomen heb voer ik het door, zie: niet- rooken, niet-drinken, al heb ik soms machtig lust in wèl rooken of een borrel!

Jan Mulder, een dichter die ik weinig ken, (persoonlijk helemaal niet) [xxxxxx] [gehuisvest] [xxx] ik [xxx] ik een vriendelijke brief. Hij woont in Pretoria. [*xxxxxxx*] u alleraardigste [xxx] [x] [xxx]. Die geschiedenis met Kees zit me duchtig dwars. *Niet*, dat de novelle niet geplaatst wordt. Ik vind het helemaal niet kwaad, wanneer een [jong] schrijver (vooral als de Vader óók schrijft!) eenige teleurstelling heeft; maar de manier waarop ik door de jongelui [te] [werk] belazerd ben is *treurig*. Hierbij een briefje aan [And.] lees dit even en zend het hem door s.v.p.

Van [Kampen] schreef mij *waarom* V. V.Vr. zoo kwaad was op mij. Omdat ik geschreven had, dat hij onder den druk van een [xxxxxx]plicht welke hem zoo zwaar woog bij voorkeur kleine boekjes besprak! Dat vond hij schandalig. Ik vind het niet zoo erg en bovendien is het herhaaldelijk door betrouwbare [xxxxxxxx] verteld: Het is dus wáár!

We hadden een allerleukst [xxxxxxxxx] van de vorige bewoners van het huis overgenomen. Deze is [heden] reeds na 2 dgn] verdwenen met medeneming van lakens, dekens en kussensloop. Eerste ervaring met de inheemsche [xxxxxxxxx]! Gelukkig zijn wij in zulke omstandigheden nogal zéér laconiek.

Stuur vooral [xxxxx] weer berichten en [xxxxx] zulks te melden! *Alles* interesseert mij en ik leef meer dan ooit op de post.

Met veel liefs v allen voor Ant en [xxx] poezen

Steeds geheel JG

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 7 augustus 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 7 Aug. '39

Beste Jan,

Sedert verzending van mijn vorigen brief alweer twee brieven van jou ontvangen. Veel dank voor al deze tijdingen! En ook voor den Cape Argus met het fraaie portret en de bakerpraat over jouw orden, en over Jan en 'Gees'. Dit society-element moet, dunkt mij, op den duur een krant gauw heelemaal stupiede maken voor een eenigszins behoorlijken lezer; maar het is dan ook een compleet boekdeel, een olifant vergeleken bij den mug Vaderland.

Ik heb zes uitgevers (te weten Nijgh, Querido, Van Loghum Sl., Brusse, Leopold en Elsevier) schriftelijk in kennis gesteld van je nieuwe adres in de Tamboerskloof; Boucher mondeling. Dit zijn de voornaamste boekenverspreiders; ik hoop, dat ze je nu rechtstreeks de betreffende werken zullen zenden, ter voorkoming van tijdverlies. Veel nieuws is er in den laatsten tijd nog niet verschenen; den nieuwen Walschap heb ik nog niet gelezen, maar hoop ik voor a.s. Zondag te lezen. De Pillecijn, die Van Kampen zoo mooi vond (dialoog te La Verne verleden jaar onder de boomen om het huismansideaal), vond ik vrij abominabel, d.w.z. behoorlijk op een tweederangsch plan, en dan nog mondjesmaat. Zulke soort lectuur interesseert mij werkelijk in het geheel niet meer, terwijl een boek als 'L'Ame Primitive' van Lévy-Brühl mij geweldig boeit... 'als een roman', gelijk het *verkeerde* gezegde luidt. Wat den gemiddelden roman betreft geldt ook voor mij de dringende wenk: Moenie Spu Nie.

Ik hoop ten zeerste, dat je te zijner tijd je reacties op dit afrikaanse taaltje in journaalvorm te boek zult stellen. Ik kan mij er n.l. in het geheel geen voorstelling van maken, hoe men in dit idioom *behoorlijk* met elkaar kan spreken over *behoorlijke* dingen; en toch moet dat van mij wel een vooroordeel zijn, aangezien *iedere* strottenhoofd- en mondholtebeweging goed genoeg moet zijn om de diepzinnigste zaken te formuleeren. Alleen door eigen aanraking zul je kunnen verifieeren, hoe dit alles precies in elkaar zit. De verhouding van de 'moedertaal' tot de 'afgeleide' taal moet daarbij, dunkt mij, op den duur toch uit te schakelen zijn, of althans gedeeltelijk buiten werking te stellen.

In Europa nog steeds geen sensationeele gebeurtenissen, waarop iedereen zit te wachten. Dantzig, zegt men, zal in September barsten. Naar welken kant? En er is eenige dagen geleden *weer* een prinses geboren, genaamd Irene Emma Elisabeth; terwijl iedereen op een prins had gevlast. 'Slordig werk van Bernhard', merkte Wim op.

Den heer *Bosman* herinner ik mij zeer goed. Het was een geschikt type, maar wij vonden hem toen toch wel een erge Afrikaander. Ik weet niet, hoe hij zich ontwikkeld heeft, maar ik hoop voor jou in de goede richting. In ieder geval was hij zeer hartelijk.

Thomas Mann heb ik eenige malen gesproken, en zelfs tenslotte *toe* gesproken (waarvan je per gewone post een verslag in Het Vad. zal bereiken) in een huldigingsbijeenkomst. Hij is erg aardig, moet ik zeggen, maar over het geval Lion hebben wij niet veel nieuws kunnen vertellen. Hij heeft zich in die zaak niet al te sterk betoond, maar zijn heele persoonlijkheid bevalt mij toch bijzonder. Hij is de man van zijn geschriften, en dat doet mij altijd veel goed. Ik leidde Z. Ed. rond door het Mauritshuis, waar hij vooral langen tijd vertoefde voor Rembrandt en... Cornelis Troost!

De goede Van Eyck krijgt bij zijn galblaasontsteking nog overal hevig op zijn pokkel, omdat hij een zoo vervelend boek als de Hermingard heeft uitgegeven. Ik begrijp die oppositie van Helman, Buning e tutti quanti niet goed, al vind ik het boek ook vervelend (maar de inleiding *prima*!). Hoe kun je honderd deelen Ned. klassieken uitgeven zonder in vervelende nummers te vervallen? Een van tweeën: of niet meer

dan 5 deelen uitgeven, of ‘studeeren’. Wij zijn nu eenmaal geen Fransche letterkunde. Ik zal daarover eens iets schrijven voor ‘Die Brandwag’ (welk blad ik nog niet ontvangen heb overigens). Van Rantwijk verzocht me je nog even te schrijven over de *honorarium* quaestie Groot Nederland. Het schijnt n.l., dat jij zelf dit gedeelte regelt. Is het niet eenvoudiger, dat *hij* het doet? Of zijn daaraan practische bezwaren verbonden? Wij kwamen erover te spreken, omdat ik geen honorarium ontving en dacht, dat er zoo misschien meer zouden kunnen zijn, waaronder behoeftiger lieden dan ik op dit oogenblik.

Ik heb met smaak de kozakkenhistorie van Gerretson gelezen.

Rauschning vordert. Het zal prettige lectuur voor je zijn om *op een afstand* van deze dingen te lezen! Leopold vindt de vertaling, naar hij mij zeide, boeiend als een roman (daar heb je den roman weer).

Tot nader!

Veel hartelijks over en weer

M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 8 augustus 1939

aant.

aant.

8 Aug 39

Beste Menno,

We zijn nu vrijwel op orde, alleen de gordijnen en de boekenkasten van Jan en Kees ontbreken nog. Ons huis ziet er zéér gezellig uit en wij hopen van harte dat jullie het nog eens zult aanschouwen. Het is iets *geheel* anders dan 130 Bd Aug. Reyers. Vooral mijn kamer is véél aangenamer. De omgeving is ook allerfraaist zoodat alles pour le mieux dans le meilleur des mondes zou zijn, indien ik niet dat onafgebroken heimwee had. Voor de aardigheid sluit ik die brief van Mulder in: ook hij is daar na zooveel jaren nog niet overheen.

Ik ben nu druk aan het werk. Allereerst moet er veel voor het broodje geschreven worden, want reis + installatie heeft zeer veel gekost. Te samen denk ik: 3500, - gld. We zijn met zijn *vieren.* De jongens hebben natuurlijk ook hun eischen. Wat een *uitstekend* bandje van Salden om die bundel van Marja!

Hoe sta je nu met je vertaling? En hoe gaat het nu op de krant? Nog steeds volmaakte rust? De jongens kregen heden een lange brief van Annie Suiker. Adriaan schijnt het nog steeds zeer druk te hebben. Slaat hij er zich aardig doorheen? Gaat hij er niet te zeer in onder? Vertel ook eens iets over Salden.

Bij Wim en Mieneke alles goed? Vader Faber gezond en bezig? En de zadelmakerij????

Je hebt er geen idee van hoe anders mijn leven hier is.

Vrijwel de geheele dag thuis of een klein wandelingetje in de omgeving. Niet meer 2 of 3 × per dag naar de stad vliegen! Geen radio, geen kranten, alleen Hollandsche die een maand oud zijn en waarvan het politieke deel carrément overgeslagen wordt! Zoo nu en dan dringen eenige berichten uit de oude wereld hier door, maar op hun reis hebben ze al het beangstigende verloren. Je kunt je deze toestand van euphorie niet *voorstellen* als je er niet in leeft.

Voor het eerst na langen tijd kan een mensch nog weer eens iets van langen adem lezen. Ik ben nu in Flaubert bezig, met daar tusschen door boeken voor mijn kroniek in Het Holl. Weekblad.

Ik ben in gesprek zoowel met Die Huisgenoot, als Die Brandwag over *geregelden* medewerking. Ik zie er wel tegen op om nog meer hooi op de vork te nemen, maar het *moet*.

Stuur altijd als je ze hebt *kiekjes*.

Veel liefs voor fabertjelief,
Een hartelijke hand en geheel
je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 11 augustus 1939

aant.

aant.

11 Aug '39

Beste Menno,

Hartelijk dank voor je lange brief van 1 Aug, welke heden hier binnenliep. Ik heb Die Brandwag, die mij om medewerking vroeg, geschreven mij dat ex. met jouw bijdrage te zenden. Krijg ik het dan zend ik het je dadelijk door.

Over Aldewereld hoor ik van *alle* kanten klachten. Uit berichten van de bank blijkt dat hij mijn hon. Van Juni en July op 22 july nog *niet* overgemaakt had. Ik zal hem morgen een brief op pooten toedichten.

De bijdragen van Hendrik Cramer worden *zeker* geplaatst, wanneer kan ik niet zeggen. De man, die ik in Parijs herhaaldelijk ontmoeten is een *nare* aansteller.

Wat je over Eddy schrijft heeft mij ontzettend gehinderd doch niet verbaasd. Hij heeft altijd geleden onder die matelooze zelfverheffing, welke in het stomweg denigreren van anderen gelegen is.

Questies van talent buiten bespreking gelaten, voel ik heel wat meer voor het stille afzonderlijke leven van M. Esser, dan voor Edddy's zelfbeklag. Als hij nu weigert zulk werk als de Stendhal te verrichten, vraag ik mij af wat hij dan wèl wil doen! Ik vrees met groote vreeze, dat 1o, het weerzien een wederzijdsche teleurstelling zal brengen en dat 2o een breuk of iets wat daarop gelijk verre van onmogelijk is. Ik moet je zeggen dat ik van Eddy zulk een dom op niets gebaseerd gekanker tegen

M.E. *niet* zou accepteren. Ik heb zoo'n flauw idee, dat als ik in Holland was er ook tusschen Eddy en mij iets zou gaan haperen.

Wij bouwen ook reeds heele fantasieen op jullie Afrikaansche project! Een klein gem. huisje of eenige kamers hier in de buurt en bij ons de maaltijden. Als het lukt moet je 1 april 1940 afreizen dan loop je hier de (te warme) zomer mis. < >

Ik zal de volgende week uitvoeriger aan onzen Hein schrijven. En ook aan P.N.v E., wat *zielig*. Ik hunker naar de bundel van Gomperts, waarin ik vluchtig enkele specimen las.

Ik ben heden begonnen met het redigeren van mijn reisnotities onder de titel Catrijntje Afrika, titel welke in het eerste hoofdstuk verklaard wordt!

Ik werk mede aan Huisgenoot, Brandwag, Burger etc.

Ik verheug mij zeer op a.s. Zondag: bezoek bij Jacques en Hélène Malan, de aardigste menschen die ik hier ontmoet heb en die in Houtbaai[?] ± 12 km. in een ideaal huis en een ideaal omgeving wonen.

Ik heb veel last van mijn nieren.

Stuur van je vacantie oord, als je geen lust in brieven hebt, een pietsie aanzichtkaart!

Heel veel liefs voor Ant en van allen,

Geheel Jan

P.S. Een hiersch[?] journalist <[onleesbaar]> beloofde mij het no. van Brandwag met je stuk, dat ik dan na lezing zal doorzenden. Hij vertelde mij verder dat het *geen gewoonte* is auteurexx. te zenden tenzij zulks uitdrukkelijk verzocht wordt. schrijf dus even aan die hoofdred.

A.D. van Schoor
Hoofdred. Die Brandwag
3 Pleinstr. Johannesburg

April - Juni prachtig najaar	
Juni - Aug prachtige winter	
of	
Mei	
Juni	herfst
July	
Aug.	winter, heerlijk
Sept.	
Oct.	voorjaar, heerlijker

Laten we het dus maar op 1 Mei a.s. houden!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff

aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 12 augustus 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

12/Aug. '39

Beste Menno,

Juist was mijn brief weg of daar kreeg ik Die Brandwag (waar ik mij op geabonneerd heb) met je stuk over Romein*. Ik stuur het je per gewone mail op. Lees vooral de advertentiën. Deze schenken uitzinnig vermaak.

Ik broei op een lange brief op pooten aan Aldewereld. Deze quaeste houdt mij zeer bezig. En ook (want ik herlees je brieven dikwijls) het geval Eddy - Esser hindert mij meer dan ik je zeggen kan. Wat iemand nu ook ooit van Mauk zeggen kan, toch niet dat hij in eenig opzicht inferieur is. Integendeel, ik ken hem van 1908 af en hij is werkelijk een volkomen, door en door fatsoenlijk, in menig opzicht *nobel* iemand. Wat geeft in godsnaam Eddy het recht zoo hoog van de toren te blazen; waar baseert hij zijn 'superioriteit' op? Op talent? Alsof dat *alles* in de wereld ware! Die zelfoverschatting van Eddy heeft mij altijd gehinderd en we hebben er al heel wat over gebekvecht, maar nu kan ik die minder dan ooit verdragen en zeker niet wanneer iemand die ik als mensch zoo hoog heb en zo graag mag als M.E. daar het slachtoffer van is.

Dat als-maar-kabinetcrisis bevalt mij niet. Dat is *altijd* koren op de fascisme-molen. Ik hoop dat die spoedig en redelijk geschikt zal worden.

We hebben hier nu *vier* jonge menschen, waar we best mee kunnen opschieten. Gerrit Bakker (boekhandelaar) en Frans Beilsma (schilder) twee Hollanders en Le Roux (red-secr. van Die Huisgenoot) en Malan, twee Afrikaanders.

Le Roux is tot de nek geladen tegen de Afr. professor-letterkunde, die provinciaalsch en oppervlakkig is. Malan heeft een prachtig huis en een prachtige bibliotheek.

Je hebt nu geen denkbeeld van wat voor koeien menschen als b.v. prof. Dr. François Malherbe, en J.v.d. Merwe - hier bekende 'critici' - zijn!! Voortachtigsche frikken met een natachtigsche geléénde terminologie!

Alles bij elkaar kun je je moeilijk een denkbeeld vormen van het algemeen peil! Kijk Die Brandwag goed door: dat is het beste weekblad. Die Huisgenoot, veel grooter oplaag, is nog véél 'populairder'. De beste auteur is vd Heever: Somer Droogte etc. Voor een roman in Die Huisgenoot krijgt hij 80 pond = 750 gld! En voor de boek uitgave ongeveer 300! =

2750,- gld!

750

_____

3500, -!

Van Wijk Louw, die, edelfascist, toch ten minste eenige Europeesche en alg. belangstelling heeft, loopt met plannen voor een maandschrift rond. Maar de grote vraag is: *wie* moet het vullen, hoe moet het vòl komen, als men eenigermate één niveau wil handhaven. Ik heb hem het Vrije Bladen cahiersysteem aangeraden.

Het eenige wat hier is, *rust & zon.*

We hebben gisteren uitvoerig over jullie komst zitten boomen. We zien in de buurt tweekamers + badk. Te huren voor vijf maanden van 15 Mei - 15 October en jullie gebruiken de maaltijden hier als onze gasten.

De Nederlandsche booten vertrekken van IJmuiden en gaan dan via Dover, *direct* naar Kaapstad in 16 dagen. De prijs in de toeristenklasse zal ongeveer bedragen retour 400 gld. Denk er om dat jij als journalist bij aanvragen 20% korting krijgt over *jouw* biljet niet dat van Ant. Dat is *gewoonte*.

Reis + onkosten op reis	900 gld.
huishuur 5 × 60 gld	300 gld.
kleine uitgaven	100 gld.
diversen (porti)	200 gld.
	_____
	1500, -

Je brengt al je aantekeningen voor je roman mede en keert met het volledige M.S. naar Nederland terug!

Er wordt 's ochtends van 8-12 *gewerkt* om 12.30 gezamenlijke lunch etc.

Wat je schreef over de ‘vervreemding’ van Eddy is helaas maar al te waar, ook ik bespeur die. Dit nu is het ellendige van alle afstanden en ik leef in een voordurende angst, dat ik er ook op die manier ‘uit’ zal raken, hetgeen ik verschrikkelijk zou vinden.

Hierbij een plattegrond v.h. het huis.

Maandag

De zondag weer aangenaamst bij de Malan's doorgebracht. Als je hier bent zullen jullie ook veel aan dit echtpaar hebben. We troffen daar dr. A.F. Bruwer (verafrikaansing van de Hugenotennaam LaBruyère) die tot voor acht jaar een der allerhoogste en invloedrijkste mannen in de Unie: economisch adviseur van de regering en hoofd van de mijn- en staalbedrijven. Was echter te liberaal en heeft nu een weekblaadje dat *niet* marcheert, omdat hij geboycot wordt door dezelfde grote firma's, die indertijd zijn deur plat liepen om gunsten.

Een man die helemaal er ‘uit’ gewerkt is en er niet meer inkomt, omdat hij *normaal* denkt en doet. Zeer sympathiek. In het bezit van een zoon, med. stud, en een *beeld* schone, zeer intel. dochter (16 j.), waar Jan en Kees dadelijk vriendschap mee gesloten hebben en met wie ze Fransch spreken: een ongekende weelde hier. Kees heeft één Fr. les *2 gld. per uur*! De koning te rijk.

De volgende maand komt Maurice Chevalier hier zingen en organiseren we een intiem feestje met hem. Ben benieuwd wat dàt nu voor een knaap is. Hopentlijk niet àl te cabotinnerig!

Het is overal eender: een dichte massa *koeien* met hier en daar een *páár* geschikte lieden.

Nu, lieve lieden, het allerallerbeste van ons allen,
Steeds geheel je Jan
Wat doet in godsnaalt;m dat portret van *Simon* daarbij!

*ik zal ook een ex. aan de nieuwe hoogleraar doen toekomen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 13 augustus 1939

aant.

Den Haag, 13 Aug. 39

Beste Jan.

Eergisteren je brief van 4 Aug. Je ziet, dat de luchtpost er niet veel meer dan een week over doet; ik weet alleen nog niet, wanneer de zending het voordeeligst uitkomt, maar veel zal het niet schelen. We zijn blij, dat jullie in je eigen huis zit, de tempel van De Froe, die nu gelukkig La Verne heet, en onze plannen om het volgend jaar te komen nemen steeds positiever vormen aan. Het beroerde is, dat de internationale situatie werkelijk niet geschikt is om zooiets practisch ook al te gaan voorbereiden; ik begrijp momenteel tenminste niet, hoe het geval Danzig zonder oorlog moet afloopen... als er niet een tweede München volgt, waardoor wij evenzeer in den aap gelogeerd zijn. Maar komen wij er op een miraculeuze wijze door, dan zijn wij stellig van plan om een half jaar verlof te nemen!

Dank ook voor de Huisgezin en Brandwag. Ik kan je zeggen, dat ik lichtelijk schrok, toen ik deze organen zag! Wat een zonderlinge, barbaarsche verschijningen! Maar aan den anderen kant is het wel pikant om in zoo'n milieu te publiceeren. Met dat al heb ik nog steeds geen bewijsnummer van de Brandwag, waar mijn eerste artikel in gestaan moet hebben; want dat het er in gestaan heeft, leid ik af uit het ingezonden stukje van dien heer, die zoo blij is, dàt het er in gestaan heeft. Ook Maurice schijnt men te hebben gehuurd voor deze doeleinden. Zijn kuif woei mij tenminste phaenomenaal tegen.

Ik las je critiek over De Pillecijn in het Wkbl., die mij te gunstig voorkomt; ik vind het alles bij elkaar een behoorlijk, maar door en door tweederangsboek. Dan is de nieuwe Walschap stukken beter. Alles nader in Het Vad. per zeepost.

Eddy moet nu al op de boot zitten. Hij moet er nog steeds niet best aan toe zijn wat zijn gezondheid betreft, want hij kreeg nog geregeld inspuitingen voor hij vertrok. Enfin, ook dat zal ik onder veel andere dingen bij het wederzien verifieeren.

Briefje aan Adriaan zal ik vandaag doorgeven. Ik kan deze zaak natuurlijk niet geheel beoordeelen, maar op je inlichtingen afgaand ben ik er ook verre van enthousiast over. Ik heb je vroeger al eens gezegd, en ik merk dat, geheel afgezien van deze quaestie, telkens weer: dat A. een onmiskenbare neiging tot karakterloosheid heeft. Ik zeg alleen: neiging, want ik geloof, dat hij zichzelf eenigszins van deze kant bewust is, dat er bovendien het noodige te vergoelijken valt door de omstandigheden, waaronder hij zijn jeugd doorbracht en nu tracht in te halen, wat hij gemist heeft. Maar een sterke persoonlijkheid is hij niet, en evenmin is hij ongevoelig voor de litteraire kul; in Hoornik heeft hij daarbij passend gezelschap, maar deze is al veel 'verder heen', moet ik tot mijn spijt constateeren. We krijgen weer een nieuwe litteraatjeslitteratuur als het zoo doorgaat. Gelukkig zijn Van Lier en Gomperts, met nog een paar, uitzonderingen. Maar wat komt er van Werk terecht? Deze maand was het heele nummer op eenige pagina's na gevuld met een zeer middelmatig tooneelstuk van Jan de Hartog. Dat is toch geen manier om een tijdschrift te redigeeren. Gelukkig is het mijn zaak niet.

Ik sluit twee foto's van de katten in, de rest stuur ik per zeepost. De zwarte, kater, heet Adrianus, maar heeft van mij den titel Camerlengho der Kerk gekregen; de roode, fem., heet Jaffa. Beiden zijn uiterst lief en geven voortdurend te kennen, dat ze Hitler willen overleven. Het ziet er nog niet naar uit, maar wij helpen het hen wenschen.

Verder niet veel nieuws. Ik vertaal nog steeds (bedenk even: van het moment af, dat jullie scheep gingen!). Hein is vandaag met vacantie, dus ik zit drie weken 'in de dag'. 3 Sept. gaan wij zelf, en dan moet Rauschning absoluut klaar zijn. Tot nader, hart.gr. ook van Ant aan Aty en de jongens,

een hart. hand van je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 15 augustus 1939

aant.

aant.

aant.

15 Aug. '39

Beste Menno,

Juist gisteren verzond ik mijn brief en *hedenochtend* kwam de jouwe van 7 Aug, waarvoor allerhartelijkste dank. Ik zal je nog even op alles wat daarin behandeld wordt antwoorden. De Kaapstad pers drijft vrijwel geheel op z.g. mondaine berichtgeving. Wanneer mevr. Du Toit (er zijn er hier duizenden met de naam) bij haar dochter in Paarl gaat logeeren staat dat uitvoerig in de krant en als zij terugkomt wéér. Uit logeer gaan heet kuieren. Mevr. Du Toit is op kuier bij haar dochter. Verder wat buitenlandsch nieuws en heel veel over de landbouw! Ik kijk deze bladen Cape

Times en Cape Argus alleen maar even in: lezen kan je het niet noemen. De jongens lezen ze om der wille van hun *Engelsch*.

Zie hier inlichtingen betreffende adres
Greshoff - naam
La Verne - huis
Kloofnekweg - straat
Wyllie Siding[?] - wijk
Kaapstad - stad
Z.Afr - land

Tamboerskloof is ook een wijk en eerst *dacht* ik (ten onrechte) dat wij tot die wijk behoorden.

Wat de Pillecijn (ziet hoe blank de billen zijn van Filip de Pillecijn) betreft ben ik het *niet* met je eens. n.l. ik lees zulke boeken ook *niet* voor mijn plezier!!! Ik zal er (als ik geen litterair loondienst bedrijf) niet aan dènken zulk een werkje ter hand te nemen en ik heb een zekere mate van zelfoverwinning nodig om de lectuur er van te voltooien: maar: dat is toch geen maatstaf!!! Deze persoonlijke liefhebberij van ons is toch geen basis voor een oordeel.

Ik vind Soldaat Jan, *in zijn soort, uitgaande van wat de schrijver klaarblijkelijk gewild heeft,* buitengewoon geslaagd. Het is goed geschreven, *boeiend* (voor menschen die zulke lectuur genieten), niet bête, 'met iets erín'.

Een vergelijking met Levy-Brühl gaat niet op!!! Dat voel je zelf wel. Ik lees ook liever de Winkler Prins (deel I en II heb ik uit) dan zoo'n roman, maar (ik herhaal:) dat is geen criterium, dus wel voor ons, maar niet voor onze lezers. Ik vind S Jan in zijn soort (ik herhaal alweer:), een méér dan behoorlijk, een *goed* boek.

Het taaltje is *gesproken* véél minder hinderlijk dan geschreven. Wanneer je beschaafde afrikaanders hoort spreken, valt het je na enige weken al bijna niet meer op. Malan praat in dat taaltje rustig en aangenaam over dingen, welke ons interesseren. Maar gedrukt kàn ik er niet *aan* wennen: elke zin (al staat er nog zoveel belangrijks in) krijgt een aspect van idiotie. En de 27 nieuwe gedichten van v Wijk Louw vind ik onleesbaar. Ik geloof niet, dat ik daaraan wennen zal.

Ik denk dat Bosman zich sedert zijn Amsterdamsche tijd niet meer ontwikkeld heeft: overigens een *zéér geschikt* en aangenaam man.

Dat gezeur over vervelend is echte Buningachtige kul. Iemand als B. vind Levy-Brühl b.v. ook vervelend. Ik vind nu Maria Lecina vervelend, en hoè! Wat is godbetert: 'vervelend' als litterair argument!!! Dat is niets dan de burgerman in het gevlei willen komen. De inleiding van Drost is *uitstekend,* helemaal niet vervelend, en het boek zelf is, wanneer men het als argument van een bepaalde geestesgesteldheid leest, ook niet zoo èrg vervelend. Ik lees het toch nog liever dan de klop op de Deur of *Waarom niet?*

Ik stuurde je je *tweede* stuk in Die Brandwag het eerste heb ik ook nog niet, in weerwil van herhaalde aanvraag. Maar dit komt! Ik ben er nu op geabonneerd en zal je je stukken *altijd* sturen.

Schrijf vooral over het geval *Hermingard-vervelend* en over die heilige angst der 'populairen' <niet ter verwarren met populieren> om zich wat in te spannen of zich even geweid[?] voor te doen.

Zeg Arthur, dat hij *dadelijk* na verschijnen van een nr. een hon. staatje aan vH.enW. zendt 2 gld per blz en 15 gld voor een *kroniek* ongeacht de lengte.

Ik heb *1 Aug nog niet*.

Nu beste, ik moet voor Aldewereld aan het werk. Over J.A. Russel, een fraai lor!

Met heel veel liefs van gade voor gade
Geheel je: Jan

Ik ben nog steeds Brahman ofschoon ieder zijn best doet ons een meid te bezorgen

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 16 augustus 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

16 Aug. '39 Kaapstad

Beste Menno,

Gisteravond heeft Bakker mij Die Brandwag met je eerste artikel gebracht. De [onleesbaar] hebben dus resultaat gehad. Ik zend het je toe als aangeteekend drukwerk. Het wederom wonderlijk verlucht.

Normaal is hier het bestaan wel te harden, wanneer men zich zelf te rede[?] stelt; maar zoodra er iets abnormaals optreedt, b.v. gelijk vannacht drie uur slapeloosheid, dan is men ‘nog niet gelukkig’, gelijk dat in keukentermen heet. Ik heb een nieuw gevoel leren kennen: dat van ballingschap. In Brussel, zelfs in Parijs ben je in staat 's ochtends een trein te pakken en 's middags in Den Haag te zijn, je doet het niet altijd als je er zin in of behoefte aan hebt, doch het besef dat je het kùnt doen is al zeer verzachtend. Hier heb je het besef dat je het *niet* kunt doen en zelfs voorlopig, dwz in *jaren* niet kunt doen. De kosten van reis, installatie etc, zijn zoo hoog, dat ze over ten minste zes jaar geamortiseerd moeten worden.

Dit gevoel is ballingschap, moet in zachteren vorm toch niet geheel ongelijk zijn aan dat van gevangenschap. In elk geval is het heel naar en het zweet brak er mij die nacht aan alle kanten bij uit.

Nu is alles wel ‘normaal’. Men zegt mij dat ieder hier een moeilijk jaar door maakt, het eerste, maar dat men er dan doorhéén is en het hier prettig vindt. Ik moet dus afwachten, maar ik twijfel zéér of deze optimistische voorspelling voor mij zal opgaan.

Ik moet nog even terugkomen op Pillecijn, welk een wonderlijke samenwerking van pillen en medicijn! - omdat ik erover *pieker*.

Ik ben het au fond geheel met je eens, al vind ik dit boek beter geslaagd dan jij. - maar ook ik zal *nooit* voor *mijn genoegen* zoo'n boek lezen. Maar ik ben geneigd om het daardoor juist een beetje te overschatten, omdat mijn rechtvaardigheidsgevoel er zich tegen verzet, dat een schrijver zou ‘lijden’ onder mijn volkomen persoonlijke liefhebberijen en antipathieen. Het geval lijkt een beetje op dit. Een schrijnwerker laat een kastje zien, waar hij lang op gewerkt heeft en dat niet slecht lukte en wij antwoorden hem: ‘Man, loop rond met je prulkastje, wij hebben alleen oog voor

onderzeeërs. Ik bedoel is het niet onze plicht als critici om ten minste te trachten ieder werk (hoe antiapathiek ook) in zijn *eigen* genre, opzet en waarde te beoordelen desnoods met als inleiding of naschrift onze particuliere bezwaren tegen dat genre. Als men een onoverwinnelijke afkeer van honden heeft, is men niet de aangewezen keurmeester op een hondententoonstelling en krijgt men een walging van echte roman-romans, dan is men niet de ware beoordeler daarvoor! Ik doe dus mijn best om zooveel mogelijk in zulke gevallen mijn anti uit te schakelenen mij in de plaats van een echte romanlezer te stellen. Hetgeen mij niet altijd gelukt!

Wat denk jij daarvan?

Geef mij maar Vuyck! En toch vind ik Soldaat Johan werkelijk goed geschreven en stevig in elkaar getimmerd.

Ons is nu eindelijk een meid, een andere zwarte weduwvrouw, in het vooruitzicht gesteld. Aty hunkert naar het ogenblik van haar in dienst treding

Iedere hulp is moeilijk te krijgen hier, ook voor het 'park', dwz., het tuintje, dat nu nog een oerwoud is!

Ik lees de 'Moses' van Freud. Het is mij niet mogelijk het nut in te zien van zulke niet eens zoo heel erg vernuftige constructies op zulk een broze basis. De feitelijke gegevens zijn gering en meer dan onzeker en daarmede begint hij dan een geweldig betoog. Ik stel mij meer voor van Havelock Ellis; studies over Fransche literatuur: 'From Rousseau to Proust', dat dadelijk na het beëindigen van Moses aan de beurt komt. Verder lees ik plichtsgetrouw iederen dag eenige bladzijden van 'Bouvard de Pécuchet', maar dit werkje kan mij *niet* bekoren. Soms wel even grappig, maar erg gemáakt, gezòcht, litteratuur in den slechte zin des woords.

Zooeven vertelt Hein mij hoe Gerrit Bakker aan dat no. van Die Brandwag met je eerste stuk gekomen is! Hij heeft, slim, de heele ½ halve jaargang van de Hollandsche leeszaal overgenomen.

Ik hoop dat vooral Boucher een 'Anders en Eender' stuurt en de andere heeren[?] óók. Ik drijf nu op 'zichtexemplaaren' van de H.A.UM.! De meester-studenten van Stellenbosch noodigden mij tot een lezing uit. Ik heb de boot nog even van wal gehouden met een beroep op mijn kort verblijf in het land. Zal ik het doen? Zin heb ik er niet in; maar misschien kan ik er doorheen al betwijfel ik dat. Als onderwerp zou ik nemen de rol van de geschriften in de ontwikkeling der Nieuwe Nederlansche letterkunde.

Ik ben nu de Nederlandsche-cultuur-drager in Die Huisgenoot, de oudere zuster van jouw Brandwag. Mijn eerste artikel zal zijn over Hoornik en het geval Hoornik. Ook 3 guineas per art. Ook in Die Brandwag zal ik, tegen dezelfde vergoeding, mijn licht laten schijnen, doch ik weet nog niet waarover. Verder ben ik in gesprek met de radio of gelijk dat stompzinnig heet: de Z.A. Uitzaaicorporasie over herdenkingsreden Antiek (20) Speenhoff (20) Jet Holst (20). Ik moet (helaas) zien hier eenige compensatie te vinden voor de verliezen door mijn vertrek uit Europa geleden. Aangezien ik hier véél minder afleiding heb, vind ik méér gelegenheid tot schrijven en lezen. Dat scheel véél!

Het gewone leven is niet veel duurder dan in Holland. Vleesch, zuivelproducten, eieren *goedkooper. Duurder: schoenen,* houtwaren (dus meubelen). *Krankzinnig* dure dokters. Kees ging één maal naar een oogarts, 5 min.: *20* gld!!! De tramkar (die voor mijn *deur* stopt) 7 ½ c per rit, dus ook nogal redelijk.

Donderdag

Heden kreeg ik drie nummers van Werk, 6, 7 en 8: ik ben er me een beroerte van geschrokken. Dit geschrift blijkt geen reden van bestaan te hebben en het is bovendien nog slecht gemaakt. Het is mogelijk, dat er weinig is, maar zelfs met dat weinig valt er een beter geschrift te maken. Adriaan gooit er zo'n beetje met de pet naar. Kortom: lorrepijperij en een grote teleurstelling voor me. Van het goede 1e No af is het een gestadige daling.

Is er iets met Adriaan? Ik kreeg één brief van hem; werk verwaarloost hij, van zijn promotie verneem ik niets. Is hij nu al in de journalistiek verzopen? Schrijf mij eens iets over hem. Zie je hem dikwijls? Spreek je wel eens met hem? Vrijt hij? Dan is alles geexcuseerd!

Je hebt niet geschreven waar je je vacantie gaat doorbrengen. Ik veronderstel dus in het Engelsche. Zijn Mieneke en Wim nog naar het buitenland getogen? Het is een gek idee dat je hiervandaan nergens héén kunt. Ja, naar Laurenço Marques, een vreselijk oord. In het seizoen komt iedereen naar hier! Stel je voor dat ik zes jaar lang hokvast blijf!! Voorloopig ben ik zoo platgeslagen, dat ik niet verlang naar een verplaatsing, tenzij naar Den Haag!!!

Hoe gaat het met Van Crevel? Vergeet niet hem te groeten. Schrijf eens over Salden, Koertje, Rudi, Fred etc.

Hoe gaat het met zadelmakerij en tuin????

Veel liefs voor Fabertje, een stevige hand van *Jan*

Ik kreeg heden Anders en Eender van v Schendel

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

20 augustus 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Zondag 20 Aug 39

Beste Menno,

Van de week had ik nogal vermoeienissen met Kees. Hij moet n.l. equivalentie verkrijgen voor zijn Brusselsch staatsexamen. Heden ontmoet ik de dekaan van de Universitieit. Het is een formaliteit, maar ze doen hier een beetje gewichtig.

Ons huis is nu op één paar gordijnen na geheel ingericht. En het blijft ons steeds bijzonder bevallen, zoowel om wat het is als om het uitzicht dat het biedt. We maken ons eenige zorg over Aldewerelt. Hij is mij schuldig Juni, July, Aug of liever Mei,

Juni, July. En van de bank bericht, dat hij tot heden nog *niets* betaald heeft. Heden zal ik ZEd een in duidelijke en krachtige termen vervat schrijven doen toekomen.

Gisteravond was H. van Wijk Louw hier. Zaterdagochtend kwam ik hem in de boekwinkel H.A.U.M. (= de Bussy, Amsterdam) tegen en hij vroeg of hij eens mocht komen 'geselsen'. De eerste kennismaking, ten huize van Malan, was mij maar zeer matig bevallen. Hij gaf daar zoo'n beetje bloe doorloopen bo-theorieën ten beste, welke mij kinderachtig leken en niet aanstonden. Gisteravond echter was hij heel geschikt, staat op humoristische wijze kritisch tegenover alle Malherbe's, Van der Hoevens en [onleesbaar], die hier als litteratuurprofs de toon van de litteratuur aangeven, zonder dat zij daartoe uit hoofde van inzicht of wetensch. kennis gerechtigd zijn.

Hij vertelde mij dat hij lang met het fascisme geworsteld had, maar dat hij er nu niets meer van moest hebben, waarop ik hem, om hem te beloonen, op de lectuur van Jany's verongelukte Smaadvers vergastte: een volk van knechten komt de wereld knechten. Toen hij dit, zonder met zijn oogen te knipperen, aanvaard had, was het ijs gebroken.

Hij wíl iets. Een tijdschrift of zoo. Maar dat stuit af, niet op de abonnés, dat zal wel losloopen, doch op de *medewerkers*! Hij ziet geen 10 man die op ook maar een eenigszins behoorlijk niveau zijn: dr [onleesbaar] (zijn broeder studeert bij Nico Donkersloot), Uys Krige (mogelijk) en verder...?

V. Wijk Louw gaat les bij Kees in Fransch nemen. Kees' derde leerling! Deze man wil tenminste bij komen en doet daar zijn best voor; die v.d. Hoevens vinden het allang goed zooals het is. Nu kunnen zij koning kraaien en verdienen nog behoorlijk hun brood met schrijven ook!

Neen, die v.Wijk Louw is mij (en daar ben ik blijk om) geducht meegevallen, na ampele[?] kennismaking. Uiterlijk lijkt hij vrij veel op Eddy toen Eddy zoo oud was (± 30 jaar).

Overigens heb ik, nadat ik je j.l. Donderdag voor het laatst schreef, weer een paar moeilijke dagen doorgebracht. Aty is hier zeer op haar gemak: mooi huis, goed klimaat, fraaie omgeving etc en zij denkt dat de 'afstand' wel wennen zal. Ik geloof dat niet, want ik wordt er de heele dag aan herinnerd: iedere brief, ieder bericht, ieder kiekje dat Holl., België of Frankrijk te zien geeft of er op zinspeelt maakt me eenvoudig platgeslagen. De hemel weet, hoe Brussel mij de keel uit hing en nu ben ik plotseling verliefd op de stad! Ik geloof dat ik liever in Genth[?] of in Erbs-Kwerbs zou wonen, dan hier en ik zweer je dat dat gáten zijn.

Er is een groote leegte in mijn leven ontstaan en ik heb nog niet de manier gevonden om die óp te vullen. Mijn eenige hoop is gevestigd op het werk, als ik weer (niet alléén journalistiek) aan de slag kom.

Ik kreeg nog twee n^{o}s Die Brandwag met je eerste stuk, een uit Johannesburg, één van Leroux (secr. van Die Huisgenoot) ik zend ze je per drukwerk toe.

Gisteren hebben Aty en ik een wandeling in de onze naaste omgeving gemaakt om te zien of er ook eventueel huisvesting voor jullie vacantie te vinden zou zijn!

Is die tweede roman van Jo Boer uit? Ik kreeg hem nog niet van Zijlstra.

Maandag

Ik heb er gisteravond zeer over gepiekerd, dat het niet juist is je telkens weer lastig te vallen met mijn onbehagen. Maar doordat ik er thuis nooit over spreken wil of kán (denk daaraan met het antwoord!) schenkt het mij eenige verlichting hier mijn hart

eens uit te storten. Maar nu is er genoeg gestort! Je weet nu, dat ik gekweld wordt door het gevoel van ballingschap! Zoodra dat wijkt, zal ik je van dat heugelijk nieuws in kennis stellen en zoolang het niet zoo ver is, wordt dit thema niet meer ter sprake gebracht.

Prof. Leroux[?], dekaan v.d. Un. Kaapstad, zag er op het eerste gezicht (een gezicht dat het midden hield tusschen dat van een ouderwetsche Pruisisiche luitenant en een Chicagosche gangster) zwaar bemonokkeld, aller ongunstigst uit: een typisch fascistensmoel. En hij bleek ook achteraf fascist te zijn.

Hij heeft 7 j[?] in Amsterdam gestudeerd (klassieke phil.) heeft een Holl. vrouw en woont in een prachtige ambtswoning. Wij hebben over Kees' toelating gesproken (komt wel in orde) en daarna eenige algemene beleefdheden gewisseld en toen ben ik snel weggegaan, opgelucht dat ik zijn aanwezigheid niet langer te verdragen had. Hij wordt ook hier weinig bemind.

Kees gaat zich nu heden laten inschrijven; vooruit loopend op de beslissing over de equivalentie door the Board of Immatriculation te Pretoria zetelend. Deze equivalentie wordt zoo goed als zeker erkend (is nog nooit niet erkend!)

In 3 jaar kan hij dan B.A. doen.
1 jaar later M.A.
2 jaar later dr. phil.

B.A. omvat ter keuze van de student *5* vakken.

Kees neemt Fransch, Latijn (hoofdvakken) Nederlandsch, philosophie, psychologie (bijvakken)

M.A. omvat één vak: Fransch

Tusschen M.A. en dr. phil. moeten 2 jaar verlopen, doch in die tijd behoeft men de universiteit niet te bezoeken.

Je ziet *geheel* het Engelsche systeem.

Voor Jan is de studie vijf jaar onafgebroken. Voor hem wachten we op stukken uit Brussel. Als die er zijn kan hij ook spoedig aan de slag.

Gisteren zijn er door Jan foto's van La Verne gemaakt. Je kunt deze dus betrekkelijk spoedig verwachten.

Dinsdag

Ik ben gisteren en vandaag druk geweest met ‘stukken’ draaien voor dag- en weekbladen ten einde deze met de mail te verzenden.

's Avonds las ik Stuiveling's dissertatie, voor zoover daar van lezen sprake kan zijn... ik zál het doorworstelen.

De gedenkschriften van v.Deijssel, die ik eergisteren las, zijn toch voor 4/5 kul.

Ik kreeg van v.Sch. de Groene waarin Helman tegen Coster (en mij) fulmineert. Zeer getroffen werd ik door een aforisme van Helman zelf, over de vriendschap; dat hij bij wijze van voorbeeld geeft! Neen, geef mij dan 100 × liever Coster!! Als die weezenloze Freuderigheid nu substantieel moet heeten, dan heb ik liever een gewone dominé.

Het maakt op mij den indruk, dat Helman zich verplicht waant tot elken prijs óp te moeten treden. Daar is in principe niets tegen maar ik vind er bij hem zoo weinig overtuiging en zoo weinig kennis van zaken achter.

Als de post heden soms berichten van je brengt zal ik daarop in mijn brief van Vrijdag a.s. antwoorden. Deze moet nu weg.

Er zijn 2 gaande en 2 komende vliegpostdiensten van[?] hier.

vertrek Dinsdagavond en Vrijdagavond

aank. Dinsdagochtend en Vrijdagochtend

Deze brief krijg je natuurlijk in je vacantie genot.

Heel veel liefs van allen voor allen.,

Hand geheel je Jan

Goddank voor Aty: we hebben een meid, niet ongeschikt, héél licht koffijkleurig en op leeftijd.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

20 augustus 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

20 Aug. '39

Beste Jan,

Gisteren vond ik je brief van 11 Aug., waaraan er nog een van 8 Aug. voorafging. Er zijn dus nog twee brieven van mij onderweg, als ik mij niet vergis, waarvan een met katten. Deze katten zijn ons een ware vreugde in de langzamerhand gewoonte wordende tijd van politieke spanning. Daarvan behoef je je nu niets meer aan te trekken, maar het zonderlinge is, dat wij ons er ook minder van aantrekken dan verleden jaar. Voorloopig althans; de climax moet nog komen, terwijl ik dit schrijf. Maar het is niet mogelijk, om *tweemaal* dezelfde operette au sérieux te nemen, zelfs als die ieder oogenblik met een katastrophe kan eindigen. Ook nu weer worden er in Polen Duitschers gekweld en zoo, zelfde recept als vorig jaar in Tsjecho-Slowakije. Maar Hitler zal iets anders moeten verzinnen, want dit trekt niet meer, zelfs den burger niet, die verleden jaar vlagde.

Ik ben nu bijna door die vertaling heen; nog ± 50 pagina's, maar die zullen dan ook behooren tot het moeizaamste proza, dat ik ooit heb neergeschreven. Het vertalen van een dun boekje lijkt me heel amusant, maar 510 pag. is te veel van het goede. Ik doe bovendien, behalve mijn werk voor de krant, niets anders. Toch zal de lectuur van het boek wel niet tegenvallen, denk ik, maar zelf ben ik er beu van. Ik kreeg dezer dagen ook een (aardig) briefje van Rauschning, die in Parijs woont.

Ja, voor de terugkeer van Eddy ben ik, voornamelijk sedert dien laatsten brief over Esser, een beetje bang. Het kan natuurlijk direct weer heel goed gaan, maar het zou ook absoluut mis kunnen gaan. Om je de waarheid te zeggen: ik weet dat zelf niet, omdat mijn contact met E. altijd plaats had *ondanks* allerlei sfeerverschillen. Zal de intellectueele band nog zoo sterk zijn, dat al die verschillen weer te niet worden gedaan? Eén ding is zeker: de behandeling van v. Eckeren, alleen omdat hij 'Uren met Dirk Coster' had gecritiseerd, en dat niet loyaal, naar het schijnt, zal ik mondeling moeten aanroeren. Ik ben weliswaar geen vriend van v.E., omdat ik hem slechts een paar maal zag, maar die paar maal kreeg ik absoluut sterke sympathie voor hem en het moet, dunkt mij, geheel in den lijn van Eddy's eigen vriendschapscode liggen, om in een dergelijk geval zulk een voorkeur dan ook hardnekkig te verdedigen. Over de qualiteit van den man is te discussieeren, maar zijn houding tegenover de litteratuur lijkt mij zoo volstrekt zuiver, dat zelfs Eddy er niets op kan zeggen - aangenomen, dat hij in dit geval het recht heeft om zoo hoog van den toren te blazen en glossen te maken op den neus van v.E.

Allen, naar wie je informeerde, maken het goed. Wim en M. moeten in Kopenhagen zijn, als ze Zaterdag veilig door Duitschland zijn gekomen; het kamerlid logeerde deze week bij ons, als altijd tot wederzijdsch genoegen; Salden maakt het heel best, en ontwierp weer een aardige omslag voor Gomperts' 'Dingtaal', dat verleden week verscheen. Een heel curieus debuut, lijkt mij, met talrijke mogelijkheden, en alles bij elkaar toch heel wat voornamer dan de poëzij van Hoornik en de Amsterdamsche School. Ik meen, dat jij hier nog zijn manuscript in handen had, maar hij heeft later verschillende nieuwe verzen toegevoegd (waaronder zeer spitse kwatrijnen) en een paar andere laten vallen.

Wat onze ev. reis betreft: wij zouden dan toch waarschijnlijk in Augustus komen om hier een winter mis te loopen. Warmte is mij persoonlijk allerminst onaangenaam, zelfs te veel warmte niet. Aan den anderen kant zou het misschien met het oog op de krant beter (gemakkelijker) zijn om in April af te reizen; ze kunnen me dan gemakkelijk missen. Al deze dingen moeten wij nog eens grondig overwegen, alvorens ik officieele 'stappen' doe. Ik zelf zou verduiveld graag eens een tooneelseizoen spoorloos zien wegvallen door zoo'n reisje! In September beginnen met een voorjaar en in Maart weer afreizen als het gaat winteren is ook 'rhythmischer'. Maar voordat Dantzig is opgelost, lijkt mij dit alles pure scholastiek.

Vacantieplannen hebben wij nog steeds niet, maar ik vermoed, dat er van reis naar het buitenland niet veel zal komen. Uit eenig vacantieverblijf ontvang je in ieder geval wel levensteekenen.

Veel hartelijks over en weer
je Menno

Ik besprak met Adriaan het geval Kees, en hoorde ook zijn opinie natuurlijk. Hij zou p.o. schrijven; ik deed hem een voorstel aan de hand, dat uit dien brief wel zal blijken.

Adriaan ontdekt Stendhal en betoont zich dagelijks verrukt.

Kun je ons niet wat van je Afrika-notities (of gedichten!) voor een *V.Bl.* cahier sturen?

Heb je eigenlijk al die Zondagsbladen ontvangen?

Om het bewijsno. Brandwag heb ik dadelijk gevraagd, toen ik de copij zond, maar nooit iets gekregen. Behalve dan het geld, hetgeen zeer lofwaardig.

Morgen komt Tante Riem waarschijnlijk op bezoek met haar geithond.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 24 augustus 1939

aant.

Den Haag, 24 Aug. 1939

Beste Jan,

Hartelijk dank voor de twee brieven van 12 en 15 Aug., waarop ik nu niet uitvoerig kan antwoorden. Deze brief dient alleen om jullie een laatste levensteeken te geven, voor het geval vandaag of morgen het luchtverkeer wordt stopgezet en de oorlog uitbreekt. Wat er dan van ons wordt, moeten wij maar geloovig overlaten, maar deze bedreiging door de Teutonen, die ieder jaar terugkeert, was ook niet meer te dragen, en als de Engelschen er nu eindelijk op los gaan, zullen wij ons in dit onvermijdelijke moeten schikken. Ik ben momenteel gelaten; ik heb zoolang ik bewust leef getracht voor iets op te komen, dat nu blijkbaar op een plebejische manier toch in het geding zal komen: de menschelijke waardigheid, of hoe je het noemen wilt. Ik verbeeld me niet, dat die aan den kant van de Engelschen is, maar ik weet alleen, dat het zoo geen menschwaardig leven meer was in Europa. Komt er op het laatste oogenblik toch nog een tweede München, dan beteekent dat, dat dit jaar Oost-Europa naar de haaien is, en Hitler het volgend jaar tegen het Westen optrekt, of dat wij onder Duitsche ‘invloedssfeer’ moeten leven, op zijn slowaaksch. In dat geval tracht ik het volgend jaar naar Z. Afrika te emigreeren, want dan kan ik hier toch niets meer doen. Het lijkt er echter op, of het zoover niet zal komen, en dan is het de vraag, of wij elkaar weerzien op dit ondermaansche. Laat ik jullie ten overvloede nog eens zeggen, hoeveel jullie vriendschap voor ons beteekend heeft. Het kan morgen te laat zijn, en als het niet te laat is, is het toch niet voor niets gezegd.

Eén voldoening kregen wij nog: te mogen constateeren, dat onze opvatting over de gelijksoortigheid van Hitler en Stalin, dat Gide's ‘Retour’ inderdaad op naakte feiten berustte. De hakenkruisvlag heeft te Moskou uitgehangen.

Het beste voor jullie allen! En een hartelijke hand over den evenaar van je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

25 augustus, 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

23 Aug 39

Gisteren, Dinsdag, kwam je brief, juist eenige uren nadat ik de mijne gepost had. Het is mogelijk in een maand twee brieven *over en weer* te sturen. Je brief van 1 Aug kreeg ik 7. Mijn brief van 7 kreeg jij 14. Jouw brief van 14 kreeg ik 22. Mijn brief van 22 heb jij vóór 1 Sept. Dat is dus prachtig!

Hartelijk dank voor het portret van h.H. Katten. Poezen, wat ik altijd gebruikte, mag men hier *niet* zeggen. Dat schijnt, als men de kenners i.c. mijn zoons gelooven mag, hier een héél gemeen woord te zijn. Vooral die zwartjanus leek mij deftig en astrant. Het dametje héél lief van uitdrukking. Jammer, dat het dametje Faber er met haar ruggetje op staat!

Over het geval Adriaan behoef ik je niet te schrijven. Ik sluit hierbij de brief in welke hij mij zond en een doorslag van mijn antwoord daarop. Meld eens of je met dit laatste instemt.

Ja, Huisgenoot en Brandwag zijn rare bladen. Het eerste is een onuitputtelijke goudmijn. Bestaat al jaren en is goed ingevoerd. Advertenties bij bosjes en tegen goede prijzen. Die Brandwag is zeer veel jonger, maar begint ook al aardig te pakken. Beide bladen gelden hier als het hoogstbereikbare op intellectueel terrein en voor een rechtgeaard Afrikaander is er in Europa en Amerika *niets*, wat daarmede gelijk te stellen is. Werd niet onlangs op een vergadering van [onleesbaar] openlijk verkondigd, dat ‘Ons Eie Boek’ niet slechts op Eur. peil stond, maar in de heele wereld zijn wedergade als litt.-critisch orgaan niet vinden kon!!! En dit alles in bittere ernst. De nummers met je eerste stuk (een 3 tal) heb je intusschen wel gekregen.

Over Pillecijn schreef ik je al. Mijn oordeel is inderdaad misschien iets te geflatteerd. Maar ik vind het *niet* door en door tweederangs. Ik vind het *goed* in een soort waar ik maar geringe sympatie voor heb en dat ik au fond niet hoog aansla. Ja, dat nummer Aug. van Werk is *schandelijk*! als je deze krijgt ben je natuurlijk van Rauschning verlost. Geluk ermee!

Het bericht over het Mofsch-Russische verdrag heeft me lamgeslagen. Ik meen dat nu de dagen van Polen geteld zijn. Wat Engeland bezield kán ik met de beste wil niet doorgronden of vermoeden. Waarom het Duitsch-Russ verdrag *afgedwongen*[?]??? Het is weer een diep-ellendige geschiedenis. Op zulke dagen leef ik in de overtuiging, dat in deze wereld slechts één categorie van lieden een beminnelijk bestaan voert: de lijken.

Donderdag

De spanning is hier weer íets geluwd. Men verwacht blijkbaar dat de heer Chamberlain weer capituleeren zal en nu Polen offert. Gisteren en vandaag regendagen en dán met die berichten: dat geeft melancholie! Ik lees véél. Vrijwel den geheelen dag. Ik heb nu de oude Jan te Winkel (deel 7) bij de kop. Ook al geen opgewekte lectuur.

Van jouw[?] Brandwag kreeg ik een verzoek om een dichtbundeltje van eene juffr. Eybers *streng* critisch te behandelen. Ik ben geen beëedigd verdelger van ongedierte.

Ik antwoordde dus in diplomatieke termen. Het is zoo'n kinderachtig gedoe die afr. litt. Dat ik mij daar *niet* in begeef. Daar zijn de Vlamingen nog gelouterde intellectueelen bij.

Hierbij[?] nóg een weekblad, ditmaal tweetalig. De hoofdred. ken ik, dr. A.F. Bruwer, een *zeer* geschikt man en goed bij. Was ééns, als econ. en fin. adviseur van de regeering, de invloedrijkste man in de Unie. Heeft om principieele redenen er alles bij neer gegooid en leeft nu voor zijn pen. Kees flirt in het Fransch met zijn (zeer schoone en bijzonder pittige) dochter die, helaas, Salomé heet.

Donderdagmiddag. 24 Aug.

De post bracht mij boeken, vooral van de nrf. Je kunt je niet voorstellen *hoe hier* zulke zendingen mij verrukken. Ik snak naar Fransche kranten etc., hoe rot die zijn mogen alleen omdat ze in het Fransch zijn. Er is hier *niets* te krijgen op dat gebied. Ik ga mij dadelijk (laat alle andere lectuur rusten) op het Journal van Dabit werpen, waar ik me veel van voorstel.

De toestand blijft, blijkens de avondkranten, 'gespannen', doch niet hopeloos.

Ga je toch naar de Gevaarlijke Zône Eibergen?

Ik erger me veel over mezelf. Zoo b.v. over dit: één van de vele motieven voor mijn reis, was om de litteraire besognes, die mij overweldigden, te ontloopen en... nu ik ze ontloopen ben, blijk ik ze te missen! Het is een beetje pijnlijk tot ontdekking te koomen, dat bezigheden en gedoe, dat je méénde te verafschuwen, toch in het verborgene een zeker welbehagen bracht. Hoe anders zou ik het nu als een gemis kunnen voelen? Ik heb mij bovendien *zóó lang* versnipperd en op journalistieke improvisaties gefêteerd, dat ik nu moeite heb me op mijn onderwerp te bepalen en ik weer moet *lééren* ploeteren en aan een stuk door werken!!

De Nederl. letterkunde is toch als *gehéél* niet eersterangs, bij de Fr. of Eng. vergeleken, maar naast de *Vlaamsche* een wonder van geestelijke rijkdom. Welnu de Vlaamsche litt. is op haar beurt iets koninklijks, iets Hymalaya-achtigs van vernuft, kennis en karakter bij de Z. Afr. vergeleken!

Wanneer je, als ik nu, absoluut niets ánders te doen hebt dan schoone letteren te bedrijven en *geen enkele afleiding*, dan voel je eigenlijk pas wat een zonderling, vaag bedrijf dat is! Althans gelijk ik dat uitoefen. Als ik op normale leeftijd doodga, dan ben ik ± 65 j. op aarde om een páár niet onaardige, maar toch ook geenszins fenomenale gedichten te schrijven en een páár leesbare blz. proza, welke ook niets nieuws aan de menschheid brengen. Alles samen nog geen tien vel en dan nog maar alleen om een páár Nederlanders te bereiken.

Ik verlang soms sterk naar een baantje, dat een zekere dwang en regelmaat in mijn bestaan kan brengen.

Ik krijg de koude rillingen als ik aan het woord 'oorlog' denk, maar nu komt daar nog bij, dat de kans jullie hier te krijgen daardoor tot 0 gereduceerd zou worden.

Ik geloof er niet in, tenzij de moskovieten de moffen van voedsel en grondstof gaan voorzien.

Wat een onbeschrijfelijk slap en laf stukje was dat waarmede Hoornik zijn gedicht tegen Bloem ‘terugtrok’. Dat iemand zich in de roes van de roem wat te zeer laat gaan, is per slot nog te vergeven; maar dan moet hij op een *loyale* wijze, eerlijk[?] en van harte, zijn fout erkennen en niet zoo schriel en schraal als H. [onleesbaar]

Als er oorlog komt zullen we elkaar dan terugzien? En waar? Zou je deze brief krijgen? Heel veel liefs voor Ant en jou van *allen*. Geheel je Jan

Vrijdag

Simon schrijft mij over een luxe-reeks (wat ís dat, een luxe-reeks?) welke bij Veen verschijnt met bijdragen van *jou*, Eddy en hemzelf (zijn Merlijn). *Wat* van jou, *wat* van Eddy?? Geef eens nadere bijzonderheden. Ik heb ook wel kopij, als nummer, onder dak te brengen! Is daar kans op? Bespreek dat eens met v/d Velde, de direct. V. Veen. Vergeet niet hierop aan te dringen[?].

Verder geen nieuwigheden[?]. Veel liefs voor 4 (jullie + katten) van 4 (ons + jongens)

geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 29 augustus 1939

aant.

aant.

29 Aug 39, Kaapstad

Beste Menno,

Het blijft hetzelfde in Europa. Ik heb altijd het denkbeeld, dat de moffen als zij werkelijk op een oorlog aanstuurden, eenvoudig Polen binnen zouden vallen en niet door talmen en praten de positie der tegenstanders versterken. In elk geval is het een rotzooi. De afstand verzacht natuurlijk de indrukken en dus ook de ellende, maar geheel vrij blijf je er ook hier niet van! Gelukkig maar, anders zou ik me *nóg* egoister voelen als ik me nu al voel! Als je denkt hoe ik Sept. '38 eenvoudig weg plát geslagen was. En nu alleen maar gedrúkt. Toen kón ik niets doen, nu kan ik met eenige zelfoverwinning mij bezigheden voortzetten.

Ik las le Journal de Dabit (zeer sympathiek), l'Hommage à Dabit, Journal I en II van Green (zeer antipathiek) (dit verschil tusschen pro en contra ligt hem *uitsluitend* in de toon; nooit zag ik zoo duidelijk dat de toon *alles* is!) Kloos 14 jaar én de twee daarop volgende deelen kritieken; aan een boek over Rhones[?] ben ik bezig, een ontzettend heer, zoo'n Grondvester van een Rijk! Brrr. Verder bezocht ik het museum van Kaapstad. Buitengewoon bekoorlijk ingericht, alléén Nederl. meesters o.a. een prachtige Frans Hals.

Zaterdagmiddag moest ik naar de receptie van de consul-generaal, Van Swinderen. Ik had het willen 'vergeten', maar 's ochtends werden we door het consulaat opgebeld om ons eraan te herinneren. Stomvervelend. Ik had eenige conversatie van Kretschmar van Veen, die hier de nieuwe haven aanlegt. Verder deelde Wilhelm Loeb mij daar mede, dat hij benoemd is als ambtenaar aan het Nederl. consulaat te Pretoria en dezer dagen daarheen vertrekt. Woensdag a.s. komt hij een afscheidsvisite maken. Ik moet zeggen, dat hij *uiterst* bescheiden (dit tegen alle verwachtingen in) en geschikt tegenover ons geweest.

Ik schreef voor die Huisgenoot een stuk over Hoornik. Het is verdomd moeilijk het juiste midden te treffen. Het mag *vooral* niet te 'hoog' zijn, zooals dat heet en ik wil toch ook niet, tot géén prijs, in de normale imbeciliteit van dit blad vervallen. Ik moet dus iets leesbaars, 'gezelligs', trachten te schrijven, dat toch niet geheel en ál Oude H'ren is. Op den duur zal ik de doseering wel leeren!

Ik heb eerst Hoornik's snelle opkomst, de deining om zij faux-pas en zijn debat met Mok beschreven en gaf in tweede stuk de ontwikkeling van zijn werk.

Voor jouw[?] Brandwag maak ik een stukje over Brugge met prachtige foto's die Jan Jr kort voor zijn vertrek gemaakt heeft.

Met mijn 'Catrijntje Afrika' schiet ik langzaam doch geregeld op. Het eerste hoofdstuk (± 16 blz Gr. N.) is af en 'in het net' geschreven. Het is prettig zoo langzaam te kunnen werken, maar mijn journalistieke productie is nog láng niet intensief genoeg in verband met mijn geldelijke behoeften! Door die drie maanden *verlies* (Mei, Juni, July) ben ik er zoo uít en heb ik zoo mateloos de pest gekeregen aan het stukkies draaien, dat ik er eenvoudig niet toe kom! En toch zal ik me erin moeten schikken! En zoo spoedig mogelijk!

Maandagavond (het is heden Dinsdag 29) zijn we met dr. E.D. de Plessis naar de Maleierbuurt geweest. Deze Maleiers zijn afstammelingen van door de Compagnie als slaven ingevoerde Javanen, maar thans door kruising met blanken, kaffers, britsch indiers en chinezen tot onherkenbaar toe verbasterd. Je treft er *alle* kleuren en gelaatsvormen aan. Deze heeren, bijzonder vriendelijk, opgewekt en betrouwbaar, zijn groote zangliefhebbers. Er zijn in Kaapstad 24 Slamsche *slamsche* = islamsche koren. Ze zingen *overgeleverde* texten en wijzen, daar ze meestal niet lezen of schrijven kunnen, in het Nederlandsch, oeroud, maleisch, zelfs russisch! Du Plessis heeft er vele werken over geschreven. Het is een [onleesbaar] verschijnsel. En het een vreemd gehoor door 40 zwarte heeren op een ietwat straffer[?] [onleesbaar] dan gewoonlijk[?]: 'O God verlaat mijn Nederland niet' te hooren zingen. Dit in een betrekkelijk klein kamertje bij een visscher aan huis. Er leven ook vele oude verhalen in dit wereldje. Du Plessis wil er in Gr. N. over schrijven.

Het vliegtuig uit Europa is te laat en deze moet nu weg
Veel liefs v. allen
geheel je Jan

Ant, wij tuinieren!

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 30 augustus 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

'La Verne', Kloofnekweg, KAAPSTAD
30 Augustus '39

Beste Menno,

Hoewel ik er niet van houd brieven op de machine te schrijven, doe ik het nu om mij te oefenen, door het langen tijd te verwaarlozen heb ik mijn vaardigheid verloren. Je brief <van 20 Aug.> kwam, gelijk ik al vermoedde, Woensdag in stede van, als normaal, Dinsdag. Dit van wege een noodlanding van het vliegtoestel. Mijn brief moest echter Dinsdag op de bus; vandaar dat ik je vragen er niet meer in kon beantwoorden. Ik doe het hier. Allereerst: de Zondagsbladen krijg ik geregeld. Ik heb niet één stuk van je hand gemist. Ik bewaar ze ook. Alleen is het stuk over de Pillecijn op een onverklaarbare wijze verdwenen voor ik het gelezen heb. Waarschijnlijk tusschen oude kranten geraakt. Ik zal zien het nu van Die Burger nog te krijgen. Je hebt nu toch zeker wel alle Brandwaggen, zoowel die met het eerste als het tweede stuk, welke ik je toezond? Wat Eddy betreft dit: je moet rekening houden met zijn persoonlijke charme. Hoe dikwijls gebeurt het niet, dat men tal van bezwaren tegen hem heeft en die waarlijk niet ongegrond zijn; maar die geheel op de achtergrond geraken, wanneer <men> met hem spreekt. De vele wrijvingen, welke ook ik met Eddy gehad heb, schrijf ik toe aan de afstand en de schriftelijke communicatiemiddelen. Wanneer wij over al die kwesties hadden kunnen pràten, zou er geen mot uit ontstaan zijn. Zit hij nog over dat verkeerd citeeren te urmen!!! Zed vergeet ook niet makkelijk!!! Ik ben zulke wissewasjes werkelijk en geheel vergeten en ik kan mij absoluut niet meer herinneren, waarom ik met X IJ of Z zoo'n hooglopende ruzie heb gehad! Ik zou eerst dat valse citaat nog moeten zien. Want Esser is een sekuur broekje en van opzet is absoluut geen spràke! Het kan hoogstens over een achteloosheid of een vergissing gaan. En grapjes over neuzen of lichaamsdelen heb ik van kind af vulgair gevonden. Bij een ieder en bij Eddy zeker, is wel een minder gelukkig orgaan te ontdekken. Het is zoo lastig dat Eddy op een ander toepast, wat hij van een ander nooit verdragen zou. Laat eens iemand een toespeling maken op zijn Indische type of zijn dikkepropjesfiguur!! Dan is dat een ploert, die alleen met kaaklsagen gestraft kan worden!! Maar morgen maakt hij dergelijke opmerkingen over een ander en vind dat doogewoon en natuurlijk. We moeten hem nu maar nemen zooals hij is. Hij héèft kanten, welke op ieder normaal zenuwstelsel sterk prikkelend werken. Maar daar staat zoo *onnoemelijk véél goeds* tegenover.

Ik behoef je niet te zeggen hoeveel ik naar de bundel van Gomperts verlang. Natuurlijk zijn hij en Rudi van duizendmaal beter hout, dan een Hoornik met al zijn talent. Ik heb mateloos de pest aan die vent gekregen, nog NIET zoozeer door het rotvers tegen Jacques, omdat niemand onfeilbaar is; maar door de schrale, filisterstoon van zijn z.g. verontschuldiging, welke droop van pedanterie en kwade trouw. Ik keek het MS van Gomperts in, aandachtig gelezen, zooals zoo'n verzameling gelzen moet worden, heb ik het niet. Ja, wanneer je kans ziet in Augustus te vertrekken, dan loop je inderdaad de Nederlandsche winter en tegelijk het tooneelseizoen mis. Boovendien is dat voordeeliger, omdat je dan kolenverbruik spaart, wat toch zeker in een half jaar niet ver van de 100 pop zal zijn. Maar jullie moet weten, dat het niet véél, maar

in Dec.-Jan. Toch wel ièts warmer is, dan aan de Rivièra in Augustus. Laat het afhangen van de bereidwilligheid van Het Vaderland. Wanneer je deze brief ontvangt is de Dantzigsche zaak zeker wel weer door een nieuwe toevoeging van Engeland geregeld. Daar maak ik me niet ongerust over. We hebben twee dagen weereens ouderwetsch in de piepzak gezeten, maar toen Hittelaar niet dadelijk toesloeg en eroplosstoof, dachten we dàdelijk: hij kàn niet. Geheel zuiver is de lucht echter heden nog niet.

Laat leopold mij vooral een *gebonden* ex. van je vertaling zenden. In afwachting daarvan schonk ik mijn Duitsche text aan een Zwitsersche bekende in Tanganyika. Boeken voor mij bestemd kunnen immer verzonden worden, per post of per bestelhuis, naar De Bussy, Afdeeling Zuid-Afrika (Rokin Amst.) met mijn naam DUIDELIJK op de verpakking. Deze firma, hier H.A.U.M. geheeten is zoo bijzonder vriendelijk al mij boeken in ontvangst te nemen en in haar veertiendaagsche kisten mede te zenden. Dit is véél gemakkelijker, vooral met het oog op mijn recensie-exx.

Ik schreef een lange brief aan Arthur van Rantwijk over de volgende jaargang van Groot Nederland. Ik gaf hem opdracht om met jou de kwestie van de kroniek te bespreken. Ik heb het liefste, dat je het nog een jaar voortzet. Heb je er echter per se geen lust in; maar dan ook alléén, wou ik pos ervoor vragen. Maar niet dan nadat ik weet wat je daarvan denkt. Behandel dat dus even per mond of draad met neeflief. Maar stel het vooral niet te lang uit, daar zulke zaaken toch altijd eenige tijd vergen, nu meer dan ooit.

Het doet mij genoegen, dat alle bekenden het goed maken. Doe vooral schoonvader mijn hartelijke groeten, zoodra je hem ziet; veel goeds en hartelijks ook voor M. en W. bij hun behouden terugkeer.

Ik hoop nog altijd dit jaar een stuk over ‘Brievenbestellersbarok’ aan DVB te kunnen aanbieden. Maar mijn luiheid is nog groot, al voel ik wel een verbetering aankomen! De reisnotities worden te omvangrijk en de rijmelarij is nog embrionair. Ik knoei en probeer van alles; maar iets vlot en frank afmaken lukt mij nog niet. Dit zijn nu *niet* de zg tijdsomstandigheden, want daar merkt men hier weinig van, maar een innerlijk mankement bij mezelf.

Ik mis zéér een Fransche krant. Een Nederlandsche is al evenmin te betalen. De koloniale editie van de NRC kost hier vijftig poppen!!! Ik ben nu lid geworden van de Nederlandsche leeszaal en ga daar iederen Zaterdagochtend het orgaan van Nijgh consulteeren. Hoe gaat het eigentlijk met dit, jouw slachtoffer???? Nog steeds in het hospitaal????

1 Sept.

Van Simon, die een trouwe schrijver blijkt, verneem ik, dat ook hij meer dan geneog van het vertalen heeft. Eérst een behoorlijke roman van omvang voor de WB en nu een turf van 750 blz voor de Zuidhollandsche. Om zich zelf een beetje afleiding te geven, heeft hij daar tusschen door een lijvig werk over Albert Verwey vervaardigd, dat in het voorjaar van '40 bij Stols zal verschijnen! Pilatus wordt, dankzij de zedelijkheidspederasten à la Groeneveldt, slecht verkocht. In zes maanden van dit jaar 144 exx. Véél minder dan de zelfde periode van het Vijfde Zegel afgeleverd zijn en dat is geen nieuw boek. Verder geen nieuws.

We hadden gisteren Van Wijk Louw weer bij ons en de gunstige indruk versterkt zich bij nadere kennismaking. Hij leeft op, dat hij eens op normale wijze over litteratuur kan boomen, zonder de kinderachtige litteratuurpolitiek van strebers als

Malherbe en Van de Heever, die hier de boventoon voeren en alles wat hen niet aanbidt dwarszitten waar en hoe ze maar kunnen. Hij neemt nu de Fransche les van Kees: uitspraak, vocabulaire en lezen van texten. De jongelui beginnen met...Rimbaud! Dat is nu Kees' derde leerling. En er zijn er nog twee in het vooruitzicht gesteld. Jan tracht met foto's en Kees met lessen zooveel te verdienen, dat ze Dec. 1940 genoeg geld bij elkaar hebben om in de steerageklasse naar Europa te gaan voor de drie maanden welke de vacantie hier duurt. Ik heb Van Wijk louw een artikel voor GN gevraagd over de geestelijk atmosfeer van ZA, en hem op het hart gebonden precies te zeggen, wat hij ervan denkt, zonder zich te bekommeren over de eventuele boosheeden der heeren op het kussen. Mulder schrijft dan een korte karakteristiek van Van Wijk Louw. Als beide stukken een beetje behoorlijk uitvallen, dan kan dat een aardige bijdrage worden. Als Du plessis nu nogeens wat schrijft over de *S*lamsche litteratuur, is daarmede, geloof ik, het ZA'sche veld volkomen afgemaaid! Een rijke oogst is het niet. Ik bestelde ook een paar korte kritische kantteekeningen en daarmede basta.

Heeft Nini's schaaphond geen aanval op de poezen ondernomen? Ik begrijp niet, dat zij niet haar huis voor een jaar gemeubeld verhuurt en voor dat geld naar hier komt. Zij heeft niets te verletten en ziet dan weer eens wat héél anders, afgescheiden nog van het gezegende klimaat. Het is hier best, opperbest; wanneer je wéét, dat het maar een verblijf met een begrensde duur betreft. Als ik wist dat ik het volgend jaar om dezen tijd weer in de Oude Wereld zat, zou ik mij hier een koning te rijk gevoelen.

Herinner je je, dat ik in het begin van het jaar te Brussel van een stoel achterovergeslagen ben en daarbij mijn lendenen bezeerde? De pijn, hevig in het begin, is gehéél over gegaan. Maar, wonderlijkerwijze, treedt nu weer op. Dit verbaast en verontrust mij eenigermate. Als het zoo doorgaat zal ik een geneesheer raadplegen. Men gaat daar hier niet zoo spoedig toe over, omdat die heeren grif twee guineaas, zijnde bijna twintig pop, voor een visite rekenen.

Ik heb me Dinsdagavond op aandrang naar een Nederlandsche avond begeven, welke elk jaar ter eere van HM's verjaardag hier georganiseerd wordt. Er waren vijfhonderd menschen: filmpje met veel Oranjehoera, zang en daarna dans. Maar dat heb ik niet afgewacht. Ik heb eenige gewichtige handen geschud en ben 'm toen stikum gesmeerd. Ik ben er alles bij elkaar geen uur geweest. Méér dan afschuwelijk. Maar ik wil me niet dadelijk aan zulke dingen onttrekken, omdat ik niet doen wil of ik dit niet alles beneden mij acht; ofschoon zulks onder ons inderdaad het geval is!!!

Ik zal het volgende vliegtuig een brief voor de Oude Eddy aan jouw adres zenden. Door al dat gereis, eerst van mij en toen van hem, hebben we ongewoon en bitter weinig van elkander vernomen. Ik hoop spoedig het gewone contact met hem weer te hervatten.

De post bracht mij heden Radetzkymarsch, dat ik besteld had en nu eindelijk eens lezen zal en ‘English are they Human’, door G.J. Renier. Ik moet dan daarna die Geächteten lezen, als het tenminste nog te verkrijgen is?

24 december spreek ik voor de radio, wonderlijkerwijze Uitsaaicorporasie gedoopt, over Henriëtte Roland Holst. Denk je er om dat de goede Koos *23 October a.s.* zeventig wordt. Wil je zoo vriendelijk zijn hem uit mijn naam een kleine bloemenhulde te bezorgen. Zijn adres luidt: 26-B Seinpostduin Scheveningen. Het bedrag zal ik je door de Amsterdamsche bank doen gireeren: drie gulden. Maak je er nog eenig werk van in de krant? In GN publiceer ik nog eenige herinneringen aan van Dongen van zijn hand; wel een beetje, maar niet biester aardig. Ik zal zien achterin een kleine aantekening over ZEd te fokken.

Heb je nog ooit iets verder vernomen van Jaap Foppe???? Tracht nog eens met hem in contact te komen. Misschien is er wel wat uit te halen. Verlies hem niet uit het oog. Misschien kun je hem eens bij je noodigen om eens ongemerkt te ontdekken wat er in hem steekt. Vergeet niet mij hierop even wat te laten weten.

Nu sluit ik dezen brief af. Het vliegtuig vertrekt morgen. Het traject kaapstad-Londen, dat eerst acht dagen was, is door nachtvluchten verkort tot 4 ½ dag. Het vertrekt 2 Februari van hier, is dus *6* feb. In Londen en deze brief behoort, als alles klopt *7 Feb*. bij je afgeleverd te worden. Ik ben benieuwd of dat zoo is!!!

Heel veel hartelijke groeten aan alle bekenden en heel veel liefs van ons allen voor Anna Faber; een hartelijke hand van je J A N

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 5 september 1939

aant.

aant.

'La Verne', Kloofnekweg, *KAAPSTAD*
Dinsdag 5 September '39

Beste Menno,

Hoe, waar en wanneer zal deze brief je bereiken? Zoolang de vliegdienst werkt zal ik er gebruik van maken. De 'groote gebeurtenissen' geven hier weinig of geen opwinding. Men heeft even gekibbeld over al of niet meedoen, tot de heer Smuts, Slim Jannie genaamd, het met een groote meederheid gewonnen heeft en de Unie dus dezer dagen op voet van oorlog gebracht zal worden; hetgeen vooral onaangenaam is voor de talrijke Moffen hier aanwezig, omdat deze in een kamp worden opgesloten. Men voorspelt, dat de voorstanders van de neutraliteit met deze gang van zaken geen genoegen zullen nemen en, gelijk in '14, op een opstand zullen aansturen. Maar gezien de deplorabele afloop van de vroegere rebellie, zal de animo daarvoor wel niet zo groot zijn en als er enkele dwazen zijn, zal het wel niet lang duren of ze zijn onschadelijk gemaakt. Ik lees de kranten met de grootst mogelijke voorzichtigheid. Ik begin van alles dadelijk de helft af te trekken en de rest vat ik dan cum grano salis op. Het is natuurlijk ons aller innigste hoop, dat er met het boevenpak van Berlijn grondig afgerekend wordt; maar ik maak me niet blij voor den tijd.

Van eenige arbeid is dezer dagen natuurlijk NIETS gekomen! Ik word opgejaagd door onrust; zal HOLLAND erbuiten blijven? Wat doen de vrienden nu, zitten ze erg te knijpen? Hebben ze maatregelen voor een eventueel noodzakelijke vlucht genomen? Waar steekt Henny M.?

Bestaat het Hollandsche Weekblad nog? Komt post aan? Daarbij komen zorgen voor de toekomst: blijven de bladen en tijdschriften belangstelling toonen voor wat ik ze leveren kan? Wat is al dat geschrijf nutteloos en kinderachtig bij deze universele ellende. Etc. Kortom ik ben verlamd. Ook in lijfelijken zin. Gisteren lag ik voor oud

vuil op de divan. Daarbij hoogst prikkelbaar. Ook hieraan wennen we godbetert! Ik lees de Zauberberg en daar tusschen door, verplicht!, de Groote Zorzi!

Maar het is moeilijk daar het hoofd bij te houden! Ik leef in een wonderlijke mengeling van onbaatzuchtige en kleine persoonlijke gevoelens. Ik vind de algemeene toestand vréése lijk en kan er mijn gedachten niet van af brengen. En ik vraag me af wat er van ons moet worden, wanneer er geen inkomsten meer uit Europa vloeien, omdat alle aandacht voor de wereldgebeurtenissen is en er voor ander werk geen belangstelling meer bestaat. We kunnen het natuurlijk wel even uitzingen, maar dan is daarmede de kans op een rustige 'ouden dag' verkeken.

De berichten over Holland in de plaatselijke bladen is natuurlijk zéér sober!!! Ik snak meer dan ooit naar brieven!!! Die arme Eddy, die naar Indie ging gedeeltelijk om de oorlog te ontloopen en die als het een beetje wil in de Middelllansche Zee opgesloten zit!

Ik hunker naar eenig bericht over hem en het zal mij aangenaam zijn hem in gehouden haven te weten. Heden vliegpostontvangdag. Ik wacht dus met het verzenden nog even. Misschien is er bericht van jouw, dat om antwoord vraagt.

Geen luchtpost
Hou jullie je goed!
Veel liefs v. Ant
Geheel je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 7 September 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

'La Verne', Kloofnekweg, *KAAPSTAD*
Woensdag 6 September '39

Beste Menno,

Zoojuist kwam je brief van 24 Augustus binnen. En wel tegelijkertijd met een brief van Nini van dezelfde datum. Typisch was het verschil tusschen die twee brieven. Jij schreef zoo alarmerend dat het was of je al aan de rand des grafs vertoefde en Nini vertelde ons dat zij van plan was eenige dagen voor plezier naar Parijs te gaan!!! Wat mij verder nu wel héél sterk trof, is de invloed van de afstand waar niemand zich aan onttrekken kan. Wanneer ik in België gezeten had, zou ik er zeker net zoo op gereageerd hebben als jij, ik ben ook een zwartkijker en ben dadelijk over al mijn zenuwen heen. Hier daarentegen is er van eenige opwinding hoegenaamd geen sprake. De kranten brengen het nieuws natuurlijk, maar niet ééns op de eerste bladzijde en

met heel bescheiden koppen. Kortom het is iets dat zich héél ver weg afspeelt. Je kunt het niet beter vergelijken als met de Chineesch-Japansche oorlog voor ons. Je leest erover en je ergert je, maar toch niet als iets wat je aangaat, waar je bij betrokken bent. Ik ben een dag of wat méér dan down geweest en lag voor oud vuil op de divan. De gedachte aan wéér die matelooze ellende sloeg me totaal neer. Maar te midden van deze volkomen rust en dat prachtige weer en al die menschen die er zich niets van aantrekken, komt er veel gauwer dan waar ook een soort gelatenheid over je. Ik schaam me erover. maar je kunt je niet aan deze atmosfeer onttrekken en je kunt je toch ook niet moedwillig gaan opwinden.

Aan de eene kant is het natuurlijk heerlijk zoover van alle angsten en zorgen verwijderd te zijn; maar aan de andere is er iets raar-leegs in me, omdat het onnatuurlijk is dat ik niet meedoe. Het komt hier opneer, dat mijn slechte geweten mij belet het volle genot uit die rust te putten. Wat ik gezocht heb, die afstand tusschen mij en die smeerlapperij, voel ik nu als iets onrechtmatigs. Waaruit blijkt, dat niets volmaakt is en mijn zijn innerlijke onvrede toch nooit ontloopen kan.

Voorlopig ziet het er niet naar uit dat de Moffen Nederland of België binnen zullen vallen. Maar met dat tuig kun je toch nooit weten. Wanneer het in hun kraam te pas kont zullen ze zich niet geneeren. De eenige hoop is nu maar, dat ze gedwongen worden die Hittelarij te likwideeren.

Deze oorlog kán de opruiming brengen waar we allen naar snakken; maar stel je voor dat de schoelies aan het langste eind trekken. Dan kom je maar gauw hier!!!

Hoe we aan de kost moeten komen weet ik wel niet, maar daar zal wel iets op gevonden worden! Alles beter dan in een door moffrika 'beschermd' land te wonen. Trouwens wat zal er dan van ZA worden? Laten we dus hopen op de gewenschte, eenig-fatsoenlijke uitslag. Het bestaansprobleem is voor ons veel moeilijker geworden, daar we niet weten of het Holl. Weekblad nog in leven is en of alle andere periodieken gewoon doorgaan en doorbetalen!!

Informeer eens of de vliegdienst doorgaat. Ik geloof, dat er wekelijks nog één machine in plaats van twee, van Londen naar Durban vertrekt. Zoo ja blijf dan airmail schrijven. Anders gewoon per boot. Ga dus even naar informaties PTT of laat dit door Rantwijkertje onderzoeken.

Om mij een beetje te troosten werk ik vlijtig aan mijn opstelletje: Brievenbestellersbarok, dat aardig opschiet en voor DVB bestemd is. Ik verheug me bij voorbaat al over het bandje van Salden. De gedichten van Gomperts zijn best. Dàt is nu een eigen toon en welk een alleraardigste geestesgesteldheid spreekt eruit. Ik vraag me af hoe Wim en Mieneke uit Denemarken terug kunnen komen???

Ik hoop, dat je spoedig weer een beetje rust zult vinden om op al mijn vragen en opmerkingen te antwoorden, want op deze gedachtenwisseling teer ik. En als die ophoudt wordt het verblijf hier nog suffer en valer!!!

Veel liefs van Aty en de jongens, ook voor ANTJe, een extrahartelijk hand van geheel je JAN

7 Sept. '39

B.M.

Na mijn berichten van gisteren, heb ik loopen piekeren, met dit naschrift als gevolg. Weet je waar ik mij zorg over maak? Ik zie nu hoe verschillend wij nu reeds reageeren op deze oorlog. Ik ben bang dat daaruit op den duur een geheel verschillende wijze van beschouwen en gevoelen voortvloeit.

Jij hebt die oorlogsellende en de angst voor wat daar nog voor direct gevaar voor Nederland uit kan voortkomen, om zoo te zeggen: voor oogen. Je zit er midden in en krijgt alle schokken uit de eerste hand. Ik zit achter een dik scherm, de afstand. Alle geluiden dringen daar verdoft en onschuldig geworden door. De oorlog is niet als de vorige welke ik meemaakte, een realiteit voor me. De afstand maakt de actualiteit historisch. Men kan er rustig over praten. Op zich zelf reeds is dat heel wat minder aangenaam, dan ik dacht dat het zijn zou; maar het denkbeeld, dat je op die manier van je beste vrienden zou kunnen weggroeien is onverdraaglijk.

Ik ben een dag of twee drie volkomen verslagen en diep ellendig geweest van de oorlog, daarna heb ik mij, door de invloed van die kalme en onverschillige omgeving, verwonderlijk snel hersteld. Maar nu verlang ik naar die angst en opstandigheid terug. Ik vind dat die rust niet bij mij hoort en een vermindering beteekent. Hetgeen maakt, dat ik versterkt word in mijn afkeer van deze ballingschap.

Ik geloof, dat de oude angst te verkiezen was, boven dit gevoel van niet-met-jezelf-tevreden-zijn.

Met de moed der wanhoop verdiep ik me nu maar in een volkomen buiten de tijd liggend onderwep en schrijf iederen dag aan mijn boekje voor DVB over den brievenbesteller! Zoolang ik daaraan bezig ben gaat het wel. Aty is erg mat, heeft heel veel last van hoofdpijn, iets wat haar vroeger onbekend was en maakt zich zorgen voor de toekomst. We trachten ons wijs te maken, dat we met dit avontuur toch bij nader inzien de verstandigst mogelijke zet gedaan hebben, of liever we trachten elkaar dit wijs te maken. Maar ergens onderin drijft het vermoeden, dat het toch eigentlijk een stomme streek was.

vervolg

Ik kreeg bericht van Stols en Van Kampen, beide in de loopgraven. De eerste als eerste-luitenant-adjudant, de tweede als gemeen soldaat. Verder tot mijn vreugde een lange brief van Esser. Hoor of zie je weleens iets van J.C. Bloem??? Ik schreef hem meer dan eens, maar zonder resultaat. Ook Mayer dichtte ik een brief, op reis, zonder weerwerk. Hoe maken die heeren het? Ook van Dick boeh noch bah.

Ik wacht van Arthur van Randwijk antwoord op talloze vragen GN betreffende. Waar zit Arthur van Schendel????? En hoe maakt HEIN het?????????? En Adriaan, die ook al niet wat je noemt een vinnige briefschrijver is! Wie zijn er in dienst? Moet Wim niet opkomen? Ik kan wel aan het vragen blijven!

Klim in de remmington en schrijf me allemogelijke en onmogelijke berichten over een ieder, die ik van verre of nabij ken! Je derde stuk heeft nog niet in De Brandwacht gestaan.

Héél véél goeds en liefs voor beiden van allen? Geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum | vervolg van de brief ontbreekt

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 8 september 1939

aant.

‘La Verne’, Kloofnekweg, *Kaapstad*
8/9 '39

Beste Menno

Van eenige regelmaat in verzending van poststukken is geen sprake meer. Men beveelt aan de brieven zoodra ze klaar zijn op het postkantoor te brengen. Ze gaan dan steeds met de eerstvolgende gelegenheid mede. Heden kreeg ik je uitstekende studie over Gomperts. Het deed me bepaald goed, dat je dat postgrehoviaansche gerijmel op behoorlijk duidelijke wijze aan de kaak gesteld heb. Het ergerlijke is dat de naäpers altijd nog het minst aanbevelenswaardige naäpen. Tegelijk ontving ik een brief van Koos Speenhoff, waar ik mij zeer mede vermaakt heb. Ik sluit hem hierbij in. Ken je die Ter Braak: hij is geen vrind van je!!!!! Nu zie je eens hoe stompzinnig het publiek toch eigentlijk altijd reageert. Voor de goegemeente is dat stuk, dat mij uit het hart gegrepen was, een aanval op me!!!!!!! Koeien, ezels, honden zijn het! Ik was erg blij met een lange en hartelijke brief van onze oude Hein, die weer met zijn vrouw samen woont. Braaf zoo! Vermeld in je antwoorden steeds welke zendingen je bereikten, daar ik anders alle aanknopingpunten verlies. Vooral Boekje Van Wijk Louw en de portretten.

Je hebt er geen denkbeeld van hoe weinig de kranten hier geven en over nederland niets. We hebben nergens eenig denkbeeld van. Was er een bestorming van de winkels? Is er een algeheel mobilisatie? (Zou Bob Nijkerk weer in dienst zijn?) Hoe is de stemming. Zijn er nog produitsche honden? Hoe is het op Het Vaderland?

Als je zoo ver weg zit voel je je een tweede-rangschmensch, dat alleen maar voor spek en boonen mee mag doen. Mijn leven is afgesloten 18 Mei '39. Nu vegeteer ik wat verder.

Heel vééél liefs voor Ant van ons allen, veelhandig, geheel je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 9 september 1939

aant.

aant.

aant.

‘La Verne’, Kloofnekweg, *KAAPSTAD*
9/9 '39

Beste Menno,

Zooals ik je al schreef, is er geen bepaalde datum voor het vertrek der vliegdiensten meer. Met de fraaie regelmaat van voorheen is het thans uit. De berichten uit Polen zijn niet sterk opwekkend, ik hèb het niet op die vrijwillige inkrimpingen van het front, wanneer dat met het verlies van de hoofdstad gepaard gaat. Men maakt zich altijd nog illusies! Ik had gedacht dat die veertig millioen Polen toch wel wat méér

mans zouden zijn! Vanmorgen dronk ik een kop koffie met Du Prez Scholz, die juist verleden jaar bij De Vooys gepromoveerd is en nu lector aan de Universiteit. Een rustig, aangenaam iemand, zeer anti-fascisitisch. Maar hoe prettig dat gesprek en vele gesprekken hier ook verloopen mogen, ik mis er de sous-entendus, het onuitgesprokene in, dat je met vrienden hebt. Een gesprek onder vrienden is altijd iets méér dan een gesprek. Hier nu houd ik uitsluitend gesprekken-zonder-meer. En om dat meer is het nu juist te doen! Ik blijf hier volkomen een vreemde, althands voor mijn eigen gevoel. Ik heb een mooie ruime kamer, die ik zelf geheel naar mijn smaak heb ingericht; een kamer fraaier en gerieflijker dan ik ooit bezeten heb. En toch denk ik met verteedering aan het hokje in Brussel, waar ik heel wat op gevloekt heb! Dit is een vertrek zonder geschiedenis. Ik heb er niets aan overgedragen en ik voel, dat ik niet de kracht en niet de lust heb dit te doen. Ofschoon volgens alle regelen der kunst en voor veel geld ingericht, zit ik <hier in het huis> toch méér op een schopstoel dan ik in menige huurkamer in Parijs of Italië gezeten heb. Ik heb me dikwijls heerlijk thuis gevoeld in het provisioire (denk maar eens aan het echte La Verne); Ik voel me volkomen vreemd in dit definitieve, vreemd en gereed om morgen alles achter te laten. Zelfs mijn boeken zijn mij in dit onverschillige milieu onverschillig geworden.

Ik vraag mij af of dit alles nu alléén het gevolg is van deze verplaatsing? Zou het niet zijn, dat ik inderdaad over het (niet zo héél hooge) hoogtepunt van mijn leven heen ben en nu nog maar zoo'n beetje scharrelen moet om met god en met eere mijn eindje te halen?

Ik betrap me nu voor het eerst op een gevoel, dat ik nooit gekend heb: jalousie. Ik ben jalours op iedereen die nu in Europa, waar dan ook, op zijn manier deel neemt aan de gebeurtenissen. Ik sta buiten de schutting door een kiertje te gluren. Niet dat dat schouwspel op zichzelf zoo boeiend of verkwikkelijk is: verre van dien; maar zij die het aanschouwd hebben kunnen er samen over praten, ze hebben een gemeenschappelijke ervaring, hoe ellendig die ook zijn moge. kan niet meer meepraten met jullie allen, ik ben buitenstaander geworden.

Het hindert mij ook zeer dat ik niet aanwezig kan zijn bij de aankomst van Eddy. Dat ik de ontwikkeling van Adriaan, die mij zoo ter harte gaat, niet meer kan volgen. Dat ik Groot Nederland, waar ik werkelijk in opging, niet naar behooren verzorgen kan. Dat ik, wanneer ik over x jaar terugkeer, een vreemdeling in jullie midden zal zijn. Ik heb nooit iets gevoeld van leeftijd. Ik heb alleen aan uiterlijke merkteekenen waargenomen dat ik ouder werd. Nu *voel* ik mij ouder; de veer is gesprongen. Het verschil is groot. Vroeger had ik, hoe beroerd het ook ging, hoe angstig en zorgelijk we leefden, altijd plannen voor de toekomst; nu is de toekomst volkomen voor mij weg gevallen en ik leef geheel in het verleden. Wat er in de toekomst komen kan laat mij koud omdat het toch niets goeds kan zijn. Maar ieder kleinigheidje van vroeger krijgt een zeldzaame waarde. Ik kan mij urenlang zoet houden met het herleven (en daarbij natuurlijk verfraaien) van de geringste gebeurtenissen uit het verleden. Mijn optimisme projecteer ik niet meer naar voren, doch naar achteren. Is dat niet het meest kenmerkende seniliteitsverschijnsel??!! De laatste Brusselsche jaren, de hemel weet hoe ik ze gevloekt heb, lijken mij nu één onafgebroken zaligheid. Ik ben bereid de heeren Vlamingen en bloc genie toe te kennen, wanneer ik morgen weer naar de Auguste Reyers getooverd was!!!

Ik neem het mezelf kwalijk, dat ik je weer met altijd dezelfde klachten aan boord kom, de briefwisseling wordt op die manier alles behalve gezellig, maar het is sterker dan ik. Het zit me zoo hoog, dat er over schrijven moet of niet schrijven. Te meer

daar ik in deze brieven mijn eenige veiligheidsklep bezit. Thuis houden we ons allen bijzonder goed. Ik vermoed echter, dat vooral Jan het hier verre van gemakkelijk heeft. Hij zit heel veel alleen. Kees heeft in een minimum van tijd een even beeldschoon als intelligent deerntje opgduikeld waar hij mee 'geselst' en (hoop ik) vrijt. Maar zelfs hij mist desondanks zijn atmosfeer. Alleen Aty schikt zich wonderwel. Zij heeft huis en tuin die haar opperbest aanstaan, geniet van het weer. Schrijft trouw en ijverig haar stukjes voor de verschillende bladen. En vraagt niet heel veel meer. Ik dacht, en dat is mijn grootste misrekening, dat ik veel losser van mijn omgeving stond dan in werkelijkheid het geval was en dat ik ook met een goed huis, een meer dan goed klimaat, en tijd en rust voor eigen werk, gelukkig en tevreden zou kunnen zijn. Dit nu blijkt *niet* het geval te zijn. Mijn allerberoerdste perioden in Europa, bv Maart '38, lijken mij prettig bij dit. Ik ben toen zooals je weet naar Putten gegaan en weer wat opgeknapt. Nu kàn ik niet naar Putten! Vroeger waren er ups en downs, nu is er een stille, gelijkmatige, ondoorzichtige gedruktheid, zonder crises, maar ook zonder perioden van uitbundigheid. Het gevolg hiervan is een volkomen gebrek aan zelfvertrouwen. Het werk vlot niet en ik vind al wat ik deed en doe en doen zal niet de moeite waard.

Je kunt je wel voorstellen wàt onder deze omstandigheden brieven van vrienden voor mij beteekenen. De jouwe in de eerste plaats. Ik zit nu te hunkeren naar berichten van Janij en Mauk Esser, die weer eens wat moeten laten hooren. Ook van Eddy, die zich zalig boos gemaakt heeft over Dichters van dezen Tijd, de gelukkige van dat nog te kunnen!, - zou ik graag eens een lang epistel ontvangen vooral over hemzelf. Dick moet ook eens levensteeken geven!

Summa summarum: het is geen pretje om gepensionneerd te zijn.

Met heel veel liefs van allen voor Ant en jou, een volgende maal beter, een hartelijke hand van geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Zutphen, 9 september 1939

aant.

Zutphen, 9 Sept. '39

Beste Jan,

Vanmorgen bereikte ons in Zutfen je brief, die 29 Aug. uit Kaapstad is verzonden; de laatste vermoedelijk, die je voor de oorlogsverklaring verzonden hebt. Inmiddels is er al zooveel afschuwelijks gebeurd, dat ik me haast niet kan voorstellen, dat de oorlog nog geen anderhalve week duurt... en dat jij in een land zit, dat in staat van oorlog verkeert met de moffen. Ik zend je deze berichten in de hoop, dat ze je per vliegtuig bereiken, maar zeker ben ik daar allerminst van. Zullen wij in contact kunnen blijven, zoolang de oorlog duurt? Zullen wij er in betrokken worden? In ieder geval: Europa moet betalen voor het dulden van Hitler, en het zou niet vreemd zijn, als ook wij iets moeten betalen.

Belangstelling voor cultureele dingen is hier uiteraard op het nulpunt. Ik schrijf alleen, zoolang ik de kans krijg, een journaal voor mijn eigen ‘geweten’, dat ik je, als god wil en wij leven, later ter lezing zal geven. Meer kan ik niet op papier krijgen; van alles, wat naar ‘vormgeving’ zweemt, heb ik een afkeer onder deze omstandigheden.

Waar zit Eddy? Wij zijn volkomen in het onzekere over zijn verblijfplaats, hadden een stil vermoeden, dat zijn schip misschien om de Kaap zal varen en dat hij plotseling voor jullie deur zou staan. Maar wij hebben geen enkel bericht van hem.

Het gekste van dezen toestand is, dat alles *doorgaat*: concerten door de radio b.v.! En nog altijd geen belangrijke gebeurtenissen van het westelijk front; in Polen schijnt het voorloopig slecht te gaan, maar daar zal deze afrekening in geen geval beslist worden.

Weg al onze plannen voor een Afrikaansche reis! Wij zitten in een ‘ijzeren tijdvak’, en wij zullen er door heen moeten.

Wij probeeren ondanks alles toch wat vacantie te houden, hetgeen ik na 2 maanden onafgebroken vertalen wel noodig heb. (Maar wie heeft tegenwoordig *recht* op vacantie? Absurd). Rauschning geheel af, verschijnt deze of volgende week; actueeler dan ooit. Slauerhoff tot voorjaar uitgesteld wegens totaal gebrek aan belangstelling boekhandel. Ik zag <overigens de reisexemplaren, die door Van Krimpen uitstekend zijn verzorgd.

Ik zond verleden week nog een brief naar de ‘Brandwag’; benieuwd, of die aankomt en zoo ja, wanneer. Dank voor de beide andere nummers! Ik wil dit werk, als het technisch mogelijk is, zoo lang mogelijk voortzetten, omdat er altijd nog een kleine kans is, dat wij onze toekomst buiten Europa moeten zoeken.

Niets wordt nu vuriger gewenscht[?] dan de ondergang van Hitler!

Het ga jullie goed! Hoop op betere tijden.

hart. handdruk van je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

11 september 1939

aant.

aant.

11. IX. '39

Menno

Ant

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 12 september 1939

aant.

aant.

12 Sept 39 Kaapstad

B.M.

Dezer dagen schreef ik je een sombere klaagbrief. Ik heb me nu weer een beetje uít de put gewerkt: neem er dus maar geen al te groote notitie van! De algemeene toon blijft in mineur, maar zóó hopeloos als toen is de situatie des gemoeds niet meer.

Heden 12 Sept. zou Eddy in Den Haag moeten aankomen. Ik ben zeer benieuwd of hij werkelijk er is.

Straks komt er een 'leerling', een jongeman die naar Nederland gaat om de laatste hand aan zijn studie te leggen en die nu Nederl. wil leren spreken: Kees heeft nu ink. van 5 pond per maand met zijn lessen (Fransch). Hij heeft nogal wat beginnelingen. V Wijk Louw is wat verder, met hem leest en verklaart hij nu Rimbaud! Jan verdient ong. hetzelfde met photo's en ik schrijf stukkies voor Brandwag en Huisgenoot. Ik ben zeer benieuwd hoe de verbinding met Holland is. Heden zou er vliegpost moeten zijn!

Het niet aanw. z.v. Fr. of H. kr. is pijnlijk.

Heel veel goeds, prettigs, liefs voor beiden van ons allen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 14 september 1939

aant.

aant.

'La Verne', Kloofnekweg, KAAPSTAD
14/9/'39

Beste Menno,

De post is geheel in de war. Vandaag kwam er een heel pakje brieven, maar alle met de gewone mail en alle van ongeveer 20 Augustus. Ook een lange brief van Adriaan, welke ons veel plezier deed. Echter al in meer dan tien dagen geen luchtpost en dus ook niets van jou. Het geheele postwezen is ontwricht. Het spijt mij geducht, dat de fraaie en aangename regelmaat onderbroken is. Veel nieuws valt er niet te melden. Ik heb, voor zoover ik er mijn hoofd bij kon houden, mij beziggehouden met journalistieke werkjes voor de afrikaansche weekbladen. Daarbij nogal wat gelezen. Ik heb me vooral eenige ontspanning bezorgd met vijf oude jaargangen van de Kroniek van Tak. Gelijk alle oude heeren, heb ik heimwee naar het verleeden en ik denk voortdurend: wàt een prachtige tijd was dat vergeleken bij de stompzinnige rottijd waar wij in leven. Verder heb ik, nu voor de derde maal, gelezen de twee

deelen van het oorlogsdagboek van Michel Corday <L'Envers de la Guerre (Ed Flammarion)>, een der héél zeldzame lieden, die van veertien tot achttien hun verstand bij elkaar gehouden hebben en zich *niets* wijs lieten maken. Deze lectuur is op dit oogenblik bepaald beklemmend en tegelijkertijd een hygiënische voorzorgsmaatregel. Ik moet zeggen, dat de Kaapsche bladen, nogal rustig van toon zijn. En van roesstemmmingen of dolle hetze is geen sprake, goddank. Het gemis van berichten uit Nederland doet zich nog dagelijks bitter gevoelen. We weten NIETS van de vrienden en bekenden. Zou Bob Nijkerk weer in dienst zijn?? Moet Dick opkomen? Is Adriaan, Rudi, Fred dienstplichtig???? Hoe is de stemming. Verwacht men er buiten te kunnen blijven?? Gaat alles gewoon zijn gang???? Groot Nederland, Het Hollandsche Weekblad???? Wat doen de Belgische kameraden??? Ook in-dienst-zijn???? Je kunt je absoluuut niet voorstellen wat het beteekent machteloos iederen dag dezelfde vragen voor jezelf te herhalen zonder eenige kans op antwoord. Ik ben er nu van overtuigd, dat gezamenlijke angst beter te verdragen is, dan zekerheid en rust in afzondering.

We zijn toch zoo benieuwd naar Eddy's lotgevallen. Zit hij nu hoog en droog op de Sportlaan???

Malan, over wie ik je al schreef, bezit in Woester, 2 en ½ uur auto hier vandaan een ‘plaatsie’, huis met zes bijgebouwen. Het leven is daar voor niets omdat alle voedsel door de plaats opgeleverd wordt. We hebben een grootsche fantasie opgezet van ons daar met zijn allen terug te trekken, met een monotype en een pers en dan daar te schrijven, te lezen en onze eigen boeken te drukken. We rekenden in ons plan ook op jullie. Er is ruimte te over. Ant kan er de zadelmakerij voortzetten. Het huishouden wordt, met behoorlijke zwarte hulp door de vier vrouwen gedaan, Hélène Malan, Ant ter Braak, Nini en Aty. Er blijft enorm veel vrije tijd voor eigen liefhebberijen over. De drukkerij wordt gedreven door Frans Beilsma, Jan en Kees en ons, wanneer we er zin in hebben. Wij, dwz jij, Jacques Malan en ik werken aan ons werk, alleen moeten we in een bepaalde tijd van het jaar met de wijnoogst en het wijnmaken helpen. Er is een auto om zoo nu en dan naar Kaapstad te gaan. Wij moeten met zijn allen op de een of andere wijze, met schrijven en uitgeven, veertig pond in de maand, zijnde ongeveer driehonderd gulden verdienen, hetgeen zeer gemakkelijk si, daar Malan en ik al vàst op vijfen twintig kunnen rekenen. Malan vertaalt een keur van mijn proza en jouw trilogie in het Engelsch en met zijn vele amerikaansche relaties denkt hij die goed te kunnen plaatsen. Daar zijn al de inkomsten voor een belangrijk deel mee verzekerd.!!! Met deze onschuldige fantasietjes houden we ons nu zoet!!! Het essentieele verschil met dit en het vorstendom Walcheren is, dat dit ten slotte geenszins tot de onmogelijkheden behoort.

Morgen ga ik, voor afleiding van de booze en zwarte gedachten, een autotochtje maken met N.P. van Wijk Louw. En dan behoort godlof ook deze week weer tot het verleden. Iederen dag denk ik; dat is er wéér een die lekker niet terugkomt.

Ik hoop nu zeer spoedig iets van jullie allen te vernemen. Vertel me vooral ál wat je weet over de goede vrienden en kennissen. Wat doen Henny?

Hééééééééél véééééééél liefs van allen voor jullie beidjes, steeds
geheel je
Jan

Dinsdag dineerden wij bij dr J. du Prez Scholtz, die me openbaarde, dat hij óók al met je op de collegebanken heeft gezeten in 26/27. Een zeer geschikt iemand, een

klasse hooger dan Bosman. Getrouwd met een Walcherse! Dochter van de bekende advocaat Heyse. Ik heb haar direct van onze plannen met Walcheren verteld!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 17 september 1939

aant.

aant.

'La Verne', Kloofnekweg, *KAAPSTAD*
Zondag 17/9/'39

Beste Menno,

Je laatste teeken van leven is gedateerd op 24 Augustus: ik ontving, dit op tijd, dus zes dagen later. En sindsdien: dikke duisternis; hoewel ik er zeker van ben dat je berichten afgezonden hebt. De Britsche posterijen schijnen geheel in de war te zijn. Of zouden den brieven bij den censor opgehouden worden? In elk geval is deze stilte om me heen iets afschuwelijks. Op de leeskamer heb ik de lààtste NRC uitgespeld. Het laatste ex was van koningins verjaardag. Het leven heeft alle kleur en geur verloren. Je weet welk een groot liefhebber van autotochten ik mijn leven lang geweest ben. Vrijdag maakten we met Van Wijk Louw een prachtige tocht van 's morgens 9 tot 's avonds 7, waar ik in normale omstandigheden van genoten zou hebben; en ik heb geen oogenblik plezier gehad en ik was blij dat ik weer thuis was. Lezen is nog het éénige wat ik doe, om mijn gedachten een beetje te verzetten. Ik probeer het telkens met mijn werk, maar ik kan er mijn hoofd niet bij houden. Jij zal wel dezelfde ervaringen hebben, vrees ik. Dit is de les van dit sinistere avontuur: we kunnen ons noodlot NIET ontvluchten, ook al trekken we naar het puntje van de wereld! Ik ben zoo volkomen gebonden aan de Europeesche tragedie, door mijn vrienden en mijn vorming, dat het niet meer mogelijk is, me ervan los te scheuren. En die afstand maakt het erger, geloof mij, dan jij je kunt voorstellen. Toen ik nog in Europa was had ik tijden van een verschrikkelijke inzinking, gelijk ook jij ze gekend hebt, waarin het scheen of iedere mogelijkheid op een bescheiden geluk voor ons verkeken was. Maar daarna volgde dan altijd weer een periode van hoop, van opleving, van vroolijkheid, van samenzijn. Hier heb ik, van het oogenblik dat de eerste vreugde-om-het-nieuwe geluwd was, géén gelukkig oogenblik gekend. Ik leef in een egale uitzichtsloze grauwheid. Ik voel mijn onverschilligheid voor alles waar ik vroeger plezier in had, met den dag toenemen. Mijn belangstelling volgt een dalende lijn. Waarom, waarvoor..? Als de bekende toovenaar mij zei: je kunt morgen in Holland zitten, maar dan wordt je in Plaats van 70 jaar, gelijk voorzien was, maar 60; dan greep ik die occasie met handen en voeten aan. Ik heb nooit het allerflauwste vermoeden gehad, dat heimwee zoo iets verlammends was. Hoe dikwijls spreken en schrijven we over dingen, welke wij niet voldoende, door eigen ervaring, kennen! In die afschuwelijke dagdroomen, welke altijd optreden wanneer de normale geestelijke werkzaamheid vermindert; zie ik me altijd stikum op een schip naar

Europa vertrekken, met achterlating van alles en allen...en dan verder? Verder gaat mijn voorstellingvermogen niet. Mijn heele wezen balt zich samen in het woordje wèg! Liever armoede op een kamertje in Parijs, dan een heerenleven op een villa te Kaapstad of waar ook!

Met dat al staan we, als brave burgerlieden, strijke en zet om zeven uur op, zitten om kwart voor acht aan het ontbijt en dan houd ik mij met het allernoodzakelijkste werk bezig. Later begeef ik mij stadwaarts, tien minuten van huis, doe de gewenschte inkopen voor de huishouding. Lunch, siesta, thee, lezen of een kleine wandeling, om zeven uur eten, De avond lezen of wat voor me uitstaren. Zoo dag in, dag uit. In Brussel had ik altijd plannen, moest ik altijd menschen zien, was er altijd iets te doen of te bedisselen en daar bleef ik levend bij. Dan eens eenige dagen in Amsterdam en Den Haag, dan naar Parijs. Geregeld voor tentoonstellingen etc, naar Antwerpen, Luik, Brugge etc. etc. Hier NIETS dan een verlatenheid. GN vulde mijn bestaan voor een deel. Ik heb nu nummer 9 nog steeds niet hier. Geen enkele reactie, geen mogelijkheid tot overleg. EN dan daarbij die nijpende onzekerheid omtrent het lot van de vrienden en de toekomst van ons allen, welke door de uitslag van deze oorlog bepaald wordt. Ik ben niet opgewassen tegen historische oogenblikken! Ik wou maar het liefst rustig ergens in Frankrijk mijn laatste levensjaren slijten en iederen zomer met jullie een Lavernetijd herleven!

In elk geval wat al de onrust van ons bestaan in Brussel, niet heeft kunnen bewerken, heeft deze verplaatsing te weeg gebracht: ik ben veranderd en zeker niet in mijn voordeel.

Als er maar wat berichten doorkwamen zou er veel vreugde zijn! Nu al meer dan veertien dagen geen vliegpost!

Ik zal toch nog zien, dat ik het stuk over Brievenbestellersbarok, waar ik voor DVB aan bezig was, afkrijg. Of bestaan de VB niet meer???

Met meer hartelijks en goeds dan ooit voor jullie beiden, steeds geheel je
Jan

Zooeven, maandagmorgen, 18 september, voor het eerst weer een vliegtuigpostbestelling. Lange brief van Jany met prachtig tijdgedicht en brief van Simon. Deze zijn alle 1 September geschreven. Ik hoop nu spoedig ook iets van jou te krijgen. Bel Rantwijk even op of dat gedicht van Jany nu in het Octobernummer komt? Dààààg! Veel hartelijks en goeds van allen;

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 21 september 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

‘La Verne’, 21 Sept '39

Beste Menno,

Ofschoon de postverbindingen ons geheel in de steek laten, ga ik toch door geregeld te schrijven. Op den duur zullen de wederzijdsche brieven ons toch wel bereiken. Het schrijven ervan vind ik zoo prettig. Het oorlogsgebeuren is tot nu toe niet ongunstig. Rusland dat de petroleumvelden van Polen voor Duitschland ontoegankelijk maakt. Zich tusschen D. en Roemenie plaatst; de opstand der Tsjechen, de arrestatie van Goebbels en Streicher. Het geheel maakt de indruk van een wanhoopstoestand in Moffrika. Moge die indruk spoedig door de feiten bevestigd worden!

Hier is weinig of geen nieuws. Ik léés. Ik lees dagenlang. Eerst de boeken der kleine zielen, toen Van oude menschen, nu Eline Vere, en daartusschen door nog allerhande klein goed (over Negerpoezie bv of over het proces Dreyfus!)

Ik zend je dezer dagen per aangetek. brief een debuutbundel van een jonge Hollander uit Pretoria (hij studeert daar Fransch). Hij wou die *dolgraag* uitgegeven hebben. Er lijkt mij wel een eigen toon in te bespeuren. Stuur jij het geval voor mij door naar Stols, wanneer Stols als zaak nog bestaat! Ik zal er Sander over schrijven. Schrijf jij hem vast iets. Of weet je een andere oplossing? D.V.B.??

Kijk eens, pleeg overleg en handel naar beste weten.

Het Aug. No van *Werk* heb ik reeds 8 dgn in mijn bezit, dat van G.N. nog *NIET!!!* Jany stuurde nog het prachtige tijdgedicht, dat er in verschijnen zal. Of bestaat G.N. niet meer? Ik heb, misschien heel gek, het gevoel of *alles* afgebroken is!

Van het oude La Verne-Antibes heb ik onbewust een soort gevoelige plek gemaakt. Gisteren kocht ik voor de jongens, die zich met hun gramofoon vermaken, Le Grand Café van Trenet, je weet wel, dat ze op La Verne uittentreure speelden. En toen ik het hier hoorde overviel mij, zonder dat ik het had kunnen vermoeden, een huilbui. Ik laveerde nog wel met goed fatsoen de kamer uit, naar mijn eigen kamer toe. En daar heb ik als een kalf gegriend. Zeer vreemd. Ik heb van mijn 20 - 50 ste jaar> *niet* <lang niet!> zoo veel gehuild als van 1 Mei 1939 - 1 Oct '39!

Ik ben helemaal niet huilerig aan mijn hart, maar *alles* wat mij een heel weinig aan Holl. België of Fr. herinnert maakt me gewoon machteloos.

Deze verknochtheid aan het verleden, waar overigens geen spoor opzet bij is, belemmert ten zéérste mijn acclimatisering alhier. Ik ben gewoonlijk altijd nogal voor het *nieuwe* te vinden; het toekomstige boeit mij en ik heb nooit erg aan plaatsen of dingen gehecht. Nu echter is dat blijkbaar plotseling veranderd. Ik leef *alleen* in mijn herinneringen. Al wat ik hier doe of zeg heeft iets automatisch. Het gaat me au fond niet aan en ik *kán* met de beste wil niet over het gevoel dat ik hier in *tijdelijke ballingschap* ben, heen komen.

Ik heb veel hoofdpijn. Bijna om de andere dag. En schrijven lijkt mij ongelooflijk nutteloos. Wist ik nu maar hoe jij je tegenover deze ellende verhoudt?? Wanhoop je? Waar zit je?

Ik ben niet tegen Historische Momenten opgewassen. Waarschijnlijk wijst dat op een renteniers gemoed. Dàn maar een renteniersgemoed.

Wat was het leven in Den Haag rond 1900 (zie de kleine zielen) allerbekoorlijkst. Ik word als Paul: ik begin ook alles vies, gemeen, laag en mateloos hinderlijk te vinden!

De dag dat er weer post uit Holland komt, wordt een feestdag!

Veel liefs van *allen*

Voor Ant en alle vrienden en bekenden.

Hand

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

25 september 1939

aant.

aant.

25 Sept. '39

Beste Jan,

Vanmorgen kwamen er plotseling niet minder dan *6* postale zendingen van je, gedateerd van 6 Sept., 7 Sept., 8 Sept. (2×), 9 Sept. en 12 Sept. Dat alles met één post! Je begrijpt, dat wij alles direct verslonden hebben, aangezien we nog niets gehoord hadden na de oorlogsverklaring. Inmiddels zijn wij, voorzoover mogelijk en tot nader order, al weer eenigszins 'gewend' aan dezen oorlog; het blijkt alweer onmogelijk, de spanning te verdragen, waarin wij ± 1 Sept. leefden. Wij zaten toen om zoo te zeggen ieder uur bij Van Crevel of Van Lier aan de radio. Nu is dat alles weer geluwd, en wanneer Hitler ons zal lastigvallen, weet niemand. De ellende is voorloopig voor de Polen, die ingemaakt zijn, dank zij vadertje Stalin, maar zich op dit moment nog in Warschau blijven verdedigen tegen de overmacht. De stemming is hier overigens veel kalmer dan in 1914. De menschen zijn al jaren lang op deze zwijnerij voorbereid, ze voelen tenslotte ook, dat er geen andere mogelijkheid meer was. Wij zelf worden zelf levendig bezig gehouden door een *vlooien* plaag, die ons huis bezocht, en waar we nog niet af zijn, hoewel we (om dat ras op een juiste plaats te gebruiken) een Duitscher hebben geëngageerd om die diertjes te verwijderen. Zij zijn zeer hardnekkig en telen voort als katholieken en Vlamingen. Waarschijnlijk hebben we dit aan de angora's én aan den warmen zomer te danken. Drie weken geleden had ik het niet voor mogelijk gehouden, dat ik aan zulke dingen zou kunnen denken! Zoo zie je, dat ook wij snel afstompen, al zitten wij in de buurt van het geschiet, en al zullen wij misschien straks ook bommen toegemeten krijgen. Ik hoop in dat geval, dat jullie ons overleven en nog eens aan anderen vertelt van de heerlijke dagen te La Verne. *Deze* vacantie 1939 was wel heel anders! Nauwelijks een vacantie. Wij trokken een beetje heen en weer tusschen Eibergen, Zutfen, Tiel en Den Haag; ik kladde, om af te reageeren, vlijtig in mijn journaal, dat je later uit kunt geven (met weglating van de al te persoonlijke passages), als je onze puinhoopen ev. zoudt komen redderen. (Toch *gun* ik Hitler dat eenvoudig niet. Ik zou willen leven, alleen om hem te zien hangen.) Enkele voor publicatie geschikte fragmenten heb ik voor Oct. als kroniek aan Gr. Ned. afgestaan. Maar de persoonlijke zijn eigenlijk veel aardiger, b.v. de passages over Krekel en Pikaar.

Inmiddels wordt mijn Rauschning-vertaling zoo snel verkocht, dat de eerste druk binnen een week weg was en de tweede deze week van de pers komt! Zooals ik wel verwachtte heeft Pikaar het boek *nu* vuil besproken in Het Vad. - zonder te vermelden,

dat de Ned. editie verschenen is. Waarop Leopold weer met een zeer vermakelijke advertentie heeft gereageerd om daar even op te wijzen.

Gisteren zijn Bep en Eddy weer in mijn gezichtskring gekomen. Zij kwamen, na lang 'zoek' geweest te zijn, per Indrapoera in Engeland en daarna per Vlissingsche boot in Holland. Eddy noch Bep zijn veranderd; het was, alsof ze een kwartier geleden even uit waren gegaan en nu het gesprek kwamen voortzetten. Laat dat je een bemoedigend teeken zijn! Eddy was *zeer* opgewekt en strijdlustig, hij blijft voorloopig in Amsterdam bij oom Simons, komt daarna in Den Haag; maar vaste plannen hebben zij nog niet gemaakt. Zooals al gezegd: het gemis, dat wij door jullie vertrek telkens weer constateeren, zal E. niet kunnen wegnemen, maar ik ben bijzonder blij, dat hij terug is, omdat hij de ongesluierde intelligentie en vriendschap met zich meebrengt, die hier zoo verduiveld zeldzaam zijn. Van den oorlog hebben zij onderweg niet veel gemerkt. De Van Schendels zijn nog steeds niet 'boven water'; zij zijn opgebracht door de Engelschen en hebben heel lang in Gibraltar gelegen, van waar zij nu eindelijk weer vertrokken schijnen te zijn. Zij hebben *veel* te lang gewacht met hun afreis, maar zullen met dat al wel overkomen.

Ik schrijf deze brief in een periode van 'windstilte'. Misschien zitten wij morgen al weer tot over de ooren in de actualiteit. In ieder geval wordt jullie dit tenminste bespaard, en ik geloof, dat je daarom niet rouwig behoeft te zijn. De oorlog is bête, ook deze oorlog tegen Hitler, waarvan ieder moet hopen met alle hoop, die in hem is, dat hij den ondergang van het nazisme zal brengen. Er is trouwens voor Engeland en Frankrijk geen alternatief, lijkt me. Met dit apocalyptisch ondier is er in Europa niet meer te leven; en hoe beroerd de berichten voorloopig ook mogen worden, ik blijf gelooven aan den nederlaag van den Schuft aus Berchtesgaden. Zonder dat geloof zou ik hier geen minuut langer willen blijven en liever op een houtje bijten in Afrika of Amerika.

Zend mij spoedig de *Brievenbestellersbarok*! Het gelukt mij nog wel mij door geschriften, waarvoor ik werkelijk belangstelling heb, van het wereldgebeuren te isoleeren; zoo b.v. door het alleraardigste stuk van Nieuwenhuys over Daum in Gr. Ned. Ook het boekje van v.W. Louw zie ik met veel belangstelling tegemoet. Ik zal er zoo mogelijk een Zondagsartikel aan wijden. Wanneer dit schrijfsel je zal bereiken weet ik ook allerminst. Ik zend het toch maar per vliegpost, want van Napels af gaan er, naar ik vernam, geregeld vliegtuigen naar Afrika. Maar misschien gaat deze ook over Londen; in ieder geval zal hij je wel bereiken, zij het niet op tijd en deels als een anachronisme. Er moet nog een brief onderweg zijn, evenals een artikel voor Die Brandwag. Stuur mij dat vooral, als het verschijnt! Het pond is overigens nu zoo gedaald, dat ik voor het tweede artikel bij incasseeren van de hon.-chêque *zeven* gulden minder kreeg! Veel kan mij dat niet schelen; ik wil deze relatie trachten aan te houden voor een ev. emigratiepoging.

Het epistel van Speenhoff is heerlijk, en het misverstand over dat stuk van mij over Gomperts niet minder. De menschen zijn er zoo aan gewend, dat critiek *vijandigheid* beteekent, dat ze het gevoel voor loyale critiek geheel verliezen.

Vandaag ben ik weer in dienst getreden en heb weer het eerste stukje van het 'nieuwe jaar' geschreven. Ook dat onsterfelijke tooneel gaat weer rustig aan den gang, alsof er geen Polen vochten en geen Hitlers schreeuwen om meer, meer, meer. Hiervan ga ik nu maar weer zoo'n beetje leven.

Blijf vooral geregeld schrijven. Je brieven zijn ons altijd een groote troost in deze rotzooi; je hebt, totaal anders dan Eddy, absoluut het talent ons de sfeer van jullie

leven over te brengen, zoodat we jullie (ook dankzij de foto's van het huis) zoo'n beetje zien zitten en staan.

Vermeld ook vooral alle stukken, die aankomen met datum, want anders verlies ook ik de contrôle op onze correspondentie. Houd je goed! Veel hart. groeten, ook van Ant en voor Aty en de jongens,

een hart. hand van je

Menno

N.B. Ik moet nog even overwegen, of ik de kroniek in Gr. Ned. in 1940 voortzet. Daarover nader.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 26 september 1939

aant.

aant.

aant.

'La Verne', Kloofnekweg, *KAAPSTAD*
26/9/'39

Beste Menno,

Ik behoef je niet te zeggen, dat wij wederom blij waren met eenig levensteeken. Je laatste briefje was van 24 Augustus geweest met alarmeerende berichten en nu dit van 9 September uit Zutphen. Het was wel héél merkwaardig uit één postzending de verschillende temperamenten te leeren kennen. Huib van Krimpen schreef opgewekt en argeloos. Van de oorlog viel er in Holland vrijwel niets te bespeuren. Arthur van Rantwijk rustig, gelaten; ook volgens hem was er weinig van eenige opwinding te bemerken. En ten slotte jouw brief, die zeer in mineur gestemd was. Ik geloof, dat dit ook met de leeftijd samenhangt. Ik weet nog héél goed, dat wij in 1914 de zaak ook nogal laconiek opnamen. Dat komt omdat men jong zijnde niet genoeg ervaring heeft om zich een voorstelling te kunnen maken van de onbeschrijfelijke ellende, welke in het woord oorlog besloten ligt. Ik ben nu gehéél als jij. Hoewel ik héél ver van het strijdperk verwijderd ben en geen enkele vrees behoef te koesteren, ben ik toch door deze verschrikking dermate verlsagen, dat ik geen smaak in het leven meer heb en iedere bemoeienis met geestelijke aangelegenheden mij een sterke zelfbeheersching kost. Als ik heelemaal mijn neiging volgde zou ik mij op een divan neergooien en *nìets* doen uit gemelijkheid en verdriet. De vraag waar dient alles voor? Beheerscht mijn bestaan en deze vraag is niet bepaald als een stimulans te beschouwen. Ik kan mij dus geheel in jouw gemoedsstemming indenken, te meer waar jij met je neus op de gebeurtenissen ligt en een gevaar voor ons land niet geheel uitgesloten is. Ik heb eenige baat gevonden bij een dagelijksch bad in Couperus: een vlucht naar de wereld (en dan nog de Haagsche) van omendebij 1900. Ik heb nog nooit zoo overgegeven de Boeken der Kleine Zielen herlezen!

Verder Van Oude Menschen, Extase (een naar boek!), Eline Vere, Metamorfoze, en het flodderboek van Van Booven over Couperus. Aldoor op zoek naar mijn jeugd, het Den Haag van mijn jeugd, De menschensoort van mijn jeugd. Je weet, dat dit hunkeren naar het verleden een der meest kenmerkende ouderdomsverschijnselen is. Deze wereld maakt dus blijkbaar de menschen vroeg oud! Als je mij nu vraagt hoe wij hier bestaan, dan moet ik antwoorden: rustig, vrij, met onnoemelijk veel voordelen (klimaat, woning, tuin, vrije tijd etc) maar desniettemin onder een domper. Er ligt een egale druk op ons leven. We (en ik in het bijzonder) voelen ons in weerwil van het goede dat ons omringt verslagen en rusteloos. We zijn niet in staat al dat goede te genieten. Ik zelf heb nog steeds geen werkelijk contact met mijn omgeving: ik heb het gevoel of ik in een stationswachtkamer huis. Ik kàn met al mijn zelfoverreding mij er niet van overtuigen, dat dit een verblijf voor langeren tijd is.

Jan heeft nu zijn toelating aan de universiteit verkregen. Dit is een groote voldoening voor hem. Kees krijgt het bepaald druk met zijn lessen. Hij stelt er zich veel van voor met de zomervacantie een reisje te gaan maken van zijn zelfverdiende geld! Met N.P. Van Wijk Louw krijg ik langzaam maar zeker meer contact. Ik zie hem vaak en immer met oprecht genoegen: hij is nog wat èrg grüblend, maar doorendoor loyaal. Jacques Malan heeft verleden week de studie van de verzamelde werken van M.t.B. ter hand genomen en Fred le Roux is vol van het Carnaval der Burgers en werkt nu de andere deelen door. Deze menschen trekken zich van de oorlog werkelijk *niets* aan, omdat het begrip Europa voor hen niet bestaat, laat staan een werkelijkheid is. Zij zijn bezig met een tijdschriftje in de vorm van DVB, met de ernstige bedoeling het op zeker peil te houden en het niet door Malherbe's en Van de Heevers te laten drùkken. Ik kan zoo nu en dan met advies dienen: maar de ware belangstelling heb ik er niet voor. Als het zoover komt stuur ik het je natuurlijk toe.

Het is vandaag Dinsdag 26 Sept. om kwart voor tien verschijnt iederen Dinsdag een jonkman bij mij om Nederlandsch te leeren. Ik doe het om ten minste ìets te verdienen; maar bovendien vind ik het zeer amusant. Dit is de éérste les welke ik in mijn leven ooit gegeven heb en tot nu toe vind ik het een opwekkende arbeid! Of het dat blijven zal wanneer ik er twintig in de week zou hebben, valt te betwijfelen.

Mijn normale dag is aldus. Om zeven uur op. Na het ontbijt wat ‘werken’, dwz aanteekeningen maken, schrijven, lezen, correspondeeren al naar luim of noodzaak. Om half twaalf boodschappen doen. Om één uur lunch. Tot drie à half vier siësta. Dan weer ‘werken’ tot half zeven. Een kleine wandeling en om half acht diner. Wanneer we des avonds geen bezoek krijgen of brengen zit ik meest te lezen tot half elf à elf uur en dan naar de couchecoupé. Je ziet rustiger kan het niet; maar dardoor valt de innerlijke onrust me nog veel zwaarder. Ik mis nl iedere afleiding van wat mij hindert en verdriet doet.

Het eenige voordeel is, dat ik niet meer dat gejaagde gevoel heb, daar is nu die dofheid voor in de plaats gekomen. Mijn gezondheid is geloof ik goed, maar ik heb toch wel altijd een beetje last van mijn nieren, hetgeen onaangenaam is.

Dit is alles over mezelf!!!! Schrijf jij ook nu veel over jezelf voor het evenwicht, anders lijk ik zoo erg narcisserig! Ga mijn laatste brieven eens na. Ik heb het gevoel of er nog op duizend vragen een antwoord moet komen. Zou je ze alle gekregen hebben? Ik heb muurvast iedere week één of tweemaal geschreven en nooit overgeslagen. Gord je aan en schrijf met mijn oude epistels naast je een uitvoerig bericht!!!!! Correspondentie is onze éénige echte en ware vreugde, vergeet dat niet.

Is Eddy er al????????? Laat hem ook schrijven, de beste!

Veel handen ook voor Antje. Steeds geheel je Jan

P.S. Wees blij dat alle ‘vermakelijkheden’ doorgaan, want anders zou de spanning voor de gewone man niet uit te houden zijn. Voor gemobiliseerden bv. is radio een ware uitkomst.

Stuur je vooral een gebonden Rauschning per *de Bussy* Amsterdam met duidelijk op de verpakking: Voor J. Greshoff Kaapstad.

Die arme Slau, nu wordt hij na zijn dood nog gedupeerd.

Zoodra je stuk in Brandwacht verschijnt zal ik het je weer in meerdere exx. doen toekomen. *Ga er vooral mee door* je doet er een goed werk mede. Het blad is echter wegens papierschaarste tot bijna de helft teruggebracht. Ik had er juist een reeks artikelen voor klaar; maar ik denk dat ze er nu geen plaats voor zullen hebben.

Dag!

Veel liefs

Van Aty

Jan Jr <die juist de lectuur van Hampton Court voltooid heeft: er komen teveel droomen in, naar zijn smaak!>

Kees Jr

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 2 oktober 1939

aant.

aant.

2 October 1939
‘La Verne’, Kaapstad

Beste Menno. De laatste berichten uit Holland zijn nog steeds van 9 Oct; zoo langzamerhand een maand geleden. De dagbladen hier kondigen aan dat deze maand het *normale* postverkeer tusschen Engeland en ZA hersteld zal zijn. Ik hoop dat ik daar in zal deelen. Het is vermakelijk om te zien hoe alle lieden die hier pro hitler waren (als bolwerker tegen de bolsjewisten) nu als een blad aan een boom omgeslagen zijn en nu hopen op een militaire revolutie in D, vrede met met Eng. En Fr. om gezamenlijk tegen R. op te trekken. Het zal in Nederland wel ongeveer ook zoo zijn, dunkt me. Overigens trekken ze zich weinig van het geval aan, genieten van het mooie weer en van de geweldige opleving in zaken. Ze interesseren er zich voor zooals wij voor de oorlog Japan-China: uit de verte en in het lauwe. En het gekke is dat ik niet weet of ik dat verstandig en verblijdend of stompzinnig, antipathiek en ergerlijk moet vinden! Soms *maakt* die rust mij razend, soms geniet ik er zelf hartelijk van! Zoo gisteren (Zondag 1 Oct). Wij waren den gehelen dag op Houtbaai bij de Malans met dr Jacques en twee Fransche vriendinnen van de jongens. Verder nog tal van andere menschen. Het was mooi weer, het uitzicht en de tuin waren goddelijk. Er werd gepraat, gramof gespeeld (Charles Trenet!), gegeten, gesnoept, kortom een

aller genoeglijkste buitenpartij, waarbij de oorlog *geen seconde* ter sprake of in de gedachten gekomen is. Is dit *benijdbaar* of *verachtelijk*? Antwoord mij!!!

De Dempo van de Rott. Lloyd is hier en Van Wijk Louw die hem zag liggen, is gaan vragen of Eddy soms aan boord was. Neen, zeiden ze, wel hadden ze de vorige reis een mijnh. en mevr Dup. met 2 kinderen vervoerd!

Spoedig weer een brief. Ik zond je 24 Oct een briefkaart, 26 Oct een brief

Steeds veel liefs voor A.F. en je zelf en voor allen, geheel je Jan

Origineel: Den haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 5 oktober 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 5 Oct. 1939

B.J.

Vanmiddag twee brieven van je, gedateerd *14* en *17 September*. Aangezien daaruit blijkt, dat twee brieven van mij, die onderweg zijn, je nog niet hebben bereikt, is het dus met de luchtpost voorshands nog niet best gesteld. Laten wij echter manmoedig doorgaan en doen, alsof; eens komen die brieven toch wel aan, als zij niet wegraken. Of de vertraging bij den censor schuilt, weet ik niet, want je brieven waren niet opengemaakt; als deze heer onze afschuw van Hitler kende, zou hij het trouwens gerust kunnen nalaten, ook in de toekomst.

Ik merk met verdriet, dat de ballingschap je nog steeds niet bevalt, en dat je zelfs een oorlogvoerend Europa niet zonder welgevallen zoudt terugzien. Ik kan mij al deze gevoelens zoo goed begrijpen, dat ik me er alleen over verbaas, dat ze bij jou zoo sterk optreden - hoewel ik het in stilte toch wel eens vermoed had. De ‘gezamenlijkheid’ kan een zeer groote troost zijn; ik heb het gemerkt tijdens die eerste Septemberdagen, toen mijn heele dag gevuld was met bezoeken aan en van Van Crevel of Van Lier. Zelfs de mogelijkheid van een absurden ondergang dank zij het wilde individu van Berchtesgaden is onder oogen te zien, wanneer je daarbij denkt aan de gezamenlijkheid der vrienden die zich mee in het inferno zouden bevinden. Dat je je daaraan onttrok vind ik alleen zoo menschelijk, dat ik soms ook niets liever zou willen dan ver weg zijn van dezen strijd. Maar inderdaad: het Europeesche drama ontloopt men toch niet. Zie Eddy, die terug kwam en, als ik goed zie, eigenlijk dankbaar is, dat hij weer terug is. Hij zit nu bij Jany in Bergen, voor eenige dagen. Wij hadden al een paar uitvoerige gesprekken, o.a. ook een ‘nabespreking’ over het geval Saks zaliger nagedachtenis, waarbij wij beide toch nog even kwaad zijn geworden, hoewel niet erg. E. is zoo volstrekt dezelfde gebleven, wat manier van doen, spreken, optreden etc. betreft, dat ik *alles* direct herkende, zijn nagelbijten en onbehoorlijk eten incluis. Een volmaakt *atoom* in de sociale wereld,

voor wien het sociale nog altijd een spelletje is, ook al gaat het hem bloedig ter harte; hij weet eenvoudig niet, hoe het sociale leven iemand vervormen kan, en hij zal, geloof ik, die consequenties voor zichzelf nauwelijks kunnen aanvaarden. Maar wat een absoluut levende en inspireerende figuur is hij gebleven! Ik heb hem ook over Van Eckeren aangesproken, en op dit punt haalde hij wel een beetje bakzeil.

Dienstplicht is er niet in onze omgeving (ik bedoel slachtoffers daarvan). Alleen van Nijkerk weet ik het niet, want ik heb zijn adres niet; trouwens, de kaart en de Willink met de honden zijn nooit bij ons aangekomen; is hij werkelijk verhuisd, of moet dat nog gebeuren?

Groot Ned. October juist verschenen, een erg aardig, gevarieerd nummer, met het hoogst vermakelijke stuk van Speenhoff over Van Dongen. Sp. belde mij op, naar aanleiding van een notitie daarover in de krant, en noodigde mij tot een borrel te zijnen huize, waaraan ik binnenkort gehoor hoop te geven.

Van Rauschning al de *derde* druk op komst. Loot had vergeten je een ex. te zenden, maar heeft het vandaag gedaan.

Van Wijk Louw ontvangen, met veel pleizier gelezen, en er onmiddellijk een Zondagsartikel over geschreven, dat dus *8 October* verschijnt, met het portret van Jan jr. van hem. Daarin zul je mijn opinie dus vinden, maar ik wil vast per brief zeggen, dat ik het boekje voor alles *sympathiek* vond: moeizaam, werkend met inadequate begrippen dikwijls, maar toch: ‘een der onzen’. Ik heb juist dat zoo duidelijk mogelijk laten uitkomen, om de aandacht op hem te vestigen.

Het plan Malan zou mij stellig zeer aanlokken, maar de bittere realiteit zal ons voorlopig wel beletten om één stap buiten de grens te zetten. In één geval zou ik er echter geen oogenblik over denken om dit (of iets dergelijks) te ondernemen: *als het apocalyptische dier wint*. Dan zijn wij, ‘vrije geesten’, zoo verloren, dat een sauve qui peut de eenige mogelijkheid zal zijn... als wij tenminste dan nog weg kunnen uit het ‘protectoraat Batavië’.

Ik las ook je eersten brief in de ‘Vooruit’. Kwam mijn derde brief voor ‘Die Brandwag’ je al onder oogen? Alles, waarop een postzegel geplakt wordt, verdwijnt in een loterij van den tijd...

Houd je goed. Veel liefs, ook van Ant, en voor Aty en de knapen.

Denk veel aan ons.

je Menno

Arthur v. Schendel wordt vandaag pas in Vlissingen verwacht; hij vaart of ligt van begin Sept. af!!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 6 oktober 1939

aant.

aant.

Kaapstad, 6 October '39

Beste Menno,

Ik was van plan je een lange brief te schrijven, maar nu de berichten betreffende een inval in Nederland zich steeds scherper accentueren, staat mijn hoofd er niet naar; staat mijn hoofd naar *niets*. Ik voel alleen maar een wonderlijk mengsel van angst en walging. Ik doe alles om door werkdwang mijn gedachten af te leiden van de verrotte werkelijkheid. Dat lukt mij één, twee dagen; dan is het weer mis. Eigenlijk leef ik bij de gratie van de krant. Zijn er namelijk goed of zelfs niet-slechte, neutrale berichten dan veer ik plotseling op om bij het eerste aanduidinkje van misseboel weer als bomijs in elkaar te zakken.

Daarbij komt dat ik zo weinig in het algemeen en in het bijzonder van UEd hoor. De laatste brieven zijn van 24 Aug en 9 Sept (bijna een maand geleden). Het is m.i. heel goed mogelijk om op een afstand een contact te bewaren, doch alleen wanneer er beiderzijds 'weerwerk' is. Ik kan mij niet goed een denkbeeld vormen van het bestaan in Nederland. Volgens Nini (laatste berichten van 24 Sept) merk je er eigenlijk niets van en zeker veel *minder* dan in 1914.

Deze week ontving ik het Sep'*no* G.N. waar ik wel tevreden over was. Nu is het geval Daum afdoend behandeld!

Ik maak zoo graag zoo nu en dan een No, dat alle toek. litt. historici zullen moeten raadplegen als zij het onderhavige tijdperk of onderwerp behandelen.

Ik herlas veel Benda, door alle buien van up en down heen, ben nu bezig de 10 delen proza van A. Verwey van 1 af, van A - Z door te werken en lees ter afwisseling daar tusschen door de Pléiades Gobineau.

Vraag Meulenhoff of hij mij *vooral dadelijk* na verschijnen de geb. ex. van
vSchendel Zeven Boomen
Binnendijk Zin en Tegenzin zendt!

Ik *hunker* er naar, want behalve de somberste overpeinzingen, hebben we toch *niets* anders als eenig schoon ontoereikend, medicijn als boeken, waar we een afschuw van hebben en er toch niet *buiten* kunnen!!

Hoe voelt Ant zich? Over haar vernemen we te weinig. Steeds zadelmakend en [onleesbaar]?. Of heeft ook zij door de dreiging haar zielsrust en levenslust verloren.

Het belangrijkst hier zijn de wolprijzen, welke nu reeds 60% *boven* normaal zijn en een stroom van welvaart over dit land uitstorten. Op de voornaamste blz van de kranten met kop over de heele blz vind je alles betreffende den wolmarkt.

Ik snak ook naar nieuws van en over Eddy.

Mijn eenige troost is v Wijk Louw, die vooral in de dagelijksche omgang *aller aardigst* is.

Met *heel veel* liefs en goeds van ons 4 voor jullie beiden. Geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 10 oktober 1939

aant.

aant.

'La Verne, Kloofnekweg, *KAAPSTAD*
10/10/'39

Beste Menno,

Gisteren ontvingen we je levensteeken-met-de-Berkel, uit Eibergen verzonden op 9 September. Je ziet dat de postale diensten nog niet zeer snèl werken. Vroeger nam zoo'n zending 20 dagen, nu 30. Ik leef dus in de hoop, dat er verschillende missieven van je onderweg zijn. Het is allang geleden, dat ik eenige substantieele mededeling jou en Ant betreffende ontving! Ook brand ik van verlangen iets van, subsidiair over Eddy te vernemen en over de gemoedstoestand waarin hij Nederland bereikt heeft. Heb je hem al gesproken? Hoe vond je hem? Veranderd? Je begrijpt wel hoezeer mij dat juist in mijn geval interesseert. Hoe zal ik over vier jaar (dat geve God!) terug komen?? Misschien onherkenbaar! Wat doe je? Werk je??? Je kunt toch niet die heele oorlog door je door die omstandigheden laten nekken? Ik herinner mij niet dat de oorlog in 1914 op eenige wijze inlvoed op het normale leven in Nederland uitgeoefend heeft. Alléén op de voedselvoorziening, waar het geestelijk voedsel niet onder begrepen was. Te meer waar deze oorlog zich zooveel gunstiger laat aanzien. Toen duurde het bitter lang eer er wat teekening ten gunste van ons soort menschen in kwam; terwijl nu van den aanvang af de moffen in hun piepzak zitten. De oorlog wordt op mofsch terrein gevoerd; er zijn voortdurend rellen in moffrica, hittelaar knijpt 'm dag en nacht en weet niet waar hij het zoeken moet: hij wéét dat hij eraan gaat als er geen wonder geschiedt. Geen voedsel, geen steenkolen, geen fighting spirit, geen voldoende transportmiddelen, geen eenheid, geen vertrouwen, geen grondstoffen; hoe wil je nu zoo een oorlog winnen? Bovendien begint Italië sterk van de as af te buigen, getuige de percampagne tegen Rusland, moffrica's bondgenoot. Kortom, ik die (dat weet je) altijd bang en zwartkijkerig geweest ben, begrijp niet waarom men nu niet de toekomst met moed en vertrouwen tegemoet zou zien. Iedere oorlog sleept tallooze ellende mede; maar ik wil ditmaal niet verder kijken dan mijn neus lang is en ik zie alleen maar dit ééne doel, die ééne heerlijkheid: de opruiming van de nazierommel. Denk je eens in: wat een verademing, wat een totaal ànder leven. Al wordt dit óók beroerd, dan genieten we tenminste van een verandering van beroerdigheid!

Ik beweeg mij sterk op en neer! Nù heb ik een beetje vrede met dit verblijf, dàn staat het me weer onoverkomelijk tegen. Helaas, is het veel meer 'dan' dan 'nu'; en ik durf niet te voorspellen of ik hier ooit met een oprecht en duurzaam genoegen vertoeven zal. Met de werkerij gaat het maar zoozoo het is of die maanden niksdoen aan boord, mij voorgoed tot aartsluiaard gemaakt hebben. Niet dat ik voordien bijzonder ijverig was, maar het kon er nèt mee door. Nu is het echter bedenkelijk geworden! Ik moet mij aangorden en geweld aandoen om het hoognoodige te verrichten.

Je kunt mij een grooten dienst bewijzen. Om der wille van de smeer, kunnende ik eenige inkomsten méér dan ooit gebruiken, zou ik zoo graag een boekje geven in die serie van Veen, onder leiding van V.d.Woude. Ik wil ze aanbieden een reeks beschrijvingen van verblijfplaatsen en menschen: Parijs, Brussel, Brugge, Luxemburg, Sestri, Lissabon, Venetië etc etc, maar met allerlei dingen daarbij gesleept. Een luchtig, afwisselend boekje: De Vliegende Kraai, onder het mooto: 'Een vliegende kraai vangt altijd wat' (Ned. spreekwoord). Ware ik in Europa, ik zou even naar Amsterdam trekken en die zaak zelf behartigen, gelijk ik placht te doen. Nu is mij

dat onmogelijk en schrijven geeft zoo weinig: je krijgt meestal geeneens antwoord. Bel jij, als je in Amsterdam komt, die man van Veen, v.d. Velde, eens op, en beveel hem dat werkje aan. Ik zou het *grraag* geven, omdat ik het hon. bittergoed gebruiken kan. Ik heb ook Simon gevraagd of hij er soms iets voor kon doen; maar jij hebt wellicht als kritikus nog meer vertrouwen bij die uitgevers.

Ik ben zeer benieuwd of je de verschillende foto's van ons huis, mijn aangelaat en dat van N.P. van Wijk Louw ontvangen hebt.

Nog wat: W.E.G.Louw, van Wijk's jongere broer, gaat 9 November scheep naar Kaapstad. Hij woont *Roemer Visscherstraat 36-boven in Amsterdam*. Zou je hem een klein pakje willen medegeven bevattende *vier* theepottuitparapluutjes. Deze gezegende uitvinding van Ant (patent-Faber) beschouwen we als een Gave van Bòven. Verder *vier* linten voor *Hermes 2000-portable,* <Dit zijn *speciale* linten - omdat die Zwitserse schrijfmachines een apart systeempje hebben> komt er niet op aan van welke kleur: zwart-rood, blauw-rood of paars-rood. Deze zijn hier niet te krijgen of vijfmaal zoo duur. Zoodra je mij even opgeeft wat deze artikelen kosten, zal ik je een bedrag doen toekomen van de bank. Informeer maar even wannéér Gladstone Louw <afreist> want ik geloof, dat de datum nog niet zóó vaststaat als hij wel wenschte. Hij heeft zijn doctoraal bij Nico D. met goed gevolg afgelegd. Wonderlijk die voornamen in dit land! *Van Wijk* is een voornaam evenals *Gladstone* en hun beider vader, notaris, heet Bismarck von Molthe Louw!!!!!!

Wat ik lees? Ik ben bezig de tien delen Proza van Verwey van a - z door te werken; ik ben nu aan deel 4. Daartusschen door lees ik nu uitsluitend van en over La Rochefoucault, daar ik de kopij van de Fransche Moralisten moet inleveren! Zoo'n beetje druk op me kan geen kwaad, nu minder dan ooit!

We hunkeren hier naar Fransche kranten. Ik had opdracht gegeven aan den heer Van Vethem boekhandelaar te Brussel om mij geregeld van alles te sturen, maar zijn laatste zending was van 15 Augustus!

Ik heb September van *DVB* ook nog niet. Je hebt er geen idee van welk een goede oefening in geduld zulk een verblijf in uitmiddelpuntige oorden is!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum | vervolg van de brief ontbreekt

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 12 oktober 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

'La Verne', Kloofnekweg, *KAAPSTAD*
Twaalf October 1939

Beste Menno,

Je buitengewoon prettige brief van 25 Sept. hedenochtend om 8 uur met gejuich ontvangen. We waren, door de transportmiserie, lang zonder berichten gebleven.

Ziehier de staat van ontvangst. Ik kreeg van je achtereenvolgens brieven gedateerd: 20 Augustus, 24 Augustus, 9 September, 11 Sept. (brief uit Eibergen) en nu 25 Sept. Ik weet niet of er stukken tusschen 9 & 25 Sept. verzonden zijn; zoo ja, dan krijg ik ze nog wel. Uit je brief maak ik op, dat je de foto's van het huis ontvangen hebt, maar nog niet die van mij en Van Wijk Louw en evenmin Van Wijk Louw's boekje. Hij heeft intusschen een nieuw bundeltje opstellen gepubliceerd dat beter en zeker vermakelijker is. Het is in hoofdzaak gericht tegen de kultursimpelei van de hoogeschoolmeesters hier, de Malherbe's en de Haarhoffs; en vele anderen! De stukken zijn hier en daar wat breedsprakig, maar voortreffelijk van geestesgesteldheid en, wanneer men de toestanden hier kent, zéér moedig. Louw moet NIETS hebben van al wat van verre of nabij met de officieele Afrikaansche letteren te maken heeft, houdt zich uit beginsel overal buiten en weigert alle prijzen. Hij is lector in de opvoedkunde aan de universiteit van Kaapstad, Zijn vader, notaris, is vies rijk; maar hij is wegens scheiding, het zwarte schaap in de familie. Leeft meer-dan-vriendschappelijk samen met een bijzonder aardige, pittige, levendige vrouw Truida geheeten. We zien ze veel. Hij neemt Fransche les bij Kees en schiet goed op. Nu leest hij met zijn leermeester samen Adolphe, het boek dat in de Winkler Prins onder de kop Benjamin Constant NIET vermeld wordt!!!!! Hij is in het bezit van een oud klein auto'tje Pietertje geheeten, dat over de weg huppelt en waar we alleraardigste tochten in de omgeving mee doen. Ik ben er zéker van dat je hem, niet in het minst om zijn eenvoud en zijn humor, zou waarderen en ik hoop vast hem na den oorlog mee te tronen naar Europa. Zijn nieuwe boekje zal ik je zoo spoedig mogelijk toezenden. Maar tegenwoordig gaat niets vlug!

Over politiek zal ik maar niet uitweiden, deze brieven worden toch altijd door de feiten achterhaald. Er zijn oogenblikken, dat ik de smeerlapperij van Rusland versus Finland véél erger en ergerlijker vind, dan de universeele nazivuiligheid. Die nazi's hebben zich van den beginne als roofdieren voorgedaan, daar kon geen misverstand over ontstaan; terwijl de moscovieten als voorvechters van de democratie een heftige propaganda tegen iedere vorm van imperialisme maakten! Mij is ten slotte een openlijke schurk nog ièts liever dan een huichelende.

Met dat al zijn de moffen iedere invloed in de Balkan en de Oostzee volkomen kwijt, nadat zij er jaren aan gewerkt hadden om die te krijgen. Ik volg nu je brief van den beginne af. Ja, van ‘wennen’ aan de oorlog was hier geen sprake, omdat je er niets van bemerkt. De spanning, die wij beleefden was geheel persoonlijk, dwz ontstond door onze zorg om de verre vrienden en niet uit de algemeene geestesgesteldheid en de sfeer. Vlooien hebben wij ook, maar niet in die mate, dat er van een plaag gesproken kan worden. Telkens duikt er een enkeling op, dan in het eene dan in het andere bed. Deze diertjes springen waarschijnlijk in de tram van zwart op wit om een beetje verandering van lucht te krijgen. Wij zullen dit jaar geen vacantie nemen; ten eerste was de zeereis van twee maanden al een lange en wat eentoonige maar toch zéér aangename vacantie en ten tweede kan de bruin geen verplaatsingen trekken. De Graafschap was zeker wel één fort. Náár gezicht. Ik ben benieuwd naar je dagboek en de fragmenten daarvan in GN; Ik kan je dan later ook het mijne ter hand stellen. Het is misschien wel aardig die twee uitingen tegenover elkaar te stellen: het radicale verschil tusschen veraf en dichtbij! Ik had die advertentie van Leopold in Het Vaderland wel eens willen lezen! Het boek van Rookniet hoop ik nu ook spoedig te verkrijgen, ik gaf mijn Duitsche ex. aan een Zwitsersche kennis. Heeft die pik-haar nog altijd zooveel te vertellen in Het Vaderland??? Ik dacht dat ze nu wel wat voorzichtiger zouden zijn, en hun kolommen niet openstellen voor

een agent van de Duitsche regeering. Wat je mij over Eddy en Bep schrijft doet mij onnoemelijk veel plezier en stak mij bovendien een hart onder de riem. Ik zou dolgraag iets van hem vernemen! Hoe spijt het mij nu weer dat ik niet in Holland ben om hem te zien. Er zullen zeker nog wel moeilijkheden rijzen; maar je moet altijd maar voor jezelf zijn goede eigenschappen, die zoo bijzonder goed zijn, zóó sterk accentueeren, dat zijn kleine kanten in het niet zinken. Als je nauwkeurig de rekening opmaakt, blijft er toch een prachtig overschot ten zijnen gunste over! Vergeet niet mij op de hoogte te houden over Arthur van Schendel. Ik zal hem naar Amsterdam schrijven. Schrijf vooral per vliegpost, dat scheelt toch nog héél veel. Van 25 Sept. tot 12 Oct. is 17 dagen, terwijl de gewone brieven welke wij ontvangen er altijd op zijn minst dertig over doen. In De Brandwacht nog steeds geen derde stuk van je. Ze hebben hun omvang sterk ingekrompen, omdat men vreest niet genoeg papier in voorraad te hebben en men daarom eerst uit Canada het noodige wil aanvoeren. Als je uit wil wijken, je bent hier welkom en we hebben de zaak al in theorie geheel geregeld. We hebben een vrij groote tuin en daarin laten we een blokhut bouwen. Je kunt deze hier uitstekend en zeer goedkoop krijgen. Een vertrek van ongeveer 8 bij 6 meter, dus zéér ruim dus, op cementvloer van 24 pond, zijnde ongeveer 175 gld. Deze richten we gezellig in met groote schrijftafel en twee slaapdivans. Eten en baden en WC-ën <eenvoudig doch netjes> bij ons. Met je schrijven kan je altijd wel wat verdienen. Ik schreef in De Huisgenoot een stuk over Hoornik, dat in twee afleveringen geplaatst werd, en kreeg daar 10 pond voor. Zorg alleen maar dat je alle liquide middelen waar je ook maar eenigszins over kunt beschikken bij de hand hebt: als je eenmaal vluchten moet kun je niet éérst naar de bank loopen, gesteld dat de bank dan nog zou uitbetalen. Je zoud als je hier aankwam het gevoel hebben of je uit een vliegende storm plotseling in een zomersche windstilte kwam. De universiteits biblitheek is behoorlijk voorzien en dan zijn er nog de openbare en die van het parlement. We zouden hier niet zoo slecht zitten, wanneer we niet zoo gebonden waren aan onze menschen, met hart en ziel; en wanneer we over hen niet zooveel en zoo nijpend in angst verkeerden. Je zou hier in deze rust boek op boek schrijven!!!

De brievenbestellersbarok zit weer even aan de grond. Ten eerste omdat ik nog steeds perioden van onoverwinnelijke luiheid heb, waarschijnlijk omdat ik na de overplanting nog steeds geen bodem tusschen mijn wortels heb; ten tweede omdat de Hollandia drukkerij piepte om de kopij voor de Fransche moralisten. In verband daarmede verdiep ik mij nu in de Fronde (Retz) en in Lévy-Brühl en Guyau. Maar ik hoop toch wel, dat ik binnen afzienbaren tijd nog wat zetelvaster zal worden dan ik nu ben. Is Eddy's boek nog steeds niet uit bij leeuwenpoot??? Ik hunker er naar. Ook van Stenen voor Brood bemerk ik niets. De laatste kroniek welke ik ontvangen heb, was die over Dekker. Vergeet vooral nooit mij die te zenden. Plannen heb ik genoeg!!! Alleen geen concentratievermogen! Ook al een teeken van seniliteit!

In een van je volgende brieven hopen we eenige nadere gegevens omtrent de ziel van Ant te vinden en over de onvolprezen zadelmakerij, welker producten ons nog steeds ooggenot en nut verstrekken. En verder lees ik maar. Ik heb ik geen jaren zooveel, zoo ingespannen en met zooveel genoegen gelezen. Ik ben lichtelijk verhongerd en ben nu aan het bij-eeten! En Hendrikus Marsman?

Van Aldewereld nog steeds géén bericht: boeh noch bah! Van 8 Mei af, datum van mijn vertrek uit Brussel heeft hij mij eenvoudig laten stikken. Hij is mij nu aan voorschotten, tentièmes, rente en honorarium meer dan twaalfhonderd gulden schuldig, geld waar we eenvoudig op zitten te springen. We hebben ZEd nu eenige brieven op pooten geschreven en er Bob Nijkerk, die commissaris van die zaak is, voorgespannen.

De man was tegen ons steeds volkomen correct geweest en we hadden vast vertrouwen in hem en op dat vertrouwen was onze tocht naar hier voor een goed deel gegrondvest. Ook dit zal reg kom.

Ik las de verzamelde gedichten van J. Winkler Prins, ik vind die niet zoo slecht, ik vind er een aardige, eigen en vrije toon in. Maar de voorrede van Redigingius is akelig. Jan gaat tòt de nieuwe cursus, Maart '40, waarschijnlijk practisch werken bij een goede bouwmeester hier, Niegeman, een neef van Wijdeveld. Hij moet weer eens geregeld wat doen! De luiheid wordt hier anders familiekwaal; bovendien is men nu eenmaal in een land als dit waar alles vanzelf gaat in een broedplaats van luiheid! Luiheid is hier een der meest geroemde nationale deugden en het tempo is verrassend langzaam! Zonder echter de neiging tot meditatie in de hand te werken, want dat weten ze niet wat het is, hier!!!!

SChRIJF!!!! Veel en lang!!!!

Héél véél liefs voor vrouw en poezen <>, een stevige hand van geheel je

Jan

natuurlijk ook van: A.C. Greshoff-Brunt

J.H. Greshoff

C.J. Greshoff

Ik liet je 5 gld sturen voor die theeplu's en tikbanden aan G. Louw te sturen. Vooral *zooveel* mogelijk tikband liefst meer dan 4

kosten hier 1.75 per stuk!

in Brussel 75 cts!!!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 18 oktober 1939

aant.

aant.

18 October '39

Beste Menno,

In mijn vorige brief heb ik je geloof ik al gezegd hoe blij ik ben dat jij de kroniek voortzet. Ik ben altijd blij wat van Van Rantwijk te hooren over GN, want ik mis het direct contact met dat maandschrift wel zéér. We hadden overigens een nare week, vooral door de zorgen welke Aldewereld ons aandoet. Toen we weggingen hadden we natuurlijk een nauwkeurig budget opgemaakt en alle afspraken nogeens extra laten bevestigen. Ik drukte de heer A., die overvloeide van dankbaarheid voor wat ik voor hem gedaan had, op het hart, dat het het beste zou zijn die te laten blijken door steeds mijn belangen naar zijn beste weten te behartigen; hetgeen hij mij herhaaldelijk plechtig beloofde. Ik vertrok in Mei en reeds in Juni betaalde hij mij geen honorarium!!! Ik preste hem toen om enkele kleine rekeningen af te doen. Maar

daar bleef het bij. Ik moet dus nu nog vier maanden honorarium van hem hebben, daar komt bij de afbetaling van een leening welke ik hem verstrekte, rente, tentième over '38 en, notabene, geld dat hij voor Aty van een Indische krant inde. Totaal méér dan twaalfhonderd gulden. Verder nog de derving van een maandelijksche post waar ik vast op rekende. 1 Maart '40 moet hij mij contractueel gld. 5400,- uitbetalen. Daar zie ik ook niets van komen. Zoodat we waarschijnlijk een kleine zevenduizend pop aan dat heertje kwijtraken. En hij laat NIETS van zich hooren. Ik schrijf hem brief op brief, maar zonder resultaat. We hebben nu de levering van kopij deze week stopgezet en ik overweeg of er iets langs juridische weg te bereiken zou zijn. Aangezien ik nog *niet* weet wat mij te doen staat, zou ik je willen verzoeken nog NIET over dit ongeval te spreken. Wanneer er nog een redelijke regeling te treffen valt, zou ik het héél vervelend vinden en zou het schadelijk zijn, wanneer dit verhaal reeds de ronde deed in het kleine journalistieke wereldje. Maar je begrijpt hoe groot de moeilijkheden zijn, wanneer er plotseling zóó'n post komt weg te vallen. En het is niet mogelijk er hier een compensatie voor te vinden. Terwijl ook in Nederland, met de algeheele papierrestrictie en de angst voor de komende dingen, natuurlijk niets te doen en te verdienen is. We zijn nu tot de uiterste zuinigheid verplicht, hetgeen nooit aangenaam, maar toch ook weer niet onoverkomelijk is.

Gisteren heb ik een lang gesprek met Aty gehad over onze eventueele terugkeer uit dit ballingsoord. Zoolang er oorlog is en we de einduitslag daar niet van kennen, zou het natuurlijk waanzin zijn deze rust te verlaten. Maar dan moeten we toch rekening houden met de studie van de heeren. We kunnen ze niet nógmaals verplaatsen met al wat daar aan vast zit. Jan is door een en ander toch al aan de late kant. Na 1 Maart heeft hij, wanneer er geen examens gemist worden, vijf volle jaren voor de boeg. Kees is in drie jaar klaar met zijn M.A. We zouden dus op zijn vroegst en wanneer het finantieel mogelijk te maken is in het voorjaar van '43 terug kunnen komen en Jan dan twee jaar alléén in ZA achterlaten. Dat is dus het allergunstigste geval. Reken dus maar gerust op vier jaar. *En daar zijn pas vier maanden van om!!!* Aty zou het hier aangenaam vinden als zij niet het gevoel had, dat het ons, en inzonderheid mij, zoo slecht bevalt. De jongens vinden het er ook niet leuk, maar zij zijn luchthartiger en slaan er zich, jong zijnde, zooveel gemakkelijker doorheen.

En misschien went het nog wel wat!!!

Ik vrees dat Gladstone Louw al weg is en dat wij louw zullen blijven van de theeparapluutjes!!! Kan je niet iemand anders bedenken, die naar ZA gaat? Schrijf even <do it now!> aan de heer W Baldinger, uit mijn naam, of hij soms spoedig naar hier vertrekt. Zij adres is: Zeemanshuis Kadijksplein Amsterdam. Als hij gaat zal hij zeker zéér gaarne zich met iedere boodschap voor ons belasten. Je kan het tegelijkertijd vragen aan den heer B.J. van Maasdijk 115 Van Oldenbarneveldplein Amsterdam; en aan den heer H. Zorgdrager 37^{II} De Wittekade Amsterdam. Wellicht dat één van de drie dezer dagen uitvaart en *alle drie* zullen ze het *gaarne* doen. Heeft Van Maasdijk je indertijd nog een klein door de Mozambieksche negers gedraaid houten doosje doen toekomen; of is er dat door de oorlog bij ingeschoten. Ik gaf het hem voor de aardigheid mede.

Zoojuist brengt de post mij een lange brief in het Engelsch van Arthur van Schendel uit Gibraltar. Hij is intusschen waarschijnlijk alweer in patria. Heb je hem al gezien?

Gisterenavond hebben Van Wijk Louw en ik allerprettigst gediscussieerd tot diep in de nacht, met als aanleiding jouw Nieuwe Elite. Met verschillend uitgangspunt en verschillende methode kwamen we ten slotte vrijwel op hetzelfde punt uit. Wij houden ons maar aan de Calenders en het was voor een nationalist als Van Wijk een

héél ding om te bekennen, wat hij echter volmondig deed, dat hij véél dichter bij een intelligente en fatsoendelijke Engelschman staat dan bij een stomme en bekrompen Zuidafrikaansche boerenhengst! Als ik Van Wijk Louw hier niet had, kon ik mij wel zoo dadelijk opknopen. Het eenige lichtpunt is, dat ik merkbaar meer belangstelling voor mijn werk ga voelen en ik kan mij nu reeds uren lang aangenaam met schrijven bezighouden.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum | vervolg van de brief ontbreekt

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

19 oktober 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

19 Oct. '39

Beste Jan,

Het seizoen heeft, ondanks de oorlog, de afgeloopen dagen weer met de noodige onbescheidenheid beslag op mijn tijd gelegd, zoodat ik eenige dagen niet tot briefschrijven kwam. Inmiddels, na mijn vorigen brief, kreeg ik hier van jou nog brieven van 21 Sept. en 26 Sept., een kaart van 24 Sept. en toen opeens nog een brief van... 5 Sept.! Waar deze zoolang gebleven is, weet ik niet, want daarna kreeg ik al veel 'verschere' van je! De zaak loopt dus nog zeer ongeregeld, maar blijkbaar komt er zoo nu en dan toch iets over.

Wij zijn nog steeds buiten den oorlog, maar voor hoelang? De situatie wordt er niet gunstiger op, nu Polen geliquideerd is en het Moffendom wel tot elken prijs zal probeeren in het Westen door te breken. Wij zijn pas aan het voorspel bezig; hebben overigens nog genoeg te eten, zoo nu en dan eens distributie, maar niet van beteekenis. De mobilisatie is al een feit geworden, waar wij aan gewoon zijn geworden; maar van werk op langer termijn komt, wat mij betreft, niets. Ik *kan* zooiets niet in overeenstemming brengen met het feit, dat anderen voor ons bezig zijn 'to make the world safe for democracy'; dus tracht ik op de korte baan te schrijven, wat mij het best met die taak te vereenigen lijkt. Voor Gr. Ned. Nov. over het boek van De Kadt, dat ik je kan recommandeeren.

Eddy en Bep hebben in Bergen gelogeerd, waar Bep nog is; E. logeert nu in A'dam en Delft in het Multatuli-museum, waar hij alweer stukken over Lebak schijnt te hebben opgediept. Vermoedelijk zal hij a.s. week bij ons komen, Bep en Alijntje wat later.

Ik zond je Vad. art. over Van Wijk Louw (2 ex.) en 'De Zeven Tuinen'. Het laatste lijkt mij een van de *zwakste* boeken van A.v. S. Een soort versobering, die op een ontbinding van den vorm als bij Gorter zou kunnen uitloopen.

Adriaan, emotioneel als altijd, is den laatsten tijd in hevig contact met een Amerikaansche, hier door den oorlog gestrand, geheeten Elvira, 23 jaar en zeer

intelligent, dochter van een worker, studente Oostersche kunstgeschied, New-York. Hij is weg van haar, maar ik hoop voor hem, dat hij haar niet hier houdt, hoe aardig zij ook is, aangezien hij naast haar nog den indruk maakt van een baby. Hij heeft het hart op de tong, de goede jongen, maar is nog in het enthousiaste stadium, terwijl de dame in quaestie mij heel wat meer 'mans' lijkt, ook intellectueel. Het zou me verbazen, als zij dat zelf ook niet inzag en toch maar bij de eerste gelegenheid naar Amerika terug ging. Maar wat is tegenwoordig eerste gelegenheid?! Ik trachtte laatst in mijn zeer berispelijk Engelsch met haar te converseeren en bevond haar zeer snugger, maar... Amerikaansch. In dat land zou ik toch ook slechts met moeite acclimatiseeren. Wij zijn, of wij willen of niet, onherroepelijk Europeanen; aangezien wij echter niet energiek genoeg meer zijn voor de macht, zullen wij gekoloniseerd moeten worden; dan in godsnaam maar door Amerika en niet door de *Knoeten* uit Westfalen.

De debuutbundel, waarvan je brief 21 Sept. spreekt, is er nog niet. Voor de V.Bl. natuurlijk te overwegen!

Je voorkeur voor 1900 kan ik me levendig begrijpen, ik had datzelfde heimwee, terwijl ik het stuk van Nieuwenhuis over 'tempo doeloe' las in Gr. Ned. Maar het is vrijwel onmogelijk, hier midden in de actualiteit, om daar lang bij te volharden. Iedere morgen en iedere avond brengt een krant met 'verrassingen'; wij zitten te springen op nederlagen van het Hitlerdom, maar die heeren zijn niet voor de poes, torpedeeren de Royal Oak en brallen dan natuurlijk weer. Mijn vertaling van Rauschning is een phaenomenaal boekhandelsucces; de derde druk is al in zee, ik (d.w.z. ik in commissie voor R.) heb blijkens het boekenlijstje van de maand in de H.P. zelfs Ina Boudier getorpedeerd; na de... Camera (jubileum) was Rauschning de meest verkochte man van September! Ik heb dus een christelijk werk gedaan door mijn zomermiddagen aan dit werk te wijden.

Jany komt hier Zaterdag logeeren; ik zag hem nog niet na den oorlog. (Het is gek, dat wij nu niet meer over 'den' oorlog kunnen spreken, niet meer over 'vooroorlogsch', zonder ernstig misverstand te wekken! 1914 - 1918 heeft een broertje gekregen.)

Heb je eigenlijk *Van den Heever* al eens gezien? Je laat je zeer gunstig over den man uit; is hij een soort Ritter van Afrika?

Wij zijn verder gezond, ook Adrianus en Jaffa zijn wel en levendig, alleen nog steeds periodiek met vlooien beladen. Wim wordt door anonieme briefkaarten en brieven vervolgd, waarin hem o.m. *hoereeren* wordt verweten; de persoon is nog niet door de politie opgespoord, maar hij blijft er kalm bij, hoewel hij ook jenever en levensmiddelen thuisbezorgd krijgt, die door deze persoon, *met* de rekening, aan hem worden geadresseerd!

Tot nader! Veel handen voor allen, ook van Ant,
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 23 oktober 1939

aant.

aant.

23 October '39
9.45 verzonden v.m.

Beste Menno,

Heden*ocht*end, Maandag 23 Oct. Om 8.45 heb ik je brief van 5 Oct. ontvangen; dat is dus vrij snel voor dezen tijd! Ik heb het gevoel, dat er één brief weg is. En wel die tusschen 9 en 25 Sept. We hebben nu *13, 20* en *24* Aug. *9* en *25* Sept. & *5* October. Ik kan je niet zeggen hoe blij ik ben dat het werk van Van Wijk je bevalt. Ik zond je nadien een boekje van hem dat ik beter vind; je kunt dat misschien met een enkel woord onder verwijzing naar je Zondagsartikel aankondigen. Stuur vooral 2 exx van gezegd Zondagsartikel naar *N.P. Van Wijk Louw, 'Leeuwenrust' 38 Faurestraat Kaapstad.* Gladstone Louw is nu al op de boot, en Uys Krige komt weer terug uit Pretoria zich hier vestigen, zoodat we dan de heele niet-professorale ZA-litteratuur hier bijelkaar hebben! Dat kan eenige gezelligheid geven. - Neen, van een censor schijnt geen sprake te zijn, ten minste ik heb nog nimmer een opengemaakte brief ontvangen. De vertraging ligt 'm uitsluitend bij het ongeregelde verkeer. - Ja, wat je schrijft over de gezamentlijkheid: zoo is het! Ik mis ieder sociaal gevoel in breederen zin, maar ben met hart en ziel verbonden met mijn kleine gemeente. Het zoo gezegde gemeenschapsgevoel pakt bij mij nooit, omdat ik mij die gemeenschap niet kan vóórstellen. Deze gemeenschap, zijnde dè menschheid, blijft voor mij een abstractie; maar ènkele menschen van vleesch en bloed, die ik kèn, met wie ik mij verwant voel, die vormen voor mij een dringende werkelijkheid. Ik kàn niet echt houden van menschen die ik niet kèn! Maar behalve in de eerste plaats die menschen, mis ik ook de atmosfeer van Europa. Die bestààt! Als je er woont bemerkt je dat niet zoo. Wanneer je in een vertrek leeft, merkt je ook dat daar een bepaalde geur hangt. Maar als je eruit gaat merk je die geur en kan je die geur missen. Europa heeft een geur, die dit land volkomen mist. De hottentotten eerst en de Nederlandsche en Engelsche kolonisten later, hebben niets nagelaten, op dit land geen stempel gedrukt. Het is natuur; maar dan merk je pas, dat het de mensch is die aan die natuur beteekenis geeft. Want je kunt een verdoorgevoerde vergelijking maken tusschen dit kustland en de Côte d'Azur. De natuur is hier nog iets 'grootscher'. Maar maakt des ondanks niet hàlf zooveel indruk. Alleen omdat hier iets wat ook maar in de verste verte op Saint-Paul lijkt geheel ontbreekt. Ik vind deze grootschheid met de nieuwe frissche lieve blanke landhuisjes in Engelsche landhuisjesstijl, in één woord: vervelend.

Het schijnt in Moffrika maar slecht te gaan. Het Turksche verdrag heeft de toestand zéér gunstig beïnvloed en ik zie Italië langzaam naar de goede richting draaien. Ik ben dus wat de politiek betreft in een optimistische bui! Moge het zoo blijven! Wat náar, dat ik maar niets van Eddy hoor; hij heeft zeker zijn draai nog niet te pakken en nog geen rust gevonden om zich op papier uit te storten. Ik ben werkelijk blij dat hij inzake Esser iets bijgedraaid is. Dat was ook te gek! - Ik zie dat je de portretten gekregen hebt. Hoe vond je dat portret van mij, wij vonden het sprèkend gelijken. - Ik heb het Oct nummer nog niet. Dàt ik GN zoo laat krijg en er zoo buiten kom te staan is ook één va de hinderpalen voor mijn verblijf hier, ik merk nu pas hoe ik aan deze bezigheid gehecht was. *Ga vooral naar de oude Koos*. Als hij dood is, zou het je spijten dat je dit unieke voorbeeld van een oernederlandsche bohème misgeloopen bent. - Wat betreft de kaart en de Willink dit: deze bevinden zich bij de boedel van de Nijkerks, die in een douaneloods onder zegel staat. Schrijf er maar even over aan

Han, die kan er misschien wel bij: hierbij is het adres: 91 III Beethovenstraat Amsterdam-Zuid. - 0; die afschuwelijke Loot: ik hoop het exemplaar nu spoedig te krijgen! Ik zond je verleden week drie exx Brandwacht 1 per vliegpost als brief, 2 als aangeteekend drukwerk over zee en 3 als gewoon drukwerk. *Stuur mij eens als knipsel in een brief, dat notitie'tje over GN Oct, naar aanleiding waarvan Koos je opbelde*. Het gemis van Fransche en Nederlandsche kranten doet zich nog steeds dringende en drukkend gevoelen. - Hierbij een karikatuur waar wij ons kostelijk mee vermaakt, hebben toen we hem in The Cape Times ontdekten; hij zal jou ook goed doen. Ik las Zernatto Die Wahrheit ueber Oesterreich; Theodor Wolff Zwei Jahrzehnten en ben nu bezig aan Inwijding van Vosmaer. Dit steeds tusschen de Fransche moralisten door. Ik ben bezig aan het leven van La Rochef., nadat we een keuze uit zijn spreuken vertaald hebben. Pascal kost mij het meeste zorg en hoofdbreken, omdat hij mij het minste ligt. Chamfort is mijn voorkeur. Heb ik je geschreven over onze bittere moeilijkheden met Aldewereld, ook deze post géén nieuws van zijn hand! Maar we willen ons niet over geldzaken opwinden, nu er zooveel geldiger redenen tot ergernis in de wereld zijn! Aan jullie denken? Maar we doen niet anders en we leven op de brieven. Is het Vaderland nu nog produitsch????? En wat heeft men van de vriendschap met Rusland gezegd???? Is men in nederland nu *algemeen* en *heftig* pro-geallieerden, of zijn er nog, als in '14, Moffenlikkers als Sleeswijk c.s.?????

Groet vooral onze oude trouwe Hein. Ik zal hem deze week nog schrijven.

Heel veel liefs voor Antje van ons allen. Steeds geheel je Jan

Jan Jr. heeft hier van July af met een onuitputtelijke aandacht de geheele Fr. litt. doorgewerkt van Choderlos de Laclos tot Zola via Diderot, Rousseau, Stendhal, Gobineau, Flaubert, hij leest dag en nacht en met smaak en oordeel, moet ik zeggen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 24 oktober 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Kaapstad, 24 Oct '39

Beste Menno,

Na mijn korte antwoordbrief van gisteren valt mij nog allerlei in, dat ik je wensch te melden. Ik ben juist bezig aan een stukje voor GN (Jan '40) over v.Wijk Louw en beschrijf daarin de krankjoreme positie van de schoolmeesters in een beginnende

cultuur als hier. Je heb geen flauw denkbeeld van het overwicht van bullen en toga's hier! Ze accepteeren *niet* dat men zich met zoo iets 'verhevens' als de schoone letteren bezighoudt, zónder op zijn minst een titel te hebben. Vandaar dat de hoofdredacteur van Die Huisgenoot, in weerwil van herhaald protest, star doorgaat mij *dokter* Greshoff te noemen en de administratie van dit blad schrijft mij altijd met op het adres *professor* Greshoff!!!! Als er een portier was, zou hij mij ongetwijfeld met *excellentie* aanspreken!!! Dit nu is de Haïtiaansche kant van deze lieden, die zich ook uit in de gewoonte om ieder die een prijs in een schietwedstrijd gewonnen heeft, generaal te noemen. Men is professor of generaal óf... eigentlijk niet de moeite om over te spreken waard. Een polemiek van Van Wijk Louw (die 'slechts' lector en M.A. is) tegen een prof. dr. wordt hier als iets ergelijk-*onbehóórlijks* beschouwd en men geeft hem deswegen apriori *on* gelijk. Gisteravond vertelde v.W. mij tal van krasse staaltjes van overschatting en zelfoverschatting der hooge fricken. Wat ook merkwaardig is, is de leeshonger. Denk eens aan: Die Huisgenoot heeft ongeveer *50*.000 abonnés op een bevolking van 1 millioen Afr. sprekende blanken. Dat zou dus beteekenen dat van de *8* millioen er 8 × 50.000 = *400*.000 op de Haagsche Post geabonneerd moesten zijn! En dan is er nog Die Brandwacht met een 30.000 = Nederl. *240*.000 abonnés van De Groene! Deze getallen verklaren ook het wonderlijke mengsel van letterkundige beschouwingen en de kinderachtige gruwelverhalen: elck wat wils! De *neutrale* Huisgenoot, die zeer zuinig beheerd wordt, is een goudmijn, welke geëxploiteerd wordt om een noodlijdend politiek dagblad (cryptofascistisch) 'De Burger' op de been te houden. Voor die academische litteratoren is de Bew. van 80 taboe, met uitzondering van Verwey, van wie men de gedichten 'intellectueel' mag vinden. Verder Ina Boudier-Bakker; Dirk Coster en omderwille van zijn professoraat Donkersloot. Met van Eyck weet men niet goed hoe men áán moet.

Verder heeft men zonder er iets van te snappen Henny Marsman als prototype van 'hét moderne' aanvaard. Het neusje van de zalm is de *Nieuwe Zakelijkheid* als toppunt van hypermoderne gewaagdheid. Wie zich daarmede inlaat, betreedt daarom metéén de besneeuwde hoogten welke alléén voor de gezegende ingewijden toegankelijk zijn. Er is hier een volslagen *idioot* en *prolurk* Abram Jonker, die *vellen* en nog eens vellen volschrijft over Wagner, Shanghaï, Stroman[?], Bordewijk; en die op de N.Z. wil promoveeren.

Heden hebben wij J. du Plessis Scholtz te eten. Hij is neerlandicus, promoveerde op de Vooys en ofschoon philoloog, toch behept met goede smaak en litt. belangstelling. Een rustige, degelijke, betrouwbare jonkman gehuwd met een dochter van de bekend liberale advocaat te Middelburg Heyse. Wanneer Uys Krige en Gladstone Louw in Kaapstad zijn, dan vormen die met N.P. van Wijk Louw en J. du P. Scholtz een zeer gevarieerde en aangename kring, welke men met oprecht genoegen bezoeken kan. Zulke bijeen komsten maken het bestaan dragelijk. Ik denk als je mijn leven[?] eens achter elkaar zou lezen, je pijnlijk getroffen zou worden door het onsamenhangende en de grillige ups en downs. Eénige lijn ontbreekt erin.

Het gaat weer eens slécht met de gewone post. Al in drie weken kregen we niets uit Holland behálve vlieg]post. Wat ons zéér hindert (ik schreef het je geloof ik reeds) is het hardnekkige stilzwijgen van Adriaan. Vroeger (toen we [onleesbaar] in La Verne waren) overstroomde hij ons met (overigens zeer levendige, áárdige) brieven en nu laat hij vrijwel niets van zich hooren, nu, nu we zooveel méér behoefte aan contact hebben. Jan en Kees hooren veel méér van hun Brusselsche vrienden, die toch ook hun *werk* hebben.

Woensdag 25 Oct.

Gisteravond bezoek gehad van Jan du Plessis Scholtz (waarbij du Plessis weer vóórnaam is!) + gade. Hij rasafrikaander spreekt keurig nederlandsch, zij, Nederlandsche, spreekt slecht afrikaansch m.i. aanstellerig als je hier komt wonen vergeet je niet als de klipklap je eigen taal! Hij is bijzonder rustig, aangenaam en interesseert zich in het bijzonder voor Benjamin Constant. Over het geheel een prettig discours en een niet onbevredigende avond. Alles nog een beetje 'nieuw'. Niet genoeg *sousentendre*.

Geloof jij, dat mijn luiheid, mijn afwezigheid van éénige schrijflust, in verband staat met de afwezigheid van *prikkels*? Vroeger werd ik aangespoord tot schrijven en om dat zoo goed mogelijk te doen, door de soort edele wedijver, die er in onze kleine gemeente bestaat. Ik vond het prettig om t.o. van de vrienden iets goeds te kunnen toonen. IJdelheid, ongetwijfeld; maar óók aansporing. *Hier* is éénoog koning. De vlotte populaire stukkies die ik De Huisgenoot schrijf, geven mij geen enkele bevrediging, maar worden door de bewoners van het land der blinden bijster interessant gevonden, hetgeen mij ergert en mijn tegenzin in die schrijverij nog vermeerdert. Ik schreef laatstelijk over Ed Hoornik en zijn nieuwe 'school'. Ik zond het stukkie aan Hein, omdat ik er zijn aangezicht bij deed afbeelden. Het zijn de vijf pond die mij mijn tegenzin in *ieder* schrijfwerk (behalve brieven) noodgedwongen doen overwinnen.

Het blijkt duidelijk dat 'de omstandigheden', waar men in onvruchtbare perioden *immer* de schuld aan geeft, van gering belang zijn. Als ik in Brussel tot niets goeds in staat was, gaf ik de schuld aan de journalistiek, welke mij sloopte! Nú is de journalistiek tot een verwaarloosbaar minimum beperkt en ik heb de 24 uur van het etmaal *gehéél* tot mij beschikking, zonder door wát ook te worden opgejaagd, en ik blijk al *evenmin* tot iets goeds in staat te zijn. Wie wat dringends mede te deelen heeft vindt daar *altijd* de gelegenheid toe, en wie léég is, kan ook al heeft hij niets dan vrije tijd, geen [2 onleesbare woorden] op papier krijgen!

Ik ben al wel 10 dingen begonnen, tot een verhaal toe, maar telkens blijf ik hokken. Ik ben geheel ontmoedigd en ik schrijf dit toe aan mijn ontworteling; maar dat kan heel goed een (begrijpelijke) zelfbegoocheling zijn. Misschien heeft die verplaatsing er niets mede te maken en is ondergetekende eenvoudig uítgepraat. Als dat zoo is, heeft hij waarlijk niet veel te vertellen gehad! Ik leefde nog altijd met de hoop van: nú zal het misschien kómen, n.l. het werk waar ik nu eens echt heelemaal tevreden over was... Een paar gedichten, waar de één wat meer van kan houden dan de ander, maar die toch in élk geval van secundaire rang zijn, een paar opstelletjes, die met eenige opgewektheid in behoorlijk Nederlandsch geschreven zijn; dat is toch waarlijk niet véél als oogst van een ruim vijftigjarig menschenleven.

Ik ben nu maar benieuwd *hoe* je het stukje Catrijntje Afrika dat ik aan AvR voor Dec. GN zond beoordeelt!! Is het wát, is het níks? Als het wát is, zou me dat misschien een prikkel kunnen zijn, en is het niks, dan is het goed dat te weten en verder geen moeite meer behoeven te doen. *Vraag er AvR naar*. Hij kan je wel een proef bezorgen. *Do it now*, dan vergeet je het niet. Dat stukje is het éénige wat ik dit jaar (en het is nu Oct.) geheel afgemaakt heb. Ook de Brievenbestellersbarok wacht op een periode waarin ik weer iets meer zelfvertrouwen heb.

Zijn er foto's van je? Kiekjes van jullie? Of zoo iets?

Nu iets heel anders: in je laatste brief schreef je dat het Z.A.plan nu van de baan was. *Waarom eigentlijk???* Wat heeft de oorlog daar eigentlijk mede te maken? Het is o.i. een reden te *méér* om Europa een jaartje te ontvluchten. Wij kunnen ons niet goed in jullie gedachtengang ínwerken. Jullie wilden (indien een regeling met Het Vaderland mogelijk ware) eens een jaar de Europ. rotzooi ontvluchten naar een sereener oord, liefst om daar eens in alle stilte voor jezelf te kunnen werken. Voor een *tijdelijk* verblijf is het hier *uniek*. Als ik wíst dat ik hier voor één jaar zat, zou ik het lot prijzen! Goed. Nu wordt de rotzooi nóg intenser en ik zou zeggen, dat het verlangen om daar een jaar vacantie van te nemen dan ook nog veel *sterker* zou moeten worden. De consequentie *moest* zijn dat je je plan dus des te energieker en sneller ten uitvoer moest brengen en ziet... jij komt tot een tegenovergestelde slotsom: je *stelt* het sine die *uit*!

Je schrijft: 'áls we dan nog weg kunnen' (n.l. als er iets gebeuren zou als een inval); maar: als je weg bént, kan de inval je *niet* overvallen. Ook dat argument pleit vóór het doorzetten van het oorspronkelijke plan.

Denk niet, dat ik hier voor mezelf pleit, hoe heerlijk en verlossend jullie komst ook zijn zou; ik wil *alléén* graag je overwegingen kennen, de *wég* waarop je tot een zoo volkomen tegengestelde conclusie gekomen bent.

Mijn redeneering is simpel: als ik een kamer ontvluchten wil omdat het er stinkt, *stijgt* dat verlangen wanneer de stank verergert, en à plus forte raison, wanneer de káns bestaat dat het heele riool springt en zich in gezegde kamer ontlast! Of zou 'Het Vaderland' een regeling, welke je er vroeger dóórgekregen zou hebben, in deze omstandigheden niet aanvaarden?

Donderdag 26 Oct.

Deze dag is weer even rustig verloopen als de vorigen. Je kunt je niet voorstellen hoe vréémd (en unheimisch) het is niets te doen te hebben, d.w.z. niets dringends en dwingends. In Brussel waren er altijd, iederen dag, tentoonstellingen, bijeenkomsten, vergaderingen; conferenties met Aldew, bezigheden op bureau of drukkerij van het weekblad. Hier *niets* van dat al. Het gevolg daarvan is dat, waar er geen urgent werk is, ik er niet toe kom om iets af te maken *omdat* er nog altijd iets bíj te lezen of bíj te werken valt.

Ik las eergisteren en gisteren Georg Bernard 'Meister und Dilettanten am Kapitalismus'. Heden morgen ben ik aan de Herinneringen van Quack begonnen. Met die Vosmaer kán ik niet opschieten.

Het éénige boek dat ik hier onvoltooid heb laten liggen is Der Zauberberg, ik ben op blz. 200 ongeveer blijven steken! Schande, hè!

Ik zou dit leven van lezen, annoteeren en zoo nu en dan schrijven jarenlang, tot mijn einde (maar *niet hier!*) kunnen volhouden; wanneer ik maar niet geplaagd werd door de wetenschap, dat ik dit leven eigenlijk 'economisch gesproken' niet leiden kán en dat ik dus alles zou moeten doen om plaatsbare kopij te maken ten einde daaruit inkomsten te trekken! Ik heb echter zóóveel plaatsbare flodderkopij van mijn leven gefabriceerd, dat ik er nu eenvoudig niet meer toe komen kan. vroeger of later zal ik er tóch toe over moeten gaan; maar dan heb ik deze vacantie van de concessies[?], deze kuur van luiheid, tenminste gehád.

Kranten, week- en maandbladen, nieuwe boeken... alles waar ik vroeger (ietwat te febriel) op gespitst was, is nu onbereikbaar geworden. Er komt weinig of niets

door. En ook dat vormt een kúur! Een kuur van *des* intoxicatie want de actualiteit is een gif!

Al die praatjes loopen uit op één ding. Als de overbekende en helaas zoo zelden optredende fee mij vroeg: wát is je ééne wensch, zou ik antwoorden: een huisje in Antibes of zelfs een bovenhuisje in de Schuytstr. of de [onleesbaar]! Met een klein baantje op Het Vaderland!

De Duitschers doen me denken aan die Marseillaan, die in een ruzie te Parijs wanhopig om zich rond keek en uitriep: 'is er hier dan níémand om me vást te houden?' Nadat hij gezegd had: hou me vast of ik bega een ongeluk! Wat een deplorabel zoodje zijn die misdadigers[?] nog bovendien: laf en dom.

Heel veel liefs voor Ant van ons allen veel handen geheel je Jan

27 Oct.

Een goede mop, heden vernomen.

Hittelaar, terecht bang dat hij verkeerd wordt voorgelicht over de stemming onder het volk, scheert zijn snor af en gaat er zelf op uit. Hij gaat in een [onleesbaar] café aan een tafeltje zitten bij een andere heer en begint een gesprek. Wanneer er een zeker contact begint te komen, vraagt hij op de man af: en wat denkt u van Hittelaar? De heer schrikt zéér, kijkt angstig om zich heen of iemand iets gehoord kan hebben en antwoord dan: 'Strikt onder òns, hè, ik bewonder hem nog een beetje!'

Hier is het vruchtenland, maar de aardbeien hoewel het nu de vrucht[?] van den tijd[?] is, blijven altijd duur. 1 Eng. pond = 4 ½ ons: 50 cts. Bananen 25 voor 30 cts. en béste; Ananas (die ik iedere dag eet omdat ik er dol op ben) naar grootte voor 1 tot 2 cents. Advocaatpeer, die ook door ons veel gegeten wordt en *niets* op een peer lijkt: 15 cts per stuk. 1 is genoeg voor 4 man; pompelmoes 2 ½ cents. Verder is er een vrucht die wij bijzonder beminnen, verreweg de lekkerste hier: *Grannadella*. Ziet er uit als een klein donkerblauw ei en van binnen zit er een zeldzaam geurig (lijkt op moerbeien) snot in. Zeer onsmakelijk voor het oog, maar zéér smakelijk voor de tong.

Van dezulken bekomt men er 20 voor 30 cts. De sinaasappeltijd raakt op zijn eind. Nu komen langzamerhand de zomervruchten: abrikozen, vijgen, perzikken.

Wij krijgen hier de Indische kranten (Locomotief) heel vlug. Ongeveer 12 dagen na dato en zijn daar zeer gelukkig mede. Zo vernemen we het nieuws uit Holland via Java!!! En véél sneller dan direct.

Dag! Heel veel liefs voor beiden! Dag!

JG

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 27 oktober 1939

aant.

aant.

vrijdag 27 october '39

Beste Menno,

Vandaag brengen de dagbladen het verontrustende nieuws van het verbreken van tel. verb. met Nederland en de troepenophoping aan onze grenzen. Zouden de in het nauw gedreven beesten dus tòch op die wijze een uitweg zoeken. De wending van Rusl. Blijft raadselachtig. Alleen zou ik er een gulden voor over hebben nu eens een nsb-er te spreken, die zich in die rotzooi begeven had *om ons land van het bolsjewisme te vrijwaren*! Ik zou wel eens willen weten wat die heeren nu in het midden brengen! Ik begin te geloven, dat er *altijd* verbindingen tusschen D. en R. bestaan hebben en dat die hééle antkomintern beweging niets anders was dan zand in de oogenstrooierij. Anders kàn ik mij die geheele ontwikkeling niet verklaren. Ik zou ook wel eens willen weten hoe het groote kapitaal dat H te paard geholpen heeft over deze wending denkt!!

Heden is de Randfontein aangekomen die ons eenige brieven van Aug *20* bracht. Normaal 20 dagen nù 40!! Maar weinig nieuws: kort bericht van Oma Gresh., een briefje van Brulez, en een briefk. van Buchman.

- Hier onderbroken omdat wij bezoek kregen van een onbekende. dr Chériex, de scheepsarts van de Randfontein, die ons *de groeten* van de journalist G. Wallagh kwam overbrengen. Hij vertelde ons een en ander betreffende het leven in Holland. Ik dacht dat men, met al die troepenbew. aan de grens, nogal in de piepzak zou zitten. Hij beweerde echter dat men er, behalve de vele militairen, niet veel van oorlog merkte. Deze heer leek mij een optimist! - Ik begrijp maar niet, waarom Eddy ons zelfs niet zijn adres gemeld heeft! De brave kerel is natuurlijk bezig zich (met eenige moeite) te acclimatiseren of liever te heracclimatiseren in de Hollandsche winter en het Hollandsche leven. Ik zal echter blij zijn als ik wat van hem verneem. - gisteravond bezoek gehad van de h. en mevr, Bruwer (verbastering van la Bruyère), die nog vertelde dat zijn grootmoeder Du Perron heette. Deze heer, vader van een beeldschone dochter Salomé, waar Kees mede bevriend is, bezit een weekblaadje ‘Trek’ geheeten, waar in hij geregeld bijdragen van mij wenscht. Ik zal hem maandag al eens zakelijk gaan spreken. Hoofdzaak is: betalen! Anders doe ik het niet!

Heel veel liefs voor AF. van Aty, veel handen je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 2 november 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

2 November 1939
K A A P S T A D

Beste Menno,

Ik heb het gevoel of ik je mateloos veel te zeggen heb en tegelijkertijd dat dit alles toch nutteloos zal zijn; want hedenavond brengen de kranten het bericht dat de staat van beleg in Nederland afgekondigd is, hetgeen men toch niet voor niets zal doen! Het is eigentlijk een wonderlijk idee, dat ik zoo'n dag als vandaag rustig heb zitten werken; terwijl er in Holland godweetwat gebeurt of te gebeuren staat. En toch is er niets anders te doen, dan gewoon doorgaan met werk en correspondentie, in de hoop dat deze brief je nog bereiken zal. Om te beginnen wou ik je al telkens een en ander vragen en vergat dat telkens ook weer. Hoe gaat het toch met Nijgh!!! Leeft ZEd, die nu juist alles behalve edel is, nog en in welke toestand bevindt hij zich. Wie vervangt hem op de N.R.C.; Huib de Bloeme???? Hoor of zie je ooit nog weleens iets van hem, Swart of de Lang??? Of houden ze zich na het conflict en het lid dat hen daarbij op de neuzen gevallen is, volkomen koest? Tweede vraag: heb je nog weleens werk gemaakt van die jongeling Joppe? Je zou die eens bij je vragen en kijken of er iets méér in zat dan dat ééne overigens goede stukje in Groot Nederland. Verder moet ik je melden, dat ik de Nihil.rev. in goede orde en onder dankzegging ontvangen heb en dat ik met de lectuur van de Nederlandsche text halverwege gevorderd ben. Mijn Duitsche editie, die ik bij verschijnen las, zond ik aan een Zwitsersche kennis in Middenafrika. Dank verder voor het nummer van het Vaderland voor Van Wijk Louw bestemd. Hij was heel blij met het stuk. Gisterenavond las ik eenige kritieken op hem: 'haarstruivend' van walgelijke stompzinnigheid. Een bespreking als die van jou, is hier ondenkbaar, omdat er niemand is die een ook maar voor een *kwàrt* zoo intelligent en loyaal stuk kàn schrijven. De kritiek is hier beneden ieder peil. Dan kreeg ik van Salden een werkelijk bijzonder mooi ontwerp voor een bandje voor Het Boek over Het Boek. Ik ben juist de kopij daarvoor persklaar aan het maken. Wil S. als je hem ziet hartelijk bedanken, ik zal hem spoedig zelf ook eens schrijven. En dan ten slotte: acht je het mogelijk in '40 een bijdrage van Huizinga voor GN te krijgen? Zoo ja, bel dan Rantwijk even op om hem te schrijven en ondersteun dat verzoek.

Er was deze week veel post. Brieven van Jany en Simon o.a. Jany had weer een fraai 'woord'. Jan Engelman zou bij hem komen en Jany schreef dat het zoo vervelend was dat hij zoo de Don Juan uithing, terwijl hij het in zijn oogen nooit verder bracht dan een donjuannemannetje!! Vijders beklaagde hij zich, dat hij zoo weinig contact met jou had. Het speet hem, dat hij je na de samenkomst in Parijs niet meer gesproken had. Zou er niet eens een bijeenkomst te beleggen zijn? Het is toch zoo'n buitengewoon prettig iemand. Hij schreef ook met ingenomenheid over het verblijf van Eddy in Bergen. Ik zit veel over Eddy te piekeren, waarschijnlijk omdat ik zoo heelemaal niets van hem hoor. Is hij nu al naar Gilles geweest. Ik kan me heelemaal niet vereenigen met zijn houding tegenover dit kind. Het gaat mij in laatste instantie natuurlijk niet aan, maar aan de andere kant bèn ik toch wèl genoeg met Eddy om er oordeel over te mogen hebben. Hij heeft dat kind van den beginne af schromelijk en cynisch verwaarloosd. Eerst liet hij het voor zijn oogen grondig bederven door zijn moeder, toen liet hij het aan de uil Simone over en hij ging naar Indië en liet het wicht 'ijskoud' achter. Let wel: ik zou er niet over denken hem dit kwalijk te nemen, integendeel, ik vrees, dat ik in dezelfde omstandigheden dezelfde houding zou hebben aangenomen. Dit kind is ongewenscht ter wereld gekomen en Eddy heeft er terecht zijn verder leven niet door laten bederven. En zeer zeker acht ik het juist, dat hij Bep niet met dat kind opgescheept heeft. Tot zoover heb ik dus *niets* in het midden te

brengen. Maar het hindert mij, dat Eddy nu plotseling en nadat hij zich ruim tien jaar niet wezenlijk voor het kind geïnteresseerd heeft voor de zorgzame vader gaat poseeren. Hij heeft mij een brief over het geval geschreven zoo vol valsch vaderpathos, dat ik er van geschrokken ben. Ik vond zijn gedrag tegenover Gilles volkomen natuurlijk en menschelijk; maar NIET natuurlijk is het wanneer iemand éérst een kind verwaarloost, zich dan opeens als de zorgzame vader tracht voor te doen aan menschen als wij, die er *getuige* van zijn geweest, *hòe* hij dat kind immer verwaarloosd heeft. Als Eddy werkelijk zoo diep en teder vaderlijk voelde had hij Gilles om te beginnen moeten onttrekken aan de funeste invloed van Ma Du Perron en de rare atmosfeer van Gistoux. Hij beoordeelde zijn moeder en de kasteellucht scherp genoeg om die omgeving niet als het milieu voor ideale opvoeding te beschouwen. Hij kent verder Simone beter dan wie ter wereld en weet heel goed dat zij als pedagogische kracht de negatieve richting uitgaat en hij kent ook het milieu waarin Simone evolueerde: haar familie, haar zuster en zwager! Toch liet hij Gilles daarin en ging rustig naar Indië. Simone was met een verbitterde haat tegen Eddy geladen, zoo'n domme dierlijke haat, en daarin heeft ze het kind geconfijt. God weet waarom Eddy nu plotseling zijn vaderschap gaat gevoelen, nu het te laat of althands in het beste geval op het uiterste nippertje is??? Wanneer er nu nog iets van die jongen terecht komt, is het veeleer een wonder. Eddy kan zeggen, dat hij niets nagelaten heeft om hem in de verkeerde richting te krijgen. *Ik schreef hem in die richting*: maar hij beklom toen zoo statig het ros der vaderlijke edelmoedigheid dat *(hier begeeft mijn schrijfmachine me!) ik er verder niet op doorgegaan ben. Hij moet natuurlijk ten slotte met zich zelf te rade gaan en naar zijn beste weten handelen. Ik geloof alleen, dat het beter geweest ware, indien hij, gezien het verleden, zijn vaderlijke gevoelens ietwat beteugeld had nu zij zich zoo laat manifesteerden. Ze krijgen nu een lichtelijk phariseeische kleur.*

De machine doet het weer! Het is zoo verschrikkelijk belabberd verweg te zitten wanneer je graag zoo'n kwestie rustig zou willen bespreken. Wanneer Eddy en ik samen zouden zijn, was het mogelijk die zaak grondig door te praten en tot een overeenstemming te komen, ook al zouden de beide partijen zich bij de discussie eens lekker opwinden. Maar in het direct contact zou toch blijken hoe warm de vriendschap is, die de ondergrond vormt. Per brief zijn zulke dingen eenvoudig *NIET* te behandelen. Tusschen brief en antwoordbrief liggen ZES weken! Hoe wil je dan van gedachten wisselen. Als het antwoord komt ben je alweer vergeten wat je geschreven hebt en leef je alweer in een heel andere stemming en atmosfeer, waardoor ook alles ànders wordt! Bovendien is een schriftelijke uiteenzetting altijd vervalschend, omdat het accent, de ondertoon ontbreekt. Alles lijkt zoo veel cruër en straffer! Ik heb terwijl Eddy in Indië zat dikwijls van die twistcorrespondenties met hem gevoerd, die telkens een onaangenaam bijsmaakje kregen, terwijl ik er volkomen van overtuigd was dat we die zelfde aangelegenheid in vrede en vriendschap PRATENDE hadden gelikwideerd. Als ik dan van die nijdige, zelfbewuste briefjes van Eddy kreeg, dacht ik altijd: wat heeft dit alles te beteekenen bij de gevoelens van trouwe vriendschap die ons binden? Ik ben in dat opzicht zeer hardnekkig en ik geloof niet dat ik gauw een werkelijke vriend los zou kunnen laten; maar ik zie niet in dat de vriendschap meeningsverschil en oordeelsvrijheid uitsluit. Terwijl Eddy het zijn vrienden altijd kwalijk neemt als ze het niet gehéél met hem eens zijn. En nog bovendien zijn ze verplicht al zijn marottes te deelen. Hij is een kleine tyran, maar zelfs die eigenschap heeft door de wijze waarop hij, als je met hem samen bent,

zijn tyrannie uitoefent, zijn groote charme. Eddy is echt iemand waar men op een afstand en in theorie duizend ernstige bezwaren te berde kan brengen; maar die deze ook alle doet *vergeten* door de kracht en de waarde van zijn aanwezigheid, dus door zijn levende persoonlijkheid. Menschen die hem *niet* van nabij kennen, doen hem *altijd onrecht*. En het allergekste is, dat zaken waarin hij van uit de verte gezien ongelijk heeft, een geheel ander aspect krijgen wanneer men ze met hem samen beschouwt, zoodat men hem ten slotte gelijk moet geven!! Denk maar aan Henny met zijn uitval over de 'hondsche en moerassige geest', die nu werkelijk véél van Eddy houdt en hem hoogelijk waardeert. Ons aller verhouding tot Eddy demonstreert duidelijker dan wàt ter wereld ook de oppermacht der persoonlijkheid. Bezwaren, hoe goed gefundeerd ze in theorie lijken, verdwijnen als sneeuw voor de zon door de warmte welke hij uitstraalt en in ons wekt. Daarom zou het mij een lief ding waard zijn een uurtje met hem over het geval Gilles te praten en acht ik een verdere voortzetting van de correspondentie daarover nutteloos en pijnlijk. Wanneer ik over Eddy pieker voel ik de ballingschap weer zwaarder dan ooit.

Ik moet voor de Huisgenoot over de camera schrijven en lees die nu weer. Ik moet zeggen, dat het me nogal meevalt! Er zijn onuitstaanbare stukken in, maar andere deden me werkelijk een klein genoegen. Het boek van Ritter erover is weer rijkelijk dikdoenerig en aanstellerig. Aty doorbladerde de nieuwe Ina Bakker, de siberische schrijfster, en zij acht het met haar leekenverstand een lor. Ik heb het tweede hoofdstuk van Catrijntje Afrika bijna in eerste leezing af en ik ben druk bezig een boekje voor van Kampen persklaar te maken. Ik was nu net wat opgang en daar komen me die alarmeerende berichten over ons land. Hedenmiddag gaan we eens bezoek brengen aan het schip Oranje van Java opweg naar Nederland. Het schijnt een der fraaiste vaartuigen van onze vloot te zijn. Jan werkt nu samen met een Hollandsche architect, een neef van Wijdeveld, die hem veel leeren kan vóór zijn academische cursus in het najaar (Maart) begint. Hij is zeer met de man, Niegeman genaamd, ingenomen. Verder leest hij ik zou haast zeggen dag en nacht. Hij gaat weinig uit en heeft een ware ontwikkelingshonger. Hij is nu bezig alles romans van Gobineau te lezen. Kees heeft een novelle van een bladzijde of honderd (formaat GN) geschreven en denkt die van de zomer, in Januari in Houtbaai persklaar te maken. Hij huurt daar dan van zijn eigen met lessen verdiende geld een huisje. Hoe groot en zelfstandig treden deze lieden op! En je kunt je 'als vader zijnde' het je toch nooit geheel en goed voorstellen dat ze volwassen en onafhankelijk zijn!

Ik hunker naar verscheidene boeken. Te weten: dat boekje van jou over Simon dat dezer dagen bij Veen moet verschijnen, verder Sebastiaan van gezegde Simon en Merlijn van dezelfde, onze nationale polygraaf; die nieuwe van Schendel, het boekje van Adriaan, het boek van Van Eyck over Gorter etc etc!

Nu, allerbeste, ik hoop op spoedige berichten. Hééél vééél liefs van ons allen voor de lieve Ant, zelf meenige hand van geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 6 november 1939

aant.

aant.

aant.

Brief No 1

6 November '39

Beste Menno,

Je vliegbrief van 19 October gewerd mij heden om ruim 10 u. voormiddag. Ik haast me je te antwoorden. Deze brief deed er dus *18 dagen* over, hetgeen gezien de omstandigheden niet al te slecht mag heeten. Je laatste was van 5 Oct. Ik zal nu voortaan mijn brieven merken zoodat men dadelijk zien kan of er één tusschen ontbreekt: doe desgelijks ajb! Ja, we zitten hier natuurlijk ook nogal, zooals je uit mijn brieven hebt kunnen merken, in de piepzak over de vaderlandsche aangelegenheden. Den eenen dag zien we, volgens de berichten, alles zeer somber in, den volgenden zijn we weer wat hooprijker. In dat stadium verkeeren we nu vandaag. We nemen aan, dat hittelaar niet zoo stom zal zijn de fout van '14 te herhalen; maar morgen zijn we er weer van overtuigd dat geen stomheid te groot voor hem is. Wonderlijk, jij moet je inspannen en geweld aandoen om je even aan het besef van oorlog te onttrekken en ik moet me forceeren om mij voor te stellen, dat er oorlog is en wat die beteekent. Hier is NIETS wat een mensch er ook maar één seconde aan herinnert, dat er zoo iets als oorlog op de wereld bestaat. Schaarschte treedt niet op, er wordt in alle takken van handel en nijverheid dik verdiend en niemand heeft eenig werkelijk hart voor Europa. Dàt is ook een van de redenen waarom ik mij hier niet op mijn gemak voel. Die onverschilligheid tegenover iets waarbij ik mij zoo innig betrokken voel, hindert mij voortdurend. Over Eddy schreef ik je reeds. Ik begrijp maar NIET waarom hij, anders zoo trouwe schrijver, mij plotseling niets meer laat hooren. Zoolang we van elkaar verwijderd zijn, heeft hij mij altijd trowu op de hoogte gehouden en nu eensklaps en zonder eenige reden of schaduw van reden, laat hij ons links liggen. Ik dacht eerst dat hij het in Nederland erg druk zou hebben, maar van Jany hoorde ik dat hij héél véél brieven schrijft: waarom dàn niet aan ons, die ernaar snakken??? Begrijp jij er een biet van???? Ik ben dol op alle brieven; maar die van Eddy waren mij altijd bijzonder dierbaar, in weerwil van Saks- en andere misères! Over de artikelen betreffende van Wijk Louw schreef ik je reeds. Het is puik en heeft diepen indruk gemaakt, ook op Scholtz. De Zeven Tuinen heb ik nog NIET helaas. Ik ben benieuwd of ik je bezwaren ook zal ondervinden. Ik hunker ernaar het te lezen. Als je A. soms ziet, vraag dan of mijn ex verzonden is. Over de flaars van Adriaan hoorde ik van een andere zijde, dat zij misschien wel intelligent mag zijn, maar daarbij dan toch een geborneerde geestdrijfster, die op een koppige wijze zonder eenig redelijk element staliniste is. Lijkt mij uit de verschillende beschrijvingen, met een klassiek woord van Jan van Nijlen: ‘nie-goe’

Van het gebral der hittelaars dringt niets tot hier door. Men is er hier apriori en zonder een zweem van twijfel van overtuigd, dat hij het op geen manier en onder geen voorwaarde kan volhouden en dat het enkel maar een kwestie van tijd is. Ja, met Rauch heb je een goed werk verricht; maar....krijg je nog wat extra's voor iedere nieuwe druk of verdwijnt dat zoete gelletje dadelijk geheel en al in de toch al zoo rijkgespekte zakken van de firma Leopold; die overigens het zonderlinge denkbeeld had NU een atlas uit te geven. Dit is de eerste dikke stommiteit, welke ik van deze voortreffelijke en fatsoendelijke zakenlieden opmerkte. Ze zijn er al jaren mee bezig, in een tijd waarin de kaart iedere week veranderde! Nu is dat ding alweer verouderd.

Van de Heever woont te Johannesburg, dat is twee dagen sporen van hier. Van een weekeindje overwippen is dus geen sprake. Hij is hier inderdaad de Ritter, doch met dien verstande dat Ritter 10 maal méér weet en 10 maal méér smaak heeft. Hij is *voor de ernstige* broeders hier het ware 'element ten kwade'. Dit in samenwerking met François Malherbe van Stellenbosch, die ik wèl ontmoet heb en die, in *tegenstelling* met van de Heever, een zéér ongunstigen indruk op ons maakte. Over een week komt Gladstone Louw aan, na zijn vierjarige studie onder Nico Donkersloot. Van Wijk houdt zijn hart vast en vreest zeer dat zijn jongere broer niet meer dezelfde zal zijn als toen hij de Kaap verliet en dan in ongunstige zin veranderd. Ik zal je mijn bevindingen mededelen.

Ik heb zeer gelachen met de belager van Wim. Zeker een teleurgestelde patient en in elk geval iemand die in aanmerking komt het te worden.

Tegelijk met je brief kreeg ik een briefkaart van Arthur R. betreffende Groot Nd, welke mij bewees, dat het toch eigentlijk niet mogelijk is dit van de verte uit te leiden. Het gaat over de opvolging van Hoornik in de poëzierubriek. Ik had verschillende namen voorgesteld en ten slotte mijn voorkeur op Stuiveling bepaald. En nu komen Simon en AR met het zonderlinge idee dat aan Henny te vragen. Ten eerste ben ik er altijd op uit met *nieuwe* namen een beetje *nieuw* leven in het tijdschrift te brengen. De menschen worden er beu van altijd en eeuwig dezelfde Henny op te zien duiken alsof hij de eenig poëziekenner van ons land is. Bovendien *doet hij dat werk al voor de NRC,* dus krijgen de betrokkenen tweemaal hetzelfde recept thuisgestuurd. En ten slotte vond ik, met alle waardering voor Henny, de kritieken in het NRC, welke ik las, niet van dien aard, dat ik sterk verlangde iets dergelijks in GN te krijgen. Om een tijdschrift frisch te krijgen, moet men tenminste trachten er eenige variatie in te brengen door personeelswisseling. Begrijp mij goed: wanneer ik dacht dat Henny werkelijk de BESTE was zou ik natuurlijk niet zoo dwaas zijn een ander te verkiezen alleen om de verandering! <G.N. is geen instituut van liefdadigheid!>

Je brieven worden gelezen en herlezen; maar ik heb het gevoel, dat je tal van vragen uit mijn brieven onbeantwoord gelaten hebt. Lees ze daar eens op na ajb!!!!

Het wordt nu echt lekker warm, maar Juan overtreft het toch in dit opzicht ook nog niet. Het vermaak zijn <*nu*> nachtelijke boschbranden op de bergen, een indrukwekkend en beangstigend gezicht!

Het allerbeste en allerliefste voor Ant, heel veel handen van geheel je

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 8 november 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Brief No II

Dinsdag 7 November '39

Beste Menno,

Naar gewoonte heb ik je brief van gisteren heet van de naald en . na . behandeld. Ik verzond hem schielijk, daar men niet weten mag wanneer een vliegtuig vertrekt en ik dan altijd bang ben er een te verzuimen. De kranten hier vermelden, dat Roosevelt hittelaar's doodvonnis geteekend heeft. Hoe dit ook zij, de houding van de V.S. is, hoezeer ook door baatzucht voorgeschreven, een stevige troef in 'onze' hand. Die snaken in Berlijn krijgen wel klap op klap en toch nog niet genoeg: het Turksche verdrag, Rusland's weigering om daadwerkelijk aan de oorlog deel te nemen, Amerika's houding, Noorwegen en de City of Flint, de anti-Duitsche keer in Italië. Reden tot bijzondere verheugenis hebben ze niet, nog ongerekend de afschuw van het verbond met Rusland in Duitschland zelf. Maar ongedierte is nu eenmaal altijd taai. Ik schreef je al, dat men zich hier zoo weinig voor deze oorlog interesseert omdat men aanneemt, dat hij reeds voor D. in wezen verloren is en men slechts wacht op de manier waarop die zooi gelikwideert moet worden. Er zit geen sportief element in, omdat de uitslag van te voren bekend is. Zonder dit optimisme geheel te deelen, hoe verleidelijk het ook zijn moge, werkt het toch onvermijdelijk op iemand in. Het zit in de lucht die je inademt.

Er is hier natuurlijk veel geöxford aan de lucht! Louw vertelde mij een kostelijk staal van de geestesgesteldheid van die lieden. Hij had een vage kennis, leeraar M.O. die zich wijntje en trijntje steeds goed had laten smaken. Onlangs wordt hij door die man aangeklampt die hem ernstig toevoegt: 'vroeger betaalden we 9 pennies voor een glas bier, ik weet iets dat véél méér plezier geeft en niks kost'; zoo zei Wijk en wat is dat? God, zei de man en verdween Wijk met zijn verbazing alleen latende!!!!!!

Verder moet ik je mededeelen, dat de pederastie onder kleurlingen hier wonderlijke vormen aanneemt en daardoor een openbare vermakelijkheid wordt. Deze heeren houden er een soort uniform op na, waardoor zij zich aan geloofs- en vakgenooten kenbaar maken. Dit bestaat uit een lange vrouwenbroek met kant onderaan, een ietwat verouderd model naar het mij voorkomt; voorts een bloese. Zij zijn helrood gekoonverfd, hetgeen wonderlijk afsteekt op de donkere huid en dragen groote oorbellen. Het viel mij op, dat het veelal oudere heeren zijn, die zich met zichtbaar welbehagen aan deze erotische maskerade overgeven.

Kleurlingen, let wel!, zijn halfbloeden, meest kruisingen tusschen blanken en maleiers. Het zijn over het algemeen zéér betrouwbare en nette menschen, maar ze hebben in zoo verre geen leven, dat ze zoowel door de blanken als de rasechte negers (bantoe's), naturellen geheeten, met de nek aangekeken worden. Het kleurvooroordeel is nergens in de wereld zoo bête-sterk als hier. Van al mijn kennissen zijn alléén de Malans er werkelijk geheel vrij van, hetgeen hun door de 'kleurgevoeligen' (technische term) zeer kwalijk genomen wordt. Menschen waar je het in het geheel niet van zoudt verwachten en die in elk opzicht Europeesch en 'modern' denken en doen, blijken toch ergens verborgen nog een kleurgevoelige plek te hebben. Voor de Rantwijks zou bijvoorbeeld het verblijf in Kaapstad *onmogelijk* zijn. Nike zou in geen enkele bioscoop toegelaten worden, tenzij in de speciale inrichtingen voor kleurlingen. In de meeste gebouwen zou zij niet in de lift mogen, in *géén enkele* tearoom of café. En alleen in Kaapstad in de tram, dit is Johannesburg en Pretoria streng verboden. De zaakgelastigde van Britsch-Indië, een even deftig als ontwikkeld man, heeft hier de pijnlijkste onaangenaamheden. Hij werd nog dezer dagen in de lift van der groote zakenpaleizen geweigerd!!!!! Deze grove stompzinnigheid is mij

een voortdurende ergernis. En er is niets tegen te doen, het schijnt ze met de moedermelk bijgebracht te worden, dat al wat ook maar licht getint, gevaarlijk en verachtelijk is.

Over een dag of veertien beginnen de academische vacanties, welke tot 1 Maart duren. Wijk Louw heeft dan vier maanden vrij, waar hij zich zéér op verheugt. Misschien gaan we wel eens in zijn wagentje, dat wel héél klein maar zéér dapper is, naar het noorden om in Johannesburg Uys Krige te bezoeken, die na maanden van bittere armoede een tijdelijk regeeringsbaantje heeft gekregen. Het is natuurlijk een hele reis, waar we zeker een dag of vier, vijf over doen, dwars de Karroowoestijn door. Het is gek, of eigenlijk heel gewoon!, dat ik, naarmate de zomer nadert, meer en meer aan het èchte La Verne denk en er naar verlang. Het begint nu zoo langzamerhand het ware La Verne-weer te worden: lekker warm. Maar we hebben niet die hooge en dichte boomen in de tuin. En in de tuinstoelen niet die oude beste vrienden. Hier nu zijn we getuige van mythe-vorming in eigen kring! La Verne wordt langzamerhand tot een evenbeeld van het paradijs!!! En de meststank wordt brutaal weggewerkt!!!!

Heb je nog naar Han Nijkerk geschreven betreffende de je competeerende voorwerpen door hen uit Brussel medegevoerd? Vergeet het niet! Het adres luidt 91 III Beethovenstraat Amsterdam-Zuid. Ik ben erg benieuwd naar mededeelingen omtrent het bezoek van Jany!

8 Nov

Van een van de redacteuren van Die Burger, fascistisch rotblad van die twee botte en verbeten fanatici Herzog-Malan, die elkaar in hun verheerlijking van Duitschland gevonden hebben na jaren van scheiding,- bezorgt mij geregeld ‘Het Vaderland’, wanneer dat door de buitenlandredactie, in handen van een Nederlander Fred Rompel, afgewerkt is. De bladen zijn dan een maand en meer oud wanneer zij in ònze handen geraken, maar dat vermindert onze vreugde eraan niet noemenswaard. De feiten zijn natuurlijk allang door nieuwe feiten achterhaald, voorzooverre het buitenlandsche politiek betreft; maar welk een schat van kleine binnenlandsche bijzonderheden. En verder tal van korte stukjes, welke mij interesseeren. Ik geloof, dat geen feit onze toestand beter karakteriseert, dan dat die stokoude Vaderlanden ons zoo'n onmatig plezier bezorgen, dat men bijna het woord geluk zou mogen gebruiken. En iedre nieuwe bezending, welke van a-z uitgespeld wordt, brengt weer evengroote vreugde in den huize.

Zoo ontdekte ik daarin toch ook nog weer een bespreking van de Hollandsche uitgave van Rauchn., nadat Pikhart eerst de Duitsche editie behandeld had zonder van de vertaling te reppen. Dat laatste artikel ontdekte ik niet, wèl de daarop betrekking hebbende advertentie van uitgever Leeuwenpoot. Ik heb R. nu in jouw vertaling uit. Men leest dit boek als een roman. Wat mij het meeste trof is, dat hij ‘het Conservatisme’ zóó aantrekkelijk weet voor te stellen, dat men bijna geneigd wordt het als een uitkomst in deze rottijd te aanvaarden! In elk geval is dat conservatisme, waar wij vroeger zoo'n aanstoot aannamen, heilig, heilig, driewerf heilig bij de geest-, ziel-, en *doel* loze verschrikkingen, welke hij ons beschrijft als het nazisme. Denk je eens even in, dat ze het zouden hebben kunnen winnen!!!! Alleen betreur je het na deze lezing des te méér dat de mogendheden niet véél eerder hebben ingegrepen en waarom dit uitbleef is mij nog niet duidelijk. Ik kan mij overigens het succes van dit boek levendig begrijpen. Ik ben ervan overtuigd, dat de

uitwerking ervan zéér groot moet zijn, daar de gemiddelde man, dezèlfde beweringen van een man van links niet zoo grif geslikt zou hebben. Is er overigens in Nederland nog sprake van nsberigheid? Toch zeker vijfzesden van de aanhangers, waren dit uit angst voor Rusland en nu heeft hun heerlijke hittelaar hun die bolsjewieken op de hals geschoven!!! Ik gaf een dubbeltje, wanneer ik nu eens met zoo'n licht kon praten. Het boek van R. moet trouwens, wanneer dat nog noodig mocht zijn, de oogen van vele openen over wat er *àchter* de nsb steekt: nl iets waar de Hollander banger voor is dan voor de dood, nihilisme! Hoe wonderlijk kan het loopen met de partijen, die als partijen van de *orde* succes behalen!!!

's avonds

Zoojuist zie ik in een oude 'Vaderland', heden van de Burger ontvangen, dat die jonge Stempels dood is. Ook een zielig geval. Ik heb Rantwijk geseind zich met de litteraire nalatenschap voor GN bezig te houden. Zie je, zoo een bericht krijg ik nu eigentlijk te láát. Maar daar is nu eenmaal niets aan te veranderen. Wij publiceerden reeds van hem werk, dat niet slecht was. - Mijn optimisme inzake Holland-Duitschland is alweer verdwenen, aangezien ik niet veronderstel, dat Leopold plotseling HM op het dak valt zonder dat er een vuiltje aan de lucht is. Ik vond dat zéér alarmeerend. Ik heb vandaag een echte hoofdpijnluierdag gehad. Eerst mijn conversatieles gegeven, mijn éénige én éérste, aan een nogal aardige jongeling, die zeer ijverig is. Daarna boodschappen gedaan en proeven ten bureele van Die Huisgenoot verbeterd. Na de dut, die te lang en te zwaar was, wéér de stad in, iets wat mij maar zelden overkomt, om nu op het kantoor van 'Trek' proeven te gaan verbeteren. Ik zal je weleens een nummer van die bladen zenden; maar je moet er rekening mee houden, dat het voor een Afrikaansch publiek geschreven is. Tal van zaken, welke voor ons niets opzienbarends hebben, klinken hun verwonderlijk nieuw en stout in de ooren. Ik vind het zéér moeilijk om te schrijven voor een publiek, dat ik absoluut niet kèn! Maar ze zijn er op verschillende bladen mee ingenomen en dat is het voornaamste. We hebben nu van Augustus af *uitsluitend in ZA publicaties* vijfendertig pond verdiend. Niet onaardig voor een begin, maar toch niet meer, helaas, dan een droppel op een gloeiende plaat. Een pond is f 7.50 tegenwoordig. Wat Kees aan honorarium en Jan aan reproductierecht voor foto's geïnd hebben is hier *niet* bijgeteld. Dit kan nu nog wel iets opgevoerd worden en zal ook in de komende maanden zeker wat méér zijn, maar boven de twintig pond per maand komen we nooit; dàt lijkt mij het gunstigst denkbare maximum.

Ik las ook het ingezonden stuk van Eddy over Inlanders en Indonesiërs. Eerlijk gezegd vind ik het méér dan bespottelijk, dat Het Vaderland in een interview, dat geacht wordt de woorden des geïnterviewden *getrouwelijk* weer te geven, veranderingen aanbrengt!!! Heeft Adriaan dat op zijn geweten???? Ik vind het tegen het journalistieke fatsoen in. Anderzijds vind ik het zeldzaam kullig om zooveel matschudding over *woorden* te maken! En waarom Indonesiër en niet kort en natuurlijk Indiër???

Ik heb mij, toen ik met mijn zoore hoofd van die verbeterpartij op het Trekkantoor vandaan kwam, het plezier gedaan Kleinmina aan te schaffen, ten einde de La Verne-illusie te vervolmaken. Le petit Café en Le Polka du Roi hadden we al; wonder boven wonder ook hier gevonden! Ik had ook nog Prosper van Maurice willen hebben, maar niet te vinden!

Ik voel me verpletterd door de berichten over een bemiddelingsvoorstel van de Koningin en Leopold. Wat kàn die menschen bezield hebben om zoo openlijk in de

kaart te spelen en dus de partij op te vatten van hittelaar, die zoo in de knoei zit, dat hij geen raad meer weet. En hoe is een dergelijke stap in overeenstemming te brengen met die veelgeprezen ‘neutraliteit’? Ik wist niet wat ik las en het was of ik een klap in mijn gezicht kreeg. Je behoeft niet eens een chauvinist te zijn, om je in zoo'n geval te schamen voor je vaderland. Ik kan me niet voorstellen, dat de geällieerden, nu zij er zeker van zijn Berlijn vandaag of morgen of de knieën te krijgen, op zoo'n wonderlijk voorstel zullen ingaan of het ook maar ernstig in overweging nemen. En wat slaat dat duo dan een figuur! Waar bemoeien de menschen zich in 's hemelsnaam mede???? Misschien dat latere berichten een nadere verklaring brengen, voorshands is het een ellendige historie, welke mij met een mengeling van bitterheid, boosheid en angst vervult.

In zoo'n geval voel ik de ballingschap weer sterker dan ooit: wat zou het me nu niet waard zijn om eens tegenover jou mijn gal uit te kunnen storten over zulke erge dingen. Dat zou ons meteen wat opluchten, nu blijf je maar met je ergernis rondloopen, machteloos brommend.

Ik dacht dat ik nog een heeleboel te melden had en dat hàd ik ook; maar door dit bericht ben ik zoo overstuur, dat ik mijn hoofd nergens anders bij kan bepalen. Dit is werkelijk mijn beroerdste dag gedurende deze oorlog.

Wat ik dus nog verder op hart en lever heb, schrijf ik later wel eens en ik stuur deze maar vast weg! Van wie was het gezegde: Holland annektiert sich selbst? Daar wordt nu door HM een mooi begin mee gemaakt!

Met hééél véél liefs voor Antje van ons allen, een hartelijke hand van geheel je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 11 november 1939

aant.

aant.

No III

1 verzonden 6 Mei
2 verzonden 8 Mei
3 verzonden 11 Mei

11 November '39

Beste Menno,

Dat zijn me een paar dagen van zorg en angst geweest en ofschoon ik nu weer een klein ietsje gerustgesteld ben, blijf ik toch het ergste vreezen. En hoe moeten jullie dan wel deze ongeluksweek doorleefd hebben? Ik zit er ten slotte héél ver vanaf. Alleen hebben jullie ten minste een goed geweten; terwijl ik in zulke dagen gepijnigd word door de vraag of het wel in den haak is eruit te trekken. Van eenige bezigheid was natuurlijk geen sprake. Ik las vrijwel den geheelen dag, met hoofdpijn, op de

divan. Ik las in aansluiting van De Nihil. Rev. de twee biografiën van H. door Olden en door Heiden nogeens door. En overigens trachtte ik mij met eenige geweld, mijzelf aangedaan, mij te bepalen tot de lezing van Geel en het boek van mej. Hamaker over Geel. Een aantrekkelijk persoon, die Geel! Vooral zijn brieven zijn echt en pittig. Maar telkens gaan toch de gedachten van het boek naar de werkelijkheid. Ik kan me haast niet voorstellen, dat de moffen het niet zouden doen. Waaròm zouden ze het niet doen? Eén ding staat vast, dat het NIET mogelijk is je van je land los te maken, zelfs niet al zit je bij de tegenvoeters. Ik heb me nog nooit van mijn leven zoo agressief-Hollandsch gevoeld als nu hier. Gisteren nog bijna ruzie gemaakt met een verstokte afrikaander van het geborneerde soort, dat het meest voorkomt. Aangezien dezulken dag en nacht hun mond volhebben en houden over de boerenoorlog, zei ik hem: er is één verschil tusschen de nederlanders *toen* en de afrikaanders *nù*, wij waren zonder één uitzondering wild *pro* boer en geladen met heilige verontwaardiging tegen de invaller, jullie zijn daarentegen met hart en ziel de overweldiger toegedaan en als de moffen Nederland binnenvallen, dan blijft het bij jullie duitschland, duitschland boven alles;;; Hiervan had ZEd niet terug en evenmin van de herinnering, welke ik even opfrischte, aan het feit dat de concentratiekampen ingericht waren op aanraden en volgens modellen van de *duitschers*! Dat produitschzijn hier is een wonderlijk geval. Er valt niet tegen te praten. Ze weten van Europeesche toestanden NIETS, van die in duitschland al evenmin; maar ze hebben een redeloos sentimenteele liefde voor moffrika.

Ik vrees dat de moffen iets zullen gaan vragen, hetzij scheepsruimte hetzij een basis. Is er in Holland één levend wezen, die gelooft aan die aanslag op hittelaar? Dat is een waardig pendant van de brand in het gebouw van de rijksdag. Morgen of overmorgen duikt er een van der Lubbe op, die verklaart door de Engelschen betaald te zijn! En dat die ezels nu denken, dat zulke wonderlijkheden altijd maar grif geloofd zullen worden!!!

Ik moet zoo noodig mijn stukje over de Camera voor de Huisgenoot afmaken, maar ik kàn er met de beste wil niet toekomen. Het zou mij heel wat waard zijn, indien ik mij nu een juist begrip kon vormen van *hoe* jullie in deze druk bestaan? Wat doe je zoo'n heele dag? Is er nog iemand die een slag kan uitvoeren? Zijn er nog nsb-ers???? Is er nog één produitscher in Nederland te ontdekken???? Dat is van al deze ellende de éénige goede kant: dat we dat vieze geflikflooi met de moffen nu radikaal kwijt zullen zijn. Het vunze blad De Telegraaf zal dunkt mij ook wel bijtijds zijn draai genomen hebben en niet meer zoo vurig duitsch durven zijn.

Henny zit daar best in Frankrijk. Alleen vraag ik mij af of zijn bronnen van inkomen nog wel vloeien. Zit Simon nog in die gevaarlijk zone van Doorn. De kranten hier brachten het bericht dat Willem II ook uit Doorn naar een veiliger oord overgebracht was.

Tempo doeloe, denk je daar eens in: geen politiek; een ieder volkomen vrij om zich een bestaan ‘en marge’ te maken zonder angst en zorg. Ik heb er de uitloopers nog van gekend, zoo van 1906 tot '14. Ze kunnen me tien uur aan mijn hoofd zaniken over de interessantheid van dezen tijd, ik blijf een hartstochtelijke voorstander van een volkomen-NIET interessante tijd! Zeker 1900 was ridicuul; maar een belachelijkheid die mij bijzonder aanlokt! Ik heb ook dat stuk van Nieuwenhuis over Daum nogeens gelezen en ook met het levendigste plezier. Trouwens ik geloof, dat iedere tijd, ook de rotste welke we gekend hebben, een heerlijkheid is bij déze vergeleken!

Ik zit te hopen op de post! Gisteren avond is de Jagersfontein aangekomen en ik hoop, dat die wat boeken zal brengen (brieven komen meest met het vliegtuig) o.a. de nieuwe van Schendel, het boekje van Adriaan en boeken van Simon.

Ik heb veel aan Stols gedacht, omdat hij van mijn kennissen de eenige is die aan de grens ligt. Alle bezwaren en het zijn er vele, die ik tegen hem heb, verzinken volkomen in het niet en ik voel een genegenheid voor hem als ik nooit in die mate gehad heb. Alleen al het denken aan de mogelijkheid van een gevaar verandert alle waarden.

Ik stuur deze maar vast weg. In de hoop dat hij je bereiken zal voor het beest bij ons is binnengebroken. Meer liefs dan ooit voor Ant en jouw, veel handen van geheel je Jan

Dat Eddy mij zoo schromelijk vergeet, bemoeilijkt mijn bestaan. Wat bezielt hem toch. Stel je voor dat Holland er in komt, dan hoor ik misschien in *geen jaren* meer iets van hem.

àl je brieven liggen in een keurige map altijd op mijn schrijftafel en vormen voor Aty en mij een telkens herhaalde lectuur.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 14 november 1939

aant.

aant.

No IV
No I 6 November '39
No II 8 November
No III 11 November

14/11/'39

Beste Menno,

De ellendige week is achter de rug. Nu na de rede van De Geer en de verzekering dat een inval in ons land of België een casus belli voor de Vereenigde Staten zal zijn, ben ik weer vol goeden moed, dat ons land er zonder kleerscheuren af zal komen. Maar er is één ding, waarvoor ik hier op een afstand *geen* verklaring kan vinden: nl. dat rare vredesbemiddelingsaanbod, dat naar te begrijpen is en te voorzien was op een beleefd-smadelijke wijze van de hand gewezen werd; en nu weer de verklaring, dat de regeering wéér iets dergelijks zal gaan probeeren. Als ik van zoo'n houding een biet begrijp ben ik een boon! Is dat alleen om een plasdankie van hittelaar te

oogsten??? Zoo niet, waarom dan in godsheerenaam zich met zulke zonderlinge voorstellen in te laten. Ik hoop, dat die oorlog nu maar doorgezet wordt tot er in moffrika schoon schip gemaakt is. Als ze eerder ophouden is dit alles wéér vergeefs geweest. Schrijf mij nu vooral eens wàt naar jouw opvatting de Nederl. & Belg. regeeringen bezielt???? Ik schreef je al achterop een vorige brief, dat er brand op de Jagersfontein geheerscht heeft. De boeken van W.E.G. Louw, die er mede reisde, zijn door brand- en waterschade vernield. <kisten waarde *f* 2000,-> Ook een strop en een nare thuiskomst. Ik heb hem nog niet ontmoet. Ben benieuwd of hij ons even goed bevallen zal als zijn broer Van Wijk. Ik kreeg heden Het Vaderland met je stuk over Van Schendel, ook zwaar door het water aangetast, maar nog leesbaar. Maar... Ook het nummer van DVB van Peter van Steen in *een piteuzen staat*! Het is zoo náár, dat mijn jaargang nu geschonden is. *Wil jij ervoor zorgen dat ik daar een nieuw ex van krijg, tusschen twee kartonnetjes verzonden. VERGEET HET NIET; DO IT NOW!* Voorts bracht de post mij een brief van Chevasson, meldende dat hij de NRF gaat verlaten. God weet wat er nog meer in de Jagersfontein verloren is gegaan en dat zóó beschadigd was, dat het niet meer voor aflevering in aanmerking kon komen! Het verbaast mij zoo dat ik die Van Schendel nog niet heb! Is het waar dat Adriaan van der Veen zich met gezegde Vereenigde-Staatsche flaars in den echt gaat begeven?? En zoo ja, moet er dan gefeliciteerd of gecondoleerd worden? Het bericht bereikte mij van Nike via Nini. Of moet het gerangschikt worden onder de rubriek: wijveklets? Ik lijd eronder dat de post ons in de laatste weken zoo bitter weinig brengt. En dat ligt zeker NIET aan mijn getrouwe en geliefde correspondenten; maar aan de zeer onregelmatige verbindingen te lucht en te water. Zoo bij voorbeeld Arthur van Rantwijk, de zorgzaamheid en de ijver zelf, heeft zeker niet nagelaten mij van tal van hangende zaken betreffende G op de hoogte te brengen. Maar ik ontving niets. En dan komt er natuurlijk weer op eens een heel pak tegelijk en dikwijls meerdere brieven van één afzender. Je kent dat trouwens, want ook omgekeerd schijnt het het geval te zijn.

In de afgeloopen week is er niets van werken gekomen. Maar nu de roe van het gat is, ga ik weer langzaam aan de gang. Ik las wel nogal wat. O. a.; met veel plezier 'Vier Tijdgenooten' van de oude prof. Naber. Alleen het stuk over Cobet viel me daarin wat lang. Ik zou gisteren juist de werken en de briefwisseling van Bakhuizen van den Brink uit de universiteitsbibliotheek gaan halen; maar dit moest uitgesteld worden daar Van Wijk Louw een, gelukkig lìcht, auto-ongeval gehad heeft, dat hem een paar dagen aan de sponde kluisterde met een bezeerd been. Hij moet die boeken aanvragen. Voor buiten de universiteit staande personen als ondergeteekende is de boekerij niet bestemd. Bovendien ligt de universiteit ver buiten de stad en zonder auto moeilijk te bereiken. Enfin, er ligt weer allerlei werk te wachten en ik zal mij van middag moeten aangorden!

Het valt mij moeilijk je te zeggen, *hòe* het ons beiden hindert, dat Eddy ons gewoon volkomen negeert! En waarom???? Er is niet het minste Sakswolkje aan de helderen hemel der vriendschap verschenen!! Niets! Geen polemiekje hoe gering ook. Na een vrij uitvoerige brief over zijn terugkeer en zijn plannen met Gilles, welke ik bij mijn aankomst hier ontving, NIETS meer. Een volkomen zwijgen nu al maanden lang. Gesteld, dat hij toch weer iets 'tegen' mij heeft, zou hij toch op zijn minst zijn bezwaren kenbaar kunnen maken! Maar ik denk niet dàt er 'iets' is; want ik zou niet weten wàt het zou kùnnen zijn. In elk geval vind ik zijn houding hondsch. Schrijf mij eens of jij er iets van snapt? Daar komt nog bij, dat een mensch zich hier in zijn, zij het dan vrijwillige, ballingschap, zich zulke dingen véél ende véél meer aantrekt.

Ook voelt men zijn machteloosheid zooveel sterker. Want anders was ik allang eens even op de trein gesprongen om de knaap persoonlijk te interpelleeren. Wanneer je iemand niet zoo buitengewoon graag mocht, zou je zeggen: krijg een staart; maar je weet wat Eddy voor mij beteekent. Basta. Ik wacht op je berichten hierover.

Ik schrijf heel veel brieven en toch nog niet genoeg, want ik ben nog allerlei vrienden berichten schuldig, als bijvoorbeeld de goede oude Hein. Ik zal zien hem eind van deze week te bedenken.

Met héél véél liefs voor gade en levend haaf, een stevige hand van geheel je Jan.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 16 november 1939

aant.

aant.

16 November '39

Beste Menno,

Gisteren verscheen je stuk in De Brandwacht (zou dat blad in Frankrijk ‘Le Pompier’ heeten?) en ik haast me het je toe te zenden. Hierbij een uitknipsel, het volledige nummer verzend ik per gewone post en aangetekend. Ik heb altijd schik in deze wijze van illustreeren: men neme eenige willekeurige portretten en plaatse die op een willekeurige plaats!!! Ik verzond aan graaf van Rantwijk het eerste hoofdstuk van Catrijntje Afrika, ten einde dit in GN te publiceeren, mede om der wille van de smeer, want van Het Hollandsche Weekblad nog steeds boeh noch bah, laat staan spie! Ik hoop van ganscher harte, dat de lezing van het stukje je vermaak schenkt. Het eenige wat ik zeggen kan, is dat ik het met genoegen vervaardigd heb. Het is de inleiding, welke dient om de titel te verklaren. Ik pruts nu aan het tweede hoofdstuk, dat de atmosfeer van mijn vertrek moet vasthouden.

Heb je ooit iets gezien wat zoo langzaam gaat als schrijven? Je zou zoo'n boek inééns klaar willen hebben en weer aan een nieuw beginnen! Maar, ik althans, moet iedere bladzijde overschrijven en nogeens overschrijven. Ik ben na mijn laatste brief nogal druk bezig geweest, hetgeen altijd een goed teeken is. De kranten brengen nu heelemáál geen nieuws meer. De heeren die geen heeren bennen, schijnen 'm in hun berlijn te knijpen en zoeken wanhopig naar een uitweg. Ik ben doodsbang voor de voorspellingen, waar iedere idioot zich aan waagt; ik heb alleen maar zoo'n *redeloos* gevoel, dat het niet èrg lang zal duren voor die rotzooi in elkaar stort. Het beste lijkt het mij dat hittelaar door de generaals doodgeschoten wordt. Wat wonderlijk, vroeger beschouwden we een regeering van vechtjassen als het èrgste wat een volk kon overkomen en nu zou het voor de moffen een uitkomst zijn! Ik heb juist aan A. van R. eenige inlichtingen betreffende de knaap Salden gevraagd omdat ik *nooit* iets over hem verneem. Ik zie hier wel eens een enkele keer de schoonzoon van Blankestein, Bijl, die lange jaren bij Piet Zwart gewerkt heeft en zéér goed te spreken is over de ondervonden behandeling. Tegen Hollanders durft dat heer dus blijkbaar niet op,

alleen tegen weerlooze uitgewekenen. Die dochter van Van Bl.; dus mevrouw Bijl, is bijzonder aardig, tegelijk lief en pittig. Ze hebben het méér dan moeilijk. Hij is reclameteekenaar, maar heeft weinig of niets te doen en zij is boekhoudster bij een groote antiquair. Ze hebben een kind. Ik begrijp niet dat Van Bl. die misschien niet rijk is, maar toch zeker ruim zijn brood verdient die alleraardigste jongemenschen niet wat helpt.

Vrijdagavond hebben we met Van Wijk Louw en zijn Truida in de stad gegeten en daar heeft hij mij heerlijke verhalen over oude boerenzonderlingen zitten vertellen, o.a. van een oom die (na uit het onderwijs verwijderd te zijn omdat hij de sexueele voorlichting (waar men hier sterk aan doet, óók op school) te drastisch opvatte), zich al jaren bezighoudt en daar veel over spreekt en schrijft: of de hemel *vierkant* dan wel *cylindrisch* is. De naam Truida brengt mij op onze Truida. Hoe gaat het daarmede en met zwager Victor? Nog immer in Brussel? Het is een zegen van de Afstand, dat het zooveel dingen vervaagt, zooveel oude ergenissen oplost! Ik kan je verzekeren, dat er een oogenblik is geweest, dat ik die Varangot verafschuwde! Ik kan mij dat nu nauwelijks meer voorstellen! En ik denk zonder een zweem van boosheid of ergernis aan hem. Eerder met een zekere licht-ironische verteedering. Dat komt omdat wanneer je verweg bent *alles* uit het verleden, ook het minder mooie en minder aangename, een bekoring krijgt. Men doet, als men ernaar terug verlangt, geen keuze uit het verleden, maar men hunkert er naar en bloc. En daar profiteert, zonder het te vermoeden (en dat is maar beter ook!) onze Victor van. Is ZEd nog steeds principieel werkeloos?

Van de oude chef van Nijlen ontving ik het heugelijke bericht, dat hij eindelijk het nare huis, waar hij zoolang hokte, verlaten heeft en een nieuwe gerieflijke woning heeft betrokken: *436 Chaussée d'Alsemberg Uccle-Brux*. Noteer het, je kunt het noodig hebben. Verder berichten van Stols en Van Kampen, die beide in de loopgraven vertoeven en beide in Brabant. Ik ben benieuwd naar een ex. Steenen voor Brood. Ik heb Van Kampen gevraagd je dadelijk een geb. ex. te doen toekomen. Wat wonderlijk, dat ik nog niets van Edje Depròn gehoord heb! Ik zal hem morgen eens een lange brief schrijven. Ik stuur die dan maar naar jou, daar ik het adres van de familie Simons te Amsterdam niet ken. Het hindert mij zéér, dat ik sedert mijn vertrek taal noch teeken van Bob Nijkerk ontvangen heb, in weerwil van al mijn brieven. Overigens heb ik niet te klagen over HH Correspondenten! Maar niet ieder verstaat de kunst in brieven ook iets te zeggen. De volste brieven zijn die van jou en van Esser. Mijn schoonzusje Riem schrijft bladzijden met niets! Stuur maar gauw weer een stuk aan De Brandwacht! Je moet er namelijk rekening meehouden, dat deze weekbladen hier DRIE weken vóór het verschijnen reeds *geheel opgemaakt* worden. Een stukje over Speenhoff, dat 21 Oct. verschijnt MOEST ik voor 1 Oct. inleveren. Wanneer dus je kopij binnenkomt, duurt het (wanneer ze die direct naar de zetterij geven) altijd nog ten minste drie weken voor het verschijnen kan. Het zou aanbeveling verdienen *twee* artikelen te zenden en er dan altijd één vóór te blijven door geregelde bijlevering. Ze zitten krap met papier en hebben alle medewerkers verzocht iets *korter* te werken. Ze geven *32* blz minder! Van Maurice R. heeft er pas één stuk in gestaan. Nu, beste lieden, heel veel liefs handen van ons allen. Geheel je Jan.

1. Vooral principieele quaesties met verwijzing naar de actualiteit b.v. Herleving van de historische roman (Vestdijk, van Wessem, Pillecyn, vd Werfhorst. Nine v.d. Schaaf wat dat betekent (vluchtuit de werkelijkheid etc.). Kan zeer kritisch zijn zoo noodig.

Verschil tusschen de oude en de nieuwe hist. roman (V. Lennep en Vestdijk!) of en nog liever Toussaint-Couperus-Vestdijk!

2. Verder een artikel over *A.v. Schendel* of zelfs twee.

3. Principieel art. over kritiek, de angst ervoor en de noodzakelijkheid ervan. Zoowel litt. als levens kritiek. (uitgaande van een verschijnsel als de brief Speenhoff: men weet niet meer wat kritiek is omdat men zich in persoonlijkheden verloren heeft.)

4. De betekenis van het *geschrift* in het algemeen,
   a. de rol van het geschrift in onze nieuwere litt.
   b. (De N-Gids, De Beweging, de Vrije Bladen, Forum: liefst niet onze *pers*. herinneringen.
   c. de *tegenw* geschriften [onleesbaar] gerangschikt: Gids, Stem, GN, Werk etc.

Zulke half academische half actuele vertogen gaan er in als koek en... zijn heel *noodig*.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 20 november 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

No V
Verzonden 20 Nov 39
No I 6 Nov.
No II 8 Nov.
No III 11 Nov.
No IV 14 Nov. v.m.

14 nov. '39 namiddag

Beste Menno,

Mijn correspondentie met je is voor mij een onmisbaar genoegen geworden. Ik was een dagboek begonnen, maar heb dat opgegeven, daar het een soort kopijboek van deze brieven geworden zou zijn; want daarin noteer ik zonder eenige samenhang vrijwel alles wat mij invalt. Alleen ben ik er niet zeker van dat ze je bereiken. Ik maakte vanmorgen in de boekhandel H.A.U.M. even kennis met Gladstone Louw. Hij vertelde mij dat tal van brieven door hem uit Nederland verzonden niet, of *nog niet* door zijn ouders in Kaapstad ontvangen waren. God weet hoeveel brieven van jou, van Rantwijk etc. er nog onderweg of verloren zijn. Misschien zijn Eddy's brieven aan mij ook wel weggeraakt. Dit is een zéér naar gevoel. Het vertrouwen op de post was tot heden een der hoeksteenen van mijn bestaan! Ofschoon de angst voor een inval verdwenen is, blijft het gevoel van 'onlust' door die z.g. vredespogingen van Nederland en België. Wat is dat toch voor een verschrikkelijk iets en wat steekt daar achter? Ik kan het niet anders zien dan als hand- en spandiensten ten bate van hittelaar, maar... kan men nog van zoo'n afstand de Toestand wel beoordeelen? Ik zou willen hebben, dat E. en Fr. daar in s hemelsnaam *niet* op ingaan. Ze staan er prachtig voor. De val van het nazidom is slechts een kwestie van tijd. Ze zullen nù toch niet zoo volslagen krankzinnig zijn om toch ten slotte bakzeil te halen. En Polen dan? En Tsjechoslowakije? En Oostenrijk? Als ze nu toegeven aan vrede is *geen enkele* neutrale staat zijn bestaan meer zeker. Ik hoop van harte enige *verklaring* voor dit uiterst pijnlijke gedrag van het vaderland te krijgen. In raadselen wandelt de mensch op aard: zoo begrijp ik absoluut niet *waarom* de post zoo ellendig slecht werkt. Er komt *iedere* week een mailboot uit Engeland die er gewoon *14 dgn* over doet. Reken dan 2 dagen v. Nederl. n. Engeland, maakt *16* dgn. *Waarom* stuurt men de post met Nederl. schepen, die maar hoogst *zelden* komen??? Voor de oorlog ging alle post ook via Engeland. Ik zal Arthur van Rantwijk, in zijn functie van brievenbesteller, eens om uitsluitsel daaromtrent vragen. Het wil er bij mij niet in dat een oorlog, waarin *niet* gevochten wordt, zoo desorganiseerend moet werken!

Er bestaat, dat merk ik nu aan den lijve, voor ballingen een groot gevaar voor *malen*. Allerlei weinig belangrijke zaken krijgen een extraordinaire betekenis en nestelen zich in je gedachten. Zoo b.v. de post. Ik ben *altijd* een liefhebber van post geweest; maar nu is het een probleem geworden, waar veel te veel over gepraat en gedacht wordt. Alles wordt met post in verband gebracht en er afhankelijk van gesteld... En in verband daarmede ontwikkelt zich het gevoel van machteloosheid, van aan-een-plaats-onherroepelijk-gebonden-te-zijn. Ook is er een gevaar, dat men *alles alléén* in verband met zich zelf gaat zien. Deze oorlog heeft mij het meest getroffen, omdat jullie reisplannen, waar ik mij zooveel van voorgesteld had, daardoor in het honderd gelopen zijn. Ballingschap is de juiste school voor het egoïsme.

Gisteren en vandaag een hardnekkige hoofdpijn. En ik zou eigenlijk hard aan het werk moeten. Voor Die Huisgenoot moet ik zoo spoedig mogelijk afleveren: mijn gewone maandartikel; dan een artikel over De Kamers en over Henrriëtte R'Holst; voor Trek mijn gewone 14 daagse artikel, voor Die Brandwag reisbeschrijvingen en in De Huisgenoot 3 grotere boekbesprekingen nog. En ik zit maar wat te lezen en te darren, zonder tot iets te komen.

Je stuk over A.v.S. heb ik nu gelezen. Goed. *Kritisch* en toch in overeenstemming met Arthur's [positie]. Ik ben nu verlangender dan ooit naar het boek!

Hoe gaat het met Van Crevel? Is Wim er al achter *wie* hem belaagt? Verzaak niet mij dit te schrijven! Zulke pittoreske kleinigheden vermaken mij ten zeerste.

15 nov

Hedenmorgen werd ik verrast met een dwangbevel van de belasting uit Arnhem!! Grondlasten voor mijn huis aldaar. Anders betaalt de Amsterd. Bank dit altijd. Waarom dit nu niet geschied is, kan ik niet vermoeden. Maar het bewijst wel de ijver en de speurzin van ons inningswezen. Hedennamiddag dronk ik op de Club, die hier Civil Service Club heet! - thee met van Swinderen, gezantschapsecr. dienstdoend als consul. Een zeer geschikt iemand, maar zoo wonderlijk onwetend. Alleen over scheepvaartproblemen weet hij iets mede te deelen. Overigens vol eerbied voor mijn grijze haren. Ik gevoelde mij plotseling heel oud naast hem!

De post bracht mij plotseling, vereenzaamd, twee Vaderlanden, waarvoor hartelijk dank. Het stuk over schandaal in H. en het onderhoud met Speenhoff. Ik ben vooral benieuwd naar dàt deel van het gesprek dat *niet* in de krant staat! En bovenal je *indruk* van man en milieu! Vergeet vooral niet mij daarover te schrijven! <Heb je mijn brochure Currente Calamo? Daar staat een klein stukje over Speenhoff in. Lees dat eens en kijk of het goed is.>

Heden (*dit onder ons*) werd er gepolst of ik de reorganisatie van een der groote dagbladen Die Suyderstem op mij wilde nemen. Maar dat is niets voor mij. Ik heb de polser te kennen gegeven, dat ik mij als Nederlander niet geroepen voelde een Afrik. regeringsblad ter hand te nemen. Ik wil er wel in schrijven; maar verder basta. Ik heb nu morgen toch nog een onderhoud met de groote manitou, de emenence grise, de man die hier vrijwel volkomen autocratisch kabinetten samenstelt of onmogelijk maakt. Louis Esselin, een der adjudanten van wijlen Generaal Botha, thans almachtig, in de schaduw van Smuts verborgen. Zeer benieuwd naar deze wonderman. Mijn indrukken zal ik je niet onthouden.

Gisteravond was ik bij v.W.Louw. Zijn eerste kennismaking met de 'moderne' lett. was (toen hij nog als jongen in de Karroo woonde) Van Schagen! Als 8j dichtte hij godsdienstige gezangen in het *Nederlandsch* wat toen nog de schooltaal was. Eerst *véél* later heeft hij zich serieus met lett. bezig gehouden. Hij heeft laat, tegen zijn 30th, gedebuteerd. Verder veel discours over Uys Krige. Die kerel *verhongerde* in letterlijke zin. Een verschrikkelijke toestand. Toen kreeg hij een baantje als vertaler aan de regeringspropaganda uitzendingen. En nu valt de geheele 'nasionale' pers als wildebeesten op hem aan. Niemand uit het nasionale kamp heeft een pink uitgestoken om hem te helpen en nu hij, om vrouw en kind eten te geven, een ondergeschikt baantje (zonder eenige noodzaak tot persoonlijk optreden of initiatief (zonder [onleesbaar] vertaalwerk[?]) aanneemt is hij landverrajer. Leve het nasionalisme gvd.

De dagbladen melden hier dat er in Nederland groote en luide ontevredenheid heerscht over de heer De Geer, die door zijn dwaas optreden onnodige onrust in den lande en daarbuiten gezaaid heeft. Maar mijn vertrouwen in de dagbladen is slechts beperkt! Schrijf eens wat daarvan wààr is!

Als die artikelen in de Die Suyderstem door zouden gaan, zou ik het wel erg druk krijgen; maar het is, helaas, noodig om de schoorsteen aan het rooken te houden, hetgeen een zonderling beeld is in een subtropische zone. Dat zou dan worden per maand: 4 Suyderstem, 2 Trek, 2 Huisgenoot, 2 Brandwag (plus Nederlandsche medewerking) 10 art. per maand allen van 2 a[?].

Ik verneem daar de nalatenschap van Stempels bij Boucher verschijnt. Ik had die graag voor Gr.N. gehad met inleidend artikel van Adr. Morrien. Misschien dat Arthur het alsnog met Boucher kan regelen.

Ik ben verliefd op de camera van Spier. Ik hoop dat G.N. een rec. ex. gekregen heeft! De boeken komen hier ook in de boekhandel met een grote vertraging aan, H.A.U.M. heeft alles besteld en nog niets ontvangen. Ik ben ook benieuwd naar het boek van Arondeus over Thijs Maris. Het zal, vrees ik, weer wat overladen, té mooi zijn, als alles van dien belager van Urker visschers. Ik heb groote behoefte aan stof! Zonder nieuwe boeken geen critieken!

Eind Dec. moet ik voor de Radio (= uitzaaicorporasie!) spreken over Henriette RH.

16 Nov.

Vanmorgen voor de 'Trek' een stukje over Rauschning geschreven. Het ging mij slecht af. Maar zulk werk, hoe elementair ook, is hier nog veel meer noodig dan elders. Ze moeten er op de allereenvoudigste wijze met de haren bij gesleept worden. Wat ons doodgewoon en afgezaagd lijkt, is hier nieuw en een beangstigend wonder! V.W.L. die ik op straat tegen kwam en met wie ik een kopje koffie dronk (Kees was er ook bij) vertelde van een dame, niet dom en van zeer goeden wil, zeer vóór hem geporteerd, die hem naar aanleiding van 'Loyale Verzet' gevraagd had, hoe hij er toch toe kwam zulk volmaakt onbegrijpelijk proza te schrijven!!!! Het was hem juist heden ochtend overkomen en hij was er lichtelijk verslagen over. Stukjes, die hij voor zijn gevoel te simpel, te aanvankelijk vond, worden onverstaanbaar geacht!!! Zoo iets kenschetst de Toestand hier. Het alleréérste werk moet nog gedaan worden.

Ik kreeg een alleraardigste brief van Uys Krige. Hij is weer staatsdienaar en komt dus 17 Januari met het *geheele* gouvernement en *alle* ambtenaren naar Kaapstad. De regeeringszetel is nl. 6 mnd. in Kaapstad en 6 mnd. in Pretoria. Hij verheugt er zich zeer over en ik niet minder. Ik heb nog niets anders dan aardigs en prettigs over hem vernomen.

Verder ging de dag kalm voorbij. Ik las wat Verlaine, omdat ik in Gr.N. wil schrijven over dat door en door slechte Verlaineboekje van Carco.. Ik lees verder, voor de tweede maal, het dagboek van Willem de Clercq.

Maandag *moet* ik (geprèst, nadat ik eenmaal al bedankt heb) naar The Owl een soort kunstkring. Dat zou nog niet zoo erg zijn, als ik daar niet eenige woorden in het Engelsch godbetert moest zeggen! God geve mij een lichte ongesteldheid, op dat ik zonder te liegen af kan zeggen! Maar het ziet er niet naar uit: ik ben gezond van lijf en leden. Mijn eenige ziekte is het heimwee, maar die is niet in een virulent stadium vandaag en een Perronitis, die langzamerhand chronisch wordt.

Hedenavond heb ik voor het eerst na langen tijd weer eens met de muze verkeerd. Het resultaat een klein humoristisch dichtstukje, zal ik als het geheel af is een dubbel tikken en je er een afdrukje van doen toekomen.

Ik zit nu te wachten op vW.L. die zijn komst om 10 u. ('s avonds) aangezegd heeft. Hij is bezig zich te trainen om met 5 u. slaap toe te komen. Ik heb aan 10 u. nog niet genoeg! Ik word steeds gekker op slapen!

De avondbladen brachten de bevestiging van het volkomen krankzinnige bericht dat Nederland en Belgie, na hun verdiend en te voorzien fiasco, wéér met een vredesvoorstel voor den dag willen komen. Dat kàn toch niet waar zijn! Heeft men dan in ons lieve vaderland het hoofd verloren. Het is te gèk om geloofwaardig te zijn.

Ik ben benieuwd waarover je volgende Brandwachtartikel zal handelen. Er is wel wat papier (schoon dúúr!) uit Canada gekomen, zoodat het laatste no v de Brandwag er weer iets minder onderkommen uitzag.

Ik heb deze brief op mijn schrijftafel liggen. En telkens als ik zin heb schrijf ik er eenige regels bij. Dat is niet bevordelijk voor de compositie! Ik lees juist in de Nouvelles Littéraires, dat de correspondentie als kunstuiting herleeft: ik geloof niet dat de mijne in de edele wedstrijd om het schoone mee mag doen Nee: droogzandstijl.

Van 10-12 (middernacht) met vWL 'geselst' over de algemeen bekende koetjes en kalfjes.

17 Nov.

Van Gladstone Louw vernam ik dat Donkersloot weer van zijn vrouw af is. Hij heeft een tijd in Rotterdam bij zijn ouders gewoond en kwam dan alleen voor zijn colleges over. Nu schijnt hij weer in Amsterdam en in zijn woning te zijn. Werkelijk deze jongeman mag het dan in zijn loopbaan nogal getroffen hebben, op het stuk van de mens is hij er beroerd aan toe. Jany schreef mij dat deze vrouw wat lastig uitgevallen was.

Ik sta tegenwoordig maar op om ½ 7 en begin dan mijn dag met een artikel te dikteeren. Dan is om 9 u. mijn journalistieke plicht afgelopen. Dat bevalt mij wel. Alleen zien of ik het volhoud!

Na mijn morgentocht de stad in heb ik van 10½ -12½ Verlaine en over Verlaine gelezen. *Let wel*:

Ofschoon ik mij gezond als een visch voel, weet een mensch toch nooit wat hem boven het hoofd hangt. Als ik eerst, plotseling of niet!, kom te sterven wil jij dan het Nederlandsche beheer van G.N. op je nemen. v.R. blijft je natuurlijk graag helpen zoodat het wèrk niet overmatig is. Meer de leiding.

Het zou mij een grote gerustheid zijn als je dit mij verzekerde. Vergeet niet mij hierover te schrijven.

G.N. baart mij veel zorg en het bewustzijn dat ik daarvoor niet ben, wat ik zijn kan en zijn wilde, is ook een van de oorzaken dat ik mij hier niet op mijn gemak voel.

Vandaag weer een pak Vaderlanden van De Beiyer[?] aangekomen. De laatste van 22 Oct. De Buitenl. pol. is natuurlijk allang veranderd; maar van de rest wordt gesmùld, geen berichtje wordt overgeslagen! Ik vind de kunstrubriek wat mat. Vergis ik me daarin? Veel nuchtere berichtjes, weinig geschreven werk. Heb je zelf niet de indruk dat die rubriek wat aan de grijze kant gekomen is???

Je toneelkritieken verslonden.

Heden een Brandwacht verschenen met een serie artikels van mij: Door de oude wereld. Maar niets van UEd. *Heb je wat gestuurd?? Kréég* je de brief waarin ik je onderwerpen aangaf, welke het publiek hier zeer stellig interesseert??? O dat schrijven zonder te weten of het aankomt!!!!

Heb je Leopold gevraagd om een ex. van het No VB van Peter Steen, dat ik door de brand op de Jagersfontein in onderkomen staat aankreeg. Sterke waterschade!

Ik las in Het Vaderland over de intrede van Romein Ik hoop dat hij mij zijn rede zend en ik verlang ook Gegist Bestek te herlezen. Eens zien wat er van zulke beschouwingen nu nog over is.

De jongens gaan nog al eens naar het echtpaar Bijl-van Blankenstein. *Aardige* jongemenschen. Zij is pittig en vriendelijk tegelijk. Ik verbaas mij steeds weer over

hun bekommerde omstandigheden, terwijl ik vB. voor een man in goeden doen houd. Is zij *eenigst* kind? Met 100 gld in de maand zouden ze dunkt me de koning te rijk zijn. Ze klagen nooit, zijn vrolijk en levendig; maar ik merk héél goed dat ze het krap en héél krap hebben.

Jan Jr. is nu na de 18e, e.d. 19e eeuw grondig gelezen te hebben Voltaire, Rousseau, Diderot, Choderlos, Stendhal, Gobineau, Merimee - bij Zola aangeland en is heden midden in Pot-bouille, dat hem boeit en ergert! Hij leest zeer consciëntieus. Kees heeft een heele documentatie historisch, economisch en litt. over Mexico verzameld.

Dit wonderlijke opschrift ontdek ik in Het Vaderland.

Waarom geen R.K. honden?

Het is bovendien onjuist. Er zijn juist héél veel Roomsche honden!

Is dit geen poging tot belediging van een volksgroep.

Ter Braak publiceert in zijn kroniek uittreksels uit een geheim dagboek; dat klinkt wat mysterieus. Wanneer het geheele dagboek inderdaad zou bestaan, moest het maar niet te lang verheimelijkt blijven. De 'uittreksels' geven vertrouwen in het geheel. N.R.C.

Ook ik verlang naar *méér*.

Kun je niet een gróóter fragment in het bijdragendeel van G.N. publiceeren. Een blz of 12 à 16.

Ik zie met plezier dat je dat Spook op Zolder een lor vindt. Na 'Doppen....' heeft Matthijs niets leesbaars meer geschreven.

Wat is de journalistiek toch een *door en door* verleugend bedrijf. Als je Het Vaderland zoo leest is het alsof er geen spoor, geen zweem, geen zuchtje van antiduitschheid in Nederland te bemerken valt. De kranten zijn als materiaal voor de as. geschiedschrijver *onbruikbaar*. Hij vind er *niets* van de stemming, niets van de volksgeest in terug.

18 nov Zaterdag

Wat doet Adriaan? Ik herken zijn hand zoo weinig in de Vaderlanden, welke ik uitspel.

Heb je gezien dat de luchtpost van Z.A. opgeslagen is? van 20 25 geworden + 12½ = *37½ c*

Ik betaal 1sh 3p.=36+9=45c. Wonderlijk toch altijd die verschillen voor hetzelfde traject.

Met het oog op de in deze brief voorkomende passage in roode inkt stuur ik deze *aangetekend*. Ik wou hier over dolgraag *p.o. antwoord.*

Ik werd verheugd met de ontvangst van Michelet's Histoire de la Révolution Française in de Pleiade reeks. Ik las dadelijk de voorrede en zal spoedig het boek zelf lezen. Aty ging naar een film die *bijzonder* aardig moet zijn. The Wizzard of Oz. Hebben jullie die al gehad. Ik ging rustig wat werken op mijn veranda. Wijk L. + zijn Truida kwamen eten. De verdere avond al koutend gesleten.

29 Brumaire Michelet begint al te werken!

Heden gaan wij naar buiten en ons wijden aan een inheemsche vermaak vleis-braaie. Het schijnt dat vleesch in de vrije natuur op een houtvuur gebraden een bijzondere saveur heeft! Ze zijn er hier gek op. Ik denk een overblijfsel van de nomadengeest! Voortrekkers-vermaak! In elk geval gaan wij met VWL en Truida *vleesbraaien* ergens in een eenzaam dal. Het zal hoe dan ook een aangenaam tochtje zijn, want het is fraai weder.

Verslag van zondagstocht in volgende brief. Deze moet weg. *Heel veel* liefs van beiden. Geheel je Jan.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 20 november 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 20 Nov. 1939

Beste Jan.

Drie dagen geleden kwamen, let wel, je brieven van 6 en 10 October! Het blijkt dus met de postverbinding nog niets gedaan, want de vorige zending van je hand bereikte mij 19 October!! Wij hebben dus erg zitten wachten, en waren erg blij met deze berichten, al zijn ze dan ook bijna anderhalve maand oud. Alleen: correspondentie met eenige kans op snelle beantwoording lijkt voorloopig absoluut uitgesloten; wat wij te hooren krijgen, is ‘meegenomen’, en ik vermoed, dat het jou ook wel zoo zal gaan met *mijn* brieven. Er moet tenminste een massa onderweg zijn.

Wij maken het wel, evenals Eddy en Bep, die eenige dagen bij ons logeerden en nu pension betrokken hebben Laan van Meerdervoort *835* (achthonderd vijf en dertig); Eddy is uitermate werklustig. Zij kwamen overhaast uit Bergen naar Den Haag, omdat, zooals je misschien in de kranten hebt gelezen, het heele land hier Zaterdag 11 Nov. een inval van de moffen verwachtte. Wat er aan de hand geweest is, weet niemand, maar een feit is, dat wij ons op het ergste hebben voorbereid. De Duitsche troepen zouden al in beweging zijn, er zouden 70 officieren en N.S.B.ers wegens complot spionage gearresteerd zijn etc. Maar Zondag ontwaakten we nog als Nederlanders en Maandag kwam De Geer psalmzingend voor de radio om te zeggen, dat er niets, absoluut niets aan de hand was! Er is echter stevig ‘geknepen’ dien nacht, vooral in het Oosten, waar de menschen huilend op straat moeten hebben geloopen volgens verhaal van mijn moeder, onder geroep: ‘Hitler komt!’ (Dat 's mans schedel kort daarvoor niet gekraakt is door dien bomaanslag, heeft ons allen ontzaglijk

gehinderd; in ieder geval wijst dit gebaar erop, dat er iets niet heelemaal in orde is bij deze volksstammen, hoe en waar dan ook.)

Deze spanning was een staaltje van den zenuwenoorlog, verre van leuk, maar ik heb me er goed onder gehouden, zelfs in dien nacht geslapen als een os. Het fatalisme krijgt in deze omstandigheden steeds meer macht over mijn ziel, ik denk, tot de bommen beginnen te vallen. Waar deze langzame oorlog op uit moet loopen, is ons overigens nog een compleet raadsel. Wij hopen vurig, dat de Engelsche blokkade haar doel zal bereiken. Verbazingwekkend is vooral het uitblijven van ieder Duitsch initiatief. Duidt dat op zwakte? Of op list?

Je brief van 10 Oct. bevatte een boodschap voor *Louw*, maar aangezien deze 9 Nov. scheep heeft moeten gaan, kwam de boodschap een week te laat. Toch heb ik hem (omdat ook hij vertraging kan hebben gehad) nog een briefkaart geschreven; tot dusverre geen antwoord, dus ik vrees, dat hij toch al naar Afrika is vertrokken. Wat moet ik nu doen met de *f*5, die ik inmiddels ook van je ontving? Ik vrees, dat verzending van een pakje momenteel op onoverkomelijke bezwaren zal stuiten. Ik wacht in ieder geval nog even, of Louw nog asem geeft.

De zwarte angora zit aan mijn vulpen te trekken, terwijl ik dit schrijf; de beide beestjes ontwikkelen zich tot groote poeselijke volmaaktheid.

Ik denk, dat Veen wel zal voelen voor een boekje van jouw hand. Stuur mij maar een bezending in boekvorm, dan kan ik er bij hem (of bij anderen) mee leuren. Maar over den tijd van aankomst van manuscripten durf ik onder deze omstandigheden absoluut niets te zeggen, nu de communicatie zoo hopeloos slecht is. Tusschen Nederland en Afrika gaapt een afgrond van zwijgen, zelfs per luchtpost. *Krijg je de wekelijksche kranten*?

Tot iets van langen adem kom ik niet. De gedachte, dat ieder oogenblik een ‘sensatie’ op komst kan zijn, met alle bloedige consequenties van dien, voor anderen of voor ons, relativeert al mijn werkzaamheden. Stel het je vooral niet als een psychologische stemming voor; wij leeren op zeer korte termijn te leven, maar voor grooter werk heb je *iets* meer noodig.

Frankrijk is *potdicht*. Parijs bestaat voor ons niet meer; de week in Mei lijkt mij nu al een legende, iets van heerlijke losheid en warmte en licht. Hoe lang nog, Hitler?

Veel hart. over en weer,
je M.

poesen nagel

Wij ontvingen via Nini het aardige zwarte doosje, dat onmiddellijk voor sigaretten in gebruik is gesteld. Veel dank!!!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 23 november 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Dit is brief nummer VI. Verzonden: 23 November
No 6 Nov.
I
No 8 id
II
No 11 id
III
No 14 id
IV
No 20 id
V

Kaapstad, 20 November 1939

Beste Menno,

Aangezien niemand de vertrektijd der postvliegtuigen kent, dorst ik mijn brief niet langer te laten liggen uit vrees er juist een te missen. Bovendien stond ik met hoofdpijn op, zoodat ik geen lust had er nog eenige aanteekeningen betreffende ons uitstapje van gisteren aan toe te voegen. Gezegde hoofdpijn is dank zij het gebruik van aspirine zoo niet verdwenen, dan toch dragelijk geworden. Gewoonlijk komen de vliegpostberichten uit Holland hier maandagsochtends in de bus. Maar heden was er niets. De hoop blijft nu op morgen gevestigd; ik wacht iets van jou te hooren, de laatste missieve was hier veertien dagen geleden; van Arthur van Rantwijk, van wien ik in geen eeuwigheden iets vernam; en dan voor Aty bericht van Han Nijkerk en Nini. Brief nummer vijf verzond ik heden aangeteekend, van wege de vraag betreffende GN en de ingesloten dichtproeve, welke naar ik hoop in je smaak zal vallen. Hij heeft dit voordeel, dat hij vrij nauwkeurig de staat mijns gemoeds weergeeft. Ik vroeg Rantwijk dezelve in het Januarinummer van GN onder te brengen. Nu weet ik ineens niet meer nauwkeurig wat ik je wel en wat ik je nog niet geschreven heb!! Als ik dus tweemaal iets vermeld, zij mij dat vergeven en het worde niet als bewijs van seniele aftakeling aangenomen! Schreef ik je dat ik met eenige genoegen een boek ‘Voorbijgangers’ van Jan Feith las?? Werkelijk nogal aardige journalistiek! Op onze uitstap van Zondag had ik de twee bundeltjes van Bloem bij me: Media Vita en De Nederlaag. En ik heb er menig stuk uit gelezen. Het was een zéér geslaagde dag. We zochten allereerst op een veertig KM van de stad een eenzame plek uit om de ritueele handelingen van het vleis-braaie te verrichten. Er wordt een vuur van hout gemaakt en op een roostertje wordt het vleesch gebraden. Dit verkrijgt daardoor een zéér eigenaardige geur en smaak. Het was heel lekker en bovendien amusant. Vuurtje-stoken heeft ook voor groote menschen nog niet alle bekoring verloren en ook zulk een primitief gedoe met beperkte hulpmiddelen is vermakelijk. Kortom het was een gezellig picnic. Daarna reden wij nog vele KMM en kwamen toen aan een eenzaam strand aan de Indische Oceaan (Kaapstad ligt aan de Atlantische), waar we theedronken. Om half acht waren we thuis. Zéér voldaan. Van Wijk Louw en zijn Trui zijn wel bijzonder geschikte menschen voor zulke ondernemingen: zij scheppen

er zèlf een onbeperkt behagen in en hebben een bijzonder aangename conversatie over zich, heelemaal niet litterairderig en toch ook nooit onbenullig.

21 Nov.

Gisteravond hebben wij een bezoek gebracht bij dr. I.D. du Plessis, de in elke letterkunde blijkbaar onmisbare flikker. Hij schrijft dichtstukken, die het ongeluk hebben niet ronduit slecht en ook niet goed te zijn. Verder is hij lector in de Nederlandsche letterkunde van af '80 aan de universiteit. Zijn colleges schijnen slecht en onregelmatig te zijn, aangezien hij kwartaalzuiper is en in zoo'n alcoholische bui er de brui aan geeft. In de tusschenliggende perioden is hij geheel onthouder. Het is een domme, zacht-rancuneuze, maar door en door vriendelijke man. Hij bezit echter op één punt werkelijke en onschatbare verdiensten: hij kent als niemand anders het slamsche leven van Kaapstad met de geheele daarmede verbonden folklore. Voor het slamsche lied heeft hij zéér veel, ik zou haast zeggen alles gedaan. Onder zijn aandrang en leiding zijn de meeste slamsche koren opgericht. Ik schreef je indertijd, dat we in een huis in de slamsche buurt zoo'n koor gehoord hadden. Binnenkort gaan we weer een avond bijwonen en ik stel er mij weer veel van voor. De texten zijn in hoofdzaak Nederlandsch, maar ook Maleisch, Portugeesch en zelfs Russisch. De zangers begrijpen geen woord van wat ze zingen, maar ze brengen de texten getrouwelijk over van geslacht op geslacht alleen door het gehoor: een wonderlijke prestatie. Ik zal zien de éénige gramofoonplaat, welke er van een slamsch koor bestaat naar Holland te krijgen. De eene kant daarvan is goed. Een hollandsch liedje over de Alabama een kaperschip, dat indertijd geweldige indruk maakte door zijn helden daden; Ik zal de woorden opschrijven. Aan de andere kant staat een gommaliedje (picnicliedje) met als text alleen maar de maanden van het jaar! Deze weergave is echter totaal bedorven door een tusschenspel op een slechte viool, dat men er te Londen aan toegevoegd heeft om de plaat 'aantrekkelijker' te maken! Als de Springfontein, die nu in Australië zit, op zijn thuisreis hierlangs komt, zal ik die plaat aan de chef-hofmeester meegeven. Deze stelt hem dan aan Nini ter hand en die zorgt wel dat hij bij jou komt; tenminste... ik hoop het, want ik vrees dat de kleinigheden, welke ze op dezelfde wijze voor je in ontvangst nam nog immer in Amsterdam en onder haar onwettige berusting zijn!

Van letterkunde heeft de goede Du Plessis, in de wandeling Doepel genaamd, geen benul en hij is daarbij zeer leergierig, zoodat het zoo nu en dan net was of ik privaatles gaf! Als je met zoo iemand spreekt, kan je je moeilijk voorstellen, dat hij geroepen is hooger onderwijs uit te deelen! Een middelmatige leeraar HBS toont in zijn lessen méér kennis en begrip dan DP in een gesprek onder 'vaklui'! Scholtz is de éénige van die neerlandici, die op een normaal nederlandsch peil gesteld kan worden. Er is ook nog een Iz. van de Merwe lector, die ik een lezing over de dichters van de NG heb hooren houden. Zoo beneden *ieder* peil, dat ik ervan rilde!

Vanavond had ik eeregast moeten zijn op de club The Owl, een soort kulclub alhier. Maar ofschoon ik eerst aangenomen had, hetgeen een fout van mij was, heb ik er mij op het laatste oogenblik nog van af weten te maken. En niet eens met een smoes; want ik heb wèrkelijk al twee dagen een barstende hoofdpijn. Ik zag er zóó tegen op, tegen die wildvreemde lieden, waar ik geen enkel aanknoopingspunt mede heb en die ik na die ééne avond waarschijnlijk nooit meer terug zal zien, dat ik het gevaar laflijk ontloopen ben! Bovendien had ik, kombel van horreur! de welkomsttoespraak van de voorzitter moeten beantwoorden!!!! Je ziet me dat al doen,

zeker! Op zich zelf een onoverkomelijke eisch; maar dan bovendien nog in het Engelsch, dat ik zoo summier ken en hier NOOIT spreek; niet uit beginsel, maar uit vulgaire gemakzucht!

Het was voor het geheele Huis Greshoff een bittere teleurstelling, dat deze week de vliegpost ons weer eens in de steek gelaten heeft. Het was tot nu toe gewoonte dat Maandagochtend meestal, soms Maandagmiddag de Europeesche luchtpost gedistribueerd werd. Maar ditmaal is er zelfs heden Dinsdag ochtend nog niets en de bode wist ook absoluut niet te zeggen wanneer deze verwacht kon worden. Ik heb nog nooit zoo'n grondige cursus in geduld doorloopen en als de oorlog voorbij is verdien ik een diploma daarin. Welk een verontwaardiging over het onbeschrijfelijke en onbeschaafbare moffentuig, dat uit wraak over hun door Amerika verijdelde inval in Nederland, de Simon Bolivar in de grond boren. Ik was zéér getroffen door de houding van België, dat aan moffrika heeft laten weten, dat het iedere inval beneden Nijmegen als een casus belli beschouwde. Het schijnt toch wel zeker, dat dit onverwachtse vertoog, plus de onomwonden uitspraak van de VS, de ramp voorkomen heeft. Alles scheen voor de inval gereed te zijn. Of het tuig er nu voor goed van afgezien heeft?

Ook de namiddagpost bracht nog niets uit Holland. Wel een lange brief van een poëet uit Johannesburg, J. Krul genaamd, die zich op zijn relaties met Eddy beroept. Het verbaast mij zoo, dat ik die naam nooit van Eddy gehoord heb. Héél intiem zullen ze dus wel nooit geweest zijn. Ik zal er Eddy eens over schrijven. Altijd maar aan jouw adres, daar hij mij het zijne nimmer heeft laten weten. Dit brengt mij dus alweer op het pijnlijke onderwerp Du Perron!! Verder was er een nummer van het weekblad, dat mij ook al droeve en ergerlijke gedachten schonk, gezien de infame wijze waarop ik door Aldewereld behandeld ben. Van mijn vertrek uit Brussel heb ik, in weerwil van vaste afspraken en plechtige verzekeringen zijnerzijds, nog geen cent of centieme ontvangen en toen ik zoo brutaal was er eens naar te informeren kreeg ik een onbeschofte brief op mijn dak. Zelfs van de terugbetaling van geleende gelden (door mij aan hem!) wil hij niet hooren. Hij heeft een wonderlijke opvatting over verplichtingen. Maar met dat al kan ik naar een zevenduizend gulden fluiten, hetgeen geen kattendrek is.

Zulks met inbegrip van de 5000 gld, welke ik 1 maart '40 terug *zou* moeten hebben.

Ik lig op de divan mijn hoofdpijn te vergeten met Het Dagboek van Johan Goeree d'Overflaqué! Vooral in *deze* tijd aardige *lectuur*. Eigenlijk verduiveld goed *gemaakt*!

22/11/'39

Vandaag alweer geen Europeesche post! Zóó slecht hebben we het in tijden niet gehad! Wel kreeg ik mededeeling van mijn benoeming tot lid van de commissie van voorbereiding van het Eistaddfor, of zoo iets, een soort nationaal declamatieconcours, waar men hier dol op is. Zoo maar zonder me te vragen of ik er lust in had! Bij navraag bleek mij, dat er nog al heel wat werk aan vast zit. Maar bovendien, en dat is héél gek, als die commissie al het werk gratis verricht heeft, worden er juryleden benoemd die zwaar betaald worden!!! Ik heb geantwoord, dat ik wel mede wil werken aan de voorbereiding, wanneer ik de verzekering krijg van een benoeming als jurylid, het geen tegen de regel althans tegen de gewoonte is, daar commissieleden nooit in de jury benoemd worden. Gaan zij er niet op in dan doe ik het niet! Ik denk er

eenvoudig niet over. Ik houd heelemaal niet van zulke werkjes; maar mijn toestand is zoo dat ik mij niet de weelde kan veroorloven eenige eerbare verdienst van de hand te wijzen: dus geld of adjuus!

Ik moet je een dienst vragen en ik hoop niet dat ik je daarmede een al te groote last bezorg. Kun jij er niet eens achterkomen of er ooit een boek of een ietwat uitvoerig tijdschriftartikel verschenen is over onze koningin Sophie. En zoo ja, dan gaarne titel en jaartal. De directie van het Huisarchief weet het natuurlijk precies te zeggen. Bel die even op. Deze vrouw heeft namelijk onnoemelijk veel geschreven, brieven, essays, meditatiën, kritische aanteekeningen, portretten etc. Zij publiceerde wel in de Revue des Deux Mondes. Ik zou van dit merkwaardig verschijnsel wel eens iets méér willen weten en er achter zien te komen of die schrijverij iets om het lijf had. En zoo ja, zou ik er van de een of ander een artikel voor GN over willen hebben. Stel je voor geestelijk leven in het paleis!!!

Ik heb tegenover Aty niets laten blijken van mijn bittere teleurstelling over Eddy's raadselachtig en hatelijk zwijgen. Gisteravond, naar de kamer van Van Wijk wandelend, begon zij er uit zich *zelf* ook al over en van dat het haar zoo hinderde en dat zij het zoo afschuwelijk onheusch vond, zoo'n een plotselinge verwaarloozing terwijl er geen saksje aan de lucht was. We hebben een gevoel van ontrouw en ik geloof niet dat er een ellendiger gevoel is. Als we maar konden nagaan *wàt de knaap bezielt*!!!

Als drukwerk zend ik je voor de aardigheid een nummer van Huisgenoot en Trek met bijdragen van mijn hand. Heb je je derde stuk in de Brandwacht indertijd ontvangen? Alles gaat zoo zonderling bedonderd met de post. Nu heb ik bv nog het boekje van Adriaan niet, dat al ik weet niet hòe lang uit is.

Ik moet nog even op koningin Sophie terugkomen. Je begrijpt wel, dat ik de Brinkman zèlf nagekeken heb. Ik vond daarin niets dan een aantal gelegenheidspublicaties bij haar dood en een boekje van Elisa van Calker, dat ik uit het fonds van H.D. Tjeenk Willink bestelde. Maar dit alles lijkt mij zoo vluchtig en partijdig. Ik zoek een serieuze historische studie en karakterschets.

Ofschoon ik geheel aan de klank van het Afrikaansch gewend ben en ik het zeer goed verstaan kan, blijf ik het een weinig aantrekkelijk idioom vinden. Enkele woorden echter bevallen mij wel. B.v. *Naweek*, in analogie met najaar, voor week-end, een onopvallende en doeltreffende vernederlandsching, welke ik aangenomen heb. Voorts *duikweg*, voor de ondergrondsche verbinding tusschen twee perrons, subway in het Engelsch; uitstekend en beeldend. Maar het meest houd ik van het woord voor rommel, rotzooi: *TWAK*. Naar je beschrijving te oordeelen, leek mij het nieuwe boek van Rein Stort twak.

Ik heb intusschen een stukje geschreven in opdracht van de Huisgenoot over de Camera van Spier. Ik bracht hun juist hedenochtend de kopij. Daarin loof ik de teekeningen zéér; maar kan de teleurstelling welke de herlezing van de text mij bezorgde, niet geheel verbergen. Ik moet mij nu tot twéé gelegenheidsstukken over Henr. RHost zetten, een voor de radio, die de krankzinnige naam van uitzaaicorporasie draagt en een voor de trouwe Huisgenoot. Je ziet ik doe van ik doen kan; maar het slingert niet aan! Verder lees ik tusschen alles door en tegen de klippen op: rijp en groen, elck wat wils, een bont allerlei! Nu ben ik aan drie boekjes tegelijk bezig: het geheime dagboek van Goeree, nog immer leesbaar en hoe prachtig volgehouden! Ik geloof, dat die een miskend meesterwerk der nederlandsche letterkunde is! Want wie heeft er een zoo gaaf en blijvend *type* geschapen in den laatsten tijd? In elk geval een kostelijke lectuur!!!; daardoor heen Zilcken's Jardin du Passé, gelijk de goede

Zilcken was, vol goede bedoelingen en vol onbenul; maar met tal van terloops genoteerde wetenswaardigheden over het Nederlandsche kunstleven bij de eeuwwisseling;- en ten slotte met veel plezier Charpentier over Nap. et les Hommes de lettres de son Temps: er zijn heele bladzijden in, welke letterlijk op hittelaar van toepassing zijn, zéér curieus! Eerst wanneer ik weer door deze kleinen besognes heen ben, zet ik mij tot Michelet, ten einde de twee turven zonder onderbreking uit te kunnen lezen. Vooral voor jullie in Holland moet het leerzaam en amusant zijn *nù* Goeree te herlezen. Crevel heeft het zeker, want zoo ik mij niet bedrieg is zijn *schoonvader* er de onvolprezen *auteur* van. Ik kan het je zéér aanraden!!! Hoe staat het met de promotie en het proefschrift van gezegde vriend van Crevel?

23 Nov.

Gisteren namiddag en -avond mij aan de muzen gewijd; ben nog altijd bezig met het plan van verleden jaar, een soort verheerlijking der joden. Ik geloof dat er nu wel iets (maar wat?) uit zal braden: 'Slaat Haman dood..' Daarop door het ingespannen werken slecht de slaap kunnen vatten; maar toch om de gezette tijd van half zeven op, krantenstukje gedicteerd en daarna met Van WL naar de universiteitsbibliotheek. Keurig ingericht; maar van Nederl. en Fransch slechts matig voorzien. Zoo missen ze daar de verzamelde werken van Reinier Bakhuizen van de Brink, waar het mij nu juist om te doen was. Ook op Kinker ging ik uit; maar niets! Ik bracht toen mede Vondel met Roskam en Rommelpot om dat te herlezen, want het is héél lang geleden, dat ik die text onder de oogen had! En zijn brieven. Ik hoop nu na de lunch en de siësta aan Haman verder te kunnen arbeiden!

De kranten gaven mij stof tot verheugenis. De krasse economische maatregelen van de Engelsche regeering zijn mij zeer aangenaam. Het is mogelijk dat ons land daar ernstige geldelijke schade door lijdt; maar als daardoor de moffenvuiligheid nu eerder geliquideerd kan worden is dat toch ook een kapitaal belang voor ons. Licht dat we daarvoor dan ook iets offeren. En die economische maatregelen maken tenminste geen dooden, zooals het op zijn mofsch ten onder brengen van neutrale schepen. Uit de woede van de moffenpers maak ik op, dat de maatregel doel getroffen heeft! Ik zie dat Rotterdammer en Handelsblad op hun achterste beenen zijn gaan staan. Hieruit blijkt dunkt mij wel héél duidelijk, dat die bladen beperkte belangen, i.c. scheepvaartbelangen voorstaan, en daardoor het algemeen belang uit het oog verliezen. Er is maar één werkelijk onmetelijk en vitaal belang voor Nederland: de ondergang van de mofsche roofstaat. En daarvoor moet al het andere wijken.

We lijden bepaald om het uitblijven van iedere verbinding met Holland. Het loopt nu zoo langzamerhand naar de drie weken, dat we NIETS ontvangen hebben!

SCHRIJF toch in elk geval door; want vroeg of laat komt de boel toch hier aan!

Héééél véééél liefs als van ouds en voor immer geheel

je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 27 november 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Dit is missieve nummer VII
verzonden: maandag 27 November 1939

No	6 Nov.
I	
II	8 id.
III	11 id.
IV	14 id.
V	20 id.
VI	23 id.

24:11:'39

Beste Menno,

Gisteren verzond ik een brief aan je adres en ik vraag mij af wanneer die je bereiken zal nu de geheele scheepvaart stop gezet is! Maar niet wanhopen en rustig doorschrijven! Toch had ik juist gisteren weer eens héél sterk het gevoel van volkomen geïsoleerdheid, dat we bij tijd en wijlen nog zoo bedrukken kan. Ik heb weleens het gevoel, dat ik een weinig opgewekt correspondent moet zijn met mijn voortdurende klachten over vereenzaming maar dat gevoel beheerscht nu eenmaal mijn leven en of ik wil of niet, wanneer ik me laat gaan, kom ik vanzèlf daarop terug! Gisteren, na het afsluiten van mijn brief is er niets bijzonders gebeurd. Ik heb lang en ingespannen aan mijn dichtstuk over de Joden gewerkt, hetgeen mij eenigermate van de moeilijkheden van de eeuw afleidde. De dagbladen blijven mij stof tot ergernis geven. Het kan natuurlijk zijn dat hun berichtgeving vervalscht is. Maar men meldt hier dat Nederland, pers zoowel als regeering, zich doodkoest gehouden hebben bij de ingnobele vernieling van de Simon Bolivar; maar dat we nu plotseling moord en brand schreeuwen nu Engeland, mede ten onzen bate, eenige economische maatregelen neemt, waar we schade bij zullen hebben. Het is nu weer precies als in 1914, dezelfde officieele partijdigheid, dezelfde nauwelijks verkapte produitschheid. Waarom anders dan meten met twee maten???? Duitschland schendt op een schoftige wijze ons grondgebied bij het incident te Blerik en niemand die met één woord protesteert, Duitschland heeft nu al drie of vier schepen van ons naar de barbiesjes geholpen en niemand protesteert; maar niet zoodra de gealliëerden één maatregel nemen, waar eenig finantieel nadeel voor ons uit kan voortvloeien, of de groote bek komt op de proppen. Ik vind die als nu-méér-Nederlander-dan-ooit een hoogst pijnlijk verschijnsel. Wat zou ik nu dolgraag met je van gedachten wisselen over deze aangelegenheden, welke mij sterk bezigheden. Hier is niet mogelijk over iets wat ook maar in de verste verte op politiek lijkt. Ze hebben de zaak hier doodsimpel opgelost: alles wat Duitschland doet is wèlgedaan en Engeland kàn nooit iets anders dan boevenstreken uithalen. Ieder gezonken Engelsch schip geeft jubel en iedere dooie Brit innige voldoening. Hoe bang men hier ook zijn moge voor alles wat ook maar in de verte op bolsjewisme lijkt, toch was men verheugd over het

Duitsch-Russische verdrag, omdat het nieuwe moeilijkheden voor de geällieerden schiep. Een Afrikaan, die naam waardig, luistert uitsluitend naar en zweert bij Zeesen. Wat vandaar over de wereld gestrooid wordt is waar, waar, waar. De Engelsche communiqué's en dagbladberichten zijn van a-z en integraal gelogen. Overigens heel geschikte menschen zijn daar niet van af te brengen. Wat er, zonder Engeland van ZA zou worden, gaat hun niet aan. Zoover kunnen ze niet denken. Er bestaat maar één ding voor hen: hun blinde en botte haat tegen Engeland. De algemeene opinie hier is, dat Nederland op de Britsche maatregelen moest antwoorden, door nu dadelijk aan Duitschland doortocht te verleenen; ten einde aan onze kust steunpunten tegen Engeland te bouwen!!!!! Deze volkomen geschifte borrelpraat kun je hier dagelijk in alle nuances vernemen. En de meesten vinden het een bewijs van verregaande slapheid van ons land, dat het niet oogenblikkelijk met Duitschland heeft aangepapt om te komen tot het eenige wat de wereld van een onherroepelijke ondergang kan redden: nl. de vernietiging van Engeland!!!! Je kunt je werkelijk geen idee vormen van de geestesgesteldheid van deze lieden. En je moet vooral niet denken, dat ik oudergewoonte overdrijf. Ik spreek nl. iederen dag zoo'n licht, zijnde de zetbaas van de H.A.U.M., de patroon van onze vriend Bakker. Deze heer heeft iederen dag vriendjes in zijn zaak om dan de hooge politiek te bedrijven in hierboven geschetste geest! Maar zelfs positief antiduitsche en vooral antifascistische, ontwikkelde menschen kunnen een gevoel van welbehagen bij ieder Britsch ongelukje niet onderdrukken. Zij schamen er zich voor, weten dat het dwaas en dom is; maar c'est plus fort qu'eux! Wonderlijk, wonderlijk! Zelfs de Malan's, zéér ‘links’ en zeer ‘europeesch’ moeten dat in zichzelf bestrijden!! Rara wat is dat???

+++++ Hier onderbrak ik dit ochtendlijk tikken, omdat de post vliegbrieven bracht. Helaas niet van jou! Ik ben ervan overtuigd, dat je wel geschreven hebt, maar alles is zoo in de war! Van Jany vernam ik dat jij in Bergen geweest bent en dat hij bij jou gelogeerd heeft. Een en ander zeer tot genoegen. Verder meldde hij mij, dat je voor de soldaten optreedt. Hoe is dat??? Een aardig en dankbaar gehoor??? Je laatste brief is van 19 (negentien) Oct. Jany schreef heel aardig en gezellig! Van Rantwijk [had] prettig nieuws over de medewerking voor GN '40. Hij werkt bijzonder goed voor het tijdschrift; ik ben toch zoo blij, dat hij mij helpt. Wat zou ik zonder hem kunnen doen? Verder een bericht van Van Kampen dat mijn boekje uit is. Je zult het nu ook wel hebben. Dan een klacht van Henny over het honorarium GN dat ZEd te laag acht. Ik zal zien een uitzondering voor hem te maken; hoewel Henny's geldwolvigheid mij toch altijd weer onaangenaam treft. En ten slotte een brief van Han Nijkerk. *Alweer NIETS van Eddy!!!* Je kunt je zeker wel begrijpen hoe verdrietig dit nu voor mij wordt. Jany schrijft vriendelijk over zijn verblijf in Bergen. Ik weet dus wel iets van hem. Maar hij negeert mij straal! En daar zou een mensch nu nog wel overheen komen, wanneer er iets wat op ruzie leek aan vooraf gegaan was. Maar neen, we waren in volkomen vriendschappelijke briefwisseling, zonder éénige verklaring zwijgt hij verder en geeft zelfs geen antwoord!!!!! Dit is een van de akeligste ervaringen van mijn leven en ik had Eddy niet tot zoo'n redelooze ontrouw in staat geacht.

Je zult me een genoegen doen, neen sterker: een dienst bewijzen, wanneer je mij dit nare raadsel oplost; of beter nog dit afschuwelijk misverstand *in orde* brengt.

Het verblijf hier is toch al niet leuk; het is wel héél bitter dat het nu door een vriend als Eddy ons nu nog zoo bemoeilijkt wordt.

Ik ga nu even de brief van Rantwijk beantwoorden. Later meer. +++++++++

Zondag 26 Nov.

Nu begint het echte lekkere weer. Gisteren heb ik nadat ik mijn journalistieke dagtaak voor het ontbijt afgewerkt had, mij den geheelen dag bezig gehouden met mijn gedicht betreffende Haman. Met een onderbreking voor de gewone Zaterdagsbijeenkomst. Behalve VWL en Scholtz zat ditmaal voor het eerst ook Gladstone Louw mede aan. Hij was niet ongeschikt, maar het is niet mijn genre. Hij verstaat geen humor, zulks in flagrante tegenstelling tot zijn broer; hij zit tot zijn hals vol met vooroordeelen en verdedigt 'de bestaande instellingen', i.c. de Academie!!! Door ons drieën met vuur aangevallen! De dagbladen hier bevatten weer berichten, welke mij met onrust vervullen en mij des avonds alle lust tot verder werken ontnamen. NL, dat Holland en België door de economische maatregelen van Engeland ontstamd, aanstalten maken zich althands economisch nader tot Duitschland aan te sluiten. Men vreesde dat D. hierin dan op den duur een aanleiding zou vinden die landen tot protectoraten te verklaren, waardoor we in de oorlog zouden komen aan moffrika's zijde. Anderzijds wordt beweerd, dat het gevaar voor een inval nog geenszinds geweken is. Die van 11 November zou opgeschort zijn, omdat de staf gerekend had, dat België neutraal zou blijven, terwijl België heeft laten weten, dat iedere stap beneden Nijmegen in Holland gezet als een casus belli beschouwd zou worden. Men zou nu nieuwe plannen uitwerken voor een inval in Nederland en België samen. Ik weet natuurlijk niet wat daarvan te gelooven en wat dagbladhumbug is; maar in elk geval werken zulke mededeelingen en beschouwingen de zielerust niet in de hand. Gisterenavond in bed heb ik mij gesterkt door alle brieven, welke ik sedert mijn vertrek van jou ontvangen heb, zijnde dertien in getal, benevens die van Jany is geschreven, te herlezen.

Heden zullen we het grootste deel van den dag doorbrengen in Houtbaai, dat - naar ik je (geloof ik) al schreef, een van de allerheerlijkste plekken in dit land is. Het ligt aan de Atlantische Oceaan. Verleden week waren we in Gordon's Baai aan de Indische Oceaan. Dit zijn beide van god gegeven oorden; maar Houtbaai is toch nog mooier. We worden om 11 uur gehaald, lunchen bij de Malan's en worden tegen zes uur weer naar huis gebracht. Het is bezwaarlijk dat we geen auto hebben. Een ieder bezit hier zoo'n ding. Maar dàt kan de bruin nu werkelijk niet trekken!!! We teeren toch al in, hetgeen mij menigmaal beklemt. Het is heerlijk in de tuin van de Malan's; het is alleen vervelend dat zij iederen zondag zoo schrikbaarlijk veel aanloop hebben. Zij gaan gebukt onder en zijn het slachtoffer in analogie met C. en A. van wat Jany 'V. & K.' (vrienden en kennissen) noemt. Iederen zondag komen er drommen opzetten; zoodat het net is of je op een gardenparty bent. Maar vóór de lunch zijn we altijd gezellig onder ons.

Vanavond komen dan, gelijk Zondagstraditie geworden, VWL met zijn beste Truida bij ons soupeeren. Heb je dat boekje Lojale Verset van VWL ooit gekregen? Met die driemaal vervloekte rotpost weet je nooit of iets aankomt noch wanneer! Het heeft een voordeel, wanneer je mij zooveel doenlijk op de hoogte houdt van wat je ontvangen hebt, omdat ik het dan in mijn geheugen kan afschrijven, terwijl ik er anders, dikwijls onnodig, over blijf piekeren. Zoo ook bv de Brandwachten. Heb je nu *alle drie* je artikelen?? En in voldoende hoeveelheid, zoo niet dan kan ik altijd nog nazenden. Vergeet dus niet dit even te melden.

Ik heb vernomen dat de Meliskerk hier Dinsdag as aankomt. Hoera! Die brengt allicht wat post en waarschijnlijk drukwerken mede: de roman van Arthur van Schendel, het boekje van Adriaan etc. De bundel opstellen van Dick Binnendijk naar ik hoop. En ik lees ook dat de Bloemfontein in weerwil van het mijngevaar

Amsterdam verlaten heeft. Ook die zal ons allicht wat brengen. De Meliskerk bevat wijders 23 kisten met boeken voor de H.A.U.M., zoodat aldaar ook weer eens wat nieuws te zien komt. Elk spleetjes in onze afgeslotenheid wordt met gejuich begroet!

Jan Junior heeft nu Zola in hoofdzaak achter de kiezen. Ik heb nog nooit iemand zoo hardnekkig en systematisch zien lezen. Hij krijgt er maar niet genoeg van: het eene dikke deel na het andere. En te oordeelen naar de opmerkingen welke hij over zijn lectuur maakt, verwerkt hij de stof wel. Hij zegt er nooit iets bijzonders; maar ook nooit iets doms over. Hij zegt verstandige, rustige dingen. Kees heeft een groote novelle af in eerste lezing. Hij huurt (van eigen geld) in Januari een kamer in Houtbaai en gaat het stuk daar dan herschrijven. Ik heb er nog geen letter van gezien en vind het ook prettiger ineens de definitieve text onder de oogen te krijgen.

De garden-party is nogal meegevallen! Er kwam maar één paar opzetten en dat kende ik al. Hij Patrick Brown is tandarts en bibliofiel en kenner van Fransche letterkunde. Voor het overige waren we met de Malan's en de Marais', die de geheele dag bij hen zijn, omdat zij naast de Malan's een huis laten bouwen door de Nederlandsche architect Niegeman, een neef van Wijdeveld, van wie Jan Jr privaatlessen bouwkundig teekenen krijgt. De Marais' zijn geen ongeschikte lieden. Hij spreekt goed Nederlandsch en componeert, zij is een Engelsche en dicht. Ik heb er nog geen letter van gelezen, maar Jacques Malan beweert dat het niet niks is. Ze zijn pas in ZA terug, door de oorlog, na vrijwel hun geheele leven in Europa en meest in Frankrijk gezworven te hebben. Ik moet hun tot hun eer nageven, dat men van hun walchelijk stinkend-rijkzijn niets, maar dan ook niets bemerkt. Ik was wat, juist wegens gezegd multimillionairschap, tegen hun vooringenomen; maar die vooringenomenheid heb ik moeten laten schieten, tegenover hun natuurlijke eenvoud. Het was een prachtige, zalige dag weers! Het buitenhuis van Malan ligt op de heuvel, met het mooiste uitzicht mij bekend. We hebben den geheelen dag in de tuin geleefd. Des namiddags met de auto naar het strand om te baden. Dat is een heele onderneming, daar het water in de Atlantische Oceaan, doorstromingen van de Zuidpool, ook in het hartje van de zomer zóó koud is, dat je denkt te verstijven! Gaat men naar de zijde van de Indische Oceaan (Muizenberg, Vischhoek, Strandfontein, Gordon's Baai) dan is het water heerlijk van temperatuur. Om een uur of zeven werden we thuis gebracht en soupeerden, naar Zondagsgewoonte, met Van Wijk en Truida. Deze waren echter lichtelijk meelig, daar zij van Zaterdag op Zondag een alcoholisch feestje gehad hadden, dat tot in de vroege morgenuren duurde. Allen moe zijnde, gingen we om kwart over tien reeds te bed.

Wat het buitenleven en de buitenvermaken betreft, zijn we hier héél wat beter af, dan in Brussel. We hebben hier ook veel meer vertier van ‘kennissen’; maar het is een merkwaardig verschijnsel, dat al die werkelijk heerlijke uitstapjes en al die werkelijk alleraardigste omgang en conversatie; toch het verleden NIET vervangen kunnen. Hoezeer ik al deze aardsche genoegens ook werkelijk waardeer, ik verlaat ze morgen aan den dag, wanneer ik de mogelijkheid kreeg terug te keeren naar de heksenketel Europa! De mensch (of ondergeteekende alléén????) is een wonderlijk en ongedurig dier!

Wanneer de Maandagochtend post, die gewoonlijk de airmail bezorgt niets heeft, dan zend ik deze maar af. Is er wel bericht van je, dan dicht ik er nog een antwoord staart aan.

Geen post. Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter de vergadering.

Veel liefs voor AF van ons allen, en een sterke hand, geheel

je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 28 november 1939

aant.

Dit is VIII

28 Nov. 39

Beste Menno,

De vliegpost bracht tot onze onbeschrijfelijke vreugde een brief van Eddy. Maar tot onze droefenis géén van jou. De *laatste* is dus nog altijd die van 19 October.

Zal je de brief van Eddy *dadelijk* aan zijn adres doen toekomen. Hartelijk dank.

Ik *kàn* je niet zeggen hoe blij we zijn, dat we iets hoorden: er is een grote druk weggenomen.

Met heel veel liefs en goeds en hartelijks

steeds je Jan

1 6 Nov
2 8 Nov
3 11 Nov
4 14 Nov
5 20 Nov
6 23 Nov
7 27 Nov
8 28 Nov
met brief van Eddy ingesloten

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 29 november 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 29 Nov. '39

B.J.

Vandaag je brief van 23 Oct., eergisteren die van 12, 16 en 18 Oct. Blijkbaar gaat het vervoer omgekeerd heel wat vlugger, maar al is het 'nieuws' wat oud, de brieven worden er niet minder om gewaardeerd! Ik las juist vandaag in de krant, dat Zuid-Afrika een censuur heeft ingesteld, ten bewijze daarvan was je laatste brief ook door den censor geopend, hetgeen ongetwijfeld zeer noodig zal zijn met het oog op de mofsche spionnage, die overal *erg* schijnt te zijn. Spionnage en Duitsche karakterloosheid gaan voortreffelijk samen. Ik antwoordde verleden week al op vorige brieven. Er moet nog heel wat onderweg zijn, vooral Zondagsbladen, die ik je iedere week gestuurd heb na mijn terugkeer van vacantie. - Hier alles wel, alleen benauwen ons de talrijke wijzen, die de Duitschers nu in plaats van de Uboot krieg schijnen te willen gebruiken om Engeland uit te hongeren. Ik ben er van overtuigd, dat het hun in laatste instantie *niet* zal lukken, maar dat er zure maanden, misschien jaren op komst zijn, geloof ik stellig. Het nazi-tuig vecht voor zijn kliek bestaan, met den rug tegen den afgrond; het zal, liever Europa uitmoorden dan abdiceeren. Daarom houden wij ons hier, evenals de Finnen, steeds op het ergste voorbereid. De Grebbelinie staat permanent onder wake, zooals ik laatst met eigen oogen kon constateeren. Neutraliteit is een formule en een farce; wij zijn niet neutraal, wij zullen, als het er op aankomt, moeten kiezen voor Engeland, willen wij niet verpruist worden; of die keuze oorlog zal impliceeren, weet nu nog niemand, maar het zou mij niet verbazen. Ik, die laf ben, hoop tegen dien tijd zooveel moed gekweekt te hebben, dat ik mee kan doen, voorzoover practisch mogelijk, want ook wij zitten in dit geval opgesloten tusschen de Waterlinie en een 'ondermijnde' zee.

Dank ook voor knipsel Die Brandwag. Ik heb sedert dien geen stuk meer gestuurd, omdat ik dacht, dat de bestelling onmogelijk vertraagd zou geschieden. Binnenkort hoop ik weer iets te zenden. - Wij maken ons eenige zorg over Adriaan, die zeer onder invloed staat van de nogal bazige Amerikaansche, waarmee hij samenwoont; hij heeft plan met haar te trouwen en naar Amerika te gaan. Of het trouwen van hem of van haar uitgaat, weet ik niet, maar zeker is, dat A. nog een volkomen onrijpe jongeling is en tegenover die slagvaardige vrouw *niets* in te brengen heeft. Ik zal, als hij erover begint, hem eens precies zeggen wat ik van deze heele zaak denk, en mij trachten te verplaatsen in jouw gedachtengang tegenover je 'pleegzoon'. Hij is erg geschikt, maar voor zijn persoonlijk initiatief, zijn intellectueele onafhankelijkheid geef ik nog geen cent. In Amerika loopt hij kans een journalist te worden, die zich misschien ook nog verbeeldt boven de Europeesche cultuur te staan omdat hij haar niet anders dan uit handboekjes heeft leeren kennen. - Eddy en ik hebben onlangs een bespreking gehad met De Kadt en Tas, om een gezamenlijk democratisch orgaan op te richten, waarin wij de 'cultuur' en zijn heele 'politiek' zouden vertegenwoordigen. Ik verwacht nog niet veel succes van dat plan, maar een feit is, dat onze opvattingen over de gang van zaken in Europa vrijwel parallel loopen; of, en hoe dat uitgedrukt kan worden in practische samenwerking is echter een tweede. - Van Eyck is weer ingestort en schijnt ernstig ziek te zijn; college kan hij voorloopig zeker niet meer geven. - Simon Vestdijk was verleden week hier; hij is best op dreef en had in 3 weken *even* 300 pag.'s van een nieuwen roman 'Rumeiland' geschreven. Voor zooiets behoeft hij blijkbaar zijn hand niet om te draaien. E., S. en ik zijn bij dit bezoek gezamenlijk gefotografeerd door Van Moerkerken, die ook een tiental

fotografische schoten op mij en de poesen heeft gelost. Ik zal je van het resultaat eenige proefjes zenden, zoodra ik het onder oogen heb gekregen. Ik zal er binnen afzienbaren tijd een kroniek aan wijden, misschien samen met ‘Het Burgerlijk Leven’ van Simon Stevin, die precies je antipode is. - Uit jouw en andere gegevens over Aldewerelt begin ik steeds meer op te maken, dat deze gazellenoogige israeliet een gemeen kereltje is, die je bedriegt en zichzelf tracht te verrijken door trucs. Maar wat te doen op dien afstand, nu alles 1½ maand onderweg is?

De heer Louw bleek inderdaad al weg te zijn, want ik kreeg mijn briefkaart onbestelbaar terug. Ik zal nu probeeren andere Afrikaanders voor die theeparapluies op te duikelen, maar of het lukt, weet ik niet. Alles, wat met de scheepvaart samenhangt, is, sedert die vervloekte magnetische of andere mijnenpest volkomen onzeker geworden. Het ‘navigare necesse est, vivere non necesse’ is een naar, maar helaas ook waar woord in zulke tijden. Welzalig zij, die in feite moeten navigeeren en ieder moment zoo'n duitsche ontploffing hebben te riskeeren. Ik neem daarvoor mijn hoed af en voel mij een schijterig intellectueeltje vergeleken bij zulke menschen. Maar misschien voelen zij dat risico heel anders, en minder persoonlijk aan.

Ik heb den indruk, dat Arthur van Rantwijk uitstekend zorgt voor Gr. Ned., nu jou practisch de leiding uit handen is genomen door de gebeurtenissen. Het is heusch niet noodig om een nieuwe redacteur aan te wijzen.

Voor vandaag genoeg. Ik moet dadelijk naar De Gruyter, voor den red. verg. van de Vrije Bladen (die hunkeren naar je brievenbesteller!). Stuiveling is ook met Eddy geconfronteerd, maar erg boterde het niet tusschen dezen schoolmeester en antischoolmeester! Eddy kan eigenlijk beter met Jef Last overweg, terwijl ik den Stuivelingen beter verdraag, maar tot ‘de onzen’ rekenen we hen geen van beide.

Tot wederziens maar in Victoria Palace! Zal het ooit zijn? Laten we, ondanks de moffen, blijven hopen op gelukkiger tijden!

Veel hartelijks over en weer,
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 2 december 1939

aant.

aant.

IX verzonden 2 dec. 1939

I 6 nov
II 8 nov
III 11 nov
III 11 nov
IV 14 nov
V 20 nov
VI 23 nov
VII 27 nov

VIII 28 nov
IX 2 dec

Beste Menno,

Ik was van plan je weer zeer uitvoerig te schrijven, maar je zult je met deze weinige woorden tevreden moeten stellen: dagbladen benemen mij iedere levenslust. Gisteren waren we hier alle, Scholtz en ik, *fysiek misselijk* van de Russische ploertery t.o. Finland. Vandaag brengen de kranten nu nog weer het bericht van een hernieuwde perscampagne tegen[?] Nederland en België, als voorbereiding tot een actie. De heeren wenschen nu een 'actieve' neutraliteit ten bate van Moffrika!! Door de mislukking van hun mijnoorlog zijn ze radeloos geworden. En ik zie hen tot *alles* in staat. Wanneer je zoo in angst en beven zit, is het bijna niet te doen je rustig te vertellen wat mij deze week overkomen is: een tochtje met de Celvedos Laur naar Stellenbosch en Paarl, een avond met de Bijl's (zij is een dochter van van Blankenstein) naar de Maleierhoven.

Mijn werk ligt natuurlijk ook weer tegen de grond. Daar komt nog bij dat ik zóó weinig post ontvang, dat ik mij meer en meer afgesloten gevoel. Het bericht van Eddy bracht de eenige vreugde. Maar dat was dan ook werkelijk een verlossing, dat ik iets van hem vernam: ik begon er al over te malen. Jouw laatste bericht is van 19 Oct. Dat ik ongeveer 3 w. later, dus *8* Nov. gekregen heb en sindsdien (dus in ca. 28 dagen) *niets*, terwijl je toch zéker geschreven hebt. Briefwisselen wordt onder deze omstandigheden een wanhoop.

Ik heb van de week ook eenige artikelen over Hen. RH voor Huisgenoot en radio gemaakt; maar ze zijn, gezien de toestand mijns gemoeds, niet best geworden.

Hierbij ingesloten eenige fotos met artikel uit De Burger van het huis van Jacques en Hélène Malan te Houtbaai, waar wij zoo menig aangenaam uur gesleten hebben. Het wonderlijke woord 'Windmaker' is Afrikaansch voor 'luxe': 'moderne luxe woning'.

Vergeef mij mijn kortheid. Een volgende brief beter.

Heef veel liefs voor Ant en jezelf van geheel je Jan

Ik heb het *niet* vergeten in te sluiten, gelijk zoo dikwijls geschiedt

A quand?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 6 december 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

No. X

verzonden 6 dec. 39

I 6 nov airmail
II 8 nov
III 11 nov
IV 14 nov
V 20 nov air mail
VI 23 nov aanget.
VII 27 nov verzonden
VIII 28 nov
IX 2 dec
X 6 dec

5 dec. 1939, St. Nicolaas, zeer warm

Beste Menno,

De maand November leefden wij betrekkelijk gerust, maar nù vervullen de gebeurtenissen mij met een physieke walging. Ik heb voortdurend een misselijk gevoel. Een neiging tot angst-braken. Ik zit uren voor mij uit te staren. Tot niets in staat. De onbeschrijfelijke ploerterij in Finland, de stompzinnige perscampagnes tegen Zweden, de 'waarschuwingen' aan het adres van Holland: niets dan liederlijkheid en leugen. Finland is 'aanvaller'! Zweden stookt Finland op! Nederland is 'niet-neutraal'!!! Als deze kerels nu maar *erkenden*, dat zij uitsluitend het geweld erkenden; maar neen, zij zijn bovendien nog te laf en eerlijk in hun schurkerij te zijn. Ze leggen de 'schuld' bij een ander!

En dan te denken dat wij de inval in Oostenrijk al het toppunt van gemeenheid achtten en er ons (herinner je je nog) totaal overstuur over maakten! Nadien hebben de moffen en moskovieten ons nog héél wat anders op het gebied van laaghartige gemeenheid doen aangeschouwen!

Ik vond het zoo prettig uitvoerig naar Holland te schrijven over mijn dagelijksch leven; maar nu heb ik *alle* animo verloren. Mijn gedicht Slaat Haman dood ligt verlaten. Ik dwing me tot eenige lectuur. En ben nu bezig Elsschot, van Villa des Roses tot Het Been in de juiste volgorde te herlezen. Voor de hoeveelste maal?

Bovendien ga ik gebukt onder het isolement. Slechte verbinding, censuur? In elk geval krijgen wij slechts *hoogst* zelden bericht uit Europa. Jouw laatste missieve is nog immer van 19 *October*.

Gelukkig heb ik Zaterdag jl. met de 'Meliskerk', de zeven Tuinen en de herdruk van de Waterman ontvangen, alsmede de fam. Roothoofd. Ook dit alles zal ik lezen; maar met op de achtergrond het verschrikkelijke woordje *waarom*?

Het is niet gemakkelijk om nu vast te houden aan de overtuiging dat het fatsoen in laatste instantie *altijd* overwint. En toch moeten wij dat doen; moeten wij geloven en volharden, dat het geweld vroeger of later *altijd* spaak loopt.

Ook het Vaderland heb ik in lange tijd niet gezien. Het lijkt thans of alle verbindingen verbroken zijn. Ik schrijf maar getrouw en gelaten mijn brieven; maar komt er één nog aan???

Wat melden de kranten hier? Twee hoofdambtenaren van het Min. van Arbeid gearresteerd wegens landverraad? Bestaat zoo iets bij òns??? Ja natuurlijk, net zoo goed als er eenige Friesche ploerten zijn die met de Russchen heulen, zijn er natuurlijk Nederlandsche ploerten die met moffrika onder een deken liggen. Ik moet er niet

aan denken; want dan ga ik huilen. Deze lieden staan gelijk met de z.g. patriotten die vroeger de Fransen binnen haalden.

Maar het gekke is dat ik mij eigenlijk van dit alles niets behoefde aan te trekken. Het is hier prachtig weer, van oorlog weet niemand iets af bij wijze van spreken. Een ieder bereidt zich voor op de grote vacantie die de volg week begint. Er is overvloed van alles, weinig of geen prijsstijging. De zaken floreren, de Beurs is stevig. Kortom een rust en zekerheid als wij zelfs voor de oorlog niet gekend hebben bij ons. En ik ben *niet* in staat er van te genieten.

Trouwens menschen als mijn kennissen hier, v.W. Louw, Scholtz b.v. zijn *ook* net zoo neerslachtig door Finland als ik. Zij voelen dat de afstand hier geen excuses voor onverschilligheid is en dat het hier gaat om iets internationaals: fatsoen, fatsoen, fatsoen, gewoon vulgair burgermansfatsoen.

En dan de *onzekerheid* over jullie allen! Zorg toch vooral dat je alles voorbereid hebt om, als de moffen binnenvallen *tijdig* weg te gaan. Ik zou àl wat ik bezat en bij elkaar kon brengen en Engelsch en Fr-geld in mijn zak steeds bij mij dragen of althans bij de hand hebben om via Marseille of Southampton naar ZA. te kunnen komen. Wij arrangeren dan wel verder ons gemeenschappelijk bestaan.

Wat moeten zwakkelingen gelukkig zijn.

Ik wacht nog even met de expeditie van deze brief.

5 dec. namiddag

Heden om 5 u. nog post!

1 Brief van Stols dato *30 Oct*

1 Brief van Braat dato *20 Nov*

Je ziet hoe hopeloos alles door een loopt. De twee brieven kwamen *tegelijk* aan!

Ook bericht van Viruly 5 november

Vanmiddag conferentie. We zijn bezig hier een tijdschrift op te richten plus een serie cahiers. Het staat er goed voor; maar eerst Donderdag is geschreven bericht mogelijk. Het is bitter noodig dat er wat leven in de brouwerij komt.

Tot op heden geen bericht van UEd! De post heeft de pik op je.

6 Dec. 9.30 am

Ik stuur deze nu maar weg. Het schijnt dat de aanslag op Zweden zich accentueert. En nu richten de Moskoviers zich ook tegen Turkije.

Uit een brief van Nini blijkt dat zij niets van Aty hoort, hoewel deze haar *geregeld* geschreven heeft. Waar *blijven* zulke brieven in godsnaam? Is zoo'n ontreddering van de posterijen nu werkelijk onvermijdelijk. En waar ligt de schuld?

Ik lees maar voor de 3e maal memoires van Harry Kessler, om het contact met een fatsoenlijk Duitsland niet geheel te verliezen. Men leert geduld en berusten!

Heel veel liefs van ons allen, voor jullie beiden,

steeds, hoe melancholiek ook, gehéél

je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan

Menno ter Braak

[Kaapstad], 11 december 1939

aant.

aant.

aant.

Dit is brief nummer XI-elf
verzonden: elf December '39
maandag om 5 u. n.m.

I 6 Nov
II 8
III 11
IV 14
V 20
VI 23
VII 27
VIII 28
IX 2 Dec.
X 6

geschreven Zondag 10 dec

Beste Menno,

Deze week heeft de Oranje op weg naar Indië ons een beetje post gebracht, vooral drukwerk: Marianne's, Canards, en ook twee stukken van je over Coornhert en Fernand Lot.

Verder een allergezelligste en alleraardigste brief van Adriaan, gelukkig nu volkomen 'gewoon', niet zoo opgeschroefd als in de laatste tijd maar al te dikwijls het geval was. Ik ben nog heel veel wachtende om te beginnen natuurlijk de brieven welke je mij nà *19 October* geschreven hebt. Daarvan is er nog niet één aangekomen en ik ben wel een bang dat je handschrift onoverkomelijke bezwaren oplevert voor de censor. Het zou dus wel groote aanbeveling verdienen wanneer je voortaan tikte. Verder van Rantwijk, die mij nog héél veel mede te deelen heeft en wiens missieven ook niet door komen. Het Novembernummer van GN heb ik goddank ook met de Oranje bekomen. Niet onaardig, alleen had ik dat overigens voortreffelijke stuk van Simon tegen Buning liever als Commentaar gezien, achteraan en met de kleine letter. Ik weet absoluut niet of Rantwijk mijn twee bijdragen, in dicht en ondicht wel ontvangen heeft! Van hem hoorde ik zeker in zes weken niets! En dan is hij zelf nog wel postman! Van Simon verwacht ik ook antwoord, alsmede van Gerard van Eckeren.

Van Han Nijkerk ontvingen we een brief die er maar 20 dagen over gedaan had. Sommige doen er zes weken over! Het is buitengewoon moeilijk briefwisselen, wanneer men zoo in het wilde weg schrijft, zonder te weten of en wanneer de berichten aan zullen komen en zonder zelf berichten te ontvangen! Ik houd er echter aan vast je op zijn minst éénmaal per week een levensteeken te doen toekomen. Een deel daarvan zal je toch wel bereiken, zij het dan wat later dan noodig is.

De post bracht mij verder nog een briefje, waar ik mij even krachtig aan geërgerd heb! Voor ik wegging naar hier deelde ik Braat mede, dat ik in verband daarmede mijn redacteurschap v.K. K.K. neerlei. Hij antwoordde mij, dat hij dat niet aardig en

niet prettig vond en dat ik best van uit de verte van dienst kon zijn en dat hij graag mijn naam er op zou houden, etc. etc; zoodat ik antwoordde: mij een biet ga gerust je gang en laat mijn naam staan. Nij krijg ik plotseling een brief van ZEd dat hij mijn naam geschrapt heeft en die van Victor E. van Vriesland daarvoor in de plaats stelde. Wat is het toch moeilijk om eenvoudig behoorlijk te zijn! Nu ik, uitsluitend om hem een plezier te doen en voor zijn aandrang zwichtend, in de redactie bleef, had hij mij daarin behooren te handhavan. Niet waar? Of hij had mij toen ik het voorstelde en verzocht, in April '39, moet laten gaan; òf mij dan ook hardnekkig in de redactie houden. Bovendien stel men in dat geval de betrokkene toch niet voor een voldongen feit!!!! Hij had kunnen schrijven: bij nader inzien blijkt het in het belang van het tijdschrift etc, zou jij nu je verzoek om ontslag van April niet willen herhalen? Dan had ik natuurlijk gezegd met alle liefde en we zouden fatsoenlijk en loyaal uit elkaar gegaan zijn. Ik antwoordde nu natuurlijk, dat ik het allang goed vind en dat ze kunnen ontslaan en aanstellen wie ze willen. Mij ligt aan die KKK niets, maar alles aan een redelijke behandeling onder kameraden.

Nieuws is er ditmaal al heel weinig. Ik heb vrijwel den geheelen week thuis gezeten, gedikteerd en gelezen. Iets van eenig belang voor mezelf geschreven heb ik niet. Ik was op een kalme manier landerig. Er heerscht hier een echte groote-vacantiestemming. Alle scholen zijn gesloten, een ieder maakt zich tot reizen op. Ik ben wel erg blij, dat van Wijk niet op reis gaat, want dan zou ik hier geheel zonder eenig vertier zitten! Er is toch wèl eenige verandering in mijn staat en houding gekomen. Na de onrust en opstandigheid van de eerste maanden, komt er nu, vooral ook door de schaarsche verbindingen, een soort matte berusting over me. Zooiets van: de aardigheid is er nu toch eenmaal af en er valt toch niets aan te doen; dus nu maar afwachten. En intusschen lees ik maar. Ik heb nu een Rikkevlaag.

De Zeven Tuinen heb ik nu, Zin en Tegenzin van Dick Binnendijk nog niet, evenmin als het boek van Adriaan en wat er dit najaar nieuwverschenen is van Vestdijk. Wel weer de herdruk van de Waterman, die er prettig uitziet en de nieuwe Pascoaes. Ook de familie Roothoofd, wat een naam! heb ik in mijn bezit. Van de nieuwe uitgaven van Stols nog niets. Wanneer verschijnt dat boekje van jou bij Veen, over Vestdijk als ik het wel heb??? Steenen voor Brood schijnt uit te zijn; maar ik heb mijn exx. nog niet. Over enkele dagen wordt ik 51. Verleden jaar omgeven door al mijn vrienden zij het dan schriftelijk. Nu van god en alle menschen verlaten, zij het dan door overmacht! Voeg daarbij de matelooze ellende over de vuiligheid der moskovieten ten opzichte van Finland, de stompzinnige pretenties der moffen t.o. van ons en je kunt uitrekenen hoeveel dit leven mij nog waard is!

Misschien dat er morgen iets komt: tot morgen!

11/12/39

Neen!
Heel veel liefs
van ons allen voor jullie beiden
steeds
je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff

aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 13 december 1939

aant.

Dit is brief nummer XII twaalf
Woensdag 13 December '39

Beste Menno,
Hoera!!! Een brief!!!! Deze is door jou geschreven 20 November. De laatstontvangene was gedateerd 19 *October*. Daartusschen NIETS, terwijl ik uit je brief opmaak, dat je daartusschen nog herhaaldelijk bericht gezonden hebt. Ik hoop dat deze brieven alsnòg komen zullen! Wat waren we gelukkig met dit levensteeken! Tegelijkertijd ontvingen we een alleraardigste brief van Esser een van Rantwijk en een van Adriaan. Bravo! Ik vond het prettig weer eens iets over Eddy te vernemen. Ik zal hem nog deze week naar de Laan van Meerdervoort schrijven. Gladstone Louw is al meer dan een maand hier! Bewaar die vijf pop voor me, ik zal later misschien nog wel eens iets door je bemiddeling noodig hebben. Wat is dat voor tuig, dat in dézen tijd in Holland met poetsplannen rondloopt??? En hoeveel jaar krijgen ze?? Of worden ze met de gewonen donquichoterij op vrije voeten gelaten.
Ik ben blij, dat jullie je aan de toestand toch een beetje hebt kunnen aanpassen, zoodat je ondanks alles de slaap niet verloren hebt. Wat jullie aan spanning te véél hebben, hebben wij te weinig. Ik voel me niet gelukkig, te midden van deze rustige vacantiestemming, als er geen vuiltje aan de lucht is. Ik vind er iets tegenstrijdigs in, iets onbehoorlijks. Je schrijft: we leeren op korten termijn leven; maar ik heb dikwijls de indruk, dat ik hier helemaal *niet* leef.
Tot mijn genoegen neemt Dick Binnendijk voor '40 de poëziekroniek. Verder slaat Rantwijk er zich op de hem eigen rustige, verstandige en humoristische wijze doorheen. Ik haast mij je dit bewijs van ontvangst van je brief te zenden, daarom maar kort. De volgende brief zal weer uitvoerig zijn! Ik ben toch zoo benieuwd hoeveel van de genummerde brieven aangekomen zijn!!! Met mateloos veel liefs voor Ant van ons allen, een stevige hand van geheel je Jan

No 6 Nov.
I
II 8 Nov.
III 11 Nov.
IV 14 Nov.
V 20 Nov.
VI 23 Nov. aanget.
VII 27 Nov. aanget.
VIII 28 Nov. aanget.
IX 2 Dec. aanget.
X 6 Dec. aanget.
XI 11 Dec. aanget.
XII 13 Dec. aanget.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 16 december 1939

aant.

aant.

aant.

aant.

Brief I

16 Dec. 1939
ontvangen 5 Jan. '40

Beste Jan.

Eergisteren kwamen er weer drie brieven op een kluitje van jou, die met gejuich begroet en verslonden zijn, te weten 2 Nov., 6 Nov., en 7 Nov. Ik krijg uit het verloop van zaken den indruk, dat de verzending Holland-Afrika tweemaal zoo snel gaat als omgekeerd; maar hoe het ook zij, wij stellen het hoog op prijs, dat je zooveel en zoo prettig schrijft over jullie en jullie omgeving. Ik kan daar niet zoo uitvoerig op antwoorden, omdat het vele schrijven voor de krant mij altijd tot op zekere hoogte verlamt t.o.v. briefschrijven, tenminste wat derzelve lengte betreft. Aan de krant gaat het overigens het gewone gangetje, zooals je uit de Vaderlanden van Die Burger wel zult zien; de gebruikelijke kleine relletjes, het gewone gekanker op de nog altijd pro Duitschland en tegen Engeland wroetende buitenlandredacteuren, die zonder eenig succes nu hun best doen om de blokkademaatregelen van de Engelschen tegen dat land uit te spelen. Verder heeft de Finsche quaestie ons natuurlijk zeer te pakken, niet het minst als exempel voor wat ons misschien in de lente te wachten staat. In ieder geval schijnt toch al gebleken te zijn, dat Molotof harder brult dan Worosjilof kan bijten; de algemeene sympathie gaat hier natuurlijk uit naar de Finnen. Ook in het Comité van Waakzaamheid heeft de politieke volte face van de Sowjetunie een crisis teweeg gebracht, die nu tot de opheffing van dit Com. en de stichting van een nieuw, radicaal anti-totalitair zal leiden. Het is ongelooflijk, maar waar, dat de echte stalinklanken door het gebeurde niet uit het veld geslagen zijn en rustig doorgaan over de Finsche ‘imperialisten’ te kwekken en den aanvalsoorlog van de geallieerden! De onwaarachtigheid, beter gezegd geestelijke vuilheid van deze menschen is mij nog antipathieker dan de nazi's, die althans gewone gangsters zijn. Door een en ander heeft het leven hier een andere kleur gekregen, de scheidslijnen loopen totaal anders dan voor dezen zomer.

Na de spanning in Nov. zijn wij voorloopig weer aan het neutraal-zijn, d.w.z. iedereen wacht af en de soldaten vervelen zich. Er schijnt overigens aan de Waterlinie zeer veel verbeterd te zijn; met dat al, geen prettige toekomst in zicht!

Simon is met Buning slaags geraakt in verzen; Buning had zich n.l. op S. gewroken door hem te portretteeren in zijn vertaling van The Comedy of errors in De Gids van Dec., hetgeen S. met een Acrostichon beantwoord heeft, eindigend als volgt:

Nu gij niet met de pen genoeg kunt stinken,
Gooi mij met uien, uit uw uiensoep.

Waarop Buning weer met een sonnet kwam, en S. weer. Sedert Tachtig is dat hier niet vertoond! <Kun je allemaal in de Vaderlanden vinden!>

Adriaans American girl is vandaag weer op de boot naar de States geklommen; het huwelijk schijnt afgesteld te zijn, maar A. heeft het over niets anders dan zijn vertrek naar Amerika. Wij vragen ons af, of hij in het zog van de vrouw wil varen (excuseer het beeld) dan wel buiten schot wil komen; er schijnt n.l. wel kans op te zijn, dat de buitengewone dienstplichtigen het volgend jaar worden opgeroepen.

Jany onlangs met erg veel genoegen ontmoet in Bergen. Hij was goed op dreef. Nog een fraai 'woord' van hem, dat ik ook weer uitstekend vind: zijn opinie over ons aller Stuiveling. 'Een heel geschikte vent, maar hij is wel erg blij met Stuiveling.' Is daar nog iets aan toe te voegen?

Tweede boekje van V.W. Louw ontvangen en deels al gelezen. Het lijkt me in veel opzichten belangrijk sterker dan Berigte te Velde; zekerder van de zaak, waar het om gaat, beter geschreven. En inderdaad, deze man is een 'Europeaan', ook al woont hij dan in Afrika. (Kan ook hij niet tegen kleurlingen?) Het boekje van zijn broer over de Z.A. poëzie vond ik eerlijk gezegd provinciaal en gezwollen van onder tot boven; precies het tegenovergestelde van Van Wijk. Vreeselijk 'volksch' bovendien en vol blab-woorden, uit de school van Dierick Coster.

Heb je inmiddels al iets van Eddy gehoord? Hij wilde je schrijven. Dat hij het gevoel heeft door omstandigheden ietwat van je verwijderd te zijn, geloof ik zeker; door je vertrek is het ook onmogelijk geweest de allernoodzakelijkste mondelinge opkikkering, die ook mijn vriendschap voor hem noodig had, door te voeren. Nu moeten jullie verder gaan op een basis van 1936, terwijl alles in de wereld letterlijk op zijn kop is gezet!! Ziedaar de kwade kanten van een verhuizing. Ik denk, dat je inzake Gille gelijk hebt, maar ook voor mij is dit punt wat pijnlijk om aan te roeren, omdat ik Gille nauwelijks ken en niet weet, in hoeverre hij verpest is, verpestbaar was en door mama al verpest was.

Wacht niet op mijn boekje over Simon, want het is eenvoudig niet geschreven; ik geloof, dat Veen door den oorlog verschrikt is, want ik heb boe noch ba meer van hem vernomen.

Steeds vervolgd door gedachten over mijn roman, maar de oorlog verhindert iedere concentratie op langeren termijn. Ik weet haast zeker, dat ik, als ik nu bij jullie onder het Zuiderkruis zat (is dat er werkelijk, vertel mij dan hoe het eruit ziet!), dit boek 'in één trek' zou kunnen schrijven. Triest idee, dat ik, als de moffen hier in de lente komen inbreken (waar toch flinke kans op bestaat), dit boek misschien nooit zal kunnen schrijven. Telkens benauwt mij die gedachte: zullen wij elkaar ooit nog terug zien, en zoo ja, zonder onherstelbare mankementen, afgeschoten arm, gaslong of shock? Was La Verne (Z.Fr.) onze laatste individualistische idylle? Gelukkig is de vriendschap met Eddy onverminderd, maar de ene vriendschap vervangt het gemis van de andere niet.

Ik heb nog steeds de afdrukken van Van Moerkerken niet. Zoodra ik ze heb, zend ik je het heele stel, waarbij de foto der drie Forumboys in 1939, resp. gelijkend op een bokser, een tuchthuisboef en een oudachtig pastoor (Menno, Simon, Eddy). De poesen zijn verrukkelijk.

Je politieke bespiegelingen vermaken ons altijd zeer, juist omdat ze 1½ maand oud zijn; ga er toch mee door, want niets is amusanter dan oude politiek te lezen! Zoo b.v. je verontwaardiging over het 'vredesinitiatief' van Willemien en Luitpold, dat achteraf natuurlijk gebleken is een rookgordijn te zijn geweest om te verbergen, dat België niet neutraal zou blijven, als het teutoonsche tuig bij ons over de grens

kwam. Dat het in eerste instantie beschamend was, ben ik met je eens, maar hier voelde iedereen op den dag zelf al, dat het heele gebaar politieke kul was en dat niemand erop in zou gaan.

Een ander idee: zouden De V. Bl. niet eens een cahier van Van Wijk Louw kunnen brengen? Misschien heeft hij dingen, die hij graag in Nederland publiceert, liever dan in Afrika. Vraag het hem eens. Misschien een essay over Afrika en het 'Europeesch peil', of iets in dien geest. Het kan natuurlijk best in het hottentotsch; door zulk een geest wordt dit voldoende geadeld om leesbaar te zijn. En waar blijft je *brievenbesteller*? Ik heb copij noodig!

Ik schreef verleden Zondag over je Steenen, uitgespeeld tegen Stevin; je krijgt het over zee. Ik geloof, dat het contrast wel goed uitkomt, ook al liggen er meer dan drie eeuwen tusschen de conformist en den nondito.

Eddy moet in drie maanden Staline van Souvarine vertalen; Querido is n.l. verlekkerd door het succes van Rauschning in mijn vertaling! Wij denken ook over een tijdschrift met De Kadt, semi-politiek, semi-cultureel, anti-totalitair; maar het geld ervoor is er nog niet.

Ant is in goede conditie, de zadelmakerij werkt. Zij wil steeds maar aan Aty schrijven, maar feminiene schrijfluiheid belet het haar. Daarom echter niet minder hartelijke groeten van ons beiden, en tot nader!

Steeds je
Menno

Met gelijke post artikel aan Die Brandwag gezonden. Wil je ernaar uitkijken? M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 21 december 1939

aant.

aant.

Dit is brief II, geteld sedert de Nummering der Brieven begon

Den Haag, 21 Dec. 1939

Beste Jan,

Met twee bestellingen zijn nu niet minder dan brief III t.e.m. VIII binnengeloopen! Ook de brief aan Eddy dus, die vandaag aan zijn adres L.v. Meerdervoort 835 wordt besteld. Wij waren uiterst gesticht door zooveel heerlijke lectuur; het is een uitstekend idee, dat je anders voor dagboek bestemde notities aan mij schrijft; ik bewaar en bewaarde alles, zoodat je er desgewenscht altijd nog naar kunt duiken. Ik kan niet beloven, dat ik met dezelfde abondantie zal antwoorden, helaas, want het werk aan de krant neemt nu eenmaal veel schrijflust in beslag; maar laat je daardoor vooral niet afhouden van dezen uitnemenden vorm van blijvend contact! Ik heb heelemaal niet, zooals al spoedig bij E's verblijf in Indië, het gevoel, dat ik je niet meer 'zie';

daarvoor is je corr. veel te volledig en overtuigend van toon. Ga dus zoo door, als het ons nog lang geschonken wordt.

Ik ben wat dat betreft niet optimistisch. Eerlijk gezegd, is het voor mij al nauwelijks een probleem meer: wel oorlog of geen oorlog? maar: zal de Waterlinie het houden tot de Engelschen er zijn? Ik kan me vergissen, maar ik ben er van overtuigd, dat de nazi's niet anders zullen kunnen doen in het voorjaar, of misschien nog vroeger, dan door Holland en België marcheeren om de beweging er weer in te krijgen. Na de pech op zee (Adm. Spee, Columbus) hebben zij hard successen noodig voor hun beroemde landleger, want waar blijven zij anders? Dit alles is geen pleizierig perspectief; wij leven van dag op dag, iedere krant kan de tijding brengen, dat het beginnen gaat... en toch doen wij nog aan letterkunde en zoo!

Het verschrikte me (hoewel het me niet bepaald verraste), wat je in brief VII over de produitschheid der Afrikaanders schrijft. Die de goden verderven willen etc. Ik geloof, dat een taalstrijd in een land pas goed die sfeer van botheid en phrase schept, waarin men zich kan veroorloven stekeblind rond te loopen en zich met smoesjes te paaien. Ieder redelijk denkend mensch moet toch inzien, dat, nog geheel afgezien van de qualiteiten van het Duitsche *volk*, het regime der nazi's de pest is voor de wereld; daarna kunnen wij nog wel eens verder praten over de al-dan-niet-qualiteiten der Engelschen. Ik heb in dezen geest ook iets geschreven in mijn brief voor ‘Die Brandwag’; moge dat eenige verheldering scheppen!

Met groot pleizier hebben wij de Spee van hier uit zien kelderen, en de strijd van de Finnen tegen Tantarije heeft hier ook de algemeene sympathie; of de Waterlinie een Mannerheimlinie zal blijken te zijn? Maar al deze overwegingen van sym- en antipathie liggen op een niveau, waarvan ik weet, dat het voor mijn leven secundair is, terwijl het toch alles beheerscht, zoolang de oorlog duurt. Eddy en ik hebben dan ook een soort verbond gesloten met De Kadt, aangezien wij het over de politiek roerend met hem eens zijn; ook als mensch mag ik hem, na eenige gewenning aan zijn oerburgerlijke opperhuid, eigenlijk best lijden; hij heeft niets van de linkheid eens stalinisten, is homo pro se en bij al zijn tactiek zeer eerlijk. Iets anders: wordt je poeem over de Joden niet een cahier Vrije Bladen? Of is het daarvoor niet lang genoeg? Anders graag iets anders van je hand! Wij doen toch maar, alsof dat alles wel door zal gaan anno 1940.

Nsbers zijn er ondanks alles nog, b.v. voor de spionnage met uniformen en zoo; tuig is tuig, vergeet dat niet, bij deze lieden was de rancune altijd de baas, en waarom zouden zij nu opeens redelijk worden? Maar ik geloof, dat hun aanhang bij den dag slinkt. Toch schijnen zij in Nov. putschplannen te hebben gehad, te oordelen naar de veldwachters, die met zwarte stalen helmen op alle gebouwen bewaakten. Je hebt er geen idee van, hoe martiaal zulk een conducteursfiguur wordt met een zwarten helm op!

Adriaan schijnt hard aan zijn vertrek naar Amerika te werken, althans hij liet mij vandaag een brief van Barnouw zien, waarin deze hem wenken geeft; erg veel hoop geeft hij hem niet, maar hij acht het toch niet uitgesloten, dat daar op den duur een bestaan te vinden zou zijn. Misschien is het in A's geval zoo gek nog niet om te gaan, al ben ik er niet zeker van, dat zijn motieven juist zijn. ‘Werk’ is in ieder geval op de flacon, na de noodige crisissen; het expireerde met de novelle van Kees, die mij zeer verdienstelijk vertaald leek. Nu komt er in Amsterdam een nieuw tijdschrift, Criterium, onder red. van... Cola Debrot, Hoekstra en Hoornik. Een zekere Vlam 1940, die zou opgloeien, schijnt al in de kiem gesmoord te zijn. Dat A. een goed

redacteur geweest is, zal niemand, ook hijzelf niet, beweren; hij is te weinig zeker van zijn zaak, met als gevolg, dat hij door anderen op sleeptouw wordt genomen.

Van Crevel maakt het goed, maar hij is nog niet gepromoveerd op zijn Coclico; dit schijnt echter wel zeer nabij te zijn. Onlangs compareerde hij hier met echtg. voor Eddy en Bep; de combinatie slaagde best.

Je vraag over het redacteurschap van Gr. Ned. wil ik toch maar liever niet al te kategorisch beantwoorden. In de eerste plaats loop ik voorshands meer kans om opgeblazen te worden dan jij, en in de tweede plaats: de belofte om het red.schap over te nemen, zou mij juist onder deze omstandigheden zeer bezwaren. Zoodra er vrede uitgebroken is, ben ik op dit gebied weer tot alles bereid, maar zoolang deze halve spanning duurt, kan ik niet meer morele verplichtingen op mij nemen dan ik al heb door de V.Bl. (en misschien nog zou kunnen krijgen door een politiek tijdschrift samen met De Kadt). Maar zooals gezegd: de quaestie lijkt mij niet actueel, al is alles mogelijk, en ik beloof je in ieder geval dat ik de belangen van Gr. Ned. naar mijn beste weten zal behartigen, als je eens mocht komen te vallen.

Van dat dagboek publiceer ik liever niets meer; het is grootendeels ‘intiem’, werkelijk een reactie op de eerste oorlogsweken, en eigenlijk heelemaal niet voor openbaarmaking geschreven; enkele gedeelten bleken achteraf toch geschikt. Als het niet weggebombardeerd is, mag je het naar mijn verscheiden gerust afdrukken, met de passages over Pikaar en Krekel er voluit bij.

Ik weet niets van die Sophie. Zoodra ik tijd heb, zal ik eens naar haar aangelegenheden gaan informeeren, maar reken niet op onthullingen! Ik moet woekeren met stukjes tijd, ben ook nog achter door versuffende verkoudheid deze week (die mij belette mijn Jan. kroniek voor Gr. Ned. te voltooien).

Om nog eens op die produitschheid terug te komen: er is toch de partij van Smuts, die pro-Engelsch voelt? Of zijn dat geen Afrikaanders? Is alles, wat Afrikaansch spreekt, door die zotte moffensfeer beïnvloed? Ik kan het me haast niet voorstellen.

Het vriest hier behoorlijk; wij gaan overmorgen naar Eibergen om vleis te braaie, maar niet in de buitenlucht: alles onder voorwaarde van ontbrekende Hitlerdreiging, want in dat geval blijven wij achter de Waterlinie. Had je deze (absoluut serieuze!) overweging een jaar gelden voor mogelijk gehouden? Vertel dat maar eens aan die afrikaansche stommelingen: hoe leuk of die stamverwante germanen de atmosfeer weten te verpesten met hun chantage! Leve Engeland! Ik bemin Chamberlain geenszins, maar welk een engel naast Goering en Worosjilof!

Wij gaan weer sluiten voor hedenavond. Salden is juist gekomen voor het avondeten; hij heeft alweer een nieuwen band ontworpen voor een nieuwen Rauschning (‘Hitlers eigen Woorden’), die door Nord onder mijn supervisie vertaalt. Overigens moet ik tot eer van Leopold zeggen, dat hij mij spontaan *ƒ*100 heeft toegezegd als ‘aandeel in het succes’ van De Nihil. Rev.

Wij droomen steeds maar van een denkbeeldige ontsnapping naar Wyllie Siding. Heel veel hartelijks, ook voor Aty en de jongens en van Ant,

en hartelijke hand van

je Menno

Van Moerkerken heeft de beloofde foto's nog niet gestuurd! Ik zal hem manen.

Let je op Die Brandwag? Bij voorbaat dank!

‘Heimwee’ is een treffend poeem, vooral voor mij treffend omdat ik Reinders verafschuw; zelfs daarnaar kan een mensch dus verlangen!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 22 december 1939

aant.

aant.

aant.

N° XIII 13

22 December '39

Beste Menno van Forum,

Ik heb in lang niets van mij laten hooren, omdat ik veronderstelde iederen dag een bericht van jou te kunnen ontvangen en inderdaad is dat gistermiddag hier binnengeloopen. We zullen, voor ik je antwoord, even de balans der briefwisseling opmaken. Ik heb nu van je *19 October, 20 November* en *29 November*. Ik veronderstel dat er tussen 19 Oct en 20 Nov. eenige epistels vervluchtigd zijn, helaas! Mijn lijst ziet er aldus uit:

1 6 Nov.
2 8
3 11
4 14
5 20
6 23
7 27
8 28
9 2 Dec.
10 6
11 11
12 12
13 22

Het heeft wèl groot nut de brieven *te nummeren*, iedere lacune treedt dan oogenblikkelijk aan den dag. In de ongewoon lange periode tusschen no. 12 en 13 is niets van eenig belang gebeurd. Het leven hier gaat volkomen rustig zijn gang en wandelen, lezen, schrijven en zoo nu en dan een praatje of een autotoertje met Van Wijk Louw vullen het geheel. Vandaag is de ‘Nijkerk’ binnen gekomen met eenige kisten boeken voor de boekhandel, waarin zich ook pakjes voor mij bevinden. Ik hoop op Sint Sebastiaan, Geld speelt de groote rol, Zin en Tegenzin en nog het een en ander; ook zou ik gaarne eens een exemplaar zien van het werkje genaamd Steenen voor Brood! Ik neem nu je brief naast mij en ga hem na of er iets te beantwoorden

valt. Ja, er is een censuur voor uitgaande en inkomende brieven; maar ik geloof niet dat *alle* stukken geopend worden. Gisteren kreeg ik twee brieven, van jou en Arthur van Rantwijk, beide ongeopend. Ze nemen, denk ik, steekproeven. Het nazi-tuig zit hier duchtig te stoken en in sommige kringen niet zonder succes. Er zijn hier lieden, vooral op het platteland, die van Europa en de wereldverhoudingen geen flauw benul hebben en die uit botte rancuneuze anti-engelschheid zweeren bij de berichtgeving van Zeesen, welke men hier heel goed hooren kan. Zoodra lieden echter tot een zeker peil van beschaving zijn gestegen, dan zijn ze anti-nazi, omdat ze dan ook begrijpen, dat een nazi-overwinning weleens een direct gevaar voor ZA zou kunnen beteekenen. Gelukkig is daar geen sprake van. Na het stompzinnige bevel van hittelaar om de graaf Spee te laten zinken tegen de wil van gezaghebber en marine-autoriteiten in, is de stemming t.o. van de voerman slechter dan ooit. Het ziet er in moffrika allesbehalve gunstig uit. En dan de moskovieten die op hun kop krijgen van de Finnen!! Dat zijn àndere vechtersbazen HH Polen! Kortom, ik ga het nieuwe jaar vol hoop in, met het vertrouwen dat het niet al te lang meer zal duren of een van nazi's gezuiverd Duitschland gaat met Frankrijk en Engeland tegen de moskauwers.

Ik kreeg verschillende Zondagsbladen, dewelke *verslonden* werden. Coornhert, Lot, Aanbouw-laatstelijk. Ik had zoo graag de NRC gehad, waarin Simon zijn licht over Steenen voor Brood laat schijnen. Kun je me dat bezorgen? Je schrijft: dank voor *knipsel* Die Brandwag; daar maak ik uit op, dat je de volle nos niet gekregen hebt. Ik zond je DRIE bijdragen telkens a. een knipsel; b. een exemplaar met de gewone post en c. een exemplaar per aangeteekende zending. Ga vooral door!!!! Tik het op extra dun papier en verzend het per vliegpost *aangetekend*. Ze willen niets liever dan dat je spoedig wat zend. Ik schreef je indertijd eenige onderwerpen, welke in het bijzonder in de smaak zullen vallen. Als je naar aanleiding van In Aanbouw iets kunt schrijven over de ontwikkeling der jongste litteratuur in het algemeen (sterk individualisme, reactie tegen de bittertafelpoëzie, etc etc, met enkle voorbeelden: VDVeen V Rantwijk etc) zou dat zeker in bijzonder goede aarde vallen. Wat je schrijft over Adriaan, van wien ik een werkelijk alleraardigste brief kreeg, stemt ons ietwat somber. De jongen is niet tegen het vrouwpersoon, dat mij uit alle beschrijvingen grondig antipathiek is, opgewassen en dat loopt mis! Houd mij vooral op de hoogte van de zaak De Kadt-Tas, ik stel daar het levendigste belang in, gelijk je wel begrijpen kunt! Is er eenig geld??? Want zonder dat is een weekblad onmogelijk, daar de advertentiemarkt zeer slecht staat, getuige de Hollandsche kranten en weekbladen welke mij in handen komen.

Ik zal dadelijk aan Piet van Eyck schrijven. Wat ontzettend. Simon is inderdaad onverbeterlijk! Ik wou, dat ik zoo'n werkkracht en zoo'n rijkwellende bron bezat!! STUUR DE FOTO'S, waar ik naar hunker, VOORAL AANGETEKEND!!! Ik heb meestal nogal véél sympathie voor jonge menschen; maar Moerkerken heb ik tweemaal gezien en gesproken en tweemaal onoverkomelijk antipathiek gevonden. Voor mij nu het type van de ‘viezik’. Ook de jongens vonden het een ongunstig iemand. Ik weet verder niets van hem af. En het is niet goed op zulke oppervlakkige indrukken af te gaan maar het was in dit geval plus fort que moi! Klaag niet over de scheepvaart!!! De Union castle Line is nog iedere week, in weerwil van mijnen, torpedo's, en zakformaatkruisers, vrijwel op de minuut in Kaapstad aangekomen. De post moeilijkheid schuilt daarin, dat de Nederlandsche posterijen hun brieven etc NIET over Engeland zenden, maar met Hollandsche booten, welke maar zelden varen. Daar nu het luchtverkeer Nederland-Engeland hersteld is, gaat de luchtpost weer vrij goed. De brief van Rantwijk, *4 december* gepost, kwam *21 December* in

mijn bezit, dat is dus prachtig!!! Stuur vooral ook Foto Eddy-Stuivekop!!! Het Victoria Palace heeft ook in mijn verbeelding de vorm van een Hof van Eden aangenomen!

Arthur van Rantwijk verzorgt GN werkelijk *uitstekend* en ik heb opdracht gegeven zijn naam bij die van ons op de binnenzijde van het omslag te vermelden. Hij zal een prachtig Januarinummer maken, heeft hij mij beloofd! Maar als ik dood ga, *MOET* jij mij opvolgen. Voor redacteur heeft Arthur nog te weinig geschreven, daar is het nu de tijd nog niet voor. Ik wou dat hij maar wat méér schreef in GN. Het is een stille slimmerd, maar zéér langzaam!

Ik wou voor de zestigste verjaardag van C. Louis Leipoldt, toch nog immer de grootste figuur hier, een grootsche Enschede of Stolsdruk van zijn beste verzen maken. Hiervoor bestond en bij L. zelf en bij de jongere litteratoren een geweldig enthousiasme. Ik kreeg van zijn uigevers, de Nasionale Pers Beperk, toestemming om te herdrukken wàt ik maar wou in 200 exx. echter op voorwaarde; dat..... ik de verzekering gaf dat er géén ex naar ZA kwam!!! Ik zeid dat ik met liefde rechten wou betalen. Maar het is geen kwestie van geld, maar van prestige. De Nasionale Pers Beperk kan niet accepteeren, dat er in Nederland een mooier boek gedrukt wordt dan in zijn werkplaatsen!!!! Ik toonde Zilverdistels, Palladiums, Enschededrukken, kortom het mooiste wat we bezitten; maar ze zeiden, dat ze dat precies ook zoo konden maken, maar dat ze dat niet deden omdat zulks niet met de Afrikaander eenvoud in overeenstemming was!!!!!!!!!!!!! Onder de verstandige menschen hier groote verontwaardiging over zoo'n botte stompzinnige eigenwaan!! Dàt is nu werkelijk typisch ZA op zijn malst. Een dikovergecompenseerd minderwaardigheidscomplex! Ik geef nu een Leipoldtnummer van GN, dat als boekje overgedrukt een aardig extra winstje voor GN kan opleveren.

Leipoldt, die hier veel met Slau opgetrokken is, doet mij in uiterlijk, optreden en tal van andre opzichten sterk aan een oudere Slau denken. Ook lastig en onbeschoft als hij het op zijn heupen heeft!! Tegen mij allerbeminnelijkst.

Heb je het boekje van Van Wijk Louw Lojale Verset, dat ik je toezond, ooit ontvangen????

Heb je Catrijntje Afrika gelezen? Bevalt ze je? Ik stuur spoedig een tweede hoofdstuk naar Arthur. Je brief was mij een aansporing om de Brievenbesteller weer eens ter hand te nemen. Ook de Fransche Moralisten worden ongeduldig! Ik ben nog steeds *beschamend lui*!

Hoe gaat het toch met Ant? Schrijf eens over *haar*, over Wim en Mieneke, over het Kamerlid en over de zadelmakerij! Alles vind ik interessant! Hééél véél liefs voor gade en kattenkroost, steeds geheel

je JAN

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 30 december 1939

aant.

aant.

Dit is brief nummer XIV
verzonden op 30 Dec; '39
vm 10 uur

1 6 Nov.
2 8
3 11
4 14
5 20
6 23
7 27
8 28
9 2 Dec.
10 6
11 11
12 12
13 22
14 30

Beste Menno,

Het is alweer héél lang geleden, althans in mijn gevoel, dat ik iets van me liet hooren. Denk niet dat mijn epistolaire ijver verzwakt! In tegendeel. Maar ik ben erg druk aan het werk. Van mijn boekje Catrijntje Afrika zijn nu zes hoofdstukken af en het zevende loopt op zijn end. Het geheel zal er denkelijk tien tellen. Daarbij komt, dat ik in de laatste weken enorm veel post kreeg, welke beantwoord moet worden. Zoodra deze arbeidsvlaag weer wat uitgewoed is en strenge meesters regeeren niet lang, werp ik mij weer met volle borst op de briefwisseling! We zitten hier nu midden in de zomervacantie en bovendien is iederen dag een zondag, met Kerstmis DRIE zondagen, met oud en nieuw wéér DRIE zondagen, 31 dec, 1 èn 2 Januari! Wanneer ik aan het werk ben kan het me niets schelen of het zondag of een andere dag is! Anders zijn die vele Zondagen, vooral hier, stomvervelend! Ik las gisteren in een Rotterdammer, welke ik kreeg, dat Wouter de Keizer vrijgesproken is, hetgeen mij heel veel genoegen deed. Ik zal hem via Van Crevel nog eens schrijven. Ik schreef hem voor mijn vertrek naar hier een brief naar Lausanne aan een door Van Crevel verstrekt adres. Ik lees ook Het Vaderland. Of liever ik spel het uit. Maar het zijn oude nummers door de redactie van Die Burger eerst verwerkt. Ook ontbreekt er helaas weleens een of twee aan de reeks! Het blad blijft anders, ondanks het verwijderen van Krekel carrément produitsch. Als je er dicht op zit merk je dat zoo niet; maar van een afstand bezien lijdt het geen twijfel. Die voortdurende opvijzeling van D's mogelijkheden en het minimaliseren van D's verliezen en moeilijkheden, is erg opvallend. Als je Het Vaderland leest, krijg je niet de indruk, dat moffrika er zóo benauwd voorzit als het inderdaad doet. Een volkomen mislukte mijnenoorlog, een niet minder mislukte duikbootoorlog, geen noemenswaardige aanvoer uit Rusland, verlies van iedere invloed in het Oostzeegebied en in de Balkan, geen enkel vliegtuigsucces in Engeland noch Frankrijk, geen uitvoer meer en geen invoer, inwendige moeilijkheden, voedselschaarschte, gebrek aan vrijwel alle grondstoffen. Maar in Het Vaderland doen ze alsof er geen vuiltje aan de lucht is en of moffrika nog héél wat in de melk te brokken heeft!

Ik blijf hopen op een gemeenschappelijke actie van de geallieerden mèt moffrika, na uitroeiing van HH nazis, tegen Rusland. Die Finnen zijn van een ander hout dan de Polen!

Heb je het stuk van Kees in het Nederlandsch gelezen??? Hoe denk je erover? Als je in het tijdschrift overzicht er wat over zegt STUUR het mij dan. Ik had ook zoo verduiveld graag het stuk van Simon over Steenen willen lezen. Maar ik ontving het tot heden niet. Wel een alleraardigste brief van hem.

Ik heb Adriaan en Olivier van je neefje gelezen, zulke vulgaire kul, zonder liever of loover, heb ik nog maar zelden onder de oogen gehad. Ik heb er ofschoon ik zéér goedlachs ben, geen glimlachje over op mijn gelaat kunnen persen! Kwajongensachtige jovialiteit van de allerslechtste soort. Aty, die drie dagen griepsgewijs te bed lag, heeft gepoogd het te lezen, maar kon er niet door komen. Overigens lees ik, door het schrijven, weinig. Ik heb IN AANBOUW gelezen, of neen, doorgebladerd en hier en daar wel iets aardigs gevonden. De publicatie echter wordt mij volkomen vergald door het ignobele souteneursportret van Johan Daisne. Heer in den hemel, dat er zooiets bestaat! Ook de zeezieke d'Haese ging mij op de zenuwen. Onze vriend Salden heeft met dat omslag een leelijke steek laten vallen. Ik ben een vinnig bewonderaar van zijn werk, maar dit vond ik poover van vinding, onoogelijk van uitvoering, banaal in elk opzicht en ik zou er zijn hand NOOIT in herkend hebben, zoo héél anders is het dan wat hij gewoonlijk voortbrengt. Vraag Zijlstra om mij de nieuwe Jo Boer, Houtekiet van Walschap; en Helman, Eric van der Steen en Henrik Scholte te zenden (p/a de Bussy, afd. ZAfr Amsterdam, met mijn naam duidelijk op het pakketje) dit alles voor mijn kronieken in Die Huisgenoot, welke steeds frekwenter worden. Vergeet het niet, je verplicht mij er ten zéérste mede. Ik zal hem bewijsnummers zenden.

Nu, allerbeste, ik hoop weer spoedig iets van je te vernemen en zoodra de proza-aders weer leeg zijn, zal ik mijn briefader weer op volle kracht laten werken! Héél véél liefs voor Vrouwe Ant; veel handen van geheel je J A N

De laatstontvangen vaderlandkroniek liep over IN Aanbouw

Ik ben zéér benieuwd naar GN Jan, waaraan Rantw. extra zorg zou besteden, de van godgegeven Rechterhand!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

30 december 1939

aant.

aant.

[Telegram]

421 CAPETOWN 206/30 8 EMOPIRERADIO =

= GOOD 1940 = GRESHOF +

+ 36 1940 +

[Achterzijde telegram]

XLT = TERBRAAK 36 KRAAIENLAAN DENHAAG

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 2 januari 1940

aant.

aant.

aant.

No 1 -------- *6 Nov. 39*

No 2 -------- *8 Nov 39*

No 3 -------- *11 Nov 39*

No 4 -------- *14 Nov 39*

No 5 -------- *20 Nov 39*

No 6 -------- *23 Nov 39*

No 7 -------- *27 Nov. 39*

No 8 -------- *28 Nov 39*[1)]

No 9 -------- *2 Dec 39*

No 10 -------- *6 Dec 39*

No 11 -------- *11 Dec 39*

No 12 -------- *12 Dec 39"*

No 13 -------- *22 Dec. 39*

No 14 -------- *30 Dec. 39*

No 15 -------- *2 Jan 40*

[1)]*bevattende een brief voor E. du Perron*

Dit is brief n° 15
XV

2 Januarij 1940

Beste Menno,

Ziehier mijn eerste brief in het nieuwe jaar. Het éénige goeds, dat ons dit brengen kan, zou de tweelingsdood van hittelaar en stalijn zijn. Moge deze niet al te lang op zich laten wachten! Die Finnen zijn me anders kerels! Hun optreden maakt het raadplegen der dagbladen tot een genoegen. Ons Hollandsche nieuws halen we uit.... De Locomotief, die veel eerder in ons bezit is, dan Het Vaderland, dat bovendien eerst nog door de redactie van Die Burger bewerkt moet worden. Daarin lazen we zéér uitvoerig de bijzonderheden betreffende de Venloosche ontvoeringszaak en over de gevangenneming van Van der Hoeven en Buve, te samen twee Boeve. Van eenig protest over die ontvoering op Nederlandsch grondgebied heb ik nog niets gelezen. Hebben de heeren v. d regering, dat over hun kant laten gaan??? Is het niet mogelijk, op grond van de een of andere krijgswet, om die spionnageknechten standrechtelijk te fusilleeren???

Mijn werkvlaag is, (laten we hopen: tijdelijk) wat geluwd. Ik had gehoopt de drie zondagen, 31 dec, 1 & 2 Jan. 'm van jetje te geven, doch bracht dezelve in verachtelijk luiheid door. Gisteren ging ik naar het Coon carnival een feest van de kleurlingen met wonderlijke costuums, zang en dans. Nogal vermakelijk; des avonds liepen we door de slamsche buurt, waar het ook groot feest was.

Oudejaarsavond hebben we waarlijk héél gezellig gevierd. We hadden bij ons Van Wijk Louw met zijne Truida, J. du Plessis Scholz met zijn gade, Gerrit Bakker, de ziel van de H.A.U.M. en Frans Bijlsma. Met eenige koude schotels en een gepast zoopie en veel aardig discours tot half drie. Van Wijk kan goed vertellen, vooral van de wonderlijke typen uit het kleine Karroodorpje, waar hij opgegroeid is. Nu hebben we een feestje in voorbereiding om de aankomst te Kaapstad van Uys Krige te vieren met ongeveer dezelfde menschen plus de Malan's. We vermaken ons dus wel en zoo goed mogelijk, daarbij zijn de Afrikaansche menschen uit onze omgeving zeldzaam hartelijk en gastvrij en offervaardig; des te ondankbaarder vind ik mezelf, dat ik dit alles maar gedeeltelijk geniet en dat ik altijd die bittere bijsmaak in de mond houd. Ik heb werkelijk nooit kunnen vermoeden, dat heimwee een zoo hardnekkige en indringende kwaal was! Verder heb ik mij bezig gehouden met de lectuur van de twee romans van Ed. Coenraads (Piet Endt): Eiland van Geluk en Fakkeldragers. Ze zijn wat mat en kleurloos, maar werkelijk niet slecht. Er deugt toch iets niet in de republiek der letteren, dat zulke boeken vrijwel ongemerkt voorbijgaan, terwijl een Ina Bakker het tot litteraire ster brengt. Want met al hun tekortkomingen zijn deze boeken, door opzet en bedoeling alleen al, toch tienmaal zoo interessant als de productie van de Uitertsche dame. Ze zijn mij bovendien, geheel afgescheiden van letterkundige waardebepalingen, sympathiek. Ik heb ze met werkelijk genoegen gelezen. Ik moet nu eens gauw aan de nieuwe Helman beginnen. Ik bladerde er wat in, maar het boek lokte mij niet aan door de gezochte mooiheden, welke mij daarbij opvielen. Je weet wel, zoo van die beelden en wendingen, die gecenseerd worden het 'm te doen. Het laatste Vaderland, met je vertrouwd handschrift op het adres,

behelsde mededeelingen betreffende Sint Sebastiaan, welke mij gelijkelijk boeiden en vermaakten. Ik moet nu ook gauw het onderhavige werkje ter hand nemen. Voort wacht mij nog de lectuur van De Zeven Tuinen en de herlezing van Schandaal in Holland. Ik bladerde ook even in het nieuwste voortbrengsel van Jo Otten; wat een opgezweepte lorrepijperij! Het is wèl gek, dat ik nog steeds het boekje van Adriaan bij Leopold niet heb! Van Dick een gezellige brief, waarin hij mij aankondigde dat Zin en Tegenzin, nogwel een ex. op Hollandsch papier, aan mij afgezonden was; ik ben er zéér benieuwd naar. Ik wacht dus vol spanning. Ga jij dat nieuwe boek van Rauchning: Gesprekken met hittelaar, weer voor dezelfde uitgever vertalen. Zulks ligt, gezien het succes van het vorige boek, voor de hand. Je kunt dan een spaarpotje maken voor je reis naar ZA zoodrà de oorlog voorbij is!!!! Het is natuurlijk schandelijk egoïstisch en onsociaal, maar een van de ergste oorlogsellenden vind ik het in het water vallen van je reis naar hier.

Zeg tegen Antje Faber, dat ik iederen dag de door haar vlugge vingeren vervaardigde portfolio ter hand neem om daaruit mijn tramkaart aan de conducteur te overhandigen en dat ik daarbij steeds vriendelijk aan haar denk. Hierbij een knipsel uit Die Brandwag, afdeeling ingezonden stukken. Stel je voor een inzender, die om hooge litteratuur smeekt! Bij ons beklagen inzenders zich altijd omdat de inhoud van hun krant of tijdschrift 'te hoog' is! Verder een wonderlijke merkwaardigheid van het leven hier. Op het Coon Carnival treden verschillende klupse (clubs) op met een eigen programma van zang en dans en een jury van blanken maakt dan uit wie de prijzen krijgt. Deze klupse hebben de prachtigste namen bv de Royal Radio Capetown Darky's etc. Stel je mijn verbazing voor toen de (blanke) omroeper op het veld, mededeelde, dat den volgenden dag een koor van 'moffies' zou optreden. Dit was als aparte en bijzondere attractie bedoeld. Stel je voor, dat op een Hollandsch Concours van Liedertafels, het comité als uitgelezen aantrekkelijkheid het optreden van een koor flikkers aankondigt!!!!! Ik heb echter geen gelegenheid om heden de prestaties van die 'heeren' te gaan bijwonen! Ik kan je er dus geen verslag over uitbrengen! Wonderlijk is het!!!

Heb je *niet* vergeten mij een ex van Peter van Steen De Droom, no van DVB te laten zenden, omdat het mijne in de brand van de Jagersfontein sterk geleden heeft? Hoor je ooit iets van Koert? Wat is er van zijn roman geworden? Vergeet *vooral* niet mij daarover te berichten. Slaat vriend Salden er zich nog al behoorlijk door? Als hij lust heeft mij eens iets te laten hooren, zou me dat *véél* plezier doen: hoe meer brieven hoe meer vreugd! Hij kan wel in het Duitsch schrijven voor déze keer, al hoewel ik het een schandaal vind dat hij nog niet beter op de hoogte van de Nederlandsche taal is! *Stuur kiekjes!!! Aangeteekend!!!*

Ik ga me de volgende week bezighouden met een uitvoerig rapport over mijn verhouding ten opzichte van het Hollandsch Weekblad en zijn directeur. Een vervelend en bovendien neerdrukkende arbeid, welke echter noodzakelijk is. Ik zal je een copie ervan toezenden en je zoudt me zéér verplichten met daar *aandachtig* kennis van te nemen en het daarna door te zenden aan Wallagh, wiens adres ik je dan op zal geven.

Je hebt nog steeds verzuimd mij mede te deelen hoe het afgeloopen is met het avontuur van Wim, die steeds maar bestellingen thuis kreeg, waar hij niets van af wist! Is dat bedrijf stopgezet, en kent men de schuldige? Ook ben ik zéér benieuwd hoe het bezoek Rantwijk-Du Perron wederzijds bevallen is! Ik ben benieuwd naar alles en alles; naar de kleinste details en ik ben daar eigenlijk voortdurend mee bezig in gedachten, hetgeen een duchtige belemmering voor het werk is. We hebben samen deze maand 32 pond gemaakt. Niet onaardig, maar nog steeds véél te weinig, daar

50 een minimum is voor levensonderhoud. Wanneer Aldewereld mij niet zoo brutaal bedrogen had, zouden we juist mooi rond komen. Door zijn ontrouw zitten we nu in de zorgen.

Ik hoop, dat de vliegpost, welke ik morgen verwacht, iets van je trouwe hand zal brengen. Groet vooral Alle vrienden en bekenden hartelijk. Mateloos veel goeds en liefs voor jullie tweeën van ons vieren.

Geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 3 januari 1940

aant.

G2404/B SGRAVENHAGE 10 =

XLT = GRESHOFF LAVERNE KLOOFNEKWEG CAPETOWN =

DANK HETZELFDE HEIL = MENNO ANT +

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 4 januari 1940

aant.

No XVI

Donderdag 4 jan '40

Beste Menno,

Hierbij het rapport in zake Het Holl. Weekblad. Wil het ernstig bestudeeren en mij je oordeel doen komen en dan *zoo spoedig mogelijk, in aanget brief* toezenden aan

M.B.B. Nijkerk
91 III Beethovenstr
Amsterd. Zuid
Die heeft het noodig voor verdere actie. Vergeet het in godsnaam niet.
Spoedig lange brief!
Heel veel liefs van allen
Steeds geheel
je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 5 januari 1940

aant.

aant.

XVII
5 Jan 40

Beste Menno

Zoojuist je brief van 16 Dec. ontvangen. Hartelijk dank. Deze was genummerd I. Ik antwoord er uitvoerig op. Wat ellendig dat ik die rijmstrijd strijd tusschen Simon - Jobs niet volgen kan. Kan mij dat voor feb niet gezonden worden??! De Vaderlanden krijg ik n.l. *niet* gedurende 1 mnd omdat de redacteur van de Burger, welke ze mij verstrekt (F. Rampel) met vacantie is. Stuur mij dus de *knipsels*. VWL zal mij heden ander (ik belde hem op) over een cahier V.B. Hij voelt er véél voor.

Ik ben zeer benieuwd naar je stuk over Sturm-ondergetekend.

Stuur me de Dichter-slag in knipsels!! [onleesbaar] [onleesbaar] zend ik je bescheiden betreffende Aldewereld. Stuur ze *dadelijk* na [onleesbaar] studie naar Nijkerk.

Zie hier de stand der brieven ik ben benieuwd of ze *alle* aangekomen zijn.

Veel liefs
Geheel je
Jan

1 - 6 nov
2 - 8 "
3 - 11 "
4 - 14 "
5 - 20 "
6 - 23 "
7 - 27 "
8 - 28 "
9 - 2 dec
10 - 6 "
11 - 11 "
12 - 12 "
13 - 22 "
14 - 30 "
15 - 2 Jan 40
16 - 4 Jan 40
17 - 5 Jan 40

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 8 januari 1940

aant.

aant.

Brief III (als ik mij niet vergis, want de kalender, waarop ik het noteerde, heeft men weggegooid!)

8 Jan. 1940

Beste Jan.

De post maakt nog de gekste sprongen! Drie dagen geleden kwam brief XII (13 Dec.), vandaag plotseling een briefkaart van... 27 Oct., vergezeld van een briefkaart van Eddy over Schandaal in Holl.! Hedenmiddag met één post IX, X en XI, zoodat ik dus al wist, dat je mijn brief na het vacuum ontvangen had, en eenige dagen later je melancholie over het uitblijven van dien brief onderging! Een merkwaardige Querschnitt krijg je op die manier van iemands leven. Maar je hoeft je dus niet ongerust te maken over het aankomen; alles komt blijkbaar wel aan, als je maar tijd van leven hebt. Alles was stevig 'oopgemaak deur sensor', en een brief had hij ook niet weer 'diggemaak', hetgeen ik hem bij dezen in het vervolg verzoek niet te willen nalaten; de krant met de ideale woning der Malans zat er echter toch nog in.

Wij hebben Kerstmis en jaarswisseling in betrekkelijke vrede doorgebracht in den Achterhoek; je telegram verraste ons zeer en werd snel beantwoord. Het eenige werkelijk pleizierige bij deze jaarsverhuizing is de ongelooflijke prestatie van de Finnen, die zich het kirgiezengebroed met heldenmoed van het lijf houden en gisteren juist weer een divisie hebben ingemaakt. Het spijt me wel voor die onwetende Sowjetrussen, die naar het schijnt nog altijd kruisjes slaan in plaats van marxjes, maar ik gun deze vernedering het tuig Stalin- Molotof van ganscher harte. Het is trouwens, of er sedert deze episode iets meer licht in ons heele leven hier is gekomen; iedereen leeft met de Finnen mee. Wij hebben de communisten Zaterdag met overweldigende meerderheid van stemmen uit het C.v.Waakzaamheid gegooid, hoewel de C.P.N. alle moeite had gedaan om dit z.g. bolwerk te behouden. Het was een spannende vergadering, waarbij ook Wim, Van Crevel en Eddy hun stem tegen deze jezuïeten uitbrachten. Wie had dat 10 jaar geleden gedacht: Eddy als stemvee in een vergadering van intellectueelen? Wat er ook met de Finnen gebeurt, Stalins armee heeft de opdonder gehad, die haar moreel nekt; dat is al veel waard. Als collega Hitler iets dergelijks overkomt, zijn wij gered; maar zal het hem spoedig overkomen? A.v.Sch., die ik vandaag in Riche trof, verwacht een spoedig einde van den oorlog of... een dertigjarigen oorlog. In het laatste geval zal ik dus tegen de zeventig loopen, als de vrede uitbreekt.

Ik zie hier ineens, dat ik nog een brief vergeten heb; vanmorgen kwam ook nog een epistel van 24 Oct., dat blijkbaar ook uit de koets gevallen is (met een

aanlokkelijke beschrijving van de ‘granadella’). Daarna zijn dus I tot VIII verzonden, die ik alle al lang kreeg!

Nu eerst dit: ik las met buitengewoon pleizier je ‘Catrijntje Afrika’ in G.N.Jan.! Het is dus meilleur Greshoff, een van de beste en lichtvoetigste dingen, die ik ooit van je gelezen heb, die naar meer smaken. Het stuk maakt den indruk met ongelooflijk gemak te zijn geschreven. Ik las het toevallig in den trein naar Utrecht, en de tranen van het lachen liepen mij over de wangen bij de passage over de bijtende Zacharija, hoewel ik alleen reisde met een juffrouw, die mij geloof ik voor niet wel bij het hoofd hield; trouwens ook de repliek van Simon maakte mij hevig aan het lachen. Een aardig nummer, als geheel ook. Ondergeteekende ontbreekt, wegens als maar verkoudheden met hoofdpijn (iets dat ik tot dusverre nog niet kende, maar dat iedere geestelijke werkzaamheid onmogelijk blijkt te maken). Een andere prettige sensatie was de lectuur van een essay van Gomperts, ‘Catastrophe der Scholastiek’, dat een V.Bl.-cahier zal worden en dat op bepaald meesterlijke wijze met Van Duinkerken afrekent, als den nar van het thomisme. Dit stuk zou een manifest van een generatie kunnen zijn; het is even intelligent als poëtisch, ik ben er werkelijk geestdriftig over. Jan.-Vbl. wordt Lehmann, Febr. Gomperts, Maart waarschijnlijk Dubois (met een heel aardigen bundel poëzie), April Bonger met een studie over Vondels vrouwenfiguren, Mei Eddy met ‘Multatuli en de Luizen’ (naar aanl. van de dame Douwes Dekker-P. v. Leggeloo, die zooals je weet door een dik scheldboek wraak heeft genomen op Pee en mij, jou en andere trouwens inclusief). Of krijg ik ook nog iets van jou? Den brievenbesteller of een nicht van Catrijntje? Dit alles is nog niet vast, wij wijzigen het ‘naar behoefte’.

Ik zond je eenige dagen geleden per zeepost (misschien gaat dat sneller dan door hier die lug) eenige foto's met Adrianus en Jaffa, die ons het leven nog steeds bijzonder veraangenamen; Adrianus is na gefotografeerd te zijn helaas gelubd, maar zoo deskundig, dat hij er allerminst onder geleden heeft. Deze operatie schijnt op het zieleleven van katers weinig indruk te maken. Ik gaf hem bij den dierenarts af om 3 uur, 5 uur was hij weer afhaalbaar als eunuch, om half zes dineerde hij met zeer veel smaak en hij heeft sedert dien geen teekenen gegeven van geestelijke wanorde of herbewapening. Alleen is een zekere lauriergeurige stank, die op begon te stijgen, geheel verdwenen, that's all, en het komt ons wèl ten goede; ook zijn uiteraard de aanslagen, die hij op zijn blonde zuster begon te plegen, uitgebleven. Zijn gevoel van menschelijke (ik bedoel katerlijke) waardigheid is slechts toegenomen.

Maak toch vooral het gedicht ‘Sla Haman Dood!’ af! Ik heb, geheel intuïtief, een idee, dat het bijzonder goed kan zijn; het onderwerp zou zich uitstekend in je stijl kunnen voegen. Zondag bij Van Eyck geweest, om een interview over den Vondelleerstoel te maken, dat vernietigend is voor de machinaties der roomsche heeren. Ik zal je het interview zenden; kijk er ook de Vaderlanden, die eraan voorafgaan, eens op na (je krijgt ze immers van Die Burger?), want er was al eenig vermakelijk gerommel eer het onweer losbarstte. Van Eyck was woedend, en hypernerveus door het gebeurde; Willem Asselbergs als Vondelkenner naast hem te Leiden!!

Het boekje over Vestdijk bij Veen heb ik afgezegd, wegens verregaande onhebbelijke nonchalance van dien uitgever; ik geloof, dat hij met de zaak in zijn maag zit (de reeks n.l.) en dat hij V.d. Woude aan het lijntje houdt. Overigens zal ik dat boekje voor mijn pleizier zeker eens schrijven, maar dan ergens anders utjowen, gelijk de friezen zeggen.

Met Max Nord samen vertaal ik nu met groote spoed voor Leopold Rauschnings tweede boek, zijnde zijn onbeschrijflijk onthullende gesprekken met Hitler. Het blijkt overduidelijk uit deze conversatie, wat de genialiteit van dezen 'terrible simplificateur' is geweest: de zwakheden, de frasen van zijn tegenstanders doorzien, van hun quasi-zekerheden profiteeren om zijn slag te slaan. Het boek is al in het Fransch en Engelsch verschenen, maar het taaltje van dien heer (oostenrijksch dialect, geloof ik) is in die beschaafde spraken nauwelijks met succes te reproduceeren. Je zult er van genieten en walgen tegelijk.

Ik meen, dat ik tusschen 19 Oct. en 20 Nov. nog één brief verzonden heb (er kwam toen niets van jou door), maar zeker weet ik het niet; in geen geval meer brieven. - Eddy heeft griep, maar is verder zeer op dreef, wederom verdronken in multatuliana; hij heeft daarvan nog twee publicaties in petto. De corr. Vosmaer-Kloos heeft mij zeer geboeid; ik weidde er twee artikelen aan. Deze Kloos moet wel een aardsmythomaan zijn geweest; want zonder mythen zou hij niet zoo betrekkelijk naïef hebben kunnen liegen.

Ga voort ons met brieven te verwennen! Wij krijgen er nooit genoeg, en ik zal antwoorden zoo goed en zoo kwaad als het gaat in de niet ophoudende drukte. Veel hartelijks over en weer!! Een hartelijke hand van je

Menno

Is mijn artikel in Die Brandwag al verschenen?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 9 januari 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Dit is nummer XVIII, zijnde achttien verzonden:

Zondag 7 Januari '40

Beste Menno,

Naar ik je reeds op briefkaart, gemerkt No. 17, gemeld heb, is je brief I, van 16 December (je schreef per abuis erop 16 *Nov.*!), hier goed aangekomen en met gejuich ontvangen. Ik begin met punt voor punt te antwoorden. Allereerst de politiek! Ja, het is niet mogelijk iets anders dan oude kost op te dienen wederzijds; maar het is wellicht aardig om te zien welk een verschil van opvatting voortvloeit uit de afstand! Wanneer ik Het Vaderland lees, dan verbaas ik mij altijd weer over de waarde, welke men er

nog aan Duitschland toekent, terwijl ik hier heel sterk den indruk heb gekregen, dat ze daar aan het eind van hun al hun latijn zijn en er zich steeds dieper in werken. Wat het Russische bondgenootschap waard is, heeft de Finsche geschiedenis overduidelijk aan het licht gebracht en de innerlijke onzekerheid en armoede spreekt overduidelijk uit de algeheele pauperiseering. Daarbij de volledige mislukking van de onderzeeboot- en mijnen oorlog; de vervreemding van Italië, dat ik nog wel aan de zijde der geallieerden zie komen, etc etc. Ik kan met de beste wil ter wereld en tot mijn innige genoegdoening geen lichtpuntje, hoe klein ook, voor de moffen ontdekken. Wat je schrijft over de Stalinisten is mij uit het hart gegrepen. Wie dergelijke smeerlapperij goedpraat, laat staan verheerlijkt, is een ploert en hoort niet in onze buurt te komen.

Ik brand letterlijk van nieuwsgierigheid naar het rijmdebat Simon-Jobs. *Vergeet in shemelsnaam NIET mij een volledige reeks van de daarop betrekkinghebbende knipsels op te zenden!!!!* Vanmiddag komt, gelijk iederen zondag, Van Wijk Louw vergezeld van zijne lieve concubine Truida Pohl, bij ons souperen. Ik zal dan gelegenheid vinden over een bijdrage voor DVB te praten, waarover ik hem reeds telefoneerde. Het kan zijn dat Uys Krige, hedenochtend in Pretoria aangekomen, er dan ook is. Hij blijft hier vijf maanden. Zooals je weet zetelt de regeering de helft van het jaar in Kaapstad, de andere in Pretoria. Nu is de Kaapsche periode aangebroken en met speciale treinen worden de ambtenaren aangevoerd. Verder is Kaapstad de meestgeliefde badplaats van de Afrikaanders, zoodat er in Jan;-Febr. een vijftigduizend menschen méér dan anders in de stad zijn, hetgeen natuurlijk een ongekende drukte geeft.

Ik hoop dat Eddy mij zijn vertaling van Boris zal zenden en bij voorkeur in gebonden staat.

Herinner je je, dat ik je in het begin, in een van mijn zeer verdrietige buien schreef over mijn vrees van de vrienden te vervreemden. Dat dit geen fictie is, bewijst, wat je mij over Eddy schrijft. Voor mij is hij nog steeds in mijn omgeving aanwezig; maar voor hèm schijn ik wat vervaagd te zijn! Ik kan je niet zeggen hoe dat denkbeeld mij benauwd. En trouwens er is in je brief nòg iets wat mij angstig maakt. Ik heb namelijk nu reeds het gevoel, dat er iets veranderd is, waardoor het mij onmogelijk is je geheel te volgen. Je schrijft namelijk, dat je niet kunt werken, dat je tegen het voorjaar het moffentuig in Holland verwacht en schrijft over gaslongen en shocks. Van tweeën één: òf je bent er *heilig van overtuigd*, dat het zoover komt; òf je gelooft dat het eigentlijk zoo'n vaart wel niet loopen zal. Uit de toon van je brief maak ik op, dat je het bitter ernstig meent. Maar dan begrijp ik absoluut *niet* waarom je dan niet bijtijds weggaat??? Het lijkt wel of je het konijntje bent, door de slang gebiologeerd; het kent het gevaar en kàn niet weg van de plaats waar het zich bevindt! Wat heeft het voor zin of nut, *wetend* dat het komen moet, rustig de gaslong, de afgeschoten arm en shock af te wachten??? *Verklaar mij dat eens*. Kom mij niet met de dienst-des-vaderlands aan, want dat is een drogreden! Nederland heeft voor de *toekomst* van zijn taal en kultuur *honderdmaal* méér aan een springlevende, strijdbare Ter Braak, dan aan een doode of een onbruikbaar gemaakte Ter Braak. Het denkbeeld, dat je voor je vaderland nuttig bent als je je laat vergassen, onthersenen of afmaken, in plaats van in den vreemde de strijd voor Nederland voort te zetten, lijkt mij mìnder dan kinderachtig. Dus Masaryk zou een beter Tsjech geweest zijn als hij zich door de Oostenrijkers had laten fusileeren, in stede van in Amerika de wederopstanding van zijn land voor te bereiden en Benesj had zeker het sinistere voorbeeld van Schussnigg moeten volgen? Wie van die twee is nu nuttiger? Ik meen bescheidenlijk,

dat Benesj méér tot stand kan brengen dan Sch.! Ik heb nooit begrepen, *waarom* je je door die oorlog van je ZAplan hebt laten afbrengen en je hebt mij daar ook *nooit* een *redelijke verklaring* van gegeven. Let wel: hoe heerlijk ik je komst zou vinden, ik schrijf hier nu volkomen onzelfzuchtig over, alleen omdat ik de overtuiging heb, dat je er beter aan zoudt doen er nu uit te trekken. Wanneer Het Vaderland accoord gaat met de plaatsvervanger, zou je ten eerste in deze volmaakte rust, waar vrijwel geen oorlogsgerucht in doordringt, je roman ook volkomen rustig kunnen afschrijven, je zoudt weer op adem komen, je zoudt veel nieuws zien en ondervinden. En wanéér de moffen dan in Holland vielen zou je niet overhaast en bezwaarlijk behoeven te vluchten, doch hier doodkalm en aangenaam het eind van de oorlog kunnen afwachten en je intusschen op menige wijze voor de Hollandsche zaak nuttig maken. Vallen de moffen *niet* binnen, dan keer je verfrischt, verrijkt, met nieuwe moed en nieuwe veerkracht en een nieuw boek in je zak naar Holland terug. Ik geloof op de berichten uit Holland afgaande, dat je *nù* méér behoefte aan rust en hersteld evenwicht noodig hebt, dan in min of meer normale tijden. Aty en ik hebben het er zoo dikwijls over: wat zouden Ant en Menno genieten van deze stilte, deze afgeslotenheid, deze onwerkelijke afzijdigheid. Mij viel dat wat zwaar en soms nog wel eens, nogal eens dikwijls; maar jullie zouden hier niet zoo alléén zitten als wij, omdat wij hier al zijn!

Ik vrees dat Adriaan niet meer weg komt; als ze werkelijk van plan zijn hem op te roepen, zullen ze wel van te voren maatregelen nemen om iedere vlucht te beletten. Zeg hem, dat ik hem spoedig uitvoerig schrijven zal; maar ik ben nu zoo'n beetje aan het werk en voer een uitvoerige correspondentie, zoodat ik niet alles te gelijk kan afmaken. Wat je schrijft over Gladstone Louw is in hoofdzaak juist, helaas! Hij lijkt in uiterlijk en karakter zeldzaam weinig op zijn broer Van Wijk, mist diens menschen- en levenskennis, diens humor en diens verdraagzaamheid. Hij is typisch provinciaal en tot de nek gevuld met wrok. Gek, de Europeesche Van Wijk is nooit uit de Kaap weg geweest; de provinciaalsche Gladstone verbleef meer dan vier jaar in Nederland en reisde héél Europa door!!!! Alleen moet ik zeggen dat Gladstone in de omgang wel meevalt. Sympathie heb ik niet voor hem, maar hij is wat je noemt: niet-ongeschikt. Ik zie hem alleen maar Zaterdagsochtends op de wekelijksche bijeenkomst met Van Wijk en Scholtz en dan is er altijd nogal aardig discours over en weer. Ook als dichter kan hij niet tippen aan Van Wijk. Ik zend je dezer dagen per aangeteekend drukwerk de drie poëtixe werken van Van WL, zijnde 'Alleenspraak', 'Die Halwe Kring', en 'Die Dieper Reg', samen met een en ander over hem, je hebt dan eenige documentatie, welke je eventueel te pas kan komen. Op De Brandwacht zal ik letten. Ze vallen wat traag in het plaatsen, die heeren uit Johannesburg. Ik zal je dan weer, zooals van de andere drie artikelen, *drie* exx toezenden: één uitgeknipt per avion, één per aangeteekend drukwerk en één gewoon.

Het is wel wat ellendig, dat de post naar Holland er zoo lang over doet. Wij krijgen vliegpost *uit* Holland in ongeveer 16 à 18 dagen; uit Frankrijk in 10 à 12! 5 Jan. bv kregen we een brief uit Holland van 19 Dec. Dat is dus een zeer bevredigend resultaat. Ik begrijp niet *waarom* het omgekeerde traject er zoo onnoemelijk veel langer over doet??? Dat moet Van Rantwijk, als chef-brievenbesteller, kunnen verklaren!

Het Zuiderkruis bestaat en behelst vier flink uit de kluiten gewassen sterren die een kruis suggereeren.

Ik ben benieuwd naar je reactie op mijn rapport in zake Het Hollandsch Weekblad. Nog nooit heeft iemand me zoo integraal rottig behandeld als A. Denk je eens in: *5 Mei* maak ik een nauwkeurige en plechtige overeenkomst met hem en zoodra ik mijn hielen gelicht heb, nl op *1 Juni* stort hij NIET het overeengekomen, en niet door mij

doch door HEM bepaalde, bedrag. Basta. We zijn, Aty en ik, blijkbaar op onzen ouden dag nog te naief! Ik verlang zéér naar foto's die je vooral aangeteekend moet zenden en als brief, niet per avion. Ben zeer benieuwd naar het stuk in het Vaderland over Steenen en hoop op geregelde berichten in zake het eventueele weekblad van De Kadt. De ex van Het Vaderland ontgaan mij, *driewerf helaas*, een maandlang omdat Rompel ze heeft laten opzenden naar Mosselbaai waar hij, mossel inderdaad, baait en hij stuurt ze natuurlijk niet terug! Hiermede wordt mij een der hoogste vreugden van mijn bestaan ontnomen. Ik heb nu alle punten van je brief beantwoord.

Maandag 8 Januari

Gisteren heb ik een vol daagje gehad. Ik moest een bezoek brengen bij een persoon, die even buiten de stad woont. Hij is vertegenwoordiger van De Bussy alhier en heeft mij menige dienst bewezen. Maar véél conversatie had ik niet met hem, al is hij dan ook een rechte afstammeling van Ulrich von Hutten, wiens naam hij draagt. Ik kwam pas om half acht thuis en vond daar Uys Krige, zoojuist uit Pretoria gearriveerd met alle ambtenaren. Hij soupeerde bij ons met Van Wijk en Truida. Het is een hubsche jonkman, verre van dom, levendig en vol humor. Neef van Slim Jannie (Smuts, de eerste minister) en thans na lang zwerven en ontelbare moeilijkheden, waarbij hij meer dan eens honger geleden heeft, werkzaam bij de radiopropagandadienst, hetgeen hem door de bekrompen nationalisten kwalijk genomen wordt, welke kwalijknemerij zich, als bij nationalisten te doen gebruikelijk, op kwalijke wijze uit. Hij was jaren in Spanje, natuurlijk regeeringsgezind; zwierf in Italië, Frankrijk en België. Van Nederland kent hij alléén Maastricht. Hij woonde hier vier maanden, zich ellendig verlaten voelende te Antwerpen en twee maanden te Gent, zonder dat het in zijn hoofd gekomen is, eens even bij ons in Bruissel op te loopen! Nu heeft hij er nog spijt van!! Kortom, een werkelijke aanwinst voor de kleine kring om ons heen. Ik heb met Van Wijk over DVB gesproken. Hij zal *GRAAG* een artikel van vijftien à twintig duizend woorden, de gewoone omvang van een DVBNummer, zorg dragen. Hij noemde zèlf een onderwerp: Afrika-Europa, vóór ik hem zei, dat jij ongeveer hetzelfde suggereerde! Ik zal hem aanporren, want nu in de vacantie heeft hij de beste gelegenheid dit af te maken. Ik zelf verzond heden een tweede stuk uit mijn boekje Catrijntje Afrika, onder den titel Waarom-Daarom, aan neef Arthur. *Stuur mij vooral, of vraag het aan Broeder Hein, alle kleinigheden, waar ik zoo levendig belang in stel en die mij zoo'n plezier doen. Bv als je wat schrijft over de crisis, of over het Decembernummer van, WERK. Wellicht heb je het stuk van Kees vernoemd; of over het Januarijnummer van GN. Vergeet niet dat wat ik aan Vaderland van Die Burger krijg nooit volledig is. Er ontbreken altijd wat nummers of bladen aan*. Nu iets héél anders. Laat eens een volledige week Vaderlanden wegen. Ze kunnen dan op het postkantoor wel mededeelen wat daar op moet naar ZA. Ik denk er dan over mij op Het Vaderland te abonneeren en mij de nummers week per week te laten toezenden. Als de port nu eens vijftig cents per week kostte, zou ik er dat nog wel voor kunnen uitleggen. Is het méér dan wordt het mij te duur. Een geregelde toezending van HV zou mijn verblijf hier wel zéér verzachten! Ik heb nog een andere kans: dat Die Huisgenoot zich op Het Vaderland abonneert! Ze willen namelijk daar een betere documentaire over het Holl. geestesleven en nemen nu GN en waarschijnlijk HVaderland! Dan krijg ik ze natuurlijk van de secretaris der redactie Fred Le Roux, die hier kind aan huis is. En bijzonder geschikte, intelligente, rechtschapen jongeman, maar niet vlug met de pen! Hij vormt op zijn ééntje de

brain-trust van dat weekblad, want de hoofdredacteur, Marcus Viljoen, is een ijdele koe, de risé van zijn personeel. Ik drink wel eens een kopje koffij met hem, C. Louis Leipoldt èn Van Swinderen, de Ned. legatiesecretaris, die hier als consul-generaal fungeert. Het is mij een raadsel hoe Leipoldt het uithoudt *iederen* dag met Marcus te 'geselsen'! Ik ben al druk bezig voor het Leipoldtnummer van GN, dat December verschijnen moet. *Op 28 Dec. wordt hij 60. Noteer* het, want het lijkt mij wel aardig, dat jullie er ook iets over geeft: hij is en blijft hier *dè* groote figuur in de ZA letterkunde. En terecht, in weerwil van de menschonteerende rotzooi welke hij naast veel zéér moois gepubliceerd heeft. Hij mist ieder zweem van zelfkritiek en in zijn vriendenkring zetelt niet één goede raadsman. Hij doet mij in tallooze opzichten aan Slau denken, met wie hij nogal wat opgetrokken heeft. Als jullie van buitenaf iets over hem wilt hebben, vraag het dan *NU (gezien de verbindingen)* aan H.A. Mulder, 30 Boshoffstraat, *NU* (=nieuw) *Muckleneuk* Pretoria. Dat die voorstad zoo'n raare naam heeft kan ik niet helpen! Hij is Nederlander, kent het onderwerp grondig en schrijft goed en vooral niet opgezweept.

Er heerschen hier in menig opzicht aangename toestanden. De KWV, zijnde de koöperatieve wijnbouwers vereeniging zendt ieder jaar een kerstgeschenk in natura aan de eenige 'personaliteiten', waar zij mij blijkbaar ook toe rekenden. Zoo kwam daar een kist bevattende twaalf flesschen oude cognac, port, sherry, likeuren benevens twee flesschen odeklonje, alles van ZAmakelij. Ofschoon geheelonthouder, heb ik een en ander in dank aanvaard ten einde er mijn bezoekers op te onthalen. Er is al een flinke bres in geschoten.

Er zitten hier allerlei tijdschriftplannen in de lucht. Hedenochtend werd ik gepolst of ik eventueel de leiding van een Holl. Weekblad op mij zou willen nemen. Ik kan moeilijk zeggen, dat ik er veel lust in heb. De Brusselsche ervaringen wegen me nog op de ziel; doch ik MOET helaas zien wat meer te verdienen en ik achtte mij dus verplicht in bevestigenden zin te antwoorden. Ik zal hier nu binnenkort een bespreking met onze gezant Van Lennep, die ik van Brussel nogal goed ken, over houden. Voorts ben ik in bespreking met een jonkman, die een keur uit mijn proza in het Engelsch zou willen vertalen. Vertalen is nix; maar een uitgever te vinden die zulk proza van een totaal onbekende Hollander wil uitgeven, dat is de kwestie! Maar Jacques Malan, die zeer bevriend is met Mencken, gelooft door diens bemiddeling, daarin te kunnen slagen. Ik zou het vermakelijk vinden en het zou mijn ijdelheid niet weinig streelen. Afwachten maar als het niet gebeurt is het ook geen ramp.

De Brandwacht, die mij een reeks artikelen bestelde (ik maakte er een viertal gereed) is wel uiterst sloom met de plaatsing! Ze schenken te veel aandacht aan hun 'rampokkerverhalen', waar zij inderdaad op drijven moeten. Je weet niet hoe zwaar die Fransche Moralisten op mijn gemoed wegen! Ik zou eigentlijk niet zooveel dingen tegelijk en doorelkaar mogen ondernemen, doch het één na het andere afwerken: éérst Catrijntje, die niet slecht opschiet, dan de Moralisten, dan de Brievenbesteller, dan mijn herinneringen aan steden: 'Een Vliegende Kraai...', dan een klein boekje waar ik schik in heb: Rariteiten. De wil is beter dan de werkkracht!

Ik heb een mateloos plezier beleefd met de Brieven van R.C. Bakhuizen van den Brink. Wat een alleraardigste kerel was dat! Je kunt de uitwijdingen over Grieksche codices natuurlijk overslaan. Maar wat hij schrijft over Duitschland en Oostenrijk is eenvoudig KOSTELIJK en nog heden net zoo actueel als in 1845!

Zijn schelden op de moffen is een onafgebroken genoegen. Ik voel lust er iets over te schrijven voor GN als Commentaar.

Ik sukkel eigentlijk al van mijn komst hier met een kies. Iederen week één à 2 bezoeken bij de tandarts. Niet pijnlijk, doch vervelend.

Een van de aangename verschijnselen van een land als dit, is dat er nog zooveel te doen valt. Door artikelen als die van jou in de Brandwacht en van mij in De Huisgenoot, worden allerlei onverwachtsche en directe belangstellingen ontketend. Er is dit najaar in één boekhandel, de H.A.U.M. te Kaapstad, véél méér moderne Nederl. litt.verkocht dan ooit te voren. Er is nogal wat Ter Braak, Vestdijk, Hoornik, Greshoff, Marsman, Walschap etc verkocht. Door de ellendig slechte aanvoer is er helaas heel veel uitverkocht en moet men vele klanten teleurstellen. Nog eergisteren kwam er een heer die een reis moest ondernemen, zooiets duurt hier altijd meerdere dagen, en die Lier en Lancet wenschte en In Gesprek met De Vorigen. Beide hier uitverkocht; hij heeft toen het Carnaval der Burgers als treinlectuur medegevoerd.

Het lijkt mij toe dat de romans door Stols die jaar ter markt gebracht niet bijzonder aantrekkelijk zijn: Otten, De Maegt, Van de Wall;.... Ik ben benieuwd (ik ben eigentlijk constant benieuwd), maar nu in het bijzonder naar je oordeel over Zin & Tegenzin. Stuur mij die krant VOORAL. Ik vind er toch werkelijk goede stukken in en ook goed en helder geschreven. Eddy, vat vol vooroordelen, zal wel weer kankeren. Zou daar nu werkelijk NIETS aan te doen zijn, die lieden elkander leerden verdragen eerst, waardeeren dan? Ik vind het VERDOMD vervelend dat ik nooit meer Eddy's bijna altijd voortreffelijke en overtuigende stukken in dat Indische krantje zie. Krijgt hij geen doubletten?

Ik kreeg wel: jouw stuk over Helman, dat is het laatste door mij ontvangen Zondagsblad en Simons stuk over Steenen, dat mij goed leek.

Je kunt je waarschijnlijk niet indenken *hóé* veel plezier mij het kleinste stukje krant of weekblad, doet waarin iets staat, dat mij belang inboezemt. *ZEG DAT OOK TEGEN HEIN*.

9 Januarij

Gisteravond ben ik even bij van Wijk geweest. Hij had de geheele dag al gewerkt aan het stuk voor DVB. Hij heeft zijn plan, inhoud en strekking, met mij besproken en het kan dunkt me goed worden.

De aankomst van de Middelkerk kan nu niet zoo erg ver meer zijn. Het schip is geloof ik 21 Dec. uit Nederland vertrokken en kan dus van de tiende Jan af iederen dag aankomen. Ik hoop dat daar nu eens flink wat boeken in zitten; want we beginnen een beetje geestelijke hongersnood te krijgen. Vooral onze nieuwsgierigheid, sentiment van lage orde maar bron van veel genot, komt zéér te kort! Maar ik moet zorgen onderwerpen voor mijn Huisgenootkronieken te houden! Vandaar dat nieuwe aanvoer zoo broodnoodig is. Heb je Zijlstra aangepord? Het boekje van Bob Stempels bij Boucher kreeg ik *niet* (bel hem even op) Is de bundel poëzie van Piet van Eyck bij Enschedé al uit???

Antwoord op een en ander!

Héééééééééééél véééééééééél liefs voor je huisvrouw en je poezen, een menigte hartelijke handen geheel

je Jan

Het woord poes kàn je hier met de beste wil van de wereld NIET gebruiken, het is als vriendelijke naam voor een kat gehéél onbekend en duidt alleen maar een

lichaamsdeel aan, dat jij en ik niet bezitten. Ik vergis mij nog weleens en heb daar al heel wat menschen mede geschokt tot in het diepst van hun kieschheid.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 10 januari 1940

aant.

aant.

N° 19

10 *Januari* '40

Beste Menno,

Heden Gister verzond ik je brief N° 18. Ik zend je hierbij een opgave van de nummers en datums:

1 - 6 nov 39
2 - 8 nov 39
3 - 11 nov 39
4 - 14 nov 39
5 - 20 nov 39
6 - 23 nov 39
7 - 27 nov 39
8 - 28 nov 39
9 - 2 dec 39
10 - 6 dec 39
11 - 11 dec 39
12 - 12 dec 39
13 - 22 dec 39
14 - 30 dec 39
15 - 2 jan 40
16 - 4 jan 40 Met ingesloten rapport betreffende Holl. Weekbl.
17 - 5 jan 40" briefkaart
18 - 9 jan 40
19 - 9 jan 40 deze briefkaart

Ik ben zeer benieuwd om te vernemen of al deze zendingen (en wanneer) aangekomen zijn - de post is vol raadselen. Truida Pohl die geabboneerd is op G.N. en de no's direct uit Amst ontv. heeft Dec. al, ik nog *niet*! 10 Jan het n^{o} van 1 Dec nog niet!! Is het niet om te huilen -

Krijg ik nog een stuk dagboek voor G.N. van je? Niet als kroniek maar als bijdrage ‘dans le corps de la revue’? In Aanbouw valt mij bij aandachtige lezing en herlezing *niet* mee. Heel veel liefs van allen.

Geheel je
Jan

Zojuist, 10 jan. Woensdag om 9 u je No. II van 21 Dec 39 ontvangen, hart. dank.
Antw p.o. morgen! Dat wordt N°. 20.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 11 januari 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

Dit is 20
XX

G.N. van *1* Dec
Heden 11 *Jan* ontvangen!
42 dagen!!

verzonden:
9 - 2 dec. '39
10 - 6
11 - 11
12 - 12
13 - 22
14 - 30
15 - 2 jan. '40
16[1)] *- 4*
17 - 5 briefkaart
18 - 9
19 - 10 briefkaart
20 - 11

ontvangen:
I gedateerd 12 dec. '39 op 5 jan. '40 *25 dagen*
II gedateerd op 21 dec. '39 op 7 jan. '40 *17 dagen*

[1)]*zending 16 bevat rapport Holl. Weekblad*

Woensdag 10 Januarij '40 geschreven om 7 u n.m.
verzonden Donderdag 11 om 10 u v.m.

Beste Menno!

Heden werd mij je missieve gemerkt II thuisbezorgd. Ik zal nu eerst even de staat van onze correspondentie opmaken: nood leert boekhouden. Aangezien je mijn I tot en met VIII binnen hebt, kunnen die van de legger worden afgevoerd. Hiernaast vindt je een opgave van IX-XX.

Aangezien ik je slechts weinige dagen geleden uitvoerig schreef, is er weinig nieuws te melden; ik begin dus met je brief II puntsgewijze te beantwoorden.

De dagbladen hier zijn weer eens zéér pessimistisch betreffende Nederland en men acht het land weer zéér bedreigd; ja, men acht een noodtoestand als 11 nov. jl. aanwezig. Wat ellendig, dat ik niet eens weet of deze brief je wel bereikt! Schreef ik je dat onze legatiesecretaris Van Swinderen in het feit dat moffrika ons verzocht de mofsche belangen waar te nemen, een aanduiding ziet, dat ze ons er buiten willen laten? alle Duitschers in vijandige landen zouden dan natuurlijk zonder consulaire steun zitten. Een zwak argument, maar we zijn drenkelingen die zich aan een stroohalm klemmen.

Ik heb De Kadt een paar maal te Brussel ontmoet in koffijhuis en bij mij thuis en ik mocht hem altijd wel; maar hij is zoo slakkig-traag in al zijn bewegingen! Hij heeft een fragment van zijn studie over Bergson voor GN beloofd en ik hoop, dat hij zijn belofte houden zal. Kan hij niet eens een Cahier voor DVB leveren? - 'Slaat Haman dood... telt nog slechts een twaalftal strofen. Als het af komt (wanneer?) zal het er misschien 24 hebben, dus niet genoeg voor een nummertje. De slotregel luidt:

Slaat Haman dood, slaat Haman dood,
Slaat Adolf Haman dood!

Het doet me werkelijk genoegen dat Heimwee je bevallen heeft. Ik hoop dat vriend-neef Arthur het in Februari plaatsen zal. Maar je schrijft niet over Catrijntje Afrika: is dat een slecht teeken??? Bevalt het stukje je niet en wil je mij in de verte niet verdrietig stemmen met je afwijzing???

Je zegt wel dat de vertaling van Kees' verhaal je goed leek; maar HOE beviel je het werk zelf bij herlezing????? Van Adriaan van ochtend wéér een allerliefste brief. Aty en ik zijn er zeer blij mede; schrijven zal ik hem morgen of over morgen. Zeg hem vast hartelijk dank voor zijn vele en hartelijke berichten. Dat Werk verdwijnt betreur ik niet. Het heeft lang niet genoeg opgeleverd, wat ik er mij bij de oprichting van voorgesteld had. Van Criterium heb ik *géén* verwachtingen: Cola is alleraardigst maar een duizelingwekkend warhoofje, Hoornik niet prima van karakter en een strever, Hoekstra, in weerwil van een enkel aardig gedicht, toch een weinig markante figuur.

Ik hoop dat de dagen zullen komen, dat ik mij op de heerlijke lichte logeerkamer ten kraaienlane, in je dagboek verdiepen kan. Het was een teleurstelling voor me dat je je niet positief over GN en in bevestigenden zin hebt uitgelaten. Ik reken erop, dat je in het uiterste geval toch in de bres zult gaan staan, al is het maar tijdelijk. Laat mij VOORAL en dadelijk Hitlers Eigen Woorden *geb*. zenden.

Van Moerkerken is een nare treuzel; op diligentie in zake Brandwacht kun je rekenen.

De echte nationalisten zijn door dik en dun en verblind produitsch. Het is het botste en bêtste volkje dat je ooit gezien hebt. Je moet ook vooral niet verwachten, dat een eventueele inval in Nederland die heeren in het minst ontroeren zal. We krijgen dan in hun oogen ons verdiende loon, want we zijn totaal verjoodscht en verindischt en een uitgeleefd volk, dat dol blij mag zijn wanneer de moffen er wat frisch leven in blazen. Mijn bekenden hier VWL, Scholtz (die sterk pro fransch is) en Uys Krige zijn razend over die stomme en misdadige geestesgesteldheid. Sch. zei mij gisteren:

die nationalisten meenen dat zij hun bestaansrecht bewezen hebben *ènkel* door antiengelsch te zijn, het is een voor ZA verderfelijk negatievisme en Krige zei mij vandaag: die kerels zijn hun eigen vrijheidsoorlog niet waard, hun verleden is te goed voor hen! De Engelschsprekende Afrikaaners en een *groot* deel van de Afrikaansch sprekenden zijn normaal denkende en voelende menschen en tesamen hebben die godlof de meerderheid in het parlement; maar op het platteland zitten helaas héél veel van die oliedomme schaapskoppen, die niets anders aannemen dan wat Zeesen in het Afrikaansch uitzendt! De haarstreuvelendste nonsens: bv dat geheel Elzas-Lotharingen door de negers overrompeld is, dat de vrouwen er en masse en in het openbaar verkracht worden en de kinderen aan het spit gebraden. En iederen avond een andere sensatie en telkens gaat dat er in als god woord in een ouderling. Een van die ezels zei, als ik moet kiezen tusschen Engeland of een typhusepidemie dan kies ik het laatste!!!! Een ander heeft een geniaal plan opgesteld en met de grootste ernst verkondigd. Als Engeland verslagen is, hetgeen volgens hen niet uit kan blijven, worden alle joden uit ZA verdreven. Alle inboorlingen en kleurlingen worden opgedreven tot boven de equator! Dan zal Duitschland uit de veroverende landen vier miljoen dwangarbeiders sturen voor de ZA republiek en de Afrikaanders zullen dan een heerschende, volkomen gesloten kaste vormen *bóven* deze halve lijfeigenen! Ik zweer je dat deze nonsens hier door talloozen voor zoete koek geslikt wordt!!!!!!!!!!

Hier merk je er natuurlijk weinig of niets van; en in onze omgeving zitten uitsluitend lieden, die er, met eenige geringe schakeeringen, NET ZOO over denken als jij en ik. Een krant als Die Burger is sterk produitsch en er gaat bij elke Britsche tegenslag gejuich op, op iedere bladzijde! Al deze lieden zijn NOOIT in Europa geweest, kennen er de verhoudingen niet, weten van geestelijke goederen nog minder af dan wij van kruidenierswaren. En wanneer men erop wijst dat Duitschland als het de kans schoon zag dadelijk ZA met zijn rijkdommen zou inpikken, dan zeggen zij dat Duitschland dat NOOIT zou doen, omdat de 'echte' Afrikaanders altijd zoo loyaal en bewonderend tegenover Duutschland gestaan hebben!!! Verwijst men naar Tsjechoslowakije of Polen, dat antwoorden zij, dat dat onbeschaafde landen zijn, in handen van de joden, en in geen enkel opzicht met een beschaafd land als ZA te vergelijken. Moffrika valt alleen maar landen binnen die ontbonden zijn met het doel deze te redden; maar nooit een gelijkwaardig land en volk!!!! Zulke kul is hier gelukkig nog *in beperkten kring* gemeengoed!!!!!! Let wel: in beperkten kring. Ik schrijf deze onzin omdat jij mij ernaar vroeg. Maar wanneer je hier in normale kringen verkeert bemerk je er *NIETS* van en dan lees je net als ik Cape Times en Cape Argus en geen Burger!

Nog steeds heb ik GN van 1 Dec NIET!!! En Truida Pohl, abonnéé, wel! Rara hoe zit dat. En wat ik nog véél naarder vind: nog steeds heb ik het boekje van Adriaan bij Leopold niet. Ik vrees dat het weggeraakt is. Hij heeft het mij toch zeker bij verschijning toegezonden. Vraag anders Loot om een ander GEB ex!!!! (met signatuur van Adr) Vergeet dit *NIET*!!!!!! Het is *niet* vleis braai*e*, maar vleis braai!

Nu, allerbeste, we verlangen nù alweer naar je volgende berichten!

Héél véél liefs voor the white Ant, van ons allen, en veelhandig

je Jan

11 Januarij '40

Wanneer je het verschijnen van Lojale Verset nog aankondigt om de vooruitgang van VWL vast te leggen en te verkondigen, stuur mij dan 2, *TWEE*, exx van die bespreking. Het blijkt uit je brief dat het koud en winderig in Nederland is. Hier daarentegen is het nu volle zomer. De twee heetste maanden van het jaar zijn Januarij en Februarij; maar tot nu toe is het nooit zoo warm als bijv. in Juan les Pins. Bovendien koelt het des avonds sterk af, zoodat er geen sprake hoegenaamd kan wezen van lijden door overmatige hitte. Het is over het algemeen lekker warm weer, met naar mijn smaak ietwat te koele avonden. Vruchten zijn er hier in overdaad. De abrikozen zijn net voorbij. Nu perziken, pruimen, mateloos veel druiven, meloenen (hier spekkies geheeten) kosten bijna niets; evenals ananassen, mangoes, lichen, granadillas. Ik eet hier voornamelijk fruit. Visch en vleesch zijn ook zeer goedkoop. Voor een overdadig maal visch betaal ik nooit meer dan een kwartje à dertig cent. (ik doe n.l. altijd de inkopen in de stad!) i pond gehakt en goed, 27 cent. Ik eet, van wege mijn chronisch versterf in het ingewand of liever mijn neiging tot inwendige gasvorming, geen brood. Jan junior is plotseling en nu al maanden vegetariër! Het eenige artikel dat hier gestegen is, is de thee. Bepaald duur is schoeisel, drukwerk (3 maal zoo duur als bij ons) en horlogereparatie, als mede schrijfmachinelint. Maar dat staat buiten verband met de oorlog. Was ook voordien zoo. En van iets wat ook maar op distributie lijkt is geen sprake. Er is overvloed van alles.

Vergeet je de rijmtoernooyen Simon-Jobs NIET?????

Voor deze week ten einde is, gaat er een lange brief aan Charles Edgar du Perron de deur uit. Vraag hem vooral ook om een ex geb Boris!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 15 januari 1940

aant.

aant.

Zending No. 21

15 Jan '40

De Cape Times van hedenmorgen [onleesbaar] alarmerende berichten Nederland en België betreffende, dat ik behoefte gevoel je enkele woorden te schrijven in de hoop dat ze je bereiken. Laten wij toch vooral doorgaan met elkaar *zoolang als het ook maar enigszins mogelijk is* berichten te zenden. Desnoods slechts korte levensteekenen. Misschien gaat ook dit keer het gevaar voorbij. In elk geval zitten we te hunkeren naar nadere berichten.

En voorts zoolang het fatale nieuws uitblijft, maar net doen of er niets gebeurd en ‘rustig’ voortwerken! Ik zit nu aan wijze Fransche Moralisten, want de uitgevers zonden mij een telegram om te porren. Ik zweet bloed over alle mogelijke biografieën van de levens!

Je zoudt mij een GROOTE DIENST kunnen bewijzen door van Zijlstra een stel afgedrukte vellen of schone proeverij van Slau's poëzie (en zijn novellen?) te vragen en mij dat zoodra je ze bezit doorzenden om art. te prepareren. Ik begin (en dat is een *ràmp*) kort van stof te worden. Do it now! Zoo mogelijk, kan ik per gaande mail alles binnen een maand hebben. Post komt in het algemeen fraai door. Gew. post ± 28 à 30 dagen, vliegpost 16 à 21 dagen.

Heel veel liefs van allen (de jongens kamperen te Gordonsbaai) voor Ant en jezelf geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 17 januari 1940

aant.

aant.

aant.

N° 22

17 Januarij '40

Beste Menno,

De spanning is nog niet geheel geweken, hoewel de dagbladen hier een hoopvoller toon aanslaan. De Engelsche pers is natuurlijk zéér pro Hollandsch en vol lof over onze en der belzen kalmte en waardigheid etc. Die Burger heeft ontdekt, dat er geen sprake is van eenige gevaar van Duitsche zijde is, doch dat onze neutraliteit in het grootste gevaar verkeert door het drijven van Engeland en Frankrijk, die een gecombineerde aanval over land door België en over zee van de Engelsche kust af in het zin hebben. Wij zijn slachtoffers van een schandelijke propaganda der geallieerden, die telkens berichten over een Duitsch gevaar lanceeren om hun eigen kwade bedoelingen t.o. van Nederl. te maskeren. Er bestaat geen Duitsch gevaar; er is in de wereld nooit anders dan één voortdurend en alomtegenwoordig gevaar geweest: het Engelsche. Dergelijke menschonteerende en zielverschrompelende nonsens en kletsika wordt door de boeren op het land, lezers van Die Burger, als de opperste en eenige wijsheid geslikt. Ik denk niet dat de moffen dat blad stoppen. Ze zouden wel gek zijn als ze dat deden; want de redactie gaat *gratis* nog een streepje verder in het ignobele, dan Goebbels in hoogsteigen persoon! Zooals ik al zeide: de Engelsche pers is keurig: gematigd en niet àl te sensationeel.

Ik vergat in mijn laatste brief je te antwoorden op je afkeer van Reinders. Je hebt daar groot gelijk in en IN THEORIE ben ik het gehéél met je eens; maar van mijn jonge jaren af heb ik altijd en overal een zwàkje gehad voor z.g. artiestencafé's: Stefanie in Muenchen, Flore in Parijs, Hamdorf (eertijds) in Laren. Ik kan de drang die er mij altijd weer heendrijft niet ontleden of verklaren, alleen maar vaststellen! C'est plus fort que moi! Ik zat in Parijs nooit ergens anders dan in de Floor! Het zijn

abjecte lokalen; maar ik voel me er, bewust van de abjectie, niettemin behaaglijk. Het zal zooiets zijn als de allerbeschaafste hond die zich toch zoo nu en dan eens in de drek moet wentelen! Leve Reinders!!!!

Ken jij een dr Paul Cohn, vervatter van een werkje 'Um Nietzsche's Untergang' een verdediging van de zuster, een weerlegging van E. Podach: N's Zusammenbruch Zoo niet, dan zal ik je het boekje zenden. Opgemelde Cohn woont HIER. Ik heb hem nog niet ontmoet en voel er niet veel voor, want zijn boekje staat mij maar matig aan. Daar ik echter verre van een N-kenner ben, zou ik gaarne je oordeel willen vernemen. *Vergeet NIET hierover even te antwoorden!*

Heden verzend ik je als aangeteekend drukwerk per *gewone* mail drie bondeltjes van N.P. van Wijk Louw. Je hebt nu zijn volledige werken. De volgorde is: 1. Alleenspraak; -2. De Halve Kring; -3. Dieper Recht; -4. Berichten te Velde; -5. Loyaal Verzet. Hij werkt nu aan een groot gedicht, waarvan ik nog niets gelezen heb; maar dat (door het beetje Forumwind dat ik meegevoerd heb???) in een met opzet naakt gehouden spreektaal geschreven is. Ik ben er zeer benieuwd naar. Ik voegde aan het pakje toe een breedsprakig en nietszeggend artikel over VWL door Verschaeve en een goede dialoog over hem van H.A. Mulder. Ik vind het een prettig idee dat je nu in het bezit van een vrij volledige documentatie bent. Voorts deed ik je toekomen, eveneens als aangeteekend drukwerk per gewone mail, een plaatwerk, dat hier te lande in honderdduizend exx verspreid is en in geen plattelandswoning ontbreekt. Ook in de onze, ofschoon stadverblijf, hangt er een, nl ten weeceeë, mèt de beeltenis van Napoleon III, welke sedert mijn trouwen al mijn 'huisjes' versierd heeft. Het zou mij een aangenaam denkbeeld zijn, indien ik deze aantrekkenlijke plaat op dezelfde plaats in het perceel 36 Kraaienlaan aanwezig wist! Er is zéér veel op te zien. Ik ben er in al die maanden nog niet op uitgekeken en telkens ontdek ik weer nieuwe incidenten daarop afgebeeld. Ik vestig in het bijzonder je aandacht op enkele punten, welke ook mij sterk geboeid hebben. Allereerst zie je op de pijlers van de monumentale poort de woorden Bacchus en Venus. Naast Bacchus ontdek je dan een tafeltje met borrelaars voor sociëteit, niet ongelijk aan het tafreel dat het Plein voor De Witte in de zomermaanden biedt. Naast Venus verrijst een zéér beknopt gebouwtje, dat mij voor het doel, hoe knus het ook overigens zijn moge, wat àl te klein lijkt. Wanneer we de naam 'cafetaria' toekennen aan een gelegenheid waar men *staande* zijn kopje koffij drinkt, zou men dit etablissement een 'bordellaria' moeten heeten. De dame die zich op de drempel bevindt wijst, gelijk je zien zult, zoo nadrukkelijk op haar oog, dat ik daaruit niet anders kan besluiten dan dat de consumptie er 'à l'oeil' is. De mode is over het geheel, zoowel voor dames als heeren, een vijftig jaar ten achter, met uitzondering echter van die voor de militaire stand, die met de nieuwste stalen helmen uitgerust is. Let verder op de plaatsing van het orkest ten opzichte van de dansparen, deze is zéér origineel; en tracht mij te verklaren waarom het vervoer per spoorweg zoo bij uitstek zondig is? Ik hoop te gelegenertijd je gedetailleerd oordeel over dit populaire kunstwerk te mogen vernemen.

Ik heb een brandtelegram van de Hollandiadrukkerij betreffende de Fransche Moralisten bekomen en heb mij nu aangegord en mij er middenin gestort. De laatste dagen hield ik mij uitsluitend met Joseph Joubert bezig en dat is van mijn vijftal verreweg de aardigste kerel. Hoewel je Chamfort ook niet uit moet poetsen: Rochefoucault, Vauvenarguss, Rivarol, Chamfort, Joubert. Alleen 2 moet nog vertaald worden. Ik hoop begin volgende week ruim de helft van de kopij af te kunnen zenden.

Met de Arendskerk is de geheele post van *5 tot 11 Januarij* in Holland gebust verloren gegaan. *Ik veronderstel dus dat het Januarijnummer van GN op de bodem*

van de Golf van Biskaje rust. Wil je aub DADELIJK na ontvangst van dit schrijven AvR even opbellen en hem vragen mij per omgaande vier nieuwe exx te laten zenden, tenzij hij als brievenbesteller wéét dat die ex met de Heemskerk of met een Engelsche boot verzonden zijn. En ik was juist zoo bitter nieuwsgierig naar gezegd Januarijnummer. DO IT NOW!

We hebben een stille week. De jongens zijn namelijk met een vriend gaan kampeeren in Gordonsbaai aan de Indische Oceaan. Niet al te ver van hier: met een auto anderhalf uur.

Misschien zijn er ook Zondagsvaderlanden verongelukt! Ga eens even na: heb je tusschen 5 en 11 Jan. er een gepost; zoo ja, zend me dan een duplicaat!!!

Vrijdag moet ik naar de opening van het parlement, Zaterdag hoop ik naar Gordonsbaai te gaan, wanneer Van Wijk Louw zijn lilliputautootje, genaamd Pietertje, uit de reparatie terug heeft. Post bedacht ons ditmaal karig.

Alles en alles bijelkaar een matte, downe week. Hoe slechter de berichten uit of liever over Holland, des te sterker mijn verlangen er te zijn. Zoodat dezer dagen het heimwee in een zéér nijpende vorm optrad. Ik ben hier nu een half jaar en ik kan niet zeggen, dat ik hier ook maar hòe weinig ook thuis ben. In tegendeel. In het begin voelde ik mij nog als belangstellend toerist; nu als balling en niets anders. maar wat geeft het aldoor te klagen. Ik maakte een fout met weg te gaan en daar boet ik voor.

Met héél véél liefs voor gade en kattekinderen, een hartelijke hand van geheel je

Jan

Nº - 2 Dec '39
9
10 - 6 Dec
11 - 11 Dec
12 - 12 Dec
13 - 22 Dec
14 - 30 Dec
15 - 2 Jan 40
16 - 4 Jan rapport Holl. Weekbl.
17 - 5 Jan briefkaart
18 - 9 Jan
19 - 10 Jan briefkaart
20 - 11 Jan
21 - 15 Jan briefkaart
22 - 17 Jan briefkaart

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 23 januari 1940

aant.

aant.

N° 23

23 Januarij '40

Dit is een waar stuk Holl. architectuur, z.o.z.

Beste Menno,

We hadden een zeer magere postweek. Alleen tot onze grote vreugde een *alleraardigste, allergezelligste*, opgewekte brief van Eddy, welke ik p.o. beantwoordde. Ik maakte de kopij voor het tiende (en waarschijnlijk laatste) deeltje der Ursa Minor persklaar en werk voorts vrijwel uitsluitend aan de Franse Moralisten. Snel gaat bij mij *niets*. Ik word met den dag zwaartillender en pietepeuteriger. De Heemskerk ligt met 34 kisten boeken voor de H.A.U.M. in Vlissingen en wij snakken naar de zending. Al in zóó lang heb ik geen nieuw boek gezien! En geen pietsie Vaderland of een ander leesbaar blad. Ik heb nog nooit het gevoel gehad zoo volkomen afgesloten van de wereld te leven. Je stuk over Steens voor Brand kwam nog niet aan. En van een Jan no van G.N. is nog geen sprake. Zag het er goed uit? Hoe is de confrontatie Rantwijk - Du Perron afgelopen??? Dezer dagen als ik weer wat veerkracht heb, schrijf ik een lange brief

geheel je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 24 januari 1940

aant.

aant.

Woensdag *24* Januarij '40
Dit is brief nummer 24, lijst ZOZ

Beste Menno,

Gisteren was een zeldzaam rijke postdag: de mail van De Reiger kwam binnen. De post is inderdaad een raadselachtig wezen geworden. De door jou aangehaalde staaltjes zijn treffend. Maar hoe vind je dan dit: Rantwijk schrijft mij een brief op 6 Januarij, verzendt die met de speciale vlucht van De Reiger en betaalt daar, blijkens de zegel, één gulden 12 en een half voor. Daarnà schrijft hij mij op *8* Januarij per gewone vliegpost ad 37 1/2 cent: beide brieven worden mij tegelijkertijd bezorgd!!! Ik zal eerst je brief beantwoorden. ja de goede strijd in Finland verkwikt ook ons, ofschoon ook hier de afstand zijn werk doet en het medeleven niet zoo direct en zoo fel is als we het in Europa gekend hebben. Ik zelf maak me dan over dat veraffe gevoel ongerust, beschuldig mezelf van onverschilligheid, inslaping en uitdoving en schrijf een en ander aan seniliteit toe! Het verwijderen van HH comm. uit het comité van waakzaamheid heeft me in de gegeven omstandigheden deugd gedaan. Ik las in

de Locomotief eenige aanhalingen uit het blad van die heeren, waar de haren me van te berge rezen. Ik kan je niet zeggen HOE blij ik was met je gunstige berichten betreffende mijn stuk in het Jan. no. van GN. Het tweede hoofdstuk is meer beschouwend, maar helaas ook wat matter, later gaat het dan weer beter. Ik ben benieuwd wanneer ik dat nummer ontvangen zal. Van AvR kreeg ik over GN twee verkwikkende brieven, omdat er uit blijkt dat hij *hart voor* en *kijk op* de zaak heeft. Mijn afwezigheid van GN, waardoor vanzelf de loopende zaken mij meer en meer ontglippen, is een van de redenen waarom van mijn onvermaak alhier. Het is misschien niet goed en niet juist en een bewijs van litterairderigheid, zoo aan een tijdschrift verknocht te zijn; maar ik kan er niets aan doen, het is nu eenmaal zoo! Zoo'n post als gisteren is héérlijk; maar heeft ook ten gevolge, dat de houtworm heimwee weer met frissche moed in de ziel begint te knagen. Het stuk in het Jan. no. is alles behalve makkelijk beschreven. Ik heb er eindeloos over gezwoegd en geploeterd. Vooral in den beginne hier, kon ik, als je je nog herinneren zult, maar niet op dreef komen. Het doet mij plezier dat men het zweet er niet in bemerkt! Ik wil niets liever doen, dan dit jaar een nummer van DVB voor mijn rekening nemen en ik zal ernstig mijn best doen, zoodra de Fransche Moralisten de deur uit zijn. Ze schieten goed op gelukkig. Wat is werken op bestelling toch ellendig! Het belooft een best jaar voor DVB te worden en ik ben natuurlijk brandend nieuwsgierig naar het stuk van Gomperts. Een prima heertje, laat die maar schuiven! Alles wat hij doet doet hij goed. We hebben zeer gelachen om de testiculaire ontbolstering Adriaans, katten krijgen na zoo'n operatie een sterk beschouwende natuur en met hun wijsheid ontwikkeld zich, gelijk bij menschen, hun afkeer van handelingen en daden.

Wat is dat nu weer voor een paapsch ploerterij in dat Leidsch gewroet??? Ik wist van niets en ben zéér benieuwd er alles van te lezen. Stuur toch vooral zulke kranten en vertrouw NIET volkomen op het feit dat ik via Die Huisgenoot de afgewerkte Vaderlanden van Die Burger krijg. Want de serie is nooit geheel compleet en er is weleens in geknipt. Ook *gaarne* je bespreking van het Jan. no. van GN en als je soms Loyaal Verzet aankondigt. Ik heb nu in lang geen Zondagsblad van je gehad. De corr. Vosmaer-Kloos, waar ik naar zit te hunkeren om er over te kunnen schrijven, heb natuurlijk nog niet gekregen. Vraag eens even per briefkaart aan Stuif of hij mij een rec. ex. heeft laten verzenden. Hij kan zeker zijn van uitvoerige bespreking. *De groote moeite* voor mij is om stof te vinden, nu in Vlissingen 32 kisten boeken voor de HAUM staan, waar véél voor mij bij zit. De hemel weet wanneer we die hier krijgen! Stel je voor het boekje van Adriaan bij Leopold heb ik nog steeds niet!!! A qui la faute: post, A. of L.? Je artikel heeft tot heden nog niet in Die Brandwag gestaan. Verleden Vrijdag liep ik Van de Heever tegen het lijf, die voor een dag in Kaapstad was voor een vergadering van de radioraad. Hij heeft nogal wat in de melk te brokkelen bij gezegde Brandwacht en ik porde hem ernstig aan de plaatsing van jouw & mijn stukken wat te bespoedigen. Hierbij weer eens voor de aardigheid een nommer van De Huisgenoot laat het aan Eddy zien, die graag naar hij mij schreef een ZA weekblad onder het oog wou krijgen. Wekelijksche oplage tusschen de veerig en vijftig duizend, dat moet niet uitpoetsen bij een bevolking van één miljoen Afrikaansschsprekenden!!! Dat zou voor Nederland beteekenen dat de Haagsche Post tusschen drie en vierhonderdduizend abonnés moest hebben!!! En ik moet zeggen, dat met zoo'n oplage en gezien de intellectueele verhoudingen vooral te lande, het blad nog lang zoo slecht niet is. Men poogt altijd naar een evenwicht tusschen populair en degelijk. Wil je Salden vooral eens zeggen dat ik zijn bandje voor ‘Een boek over het Boek’ bijzonder geslaagd vind en dat ik er *dankbaar* gebruik

van zal maken. Via Nike hoor ik zoo nu en dan tot mijn genoegen goede berichten over hem. Hij schijnt er zich wel zoo'n beetje door te kunnen slaan. Het lijkt mij toe dat Adriaan's, des ongelubden, plannen voor Amerika vasteren vorm aan gaan nemen. Alleen ben ik bang dat de legerleiding een spaak in het wiel zal steken. Mogen jonglui uit het land?? Hier niet. Ik kreeg een amusante brief van Avsch. En een uitvoerig bericht van neefje Huib, die voor zijn candidaats zwoegt na zooveel jaren luierens. We beleven hier rustige weken. VWL werkt aan een epos en ik stoor hem dus zoo weinig mogelijk en verder ben ik nogal bezig zonder dat er daarbij veel uit mijn handen komt. Kon ik maar met De Reiger terug vliegen en al was het maar een maand in Holland blijven!

Ik ben een beetje haastig deze brief weg te krijgen, daarom is hij maar kort. Ik begin dan meteen weer aan een nieuwe, die dag na dag bij gehouden wordt. Heeft Moerkerken de portretten nog niet gezonden???

Want hoe graag ik kieken van de katten zie, ik zie jullieër aanschijn toch nog liever! Véél liefs van ons allen voor jullie beidjes,

geheel
je Jan

Tot en met no. 12 heb je ontvangen naar uit je laatste schrijven van 8 Jan blijkt

13 - 22 Nov '39	
14 - 30 Nov '39	
15 - 2 Jan '40	
16 - 4 Jan '40	*bevattende het rapport betreffende het Holl.Weekbl.*
17 - 5 Jan '40	*briefkaart*
18 - 9 Jan '40	
19 - 10 Jan '40	*briefkaart*
20 - 11 Jan '40	
21 - 15 Jan '40	*briefkaart over drukproeven Slau.*
22 - 17 Jan '40	
23 - 23 Jan '40	*briefkaart*
24 - 24 Jan '40	

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 30 januari 1940

aant.

aant.

aant.

Dit is brief nummer 25
zijnde vijf-en-twintig

Kaapstad, 30 Januarij '40

Beste Menno,

Mijn epistolaire drift werd deze week zeer gefnuikt door drukke letterkundige besognes. Er is een grens aan 's menschen schrijfkracht! Behalve enkele noodige artikelen, ben ik bezig eenige boekjes persklaar te maken, hetgeen, behalve veel en aandachtig wikken en wegen, enorm veel tijd en zorg voor bewerking, verandering, verbetering eischt. Sommige artikelen moeten tot één samengevoegd, andere weer gesplitst worden. Ik ben nu klaar met de kopij voor het tiende en wellicht laatste deeltje van de reeks Ursa Minor, drie tamelijk omvangrijke essaijs uit verschillende tijden van mijn schrijverij. Dan krijgt Van Kampen in '40, als hij het hebben wil ten minste (wat god geve, gezien mijn moeite) een, naar mijn bescheiden doch niet geheel onbevooroordeelde meening, aardig boekje 'Rariteiten' geheeten, bevattende opstellen en aanteekeningen over allerlei vreemde verschijnselen en verschijningen in de litteratuur; lichte kost, waar uitgevers juist altijd om vragen. Het eerste zal de omvang van Van Schendel's Nachtgedaanten hebben; het tweede een vijftigtal blz méér dan Steenen voor Brood tellen bij gelijke uitvoering. De Fransche Moralisten worden daarbij niet verwaarloosd. Zoodat ik tegenwoordig mijn dagen niet in ledigheid verspil. Het is verder rustig in de wereldpolitiek, zoodat ik niet word afgeleid. Het schijnt in Europa nogal koud geweest te zijn dit jaar. Hebben jullie daar in Den Haag ook last van gehad of niet méér dan andere jaren? Was jullie huis goed warm te krijgen? Onze volle zomer duurt nog de geheele maand Februarij, dan begint de herfst. Maar wat je noemt làst van de warmte heb ik hier geen dag gehad. Het was altijd aangenaam en het koelt 's avonds veel sterker af dan in Zuid Frankrijk. Ik maak me een beetje bezorgd over de slechte verbindingen met het oog op de stof voor mijn artikelen. Sedert de laatste dagen van November is er geen boot met bestemming ZA meer uit Nederland vertrokken. Er liggen kisten vol boeken voor de H.A.U.M. te wachten en daar zal menig boek voor mij onder steken; maar wanneer zullen we die hier krijgen?? De tijdelijke aanwezigheid te Kaapstad van Uys Krige is werkelijk een verdienstelijke aanwinst voor onze kleine kring. Hij is, 28 jaar oud, en een bijzonder aardige, gezellige jongen die de schakel vormt tusschen Kees en Van Wijk: drie generaties! Het is gewoonte geworden dat Van Wijk Louw en zijn Truida iederen Zondag bij ons soupeerren, zoo van 6 tot elf, half twaalf, héél prettig; en Uys sluit zich daar tegenwoordig gewoonlijk bij aan. Hij leeft hier weer een beetje op, na de schelderij en de bedreigingen welke hij in het noorden te verduren had, omdat hij, ten einde niet definitief te verhongeren met vrouw en kind, een regeeringsbaantje aangenomen heeft. Frissche toestanden! Je moet het hooren om het te gelooven. Maar we praten er maar niet meer over. Dat is het verleden. J.l. Zondag las hij een kostelijk gelegenheidsstuk voor, dat hij vervaardigd had voor het een of andere feest van de Stellenbosche studenten. Kees, na geruimen tijd, uiterst ontdaan te zijn geweest, stijft weer een beetje op en krijgt zijn oude vroolijkheid terug. Hij had een diepe inzinking. Hij is ook weer hard aan het werk. Hij schrijft een verhaal, dat het vorige voltooit en daar een geheel mee maakt. Ik heb er nog geen letter van gelezen en kan je er dus niets van melden. Terloops zag ik met niet geringe vadertrots dat de NRC bijzonder loffelijk zich over Kees' bijdrage in WERK uitliet. Zou er niet iemand zijn, die er

aangedacht heeft mij dat knipsel toe te zenden??????? Ik zou het graag willen hebben. Verder vernam ik dat je de zijdelingsche relaties met de Nederlandsche diplomatie uitgebreid zijn en dat nu allebei je zusters in de 'Carrière' zijn. Zou er geen kans bestaan dat Victor nu gezant wordt; het hoeft niet dadelijk in Brussel, hij kan klein beginnen, in Andorra bijvoorbeeld. Ik heb nu ook, Wolters gebruikte godlof de posterijen!, de briefwisseling Kloos-Vosmaer ontvangen. Die aanval na V's dood en na zoo'n correspondentie maakt Kloos als karakter voorgoed àf. Ik vind het verkeerd, dat Stuif die infecte houding nog zoo'n pietsie tracht te vergoeilijken in zijn voorrede. Kwamen er maar weer eens wat Zondagsstukken aan!!! Ik heb er al in geen maand ruim een gezien, dank zij de grillen van Tante Pos. Ik zal blij zijn wanneer Rompel, red. buitenland van Die Burger, van verlof terug is, want dan kan ik weer Vaderlanden en Rotterdammers krijgen! We zijn een maand lang van deze heerlijkheid gespeend.

Nu ik zoo druk bezig ben, kan ik mij over het algemeen wat beter schikken; maar zoo nu en dan heb ik er toch nog een dag tusschen dat ik met mijn hoofd tegen de muur loop. En wanneer er op de een of andere wonderbaarlijke wijze een mogelijkheid kwam tot terugkeer naar de Europeesche hel, zou ik geen moment aarzelen. Ik schreef het je al: wanneer ik het gevoel had, dat dit een ietwat uitgebreid vacantiebezoek was en dat ik over een jaar, desnoods anderhalf weer terug zou zijn, zou ik hier volop genieten. Maar het vooruitzicht van ten allerminste vier jaar maakt me totaal dof. Van Eddy kreeg ik een fraai dubbelportret: mèt en zonder snorbaard. Ik heb ze in één lijstje laten zetten!! Zeer vermakelijk. Op de ongesnorde foto lijkt hij mij mager in het gelaat geworden en het een sterke trek om de mond doet hij aan de een of anderen machtige Kainz denken! Overmorgen is het Februarij en ik heb nog steeds het Januarijnummer van Gn niet! Weet je, ik ben zoo bang, dat een verblijf zoo ver weg met zoo veel bezwaren, mij op den duur tot een zanik zal maken: je begint een overdreven belang aan allerlei kleinigheden te hechten en het valt je steeds moeilijker je over iets héén te zetten. Kolonisatie maakt tobberig. Mij althans. Ik doe mijn best ervoor te waken maar dar is niet wel mogelijk. Mijn gedachten gaan steeds weer naar dezelfde kleinigheden of betrekkelijke kleinigheden uit. Zoo is bv GN bezig een complex te worden, omdat hatelijke modewoord ook eens te gebruiken. Ik kan soms uren lang in oude nummers bladeren, zoo'n beetje sufferig melancholiek; zooals ik mij voorstel dat een verlaten minnaar de oude brieven van zijn geliefde op gezette tijden en in de gepaste stemming ter hand neemt om eens 'heerlijk te weenen', gelijk Couperus placht te zeggen.

Geeft Zijlstra in '40 je 'In gesprek met de Tegenwoordigen' uit???? *Zorg daarvoor* want de twee deeltje *hooren bij elkaar* en ik zou ze zoo dolgraag volledig in mijn kast zien staan. Je hebt stof voor een prachtige tegenhanger van de Vorigen en als je je er toe zet is dat perklaar maken niet zoo'n zwaar en wel een gezellig werk. Al zou je het alleen maar doen om mij de eenzaamheid te verzoeten.

Ik hoop dat deze brief medegenomen kan worden door collega Nunes Vaz van het Algemeen Nederlands Persagentschap, die dezer dagen weer met De Reiger terugvliegt. Ik geloof 4 Februarij, hij is dan 9 Februarij in Napels en dan zou je deze missieve 11 of 12 Februarij in handen kunnen hebben, hetgeen een ongekende snelheid zou zijn. Hij komt waarschijnlijk heden in Kaapstad en ik heb met het consulaat afgesproken, dat ze me zouden waarschuwen, opdat ik een afspraak met hem kan maken. Mocht hij niet komen of geen neiging vertoonen zich met deze brief te belasten, dan stuur ik hem per post. In het geval van wèl sluit ik er een brief in voor Nini. Wil je die dadelijk van omslag, adres en postzegel voorzien. DO IT NOW! Het

adres luidt: mevr. M.P. Brunt, 151 II Stadhouderskâ, Amsterdam-Zuid. In het tweede geval steekt er dus géén brief van voor Nini bij deze.

Ik heb het gevoel, dat deze brief nog onsamenhangender is dan gewoonlijk; want ik heb een ietwat flodderig hoofd ten gevolge van slecht slapen, dit weer ten gevolge van te ingespannen en te laat werken. Overigens vrij gezond. En hoop ik van u hetzelfde. *Hoe staat het toch met Nijgh?????? Nog steeds in het ziekenhuis??? En zoo niet, weer als vanouds op de courant???? Vergeet NIET hierop te antwoorden. En z*end mij vooral, behalve je zondagsstukken, 'Gedachten op Donderdag' <dit is een bijstelling [van] zondagstukken>, alles wat mij kan interreseeren: rijmruzies, besprekingen van GN, iets over Keesje etc etc!!! Ik schaam me dood, dat ik die goede Hein in zoo lang niets van me heb laten hooren.

In de *hóóp*, dat dit bericht je reigerswijs bereiken zal in een recordtijd, met hééél véél liefs voor gade en kattenkroost, een hartelijke hand van geheel

je JAN

bericht van ontvangst tot en met 12 ontvangen
13 - 22 Dec
14 - 30 "
15 - 2 Jan
16 - 4 Jan (met rapport Holl. Weekblad)
17 - 5 Jan (briefk.)
18 - 9 Jan
19 - 10 Jan (briefk.)
20 - 11 Jan
21 - 15 Jan (briefk. betreffende proeven Slau)
22 - 17 Jan
23 - 23 Jan ([onleesbaar] briefk.)
24 - 24 Jan
25 - 30 januari geschreven verzonden?

Kees vraagt of je zoo vriendelijk wilt zijn de brief aan zijn vriend Claude te verzenden.
heb je geloof ik te Juan les Pins wel ontmoet.

Hedenavond om 9.30 heb ik het onderhoud met de collega v het A.N.P. ik hoop dat hij koerier wil spelen!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 31 januari 1940

aant.

aant.

aant.

Brief IV

Den Haag, 31 Jan. 1940

Beste Jan.

De ontzaglijke drukte, vooral ontstaan door het geding om den Vondelstoel tusschen Van Eyck en bolle Ton, heeft mij belet je te schrijven sedert 6 Januari. Ik ontving inmiddels van jou XIII t.e.m. XIX, benevens een alleraardigste Greetings met bosjesmannen en runderen. Hartelijk dank voor een en ander! Inmiddels werd de Arendskerk getorpedeerd, waardoor je, vrees ik, eenige poststukken zult moeten derven, waaronder een van Henri Mayer, naar hij mij verzekerde; de heele post schijnt op de bodem der zee te rusten. Ik geloof, dat er van mij niets bij was <behalve Zondagsbladen>, of het moesten zijn de foto's, die ik je eind December stuurde; dat zou jammer zijn, maar ik denk, dat ze een boot eerder zijn meegegaan. Overigens een van de bewijzen, dat je de macht van het moffentuig nog volstrekt niet moet onderschatten, zooals jij op een afstand m.i. wel geneigd bent te doen! We zijn er nog lang niet, reken daar maar op en wacht op de lente! Inderdaad is de kolen-, victualiën- en kleerenood er groot, maar vergeet niet, dat de haat tegen Engeland kolossaal wordt opgezweept en dat alleen een complete nederlaag die lieden er van kan overtuigen, dat zij in een fictieve wereld hebben geleefd en leven. Ik ga daarbij niet af op de meer dan ooit fascistische buitenland-redactie van Het Vad., want deze heeren hebben wij sedert jaar en dag in de gaten; ik geloof alleen, dat het in het belang van de goede zaak is geen illusies te koesteren. Overigens wil men ook hier altijd nog de werkelijke situatie niet onbevangen onder de oogen zien, getuige de hypocriete reacties van de pers op de rede van Churchill, die misschien ontactisch was, maar au fond volkomen juist: als de geallieerden verliezen, zijn de kleine neutralen verloren, en dus halen Engeland en Frankrijk voor ons de kastanjes uit het vuur. Ik heb hier in Gr.Ned. van Februari een kroniekje over geschreven.

Van de Van Rantwijks vernam ik, uit een brief van Aty, dat wij ons eenigszins ten onrechte ongerust hebben gemaakt over je gedeprimeerde toestand, want dat het je opperbest beviel in Kaapstad. Moge het zoo zijn! Wat je over mijn eventueele overkomst schrijft, is helaas utopistisch. 1° vrees ik, dat wij hier zonder zakelijke redenen helemaal niet weg zouden kunnen, dat wij geen visum zouden kunnen krijgen etc.; het is zelfs voor Eddy niet mogelijk gebleken om een visum te krijgen voor Frankrijk, waar hij Chiaro e.a. wilde bezoeken, hoewel hij er moeite genoeg voor heeft gedaan. 2° zou ik, zoolang de situatie zoo hachelijk is, ook niet weg willen gaan. Dit is allerminst heroïsme, <de psychologische achtergrond zal inderdaad wel een zeker optimisme hier zijn: misschien komt het tuig wel *niet*!> maar een onberedeneerd gevoel; *natuurlijk* zou ik weg trachten te komen, als de Duitschers over de waterlinie kwamen en in Den Haag verschenen (al zal het dan misschien te laat zijn), maar nu uitknijpen, nu ik hier met mijn pen goede diensten kan doen, zou bedenkelijk veel op deserteeren lijken, vooral na wat ik alzoo tegen de nazi's en consorten al heb geschreven. Jouw geval is anders; je bent voor den oorlog weggegaan. In ieder geval is het argument, dat ik levend in den vreemde meer waard ben dan dood in Nederland een pure uitvlucht, waarmee *iedereen* thans de beenen zou kunnen nemen! Heusch, ook als ik er aan ging, zou de Nederlandsche cultuur wel blijven bestaan, aangenomen, dat zij de veerkracht heeft òm te blijven bestaan. Met dat al zou ik niets liever willen dan een half jaar buiten de ‘zone’ zitten, werken en mediteeren; maar als ik nu uitkneep, zou ik toch geen rust hebben. Het wordt allemaal iets anders, als er, zooals in Polen en Tsjechië, geen minimumkans meer is om zich te uiten, onder een vreemde overheersching; dan is uitknijpen eerste gebod.

Hopen wij dus op de spoedige nederlaag van Hitler c.s. Ik ben bezig met Max Nord Rauschnings gesprekken met Hitler te vertalen; dat boek is haast nog onthullender dan het eerste.

De rijmruzie Simon-Buning staat in haar geheel in Gr.Ned. van Januari, dus ik hoef je de kranten niet op te zenden. Ik liet je wel zenden de twee artikelen van Van Eyck over de Vondelstoel; daarover hebben we in Januari ongeveer iederen dag een artikel gehad, maar deze heele geschiedenis, die bijna de omvang van Oss heeft aangenomen, is zoo uitgebreid, dat ik er een heele map mee kan vullen. De twee artikelen van v.E. zijn echter al heel informatief! Bolle Ton laat niets ongemoeid om toch op het leidsche troontje te kunnen klimmen; hoe het afloopt, weet ik nog niet.

Ik ben zeer blij met de toezegging van Van Wijk Louw! Laat hij de copij zoo spoedig mogelijk verzenden, dan zal ik er ook zoo spoedig mogelijk plaats voor maken. Het onderwerp is voor ons natuurlijk prima.

De werken van Slau komen nu werkelijk compleet in 1940 uit, in drie deelen poëzie en drie deelen proza, resp. in de lente en in den herfst, Hitlero volente. Kun je er op een of andere manier in Afrika een beetje voorreclame voor maken? De uitvoering van Van Krimpen is zeer voornaam, een beetje al te mooi haast voor een zoo slodderig poeet, maar alla.

Onze zwarte eunuch, wiens foto je misschien nu al ontvangen hebt, als hij niet per arendkerk is verzopen, maakte veertien dagen <geleden> tot onze diepe smart aanstalten om het voorbeeld van Coclico te volgen en aan de kattenziekte te pijgeren. Wij hadden het doodslaken al voor hem gespreid om de vlooien op te vangen, die het lijk binnen de seconde post obitum plegen te verlaten; maar ziet, tot onze onuitsprekelijke vreugde herleefde Z.Ed. 's middags en na drie injecties van den dierenarts kikkerde hij weerop! Hij is nu weer opperbest, terwijl zijn zuster hoogst krolsch is en door hem, die bevrijd werd van alle vleeschelijke lusten, verbaasd wordt aangestaard; hij bewijst haar diensten door te likken, maar verder kan hij uiteraard niet gaan, en ik krijg den indruk, dat hij zeer gelukkig is. Zou het toch ook niet iets voor ons zijn? Jammer, dat het experiment zoo veel gevaren met zich brengt en irreparable is!

Wim heeft, na een lange pauze, onlangs weer een anonieme brief gekregen; alles wordt aan de politie overgedragen, maar wie het is, weet men nog steeds niet. Hij bevindt met zijn gade er zich wel bij, evenals het Kamerlid en Salden, welke laatste *veel* werk heeft. Hij kreeg van Leopold, Van Kampen en Stols dit voorjaar spontaan meerdere bestellingen, waardoor zijn gevoel van eigenwaarde gelukkig merkbaar is gestegen. Eddy en Bep zijn best; Eddy heeft weer een brochure over Multatuli geschreven, ditmaal tegen de feeks Post van Leggeloo, die ons en bloc aan den schandpaal heeft genageld (of meenen te nagelen); het boekje heet: ‘Multatuli en de Luizen’. Wij zien elkaar heel veel, de vriendschap heeft niet in het minst geleden. Laat je dat een troost zijn. Ja, onherroepelijk komt de tijdelijke vervreemding door verschillende belangen op verschillende plaatsen van den aardbol. Ik denk, dat die soort vervreemding ook tusschen ons zal komen, want zij is onvermijdelijk maar dan ook volkomen secundair en tijdelijk. De mondelinge verificatie van verhoudingen onder menschen om laat ons zeggen een half jaar is *onmisbaar*; brieven worden zonder dat altijd rhetoriek op den duur.

De roman van Kurt Merz is nog steeds onuitgegeven; ik probeerde een Nederlandsche uitgave, maar tot dusverre vergeefs. Ik zie hem zelden, maar hij schijnt wel te zijn en hoe dan ook het hoofd boven water te houden.

Rapport Hol. Weekblad zond ik na lectuur door aan Nijkerk. Het is een misselijke historie, en al is het audi et alteram partem een goede regel, het lijkt me niet aan twijfel onderhevig, dat gazellenoogige Alderw. je belazerd heeft. Overigens heeft dat blad alle standing verloren door een uiterst vuil anoniem artikel over den Vondelstoel te plaatsen (waarschijnlijk door Bolle Ton zelf vervaardigd), waarin Van Eyck en ik worden belasterd; insgelijks trouwens de Groene, waar deze bierdrinker ook den scepter zwaait, zij het niet officieel.

Adriaan zal nu binnenkort naar Amerika verdwijnen. Hij probeert momenteel aanbevelingen van Huizinga, Casimir en nog een prof te krijgen voor een fellowship, maar dat lijkt mij wel uitgesloten, aangezien hij geen enkel soort vooropleiding heeft. Kom daarmee maar eens bij iemand als Huizinga! Wij zien voorts vrij veel den jongeling Gomperts, die steeds meer blijkt te zijn wat ik in hem vermoedde; ik geloof, dat hij, als hij zoo doorgaat, de ster van zijn generatie zal worden; zijn essay 'Katastrophe der Scholastiek', dat de V.Bl. van Februari zal vullen, is excellent, met gloed geschreven zelfs en uiterst intelligent.

Werk is op de flesch, maar er komt bij Meulenhoff nu een 'Criterium'; misschien is dat beter, hoewel de redactie Hoornik-Debrot-Hoekstra mij nu ook niet ideaal lijkt. Kees' novelle vernoemde ik wel, maar ik schreef er niet uitvoerig over; ik wil het geheel n.l. nog eens herlezen.

Bundel V. Eyck is al uit en door mij besproken, zie Vad. Zijlstra is gepord, maar ik heb nog geen kranten laten wegen, zal dat echter zeker laten doen. En nu, alles goeds!! Heel veel hartelijke groeten, ook van Ant en voor Aty en de jongens. Tot nader. Je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 5 februari 1940

aant.

Dit is brief nummer 26
zes-en-twintig

5 Febr. '40

Beste Menno,

Hierbij je bijdrage uit de Brandwacht van 2 Februarij. Ik zend je nu nog, als ik van alle andere deed, twee geheele exx. per gewone post: één aangeteekend en één niet-aangeteekend. We zijn natuurlijk doodbenieuwd te vernemen of en wanneer je collega Nunes Vaz gesproken hebt, die ons beloofde je een en andere over ons verblijf hier te vertellen. J.l. Donderdag stelde ik hem de brieven ter hand en nu is hij reeds in Egypte, Woensdag as. in Napels. Ik heb uitgerekend dat je 12 Febr. de brieven hebben kunt en dat wij dan ongeveer 1 Maart antwoord kunnen hebben. Je ziet welk een gewichtig ding de post voor ons is. Alles daarmede in betrekking staande wordt met zorg gemeten en besproken en er wordt slechts met de hoogste eerbied over die

instelling gepraat. Er valt op dit oogenblik al heel weinig te vermelden. De kranten zien er uit als voor de oorlog: géén groote koppen, hetgeen immer een goed teeken is. Ik heb de geheele vorige week hard gewerkt. Ten eerst ben ik druk bezig met de Fransche Moralisten. Zoolang de kopij daarvan de deur niet uit is, heb ik geen rust. Ten tweede aan een boekje, no. 10 en waarschijnlijk nummer lest van de Ursa Minor Reeks; aan een nieuw boekje voor Van Kampen tegen dit najaar *'Rariteiten'* en aan een boekje voor Stols *'Een boek over het Boek'*. Beide laatste werkjes, 'licht goed', maar nogal gezellig, naar ik hoop. Het is noodig dat langs die weg weer eens een kleinigheidje in de kas vloeit! Er wordt nu hard aan gezegde boekjes getikt en ik hoop ze nog deze maand de deur uit te krijgen, om onbezwaard aan Catrijntje Afrika voort te werken. Ik zou je aanraden zoo spoedig mogelijk weer kopij voor de Brandwacht te zenden. Je moet rekenen dat er tusschen de ontvangst der kopij en het verschijnen ook op zijn minst drie weken ligt, meestal een maand. Reken dus dat de zending er vijf weken over doet dan volgt plaatsing altijd pas twee maanden na de expeditie! Als ik je een goede raad mag geven: stuur dan twee of drie stukken kort achter elkaar zodat ze eenige *voorraad* hebben en ga dan rustig voort. Vergeet niet eens te een kroniek te geven aan het probleem van de historische roman en al wat daar aan vastzit, bv naar aanleiding van het boek van Eddy; maar noem daarbij het feit waar het omgaat niet bij name, zoek delicate aanduidingen en omschrijvingen daarvoor!!! Ook een beschouwing over de jeugd, met In Aanbouw als aanleiding, zou m.i. zéér in de smaak vallen en dan liefst met een enkel portretje erbij. Zéér goed zou zij een algemeene beschouwing over het universitair onderwijs in de Nederl. Litt. uitgaande van het geval Van Duinkerken-Leiden, je kunt dan schrijver èn over Toon èn over Gompertz èn over P.N. Ik ken de menschen hier nu wel een béétje en ik weet dat alle vraagstukken van ver of nabij met het hooger onderwijs in verband staande hier boeiend gevonden worden. Voorts uitvoerig over de briefwisseling Kloos-Perk-Vosmaer en Perk-Joh. Blancke. Je kunt in ruime mate gebruik maken van je eigen artikelen, want niemand kent en nog minder leest Het Vaderland. Het is behalve voor je kas, ook nuttig voor het Nederlandsch hier, dat je geregeld en zoo veel mogelijk stuurt! Schrijf mij altijd wanneer je kopij afgezonden hebt, dan kan ik de plaatsing controleeren en als deze wat lang uitblijf klagen en porren. In het algemeen dit: hoe minder politiek je in die artikelen te pas brengt, hoe beter. Want daar worden ze hier zoo mee overladen, dat ze het een verademing vinden zoo nu en dan eens eenige artikelen te lezen die over andere dingen handelen! Herinner je je dat ik je een gram. plaat beloofde van een Maleierkoor? Dit zal niet gaan, daar de verzending van die artikelen verboden is. Ik hoop deze week weer op brieven. Beschouw deze maar alléén als begeleiding van het knipsel. Hééél veel liefs voor de Vrouw uit Zutphen en zelf menige hand van geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 7 februari 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Dit is brief nummer Zeven-en-Twintig 27

Kaapstad 7 Februarij '40
Aschwoensdag

Beste Menno,

Ik heb een paar drukke vervelende dagen achter de rug, geheel gevuld met huiselijke besognes. Allerlei dingen in orde maken voor Kees' gelijkstelling (nl. van het toelatingsexamen tot de universiteit van Brussel met dat tot de universiteit van Kaapstad). De heeren zijn hoogst ambtelijk en meer dan omslachtig, zoodat ik allerlei papperasserie heb moeten rangschikken en voorleggen. Verder moest ik uitvoerig aan Nijkerk schrijven in zake het Hollandsch Weekblad. Ik weet niet of ik je gemeld heb, dat we met nieuwe jaar plotseling een hulde-telegram van Aldewereld kregen? Het was méér dan gek! Na eerst van het oogenblik dat we Brussel verlaten hebben, als consequent wanbetaler opgetreden te zijn en het noodige leugenkwaad over mij verteld te hebben, werd hij plotseling plechtig-vriendschappelijk langs de draad. Eergistern ontving ik een telegram van Nijkerk houdende het woord ‘accoord’, waar ik uit opmaakte, dat onze voorstellen en voorstelling, zooals ik die heb vastgelegd in het rapport dat ik je 4 Jan jl toezond met verzoek het na lezing aan Nijkerk te sturen, door A. geaccepteerd waren. Dat is mij in één opzicht zéér aangenaam omdat de finantieele kant ervan mij te pas komt; maar het allerliefst had ik, aan de andre kant, NIETS meer te maken met een man voor wie ik zoo veel gedaan heb en die mij zoo com amore bedrogen en belogen heeft. Ik schreef dus een lange brief aan Nijkerk, welke gisteren aan de posterijen werd toevertrouwd. Heden viel toen mijn oog op een bericht, nl dat onze Simon de letterkundige rubriek in het Weekblad gaat verzorgen. Toen werd ik toch eerst recht onbehoorlijk nijdig, NIET op Simon, die van deze dessous *NIETS* wéét, doch op A. die mij maanden lang kopij laat leveren en *niet* betaalt en nu hij blijkbaar geld heeft, dat door een ànder laat verdienen! En dat alles terwijl op dit oogenblik de geheele zaak nog half mijn eigendom is!!!! Ik schreef toen nog een supplement brief aan Bob, welke ik hier <in afschrift of liever doorslag> insluit. Een en ander heeft mij gallig gemaakt en ongeschikt voor arbeid. Ik hoop vandaag weer een beetje tot mezelf te komen en me weer met beter en prettiger aangelegenheden te kunnen bezig houden.

Door alle ergernissen heen las ik met veel genoegen de Mémoires van de hertogin van Abrantès. Een zeer levendig en vermakelijk geschrift, waaruit overduidelijk blijkt wat een hysterische aterling die meneer Napoleon in het dagelijksch leven was, een sinistere kwibus. En dan moet je bedenken dat de schrijfster hem hoogelijk bewondert en haar best doet al zijn kwibusachtigheden zoo gunstig mogelijk voor te stellen en uit te leggen. Maar, jà, naast moezen en hittelaars maakt hij inderdaad een behoorlijk figuur, zoowel wat verstand als fatsoen betreft en van het laatste bezat hij toch géén overdaad. Ik ben nu begonnen met het Memorial van ST;Helena: een kluif.

We hebben veel aan Uys Krige, een alleraardigste kerel, vermakelijk en dwars tegen al die ergelijke afrikaansigheden in. Moet niets, maar dan ook heelemaal niets hebben van al die phobieën, is *niet* anti-Engelsch, *niet* anti-Hollandsch, *niet*

anti-semiet, niet *anti*-kleurling, kortom een gewoon mensch met als jij en ik! Ik schreef je geloof ik al, hoe hij deswegen door zijn lieve land-en taalgenooten voor verrader, schurk, volksvijand nummer één wordt uitgemaakt. Een blad De Transvaler, gaat nu al maandenlang tegen hem te keer en is onuitputtelijk in het verzinnen van steeds nieuwe en ook steeds vuiler leugens. Dat zelfde blad schreef ter gelegenheid van het bezoek van de Reiger over onwelkome gasten. Dit van wege de veel geroemde gastvrijheid. De allergeborneerdste en vlamerigste vlaam, is een ruimdenkende hoogstontwikkelde intellectueel en man van de wereld vergeleken bij de afrikaander nationalisten. Volgens Uys Krige hebben de leiders de kennis en de geestesgesteldheid van een kind van twaalf jaar, dat niet erg bij is. Ik ken die lieden gooddank niet, alleen maar van hooren zeggen. En toch, dat is het gekke, maakt hun aanwezigheid de atmosfeer onbehaaglijk. Wij hebben hier een *bijzonder* geschikte en alleraardigste kring van bekenden. De gebroeders Louw, ofschoon uit het nationalisme voortgekomen en er nog niet gehéél vrij van, zijn zoo ontwikkeld, belezen, menschelijk, dat er uitstekend mee te praten valt. Ze zijn de krachtigste verdedigers van Uys Krige, in weerwil van het feit dat deze NIETS van het afr. nat. wil weten. Dat bewijst verdraagzaamheid en verstand. Fred le Roux is buitengewoon vrij in zijn oordeel en Jacques Malan, ofschoon hij nooit uit ZA wèg geweest is, doet en denkt als een goede Europeaan. Werkelijk ik mag mij in dat opzicht niet beklagen, maar niettemin voel ik toch sterk die half verborgen achtergrond van ondoordringbare domheid, die hier elk jong leven verstikt. De xenophobie is zoo sterk, dat men niet wil erkennen dat er eenig verband tusschen ZA en Nederland bestaan kan. ZA heeft zich losgemaakt en een eigen leven, heel wat belangrijker en boeiender dan het totaal verjoodschte Holland, <dat alleen geregenereerd kan worden door een bad in de Germaansche jungbrunnen, dus door aansluiting bij het groote 'moederland', g.v.d.> geleid. Van Europa valt er niets te leren. Elke import is een aanslag op de volkseigenheid en voert onherroepelijk tot verbastering. Bloed en bojem, dat het zoo huilt en kraakt. De verstandigen zien in, dat dit streven geestelijk, economisch en politiek tot zelfmoord leidt. Maar wie dat durft te zeggen is een liederlijke verrader!!! Wanneer je niet hier geweest bent en je hebt niet met enkele verstandige menschen gesproken, die deze geest haten, *kun* je je <met de beste wil> geen voorstelling vormen van de afgronden van levensvreemde verstoptheid, water- en luchtdichte stompzinnigheid zich hier openen. Haat zaaien is het enige waar die heeren knap in zijn. In de 'echte' streken mogen afr. kindertjes nooit één minuut op straat spelen met kindertjes waar thuis weleens Engelsch gesproken wordt. Wanneer dit plattelandsche afrikaanderdom nog eens werkelijk het heft in handen zou krijgen zou het leven hier voor intellectueelen <als W. de Louws> *onmogelijk* zijn.

Voor zoover we eenig belang bij ZA hebben, moeten we bidden, dat Slim Jannie, de heer J.C. Smuts, nog vele jaren aan het bewind blijft. Het kan zijn, dat hij een tikje bevooroordeeld is ten gunste van Engeland; maar dan vraag ik wat heeft Herzog in de achttien jaar dat hij aan het bewind was voor Nederland gedaan? Onder zijn regeering was het voor de Nederlanders nèt zoo moeilijk om hier binnen en aan de slag te komen, dan onder een Smutsregeering.

Het is nu toevallig, dat ik gisteren en vandaag wat over deze zaken gepraat heb. In het algemeen bemoei ik mij nooit met wat er buiten mijn werkkamer omgaat. Het weer is goddelijk, de natuur fraai, onze kennissen beminnelijk en hartelijk en niet dom; mijn hartje wat wil je nog meer? *Alles*! Nl Europa!

Wat wij onder Europa verstaan mag dan al ondefinieerbaar zijn, het is om de dooie dood geen fictie!!! Het is daarom zoo goed Europa voor een tijdje te verlaten, omdat

je dan eerst merkt wàt het beteekent en hoe erg is het te missen. Als jij hier kwam zou je genieten: éérst van uit Europa wèg te zijn; dan van de goddelijke rust en het onafgebroken werken hier en na een maand of zes van het onvergelijkelijke voorrecht weer naar Europa te mogen terug keeren! <Drie plezieren in één klap.>

Laat ik maar weer niet in de oude klachten vervallen! Maar deze week ben ik huiszuchtiger dan ooit; ik verlang mateloos naar Holland, België, Frankrijk. En dat gevoel overheerscht volkomen de rede, welke mij alle voordelen van een verblijf alhier opsomt!

Groot Nederland van 1 Januarij is nog niet in mijn bezit. Er komt overhoofd zéér weinig post, na de heerlijke hoeveelheid, welke 23 januarij binnenviel. Dat is alweer zestien dagen gelden, zestien brieflooze dagen, zestien leege dagen. En dan te bedenken dat al wat tusschen 5 & 11 Januarij in Nederland gebust is op de bodem van de zee rust. Misschien wel een brief van Janij en van Esser, van wie ik inderdaad al heel lang niets hoorde. En wie weet of er geen kostelijke zondagsartikelen verdronken zijn. Ik heb na die van begin Dec. *NIETS* meer van je hooggewaardeerde hand ontvangen!! Ook niet je vergelijking tusschen Stevin en ondergeteekende. Je kunt je niet voorstellen hoezeer die slechte verbinding op mijn ziel werkt!! In den beginne kwam alles vlot en geregeld over en toen voelde ik mij lang niet zoo verlaten en verongelijkt als nu! De 34 kisten met boeken voor de HAUM, waar heel wat voor mij in zit, staan nu al van november af ergens op een kade te wachten! De Heemskerk is nog steeds niet uitgevaren. Het verbaast mij dat de Hollanders, die de naam hebben van onverschrokken zeevaarders te zijn, zich door de bedreigingen der moffen zoo laten afschrikken. Er is hier nu na ongeveer half-December géén Nederlandsche boot meer aangekomen!! Je kunt je dus begrijpen welk een straf genot de bezoeken van collega Nunes Vaz ons verstrekten!!! Kersversch uit Holland!!! Als ik hier nog lang moet blijven wordt ik een nationalist waar die van hier een punt aan kunnen zuigen wat fanatisme betreft!!!!!!!!!!

8/2/'40

Gisterenavond hebben we tot voor mijn doen buitensporig laat, tot half één bij Van Wijk Louw geselst over litteraire koeien en kalveren. Zéér aangenaam en buiten-de-tijdsch! De ivoren toren is toch werkelijk een aangename woning en ik vind het verkeerd, dat er nog steeds op gesmaald wordt. Ik vind het nu eenmaal prettiger om over poezie te spreken, dan over het gehittel van de hittelaar. En ik vind tot nader order Simon boeiender dan Benito. Ik ben nu begonnen aan het Vie Privée de Napoléon van Octave Aubry en als ik dit uit heb zàl ik het Memorial van Las Cazes van A-Z doornemen. Het is ergerlijke lectuur; maar ik wil mij aan de hand van de stukken ervan overtuigen dat Napoléon geen haar beter was dan de machtswellustelingen van nu. Cabotin zeker in niet mindere mate dan Ben en Dolf, redeloos, leugenachtig, baatzuchtig in hooge mate, onberekenbaar, ontrouw, maar hij schrijft beter!

Van morgen plotseling een vereenzaamde brief met de gewone mail uit België van Elsschot meldende dat zijn nieuwe roman voor GN is. Daar ben ik natuurlijk zéér benieuwd naar! Denk je eens even in, dat ik tot op heden het boekje van Adriaan van der Veen nog niet heb!!!! En dan kun je je een voorstelling vormen van de verbindingen! Ik kan je niet zeggen hoezwaar de Fransche moralisten op mijn toch al verdofte ziel wegen. De vertaling is nu persklaar, de biografische notities zijn gauw gemaakt: maar de inleiding!!! Ik zwoeg en zweet erop. Ik neem me telkens

weer heilig voor nooit meer een ‘bestelling’ aan te nemen!!! Daarbij is mijn bloeddruk weer eens belachelijk laag, hetgeen met een algeheele lusteloosheid gepaard gaat. Ten slotte hindert de zaak Aldewereld mij zeer; zoowel om de geldelijke nadeelen als om de onrechtvaardigheid. Ik heb dat geld van het weekblad, alles en alles bij elkaar een dikke zes mille, voor onze terugkeer naar Europa bestemd. Hij moet mij dit bedrag 1 maart contractueel aflossen. Ik ben benieuwd wat daarvan komt. Ik vrees het ergste.

Voor alle kwalen is er hier één heulsap: post!!! Geen dokters meer, maar brievenbestellers!!!

Met héél véél liefs voor Ant, steeds geheel je, JAN

Doe vooral de hartelijke groeten aan Wim en Mientje, als ook aan de heer Faber wanneer je hem spreekt.

In je laatste brief III van 8 Jan 40 - ontvangen 23 Jan. Meldt je mij de ontvangst van alle brieven van 1 tot en met 12 (v.12 dec)

Ik ga dus verder:

13 - 22 Dec '39	
14 - 30 Dec '39	
15 - 2 Jan '40	
16 - 4 Jan	*met rapport Holl. Weekblad*
17 - 5 Jan	*briefkaart*
18 - 9 Jan	
19 - 10 Jan	*(briefk)*
20 - 11 Jan	
21 - 15 Jan	*(briefk)*
22 - 17 Jan	
23 - 23 Jan	*(briefk)*
24 - 24 Jan	
25 - 30 Jan	*(per Reijn) Nunes Vaz*
26 - 5 febr	
27 - 8 febr	

doorslag

Kaapstad, 6 Februarij '40

Beste Bob,

Ik moet je nog even lastig vallen met een toevoeging aan mijn brief van gisteren. In het Hollandsch Weekblad van 30 Dec '39, dus de dag voor dat de heer A. zijn

ridicule vredestelegram, lees ik dat de letterkundige kroniek zal worden geschreven door S. Vestdijk. Ik vraag je:

a. Waarom heeft de heer A. begin Mei met mij een afspraak betreffende die rubriek gemaakt, mij een reeks artikelen laten schrijven, deze opgenomen en mij NOOIT één cent daarvoor uitbetaald. Dat er geen geld is, blijkt een leugen te zijn, want Simon verricht die werkzaamheden zeker NIET voor niets.

b. Waarom schrijft de heer A. mij in December '39 dat hij van mijn medewerking niet meer gediend is, zulks zonder eenige termijn van opzegging, onder het voorwendsel, dat er geen geld voor is??? Ik herhaal: S.V. doet het ook niet voor niets.

Hieruit blijkt dus dat A. niets anders doet dan liegen en draaien. Die hele finatieele klagerij is larie en dient alleen om mij eruit te werken. Dit wordt door de feiten *bewezen*.

We hebben dus dit verloop van zaken: Ik maak een bindende afspraak met A., ik lever geheel volgens afspraak en overeenkomst mijn kopij; maar A. houdt zich NIET aan de afspraak en betaalt reeds de eerste keer nl 1 juni '39 het afgesproken bedrag *niet* uit. Door voortgezet *niet* -betalen dwingt hij mijn medewerking stop te zetten. Dan beweert hij dat de stukken, die hij zes jaar lang hemelhoog geprezen heeft, plotseling niet goed genoeg zijn voor het Weekblad en gaat met anderen in zee: éérst met Van Vriesland, daarna met Vestdijk, die hij WEL betalen moet!!! S.V. weet natuurlijk NIETS van de zwijnderijen des heeren A. anders zou hij er niet over denken medewerken.

Ik overdrijf waarlijk niet wanneer ik dit infaam noem, vooral wanneer je (zooals jij) wéét wat ik voor A. gedaan heb: hard werken voor een hongerloon, zes jaar lang en hem nog helpen met mijn beetje geld wanneer hij in de knoei zit!!

Werkelijk voor de handelingen des heeren A. die alles wat je wil maar geen heer is, kan ik geen woorden vinden. Hoe denk jij over dat alles?

Met zeer veel liefs voor gade en kroost, als immer geheel je [onleesbaar] Jan

P.S. Wanneer er nu plotseling weer geld is, zou een fatsoenlijk man daarvan toch in de eerste plaats laten profiteren hen die slachtoffers geworden zijn van zijn geldgebrek in een afgesloten periode, om op die manier weer goed te maken wat hij misdeed.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 19 februari 1940

aant.

aant.

Brief V

19 Febr. 1940

Beste Jan,

Met vreugde successievelijk ontvangen je missives 20 t.e.m. 24. De laatste dus van 24 Januari; eenige verbetering is er wel in het verkeer, tenminste zoo komt het mij voor. Ik schreef weer geruimen tijd niet, aangezien ik het overdadig druk had, en nog heb helaas. De vertaling van Rauschning moest met spoed worden vervaardigd, het tooneelseizoen begon opeens weer raar te doen, het boekje over Vestdijk moet onderwijl geschreven worden etc. Maar je begrijpt, dat deze onmacht geen onwil is; je herinnert je zelf, hoe het gaat met die eeuwige krantenschrijverij er nog bij. Ik had zelfs nog geen tijd om de bundels van Louw, die mij bereikten (dank!) door te nemen. Binnenkort hoop ik weer meer lucht te krijgen, Hitlero volente (want dat is hier het refrein, nog steeds). Ook kregen wij de overheerlijke plaat met Civitas Dei en Diaboli, die ik dadelijk op de WC heb gehangen, maar die waarschijnlijk binnenkort naar de badkamer verhuizen zal, omdat wij er dan rustiger van kunnen genieten en bijbelvast worden. Hoe innig-compleet is zooiets! Ik was er verrukt over. Ook het rapport Holl. Weekbl. doorgenomen en aan Nijkerk gezonden; dat schreef ik al, meen ik. Nijkerk antwoordde mij, dat er ook van jouw kant schuld was, dat je artikelen wegens al te polemische gezindheid niet waren opgenomen etc. Nogal zonderling, en onverkwikkelijk; de heer Alderwerelt wist toch zeker al lang en breed vòòr je vertrek, dat je polemisch was? Ik krijg den indruk, dat Nijkerk in dezen als zakenman wil optreden; je bent weliswaar te goeder trouw, schrijft hij, maar vergeet, dat A. onderwijl onbetaalde rekeningen voor je heeft afgedaan; en dat je zoo hard voor het Wkbl. hebt gewerkt, ontkent hij ook; hij spreekt van het ‘enkele uurtje’, dat je aan de zaak placht te geven. Ik geloof, dat deze zakenlieden geen begrip hebben van het werk, dat tusschen die ‘uurtjes’ door wordt gedaan. Maar enfin, onverkwikkelijk is het zeker, en Nijkerk voelt hier meer voor het standpunt A. dan voor het jouwe, kan ik wel merken. Ook met Simon ben ik over het geval in correspondentie geweest, aangezien hij de litt. kroniek had overgenomen. Ik begrijp dat niet heelemaal en heb hem er tweemaal op gewezen, dat dit zaakje volgens mij niet zonder luchtje was. Maar hij schreef mij onlangs, dat hij zich daarover met jou in verbinding had gesteld en ik wacht dus maar op het resultaat van die besprekingen. In deze dingen is Simon nu eenmaal anders dan jij en ik, en zeker minder impulsief. Overigens schijnt het Holl. Wkbl. volgens Nijkerk zeer slecht te gaan, omdat de advertenties uitblijven. Ik weet niet, of het tot je is doorgedrongen, dat je door je verhuizing een recordwinter hebt misgeloopen, die niet mis is. Heden 19 Febr. zitten wij nog in sneeuw en ijs, en het lijkt er nog niet naar, of het zal ophouden. Van nieuwjaar af, met enkele korte onderbrekingen, hebben wij aanhoudend vorst en sneeuw, tot razend wordens toe. Alle winters sedert 1830 schijnen geslagen te zijn. Ik fiets al lang niet meer, want het is niet te doen met deze temperaturen.

De alarmtoestand in Januari was niet zoo spannend als in November. Eigenlijk heeft niemand er zich iets van aangetrokken; men went aan die dingen. Zoodra Hitler serieus wordt, zal dat wel anders worden; maar zàl hij serieus worden? Wij weten er niets van; misschien weten we meer, als jij dezen brief krijgt. Wij hebben gisteren juist zeer genoten van de historie met de Altmark, waar de Engelschen even 300 krijgsgevangenen afgehaald hebben. De mofsche hypocrieten schreeuwen nu moord en brand: dezelfde lieden, die mir nichts dir nichts neutrale schepen in den grond boren bij de vleet! Wat een strontvolk! Ik ben van plan om mijn kroniek in Gr.Ned. dit jaar hoofdzakelijk te gebruiken als ‘oorlogsdagboek’, Hitlero volente, want de actie tegen de misdadige neutralisten hier te lande moet flink worden aangepakt. Het idee alleen, dat wij, omdat wij oorlogsonthouders zijn, in dit conflict neutraal zouden

zijn!! Toch doen de liberale bladen (om van Het Vad. maar heelemaal niet te spreken), alsof!

De werken van Slau verschijnen nu compleet in 1940; de deelen poëzie in het voorjaar. Er is echter nog niets van klaar in schoone proef. Zijlstra zal je alles zenden, wat hij aan belangrijks uitgeeft, heeft hij mij geschreven, dus je krijgt die deelen natuurlijk ook automatisch.

Het boekje van Cohn heb ik; het lijkt me matig, maar er staan wel eenige dingen in, die van belang zijn voor de Nietzschevorsching. Ik houd echter niet zoo bijzonder van die vorschen, en Podach is dunkt mij nog een van de beste van allemaal.

Van Rantwijk had je al nieuwe Gr.Ned. laten zenden, toen ik hem opbelde. Hij is zeer actief, en een voortreffelijk leider van de loopende zaken. Ik hoop, dat deze nieuwe ex. niet getorpedeerd worden; het wordt steeds onzekerder op de zee, en voor den heere A.v.d.V. lijkt me deze overtocht ook niet bijzonder prettig; hij moet door de mijnen heen.

Is v.W. Louw al klaar met zijn geschrift voor de V.Bl. of is hij geheel episch geworden? Mijn artikel voor de Brandwag schijnt nog steeds niet geplaatst te zijn, tenminste ik ontving nog niets.

De Vondelrel is weer wat gekalmeerd, maar bolle ton zal zeker zijn stoeltje krijgen, waarop hij vurig geaast heeft. Van Eyck is een taai polemist, moet ik zeggen, als hij eenmaal beet heeft, laat hij niet meer los. Hij is erg geschikt, ik mag hem graag, heb hem door deze gemeenschappelijk gedreven polemiek weer beter leeren kennen. Alleen woont hij zoo godsgruwelijk ver uit de buurt, dat het moeilijk is hem te bezoeken.

Eddy heeft zijn brochure 'Multatuli en de Luizen' ondergebracht bij Contact; zijn Sjaalman-boek verschijnt bij Stols. Die Multatuli-zaak ruischt steeds nog maar door in de pers; E., jij en ik, benevens natuurlijk Pee, worden zeer verguisd om onze Multatulivereering. Hoe verbaasd was ik dus, toen ik, bij een lezing die ik op verzoek van mijn zwager de vakphilosoof hield te Doetinchem, den voorzitter hoorde mededeelen ter inleiding, dat enkele menschen waren weggebleven, omdat die Ter Braak Mult. toch wel zou *afbreken*! Toen ik hem in de pauze vroeg, hoe dat zat, aangezien ik meende als Mult.maniak bekend te staan, antwoordde hij, dat dit nog niet tot D. was doorgedrongen, maar wel het feit, dat ik *alles* afbrak, dus natuurlijk ook Mult. Tableau!! Overigens schijn ik volgens bericht van Bartling den lieden te zijn meegevallen; althans een van de dames, die er waren, was den volgenden dag op de Leeszaal gekomen en had gezegd, 'dat ik een gewone, aardige man was', en of dat boek 'De Gemaskerde Burger' iets voor haar was! Je ziet: zoo wordt men toch populair.

Het valt me op, dat Eddy toch veel verandert is, sedert Indië, al merkte ik dat niet dadelijk. Hij is veel sociabeler geworden; wij komen door hem zelfs op visites, waar wij anders nooit kwamen. Het doet hem *geen* kwaad, want zijn polemische houding is daarbij dezelfde gebleven; alleen een je ne sais quoi van vriendelijkheid en mildheid is er aan toegevoegd. Vaak beoordeelt hij de menschen zachter dan ik; had je dat voor mogelijk gehouden? Ik denk, dat het contrast met Indië hier wel een woordje mee spreekt.

Verder niet veel nieuws. Mijn boekje De Duivelskunstenaar schiet aardig op, maar het is niets dan een intermezzo. Het boek, dat ik werkelijk schrijven moet, wacht, zooals je weet, op den val van Hitler en op Zuid-Afrika. Ant rekent er op, dat de oorlog spoedig uit zal zijn en dat wij in September naar jullie toe kunnen komen; maar ik ben minder optimistisch. Laten wij ondanks dat het beste hopen. Ant wil

ook steeds aan Aty schrijven, maar je weet hoe dat gaat; zij werkt meer in leder dan met de pen. Ach, ware die nachtmerrie <ik bedoel de oorlog, geenszins het leder!> maar eens voorbij!

Ik hoop je spoedig weer te schrijven, maar wanneer precies kan ik nog niet zeggen, aangezien de Duivelskunstenaar veel haast heeft. Wees dus edelmoedig en blijf viermaal zooveel schrijven als ik. De Zondagsbladen zijn ook een beetje brieven.

Huisgenoot ontvangen; een aardig stuk over Tim c.s. Ik geeft het aan Eddy door.

Heel veel hartelijke groeten over en weer,
en een hand van je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 24 februari 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

N° 29

23 Februarij '40

Beste Menno,

Je zult het ditmaal met een kort briefje moeten stellen. Ik ben n.l. lichtelijk in de lappenmand. Weer de oude kwaal: te lage bloeddruk. (Zie Het land van Herkomst, waar Eddy er voor de variatie te hóóge van gemaakt heeft) Erg laag: tusschen 90 en 95, waar 140 voor mij (door mijn medicus hier) normaal en wenschelijk geacht wordt. Ik slik nu benzedrine, waar ik mij allerbelabberdst op voel. Ik ben al meer dan een week volkomen lusteloos en tot niets bij machte. Met eenige moeite heb ik mij, omdat ik mij daar eenvoudig niet aan onttrekken kan, opgemaakt voor een lunch met de gezant (v. Lennep), die ik van Br. kende, waar hij secr. was. Verder lig ik maar en lees, maar kan dat eigenlijk net zoo goed nalaten, want ik vergeet alles wat ik lees vóór ik 2 blz verder ben! Ik neem daarom alleen boeken, welke ik al door en door ken.

Ik had ook nog eenige besognes met Kees' academische papieren, welke de ambtenarij (die hier tot een paroxisme is opgevoerd) niet kènt en met het gevolg dat niemand weet wat te tonen. De Belgische consul beloofde me de zaak in orde te brengen. Dat zal een pak van mijn hart zijn.

Nog immer is Jan n^{o} van G.N. *niet* aangekomen. Je *laatste* zondagsstuk dat wij ontvingen is van 8 *december* 39. Ik stuurde Catrijntje III naar Rantwijk. IV is nu juist door deze lusteloosheid onderbroken.

Stuur mij *aub* Max Nord Documentenoorlog als het uitkomt. Komt er *iets* aan?

Ik ben zeer benieuwd of je bezoek hebt gekregen van collega Nunes Vaz en of hij eenige[?] noties[?] heeft van ons bestaan.

Weer een vraag? Heb je iets over G.N. Jan geschreven. Zoo ja, stuur het dan.

<dit is voorbarige kul als vanouds!>

Ik verneem tot mijn algeheele verplettering dat de Slauerhoff wéér uitgesteld is. Ik had dus toch gelijk toen ik hem <Zijlstra> zoo afblafte en sabotage verweet. Wat is dat anders dan sabotage???

Hoe wéét hij dat er geen belangstelling v.h. publiek is?? Dat kan hij niet weten. Ik kan alleen zeggen: er is geen belangstelling bij het hoerenvolk de boekverkopers. Maar het zou heusch niet de eerste keer zijn, dat het publiek het succes van een boek forceerde, tegen de bangbroekigheid der boekhandelaren in. Bovendien: het boek is toch gezet etc. Het geld zit er dus in. Dan kan hij het toch beter in de handel brengen dan renteloos laten beschimmelen. O, wat een ellende, die nu door een fout van Slau bij die [perfide] vijand-van-de-litteratuur terecht gekomen zijn. Onder alle rotventen van uitgevers is hij de rotste <dit blijft waar>.

Verder kreeg ik van Die Huisgenoot een heel dossier over de zaak van Dikke Toon de Soep contra van Eyck. Ieder begrip van fatsoen en ieder gevoel van wáárde is schijnbaar weg in Nederland. Het Paapsche mollenwerk gaat voort. Waarom laat jij je niet door het comité van waakzaamheid tot bijzonder hoogleraar in *Nijmegen* benoemen in het godslasteren. Dat vind ik nog minder gek dan Toon in Leiden. Deze beunhaas-streber-intrigant maakt, schreef ik aan neef Arthur, uitsluitend van achterdeurtjes gebruik, dr en prof via de bediendentrap. Ik duizelde van een ignobel stompzinnig stuk in het Hollandsch Weekblad waarin men over van Eyck schrijft op een tóón alsof het tegen Toon gaat. Er zijn geen standen meer!

Van onderscheidingsvermogen geen spoor!

Zou de Kroon dat vies gekonkel kunnen keeren? Ik heb erg met P.N. te doen: eerst zoo ziek en nu slachtoffer van deze struikroversoverval.

Ik hoop *spoedig* iets van je te hooren.

Je laatste missieve is gemerkt III van *8 Januari*, dewelke mij 23 januarij gewerd.

Tusschen 23 *Jan* en *heden* 23 *Februari* heeft de post blijkbaar weer eens stilgelegen.

Nu, alderbeste, veel liefs voor uwe Huisvrouw, spoedig weer iets lànger!

Heel veel goeds v. Aty en de jongens.

Geheel je Jan

tot en met 12 bericht v. goede ontvangst gekregen
13 - 22 Dec
14 - 30 Dec
15 - 2 Jan 40
16 - 4 Jan*
17 - 5 Jan
18 - 9 Jan
19 - 10 Jan *ontvangen*
20 - 11 Jan
21 - 12 "
22 - 17 Jan
23 - 23 Jan
24 - 24 Januarij
25 - 30 Jan (via Nunes Vaz)

26 - 5 Februarij (bevat art Brandwacht)
27 - 8 Feb
28 - 13 Feb
29 - 23 Feb

*bevatte het rapport in zake het Holl. Weekblad waarover ik *gaarne* je oordeel wil vernemen!

Bijlage bij brief 29 van 24 febr. 1940

Beste, juist nadat ik deze brief schreef, kwam jouw nummer IV binnen; dewelke groote vreugde bracht, waarvoor dank; De Slaugeschiedenis is dus opgelost en mijn nijdigheid op een afstand van Zijlstra, van wie ik nu eenmaal niets goeds verwacht en kan gelooven, annuleer ik dus weer!!!! *Geen foto's ontvangen!* Wie stonden erop: jullie zelf of de katten? Ik wou dat Nike gelijk had!!!! Het zou voor mij en voor ons allen een ware *zegen* als het mij en de jongens niet opperbest, zooals je schreef, maar zelfs maar een béétje beviel. Hetgeen helaas niet het geval is. Aty zou zich hier opperbest thuis voelen, wanneer zij niet het gevoel had en tot op zekeren hoogte ook wist, dat wij hier maar niet aarden kunnen. Om het haar nu niet moeilijker te maken, dan ze het al heeft, spreken we betrekkelijk weinig over onze hinderlijke onwennigheid. Het kan zijn, dat Aty aan Nike háár gevoelens vertolkt heeft en er, uit trots om het fiasko van onze onderneming niet te laten uitkomen, nog een paar schepjes optimisme opgedaan heeft. De toestand is juist zooals ik je al méér dan eens schreef: er is hier heel veel prettigs en goeds: klimaat, behuizing, rust, werktijd, natuurschoon, omgang met vriendelijke lieden; maar een onafgebroken en violent, *volkomen redeloos*, gevoel van heimwee maakt het ons, het mannelijk gedeelte <en in het bijzonder Kees> van het gezin, onmogelijk van al dat goede op de juiste wijze te genieten. Alles wordt vergald door een onvrede, een verbittering, een gevoel van niet-meer-mee-te-doen, van gepensionneerd te zijn. Wanneer ik morgen hier vandaan kon, zou ik geen halve seconde aarzelen en ondanks oorlogsgevaar, ijzige koude, moeilijkheden zonder tal naar Nederland terugkeeren. In Brussel was het zoo: daar voelde ik me dikwijls onder de zware druk der omstandigheden en daar had ik vele reden tot klagen, maar daar kende ik *daar tusschen door* toch ook dagen dat ik schik in mijn bestaan had; hier zijn al die moeilijkheden en bezwaren opgeheven, hier heb ik leven zoo vrij en zoo stil als ik het mij immer gedroomd heb, maar nu ben ik ononderbroken gedrukt en voel ik mijn niet één dag werkelijk en geheel gelukkig. Zoo is de toestand nu precies. Ik hoop dat dit wrokkige gevoel en het besef een fout en een stommiteit gedaan te hebben met ons vertrek, niet eeuwig zal aanhouden en dat de <tand des> tijd die alle wonden heelt ook over dit voorval gras zal laten groeien om een klassiek voorbeeld van fraaie beeldspraak te gebruiken! Dus van tweeën één: of de lieve Nike heeft de mededeelingen niet goed begrepen of Aty heeft, en dat vergeef ik haar gaarne, een beetje 'gebluft', om de bekentenis van een nederlaag te ontgaan. Je motieven over je niet-eruit-breken aanvaard ik volkomen. Maar begrijp je niet dat je daarmede nu juist een der diepere oorzaken van mijn malaise aanraakt. Mijn pleidooi voor je komst was voor een groot deel een poging tot zelfverdediging door middel van zelfbedrog.- Ik zou nu ook in Holland willen zijn en sedert het uitbreken van de oorlog heb ik sterker dan te voren het gevoel van in een onzuivere positie te zijn. Het is zeer waarschijnlijk, dat er een tijdschrift van het type Vrije Bladen in ZA komt, ik houd me daar druk mee bezig. Het wordt ook waarschijnlijk

in Nederland gedrukt en in dat geval zal ik niets onbeproefd laten om de acht omslagen per jaar aan Salden te laten opdragen.

Nu allerbest, ik schrijf spoedig uitvoeriger. Dit is maar een spoedantwoord op je brief. Ik hoop, dank zij mijn doktertje, een bijzonder aardige paddevette zoon van Sem, spoedig weer een normaal bloeddrukje te hebben en wat opgewekter te worden! Héél véél liefs voor allen, en in het bijzonder voor Ant en je zelf,

steeds geheel je lichtelijk tobberige, oude heerachtige vriend
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 27 februari 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

23 Februarij '40
Zijnde brief nummer DERTIG 30
verzonden Dinsdag 27 febr 40 om 10 u voormiddags

Beste Menno,

Gisteren schreef ik je een kort briefje, dat ik denzelfden dag niet verzond in de hoop op een brief van jou, welke inderdaad hedenmorgen onder juichkreten ontvangen werd. Ik schreef toen in der haast een korte aanvulling bij de korte brief en postte het geheel hedenmorgen in de hoop op een spoedig vertrek. Ik begin nu aan een uitvoeriger uiteenzetting, door jouw brief IV <van 31 jan. 1940> uitgelokt. Eerst viel mij op het groote verschil tusschen jouw brieven en de mijne. Jij vertelt veel over de toestand, over de vrienden en héél weinig over jezelf. Te weinig naar mijn zin. Hoe sla je je door de druk der tijden heen??? Ik herinner mij ons beider ontreddering na de aanslag op Oostenrijk; ben je nu kalmer, gelatener, weerstandvaardiger? Hoe maakt Ant het??? Kortom slaan jullie je er nog al monter doorheen? Hoe is het bestaan nu?? Wordt er nog aldoor maar alléén over politiek en oorlog gesproken of kennen jullie tijden van betrekkelijke zorgeloosheid en opgewektheid???? Dàt zijn dingen, welke mij bijzonder belang inboezemen, gelijk je wel verstaan kunt. Mijn brieven daarentegen handelen te veel en bijna uitsluitend over mijn kleine zorgen en ergernissen. Ik wéét dat wel, maar zoodra ik mij laat gaan, wat in een briefwisseling als de onze van zelf spreekt, komen die tobberijen boven. Dat is natuurlijk in wezen een verschil in aanleg tusschen ons; maar de omstandigheden, zoo geheel verschillend, spelen daar ook een rol in. Jij hebt ten eerste je bezigheden op de krant, je omgang met Wim, Eddy en andere vrienden, je zit midden in de gebeurtenissen. Hier zie en hoor ik alles alsof ik achter een aquarium zit en daardoor heen vaag waarneem wat er aan de andere zijde geschiedt. Ik heb je geloof ik aleens gemeld hoe ik mijn dagen

doorbreng. In dit verband moet ik het nogeens kort herhalen. Ik sta om zeven uur op en na ontbijt begeef ik mij aan het werk, meestal bestaande uit het maken van aanteekeningen uit en kantteekeningen bij wat ik de vorige dag gelezen heb; notities voor de stukken waar ik aan werk; etc etc Zeer ongelijk ga ik de deur uit, dat hangt af van wat ik te doen heb. Soms wandel ik al om half tien mijn hek uit, soms is half twaalf. Ik begeef me dan naar de HAUM, praat een beetje met Gerrit Bakker, de parel van de boekverkoopers, en doe enkele boodschappen voor het huishouden. Lunch, siësta. Deze is meestal maar zeer kort, daar ik hier véél minder behoefte aan slaap heb dan in Europa; en ik lig dan zoo van half drie, na éven de oogen geloken te hebben, te lezen tot vier uur, het uur T (thee); dan ga ik weer werken, redigeeren van stukken die in aanteekeningen klaar liggen. Tot een uur of zeven. Diner. En daarna bezoek van of áán de enkele kennissen, welke wij hier hebben, of een kleine wandeling, meest naar het strand; of lectuur. Beduur gewoonlijk om ende bij elf. Je ziet hieruit dat ik eigentlijk den *gehéélen dag* heb om me met *mezelf* bezig te houden en het blijkt uit de resultaten, dat ik daar niet tegen opgewassen ben. De kleinste kleinigheden zetten zich vast en houden mij uren, wat zeg ik: dagen! bezig. Het gevolg is, dat ik memmerig begin te worden, medelijden met mezelf begin te krijgen. Ik ben mij daar heel duidelijk bewust van en ik zet me er schrap tegen; maar niet immer met het gewenschte resultaat. In Europa zat ik soms geweldig in mijn piepzak; maar als de bedreiging weer voorbij was, kikkerde ik oogenblikkelijk weer op. De veer werkte nog, Nu zit ik nooit meer zoo diep in de put, maar de veer werkt ook niet meer. Ik ben niet meer periodiek angstig, doch doorloopend tobberig. Het nadeel van een zoo eenzelvig leven, met zoo'n overmaat van tijd om je met je zelf bezig te houden, voel ik nu héél sterk aan den lijve. De een kan er waarschijnlijk beter tegen dan de ander; maar met mijn aard en temperament is het een niet gewenschte toestand. Herinner je je nog, dat we eens aan Henny Marsman de nadeelen van zijn afzondering vaststelden. Ik heb die toen ook met hemzelf besproken. Welnu die nadeelen constateer ik bij mezelf. Daarbij komt dat ik mijn gering genegenheid voor dit verblijf zoo weinig mogelijk mag laten blijken. Ten eerst omdat ik de jongens niet wil stijven in hun afkeer, ten tweede omdat ik het niet over mijn hart kan verkrijgen Aty het leven nog moeilijker te maken. Wij, het mannelijk gedeelte, voelen ons hier zóó weinig op ons gemak, dat het niet mogelijk bleek onze gevoelens *gehéél* te onderdrukken. Aty merkte het en ons òngenoegen vergalde natuurlijk haar genoegen. Zij zou hier zéér gelukkig zijn, wanneer zij wist dat wij het ook waren. Gezien deze toestand praten we er zoo weinig mogelijk over. Laatst echter, brachten de omstandigheden mede, dat we er samen nog eens uitvoerig over spraken, waarbij de mogelijkheid van een zoo spoedig mogelijke terugkeer ernstig onder het oog gezien werd. In elk geval besloten we de oorlogstijd uit te zitten. Juist doordat ik mij zoo weinig kan en wil uitspreken over wat mij het meeste vervuld, wordt natuurlijk het getob daarover erger. Daarbij komt, dat Aty het uit een soort, ook niet geheel onbegrijpelijke, trots, verdomd vervelend vindt, dat er in de Hollandsche vriendenkring, naar Nini ons schreef, een bepaald oogenblik druk geboomd werd over onze weinige vreugde in dit verblijf. Zij voelt dit als een nederlaag, welke ze voor de wereld, de onze, wil verbergen. Vandaar een ietwat opgeschroefd optimisme, waar niet weinig zelfbedrog in gemengd is; maar waarin we haar zooveel mogelijk stijven. Redenen tot klagen heb ik NIET; maar dat is juist het bedenkelijke van het geval. Waarschijnlijk zou ik het bij een terugkeer in Holland ook afschuwelijk vinden; maar dat alles doet niets ter zake in de innerlijke toestand waarin ik verkeer. Mijn afschuw van dit verblijf is *even onredelijk* als mijn idealiseering van Europa; maar

juist aan die onredelijke sentimenten lijden we het bitterst. Bovendien schàám ik me dan nog op de koop toe over die onredelijkheid! We zijn dus wel héél ver van het 'opperbest bevallen' van onze kleine nicht Nike. Helaas. Want je moet NIET denken, dat ik behagen schep in heimwee. *Ik zou niets liever dan rustig en tevreden genieten van de ongekende werktijd welke mij hier geboden wordt*.

Tot overmaat van ramp komt er dan nog bij, dat ik niet kan ontkomen aan het besef, dat ik gedeserteerd ben. Ik voer natuurlijk dezelfde prachtige argumenten die ik jou op je dak stuurde ten gunste van mezelf aan; maar dat pakt niet en zeker niet làng! Je schrijft nu wel héél vriendschappelijk, dat ik *vóór* de oorlog er van tusschen gegaan en daardoor minder schuldig ben; maar dat is een schijnverontschuldiging. Je weet even goed als ik, dat toen ik weg ging de oorlog onvermijdelijk en slechts een kwestie van tijd was. Ik ging, in hoofdzaak, *òm* die komende oorlog weg en als ik zéker, absoluut zeker, geweten had, dat er géén oorlog kwam, zou ik vrijwel zeker ook NIET vertrokken zijn. Er is maar één werkelijke verontschuldiging voor mij aan te voeren: dat ik mij bij mijn besluit-tot-vlucht minder heb laten leiden door eigen overwegingen, dan door mijn zorgen voor de jongens. Waren Aty en ik alléén op de wereld geweest: we zouden er wèl aan gedacht hebben de rotzooi te ontvluchten; maar het per slot van rekening zeer waarschijnlijk NIET gedaan. Mijn pleidooi voor je komst hier beruste dus op *drie* motieven: a. mijn oprecht verlangen jullie een tijdje aan de druk en de angst van het oogenblik te onttrekken en een soort zedelijke vacantie te gunnen, waar in jij zeker zou kunnen werken; b. het sterke verlangen iemand uit mijn levenskring en in het bijzonder jullie *hier* te hebben; c. de behoefte om mezelf te sterken met de motieven, die ik voor jou opsomde. Het pleidooi heeft zijn doel NIET bereikt: jou heb ik niet kunnen overtuigen en.... mezelf niet kunnen geruststellen en paaien. Je afwijzing vind ik volkomen te verklaren en erken ik als onafwijsbaar juist; maar voor mij in mijn toestand was het een bitter (schoon onbedoeld) verwijt over mijn eigen lafheid. En als je over deze dingen denkt, als uit je brief blijkt, hetgeen slechts voor je pleit, KAN HET NIET ANDERS of je moet, in weerwil van je vriendschappelijke gevoelens (die ons niet mogen verblinden), mijn uitknijpen als een lafheid zien en veroordeelen. Denk vooral niet dat ik je zulks kwalijk zou kunnen nemen; ik ben het daarvoor te veel met je eens. Maar je zult begrijpen dat dergelijke conclusie er niet toe bijdragen mijn stemming en mijn lust in dit verblijf te verhoogen!

Vind je het erg bedenkelijk, dat ik mijn dagelijksche bezigheid met Groot Nederland zoo sterk mis?? Is dat niet een bewijs van verlitteratuurdheid? Wat beteekent ten slotte GN in de tragedie der wereld? Maar ik ben niet in staat te ontveinzen, dat ik blijkbaar méér dan behoorlijk met dat blad verknocht ben. Gelukkig dat Arthur zoo bekwaam en betrouwbaar is. Hij kan zich waarschijnlijk geen voorstelling maken van de dankbaarheid die ik tegenover hem voel, omdat hij natuurlijk niet kan weten, welk een belachelijke plaats dat ijdele drukwerk in mijn hart innam en neemt. <Het Januari nummer heb ik nog NIET.>

Wat je schrijft over de onontkoombare 'verwijdering', in weerwil van ons verlangen daar aan te ontkomen, is wáár doch ook al weer niet humanistisch!

27 Febr. '40

Ik heb deze brief een paar dagen laten rusten in verband met een combinatie van drukke bezigheden en slechte gezondheid. De bezigheden staan in verband met een buitenkansje, het eerste, dat mij hier te beurt valt en mij wonderwel te stade komt! In 1926 teekende ik met Tjeenk Willink-Zwolle en Mirande een contract voor vier

bloemlezingen voor schoolgebruik. In '33 waren deel I & II uitverkocht en moesten herdrukt worden. Mirande zat er toen door bijzonder omstandigheden slecht voor en vroeg mij of hij het volle honorarium voor die twee deelen voor zich alléén mocht houden, terwijl ik dan het volle honorarium van III & IV voor mij alléén zou krijgen.... bij eventueele herdruk. Ik stemde daarin toe, en ziet, nu krijg ik bericht dat die herdruk noodig is geworden. Ik zette mij dag en nacht geholpen door Aty aan het zoeken, schikken en tikken om de herziene druk persklaar te maken. III is nu al de deur uit en IV gaat nog deze week. Volgens contract moet dit alles mij vijfhonderdtwintig gulden opbrengen. Welk bedrag, dat kan ik je verzekeren, op een gloeiende plaat valt! Ik ben ook nu nog bezig, maar het meeste werk is af. En dat alles met die sterk verlaagde bloeddruk, welke met vrijwel onafgebroken hoofdpijn gepaard gaat.

Verder ontving ik Groot Nederland van Februarij; maar het Januarijnummer heb ik nog steeds NIET!! Ik heb de brieven Gorter aan één trek uitgelezen en vooral de laatste zijn ontroerend. Het stuk van St. was goed. Ik vond de drie kronieken zéér geslaagd en heb genoten van je kantteekeningen bij een Vaderlandsche wandversiering, die ik nog dikwijls voor den geest heb, wanneer ik aan ‘de goede, oude tijd’ denk!

Van morgen kwam plotseling het Vaderland van 27 en 28 Januarij met in het eerste het stercoraire vers, de ballade van de papenpoep, en in het tweede je stuk over Eeckhout en zijn Finnen. Maar alles wat tusschen 7 dec. en 27 Febr. verschenen is heb ik NIET ontvangen: ook NIET je stuk over steenen voor brood. En niets over het Leidsche papenschandaal. Maar daar weet ik nu uit stukken en brokken wel de hoofdzaken van, al had ik natuurlijk juist graag de stukken van Piet van Eyck daarover gelezen.

Ik ben een beetje onrustig door het lezen van de ochtendbladen van heden, waarin over een ernstig Amerikaansch bemiddelingsplan gesproken wordt, naar aanleiding van de besprekingen van Rooseveldts vertrouwensman te Rome. Ik ben altijd doodsbang, dat de geallieerden toch ten slotte nog vrede zullen sluiten mèt hittelaar. Ik had zoo innig gehoopt dat er géén vrede zou komen voor dat duivelsregiem daar verdwenen is. Afwachten maar.

Ik heb Van Wijk Louw nogeens gepord om zijn stuk. Hij verzekerde mij er mee bezig te zijn; maar hij is een bedachtzaam werker. Heb je de boeken van hem; welke ik je 17 Januarij zond, tegelijk met een zinrijke pleeversiering, reeds in je bezit?

Van morgen kreeg ik een briefkaart van een vriendenkring in Riche bijeen:

Jany, Jacques, Bödy, P.N. en diverse bijpassende losse en vaste vrouwen. Waarom was jij daar niet aanwezig? Zulke bewijzen van attentie brengen echter tranen in de oogen. In mijn toestand is zoo'n onnoozele aangezichtskaart een heerlijkheid! Heb ik je al geschreven dat die arme Fred Batten een brief van veertig kantjes aan Kees schreef en zoo ongelukkig was die aan de Arendskerk toe te vertrouwen. Ook een strop!

Ook heden nog geen kiekjes aangekomen. Hierbij ingesloten <ik heb het niet vergeten dat te doen> tref je er een aan van van Wijk Louw, Uys Krige en ondergeteekende. Ik hoop dat je intusschen je stuk uit De Brandwacht gekregen hebt en dat je alweer een nieuw zond, want het blad, dat met den dag populairder wordt, is *alleen leesbaar* als er iets van jou instaat. Ik verlang erg naar het boekje van Gomperts over Dikke toon de Soep. Zie je geen kans om mij het nummer van Peter van Steen uit de jaargang '39 te bezorgen, aangezien het mijne door scheepsbrand beschadigd is en ik zoo graag een gave jaargang zou bezitten. Wonderlijk dat ik het boekje van Adriaan nog steeds niet heb, terwijl het toch zéker verzonden is! Lezen

doe ik onder alles door heel veel. Vooral herlezen. Ik ben bezig de bovenkamer die wat uitgewoond was opnieuw te stoffeeren. Ik lees van alles, maar het meeste moeite heb ik met romans. Ben ik er eenmaal een beetje in, dan gaat het verder wel, maar om erin te komen! Poëzie gaat beter. Maar het liefste lees ik toch critische en zedekunstige verhandelingen: hetgeen in verband zal staan met naderende ouden-dag. Ik kan je niet zeggen HOE ik naar de Slauerhoff verlang. *De leden van de commissie krijgen toch zeker een gebonden exemplaar???? Laat Zijlstra mij dat zoo spoedig mogelijk per post toezenden en niet 'per Bussy'!!!!! Als ik daar nu ook weer drie maanden naar moet hunkeren!* Er bestaat een kans dat we nu binnenkort héél wat kisten met boeken aankrijgen; wij dwz de HAUM en daar zit dan ook godlof een en ander voor mij in.

Nu lieve lieden moet ik stadwaarts en wil dan meteen dit epistel posten. Ik schrijf nu NOOIT meer over hoe ik het hier vind. Stellen we voorgoed vast: ROT en spreken we er *nimmermeer* over. Ik wil trachten geen oude-dame te worden om een nette terminologie te gebruiken. Ik hoop, dat mijn briefwisseling met dit vaste besluit aan aantrekkelijkheid gewonnen moge hebben of liever winnen moge!

Heel veel liefs voor kat en keuvel en voor jullie beiden van ons allen,
geheel je JAN

Staat van brieven
20 - 11 Januari
21 - 15 Jan briefk.
22 - 17 Jan
23 - 23 Jan
24 - 24 Jan
25 - 31 Jan (Reiger via Nun Vaz)
26 - 5 febr. Met stuk Brandw.
27 - 8 febr.
28 - 13 febr.
29 - 23 febr.
30 - 27 febr.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 27 februari 1940

aant.

aant.

N° 31

Dinsdag 27 Februarij 1940

Beste Menno,

Hedenochtend om tien uur ongeveer postte ik een lange brief voor je <N° 30> en een kwartier later, dus tè laat, zag ik de NRC met het bericht over Slau, waaruit mij bleek, dat ik uit de commissie verwijderd ben. Ik kan je zeggen, dat ik verdomd de smoor in had, niet om het feit van al of niet zitting hebben in gezegd comité; doch om de nare en onvriendelijke procedure. Je herinnert je zeker nog zoo goed als ik de stormachtig begonnen conferentie in Piek's kamer op het Vaderland, waar Zijlstra, jij en ik aanwezig waren. Toen de zaak weer zoo'n beetje tot rust gekomen was, bood ik, *omdat het ongelijk aan mijn kant was*, mijn ontslag uit de commissie aan. Maar zoowel Zijlstra als jij vroegen mij dat *NIET* te doen, omdat de zaak nu toch weer bijgelegd was.

Mij dunkt, dat er maar twee behoorlijke wegen zijn om uit een commissie te raken: ten eerste door zelf te bedanken, ten tweede door, om ernstige redenen, bedankt te worden. In het laatste geval echter verzoekt men de betrokkene, wanneer er geen diefstal in het spel is, zèlf zijn ontslag in te dienen en in elk geval geeft men hem behoorlijk *kennis van de maatregel*. Wat mij nu zoo bitter hindert, is dat men het tegenover mij niet noodig geacht heeft ook maar een schijn van kameraadschappelijkheid of zelfs maar elementaire beleefdheid in acht te nemen: dat men mij mir nichts dir nichts geschrapt heeft en daarmee basta, ja *zelfs zonder achteraf kennis te geven van de maatregel!!!!* Ik begrijp héél goed, dat jij daar niets mee te maken hebt en dat jij die vuiligheid van Zijlstra zelf ook uit de krant vernomen hebt.

Ik zal nu mijn exemplaar dadelijk bij de HAUM bestellen, want ik wensch geen geschenken aan te nemen van iemand die mij zoo grof onbeschoft behandelt. Ik weet wel dat het met de afstand héél moeilijk is om op alle in de correspondentie opgeworpen vragen te antwoorden; *maar je zoudt mij toch wel een verdomd groot plezier doen, met eens te vermelden HOE Z. daar toe gekomen is*.

Wanneer men mij nu op die bijeenkomst mijn ontslag had laten indienen, zou ik de eer geheel aan mezelf gehouden hebben. Is het de moeite waard iemand te vragen zijn ontslag in te trekken het hem dan dadelijk daarop (en dan nogwel in het geniep) te geven? Neen; oude man, ik heb hier dik de pest over in. Ik kan er zoo verdomd slecht tegen slecht behandeld te worden en te meer wanneer er geen enkele reden voor bestaat! Zonder ergernissen is het bestaan nu eenmaal niet denkbaar en ook dit zal, misschien morgen reeds, vergeten zijn: maar Zijlstra is rotvent, dat zeg ik al jaren!!!!!

Als alles nu goed gaat, kan ik zoo tegen *1 Mei* hier antwoord op hebben! Dat geeft je dan ineens weer een indruk van de afstand welke ons scheidt! Ik wacht nu een brief over zijn onderhandelingen met de gazelloogige Aldewereld, van Bob Nijkerk. Het wederhoor, dat inderdaad een nuttige instelling is, zou je misschien eenige achterafbedachte klachten over mij brengen; maar toch nooit de verzekering dat de ongeveer zevenduizend gulden, die ik alles-in-alles van hem hebben moet, aan mij *afgezonden* zijn!!!! Was het maar zoo, dan zaten we er nu niet zoo benard voor. Ik tref het niet met 'directeuren'! Eerst besteelt van der Kuil van de Nieuwe Arnhemmer me voor een kleine duizend pop en nu doet A. het nog eens in het groot over! Ik wist natuurlijk wel dat hij geen ras-en waschechte adelborst was; maar ik had hem toch niet in staat geacht mij, nadat ik hem ZES jaar lang voor *bijna niets*, goede diensten, ook buiten de krant, bewezen heb, zoo grondig en zoo snel te bedotten!!!!! Het is ten slotte geen verplichting, dat redacteuren hun directeur in oogenblik van nood uit eigen zak bijspringen tot bedragen als hier het geval is. En ware ik nu nog een Rijke

Man; maar verre van dien. Mijn vordering op A. (waar de lommerd vrees ik geen cent opgeeft) vormt een niet onbelangrijk deel van mijn spraarpot.

Ik hoop dat de valsche Zijlstra ten minste zoo fatsoenlijk zal zijn dit jaar je 'In Gesprek met de Tegenwoordigen' zal uitgeven; want dat werkje ontbreekt nog aan mijn geluk.

Foei, foei, wat een opwinding.... en ten slotte natuurlijk om niks... ik zal me ter kalmeering een sterk bakkie koffie laten zetten; iets wat ik maar bij uitzondering drink.

Hééééél véééél liefs voor Anna Faber, en mede van gade en zoons, een hartelijke hand van geheel je,

Julius Brommeyer Pruttelmans

Staat der brieven

20 - 11 Jan
21 - 15 Jan briefk
22 - 17 "
23 - 23 "
24 - 24 "
25 - 31 " (via Nunes Vaz)
26 - 5 febr met art uit Brandw
27 - 8 "
28 - 13 "
29 - 23 "
30 - 27 " met portret Uys Krige, v. Wijk Louw en ik
31 - 27 " zijnde deze.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 28 februari 1940

aant.

aant.

28 febr 40

B.M.

Heden bereikten mij de Vaderlanden met de uiteenzettingen van Piet Eyck. Hart. dank. Ten slotte komt alles terecht. Tegelijk twee prettige brieven van Jany en Simon.

Wat ziet P.N. er *oud* uit op dat portret in Het Vaderland! Jany berichtte over allerlei gezellige bijeenkomsten, waar ik gaarne aan deelgenomen zou hebben!

En dat Jacques en Eddy zoo goed botert!! Dat zou ik nooit gedacht hebben. Wat zou *ik* Eddy graag zien!!!

Met heel veel liefs geheel je Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 1 maart 1940

aant.

aant.

Brief VI, 1 Maart 1940

Beste Jan,

Tusschen neus en lippen (het is dit seizoen ondanks den oorlog afschuwelijk druk) haast ik me je even te schrijven na de ontvangst van brief 25 t.e.m. 27 en de ingesloten brandwachterij; dank!! Ik heb helaas nog niet weer copie kunnen zenden; alle tijd, die ik over heb, werd in beslag genomen door Rauschning en De Duivelskunstenaar (dewelke nu ook op een oor na gevild is). Er is kans, dat Rauschning wordt verboden, zooals in diverse andere filiaalstaten, waar de lange arm van Adolf doordringt, al geschied is. Uit je brieven maak ik op, dat je je nog altijd een te optimistische voorstelling maakt over dit lugubere individu en de Duitsche macht; de Engelschen zullen nog hard moeten werken, eer zij hem eronder hebben! Het geen wij steed vuriger hopen, dat zij *doen* zullen!

Over de zaak Holl.Weekbl. schreef ik je al in mijn vorigen brief van medio Februari. Ik kan alle details niet beoordeelen, maar er is een uiterst verdacht luchtje aan dit alles. De zakenlui hebben weer eens geprobeerd hun superioriteit te bewijzen... op hun manier. - Ik sprak (helaas pas een week na zijn terugkeer) Nunez Vaz, die mij je brief overhandigde; voor doorzending van de ingesloten stukken aan anderen heb ik natuurlijk omgaand gezorgd. Een heel geschikte kerel, lijkt me; en hij heeft allerbereidwilligst aan mijn honger naar nieuws, persoonlijke indrukken etc. voldaan. Ja, konden wij maar weer eens even 'reigeren'! Het schijnt, wat de tijd betreft, een peulschilletje te zijn. N.V. was ook al bijzonder slecht te spreken over de Afrikaansche nationalisten, terwijl hij over het land en het klimaat vol lof was. Kaapstad was volgens hem voor intellectueelen verreweg het meest leefbaar. Ook verzekerde hij mij nogmaals, dat ik vooral moest begrijpen, dat je er volkomen thuis was geraakt; ik hoop, dat zijn indruk juist was. *Wij* zitten nu maar als gebiologeerde konijntjes te wachten op het voorjaarsoffensief van gezegenden Hitler, dat ook al weer een soort mythe is geworden. Inmiddels wordt het land in een legerkamp herschapen; als je door de Grebbelinie spoort struikel je over de forten, en - gek voor 'neutralen' - alles is naar het Oosten gericht! Waarom toch? Wij willen ons toch tegen beide partijen verdedigen? De zotheid van deze neutraliteitsconceptie is werkelijk ontroerend; ik heb nu in Gr.Ned., voorgesteld om liever van oorlogsgeheelonthouding te spreken, dan weet men tenminste eerlijk waar wij aan toe zijn. Ongeveer iederen avond 'dondert' hier het afweergeschut, doordat de moffen vliegers probeeren met infraroode stralen luchtfoto's te maken van onze versterkingen; maar daaraan wen je ook snel. Als er gevuurd wordt, kijkt niemand meer op. Van tijd tot tijd krijgt iemand, die rustig ligt te slapen, plotseling een granaat in zijn bed, die vergeten heeft te ontploffen, maar tot dusverre is dat nog vrij goed afgeloopen. Het zijn dan ook maar hollandsche granaten. Er worden gelukkig eindelijk wat meer spionnen gearresteerd, die doodgemoedereerd aan de duikbootkapiteins door schijnen te geven, wat er in de te

torpedeeren schepen zit en wanneer ze afvaren. Naar zoolang de krijgswet niet is afgekondigd kunnen deze schoeljes niet meer dan 6 jaar krijgen!

Adriaan zwemt nu waarschijnlijk al op de Oceaan, na naar Londen gevlogen te zijn. Ik gaf hem aanbevelingsbrieven mee voor Thomas en Erika Mann, in de hoop, dat die hem daar wat op weg kunnen helpen. In mijn plaats is door De Lang buiten medeweten van Schilt benoemd de castraat Kasander van de Litt. Boekwinkel r.i.p.; een man vol rancune en met een hoog stemmetje. Geen vooruitgang, lijkt mij. Wij hadden Zondag bij de Van Rantwijks een afscheidsfeestje voor Adriaan, waar zoo ongeveer de heele jongere generatie aanwezig was, en Eddy en ik als oude balvaders het krielen gade sloegen. Gevoel van ouderdom. Ik danste met Kennie den charleston, die de jongelui vermaakte, zooals wij ons over de polka zouden hebben vermaakt; zij kenden dezen dans uit het verleden n.l. niet. Alles bij elkaar was het toch wel aardig. A.v.R. mag ik hoe langer hoe meer; hij is zeer verstandig, komt alleen rampzalig langzaam los. Eerste nummer 'Criterium', zoojuist verschenen, bewijst, dat deze generatie toch wel iets meer kan dan 'Werk' beloofde. Het is mij erg meegevallen; vooral Debrot en Dubois komen goed voor den dag. Aan Forum wordt nogal aardig hulde gebracht, zonder dat de epigonistische toon hoogtij viert. Ik ben benieuwd naar het vervolg. Vasalis heeft in het Geschenk 1940 van de Boekhandelaars een uitmuntende novelle gepubliceerd. Eersterangs! Ik stook haar geregeld op om toch wat meer in zichzelf te gelooven, maar zij is in dit opzicht niet gemakkelijk voor zichzelf.

Gisteren moest ik naar de gala-Opening van die boekenweek, waar de hoogere boekhandel en uitgeverij parade hield. Zijlstra in rok, Den Doolaard in smoking; een prachtig ensemble. Voor het eerst hoorde ik daar een rede van Jan de Vries, wiens aanschijn mij ook onbekend was. Erger potgieterij heb ik nog niet gehoord. In 'welgekozen woorden' heeft deze Leidsche zwamneus ons een half huur getracteerd op de leegste banaliteiten, alles ingekleed in een elegant gewaad van hollandschen snit. Wat is dat voor een levenloos standaardindividu? Hoe heb je ooit contact met hem kunnen krijgen? Was hij vroeger anders, beweeglijker, minder conventioneel? De stijl Potgieter (niets zeggen in de welgekozendste termen zonder aanwijsbare schaamte) leeft in deze figuur met een krachtige intensiteit, die mij meer dan ooit tot Multatuli doet overhellen. Vanavond opening van de Slauerhoff-tentoonstelling. Er schijnt heel veel belangstelling te bestaan voor de complete werken. Dick Binnendijk zal het woord voeren... en Eddy heeft dus dadelijk verstek laten gaan. Een aversie van deze aard moet wel op zeer geheime roerselen berusten, want ook nu heeft hij D.B. nog nooit gezien. Overigens werkt E. dagelijks op het Rijksarchief, waar hij de eene ontdekking na de andere doet. Hij vertrekt deze maand weer naar Bergen. De koude is verdwenen, na een regime van anderhalve maand bittere dictatuur. Het was een klassiek wintertje, volgens sommigen een voorbode van den ijstijd.

Nog antwoord op een paar vragen: ik denk inderdaad over een bundel In Gesprek met de Tegenwoordigen, voor den herfst. Als 'het offensief' niet in deze richting stroomt tenminste. (Ant is vanmiddag naar de stad om zich als vrouwelijke vrijwilliger op te geven; wie had zooiets tien jaar geleden voor mogelijk gehouden?) Nijgh is wel weer opgekrabbeld, maar niet meer voor zakendoen geschikt; hij schijnt n.l. doellooze praatjes te houden, als hij zakengesprekken moet voeren. Wel heeft hij onlangs de Leeuw gekregen, maar dat was niet voor die beroerte. De Bloeme is nu practisch de man. Ook Swart is weg; hij heeft het aan het hart, Rooy is hem practisch opgevolgd. Schilt, zooals je weet behalve redacteur van Het Vad. ook directeur eener

meubelusine, werd dezer dagen verrast door het bericht, dat het heele zaakje tot den grond toe is afgebrand. Nu zal hij nog wel neutraler worden dan hij al is.

Heb je de foto's ontvangen? Ik begin wel te vreezen, dat ze getorpedeerd zijn, want ze hadden er anders al lang moeten zijn. - Het Tijdschrift met De Kadt schiet niets op; geld mankeert voorloopig nog. Ik corrigeer nu de proeven (Duitsch) van Van Crevels dissertatie onder de bedrijven door; een soort meesterwerk in het genre, dat ook niet voor niet-musicologen zeer boeiende gedeelten bevat; b.v. over Luther. Ik zal hem vragen je bij verschijnen (Nijhoff) een exemplaar toe te zenden.

Er wordt weer geschoten buiten mijn raam, en de roode kat is krolsch, zoodat ik deze woning voorloopig ga verlaten om mij bij den goeden Hein te voegen. Schrijf hem eens; hij snakt naar bericht. Zijn masochisme blijft onverminderd voortduren, neemt zelfs eerder iets toe dan af, lijkt me.

Tot nader!! Veel hartelijks over en weer en een speciale vriendschapshand van je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 4 maart 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

aant.

Dit is brief nummer drie-en-dertig
No: 33
Verzonden 4 Maart '40

3 Maart '40

Beste Menno,

Je zult wel hebben moeten grimlachen om mijn plotselinge nijdigheid op Zijlstra! Ik ook achteraf. Maar ik heb zoo de pest aan die kerel, dat ik alles waar hij ook maar van verre of nabij bij betrokken is, op zijn schuldenrekening schrijf. En waarom ik zoo de pest aan die man heb?? Dat kan ik je wel zeggen. Omdat ik, als gewoonlijk, hèm de zondebok maak voor mijn eigen gebrek aan menschenkennis. Er was namelijk een tijd, dat Zijlstra mij achternaliep, hartelijke brieven schreef, raad vroeg etc etc. Ik was zoo naïf, dat voor zoete koek op te nemen en voor persoonlijke sympathie aan te zien. Maar toen, door mijn tusschenkomst, de zoo sterkgewenschte relatie met Van Schendel tot stand gekomen was en er niet veel meer van mij te verwachten viel, verschrompelde ook tegelijkertijd volkomen de hartelijkheid en de belangstelling van Zijlstra. En toen ik hem wat later eens ontmoette, deed hij net of ik een vage heer was, waar hij weleens over had vernomen, maar toch verder niet kende! Precies

zoo handelde de Boucher! Er was een periode, dat er geen goud zoo goed was als ondergeteekende, die adviezen en introducties gaf. Maar plotseling, mijn diensten niet meer onontbeerlijk zijnde, werd ik een willekeurige meneer. Querido dito, dito. De twee éénige uitgevers die mij *altijd* kameraadschappelijk behandeld hebben, geheél afgescheiden van diensten of géén diensten, dus gewoon van man tot man, zijn Bob van Kampen en de jonge Meulenhoff. Sander als jeugdvriend geheel buiten de uitgeverij om, blijft hier buiten bespreking. Nu vind ik het héél prettig iemand van dienst te zijn en ook om zoo'n beetje bemiddelaartje te spelen. Maar ik word werkelijk helsch, wanneer iemand dan daarna doet alsof hij me nauwelijks kent. Vandaar mijn ingebrande pest aan Zijlstra. Ik had natuurlijk moeten weten, vooraf, dat kooplui er een speciaal soort koopmansvrindschap op na houden, welke in een direct verband met de daaruit voortvloeiende resultaten staat. Maar ik ben zoo stom om er toch telkens weer in te loopen en te denken dat al die vriendelijkheid voor mij persoonlijk en niet voor mijn 'relaties' bestemd is! En wanneer de omstandigheden mij dan een juister kijk op de werkelijkheid geven, maak ik mij ten onrechte boos op de kooplui, die ten slotte terecht als kooplui handelen, in plaats van op mezelf, die uit ijdelheid, verblind was. Nu begrijp je mijn afkeer van Zijlstra en geestverwanten.

Door de grondige herziening van Lyriek III & IV, waarover ik je schreef, heb ik natuurlijk vrijwel de geheele moderne poëzie nog weer eens door genomen. Er zijn tallooze mooie gedichten bij, waar ik alle deugden van erken; maar als je mij nu vraagt wie me nu, buiten alle vakwaardeering en alle verstandelijke erkenning om, het méeste *dòèt*, dan kom ik steeds op Jacques Bloem terug. Dit houdt geen enkele waarde bepaling in; ik stel alleen het feit vast, dat vooral de twee latere bundels van Jacques ook bij herhaaldelijke lezing niets verloren hebben van hun vermogen mij diep te pakken. Er is er niet één, hoe hoog ik hem overigens stel, die zoo'n macht over mij heeft. Mijn twee persoonlijke dichters zijn, (mijn huis- en hartpoëeten): Verlaine en Bloem. Het was overigens nog een héél werk, omdat je ook zooveel moet lezen, dat je ten slotte niet opneemt. De verzameling moest nl met eenige 'jongeren' uitgebreid worden. Gezegde jongeren moesten echter toch reeds min of meer 'aanvaard' zijn, hun plaatsje gekregen hebben, anders weten de schoolmeesters er héélemaal geen raad mede! Een zekere bekendheid was dus vereischte. Met Lehmann en Vasalis en Gomperts mocht ik dus niet aankomen! Verder heb ik vroeger reeds zooveel last gehad van de onzedelijkheid, dat ik als een gereformeerde ouderling aan het speuren naar naakt, minnespel, zwoeligheden en handtastelijkheid ben gegaan. Ik was zeer streng!!! Vooral omdat overleg met mijn frik-medewerker onmogelijk is en ik geen verrassingen wenschte. Vooral bij een Slau bijvoorbeeld, moeten tal van eersterangs gedichten overgeslagen worden, omdat er aanduidingen, toespelingen, ja zelfs open woorden in voorkwamen, welke niet met de geestelijke herbewapening stroken. Het is bedonderd werken, wanneer je telkens gedwongen wordt een minder gedicht te kiezen, omdat het betere iets bevat wat 'niet door de schoolbeugel kan'. Sommige leeraren, de beste, maken zich geen zorg over een erotische wending. En terecht. Op het gym worden toch ook alle klassieke vrijheden binnen gelaten. Maar er zijn er toch vele, de meerderheid, die zelfs tegen het wóórd 'naakt', ook als het *niet* in verband staat met het menschelijk lichaam, bezwaar hebben. Denk niet dat ik overdrijf. Ik praat uit ERVARING!!!!

Maar het werk is nu, naar ik geloof behoorlijk, àf. Aty zit de laatste stukken over te tikken. Nu nog de Fransche Moralisten, welke als een molensteen op mijn ziel drukken! O, wat is aangenomen werk toch ellendig!!! Het feit dat ik het doen *moet*,

verlamt mij oogenblikkelijk en werk, dat ik vrij wellicht met het grootste plezier en vlot voltooid zou hebben, kost mij, zoodra het gedwongen is, bloed en zweet.

Gisteren kwamen er eenige kisten boeken bij de HAUM binnen, doch er was weinig voor mij bij. Ze zijn nog niet alle ontpakt. Tot not toe kreeg ik alléén Het Lees gezelschap van Diepenbeek. Ook hierin nog niet het boekje van Adriaan, waar ik zoo langzamerhand over ga malen! Het is ook zoo wonderlijk, dat zooiets zoomaar ineens vervluchtigt. Ik ben ook zoo benieuwd naar de bundel van Pieter Nicolaas, het slachtoffer van het gekuip der kampherbroeken.

Zaterdag, dwz gisteren, was ik weer bij mijn hübsch-zwaarlijvig doktertje. Hij was boos, omdat mijn bloeddruk in stede van gerezen, nog gedaald was! Nu ònder 90. En hij verhoogde de dosis benzedrine van 3 tot 5 tabletten. Aangezien deze een onplezierige werking uitoefenen, bevalt mij dat maar matig. Als het maar helpt. Hij heeft nu uitgemaakt, dat die verlaagde bloeddruk het gevolg is van een gebrek aan adrenaline in het organisme, dit weer een gevolg van de slechte werking der bijnieren, en dit ten slotte weer een gevolg van de chronische pyeliet waar ik aan geleden heb. Of dit alles waar is, weet ik absoluut niet. Die heeren medici kunnen mij natuurlijk alles wijs maken. Het klinkt plausibel. Dat is het éénige!!!! Met dat al ben ik in een staat van algeheele minderwaardigheid. Ik ben de Absolute Vaatdoek, heb nergens plezier in en verlies wat me nooit overkomen is, mijn lust in zwammen en kletsen. Ja zelfs de bezigheden waartoe de natuur ons aanspoort, in weerwil van de verdachtmakingen des christendoms, hebben iets van hun aantrekkingskracht ingeboet, zodat ik mij somwijlen een oudman gevoel, die nog slechts van de herdenking leeft. Ik troost mij met de verzekering van mijn dokter, dat hijzèlf ook zoo platgeslagen geweest is en er dank zij benzedrine weer gehéél en blijvend bovenop kwam. Deze dokter is een van de aardigste en innemendste soorten jood, mij bekend: rustig, vol humor en gehéél bij zijn werk. Ik nam expres een joodsche dokter omdat ik daar in het algemeen nogal veel fidutie in heb en ook omdat ik het mijn plicht vind in een land met antisemitisme besmet, gelijk dit, zooveel mogelijk met joden te verkeeren en joden te bevoordeelen. Ik heb mij in mijn reeds lange leven nooit over mijn omgang met joden te beklagen gehad. Integendeel ik heb veel goeds en vriendelijks ondervonden en ze zijn in het algemeen bereid om voor een zaak welke hun ter harte gaat, offers te brengen. Ik denk maar aan Nijkerk, wat die al niet wèggegeven heeft van zijn leven!

Ik hoor van Sander, dat hij in het voorjaar een boek van Simon over Verwey en één van Eddy over een volkomen nieuw onderwerp, Multatuli, uitgeeft. Ik schiet slecht op met het persklaar maken van de twee boeken, welke ik graag zou zien verschijnen: ‘Rariteiten’ en ‘Een Boek over het Boek’, omdat Aty zich al blauw schrijft en tikt en ik niemand anders kan vinden die tegen een betaalbare prijs Nederlandsch tikwerk op zich kan nemen. Gerrit Bakker helpt mij nu. Ik vind dat zeer vriendelijk; maar het bezwaart mij, omdat hij de geheele dag druk werk in de boekhandel heeft en hij zijn avonden dan beter aan lectuur of ontspanning kan besteden.

Heb ik je al eens iets geschreven over de tijdschrift plannen alhier? Ik zal je er eens een overzicht van geven. Een jaar of zes geleden bestond er hier een twee-maandelijksch tijdschrift: De Nieuwe Brandwacht, uitgave van De Bussy, dat er niet slecht uitzag, maar zonder kennis van zaken en zonder kritiesche zin geredigeerd. Het bestond drie jaren en eindigde met een geweldig deficit, in weerwil van de vele inteekenaren. Oorzaak: redactie en medewerkers stelden zulke exorbitante eischen, dat het niet mogelijk was daaraan te voldoen; maar bovendien betaalden

van de ongeveer tweeduizend inschrijvers er maar een vijfhonderd hun abonnementsgelden!!!! Hier heb je nu precies de twee moeilijkheden: gebrek aan offervaardigheid *en* wanbetaling. Later is opgericht ‘Ons Eigen Boek’, gedoeld als kritisch-voorlichtend <orgaan>. Maar nadat twee der oprichters er uit gegaan waren, werd het door François Malherbe tot een blaadje vrijwel uitsluitend voor schoolmeesters gemaakt. Het bloeit en gaat nog steeds vooruit, maar eenige beteekenis is er niet aan te hechten. Toen ik hier de toestand van nabij bekeken en overwogen had, kwam ik tot de slotsom, dat een klein strijdbaar tijdschrift, maar dat werkelijk geheél onafhankelijk zou zijn, méér dan noodig was, om de aanmatiging en het overwicht van eenige professorale beunhazen te breken. Van Wijk Louw en ik gingen op inlichtingen uit en maakten berekeningen. Daarbij bleek mij, hoezeer een dergelijke onderneming belemmerd wordt door de belachelijk hooge drukkerstariefprijzen.

Een kleine drukkerij op het platteland (we waren te Paarl en te Stellenbosch) die maar héél matig werk levert, vraagt prijzen, tweemaal zoo hoog als Enschedé!!! Het was dus onmogelijk een onderneminkje hoe bescheiden ook, uit eigen zak te betalen. Van Wijk Louw stelde zich toen in verbinding met De Nationale Pers, die ook al zijn boeken op één na heeft uitgegeven. Hierdoor kwam er een wending in de zaak en een verandering in de opzet. Het werd de richting van een tijdschrift als ‘De Gids’ uitgedreven, waar òns iets als De Vrije Bladen uit de éérste jaren voor de geest stond. Er moesten gewichtige conferenties gehouden worden, waarbij het aantal hoogleeraren zich met den dag uitbreidde. Men sprak zelfs van een redactie van vijftien leden! Om toch maar vooral alle universiteiten daarin te kunnen vertegenwoordigen en vooral niemand te kwetsen of voorbij te gaan. Dit plan is door Van Wijk Louw, die niets, maar dan ook nièts, van al die quasihooggeleerde kul moet hebben, bijtijds en op een handige wijze, in overleg met mij, getorpedeert. Ik heb, toen men dacht dat alles verloren was, de zaak over een andere boeg gegooid. Er bestaat hier een door van Wijk Louw opgerichte, tamelijk bloeiende vereeniging ‘Het Vrije Boek’, die ten doel heeft boeken, oorspronkelijk en vertaald, waar de uitgevers, die hier al net zoo bot zijn als bij ons, niet aandurven, toch uit te geven. En daarbij de typografie zoo goed mogelijk te verzorgen. De Halve Kring, Van Wijk Louw's beste bundel (heb je die ontvangen????) is bv een uitgave van Het Vrije Boek. En ook ‘Zij komt met de Sikkelmaan’ door Hetty Smit. Deze beide boeken *bewezen* overigens weereens de lafheid en de botheid van de uitgevers, want van de eerste werden 1500 exx verkocht, wat véél is voor een bundel *niet* gemakkelijke poëzie en van die roman van Hetty Smit verschenen drie flinke drukken. Tusschen twee haakjes: 1500 exx van *zoo'n* bundel op een bevolking van één miljoen Afrikaans sprekenden, waarvan een belangrijk deel boerenbevolking, is héél véél, voor acht miljoen hollanders komt men dan tot TWAALFDUIZEND exx!!! Hoeveel zijn er van Het Verlangen van Jacques verkocht???? Vijfhonderd in vijftien jaar?????

Ik kom weer op mijn verhaal terug. De vereeniging Het Vrije Boek telt ongeveer 500 leden. Nu is de bedoeling hun in het vervolg niet meer drie dikke of betrekkelijk dikke boeken per jaar te geven, doch een reeks brochures, *ongeveer* zooals de tegenwoordige Vrije Bladen. Namelijk acht per jaar. En hiermede heeft het tijdschrift vraagstuk dan een practische oplossing gekregen. Opgericht wordt, met de bestaande leden als eerste abonné's: ‘Het Vrije Boek’, een reeks Afrikaansche Geschriften, onder redactie van N.P. van Wijk Louw, W.E.G. Louw en J. du Plassis Scholtz. De jaargang bestaat uit acht nummers gemiddeld van DRIE vel, 48 bld. Men brengt dan zes nummers welke ieder één bijdrage bevatten: gedichten, essays, novellen, eenacters, cultuurhistorische studiën, litteraire documenten. En twee nummers met verschillende

bijdragen, bij voorkeur aan een min of meer actueel onderwerp gewijd: of om een bepaalde figuur of een bepaald vraagstuk gegroepeerd. De zes nummers zijn ook los verkrijgbaar, de twee discussienummers alléén voor abonné's. Er zijn nu op deze basis twee uitgevers, welke de uitgave gaarne willen ondernemen: De Nationale Pers en de H.A.U.M. (De Bussy); maar de kansen dat de eerste het krijgt zijn het grootste. *Publiceer dit alles nog NIET!!!! Zoodra alles definitief zijn beslag gekregen heeft, geef ik je een volledig bericht, ook met opgave van de inhoud der eerste nummers. Publicatie vóór alles definitief geregeld en contractueel vastgelegd is, kan schaden*. We hebben texten voor ongeveer een twintigtal nummers voorloopig vastgesteld en wanneer alles loopt als wij het ons voorstellen en de medewerkers een beetje ijver betonen, kan het werkelijk een zéér behoorlijk tijdschrift worden. Het éérste behoorlijke hier, het éérste op een normaal Europeesch peil. Ik heb mij van den aanvang af op het standpunt gesteld dat het hier een ZA-beweging gold en ik heb mij daarom, in weerwil van de vriendschappelijk aandrang van de Louws, principieel buiten de redactie gehouden. Ik wil gaarne met mijn ervaring van tijdschriften van dienst zijn en men doet niets zonder mij; maar het is voor de jonge onderneming oneindig beter dat ik achter de schermen blijf. Als alles nu goed gaat kun je het eerste nummer tegen october '40 verwachten. Ik beloofde een beredeneerde bloemlezing uit de allernieuwste Nederl. poëzie. Verder een merkwaardige éénacter van Uys Krige, nieuwe gedichten van N.P. van Wijk Louw, een studie over Afr. rijm en rhytme door W.E.G. Louw, een Leipoldtnummer, een novelle van Elisabeth Eybers, een studie van H.A. Mulder, een verhandeling van G. Dekker (intelligente en begaafde prof; schoon gereformeerd), een studie over Marais (de belangrijkste ‘klassieke’ schrijver) en brieven van Maris.

Je hebt er geen denkbeeld van welke een overwicht op de burgerij hier iedere getitelde en inzonderheid een prof heeft!!! En evenmin welk een handig en gewetenloos gebruik daar lieden als prof. dr. François Malherbe, de integrale kwade-peer, van maken.

Een werkelijke opbloei kan er niet komen, zoolang de invloed van dat soort lieden, zonder cultuur, talent, smaak, eruditie en goede trouw, van de Malherbe's, Pienaars, Schoonezen en andere Cilliersen niet doortastend en vasthoudend bestreden wordt. (Cilliers, niet te verwarren met de lieve, goede stokdoove Jan Celliers).

Men neemt niet aan, dat iemand zònder *dr* in staat kan zijn iets, hoe onbelangrijk ook, te schrijven: vandaar dat de hoofdredacteur van De Huisgenoot, om de waardigheid van zijn blad vooral niet te schaden; mij stokstijf met doctor *aanspreekt*, al heb ik hem al tien keer gezegd, dat ik te dom was om eindexamen HBS te doen. En de administratie van ‘De Huisgenoot’ acht het onmogelijk om honorarium aan een simpele doctor uit te betalen en zet op alle sjeks prof Greshoff, hetgeen mij, zonder dr erbij, onvermijdelijk aan een goochelaar doet denken, die immer ook altijd op zijn minst prof zijn! Ironie verstaan ze ook niet, want ik heb hun laten weten, dat ze in het vervolg Z. Exellentie op deze zoo welkome betaalbrieven moesten zetten; maar daar begrepen ze niets van!

Wanneer ik een beetje door plichtgeschrijf heen ben, zal ik eens één of twee artikelen maken om over de ZA letterkunde en de litteraire politiek alhier en die aan ‘Het Vaderland’ aanbieden. Worden ze geweigerd, dan kan jij ze wel elders voor me onderbrengen, want het onderwerp is aardig en nog NOOIT ànders dan verbroederings-propagandistisch behandeld.

Een overzicht van het voor ernstige bespreking in aanmerking komende en ook voor ons belangrijke, het weinig boven het provinciale uitgaande, is snel en

gemakkelijk te geven. De ‘Middeleeuwen’ worden gevormd door het inderdaad zeer merkwaardige dagboek van de voortrekker Louis Trichard, waar een behoorlijke nieuwe uitgave van bestaat. De ‘klassieken’ zijn Jan Celliers, Totius, Leipolt en Marais. Hiervan is Celliers verreweg de zwakste broeder. Totius heeft enkele werkelijk zéér mooie gedichten geschreven, Leipolt is ongelijk, maar maakte prachtige verzen en is in zijn geheel een merkwaardige en aantrekkelijke figuur met al zijn inzinkingen en onmogelijkheden (opvallende overeenkomst met Slau, als mensch én in zijn werkwijze); de dichterlijkste is Eugène Marais. Maar één dun bundeltje, maar dat voor de ZA litt. ongeveer de beteekenis heeft als dat van Perk voor de onze: de openbaring van nieuwe mogelijkheden. Verder eenige goede novellen in ‘Het Huis van de Vier Winden’. Marais is minder bekend dan het drietal eerstgenoemden, maar ook als mensch en door zijn leven een van de boeiendste en beminnelijkste figuren. Dan is er een overgangstijdperk met twee beminnelijke, maar zéér beperkte dichters: Toon van den Heever (let wel: NIET C.M.!) en de jonggestorven A.G. Visser, die eenige alleraardigste spot- en lachliedjes maakte; en voor het proza J. van Bruggen (‘Ampie’).

Dan de ‘jongeren’, waar tusschen N.P. van Wijk Louw hooguitsteekt, W.E.G. Louw, Uys Krige (met een geniale tik, maar zéér ongelijk), Elisabeth Eybers, nog bitter jong (geb. 1915) en Hetty Smit.

Op de achtergrond: G. Dekker, scherpzinnig, onafhankelijk essayist; C.M. van den Heever, wien men, al is het ons genre niet, talent als landelijk romanschrijver niet ontzeggen (Aty las zijn laatste turf ‘Laat Vrugte’ zelfs met eenig genoegen); T.J. Haarhoff en I.D. du Plessis, een dichter die niet heelemaal niks en nooit iets is, overigens een overtuigde volgeling van Corydon. Dan kan nog genoemd worden een schrijver van dierenverhalen, welke niet onaardig zijn: Sangiro (A.A. Pienaar van zich zelf) en Eitemaal, zijnde W.J. du Plessis Erlank, aan wie men nog weet wat men heeft. (fraaie constructie!!! schande!!)

Wat hier als groote schrijvers gelden: D.F. Malherbe (niet te verwarren met François) en wijlen C.J. Langenhoven, zijn voor ons begrip onleesbare elementairen!

Het is vreemd, dat er behalve Elisabeth Eybers geen enkele echte jongere, twintigjarige, is. N.P. van Wijk Louw is ook alweer 33 en geen kind meer.

Gisteren hebben de jongens zich op de universiteit laten inschrijven. Jan definitief; Kees voorlopig. We wachten op de erkennis van equivalentie tusschen zijn staatexamen tot de universiteit Brussel en dat tot de universiteit Kaapstad. Ik schreef je geloof ik, dat er moeilijkheden zijn, omdat het sacrosante ‘precedent’ ontbreekt!!! Hij treedt op als baanbreker. De Belgische consul, die zich boos maakte, bemoeit er zich nu mede en schreef een brief aan de betreffende commissie. Er is alle kans, dat dit in orde komt; maar ik houd niet van strubbelingen en de daarmede in verband staande ambtelijke beslommeringen. Ik verafschuw ambtenaren als Eddy die arme notarissen, waar ik nog nooit mede in aanraking ben.

Het is weer voor hen en voor ons een opluchting, dat ze nu na zoolang geluierd te hebben zich weer aan vaste en bepaalde bezigheden moeten wennen. Ik moet zeggen, dat ze die vrije tijd niet gehéél verlummeld hebben. Jan heeft mateloos veel en met verstand en overleg gelezen. Kees leerde zich zelf zeer behoorlijk Spaansch, waar hij nu les in <neemt en schreef een novelle (in het Fransch) van ongeveer 100 blz. [onleesbaar] Ik heb hem nog niet gelezen.>

Ook Van Wijk Louw vangt zijn colleges weer aan. Hij ziet er erg tegen op, na drie maanden vrijheid. Maar als hij er weer aan gewend is, vindt hij het geen naar werk, vooral omdat hij hart voor zijn studenten heeft. Hij is steeds bezig met zijn essay

voor DVB maar werkt langzaam en bij scheuten. Gelukkig duurt de parlementaire zitting langer dan voorzien was, zodat we Uys Krige nog op zijn minst twee maanden hier hebben. Hij heeft van de Fransche regeering een beurs gekregen en denkt daarmede in October naar Frankrijk te vertrekken. Het is zijn bedoeling in die jaren ook Nederland te bezoeken en hij komt dan zeker bij je. Je zult zonder een zweem van twijfel schik in hem hebben, want hij is werkelijk allerbeminnelijkst, al zul je even moeten wennen aan zijn snelle, halfstotterende manier van spreken, waarbij vele woorden ingeslikt worden. Hij wil ook tot elken prijs Eddy zien. Jl Zaterdag dronken we als gewoonlijk iedern Zaterdag een kop koffie samen: de gebroeders Louw, Uys en ik; Scholtz ontbrak op het appèl. Ik had het voornamelijk met Gladstone over de brieven van Kloos aan Vosmaer, waar we beiden vol van zijn; Van Wijk en Uys kibbelden voor de x-de maal over inlandervraagstukken! Ofschoon voor driekwart van de politiek genezen, kan van Wijk toch niet nalaten Uys zoo nu en dan eens in het haar te zitten. Deze vaste Zaterdagochtenden zijn altijd bijzonder aangenaam. Gladstone Louw is iemand die zeer gesloten is, zich zeer moeilijk geeft en daardoor bokkig en wrokkig lijkt; maar bij nadere kennismaking valt hij steeds méér in mijn smaak. Hij mist helaas de gezegende humor van zijn oudere broeder; maar het is een door en door proper iemand, die wéét waar hij het over heeft. Zonder dat hij er zich ooit direct en duidelijk over beklaagd heeft; kan ik toch uit zijn gesprekken wel opmaken, dat het onderwijs van Nico Donkersloot hem niet geheel bevredigd of misschien wel heelemaal niet bevredigd heeft. Hij waardeert veel in hem, maar ik kreeg de indruk, dat N.D. er vooral in de laatste tijd een beetje de kantjes afliep en zich niet meer de moeite gaf, welke de jongelui van hem verwachtten. Door zijn bemiddeling kreeg ik gedichten van een piepjong Amsterdamsch meisje, W. Luitink, waar ik wat in zie. Ze hebben een eerlijke, open zuivere toon en ik koos er enkele voor GN uit. Ik denk dat dit een aardig debuut zal zijn. Daar mijn ‘kwaal’ mij onbeschrijfelijk en onoverkomelijk moe maakt, breng ik het grootste deel van mijn dag op mijn divan door en ik heb dus veel tijd voor lezen. Het is echter een nadeel, dat, mede een gevolg van opgemelde ‘kwaal’, mijn opnemingsvermogen en mijn geheugen niet al te best zijn, zoodat ik dikwijls en dan nog niet immer met het gewenschte resultaat een bladzijde over moet lezen, om aan de inhoud ervan te raken. Maar heelemaal niks doen, in het ijle niet staren, past weinig bij mijn aard. Ik heb het Journal van Gide herlezen en lees met opzet daar tusschen door voor de tweede maal de Cahiers van Barrès: welk een verschil!!!! Juist door de tegenstelling waardeer ik Gide nog véél meer!

Kun je je nu een denkbeeld van mijn bestaan vormen???? Of blijft, doordat je het decor niet kent, alles theoretisch voor je???? Dat puzzelt me nu. Ik hoef mijn oogen maar te sluiten om de heldere gezelligheid van het Kraaiennest, om Het Vaderland, Den Haag, de vrienden en vijanden, de bekenden en lotgenooten duidelijk en levend voor me te zien en jullie zie ik bewegen en hoor ik spreken. Maar dit is een eenzijdig genoegen. Het hindert mij dat *jij* mijn huis, mijn werkkamer, mijn omgeving, de stad, de kennissen NIET kent, waardoor ik voor je verbeelding ergens in de lucht moet zweven.

Janij in zijn twee laatste brieven dringt er erg op aan dat ik deze tijd van maatschappelijke werkeloosheid zal uitbuiten om mijn gedenkschriften op te stellen en ik moet zeggen, dat ik meer en meer over denk. Ook Onze Edje had het daar dikwijls over. Ik denk dat ik het eens ga probeeren, zodra ik met Catrijntje klaar ben. Want het schrijven van een verhaal, hetgeen nog immer een van mijn oude rèves is, zal wel niets komen omdat ik daar niet toe aangelegd ben. Wat men noemt ‘menschen

scheppen' ligt vrees ik, buiten mijn bevoegdheid. Ik heb met de boekhandel HAUM over de Slau gesproken. Ze hebben voorlopig zeven volledige stellen besteld, hetgeen, naar ik meen, niet slecht is. Ik zal nu eens naar Mulder in Pretoria erover schrijven.

Nu, allerbeste Mennenant[1]; nu ben ik aan het eind van mijn latijn. Véél liefs van Aty en de jongens. Ik hoop deze week een brief van je te krijgen, waarin je van het bezoek van Nunes Vaz gewaagt. Misschien heeft die je een flauwe voorstelling van onze levenswijze en onze omgeving kunnen verstrekken. Hij maakte bij ons ook kennis met de Louws. Het is Zondagavond en Van Wijk en Truida komen hier, als immer soupeeren, nogmaals véél goeds en liefs voor jullie zelf en voor alle vrienden en bekenden, geheel je

Jan

[1]Twee namen glôend aaneen gesmeed

Nog géén katbeelden ontvangen.

P.S. Gisteravond, nl Zondag 3 Maart, hadden we bezoek van dr. Anna de Villiers uit Pretoria. Van Wijk en Truida soupeerden bij ons en 's avonds kwam ook nog Gladstone Louw. Levendig discours. Maar ik schrijf een P.S. omdat zij, zeer thuis in universitaire kringen, ons allen tegelijk kostelijk vermaakt en ontsticht heeft met haar verhaal over het tot stand komen van hoogleeraarsbenoemingen in P. - Daar is het schandaal van Tofelemoonsche Toon kinderspul bij! Over wetenschappelijke verdiensten wordt bij zoo'n gelegenheid niet gedacht of gesproken. Het is geheel een zaak van persoonlijke verbindingen en politiek. De geheele z.g. 'betere' burgerij neemt eraan deel en op de theevisites worden verschillende posities bepaald. Er wordt werkelijk dag en nacht en op de onedelste wijze gekuipt en gestookt. Voor géén middel deinst de 'tegenpartij' terug en de laster is niet van de lucht af. Juist in de laatste tijd zijn er daar een paar benoemingen gedaan, welke werkelijk een aanfluiting zijn, van menschen die in geen enkel opzicht voorbereid zijn voor de taak en die volkomen onbekwaam zijn om er zich toe op te werken! In dit opzicht en in véle andere steekt de Kaapprovincie mijlen en mijlen boven het achterland uit. Ik heb nu eigenlijk nog niets dan rotte en vervelende dingen over de Transvaal gehoord en dat van rasechte en bewuste en vurige Afrikaanders! Het wordt tijd, dat ik daar eens met eigen oogen de zaak ga opnemen. Ik ben trouwens al bezig werk te maken van mijn vrijbiljetten. Zonder dezelve zou het in mijn huidige finatieele omstandigheden niet te doen zijn. Het dagboek van Gide in tweede lezing uit en ik had er nog méér aan dan de eerste keer. Ik ga door met Barrès' Cahiers, want dat zijn elf deelen, en begin met het herlezen van Stendhals Journal. Ik kàn je niet zeggen welk een genot mij dit langzame, onafgebroken, aandachtige lezen schenkt. Heb je nog ooit iets omtrent Koningin Sophie vernomen? Nogmaals niets dan goeds en liefs voor beiden.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 5 maart 1940

aant.

5 Maart '40

Beste Menno,

Daar ik jou inzage gegeven heb van mijn rapport betreffende Het Holl. Weekblad, is het mijn plicht, een *aangename* plicht, je dadelijk te melden, dat blijkens een heden ontvangen brief van Nijkerk Aldewereld mijn opvatting en mijn voorstellen aanvaardt. Ja, hij gaat nog verder. Ik stelde voor een afbetaling van zijn oude schuld in maandelijksche termijnen van vijfentwintig gulden; hij heeft aan Nijkerk de gehééle achterstand *ineens* betaald, zijnde 727,- gld. We zijn daarmede op effen bodem gekomen. Wel blijft het feit bestaan, dat hij mij op 1 maart jl negentigduizend belg frs, ongeveer vijfduizend vier honderd gulden, volgens afspraak en belofte, terug had moeten betalen; maar ik neem aan dat er force majeure in het spel is. De oorlog is fnuikend voor hem. Verder zijn ook de voorstellen voor de toekomst aangenomen. Je herinnert je, dat we de voortzetting van Aty's wekelijksch artikel en een maandelijksch artikel van mij, redelijk achtten. Hiermede gaat hij eveneens accoord.

Nu alles zoo vlot verlopen is, vraag ik mij af, wat de man bezielde en waarom hij het zoover heeft laten komen? Als hij van zins en in staat is te betalen, hetgeen door zijn storting bewezen wordt, had hij al die ellende niet overhoop behoeven te halen. Ik geloof, dat Bob deze zaak met zéér veel takt en doortastendheid aan de vork gestoken heeft en ik ben hem daar zéér dankbaar voor. Ten eerste ben ik blij dat die zaak zelf uit de wereld is, ik houd niet van ruzie en ik vind het zoo'n rot gevoel gedonderd te worden; ten tweede was ik erg blij met dat groote bedrag, waarmede ik een flink deel van mijn door mijn verblijf alhier ontstane schuld kan afdoen; ten derde komen eenige inkomsten, als is het niet véél, mij uitermate te stade. Ieder gulden welke ik verdien, behoef ik niet van mijn centje-voor-den-ouden-dag in te teeren.

Ik weet alleen nog niet hoe dat nu met Simon gaat. Hoe te vermijden dat we hetzelfde onderwerp behandelen?? Ik heb hem hierover uitvoerig geschreven en we vinden er zeker wel iets op. De beste kerel kon onmogelijk weten, toen hij met A. onderhandelde hoe mijn verhouding tot A. was en nog véél minder, dat ik een voorstel in de pen had betreffende die rubriek; anderzijds wist ik toen ik mijn voorstel formuleerde NIETS van eenige onderhandeling met Simon. Ziehier een wonderlijke samenloop van omstandigheden.

Nieuws is er verder niet. Ik wou echter niet wachten met je dit ten slotte toch goede nieuws te melden. Véél liefs van Aty voor beiden, steeds

geheel je
Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 6 maart 1940

aant.

aant.

N° 35

Donderdag 6 Maart '40

Beste Menno,
De brief van gisteren over de zaak Aldewereld vergat ik bovenaan te nummeren. Ik schreef echter op de achterzijde van de omslag *34*. Ik zend nu de heele lijst van brieven, waarvan nog geen bericht-van-ontvangst binnen is.

N° 20 - 11 Januari
- 21 - 15 Jan (briefk.)
- 22 - 17 Jan
- 23 - 23 (briefk)
- 24 - 24
- 25 - 30 (Nunes Vaz)
- 26 - 5 February met art. Brandw.[-]
- 27 - 8
- 28 - 13
- 29 - 23 met k. v Wijk[-]
- 30 - 27
- 31 - 27
- 32 - 28 briefk
- 33 - 4 Maart
- 34 - 5 Maart
- 35 - 6 Maart (briefk)

Ik hoop spoedig [-] goede berichten te vernemen met berichten v. ontvangst, ten einde deze waschlijst in te korten! Vooral benieuwd naar bezoek Nunes Vaz! Heden Het Vaderland van *4 Febr.* gekregen. Die van begin Dec. tot eind Jan. zijn weg blijkbaar.
Veel liefs en goeds als immer
geheel je
Jan.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 12 maart 1940

aant.

Deze brief is genummerd *ZES-EN-Dertig*
No.36

Dinsdag 12 Maart '40

Beste Menno,

Er is weer grondige reden tot ergernis! Allereerst de verachtelijke houding van de Zweden, die uit pure lafheid, de Finnen een slechte 'vrede' trachten op te dringen. Wanneer Noorwegen en Zweden dadelijk bij de russische inval aan de zijde van Finland waren gaan staan en samen een half miljoen man hadden geleverd, was het nooit zoover gekomen! Maar de angst is en blijft de machtigste factor voor alle handelingen en houdingen, zoowel van de enkeling als van staten. In elk geval vind ik nu de Zweden lieden om op te kotsen. Woorden en ethiek te over, maar als het er op ààn komt: verraad. Tweede reden tot ergernis: het verbod van Hitler's Eigen Woorden. Die meneer de Kleffe slaat zich wel op de breede borst en bluft over onze onafhankelijkheid en onze souvereiniteit, onder luid gejuich van Kamer en Pers; maar intusschen volgt hij als een zoet knechtje de bevelen uit Berlijn op. Wat een misselijke kwibus, met zijn weggeslagen kin! Derde reden: de spionnageberichten uit Holland, wat zijn dat voor lieden, die zich dààrvoor leenen??? Welk uitschot en wat gebeurt er met hen. Kunnen ze onder de afgekondigde staat van beleg niet doodgeschoten worden?

Zoojuist loop je brief V van 19 Februarij binnen! Hoera! Hieruit blijkt mij, dat je brief 25, welke ik aan Nunes Vaz per Reiger medegaf n.b. ter wille van de snelheid! je op 19 Feb. nog NIET bereikt had!!! Hij kwam 12 Feb. in Nederland en beloofde mij je die brief 14 Feb te overhandigen en je dan wat van ons te vertellen. Hij heeft blijkbaar zijn woord NIET gehouden. Ik ben blij dat de plaat in je smaak valt. Ook mij begint hij, ondanks dagelijksche beschouwing en studie, nog absoluut niet te vervelen. Heb je wel alle aandacht besteed aan de tempel van Venus, niet grooter dan een vierkante vespassienne? Je berichten over Nijkerk verbazen mij en ik moet zeggen op een pijnlijke wijze. Stel je voor, dat ik, nadat ik zes jaar lang in het Weekblad de walgelijkste voorzichtigheid betracht heb, nu plotseling polemisch ging worden! Ik heb immers dat ding van een onoogelijk advertentieblaadje opgewerkt, juist door die voorzichtigheid. Er is dan ook niet één artikel, om welke reden dan ook, NIET geplaatst. Die onbetaalde rekeningen werden in mijn rapport over de zaak vermeld. Dit waren rekeningen, welke ik in weerwil van herhaalde aanvragen van de betrokken firma's niet voor mijn vertrek los kon krijgen. Het gezamenlijke bedrag daarvan was, naar mij uit inmiddels ontvangen opgaven blijkt, 216 gld; op een vordering van meer dan duizend gulden!!! Ik had Aldewereld uit mijn zak 480 gld geleend en het was bij mijn vertrek duidelijk afgesproken, dat hij DAARVAN die enkele rekeningen zou voldoen. Inderdaad was ik dagelijks niet meer dan een uurtje op het weekblad; maar *precies* zooals jij maar een uurtje op Het Vaderland zit!!!! Aldewereld heeft mij en Aty meer dan ééns verzekert, dat het hem zoo benauwde, dat ik zooveel werk voor zoo weinig geld presteerde en dat hij nog eens hoopte mij dat op de een of andere wijze te kunnen vergelden! Dit alles is te kinderachtig om los te loopen. Alleen hindert het mij, dat Bob zich de tolk maakt voor een man, die in het nauw gedreven alle relaties met de waarheid losgelaten heeft.

Ik hoor dat er met je oorlogsdagboekfragment voor GN hommeles was met de uitgevers, doch dat dit ten slotte weer in het reine gekomen is. Het artikel van de Brandwag bevindt zich in brief nummer 26 van 5 februari, welke je intusschen wel ontvangen zult hebben. Ik heb smakelijk gelachen om je Deutekomsche ervaringen en om de Gemaskerde Burger. Waarom eigenlijk niet? Draagt men op Carnaval soms géén masker? Ik snak naar je boekje over de Duivelskunstenaar. Ik ben met Simon in correspondentie over het Weekblad. Zaak van weinig belang, waar we het zeker

ééns over worden. Trouwens hij bood dadelijk aan zich terug te trekken indien mij dat op éénige wijze aangenaam of nuttig kon zijn. *Volkomen correct en geschikt*.

De hemel geve dat Ant gelijk krijgt en dat jullie hier in October zijn!!!!!! Ik zou geen raad weten van gelukzaligheid! Wat je over Eddy schrijft, vond ik zéér prettig. Ik schreef hem juist verleden week.

Hierbij een kostelijk document. De KINDERBLADZIJDE van De Brandwacht met een brief van een grijsaard, wiens portret afgedrukt is. Savoureer dit!

Stuur gauw weer iets voor De Brandwacht!!! Hoe meer goede stukken hier gepubliceerd worden des te beter. Spoedig meer. *Heel veel* liefs voor Gade en Katten van allen, geheel je

Jan.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

Kaapstad, 12 maart 1940

aant.

aant.

37

12 Maart '40

Beste Menno,

Hedenmiddag bereikten mij de Vaderlanden van December! Alles komt dus terecht. Tout vient à temps pour qui sait *attendre*. Wachten heb ik geleerd!

[-] lijst der brieven:
tot en met *24* ontvangen

(met Nunes Vaz medegegeven met Brandwag)
[-]
28 - 13 "
29 - 23 "
30 - 27 met foto Krige en Louw
31 - 27 [-]

Met heel veel goeds en liefs van v.h.t.h. geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 14 maart 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

Dit is brief nummer acht-en-dertig
No. 38
Van Donderdag 14 Maart 1940

Beste Menno,

<13 maart>De post brengt tegenwoordig iederen dag wat: eergisteren de Vaderlanden van Dec. die met de Heemskerk meegekomen waren, heden eindelijk mijn Januarinummers GN en tot ons onbeschrijfelijke genoegen de foto's. Jij lijkt me nog iets aangedikt, Eddy ziet er oud uit, althans op die kiek en Simon lijkt wel zoo pas uit Leeuwarden ontslagen. De gedierten zijn fraai en lief. We zijn erg blij met deze zending!!!! Je ziet dat alles ten slotte toch wel terecht komt.

Ik heb zojuist twee lange brieven aan neef Van Rantwijk geschreven over GN, dat er dit jaar niet gek zal uitzien. <14 maart> Hier werd ik in mijn briefwisselende bezigheden onderbroken door bezoek van Uys Krige en een jongeman, die bezig is een keuze uit mijn stukken in het Engelsch te vertalen. Zij bleven den avond praten en ik ga nu de volgende morgen door. Ik ben nog immer diep onder de indruk van de vrede met Finland en van de menschonteerende laaghartigheid van Noren en Zweden, die van den beginne afaan geweigerd hebben geallieerde troepen door te laten. Maar onderwijl kwijlden ze over hun ‘broeders’ die zoo verraderlijk aangevallen waren etc etc. Zulke farizeeërs zijn zeldzaam. Waarom hebben ze niet dadelijk een drie, vierhonderd duizend man ter beschikking van Finland gesteld en meteen de geallieerden vrije doortocht te geven???? Dan zou dit NOOIT gebeurd zijn. Ik moet zeggen, dat ik in deze heele oorlog en wat er aan voorafging nog nooit zoo'n gevoel van persoonlijke afschuw en haat gevoeld heb als tegen deze geboren verraders van Zweden en Noren. En nu klaagt hun pers ach en wee over de bittere voorwaarden waar Finland aan moet voldoen; terwijl het hun schuld is, dàt die arme Finnen daaraan moeten voldoen. Dit is de walgelijkste comedie welke ik ooit gezien heb. Dit treft mij te meer, daar ik altijd geloofd heb, dat de Zweden en de Noren een bij uitstek ridderlijk en fatsoenlijk volk vormden. Maar juist zij bereikten een graad van onfatsoen, welke moeilijk te overtreffen valt. Ik lees dan ook met genoegen, dat er in Finland een diepe verbittering heerscht tegen deze scandinavische ‘broeders’.

Ik ga nu je brief no V weer even door. Om te beginnen schrijf je daarin over je boekje over Vestdijk. Ga dat nu toch door bij Veen of heb je er een andere uitgever voor gevonden? Je begrijpt zeker wel HOE benieuwd ik ernaar ben. Wanneer je een dubbel stel proeven kunt krijgen, houd ik mij voor één daarvan *sterk* aanbevolen.

Vergun mij nog een opmerking over De Breede en de Smalle Weg. Wat mij vooral daar in puzzelt is de tegenstelling tusschen de kleedij der burgerij en die der militairen. De eerste nl draagt gewaden van omstreeks 1890, zie vooral de dames; de soldaten daarentegen zijn modern in het veldgrijs met stalen helm? Hoe is dat mogelijk?? Er zijn er twee één bij de fontein en één bij de bittertafel, beide up to date. We zijn nog steeds niet uitgekeken op deze rijke voorstelling en telkens doet een van ons weer een boeiende ontdekking.

Over het ‘geval’ Nijkerk schreef ik je reeds. We, Aty nog méér dan ik, zijn *zeer ontdaan en verontwaardigd* over deze zaak. Ik heb nog nooit geaarzeld mijn ongelijk te bekennen, wanneer iemand mij er van overtuigde. Ik zie daar schande noch bezwaar in, overtuigd als ik ben van ons aller feilbaarheid. Maar in dit geval is het onrecht zoo duidelijk en onweerlegbaar aan A's kant dat het mij ergert en hindert wanneer een van mijn vrienden nu hem min of meer bijvalt. Er zijn *drie* punten. Het eerste betreft ‘polemischheid’. Maar hoe is het mogelijk dat de heer A. dat pas ontdekt nadat ik *ZES jaar* voor hem gewerkt had??? Maar... sterker: volgens de plechtige afspraak van 3 Mei moest de heer A. op 1 Juni, en vervolgens iedere maand, honderd dertig gulden storten. Hij deed dit *NIET* op 1 Juni. Zou zich die polemische aard dan juist tusschen 1 Mei en 1 Juni geopenbaard hebben??? Verder: dat geld sloot ook de bijdragen van Aty over mode in; was daarin ook plotseling een polemische toon gekomen?????? Verder: de heer A. inde op Aty's verzoek geld voor haar van een Indische krant en droeg dat geld NIET aan ons af; is dat ook als tegenmaatregel tegen mijn polemische geest te verklaren??? Ten slotte beweer ik, dat A. indien hij na zoveel jaren onoverkomelijke bezwaren tegen mijn toon kreeg, natuurlijk het recht had aan mijn medewerking een einde te maken; maar dan toch met in achtneming van een behoorlijke termijn van opzegging. En dat hij aan zijn bezwaar tegen mijn stukken nooit het recht kan ontleenen eenvoudig zijn verplichtingen, ook tegenover derden i.c. Aty, niet na te komen. Stel je voor dat Nijgh je plotseling je salaris niet meer uitbetaalt met vermelding dat je laatste stuk hem niet beviel!!! En dan meteen het salaris van Hein om die reden inhoudt! Ik ontken dat ik sedert mijn vertrek ANDERS geschreven zou hebben dan op de wijze, welke mij zes jaar lang de hoogste lof van A. bezorgd heeft en ik ontken dat welk bezwaar ook, A. het recht zou geven zijn betalingen zonder één woord te staken, zoowel die van mij als die van Aty, om nog te zwijgen van de achtergehouden gelden welke hem niet toekwamen.

Ten tweede beweert Nijkerk, dat ik ‘vergeten’ heb dat A; eenige rekeningen voor mij betaalde. Nijkerk kan dat NIET TE GOEDER TROUW beweren, helaas, want in mijn rapport staat duidelijk die betaling vermeld. Wat is natuurlijker dan dat ik Aldewereld, wien ik persoonlijk uit mijn zak, een groot bedrag leende, waarvan nog ruim *vierhonderdvijftig gulden*, vier maanden na de afgesproken datum NIET terug betaald waren, verzocht om *van dat geld, per slot MIJN geld*, eenige rekeningen te voldoen. Herhaaldelijk heb ik A; verzocht om een opgave van hetgeen hij voor mij betaald had en van wat hem nu nog aan mij te betalen restte; zonder eenig resultaat. Nijkerk ‘vergist’ zich dus wanneer hij zegt dat ik die betalingen vergeten zou hebben en hij ‘vergist’ zich ten tweeden male; wanneer hij het doet voorkomen alsof die betalingen een welwillendheid van A. waren. Integendeel, A. betaalde volgens belofte op die wijze *een deel van zijn schuld aan mij af*. Wat er nog van bleef staan, meer dan 200 gld, betaalde hij laatstelijk aan N. af. Hoe Nijkerk deze zaak dus ten gunste van A. kan aanvoeren is mij een godsgruwelijk raadsel! Ten slotte, dat uurtje werk! Hierover kan ik kort zijn. Het is precies een uurtje, dat jij op Het Vaderland doorbrengt! Bovendien bracht ik vele uurtjes, heele dagen op de zetterij door. Maar over dergelijke kul kan ik niet polemiseeren! Een kind kan begrijpen, dat een weekblad als het Hollandsche, afgescheiden van de kwaliteit, niet persklaar uit de lucht komt vallen en evenmin, dat men een blad met één uurtje per dag van 12 blz tot 48 opwerkt. En ook begrijp ik niet waarom A. mij twintigmaal ‘diep bewogen’ (!) gedankt heeft voor al wat ik voor hem gedaan heb, omdat hij het zonder mij NOOIT zoo ver gestuurd zou hebben. En dat alles voor 80 popper per maand!!!! Begrijp mij goed: ik verbaas mij er geen halve seconde over dat A. met zulke argumenten aankomt: ik

vind dat juist argumenten welke bij hem passen; maar het ergert en verdriet mij, dat Nijkerk die overneemt en verder gebruikt tegen mij. Dàt zul je wel kunnen begrijpen, dunkt mij. Het éénige wat ik voor Nijkerk *moet* aanvoeren is, dat hij die zaak ten slotte op een voor mij vrij voordeelige wijze tot een oplossing gebracht heeft. Zulke kleine gevallen hinderen je nog meer wanneer je zoover weg zit. Vandaar dat ik er, om mijn ziel lucht te geven, zoo uitvoerig over schrijf, terwijl het sop de kool niet waard is.

Adriaan zit nu al in Amerika en ik ben benieuwd naar zijn indrukken. Hij heeft gelijk, dat hij het heeft doorgezet, omdat hij anders ontevreden zou zijn. Maar de hemel weet wat hij daar zoekt? In die koloniale landen is het leven allerdorst en dufst en ik maak me van dat Amerika ook geen enkele illusie. Het lijkt mij een grof vulgair zoodje, zonder eenige werkelijke beschaving, geheel bij bluf levende. Het kan misschien meevallen; maar dan had men daar toch al eerder eens iets van vernomen. Voor mij is de man die in Amerika tiert als kool: Hendrik Willem van Loon en daar zie ik Adriaan niet voor aan. Naast die Van Loon is Asselbeghs een ingetogen Wijze. Het succes en de positie van Van Loon kenmerken de geestesgesteldheid van Amerika. Hij lijkt me iets vreeselijks, een ware hel.

Wat mij zoo verbaast en vermaakt is dat in die zaak van Multatuli meine Wenigkeit betrokken wordt; waar ik me bij mijn weten nooit of te nimmer over D.D. of zijn familie, laat staan zijn aangetrouwde familie, uit gelaten heb!!! Ik heb dat boek van die feeks niet gelezen; nog eenige stuk daarna (behalve jouw waardige bespreking in het Het Vaderland) en dat vind ik jammer, want ik zou er mij zeker mede geamuseerd hebben. Het puzzelt mij hoe ze mij erbij te pas haalt???? Maar het doet me genoegen aan jullie zijde te staan: liever met jullie samen dik door het slijk dan met Dikke Toon op een troon. Uit je Deutekomsch verslag blijkt weer eens de onpeilbare stompzinnigheid der gewone lieden. En dan te denken, dat er menschen zijn, die volhouden, dat we dáárvoor schrijven moeten! Liever niet schrijven.

Ik meldde je al, dat zelf de vage veronderstelling van jullie komst met September me al weer moed en levenslust schonk!! Om te beginnen hoop ik van harte dat het moffentuig tegen dien tijd ingemaakt zal zijn. Althans dat hittelaar, liefst op gewelddadige wijze, het tijdelijke met het eeuwige verwisseld zal hebben. Mijn eenige angst is altijd, dat ze er wéér te vroeg mee uitscheiden. Ik zou nog zoo graag de paar jaren welke mij nog resten, zonder dat moffengedonder aan mijn hoofd willen doorleven. Jullie zoudt hier van October tot Mei een heerlijke tijd hebben, rust, mooi weer, mooi landschap. En voor ons zou de deur van de cel een kiertje opengaan. Als dit nu eens waarheid kon worden!!!

Van Wijk Louw is op het oogenblik meer dan ongelukkig over het aantal college-uren, dat zeer uitgebreid is; veel meer dan verleden jaar. Hij moet zich daar nu eerst weer even aan aanpassen, vóór hij zijn eigen werk weer ter hand kan nemen. Maar ik houd de zaak warm!

Ik zou zeggen, dat mijn gezondheidstoestand iets beter is. Zaterdag zal de medikaster de druk weer opnemen. Tot mijn genoegen vernam ik dat de oorlog de leerbewerking van Ant niet heeft gestuit. Mocht zij ooit de pen ter hand nemen, dan zal dat als een bewijs van heroieke zelfoverwinning op de hoogste prijs gesteld worden!

Jan en Kees beginnen aardig aan het werkleven te wennen en Kees toont veel belangstelling. Hij loopt college in Fransch, Klassieke Oudheden, Bibliotheekwetenschap, Psychologie. Jan teekent dag en nacht!

Zeg tegen Eddy, dat Jan junior gisteren 13 Maart het ex. Schaandaal in H. kreeg door hem E. in *December* verzonden. Hij zal dezer dagen schrijven. Vast voorloopig HARTELIJK dank.

Ik kreeg ook Herwaarts van P.N.

Zoojuist ontving ik het Zondagsblad van 11 Februari. Ik heb nij alles van je gelezen BEHALVE de twee stukken over de briefwisseling Kloos-Vosmaer. Is het mogelijk die alsnog voor mij op te duiken??? Dan Héééél graag.

Met veel liefs voor Ant van ons allen en veel dank voor de Foto's, als immer geheel je JAN.

Staat der Briefwisseling.

Bericht van ontvangst gekregen betreffende tot en met no. 24

25 - 30 Januarij en ter hand gesteld aan Nunes Vaz
26 - 5 Februarij en bevattende artikel Brandwacht
27 - 8 id
28 - 13 id
29 - 23 id
30 - 27 id bevattende kiekjes van Krige en Louw
31 - 27 id over de kwestie der Slaucommissie
32 - 28 id briefkaart
33 - 4 Maart, voornamelijk over de ZA letterk.
34 - 5 id over de regeling met Aldewereld
35 - 6 id briefkaart
36 - 12 id
37 - 12 id
38 - 14 id

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 20 maart 1940

aant.

Dit is brief nummer negen-en-dertig
No.39

20 Maart '40

Beste Menno,

Zoojuist loopt de vliegpost binnen, welke mij veel nieuws brengt. Zoo bericht Nike mij, dat je, zeker met de gladdigheid, plat op het intelligente aangezicht gevallen bent. Bericht daarover nader! Heeft dit geen blijvende beschadiging ten gevolge gehad?? Deed het erge pijn?? Etc etc. Verder stuurde Arthur mij een boeiend knipsel betreffende het overnemen van je stukken in de Standaard. Het deed mij vooral zooveel genoegen daar het uitgerekend Vestdijk betrof!!!

Ten slotte hoorde ik van Nini, dat je de Reigerbrief ontvangen heb. Maar nu ben ik meer dan benieuwd of je Nunes Vaz bij die gelegenheid ook gesproken hebt en of hij je wat van ons verblijf en onze omgeving verteld heeft. Ik ben dus meer dan ooit verlangend naar een brief. Nini schreef ons verder dat zij ernstig plan heeft ons te komen bezoeken. Dat zou niet onaardig zijn, vooral voor Aty. En ook de jongens zijn zéér op hun tante gesteld. Nike schreef ook uitvoerig over haar afscheidsfuifje ter ere van Adriaan van der Veen. Bij welke gelegentheid, wanneer de berichten just zijn, jij op voorbeelddige wijze de charleston, zaliger nagedachtenis, gedanst moet hebben. Wat spijt het mij, wanneer ik zulke dingen lees, dat ik dan niet bij de vrienden kan zijn!

Je kunt mij toch zeker wel een ex van de tweede Rauchn. sturen ook al is het werkje, schandelijkerwijze, in Holland verboden. V E R G E E T H E T N I E T !

Hier valt weinig nieuws te melden. ik ben druk bezig met het persklaar maken van onze bloemlezing uit Leipoldt, door W.E.G. Louw gekozen en die bij Enschedé gedrukt zal worden. Het zal een mooi boek worden en je krijgt natuurlijk een ex. Hein ook. Ten slotte hoorde ik nog dat Ant zich mede aangegeven heeft voor vrouwelijk optreden in geval van gevaar: waar, lijkt mij nu, weinig kans op is. Dit onzinnige vredesvoorstel van HH moffen loopt natuurlijk op niets uit, maar bewijst weer hun verlangen naar vrede, dat wil zeggen: hun hopelooze zwakte.

Ik voel me gisteren en vandaag een beetje aan de doffe kant en kan niks meer bedenken, dat de moeite van het vermelden waard is! Spoedig méér en beter!

Héél véél liefs voor Ant en je zelf van ons allen, steeds gehéél je

J A N

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 21 maart 1940

aant.

aant.

Dit is brief nummer VEERTIG
No: 40

20 Maart '40

Beste Menno,

Vanmorgen kwam de vliegpost aan en daar er niets van je bij was, verzond ik mijn brief 39; maar ziet, tot onze groote vreugde, viel je nummer VI des namiddags bij ons binnen. Hij ligt hier naast mij en ik antwoord erop. Ik ben natuurlijk méér dan benieuwd naar De Duivelskunstenaar. Stuur het boekje dadelijk en gebonden! En zend me vooral een verboden Rookniet. Ik kàn het niet anders zien als een door de Nederlandsche pers gekweekt pessimisme, wanneer je meent dat hittelaar er nog niet zoo beroerd voor staat. Ik geloof dat die voortdurende proefvredesbalonnetjes het beste bewijs van zijn zwakte zijn. Hij zou die zaak graag willen sussen. Wanneer hij

er werkelijk behoorlijk voor stond, zou hij wel wat doen, in plaats van telkens weer over vrede te urmen. Geen grondstoffen, geen voedsel, innerlijke verdeeldheid, nergens eenige steun of sympathie in de wereld. Laten we hopen dat die boel spoedig in elkaar zakt. Ik ben èrg blij, dat je Nunes Vaz gesproken hebt en nu zoo'n beetje weet hoe wij hier zitten en leven. Hij at bij ons en we namen hem 's avonds mee naar een koffijhuis aan de zee met de Louw's (Van Wijk en Gladstone). Ik schreef je reeds uitvoerig en definitief over mijn verhouding tot dit leven. Nunes had gelijk: bij oppervlakkige beschouwing en de zijne kon niet anders zijn, lijkt het een heerlijk bestaan en inderdaad het is ook een heerlijk bestaan hier voor wie niet op ziekelijke wijze aan zijn verleden gebonden is. Ik heb aan deze vriendelijke, doch vreemde man geen inzicht in de binnenkameren van mijn gemoed geschonken, gelijk je begrijpen en billijken zult, zoodat hij alleen op uiterlijke kenteekenen kon besluiten tot mijn 'volkomen thuis' zijn alhier. Ik ben hier zoo thuis, als het maar mogelijk is, wanneer men liever vandaag dan morgen naar Europa zou terugkeeren. Ik wéét zeker dat het een groote dwaasheid zou zijn nu, uitgerekend nu, naar Europa terug te keeren en ondanks die wetenschap zou ik het zonder aarzelen doen, wanneer ik niet mijn verstand doch mijn gevoel volgde. Ik ben toch zoo blij, dat jullie de Rantwijks zoo graag moogt lijden. Wij zijn ook zéér en steeds méér op halie gesteld. Ik hoop, dat ze* mij Criterium zullen zenden, want ik hunker ernaar. Dat 'er buiten staan' is mij nog heel pijnlijk; hoewel het 'er binnen willen vallen' onmiskenbaar een vorm van ijdelheid is. Hier bemerk ik pas, hoezeer die eigenschap mij eigen is. Ook het niet hebben van Geschenk 1940 verdriet me. Ik kreeg een ALLERAARDIGSTE brief van Eddy, welke ons beiden, Aty en mij, werkelijk ontroerde. Wat je schrijft over zijn houding tegenover Dick is mij totaal onverstaanbaar en onbegrijpelijk. Dààr had de Indische reis hem nu overheen moeten helpen!

Toch een zeldzame kerel met al zijn rarigheden! De fotos zijn nu eindelijk, gelijk ik je al meldde binnegeloopen. *DOLGRAAG* van Crevels proefschrift!!!!!!!

Hein schreef ik reeds eenigen tijd geleden. Ook P.N. van Eyck, over wien Eddy niet zeer te spreken is. Zijn mededeelingen over de oude prof zijn niet zeer waarderend. Hij heeft vele bezwaren niet slechts tegen den dichter, maar ook tegen de mensch. Wat je schreef over die andere prof Jan de Vries heeft mij zeer vermaakt. Hij was natuurlijk nooit daverend los en leuk; maar vroeger toch wel *tienkeer* zo pruimbaar als nu. Ik zag hem voor het laatst een jaar of vier geleden te Brussel en was toen ook geschokt door zijn verstijfselde schoolmeesterachtigheid. Hij is door het professoraat vrijwel als een blad van een boom omgedraaid. Bij zijn intrede te Leiden heeft hij al wat hij van huis uit aan menschelijkheid en jeugd bezat, met één slag afgeworpen.

Ik schreef je al dat er niets nieuws te melden is. Ik hoop mij morgen weer bekwaam te voelen tot een normale arbeid. En dan ga ik verder met Vrouw Catrijntje IV: 'De Zeevaart'. Ik verheug me nu al op In Gesprek met de Tegenwoordigen. Het stuk van Jo Tielrooy lijkt mij totaal geschift, een mengelmoes van tegendeelen. Ik ben benieuwd het te lezen; maar de ellendeling uit de Vondelstraat zond mij Elsevier van Jan. nog NIET!!!! Er schijnen weer eenige kisten van De Bussy onderweg te zijn. Ik hoop dat daarin zich de nieuwe uitgaven van N&vD zitten, om over te schrijven. Dat bandje van Houtekiet dat ik in de boekhandel zag, bevalt mij opperbest. Het ontwerp van Salden voor het boekje dat Stols dit najaar van mij uitgeeft, werd je toegestuurd als aangeteekend drukwerk. Ik ben benieuwd, ik ben steeds en onafgebroken benieuwd, maar nu speciaal naar je artikel over Salden. Ik doe je hierbij

een overzicht van de briefwisseling toekomen. Spoedig meer en beter, véél liefs voor onze lieve zadelmaakster,
een stevige hand van geheel je JAN

*de red of de uitgev

Bericht van ontvangst gekregen tot en *met* n^{o} *27*
28 - 13 Feb.
29 - 23
30 - 27 ---- foto's Van Wijk L en Krige
31 - 27 ----- over de Slaucommissie (kulbrief)
32 - 28 ----- briefkaart
33 - 4 Maart - lange brief over ZA letterkunde
34 - 5 ----- over regeling zaak Aldewereld
35 >- 6 ----- briefkaart
36 - 12
37 - 12 ----- briefkaart
38 - 14
39 - 20
40 - 21

Hoe oordeel je over mijn administratieve bekwaamheden? Ben je niet van mening dat er een referendaris in mij verloren gegaan is?

N.B. Nauwkeurige studie van het Plagiaat uit 'De Standaard' heeft mij de overtuiging geschonken dat de schrijver ervan H.B., de christelijke onderwijzer Herman Besselaar is. Informeer eens in Amsterdam of dat uitkomt???

Zoojuist loopen de Vaderlanden van 17 en 18 Feb. binnen. Boutens en Houtekiet. Dank!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, 30 maart 1940

aant.

aant.

aant.

Brief VII 30 Maart 1940

Beste Jan,
Wonderlijk werkt die post. In geen weken kwam er iets van je; en nu plotseling in een paar dagen een verblijdende stortvloed behelzende liefst brief 30 t.e.m. 37!! Ik heb opgehouden te vorschen naar de oorzaken van deze vertragingen en golven;

hoofdzaak is, dat alles op den duur wel terecht schijnt te komen. Maar de foto's van de poesen, de three Forum Boys en ondergeteekende? Ik vrees, dat die toch met de Arendskerk verzopen zijn. Ik zal trachten dat te weten te komen, want aangezien ze aangeteekend waren, moet er toch eenig theoretisch verhaal op bestaan, dunkt mij. Het verlies is jammerlijk, want het waren mooie foto's, maar er zijn erger dingen in deze wereld.

Allerhartelijkst dank voor alle bijzonderheden over je verblijf; mijn litanie blijft deze, dat ik daartegenover geen gelijkwaardige epistolaire prestaties kan stellen, omdat ik te veel moet schrijven voor het vak enz. Daarvoor krijg je dan de Zondagsartikelen, die blijkens no. 37 toch ook arriveeren. Ik snak er naar om nu ook binnenkort aan mijn roman te beginnen, waarvan de eerste kapittels om zoo te zeggen in mijn hoofd klaar liggen; de voorloopige titel is ‘Het Plagiaat’. Hetgeen zeer ten deele, maar toch pas in de vijftigste plaats slaat op dien zonderlingen christen H.B., wiens sappig geschrijf uit mijn koker met bijbelsche inlasch Arthur v.R. je toe deed komen. Misschien verandert de titel met het boek. De eerste vraag is: zal ik gelegenheid hebben de rust te vinden voor dit werk? Uitknijpen gaat niet vanwege den oorlog. Of die oorlog ons in de eerstkomende maanden direct zal bereiken is veel onzekerder dan het in Nov. leek. Eerlijk gezegd: wij leven wat op, wij hebben hier allemaal den indruk, dat Hitler aarzelt om toe te slaan in het Westen, en dat hij misschien ook niet kan. Maar dat kan morgen al gezichtsbedrog zijn gebleken. Een feit is, dat de geuniformden hier bezig zijn een waterige maginotlijn aan te leggen, die zelfs uit den trein gevaarlijk lijkt. Een Blitzkrieg in holland houden de deskundigen, schijnt het, nu niet meer voor mogelijk. Maar de deskundigen zijn ook al weer lieden, die doen alsof ze het weten.

Het verbod van Rauschning was een fraaie streek, maar het was verwacht en is gepareerd. De politie vond bij Leopold... niets; alles was naar den boekhandel, en die had het grootendeels weer naar de klanten weggewerkt, als zichtex. en zoo. De heele oplaag is dus uitverkocht, afgezien van een paar honderd in beslag genomen exemplaren. Verboden is het boek ook niet, want er moet nu nog een proces tegen L. komen, om de beslagnemingen te wettigen. De situatie is dus zoo, dat de boekhandel verkoopen kan, maar dat de politie elk uur van den dag invallen kan doen. Geëtaleerd wordt het boek dus niet meer, maar het was te krijgen zooals vroeger de drank in het drooge Amerika. Intusschen blijft het gebaar slaafsch en onnoodig bovendien; in België liggen onze vertalingen gewoon voor de ramen, dus daar schijnt men het beleedigende voor het ‘bevriende’ (n.b.) staatshoofd niet in te zien.

Eddy en Bep zitten weer in Bergen; wij hopen ze Maandag a.s. in A'dam te treffen, alwaar ik het woord voer voor een jodenvergadering tegen den rassenhaat, samen met Koos (kaus) Vorrink, Maurits Dekker en... Toon van Duinkerken! Een alleraardigst, en verder geenszins harmonisch samenzingend kwartet.

Je ‘onredelijke sentimenten’ begrijp ik geheel. Ga gerust voort ze te uiten; ik weet uit ervaring, dat zulks verlicht. Ik zelf voel me in den laatsten tijd tamelijk best; heb b.v. weinig last van de befaamde ‘inzinkingen’. Ik veroordeel jouw ‘uitknijpen’ zeer zeker niet, en dat was ook niet de bedoeling van mijn uiteenzetting, waarom ik bleef. Onze verhouding tot de gemeenschap is nu eenmaal altijd ambivalent; voor het uitbreken van den oorlog, ook al had ik dat kunnen voorzien, zou ik waarschijnlijk, als zich de mogelijkheid had voorgedaan, evengoed zijn ‘uitgeknepen’ als jij. Al deze dingen zijn volkomen betrekkelijk. Een andere vraag is, of ik van deze ‘desertie’ iets zou verwachten. Ik verwacht er nooit veel van en jouw exempel versterkt mij in dat scepticisme. Ik geloof niet aan dat ‘rustig werken’ in den vreemde, tenzij ook de

‘desertie’ geheel rustig geschiedde; als die Adolf niet hier komt en wij hebben tijd van leven, zal ik ‘Het Plagiaat’ stellig ook hier schrijven (beter misschien dan in Afrika, waar reizen en ledigheid mij zouden verleiden), aangenomen, dat ik het kan. Vacantie, Ferien vom ich, zullen wij toch voorloopig niet meer hebben, hier niet, maar ook niet in Z. Afrika, daarvan ben ik heilig overtuigd. Ik las pas een brief in de N.R.C. van ‘onzen Kaapschen correspondent’, kennelijk een geestverwant van Malan c.s., die de Engelschen qualificeert als ‘jingo's’. Wie is die onsympathieke heer? Ken je hem? De toon van leedvermaak om de moeilijke positie van Smuts is onmiskenbaar, al spreekt hij zich niet openlijk uit voor het nationalistische vee.

Dank voor de mooie foto van jou en de heeren Afrikaanders. Deze Louw is een vrij massaal man, naar dit beeld te oordeelen; Uys heeft mephistofelisch, of lijkt dat maar zoo? Ik zal hem hartelijk verwelkomen, als hij dezen kant op mocht gaan.

Je uitval tegen Zijlstra, ter plaatse herroepen, vermaakte mij zeer, als een van de mooiste documenten van je temperament! Heusch, de man is ook volmaakt onschuldig aan het weglaten van je naam in het krantenberichtje, want dat was een nalatigheid van mij, die hij gewoon doorgaf, meer niet. In de editie (colophon) sta je er werkelijk in optima forma bijgeschaard. Ik vergat je, omdat ik bij het opstellen van dat onnoozele berichtje alleen dacht aan die commissie als aan iets, dat *nu* in Nederland vigeert. Dat jij als medeplichtige aan het tot standkomen van de uitgave, in den colophon zou komen, sprak vanzelf. Er is nu al veel vraag naar de complete werken, veel inteekeningen ook; de Slauerhofftentoonstelling in De Bijenkorf was een groot succes. De eerste twee deelen zullen in April verschijnen. Je psychologische interpretatie van je afkeer van Zijlstra lijkt me geheel juist; maar hoe in godsnaam kun je toch altijd weer illusies koesteren (buiten zeer beperkte grenzen) over de gevoelens dier heeren? Aangenomen, dat hij een zakenman is, en dat alles dus gefiltreerd wordt door de geldverdienerij, vind ik Z. niet de ongeschiktste, al zal ik hem niet het kleinste geheim mijns harten toevertrouwen. Het zal hem zwaar vallen mij nu nog te desillusionneeren, al bestaat de kans natuurlijk. Maar in Bob van Kampen heb ik evenmin fiducie, en evenmin in Meulenhoff jr. Sander is uiteraard een heel apart geval, omdat hij werkelijk een ‘intellectueel’ is. Die andere heeren zijn meer of minder geschikt naarmate zij meer of minder verwachting van je koesteren. Waarbij ik volstrekt niet over het hoofd wil zien de kans, dat zij ook hier en daar echte gevoelens onder de commercieële mengen. Ik wil tot geen prijs cynisch worden. In ieder geval wil Z. ‘In Gesprek met de Tegenwoordigen’ uitgeven, maar daar moet *ik* dan nog toe komen in den zomer!

Je lage bloeddruk verontrust ons een beetje, maar is een te hooge niet erger? Hoe het ook zij, ik kan je op deze afstand geen enkel medicijn sturen en je alleen het allerbeste wenschen. De intieme begeleidende verschijnselen, waarvan je gewaagt, zijn, geloof ik, aan geen oprechten intellectueel, met of zonder bloedgedruk, geheel onbekend!

Gelukkig, dat de zaak met het Holl. Weekbl. in orde is. Ik neem aan, dat Nijkerk er toch erg zijn best voor gedaan heeft, al ziet hij dan soms ook door de bril van den zakenman. De Duivelskunstenaar is ter perse en moet voor Juni verschenen zijn krachtens contract; maar die Veen lijkt me een prul van een uitgever, naar alles wat ik tot dusverre van hem merkte.

Ik denk, dat ik uitscheid met mijn medewerking aan Die Brandwag. Dit voorloopig in vertrouwen; als ik het met mijzelf eens ben, zal ik hun schrijven. Ik heb er juist in deze oorlogstijd niet het ware plezier in om over koetjes en kalfjes te schrijven

voor een publiek, dat ‘ingelicht’ moet worden. En de onregelmatige verbindingen verhoogen de bezwaarlijkheid.

Ik schreef voor Gr.Ned. April een kroniek over Kuusinen: Remember my forgotten man.

Wij denken erover de plaat van hel en hemel naar de badkamer over te brengen. Onze plee is niet gunstig gebouwd voor het aandachtig beschouwen; ik wil er onder het scheren het oog op hebben.

Tot nader, allerbeste! Veel geluk met de bloeddruk en hartelijke groeten ook voor Aty en de jongens. Zelf tienvoudig handgedrukt A. ter Braak-Faber en

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 2 april 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

Dit is brief No. één-en-veertig
No. 41
Verzonden: 2 April 1940

Eerste Paaschdag
24 Maart '40

Beste Menno,

Ik ben weer aardig bijgespijkerd en begin alweer zoo langzamerhand schik in het leven, met al zijn ap- en dependenties, te krijgen en ook het werk lokt mij weer aan. Ik heb zoo nu en dan nog wel weer eens een inzinking met een gevoel van onoverkomelijke moeheid; doch over het algemeen begint mijn toestand weer alle kenteekenen van een normale aan te nemen, zulks in lijflijke en in geestelijke zin. Het zijn prachtige paaschdagen, warm, maar met toch iets van het prikkelende van de herfst. Het schijnt dat April en Mei hier bijzonder aangenaam plegen te zijn. Men voorspelt een koude winter; maar toch nooit zoo koud dat de termometer onder het vriespunt zou dalen. Vorst is hier nog nooit vertoond en ik had gisteren Fred le Roux bij me, die me vertelde dat hij nog nooit van zijn leven sneeuw gezien had!

In weerwil van mijn véél betere toestand, ben ik toevallig dezer dagen, wat moedeloos en ongerust. Waar moet het héén en in welke omstandigheden zullen we elkander wéér zien. Maar niet aan denken! We zijn zéér gelukkig, dat de studie zoowel Jan als Kees goed bevalt. De afdeeling bouwkunst van de universiteit Kaapstad staat onder zéér bekwame leiding van prof. Thornton White, nog niet zoo lang geleden uit Europa gekomen en goed op de hoogte van alle nieuwe stroomingen. Jan was bang dat het ouderwetsch en behoudend zou zijn hier; maar nu hem dat zoo bijzonder

meevalt, is hij vol ijver. Ook Kees is wel te spreken over de colleges. Over zijn medestudenten minder. Nu moet ik zeggen: dat is ook een gehéél ander slag en soort als we in België en Nederland gewend zijn. Veel schoolscher opgebracht, veel bravehendrikkeriger; kortom, waarschijnlijk goeie, beste jongens, maar in niets gelijkend op onze studenten en van ons studentenleven is hier geen sprake. Kees heeft zich, naast zijn gewone cursus, nog laten inschrijven voor bibliotheekwetenschap, een vak dat hier uitstekend gedoceerd wordt, en dat een afzonderlijk diploma geeft. Hierin heeft hij in het bijzonder veel schik.

Donderdag werden we verrast met een missieve van Nini, waarin zij mededeelde dat zij Amsterdam verlaten ging, voorlopig naar het Zuiden vertrok en er sterk aan dacht dan van daar uit haar vestigingsverlof voor de Unie aan te vragen. Voor Aty zou dat wel buitengewoon aangenaam zijn. Trouwens we mogen haar allen graag. Ze kan, met haar inkomsten, héél wat ruimer leven hier, dan in Holland; want na de prijsstijgingen in patria is het leven betrekkelijk véél goedkooper hier. We hebben, met bevoegde inheemsche kenners, uitgerekend, dat zij met precies hetzelfde geld, waar zij in Amsterdam moeilijk mee rondscharrelde, hier een héél klein auto'tje kan houden, iets wat ook iedereen doet. En wat wij ook zouden doen wanneer we in plaats van in te teeren, verdienden! We hebben haar erg geanimeerd en zijn nu zéér benieuwd wat zij doen zal? Want bij vele goede eigenschappen, heeft zij er één héél slechte, nl. een ziekelijke besluiteloosheid. Je hoort hier wel nader van. De Rantwijks zijn zeker ook van Nini's plannen op de hoogte.

Ik kreeg, gelijk ik je (geloof ik) al gemeld heb, een allerprettigste brief van Eddy. Hij schreef daarin terloops dat er nog steeds geen uitgever gevonden was voor de blocnotes. Naar aanleiding daarvan heb ik alle blocnotes nog eens doorgelezen, niet alleen met genoegen; maar met verbazing over de weinige vat die de tijd erop gehad heeft. Ze hebben bij het liggen GEWONNEN: de al te actuele kanten gaan nu schuil achter de algemeene waarden. Is het niet krankjorum, dat zoo'n text niet in boekvorm verschijnt?? Ik stel je voor om, zoodra de tijden weer wat beter en normaler zijn, een klein fondsje bijeen te brengen, om als waarborgsom voor een uitgaver ervan te dienen. Dit *MOET*, indien god wil en wij leven, geschieden.

27/3/1940

Zondag hebben we een uitstapje gemaakt met de oudelui van de Louw's. Bijzonder vriendelijke menschen, doch het valt mij immer zoo moeilijk om onderwerpen voor een gesprek met een notaris te vinden. Aty heeft grondig alle vraagstukken in verband met het conserveeren van levensmiddelen en het vervaardigen van naaldwerk behandeld; terwijl voor mij het klimaat, de bodemgesteldheid en eenige algemeene waarheden als koeien over bleven. De tocht zelf was prachtig. En voor het eerst zag ik van dichtbij bavianen in de vrije natuur. Gelukkig was ook Gladstone Louw van de partij. Ik waardeer hem iederen dag méér. Hij is niet alleen gesloten, maar verkrampt, zoodat hij in de beginne weinig of zelfs een onaangename indruk maakt. Maar langzaam aan komt hij op zijn gemak en ontplooit hij zich. Hij is een zuivere, eerlijke, door en door rechtschapen natuur die hooge eischen aan zich zelf stelt. Een zeer conscientieus werker en een loyaal kameraad. Ik mag hem bijzonder graag. Alleen mist hij de heerlijke humor van zijn vijfjaarouderen broer Van Wijk.

Ik heb plotseling wat men noemt ‘de geest’ gekregen en werk, tusschen ‘Catrijntje Afrika’ door aan een boekje met spreuken en invallen, welke een los maar toch samenhangend geheel vormen. Ik ben, de boel in klad gereed zijnde, met het om-

bij- en opwerken en overschrijven bezig. Titel: ‘Mimosa Pudica’. Ik zou het bijzonder op prijs stellen indien Boucher er een keurig klein boekje van zou willen maken. Zoodra de kopij persklaar is, zend ik die aan Rantwijk en verzoekende de zaak met B. te overleggen. Wanneer jij eenige invloed op B: hebt zou je me met het aanwenden daarvan een *GROOT* plezier doen. Ik denk dat ongeveer 15 Mei de kopij in Den Haag kan zijn.

Gisteren verzond ik de volledige kopij van de bloemlezing uit de lyriek van C. Louis Leipoldt, waar Enschedé een prachteditie van maken zal, ter eer van 's dichters 60ste verjaardag. Gisteren dronk ik weer eens een kop koffie met hem en wéér viel mij de overeenkomst met Slau op. Hij kan op dezelfde half geamuseerde, half verbitterde manier doorslaan. Hij fulmineerde nu tegen Einstein, Freud, Joyce en weet ik wat al niet; zonder één argument, maar des ondanks, juist omdat je het niet ernstig kunt nemen, vermakelijk. Ook hij voer geruimen tijd als scheepsarts op China en Indië. Doordat hij Lier en Lancet in handen gekregen heeft, is hij nu plotseling, alles gaat bij hem plotseling en met vlagen, zéér bestorven op Simon en hij moest een volledige boekenlijst van hem hebben. De ‘Vijftig Gedichten van Leipoldt’ zal een mooi boek worden en het éérste mooie boek in het Afrikaansch. Het spreekt vanzelf dat ik een ex. voor jou gereserveerd heb. Zeg *vooral* aan Hein, dat hij ook een van me krijgt. Wanneer ik het geld in dit boekje gestoken eruit krijg, ben ik van plan de volledige psalmen van Totius te drukken ook ‘grand luxe’ en daarna de verzamelde verzen van N.P. van Wijk Louw. Het is echter de vraag HOE het publiek op deze mooie, maar dure boeken reageeren zal? Want men heeft hier nog nooit zooiets gedaan voordezen. Heb je nog werk gemaakt van een artikel voor het Vaderland over C. Louis Leipoldt voor zijn 60 ste verjaardag op 28 December 1940?

Nu enkele vragen, *met vriendelijk verzoek om antwoord*. LET WEL!

Door brand aan boord van een schip werd een van mijn nummers en daardoor mijn jaargang DVB-'39 beschadigd. Het is de novelle van Peter van Steen. KAN JE MIJ DAAR EEN EXEMPLAAR VAN BEZORGEN??? - Ken jij het boek van Karl Loewith: ‘Von Hegel bis Nietzsche’ (Europa Verlag Zürich). Zoo ja, steekt er dan stof voor een door jou ‘af te vatten’ artikel voor GN in?????? Mijn geheugen is van huis uit slecht, maar het vermindert nog gestadig, gelijk immer met oude mannen het geval is. Ik was van plan je te vragen om van het geld dat ik voor de theeparapluitjes gezonden had bloemen te koopen op Oma's Verjaardag, 4 Feb. j.l. Ik heb dit blijkbaar totaal vergeten!!! Zoodat Oma het zonder bloemen heeft moeten stellen. Nu wou ik je vragen, dat geld aan Nika ter hand te stellen, omdat ik aan haar nog een groote schuld heb. Zal jij nu *niet* mijn slechte voorbeeld volgen, en dit vergeten?!

Ik werk zoo hard aan Mimosa Pudica, dat ik er al drie nachten niet van heb kunnen slapen. Mijn afleiding bestaat in het lezen van de Mémoires de la Reine Hortense, waaraan ik een innig plezier heb.

1 April '40

De afgeloopen dagen zijn zeer rustig vergaan. Ik werkte wat en had een lichte terugval in mijn oude kwaal: algeheele onmacht en lusteloosheid; maar nu gaat het alweer best. Ik maakte de kopij van ‘Een boek over het Boek’ klaar, dat bij Stols verschijnt en waarvoor Salden zoo'n kostelijk bandje teekende. Ik sprak Van Wijk over zijn nummer voor DVB; hij werkt er stadig aan en dit stadig soowel in Hollandsche als

in Afrikaansche beteekenis, d.w.z. onafgebroken en langzaam. Naar wat hij mij ervan vertelde leek het mij heel aardig te worden.

Ik heb mij vermaakt met de lezing van de gedenkschriften van Hortense, die ik in één ruk uit las, drie lijvige deelen. Werkelijk amusant, alleen hindert haar eigen voortreffelijkheid sterk. Ze raakt niet uitgepraat over haar zedelijk leven, dat volgens haar vlekkeloos was; maar zij verklaart niet hoe zij, met behoud van die vlekkeloosheid, aan de buitenechtelijke duc de Morny gekomen is. Daarna las ik twee boeken van Hans Carossa, herlas ik Si le Grain ne meurt en De Montmartre au Quartier Latin. Verder twee deelen met brieven van Rathenau. De dagen zijn lang, wanneer je niets speciaals te doen hebt en er kan héél wat in afgelezen worden!! Van morgen kreeg ik een lange en hartelijke brief van Stols en een bijzonder aardige van zijn vrouw Greet. Ik ben nu bezig in het archief eenige naspeuringen te verrichten in zake Starings *vader* die negen jaar havenmeester te Kaapstad geweest is en in die functie kans gezien heeft ook nog de rol van zeeheld te vervullen. Ik hoop er iets aardigs uit te brouwen voor het Augustus nummer van GN. 18 Aug. '40 is hij 100 jaar dood. Ik wou er graag een artikel over hebben; maar van wie??? Ik schreef er Rantwijk reeds over. Misschien vraagt hij je wel raad. Ik ben bang-benieuwd naar het nummer van 1 Maart. Rantwijk schreef mij dat er een stuk in komt van die Mick de Vries. Ik zag hier zijn boek 'Scharlatine' bij Holkema verschenen, zoo'n vulgair lor ontmoet men maar zelden!! Ik vrees dat Simon uit misplaatste kameraadschap iets van hem opgenomen heeft en ik houd mijn hart vast ervoor: ik kan mij NIET voorstellen, dat die man ooit tot iets goed in staat zou zijn! Misschien valt het méé, laten we het hopen en ons geen ergernissen voor voor den tijd bezorgen!

Wat zit en wat doet Jacob G A N S???? Vergeet vooral niet mij hierover in te lichten. Dit is een brief vol voetangels en klemmen, of liever VRAGEN. Doe mij het groote plezier ze er gewetensvol uit te visschen en ze dito te beantwoorden.

Gisteravond hadden we een aangenaam bezoek van de directeur van het museum voor moderne kunst te Johannesburg, een Hollander, Rotterdammer: Hendriks van naam. Een alleraardigst verteller. Je staat te kijken van wat er hier nog in musea en particuliere verzamelingen aanwezig is! Nogal aardig wat Fransche Impressionisten, ook goede oude meesters, oostaziatische kunst, perzische en goede engelsche meesters. Prof. Bouman van Stellenbosch kocht in Januarij van dit jaar op een veiling een olieverfpaneel van Bosboom, bijzonder goed voor twee guineas en Hendriks op een veiling in J.burg een bijzonder goede aquarel van dezelfde hand voor drie pond! Ik ga ook eens de verkoopingen afloopen: je kunt nooit weten!

Je hebt er geen denkbeeld van HOE heerlijk hier de beginnende herfst is: zonnig en koel tegelijk!

De Maartmaand is in weerwil van de voorspellingen zonder sterke onaangenaamheden verloopen; maar hedenochtend brengen de dagbladen weer het pijnlijke bericht van moffentroepenbewegingen aan onze grenzen. Ik ben zoo bang, dat een inval ten slotte het éénige is wat dat tuig kan probeeren. Het zou verschrikkelijk zijn; maar dan zou er een einde komen aan die leugenachtige fictie van onze neutraliteit, terwijl intusschen de Franschen en de Engelschen voor ONS de kastagnes uit het vuur halen. Ze kunnen nu wel zoo'n beetje kankeren op de oude dikke Churchill; maar de man heeft godsgloeiend gelijk.

Ik wacht nog een dag of de post die binnen is, soms nog iets van je aanvoert.

1 April des namiddags

De post bracht mij vanmiddag een alleraardigste brief van Simon, die zich in zake het conflict Aldewereld-Greshoff zoo verstandig en zoo keurig gedragen heeft als maar bij menschenmacht mogelijk is. Hij schrijft in zijn brief ter loops over het plagiaat van de Standaard en zegt dan zonder nadere toelichting: ‘en ook over de plagiant zelf’, maar nu wéét ik nog niks pvd!!! *Wie* is nu die plagiant?????? *Antwoord ook hierop!!!!* Ik zou me dood lachen als het werkelijk, gelijk ik je als mijn veronderstelling schreef, Herman Besselaar zèlf was!!!!!! Vergeet N I E T mij hierover in te lichten!!!!

STUUR MIJ de brochure van Walschap: Vaarwel dan, waar Simon over schrijft in zijn brief, doch waarvan het bestaan mij onbekend is. Er bestaat hier nog al wat belangstelling voor de Slauerhoff. De HAUM-boekhandel bestelde zeven stellen bij aanbieding en is die al van te voren kwijt; zoodat hij nabesteld heeft. Ik had het genoegen te bewerken dat de volledige Vestdijk door de openbare bibliotheek alhier aangeschaft werd. Leipoldt is namelijk curator van die instelling en heeft nog al wat invloed op de gang van zaken.

Ik krijg juist Criterium, inhoud bij eerste bladering niet slecht. Omslag naar mijn smaak te reclamecatalogusachtig. Het geheel ziet er gelukkig minder dilettanterig en minder belgisch uit dan Werk.

Nu zeg, ik zwoeg onder het persklaar maken van een boekje dat bij Stols komt: ‘Een Boek over het Boek’, waarvoor Salden een kostelijk bandje teekende, dat je wel gezien zult hebben. Het werk hiervoor is op een oor na gevild. Het is zoo verschrikkelijk ergerlijk en naar die oude kopij te moeten op- ende bijwerken!!!

Met héél veel liefs van ons allen voor jullie, een stevige hand
van geheel je J A N

Stuur mij vooral ‘Hitlers Eigen Woorden’. Dit boek is HIER NIET verboden!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 11 april 1940

aant.

aant.

aant.

aant.

42

5 April '40

Beste Menno,

Om zeker te zijn, dat ik niets vergeet, begin ik maar weer brief nummer *42*, onderhavige, en ik wacht met de verzending tot ik de mail van de volgende week binnen heb, in de hoop dat daar berichten van jou mee zullen komen. In het Vaderland las ik een verslag van de litteraire koffijmaaltijd en het deed mij goed dat daar het

wijf Goemans gelegenheid kreeg even een hatelijkheidje tegen jou te plaatsen. Zoo is het in orde. Ook al zat ik in Holland zou ik nooit aan zulke feestelijkheden deelnemen; maar hoe verder ik ervan àf zit, hoe liever het mij is! Hier ligt dus een voordeel van de ballingschap! Voorts las ik daar met belangstelling over de Slauerhofftentoonstelling. Jij hebt een woordje bij de katalogus geschreven. *VERGEET N I E T het mij te zenden of vraag Hein zulks te doen!!!!* Je stuk over Achterberg gelezen. In hoofdzaken ben ik het er mede eens, maar die poëzie heeft toch blijkbaar op jou een minder diepe indruk gemaakt dan op mij. Ik moet bekennen, dat ik van het geheel nogal sterk onder den indruk was.

Nu nog eenige vragen, WELKE ANTWOORD BEHOEVEN. Ten eerste: het hindert mij zoo, dat ik *nooit* dat boekje van Adriaan bij Leopold gekregen heb. Hij heeft het mij waarschijnlijk wel gestuurd; maar het is weggeraakt. *Zou jij nu Leopold eens op willen bellen met het verzoek het mij alsnog te sturen*. Plús het verongelukte nummer v. DVB-'39 Peter van Steen. Ten tweede: wie levert de onderschriften bij die reproducties van moderne schilderijen in Het Vaderland?? Onze De Gruyter????

Ik heb twee weken hard gewerkt om eenige boeken persklaar te maken. Je weet bij ondervinding, dat daar nog meer werk aan zit dan men aanvankelijk denkt. Uit losse artikelen een min of meer samenhangend geheel maken eischt aandacht en overleg. Hier moet wat bij, daar wat àf, dan van twee één of van één twee gemaakt worden. Het eindresultaat van dat ploeteren is, dat ik nu vier boekjes kan en klaar heb, die ik spoedig naar Nederland zal zenden op zoek naar uitgevers! Eerst een kleine text voor Ursa Minor: Kabinetformaat; dan een bundel van alles wat ik over boeken en de liefhebberij voor het boek en litteraire kwesties geschreven heb, onder de titel ‘Een Boek over het Boek’; vervolgens artikelen over ietwat buitenissige menschen en boeken, genaamd ‘Rariteiten’, een boekje, dat naar mijn bescheiden meening nogal geslaagd is en ten slotte een bundel nieuwe aforismen: ‘Mimosa Pudica’; nu ga ik snelstens aan de laatste hand van mijn Moralisten, waar de Hollandia Drukkerij al lang op wacht. Catrijntje Afrika gaat dan daar tusschen door zoetjes verder. Ik heb nu nog ter gereedmaking liggen één bundel met drie groote stukken: ‘Drie Gebieden’. En dan ben ik schoon van mijn verleden!

Wanneer ik het zoo druk heb, kan ik niet zooveel aan het verleden denken en wordt het bestaan hier dragelijker. Het Maartnummer van GN bereikte mij dezer dagen. Ik was er zéér tevreden over. Alleen het fragment van die rare Mick de Vries viel er een beetje buiten. Hoeveel poignanter behandelt Adriaan een geval van armoede! Je kroniek was opperbest en mij uit het hart gegrepen. Was dat het stuk waar H&W aanvankelijk eenige vrees voor hadden?!?!?! *Waar kwam dat stuk van De Merode vandaan????* Ik was blij dat we dat hadden. De kroniek van Mulder was ook zeer naar mijn zin. Dit is wat men noemt een serieuze jongen. Ik kreeg een briefkaart van Rantwijk, dat het derde stuk van Catrijntje, dat ik voor Mei bestemd had nog niet aangekomen was. Ik hoop maar dat het intusschen binnengeloopen is! Het vierde kan dan in Julij volgen. Als je nu eens wist hoe mij het denkbeeld beklemt, dat jij een goed boek zou kunnen schrijven, wanneer je er maar de zielsrust voor kon vinden. Aarzel je nu nog, dat de zaak voor moffrika verloren is???? Geloof je dat het mogelijk is aan de verscherpte blokkade weerstand te bieden? Laat er hier en daar eens wat doordruppelen; dat blijven altijd maar minimale hoeveelheden tegenover de behoeften van een volk van tachtig miljoen in oorlogstijd! Ik heb het heerlijke gevoel dat de hand om de keel zich langzaam maar zeker dicht schroeft. Mijn innigste wensch is nu een totale misoogst in moffrika.

Laatstelijk las ik je stukken over Achterberg en over Bruning. De ontvangst van zondagsbladen wordt immer met gejuich begroet en na mij leest Van Wijk ze meestal met vrucht voor zijn ziel.

9/4/40

De vliegpost van deze week begint nu binnen te loopen en ik hoop van harte dat er iets van je bij zal zijn. Ik ben nog steeds bezig met het persklaar maken van die boekjes. Het meeste schik heb ik in 'Rariteiten'. Ik zend juist heden een omslagteekening daarvoor aan P.N. van Kampen, gemaakt door een jonkman alhier, die het bitter hard heeft. <schoonzoon v.M. van Blankesteijn> M.i. goed geslaagd. Voor 'Een Boek over het Boek' heb ik een zéér mooi omslag van Salden. Zoodra al die kopij de deur uit is, geef ik mezelf eenige dagen vacantie. Dat is wel noodig, want ik kots van mijn proza op dit oogenblik. Des Guten viel zu viel!!! Eerst moet ik het lezen, daarna bijwerken en veranderen en dan nog de overgetikte vellen door lezen op de tikfouten en eventueele nieuwe veranderingen; dat is dus DRIEMAAL achteréén hetzelfde.

De dagbladen, welke hier met een waardeerbare openhartigheid ook de keerzijde toonen, waren heden vol van Noorsche en Zweedsche protesten. Het is misschien formeel niet heelemaal in orde; maar het schijnt dat de neutralen maar niet kunnen inzien, dat de geallieerden *ook voor hen* vechten en dat zulke maatregelen dus in laatste instantie voor hun eigen heil zijn. Wat mij betreft: *ALLES* wat er toe kan bijdragen de moffen te nekken, is mij van harte welkom. Het lijkt mij toe, dat die versterkte blokkade hun leelijk dwars zit: bravo!

Ik moet vanavond een radiorede houden over de internationale positie van Nederland. Dit is een van de naarste bezigheden mij bekend. Gelukkig duurt het maar een kwartier. Bovendien kan ik de daarvoor gestelde belooning niet missen. Het is een serie van vier verdeeld over April en Mei. Aty een serie van zes verdeeld over Mei en Juni. Deze laatste wordt gevormd door causeriën over 'beroemde mannen', o.a. Vincent, Rembrandt, Kloos etc etc.

Ik schreef Johan Koning over medewerking aan De Haagsche Courant. Doch mocht nog niets van hem vernemen. Ik vrees, dat er in dezen tijd nergens geld voor is. Te begrijpen: maar niettemin onaangenaam voor ondergeteekende. Ik heb in mijn nu reeds lange journalistieke loopbaan nog nooit zoo'n schrale tijd gekend. Enfin, laten we maar zeggen, dat dat de prijs is waar ik mijn rust hier mee betaal. Het boekje van Gomperts heb ik verslonden. Een scherpzinnig heertje; maar nooit tè scherpzinnig. Het is méér dan een vernuftig spel. Er klinkt een overtuiging doorheen.

Je moet me toch eens schrijven hoe het gaat met Jo Donkersloot. Is haar Oostenrijksche vriend-de-schilder nog immer in die hel? Kan hij niet naar Nederland komen? Ik denk weleens aan haar, omdat haar bijzonder aardig vind. Schrijf ook weer eens iets over Wim en Mieneke.

Ik ben méér dan benieuwd naar de novelle van Vasalis. Zou Henri Mayer of Boucher niet bereid zijn mij een 'Geschenk' te sturen, opdat ik die lezen kan.

10/4/40

Toen ik je gisterenochtend héél in de vroegte schreef, kon ik niet vermoeden, dat het van god verlaten moffentuig weer een nieuwe ellendige smeerlapperij op touw gezet had. Ik was gisteren verder net zoo ter neer geslagen als de dag waarop ze Oostenrijk

binnendrongen. Ik deed den heelen dag niets, alleen *moest* ik 's avonds voor de radio spreken over Nederland als cultuurcentrum. Daarnà zaten we met Van Wijk aan zee. Hij was al even verslagen. Kortom een verbitterde rotdag.

Vandaag een brief van Simon van 25 Maart, zeer vlug dus en een ex van het geschenk, dat er vies uitziet. Maar de novelle van Vasalis is inderdaad excellent met een geheel eigen toon. Voortreffelijk. Ik wou dat je haar wist te bewegen er zoo eenige voor GN te schrijven, dat zou een groote aanwinst zijn!!! Vergeet NIET haar uit mijn naam te porren. Zeg haar dan tevens, met het oog op een eventueele herdruk in een bundel dat een Française nooit 'fiche-t'en' zou zeggen, omdat dit geen Fransch is. Ik ben in lang niet zoo in mijn schik geweest met een Nederlandsche novelle. De stemming is prachtig, de toon volmaakt en ze heeft een zéér eigen en treffend woordgebruik.

Van Arthur van Rantwijk een lange en als immer verstandige brief over GN. Ik voel èrg veel voor een reeks litterair-historische documenten, welke Stuif ons voor '41 aangeboden heeft. Hij schijnt veel merkwaardigs te hebben. Wij zijn op dit gebied héél wat armer dan bv. Frankrijk. Maar Arthur voelt er maar bitter weinig voor. Ik vind, hoezeer het mij ook spijten zou, dat *zijn* mening in dit geval de doorslag moet geven. Zoo ver weg zittende kàn en màg ik niet méér doen dan adviseren. De man ter plaatse moet ten slotte het eindoordeel uitspreken. Arthur doet dit werk voor GN zoo gewetensvol en verstandig, dat ik er niet over denk hem alléén als een soort uitvoerder van mijn wil te beschouwen. Ik kan je niet zeggen hoe blij ik ben, dat jullie nogal te spreken zijn over de ontwikkeling die Piet Dubois vertoont. Ik mag die jongen werkelijk héél graag. Nog niets van Adriaan uit de nieuwe wereld; maar dat kan nog nauw want een brief van hier doet er op zijn allerminst een maand over. Ik ben zéér benieuwd naar zijn eerste indrukken. Ik ontving ook heden de Dec en Jan nos der tijdschriften. Maar nog niet het stuk van Tierooy-wat is je ziel mooi-over de achterhoeksche vos. Het lijkt mij niet dat Jo Tielrooy de ware man is om een tijdschrift te redigeeren. Zijn Januarijnummer, met dat onverteerbare stuk over Racine is maar zwak.

Mijn boekbezit wordt belaagd door een ongelooflijk snel insect; zilvervisch oneigenlijk geheeten, dat door alles héén vreet en een bijzondere voorliefde voor leder aan den dag legt. Gelukkig merkte ik hun bedrijf vóór de schade aanzienlijk was. Nu is alles door onze meid en haar man uitgeklopt en dik onder de flit gezet. Ik vrees, wanneer ik niet iets afdoenders ontdek, dat deze langdurige en hinderlijke bewerking zoowat iederen maand herhaald moet worden. Loof den Heer met snarenspel, dat deze gedierten in het barre noorden onbekend zijn.

Ik verwachtte een zéér dikke post; maar er was juist heel weinig, dit keer! Van allerlei lieden wacht antwoord, zoo van Esser, van Van Eyck, van Eddy; en in het bijzonder van Johan Koning over mijn medewerking aan De Haagsche Courant. Ik zit altijd maar te piekeren over een vermeerdering van mijn inkomsten, doch dat lukt nog niet hard. Koning deed mij bij mijn vertrek wel een ernstige toezegging. Ik hoop maar dat hij daar nu iets definitiefs van kan maken. Ik stuurde indertijd vijf of zes stukken, doch hoorde daar nooit iets over. Dàt is nu werkelijk een van de groote bezwaren van de lange afstand.

Ofschoon het herfst is, was het vandaag erg heet. Ik heb daar nooit last van, maar voor den tijd van het jaar was het iets bijzonders. Heden je art. over Limburg Brouwer ontvangen en gesavoureerd. Ik ben aan het boek langzaam bezig. Het vermaakt me, maar ik kan er niet lang achter elkaar in lezen.

Vandaag kom ik door de drie deelen Dagboek van Arnold Bennett heen. Nogal aardig. Maar welk een fantastische sommen verdienden die modeschrijvers!!! Zoo twee ton per jaar en soms méér! Je weet zeker dat Nini in San Remo zit. Waarom uitgerekend in het dure Italië in plaats van in het goedkope zuid Frankrijk is ons een raadsel; maar mijn schoonzusje zal nooit practisch worden!

11/4/'40

De berichten van hedenochtend luiden iets gunstiger: zware moffenverliezen op zee en de verovering van Drondheim en Bergen door de Engelschen en de Noren. Verder lees ik dat de Zweedsche pers het beschouwt alsof de moffen in een val geloopen zijn. Mocht dat waar blijken! Zeer beklemmend zijn de berichten betreffende ons land. Troepenopeenhopingen aan de grenzen van Groningen en Drenthe. Dat is dus de derde bedreiging. Moge ook die weer voorbij gaan. Maar innerlijk ben en blijf ik bang.

Als je Vasalis spreekt zeg haar dan dat de Hooge Raad van Kenners uitgemaakt heeft, dat er in haar twee zinnen afrikaansch eenige fouten geslopen zijn.

Moet zijn: ek is moeg *OM* vir julle te loop; dat weglaten van om wordt als een typische hollandisme beschouwd. Verder: maak GAUW jong. Vinnig beteekent inderdaad ook vlug; maar wordt in de hierbedoelde beteekenis en het hiergegeven verband NIET gebruikt. Verder is vet met een v en niet fet met een f en ten slotte moet het niet zijn *zoo* maër, doch sulke maër beene.

Nu allerbeste, ik beef weer voor jullie allen. Ik hoop spoedig wat van je te vernemen. Hieronder volgt een opgave van de stand der briefwisseling met mateloos veel liefs voor Ant van ons allen, een stevige hand van

geheel je J A N

Laatste brief van jou gedateerd 1 Maart en gemerkt IV bereikte mij 20 Maart '40. Hierin werd gemeld de goede ontvangst van al mijn brieven tot rn met nummer 27 verzonden op 8 Februarij '40. Ik ben dus zonder bericht over de brieven 28 tot en met 42, verzonden volgens onderstaande lijst.

28 - 13 Februarij	
29 - 23	
30 - 27	*met portretten van Krige, Louw*
31 - 27	*over Slauerhoff commissie*
32 - 28	*briefkaart*
33 - 4 Maart	*lange brief over ZA litteratuur*
34 - 5	*over Aldewerelt*
35 - 6	*briefkaart*
36 - 12	
37 - 12	*briefkaart*
38 - 14	
39 - 20	

40 - 21

41 - 2 April

42 - 11

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

13 april 1940

aant.

aant.

aant.

Brief VIII 13 April '40

Beste Jan,

Met vreugde je brieven tot en met 40 ontvangen. Vrij snel ditmaal, want het is al weer een paar dagen geleden. Wij hebben hier een paar spannende dagen achter den rug, door de bezetting van Denemarken en de aanval op Noorwegen. Om algemeene en persoonlijke redenen: zooals je weet, woont mijn zuster Tine in Kopenhagen en moet 's morgens Duitsch ontwaakt zijn; een verrukkelijk gevoel, lijkt me. Haar man was tot overmaat van ramp juist in Berlijn aangekomen, waar hij correspondent was geworden voor een persagentschap. Aangezien hij Deen is en de Denen alleen hun hoed hebben afgenomen, zal hij wel als bevriende gast worden beschouwd, maar prettig is anders. Trouwens, er zijn natuurlijk geen berichten van hen. Hoe deze nieuwe moffenstreek af zal loopen, weet nog geen sterveling; ik heb een flauwe hoop, dat zij zich in de Noren vergist hebben, op grond van hun slechte psychologie, die natuurlijk onmiddellijke onderwerping had verwacht. Maar wij hebben al zooveel van die coups zien slagen, dat wij eerst nog moeten zien, dat het ontuig uit Scandinavië wordt gegooid. Ik zond je per zeepost een ex. Rauschning, waarin je op pag. 122 vrij nauwkeurig kunt voorspeld vinden, hoe Adolf het geval aan zou pakken. Desalniettemin lagen de Denen rustig te maffen en waren de Noren niet eens gemobiliseerd! De Denen konden niet mobiliseeren, want die hadden niets van dien aard. Inmiddels is hier de alarm toestand weer eens afgekondigd; de stormbrigade van de rijksveldwacht bewaakt de gebouwen etc. In ieder geval hebben de heeren nazi's een groot aantal tobbes verloren, en daarmee, schijnt het, duizenden jonge jongens, die voor hun ideaal zijn verzopen, zonder nog een schot te hebben kunnen lossen. Als je dezen brief ontvangt, zullen wij meer weten; dat Churchill ditmaal alle kracht zal bijzetten om te winnen, lijkt mij wel zeker. Maar je ziet alweer, hoe bedenkelijk het is, om Duitschland te onderschatten. Ik zal het niet onderschatten, tot ik Hitler zie hangen, of een soortgelijke kunstebewerking ondergaan. Inmiddels was ik juist, eindelijk, aan mijn roman begonnen, waarvan ik twee hoofdstukken had geschreven, toen deze overrompeling mij weer volkomen in de actualiteit deed verzanden. Het is de allerberoerdste tijd om iets van langer adem te schrijven! Toch kan ik het haast niet laten, zoo dringt het geval zich ineens aan mij op; maar een

minimum van rust is absoluut noodig om in de hypothetische toestand van meditatie te kunnen leven en schrijven. Het boek heet 'Het Plagiaat', en de aanleiding tot de laatste vormgeving (in mijn hoofd dan) werd het plagiaat van H.B. (niet Besselaar, maar zekere heer H. Burger, zooals ik je al schreef, meen ik).

Er kwam bericht van Adriaan. Hij is gevestigd en leverde al met zijn bekende vlotheid een paar artikelen over tooneel op Broadway, alsof hij er zijn heele leven verkeerd had. Hij schijnt wel wat heimwee te hebben, maar lijkt overigens in goeden doen. Het land stroomt volgens hem over van cultuur; dat is dus precies het tegendeel van jouw koloniaal gebied! Er is 'gedonder' over de Slauerhoff-editie, omdat Eddy, die de proeven doorziet, ontdekte, dat Lecq volgens hem indeelingen heeft gemaakt, die pure fantasie zijn en in strijd met de bedoelingen van Slau. Ik probeer nu de partijen in een bijeenkomst te vereenigen, want anders wenscht Eddy zijn inleiding niet te schrijven en zijn vrijheid voor te behouden om de uitgave aan critiek te onderwerpen. Ik kan hem dat niet kwalijk nemen, maar deze rel is het ergste, wat de uitgave zou kunnen wachten! Daarom moet er aan de volgorde gewerkt worden, tot de heeren Sl. kenners het eens zijn. Het mandaat van Lecq was, achteraf beschouwd, onzerzijds een groote onvoorzichtigheid; maar volgens E. heeft hij de teksten zeer goed verzorgd; dat is één ding. Hij wil echter een rolletje spelen, dat is duidelijk, zoowel als Sl. uitgever als als Echo-meneer in het Holl. Weekbl., en deze kant is heel vervelend. Ik hoop, dat alles losloopt.

Vanmiddag heb ik weer een aantal bladzijden van den roman geschreven, maar nu is het bijna krantentijd, en dan worden we hier weer nerveus: zal er weer wat slechts aan de hand zijn? Wat een leven eigenlijk! Als dit eens ophoudt, gesteld wij overleven het, dan bestaat er een kans, dat wij in gewoon in elkaar storten door gemis aan zenuwspanning. Maar ik zou het graag riskeeren. Spoedig meer en beter... als er iets definitiefs uit Noorwegen bekend is.

Heel veel hartelijks over en weer,
je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 15 april 1940

aant.

aant.

No. 43
lettre décousue et enfantine

15 April '40

Beste Menno,

Je brief nummer zeven van *30* maart ontving ik *heden 15* April, hetgeen dus behoorlijk vlug is. Eerst even de administratieve probleemen. Het blijkt dus dat je

mijn 30 tot en met 37 in handen hebt. In je laatste brief, no. *VI* gedateerd 1 Maart en hier aangekomen 20 maart, berichtte je mij de ontvangst van 25, 26 & 27. Hieruit volgt dat de brieven gemerkt *28* & *29* je, althans vóór 30 Maart, *niet* bereikt hebben; ze zijn verzonden resp. 13 en 23 Februarij '40. <Dit zijn de twee eerste die wèg zijn - als ze komen, *meldt het dan*.>

Behalve dit verlate tweetal 28 & 29, zijn er nu nog onderweg de *38* tot en met *43*. Ik ben door de omstandigheden <berichten over Holland> zoo verzenuwd dat ik als ik niet extra oplet ieder woord verkeerd tik!

Nu het antwoord op VII.

Je hebt natuurlijk intusschen bericht ontvangen van de goede ontvangst der portretten, welke al sedert geruimen tijd mijn kamer sieren. Die met de zwarte kat staat op mijn schrijftafel. Het zijn inderdaad bijzonder goede opnamen en ik was er duchtig mede in mijn schik. Maak je geen zorg over het verschil in brieflengten. Ik heb de ganschen dag niets te doen en jij hebt allerlei besognes van dringenden aard. Ik kan je niet zeggen hoe ik ernaar verlang berichten te ontvangen houdende romanarbeid en het opschieten daarvan. Je begrijpt hoe benieuwd ik ernaar ben. Twee dingen: is mijn Rauschning wèg??? (gestuurd? afgezonden?) Je begrijpt hoe ik ernaar verlang. Vergeet je niet mij zoo spoedig mogelijk een geb. ex. van je Duivelskunstenaar *per post* te laten zenden. Want per firma De Bussy duurt het maanden langer! Ja, AvR zond mij je stukje over het Plagiaat van de Standaard; maar ik weet, tot mijn diepe ellende, nog steeds niet WIE nu die *HB* is, Henry Beyle, hoewel ervaren in het plagiaat, is het niet. Wij denken nu maar dat het Herman Besselaar is!!! Vergeet vooral niet dit aan onze zielen knagende raadsel op te lossen. Van Wijk Louw en ik hebben veel genoegen aan deze zaak beleefd. Wat zou ik daar nu gaarne eens bij geweest zijn, met Eddy en misschien Jany en jou in Amsterdam, voor die antirassenhaat betooging van het zonderlinge quadrumviraat! Dàt zijn nu de kleine genoegens, welke ik hier zoo bitter mis. Onze correspondent van de NRC is <geloof ik> een gepensioneerde onderwijzer Van Rijn genaamd; een man die hier een zoo slechte naam heeft dat men mij van alle kanten sterk aanraadde hem vooral uit den weg te gaan. Ik ken de oude heer dus niet en het is best mogelijk, dat men hem belasterd heeft, doch zijn schrijverij is botpartijdig en geeft een bewust vervalscht beeld van de werkelijkheid. Wat je schrijft over het ‘vertrek’ is voor het grootste deel waar en door de praktijk bewezen. Inderdaad, een mensch voert zijn angsten en ergernissen overal mede. Maar ik kan je de verzekering geven, dat de Afstand toch een factor van gewicht is: gezegde angsten en ergernissen zijn niet zoo onmiddellijk en niet zoo ontstellend. Er treedt een algeheele verzachting van gevoelens en voorstellingen op. Daarbij komt in mijn geval, dat ik natuurlijk bevrijd ben van een massa nare corvées, die mij het werk bemoeilijkten. Ik heb nu ten minste tijd om een onbeperkt aantal uren achtereen mij aan mijn studie of werk te houden. Het gejaagde van mijn Brusselsche bestaan is wèg en dat is een positief voordeel. Het spreekt echter vanzelf, dat ik zelfs op zoo'n afstand niet onverschillig kan blijven voor de nieuwe gemeenheden in Scandinavië en evenmin voor de angst betreffende Nederland, die nu weer zéér acuut is.

Neen, Mefisto en Uys zijn twee antipoden. Hij is van een ontwapenende argeloosheid, enthousiast, zich zelf dagelijks opnieuw begoochelend. Lyrisch en boheemsch! We zijn zéér op hem gesteld. Ik regisseer nu een stuk van hem met een groep enthousiaste dilettanten. Geeft vrij veel werk, maar ik wou het Truida Pohl, Van Wijk's vriendin niet weigeren. Niet onaardig. Ik heb zulk werk na 1926 nooit meer gedaan. Ik ben èrg blij dat de Slaueditie zoo goed gaat. Hier is de

voorinteekening ook bevredigend. *Wil je vragen mij de Slauerhoff per post <extra verpakt> en N I E T via De Bussy te doen toekomen*. Ja, je hebt gelijk, het is dwaas om zich eenige illusie te maken over uitgevers en andere zakenlieden; maar c'est plus fort que moi: wanneer menschen zoo vriendschappelijk doen, kàn ik het niet over mijn hart verkrijgen die gevoelens te wantrouwen. En zoo loop ik er telkens weer in. Ik hoop dat Van Kampen mijn Rariteiten aanvaardt, dat kan dan tegelijk met jouw Tegenwoordigen verschijnen! Lage bloeddruk is volkomen onschuldig en zonder éénig gevaar; maar het maakt je alleen onoverkomelijk lusteloos en moe en onverschillig. Nu is het weer vrijwel normaal, schoon nog iets aan de lage kant. (105) Nijkerk heeft mij in zake Aldewereld kostelijk geholpen en gediend en ik ben hem daar zéér dankbaar voor. *Wat jammer van je besluit Brandwacht!!! Je weet niet hoe veel goeds zooiets in de kleine kring der belangstellenden deed. Je kunt toch aan de hand van je Zondagsartikelen makkelijk een kroniek samenstellen, welke je weinig extra moeite kost*.

Voor vandaag basta. Behalve een zakelijk iets.

De dichter C. Louis Leipoldt heeft een hier te land beroemd kookboek samengesteld onder de titel 'Kos vir die Kenner', dat volgens Aty, in deze zaken zeer thuis, uitstekend moet zijn. Het is een lijvig werk en een deel, maar een klein deel, ervan is typisch afrikaansch, mede vanwege de ingrediënten. Een met zorg gemaakte *bloemlezing* zou echter een bijzonder goed en apart kookboek vormen met veel uitstekende origineele recepten. Nu is de vraag deze zou Leopold of Zijlstra niet iets daarvoor voelen. Eenige bijverdienste is broodnoodig!!! We regelen dan wel de rechten met Leipoldt. Ze moeten dan een inleiding van Buning vragen, dan is de poëzie dubbel in de keuken vertegenwoordigd! Doe je best dat 'voor mekaar' te krijgen!!!!! De uitgever kan van te voren de omvang bepalen. Het boek zelf is een kleine vierhonderd compacte blz. Men kan er bijvoorbeeld tien vel uitkiezen, of twaalf, of vijftien. Net wat de heeren willen! V E R G E E T D I T *N I E T*

En nu tot spoedig!!!! Héél veel liefs van ALLEN veelhandig jullie beider

Jan

In zake Het Hollandsch Weekblad heeft Simon zich BIJZONDER vriendschappelijk en correct gehouden. Ik ben hem daar zéér dankbaar voor. We zijn dadelijk tot een volmaakte overeenstemming gekomen.

Potverdrie, wat hebben die moffen daar in het noorden op hun falie gehad. De Royal Navy is goddank niet voor de poes. Het ziet eruit of ze daar in Noorwegen een leelijke pijp zullen rooken, de heeren moffen, die alles behalve nu juist heeren zijn. Je kunt je niet voorstellen hoeveel goed zulke berichten je doen!!! Het is een groot échec en ze zitten daar in een val! Hoerah!!!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 27 april 1940

aant.

Nummer VIER-EN-VEERTIG

Zaterdag 27 April '40

Beste Menno,

Even een kort briefje ter begeleiding van deze doorslagen. We kregen namelijk gisteren van Nijkerk ingesloten brief, met een kopij van de brief, welke hij jou schreef. Hoewel die zaak van het Weekblad mij tien meters en méér de keel uit hangt, kon en mocht die nonsens van Bob niet onweersproken blijven. Het gekste is, dat hij en niemand anders mij geadviseerd heeft in zake de hulp aan Aldewereld en dat hij ook wist dat ik alléén maar die hulp bedoelde. Ik was zoo onbehoorlijk nijdig op ZEd, dat ik het verstandig oordeelde Aty, die in zoo'n geval véél kalmer is, te laten antwoorden, ten einde de zaak niet te envemineeren. Bewaar deze stukken in het dossier Greshoff. Verder niets bijzonders. Ik ben wat ter neer geslagen. Ik schrijf brief op brief aan mijn van god gegeven neef Arthur en hij antwoordt mij met hartelijke kattebelletjes, welke mijn ziel beroeren, doch mij niet wijzer maken!!! Ik vrees een beetje dat hij, net als wij vroeger, zich door de polletiek plat laat slaan. De bravert wéét niet *HOE* ik zit te snakken, naar mededeelingen Groot-Nederland betreffende! En dan is hij nog zoo onvolledig! Hij spreekt van 'Hij die Menno het stuk van Mérode ter hand stelde', zonder mij te vertellen wie die 'hij' was. Hij begrijpt toch wel dat ik daar méér dan benieuwd naar ben, juist omdat ik dat stuk van Mérode zoo'n treffende merkwaardige bijdrage voor ons tijdschrift vond.

Dezer dagen schrijf ik je uitvoeriger. Dit is enkel maar een levensteeken. Ik was deze week te mat en te spleenig om energiek met de pen te zijn. En wat ik nog aan energie bezat, gebruikte ik voor de Fransche moralisten, die nu eindelijk eens àf moeten!

Vééééééél liefs voor Annette Fabèr, veel handig je J A N

Nog géén bericht van ontvangst gekregen betreffende onderstaande no's

No.	van 13 Februarij
28	
29	van 23 Feb.
38	van 14 Maart
39	van 20 id
40	van 21 id
41	van 2 April
42	van 11 April
43	van 15 April
44	van 27 April

vergeet vooral niet mij in te lichten over de nummers 28 & 29

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 29 april 1940

aant.

45

29 April '40

Beste Menno,

Hierbij een doorslag van de brief, welke ik, werkelijk ten einde raad, aan Arthur zond. Ik kon niet anders doen. Want ik maak me te zenuwachtig over de toestand. Ik somde maar ènkele voorbeelden op, ik had de lijst nog duchtig kunnen uitbreiden. Als het niet mogelijk is behoorlijk overleg met me te plegen, dan trek ik me terug; véél liever dan deze halve toestand te bestendigen. Ik vind het BEST wanneer Arthur al of niet in overleg met Vestdijk een door mij geopperd plan ter zijde legt, BÈST, BÈST; alleen wil ik daar dan graag kennis van hebben en vernemen waarom. Ik laat Arthur alle vrijheid. Het éénige wat ik vraag is BEHOORLIJK EN VOLLEDIG contact. Je kunt je niet voorstellen hoe ellendig het is adviezen, voorstellen en wenschen in een donkere put te gooien, zonder weer-werk.

Het is hier toch al niet leuk en als ik nu ook nog het contact met A. en GN verlies, is er heelemaal niets meer aan.

Ik heb slechte dagen!

x Met heel veel goeds en liefs van ons allen, geheel je

J A N

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

2 mei 1940

aant.

aant.

2 Mei 40 Hemelvaartsdag
Brief IX

Beste Jan

Brief 41 en 42 sedert mijn vorige brief onder applaus ontvangen. Brief VIII en VII mijnerzijds zijn dus nog onderweg. Wij waren allen zeer blij te hooren, dat je gezondheidstoestand zooveel beter is. Ook Eddy, die momenteel nog bij ons logeert voor zijn archiefwerk, maar overmorgen weer naar Bergen vertrekt. Zij hebben daar nu een huis gehuurd aan een voor een polemisch temperament zeer passenden weg: *Doorntjes 32*. Noteer het maar, het is een vast adres, als Hitler wil en Bergen niet op een goeden dag geëvacueerd wordt. Hun woning is eigendom van Kouwenaar van de NRC, die zeer schappelijk schijnt te zijn geweest wat de huur betreft. Eddy voelt zich de laatste dagen steeds maar beroerd; neurasthenie? Ik weet het niet, want het belast hem geenszins met tallooze menschen te praten en een massa werk te verzetten. Hij klaagt erover, dat hij als een oude heer (physiek gesproken) uit Indië is

teruggekomen, dat hij geen weerstandsvermogen meer heeft etc. Het is erg moeilijk om al die klachten te verifieeren, omdat hij altijd weer andere klachten heeft, maar dat hij niet best in orde is, staat wel vast. Morgen promoveert Van Crevel (die je een ex. van zijn volumineus, maar bijzonder interessant proefschrift heeft laten zenden), en als E. zich goed voelt, zal hij ook aan de avondfestiviteit deelnemen. Ik fungeer als paranymph, met den heer Margadant, het vat vol spreekwoorden.

Het begint hier weer mooi weer te worden; mijn daksbroek heeft de kamfer verlaten en laat mij weemoedig denken aan de Lijdensweg, La Verne, en alles wat daaraan annex is. Het laatste vredesjaar! Wij hebben hier van dag tot dag de gang van zaken in Noorwegen met spanning gevolgd; voorloopig hebben de moffen nog geen verpletterenden slag gehad, en zag het er voor de geallieerden zelfs vrij beroerd uit, maar vandaag zijn de berichten iets gunstiger. Maar wij onderschatten dien volksstam in Centraal Europa niet meer; meer en meer, hoe langer de oorlog duurt, zal het volk zich gaan identificeeren met het regime, dat zij tolereeren of haten, alleen omdat zij bang zijn voor een tweede Versailles; het is nu te ver gekomen om nog revolutie te maken en dan tevens nog tamelijk gunstige condities te bedingen, lijkt mij. En Muselein zit steeds maar op de wip, en laat zijn pers hevig brallen. Eén ding is duidelijk: Hitler, Mussolini en Stalin zijn alleen gradueel verschillend, in wezen komt dit soort menschen uit dezelfde wraakzuchtige lagen van hordeneuropa voort, en alvorens zij zijn opgeruimd, zal er geen vrede zijn. Met dat al is de toestand voor Nederland op dit moment niet speciaal dreigend. De Staat van Beleg is afgekondigd, en eindelijk worden de NSBers eens behoorlijk aangepakt met de middelen, die zij begrijpen: huiszoekingen etc. Mussert wordt voor het gemak Quissert genoemd, en ik geloof, dat het niet alleen bij noemen blijft. Het is naar, dat wij politiemaatregelen moeten bejubelen, maar wij doen het allemaal, voorzoover geen totalitaire agenten.

Er hangt, dunkt mij, ook voor ons veel af van Noorwegen. Krijgen de Duitschers daar de macht, dan zouden wij spoedig aan de beurt kunnen zijn. Worden zij eruit gesmeten, dan zouden zij het ook langs onzen weg kunnen probeeren. Maar vooruit, wij leven bij den dag. Wij probeerden onze roode kat te laten dekken, maar zij verdomde het zich door een leeuw van een raskater te laten aanraken, vijf dagen lang! Daarentegen was het weerzien met broeder Eunuch van een innigheid, die mij doet veronderstellen, dat zij ondanks 's mans cultuurdefect aan hem gefixeerd is geraakt. Zou zoo iets mogelijk zijn in deze wereld?

Aan mijn roman heb ik een paar dagen flink gewerkt; nu rust hij voor eenigen tijd, omdat ik op een ‘keerpunt ben en Eddy er is, die, zooals je weet, allergezelligst is in de woning, maar ook uiterst ongeregeld; hij maakt zijn plannen bij het uur. Wat het wordt, weet ik nog niet. Zoojuist ook de proeven van ‘De Duivelskunstenaar’ gecorrigeerd, die binnenkort het licht moet zien. Ik heb den indruk, dat het wel een vermakelijk boekje geworden is, misschien meer nog door de contrafiguur Hans dan door onzen Simon zelf.

Ik zal eenige pertinente vragen uit je beide brieven katagorisch beantwoorden. 1° Hitlers Eig. Woorden is naar je toe. 2° Peter van Steen is naar je toe. 3° Vijf guilders zijn aan Nike van R. ter hand gesteld in mindering van je schuld aan haar. 4° Gans is in toenemenden staat van vervolgingswaan onlangs door de politie meegenomen, toen hij den kristusstand maakte voor een bureau van een architect, als ik wel ben ingelicht. Hij verbeeldde zich, dat hij door ‘de’ architecten werd bedreigd, de arme kerel! Hij was *al maanden* lang bezig vreemde dingen te doen. Zoo schreef hij een boek, ‘Mette’ (zie Criterium II), door telkens zijn gewezen vrouw te bedreigen en haar reacties dan te noteeren voor zijn geschrift! Triomf van de litteratuur over het

leven. Hij werd met een mes gesignaleerd, heeft den heer Jan R.Th. Campert geslagen en met dezen heer, die Mette lastig scheen te vallen, gevochten, tot hij zijn bril verloor en beide ijverig naar dit onmisbare gebruiksvoorwerp zijn gaan zoeken. Ik heb al deze verhalen van Cola, maar de kern schijnt toch te zijn, dat hij langzamerhand bezig is de beruchte grens te overschrijden. Stols is geopereerd wegens galstenen en van zijn galblaas ontdaan; het schijnt hem vrij goed te gaan, hoor ik. 5° Over het plagiaat heb ik je al uitvoerig geschreven. 6° Brochure van Walschap zal ik je sturen; mijn critiek daarop is al lang naar je toe. 7° Adriaans boekje zal je door Leopold worden gezonden. 8° Hein leverde de bijschriften bij de moderne schilderijen in Het Vad. 9° Het stuk van De Merode heb ik bij een corrector van Het Vad., vriend van de Merode, ontdekt middels Hein. Je ziet, dat die krant overal goed voor is. Het kristendom is er natuurlijk zeer boos over en tracht het te verdonkeremanen. Die meneer H.B., rustig voortgaand zijn intelligente beschouwingen in De Stand. te schrijven, vindt het b.v. een schandalig stuk. Hetgeen van 's mans standpunt begrijpelijk moet worden geacht... 10° Jo Donkersloot maakt het goed. Haar ‘vriend’ zit nog steeds in Italië, maar zal niet naar Duitschland teruggaan, tenminste niet goedschiks. Willempje ter Braak en zijn charmante vrouwtje zijn eveneens goed in orde.

Ik geloof, dat ik nu een massa vragen beantwoord heb. Al je nieuwsgierigheid zal ik wel niet kunnen bevredigen, daarvoor is het noodig, dat je terugkomt. Wij vragen ons altijd weer af, wanneer we jullie weer zullen zien, voor alles, en dan: waar. Deze wereld bevalt mij niet. Ik zou mij kunnen voorstellen, dat een ev. plotseling verdwijnen van Hitler en zijn bende (dat god moge veroorzaken!) zoo verbijsterend voor mijn zenuwen zou zijn, dat ik een vacuum zou voelen van enorme diepte! Wij leven altijd maar weer op die zenuwen, en niemand weet, of wij er niet te veel van vergen, nog geheel afgezien van de mogelijkheid van den oorlog in eigen land. Mijn stemming golft op en neer met de krantenberichten, met ochtend- en avondblad zelfs.

Ik schrijf spoedig weer meer. Neem voor vandaag met dit kattebelletje genoegen. Vele handen reiken naar Zuid-Afrika! Ons beider en Eddy's hartelijke groeten aan jullie allen en een extra stevige hand van je

Menno

Enny Binnendijk ligt weer ziek. Ik hoorde er slechte geruchten over, maar weet niet, of die te pessimistisch zijn. Zij schijnt zich ook erg te hebben aangetrokken, dat hun medebewoonster Jo Wennips onlangs door een tram is overreden en gedood.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[Kaapstad], 6 mei 1940

aant.

aant.

No. 46

6 Mei '40

Beste Menno,

Je brief no. VIII van 13 April in goede orde ontvangen. Schrijven valt mij nu wel héél moeilijk, te midden van een zoo pijnlijke onzekerheid. Ik hoop van ganser harte dat Roosevelt Mussolini van een schandelijke dwaasheid kan weerhouden. Het verheugt mij dat onze regering wat krasser tegen onze quislings optreedt. Maar waarom is Mussert nog niet gefusilleerd? Zoiets moet toch met de staat van beleg mogelijk zijn. Ik behoef je niet te zeggen *hoe* benieuwd ik ben naar Het Plagiaat! Ook wij kregen eenig bericht van Adriaan. Eddy schreef mij iets over die Slau-editie. Ik moet echter één ding ter ontlasting van Lecq aanvoeren. Zijn slot M.S. is in handen gelegd van *een commissie van onderzoek*:

Constant van Wessem, A. Roland-Holst in elk geval, en ik meen: D.A.M. Binnendijk. Het handschrift is pas ter zetterij gezonden *met de goedkeuring* door die commissie, die *daarmede* de verantwoordelijkheid overgenomen heeft. Ik neem dadelijk aan dat Eddy in feite gelijk heeft, doch de beschuldiging aan Lecq, lijkt mij niet geheel billijk.

Ik maakte deze week, onder alle moeilijkheden door, een klein boekje met 200 op- en aanmerkingen gereed. Er verschijnen er 2 × 100, resp. in July en Aug. in G.N. De kopij van de eerste 100 gaat tegelijk met deze brief van A.v. Rantwijk.

Ik kreeg lang alleraardigste brieven van P.N. van Eyck en van Eddy. Het aardigste is dat de eerste daarin over de tweede, de tweede over de eerste schrijft! Over en weer *vol* echte waardering voor menselijke eigenschappen, maar E. vindt P.N. een schoolmeester en P.N.E. een dilettant!

Wij leven in een geheel verschillende toestand: jij in steeds vernieuwde spanningen, ik in een dikke, doffe downheid, in een donkere kuil met geen enkel uitzicht.

Ik vind eigenlijk niets belangrijk genoeg om te melden! Spoedig méér en beter! Vergeef deze korte brief. Met héél veel liefs voor Ant,

veel handen van geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, na 22 maart 1937?]

aant.

B.J.

Geluk gewenscht met het succes N.R.C.! Zoo heeft het geval Urbain ook nog enkele goede kanten. Alleen zijn wij treurig, dat wij nu geen correspondent *voor ons* meer hebben. Is er niet iets op te vinden, dat wij op een of andere manier nog eens wat extra krijgen? - De brief van Nijgh zit ergens in mijn koffer, en volgt.

Hierbij een brief van Eddy, die nu heelemaal omgeslagen lijkt! Overvloed van baantjes! Als dat nu maar goed afloopt. Deze brief graag *zoo spoedig mogelijk terug*, want ik moet hem nog beantwoorden.

veel hartelijks
v.h.t.h.
je Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[ongedateerd]

aant.

N.B.
Hartelijk dank voor je snelle bemoeiing bij v.H. & W.! Het is al in *orde*!

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[ongedateerd]

B.J.
Kun je, als je weer op de been bent, iets schrijven over de tekeningen van het *Louvre* <Pal.d. Beaux Arts>? Wij hebben daarvoor mooie [cliché's] van de N.R.C.; die zaak zelf lijkt mij ook interessant.
In haast, hart.
je M

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[maart/april 1939]

aant.

Donderdag

B.J.
P.o. kan ik je 'Burgers in Nood' tot mijn spijt niet zenden, want ik heb het destijds *weggedaan*. Het is n.l. zooveel *minder* dan dit tweede boek, dat ik er geen prijs op

stelde het te bewaren. Ik kan morgen in de K.B. probeeren, of het daar is, maar ik vrees!
In haast. Hartelijk
je
Menno

Ik schreef een stuk voor een verkiezingsuitgave (1 millioen ex.) 'De Blaasbalg', waarvoor ik ook jou als mogelijke medewerker noemde. Het is een fatsoenlijke zaak van onpolitieke antifascisten.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

Den Haag, [20 april 1939?]

aant.

Den Haag, Donderdag

Beste Jan
Wij komen, bij nader inzien, toch Zaterdagmiddag, aangezien Wim met zijn sinaasappelenkar naar Brussel trekt en ons dus prachtig kan meenemen. Bovendien moest ik anders Vrijdagmiddag een vergadering van het Vigilancecom. verzuimen, waar nog al iets belangrijks op de agenda staat. Verwacht ons dus in den loop van den middag; wij gaan hier pl.m. 1 uur à half twee weg.
Over al het andere mondeling nader. Wij zijn zeer blij, dat er nu eindelijk van dit bezoek iets komt...tenminste, als er geen onverwachte hinderpaal opduikt.
Vanavond spreek ik over Van Schendel. Ik hoop, dat de boeken, waarover ik met je telefoneerde, nog opdagen, want ze zijn er nog altijd niet.
Tot ziens dus!!
veel hartelijks v.h.t.h;
je
Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[juni/juli 1934]

aant.

Betuig, als je het nog niet deed, adhaesie aan prof. Huart inzake adres vreemdelingenbescherming!! (zie Vad. 4 juni)

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[ongedateerd]

aant.

1. ‘De schrijver over het Boek’
2. Portret Apollinaire
3. Cyriel Verschaeve

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

J. Greshoff
aan
Menno ter Braak

[ongedateerd]

aant.

Als ik naar Europa terugga, maakt VWL de reis mede. Ik stel me dan voor dat we in Duinkerken van boord en vandaar direct naar Parijs gaan, waar wij dan in het Victoria Palace jullie tweetjes, Nini en Jany aantreffen, om de normale gang van zaken weer op te vatten juist op hetzelfde punt waar wij hem onderbroken hebben! Gisteren kregen we Marianne van begin September. Je weet niet welk een vreugde ieder Fransch blaadje ons bezorgt. Ik heb allerlei boeken in bestelling, maar er komt niets aan. Toch ligt het Fransche uitgeversbedrijf NIET stil, dat wéét ik. Maar de transporten gaan zoo traag. Hoe slaat Koertje er zich doorheen en geeft het beest Q, die shylock, zijn nieuwe roman uit??? Hoelang zal het nog duren voor ik Arthur's nieuwe roman ontvang???? Hier leert men zijn kinderachtig ongeduld in te toomen!

En nu maar weer wachten op en verlangen naar nieuwe post. Vroeger kwam die stipt op een bepaalde datum binnen; nu zijn alle aankomsten en vertrekken, zoo van boot als vliegtuig, geheim en kan men iederen dag een brief verwachten, hetgeen aangenaam is, maar het bestaan gejaagder maakt!!! Mateloos veel liefs voor Fabera van ons allen, veel handen, geheel je

Jan

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum | in map 1940

Menno ter Braak
aan
J. Greshoff

[Den Haag, 1939]

aant.

Maandag

B.J.

Het interview van Dubois vond ik zeer geschikt, alleen een beetje entourage en het laatste stukje over de boeken (die ik zelf zal behandelen) liet ik weg. Het komt nu Dinsdag in de krant.

Vacantie is in orde! Tusschen 13 en 20 Mei ben ik vrij. Wanneer komen jullie naar Holland? Er kwam hier vandaag een *kaart* van Vestdijk, berichtend dat je welkom was.

Ik hoor, dat het met Dubois in orde is gekomen, maar dat de regeling zonderling moet zijn.

tot ziens! hart gr.je

Menno

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum